ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” – RĂDĂUȚI

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. I

SESIUNEA 1919–1920

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

VOL. I

SESIUNEA 1919–1920

BUKOWINER IM PARLAMENT DES VEREINIGTEN RUMÄNIEN

BAND. I

SESSION 1919–1920

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” RĂDĂUȚI

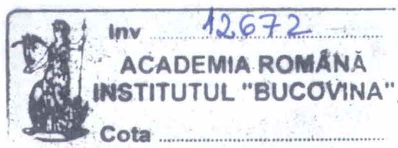

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. I

SESIUNEA 1919–1920

Cuvânt-înainte de ION AGRIGOROAIEI
Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii
de RODICA IAȚENCU și MARIAN OLARU
Indice de nume de RODICA IAȚENCU

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2015

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050 711, București, România
Tel.: 4021-318 81 06, 4021-318 81 46
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei
Dr. Mihai-Ștefan Ceaușu, cercet. șt. gr. I

Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii" (38), Seria „Documente" (1)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Bucovineni în Parlamentul României întregite / Rodica Iațencu, Marian Olaru (sub îngrijirea). – București : Editura Academiei Române, 2015-
2 vol.
ISBN 978-973-27-2472-9
Vol. 1. : Sesiune 1919-1920. - 2015. - ISBN 978-973-27-2473-6

I. Iațencu, Rodica (ed.)
II. Olaru, Marian (ed.)

342.53(498)

Coperta: Monumentul Unirii din Cernăuți, inaugurat la 11 noiembrie 1924, opera artiștilor români Victor Ștefănescu (arhitect) și Teodor Bureă (sculptor).
Sursa foto: http://romaniaimaginideierisiazi.wordpress.com/2013/05/03/monumentul-unirii-din-cernauti/

Redactor: Mădălina-Oana MIHĂILĂ
Tehnoredactor: Daniela FLORESCU
Coperta: Mariana ȘERBĂNESCU
DTP: Rodica IAȚENCU și Raluca-Irina MUSCĂ

Bun de tipar: 16.11.2015; Format: 16/70×100
Coli de tipar: 18,75
C.Z. pentru biblioteci mari: 328 (498): 92 (498.6) «1919–1920» ; 92 (498.6): 328 (498) «1919–1920»
C.Z. pentru biblioteci mici: 328

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE

Marea Unire reprezintă un eveniment de importanţă capitală pentru destinul naţiunii, marcând intrarea societăţii româneşti într-o nouă etapă a evoluţiei sale istorice. Hotărârile adoptate la Chişinău (27 martie/9 aprilie 1918), Cernăuţi (15/28 noiembrie 1918) şi Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918) au exprimat poziţia naţiunii în epocă; consemnând Unirea, acestea au precizat şi sensul democratic ce trebuia urmat, prevăzându-se reforma agrară, votul universal, egalitatea în faţa legii, indiferent de etnie, limbă şi religie ş.a.

Marea Unire a condus la creşteri însemnate în ceea ce priveşte suprafaţa, populaţia, suprafaţa arabilă, resursele de materii prime şi energie, forţa industriei. Până a se ajunge la punerea în valoare a noilor posibilităţi, România a fost confruntată cu numeroase greutăţi, consecinţe ale desfăşurării operaţiilor militare pe teritoriul său (şi Bucovina a suferit din plin aceste consecinţe), ale refugiului din 1916 în Moldova, ale exploatării economice, organizată de ocupant în Oltenia, Moldova şi Dobrogea timp de aproape doi ani, ale pierderilor umane provocate de război şi de tifosul exantematic, ale evacuării tezaurului la Moscova etc. Multe întreprinderi nu funcţionau sau utilizau o capacitate redusă, producţia agricolă scăzuse considerabil, căile de transport se aflau într-o stare deplorabilă, bugetele se încheiau cu deficite de proporţii, inflaţia era ameninţătoare.

La toate aceste greutăţi s-au adăugat cele izvorâte din însuşi procesul de consolidare a Actului Naţional, de realizare a unificării administrative, economice, politico-sociale şi spirituale. Momentele Unirii din anul 1918 nu au rezolvat, *ipso facto*, problemele unificării. De fapt, nici nu şi-au propus acest obiectiv, în entuziasmul manifestat în acele clipe, firesc de altminteri, nu au fost evaluate, imediat şi la realele lor dimensiuni, unele dintre aceste probleme. Fiecare provincie care s-a unit cunoscuse influenţe specifice, venind din direcţii diferite, particularităţi care au izvorât din modul de exprimare al fiecărei stăpâniri străine. Presiunile exercitate de acele stăpâniri nu au reuşit să modifice esenţa proprie neamului românesc şi nici să-l disloce. S-a urmărit contopirea acestor provincii în imperiile respective, dar mijloacele utilizate nu au fost întotdeauna aceleaşi şi de aici moştenirea diferită cu care au venit.

Unificarea celor patru sisteme (din Regat, din Basarabia, Bucovina şi Transilvania), procesul integrării provinciilor şi al consolidării României întregite reprezentau o operaţie complexă, de înfăptuit cu mari eforturi materiale, greu de depăşit la sfârşitul războiului. S-au adăugat asperităţile izvorâte din viziunile regionaliste, din interese politice etc., precum şi cele generate din greşelile şi abuzurile săvârşite, mai ales, în primii ani de după Unire; toate acestea, plasate într-o situaţie externă instabilă, până la recunoaşterea internaţională a noilor frontiere şi asigurarea lor de către statul român.

Procesul de unificare legislativă s-a produs printr-o împletire a modalităților de înfăptuire. Menținerea, pentru un timp, a unor legiuiri specifice unor regiuni s-a interferat cu extinderea, tacită sau explicită, a unor legi din vechea Românie, cu adoptarea Constituției din 1923, cu promulgarea legilor şi codurilor de unificare. Dacă exercitarea, în mod deplin, a activității guvernului central (din componența căruia făceau parte şi miniştri delegați ai noilor provincii) asupra tuturor regiunilor țării s-a înfăptuit într-o perioadă scurtă de timp, unificarea legislativă a fost un proces de durată. În ceea ce priveşte acest proces, Constituția din martie 1923 prevedea, între altele (art. 137): „Se vor revizui toate codicele şi legile existente în diferite părți ale statului român, spre a se pune în armonie cu Constituția de față şi asigura unitatea legislativă. Până atunci, ele rămân în vigoare".

Asemenea măsuri s-au luat începând cu momentele Unirii, cu decrete-legi de consfințire a Unirii de către rege şi guvern, cu adoptarea, de către primul Parlament al României întregite, la 29 decembrie 1919, a legilor prin care actele de unire primeau o nouă sancțiune democratică; importante măsuri din anii '20 au contribuit la instituirea cadrului juridic unitar, absolut necesar desfăşurării vieții publice normale într-un stat suveran (Legea pentru unificarea administrativă - 1925, Legea pentru unificarea judecătorească - 1924, Legea pentru învățământul primar al statului - 1924, Legea pentru învățământul particular - 1925, Legea pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal şi Mitropolitan la rangul de Scaun Patriarhal - 1925, Legea pentru regimul general al cultelor - 1928, Concordatul cu Vaticanul - 1929 ş.a.), după cum altele au fost luate în deceniul următor, chiar până în anul 1940. În acelaşi timp, s-a urmărit înlăturarea acelor legiuiri care contraveneau încadrării depline a noilor teritorii în statul național unitar român.

Distinsul jurist Andrei Rădulescu, membru al Academiei Române, a expus, într-o amplă prelegere, în seria celor organizate de Institutul Social Român în 1921–1922, pe marginea viitoarei Constituții, probleme şi principii de o deosebită însemnătate referitoare la separarea puterilor în stat, exercițiul şi organizarea puterii judecătoreşti etc., insistând, în mod deosebit, pe principiul uniformității, „pe care îl socot absolut necesar", cerut „în primul rând de intersul practic al vieții zilnice". În al doilea rând, organizarea uniformă „este cerută de interesul unității naționale [...]. N-avem nicio rațiune să se alcătuiască ori să se păstreze organizații (judecătoreşti – n.n., I. A.) separate pe regiuni. Cele găsite în noile teritorii nu sunt produsul gândirii româneşti ori izvorâte din trecutul neamului nostru, ci sunt organizații instituite şi impuse de alții. Nimic nu ne îndreptățeşte să ținem morțiş la păstrarea acestor rânduieli. Desigur, se va lua din ele ce este bun şi potrivit nevoilor generale ale țării şi se va utiliza pentru înjghebarea unei organizații cât mai bune, *dar aceeaşi pentru tot Regatul român*".

La aproximativ un an de la înfăptuirea Marii Uniri şi în fața unei situații complexe, numai schițată aici, în noiembrie 1919, s-au desfăşurat alegerile parlamentare, primele alegeri parlamentare din țara noastră organizate pe baza votului universal. S-a constituit, astfel, primul Parlament al României întregite, care îşi deschidea prima sesiune la Ateneul Român, în ziua de 20 noiembrie 1919. Ca preşedinte la Senatului a fost ales prof. univ. Paul Bujor, iar al Adunării Deputaților, Al. Vaida-Voevod, fruntaşul naționalilor ardeleni; în locul acestuia,

numit prim-ministru, a fost ales preşedinte marele istoric şi fruntaş neobosit al luptei pentru unitate națională, N. Iorga.

S-a format, la 1 decembrie 1919, un guvern rezultat al alegerilor şi al unei înțelegeri parlamentare, drept pentru care s-a şi numit guvernul Blocului parlamentar, cu participarea unor partide din vechea Românie (Partidul Naționalist Democrat al lui N. Iorga, recentul înființat Partid Țărănesc al lui Ion Mihalache) şi a unor partide din provinciile unite (Partidul Național Român din Transilvania, Partidul Democrat la Unirii din Bucovina şi Partidul Țărănesc din Basarabia), o coaliție cu evidentă orientare democratică, dispunând de majoritate în Parlament. O anumită lipsă de experiență în actul de guvernare şi de coeziune în Parlament, dar, mai ales, reacția stârnită de promovarea unor măsuri „prea de stânga" (în mod deosebit proiectul legii de împroprietărire a țărănimii, adus de ministrul Ion Mihalache) au scurtat existența guvernului Al. Vaida-Voevod, care s-a încheiat la 13 martie 1920.

La alegerea s-a ca preşedinte al primului Senat al României întregite, prof. Paul Bujor, reprezentantul Universității din Iaşi în înaltul corp legislativ, mulțumea călduros pentru marea cinste ce i s-a făcut de a prezida lucrările Senatului, „partea constituantă chemată să înfăptuiască astăzi marea operă de regenerare sufletească şi de dreptate socială". Din partea tuturor partidelor, noul preşedinte transmitea „salutul călduros fraților care sunt astăzi în mijlocul nostru, la lucru cu noi, fraților ardeleni, fraților basarabeni, fraților bucovineni şi fraților bănățeni". Acest Parlament are de îndeplinit o misiune istorică, aceea de a continua şi perfecționa opera de democrație a înaintaşilor noştri, de a pune temelia României de mâine.

În conformitate cu situația prezentată în volumul de față, locuitorii din județele Bucovinei (la care s-a adăugat județul Suceava din Regat) au fost reprezentați în Parlament, în urma alegerilor din noiembrie 1919, de un număr de 39 de parlamentari, 26 de deputați şi 13 senatori. Dintre aceştia, 27 de parlamentari reprezentau Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor (20 de mandate în Adunarea Deputaților şi 7 la Senat), 10 erau independenți (6 deputați şi 4 senatori) şi 2 erau senatori de drept (un ales al Universității din Cernăuți şi mitropolitul Bucovinei).

După cum se ştie, Adunarea Deputaților şi cea mai mare parte a Senatului erau alcătuite din reprezentanții locuitorilor din circumscripțiile electorale fixate într-un anumit teritoriu, aleşi prin exercitarea dreptului de vot. În unele cazuri, au devenit parlamentari şi independenții, dar înaltul for legislativ funcționa pe baza orientărilor doctrinare şi politice existente în spațiul civic al statului şi era alcătuit, în mare majoritate, din exponenții acestor orientări, organizați în partide politice. Au fost, în primii ani postbelici, puternice frământări politice, regrupări, au apărut noi partide, unele cu influențe într-o provincie sau alta, dar Parlamentul şi-a păstrat, în pofida unor tendințe regionaliste, caracteristicile unui organism statal atotcuprinzător. Parlamentul României întregite, stat național unitar, nu-i va grupa în raport cu provincia de origine sau cu locul de alegere, ci după încadrarea politică pe baza căreia au candidat în alegeri (pentru o parte a Senatului funcționau criterii speciale).

În acest cadru, doi distinşi cercetători ştiințifici ai Institutului „Bucovina" al Academiei Române, dr. Rodica Iațencu şi dr. Marian Olaru, au alcătuit un volum de proporții, într-o manieră mai puțin obişnuită, printr-un efort remarcabil, realizat cu profesionalism. Doctori în istorie, autorii sunt cunoscuți şi apreciați pentru

contribuţiile importante aduse la istoria Bucovinei, la evoluţia mişcării naţionale a românilor bucovineni, la procesul integrării Bucovinei în spaţiul românesc în perioada interbelică, la istoria învăţământului, la mişcarea de rezistenţă anticomunistă din zonă etc. Pe aceste teme şi prin alte intervenţii, sunt o prezenţă activă în paginile periodicelor de specialitate, îndeosebi în „Analele Bucovinei", în volume colective, precum şi în diferite manifestări ştiinţifice interne şi internaţionale. În calitate de director interimar al Institutului „Bucovina" al Academiei Române din anul 2007, domnul dr. Marian Olaru coordonează şi îndrumă activitatea unui colectiv restrâns numeric, dar care se afirmă tot mai hotărât, cu contribuţii substanţiale, în domeniul istoriografic ce-i revine. Sunt acestea numai câteva din premisele care au asigurat o bază solidă întocmirii culegerii de faţă.

Un studiu introductiv amplu ne prezintă, mai întâi, stadiul problemei, pentru ca apoi să trateze chestiuni care să înlesnească parcurgerea atentă a documentelor, înţelegerea tematicii abordate prin raportarea factorului local/regional la cel naţional/statal. O atenţie specială se acordă dezbaterilor care au avut loc în legătură cu modalitatea de integrare a Bucovinei în România întregită, dificultăţile întâmpinate şi etapele înregistrate în realizarea unificării administrative, în anii 1918–1923.

Alegerile parlamentare din noiembrie 1919 s-au desfăşurat şi în Bucovina pe baza votului universal, dar cu prevederi diferite faţă de sistemul ce fusese introdus în Regat şi în Basarabia, prin Decretul-lege din 14 noiembrie 1918. Pe fondul unor nemulţumiri create de aceste prevederi şi de unele ingerinţe guvernamentale, la alegerile din Bucovina au participat numai Partidul Democrat al Unirii şi candidaţi independenţi, situaţie care a determinat o anumită structură a reprezentării populaţiei în primul Parlament al României întregite. Această structură rezultă şi din prezentarea procesului de validare a alegerilor pentru Adunarea Deputaţilor şi pentru Senat din judeţele de atunci ale Bucovinei şi din ce era atunci judeţul Suceava – Regat. Datele prezintă interes şi pentru modul concret de desfăşurare a alegerilor şi pentru persoanele alese, între care Iacob Hecht, Norbert Kipper, Stanisław Kwiatkowski şi Ioan Bloşca, reprezentând minorităţile naţionale.

Alături de ceilalţi deputaţi şi senatori, cei proveniţi din această parte a ţării – se precizează în studiul introductiv – s-au găsit în faţa unor chestiuni dificile existente la sfârşitul războiului şi prin intervenţiile lor au vizat adoptarea unor hotărâri importante în direcţia ratificării actelor de Unire, a realizării unificării administrative, a refacerii economice, a adoptării reformelor democratice etc., după cum au atras atenţia asupra unor chestiuni specifice Bucovinei, prin întrebări, comunicări şi interpelări, prin iniţiative legislative proprii.

Asupra unor astfel de intervenţii au stăruit pe larg autorii, realizând o crestomaţie de un fel deosebit, prin reproducerea intervenţiilor avute, pe diferite subiecte, de cei 13 deputaţi şi 8 senatori în sesiunea parlamentară din noiembrie 1919 – martie 1920, însoţite de utile note şi comentarii. Ne este pus la îndemână un impresionant fond de informaţii, de date şi fapte, de atitudini şi controverse; astfel, ne putem forma o imagine mai bine conturată asupra problemelor care preocupau viaţa parlamentară, în general, şi pe parlamentarii din Bucovina, în special, la început de drum în România întregită.

Alături de nume care erau deja bine cunoscute pentru activitatea depusă în mişcarea naţională, în viaţa spirituală, sunt şi nume despre care avem mai puţine cunoştinţe, dar care au găsit acum un prilej de afirmare ce merită a fi menţionat. Nu putem realiza aici un indice tematic al acestor intervenţii, dezbateri; sunt de precizat câteva dintre temele care s-au bucurat de o atenţie deosebită: necesitatea unificării monetare în faţa fraudei din operaţia ştampilării coroanelor, ajutorarea văduvelor şi a orfanilor de război, proiectul legii de reformă agrară din Basarabia, acţiunile lui Aurel Onciul în Bucovina, situaţia ţărănimii din Bucovina, acţiunile generalului Eduard Fischer, pagubele provocate de război în Bucovina, situaţia prizonierilor de război din Siberia, unificarea bisericească ş.a. Diferite ca întindere şi ca valoare documentară, intervenţiile dovedesc preocuparea de cunoaştere a realităţilor din Bucovina, de a formula soluţii pentru depăşirea greutăţilor şi de a participa la opera legislativă, inclusiv prin formularea de amendamente la proiectele de legi supuse dezbaterii.

Dezbaterile parlamentare reprezintă un izvor de cea mai mare importanţă pentru istoria vieţii politice a ţării, pentru confruntările de opinii, pentru formularea concepţiilor, a doctrinelor social-economice şi, nu în ultimul rând, pentru elaborarea legislaţiei într-o etapă sau alta. Alături de constatări corecte, de bune intenţii şi de soluţii în concordanţă cu cerinţele epocii, există şi critici nefondate, propuneri mai puţin constructive, interese imediate, determinate şi de partidul respectiv şi de alţi factori de conjunctură internă sau externă. Raportul putere – opoziţie reprezintă un criteriu de bază în aprecierea poziţiilor adoptate în Parlament. Aşa cum s-a precizat, majoritatea parlamentarilor aleşi în Bucovina, în noiembrie 1919, făceau parte din Partidul Democrat al Unirii, partid component al coaliţiei de guvernământ, iar Ion Nistor era ministru în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod.

Cu tot subiectivismul existent până la un punct în asemenea intervenţii, sunt de reţinut, de comentat şi de interpretat pagini şi idei ce merită toată atenţia istoricului. Chiar dacă a fost o sesiune parlamentară de scurtă durată, multe din subiectele abordate atunci şi puse la dispoziţia noastră prin volumul de faţă, aduc lămuriri semnificative, nu numai la cunoaşterea datelor şi a faptelor, ci şi a modului în care era conceput procesul de integrare a Bucovinei în România întregită, proces aflat la începuturile sale.

În întâmpinarea acestui deziderat vine şi culegerea de documente ce cuprinde măsuri legislative, decrete-legi, proiecte de lege privitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României şi ratificarea tratatelor de pace sau la reforma electorală şi reforma agrară din Bucovina, la înfiinţarea universităţilor româneşti din Cluj şi Cernăuţi, cuprinde programe de guvernare, lista guvernelor din intervalul septembrie 1919 – decembrie 1921, declaraţii şi discursuri în Parlament ş.a.

Pe lângă unele documente puse deja în circulaţie prin diferite culegeri, ne sunt aduse la dispoziţie documente mai puţin cunoscute sau care lipseau cu totul din câmpul cercetării de specialitate, texte aflate în volumele de dezbateri parlamentare. Avem în vedere aici rapoartele şi expunerile de motive ce însoţeau decretele-legi şi proiectele de lege de însemnătate deosebită pentru Bucovina, programul de guvernare prezentat de premierul Al. Vaida-Voevod în Parlament,

discursuri ş.a. Există o legătură între intervenţiile deputaţilor şi senatorilor din Bucovina reproduse în prima parte a crestomaţiei şi aceste documente care reflectă, într-o anumită măsură, ce s-a propus şi ce s-a realizat (cât s-a realizat), într-un timp atât de scurt, în reglementarea situaţiei din Bucovina, în direcţia, explicită sau implicită, a integrării în statul naţional unitar.

Sunt acestea câteva din meritele incontestabile ale volumului realizat de dr. Rodica Iaţencu şi dr. Marian Olaru cu un efort considerabil, cu preocuparea de a pune la dispoziţia celor interesaţi a documentelor, în cea mai mare parte edite, dar greu, dacă nu imposibil, de cercetat, existente până acum numai în miile de pagini ale dezbaterilor parlamentare din „Monitorul Oficial" (Adunarea Deputaţilor şi Senat).

*

Studiul introductiv, notele şi comentariile, lista lucrărilor publicate din 1996 şi până astăzi sub egida *Enciclopediei Bucovinei în studii şi monografii* şi indicele de nume întregesc imaginea acestui volum şi vin în întâmpinarea cunoaşterii unor aspecte care au stârnit dispute, uneori aprinse, în epocă şi care sunt şi astăzi în atenţia cercetării de specialitate. Discuţia rămâne deschisă, unele chestiuni se cer încă nuanţate, se pot adăuga comentarii pe marginea documentelor publicate sau formula propuneri pentru includerea în volum a altor texte etc.

Dincolo de toate acestea, unirea Bucovinei, împreună cu celelalte provincii, cu România, consolidarea unirii prin amplul şi dificilul proces al unificării în cadrul *statului naţional unitar* reprezentau consfinţirea drepturilor şi intereselor fundamentale ale naţiunii române, în concordanţă cu modificările intervenite pe harta politică a Europei la sfârşitul Primului Război Mondial. Sunt acestea argumente pentru a aprecia aşa cum se cuvine un efort realizat cu pasiune şi competenţă, pentru a recomanda călduros acest valoros volum-document tuturor celor interesaţi de istoria Bucovinei, intrată atunci pe făgaşul firesc al întregirii.

Ion Agrigoroaiei

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE. SESIUNEA 1919–1920

Izvoare şi istoriografie

Pe tema istoriei Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România au apărut, de-a lungul timpului, mai multe lucrări, dintre care le amintim pe cele semnate de: George D. Nicolescu, *1866–1901. Parlamentul român. Biografii şi portrete* (Bucureşti, 1903); Matei Dogan, *Analiza statistică a „democraţiei parlamentare" din România* (Bucureşti, 1946); Paraschiva Câncea, Mircea Iosa, Apostol Stan (coordonatori), *Istoria Parlamentului şi a vieţii parlamentare în România până la 1918* (Bucureşti, 1983); Ion Bitoleanu, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului. 1919–1939* (Constanţa, 1995); Alexandru Dumitrescu (coordonator), *Senatul – o instituţie fundamentală a statului român modern* (Bucureşti, 1999); Florea Tănăsescu, *Parlamentul şi viaţa parlamentară din România. 1930–1940* (Bucureşti, 2000); Gheorghe Sbârnă, *Parlamentul şi politica externă a României. 1919–1940* (Bucureşti, 2000); Anastasie Iordache, *Parlamentul României în anii reformelor şi ai Primului Război Mondial. 1907–1918* (Bucureşti, 2001); G. Panu, *Portrete şi tipuri parlamentare* (Iaşi, 2001); Gh. Buzatu, Gh. I. Florescu, Vlad Hogea, Dana Beldiman, *Istoria Senatului* (Bucureşti, 2004).

Printre lucrările pe tema parlamentarismului românesc predomină volumele de discursuri parlamentare. Din lista alcătuită de Gh. Buzatu[1], le reţinem pe următoarele: M. Kogălniceanu, *Discursuri parlamentare* (Bucureşti, 1994); Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I* (Bucureşti, 1897–1915); Vasile Alecsandri, Nicolae Gane, Iacob Negruzzi, Vasile Pogor, *Discursuri parlamentare junimiste*, ediţie de Liviu Papuc (Iaşi, 2000); Alexandru Marghiloman, *Discursuri politice (1855–1895)* (Bucureşti, 1916); Vasile Conta, *Discursuri parlamentare. 1878–1881* (Iaşi, 1899); Nicolae Filipescu, *Discursuri politice*, ediţie de Nicolae Pandele (Bucureşti, 1912–1915); P. P. Carp, *Discursuri parlamentare*, ediţie de Marcel Duţă (Bucureşti, 2000); N. Iorga, *Discursuri parlamentare. 1907–1917*, ediţie de Ion Constantinescu (Bucureşti, 1981); Grigore I. Trancu-Iaşi, *Patru ani în Constituantă. Activitatea mea parlamentară de la 1914–1917. Cuvântări, propuneri, rapoarte, interpelări* (Bârlad, 1918); Vasile Diacon, *Deputaţii socialişti în Parlamentul român. Discursuri (1888–1899; 1919–1921)* (Bucureşti, 1983); Ion C. Brătianu, *Acte şi cuvântări*, ediţie de G. Marinescu, G. Grecescu (Bucureşti, 1935–1941); Ion I. C. Brătianu, *Cuvintele unui mare român. Fragmente şi discursuri. 1914–1927* (Craiova, 1927); Vintilă I. C. Brătianu, *Scrieri şi cuvântări*, ediţie de G. Marinescu, G. Grecescu (Bucureşti, 1937); Armand Călinescu, *Discursuri parlamentare. 1926–1933* (Bucureşti, 1933); Horia Carp, *Discursuri*

---

[1] Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri şi dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecţia „Senatul României", vol. II, Bucureşti, Editura „Mica Valahie", 2006, p. 14–17.

parlamentare. Sesiunea Senatului. Octombrie 1927 – aprilie 1928 (Bucureşti, 1928); Virgil Potârcă, *Discursuri pronunţate în Senat* (Craiova, 1931); Petre Andrei, *Discursuri parlamentare, 1929–1933* (Iaşi, 1996); Vasile Serdici, *Discursuri parlamentare. 1936–1937* (Bucureşti, 1937); Victor Slăvescu, *Politica financiară a P.N.L. Discursuri rostite în Camera Deputaţilor* (Bucureşti, 1934); G. Ionescu-Siseşti, *Discursuri parlamentare. Sesiunea 7 martie – 19 aprilie 1940* (Bucureşti, 1940); *Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919–1940)*, ediţie de Ion Şerbănescu şi colaboratori (Bucureşti, 1998); Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri şi dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecţia „Senatul României", vol. I, II, Bucureşti, 2006 ş.a. Acestor lucrări li se adaugă şi volumele de cuvântări ale regilor României, care cuprind şi intervenţiile în Parlament (discursuri, adrese, mesaje).

În ceea ce priveşte Bucovina, facem precizarea că istoria vieţii parlamentare, fie din perioada habsburgică, fie din perioada când provincia a fost reintegrată spaţiului românesc, a fost tratată până acum în câteva lucrări şi studii, dintre care amintim: Rudolf Wagner, *Der parlamentarismus und nationale Ausgleich in der ehemals österreichischen Bukowina/ Parlamentarismul şi compromisul naţional în fosta Bucovina austriacă* (München, 1984); Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuţii la istoria parlamentarismului în spaţiul central-est european* (Iaşi, 2004); *Discursurile lui Eudoxiu Hurmuzaki în Dieta Bucovinei. Din viaţa parlamentară a Bucovinei în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, ediţie bilingvă, cu stabilire de text, prefaţă, note şi comentarii de Ilie Luceac (Bucureşti, 2007); Otto Hallabrin, *Der österreichische Reichsrat und die Abgeordneten aus der Bukowina von 1861 bis 1918/Parlamentul austriac şi deputaţii din Bucovina între 1861 şi 1918*, în „Analele Bucovinei", anul XX, nr. 1, 2013; Ştefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la Bucureşti (1918–1940)*, în „Analele Bucovinei", anul IX, nr. 1, 2002; Rodica Iaţencu, Marian Olaru, *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaţilor, Sesiunea 1919–1920*, în „Analele Bucovinei", anul XIX, nr. 1, 2012; anul XX, nr. 1, 2013; *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Senatul, Sesiunea 1919–1920*, în „Analele Bucovinei", anul XXI, nr. 1, 2014; Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naţionalism şi verticalitate* (Iaşi, 2004). În perioada interbelică au fost publicate câteva discursuri ale unor parlamentari bucovineni: Aurel Constantin Onciul, *Discursul d-lui senator Constantin Onciul rostit în şedinţa din 1 noiembrie 1924, cu prilejul discuţiunii asupra Adresei de răspuns la Mesajul Tronului* (Cernăuţi, 1924); Iorgu G. Toma, *Un glas de la munte. Discurs parlamentar* (Cernăuţi, 1923); *În slujba dreptăţii. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai şi 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaţilor*, retipărire după „Monitorul Oficial" (Cernăuţi, 1924); *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit în ziua de 30 octombrie 1924 în Adunarea Deputaţilor*, retipărire după „Monitorul Oficial" (Cernăuţi, 1924); *Lupta pentru menţinerea judeţului Câmpulung Moldovenesc. Discursuri parlamentare şi un memoriu* (Cernăuţi, 1925); *Patru ani de deputăţie (1922–1926). Dare de seamă despre activitatea parlamentară* (Cernăuţi, 1926); Ion Nistor, *Discurs la proiectul de răspuns la Mesagiul Tronului, rostit în numele guvernului în şedinţa Camerei din 6 martie 1934* (Bucureşti, 1934).

Aceste lucrări tratează, sub diferite aspecte, istoria Parlamentului, una dintre cele mai importante instituţii ale României moderne, forul de dezbatere a tuturor problemelor fundamentale ale ţării. Până în anul 1918, când a avut loc unificarea

teritoriilor româneşti, aici au fost discutate: Constituţia de la 1866, proclamarea Independenţei (1877), ridicarea României la rangul de Regat, problema naţională şi unirea tuturor provinciilor istorice cu Regatul României, problema reformelor economice şi sociale (exproprierea marilor moşii şi împroprietărirea ţăranilor, naţionalizarea subsolului, votul universal), probleme de politică externă ş.a.

După izbucnirea Primului Război Mondial, în condiţiile evenimentelor politice şi militare ale anului 1916, Parlamentul, alături de alte instituţii, a fost evacuat la Iaşi, unde şi-a desfăşurat activitatea până în anul 1918, când, la 5 noiembrie, a fost dizolvat[2]. În asemenea condiţii, acesta a avut menirea „de a întreţine în sufletul românilor credinţa în victorie şi aspiraţia realizării, în final, a deplinei unităţi naţionale" şi a reprezentat „o călăuză statornică în drumul românilor către victoria cauzei lor, în clipele de restrişte, hotărâtoare pentru existenţa fiinţei naţionale"[3].

După făurirea statului naţional unitar român, Parlamentul a intrat într-o nouă etapă de evoluţie. Din noiembrie 1919, când s-au deschis lucrările primului Parlament al României întregite şi până la ultima sesiune, din 1938[4], această instituţie a reprezentat forul de dezbatere şi legiferare a marilor probleme ale României întregite, care au vizat adoptarea proiectelor de lege privind unirea provinciilor istorice cu România, ratificarea tratatelor de pace, adoptarea Constituţiei de la 1923 şi a legilor pentru unificarea administrativă, juridică şi monetară, a legilor privitoare la principalele reformele economice şi sociale, probleme de politică externă ş.a.

În cadrul acestor dezbateri parlamentare, un rol semnificativ l-au avut politicienii bucovineni, care au reprezentat interesele provinciei în Parlamentul de la Bucureşti şi au contribuit la legiferarea măsurilor de unificare şi integrare a Bucovinei în spaţiul românesc.

Bucovina şi problemele integrării (1919–1920)

Procesul de trecere a provinciilor sub suveranitatea României a fost complex şi a presupus rezolvarea unor probleme specifice, legate de unificarea unor teritorii

---

[2] Pentru detalii privind această perioadă vezi Ion Agrigoroaiei, *Iaşii în anii 1916–1918*, Partea I, *Opinie publică şi stare de spirit în timp de război, 1916–1917*, Iaşi, Editura Anteros, 1998, p. 117–177.

[3] Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 21, 29.

[4] Viaţa parlamentară bazată pe partide politice s-a încheiat odată cu instaurarea, la 10 februarie 1938, a regimului de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea, „un amalgam între evoluţiile concrete naţionale, tradiţiile democratice băştinaşe (câte şi care erau) şi noile «modele» de dreapta, în curs de extindere pe bătrânul continent". Printre măsurile luate de acest regim se numără: promulgarea noii Constituţii (27 februarie 1938); dizolvarea tuturor partidelor politice (30 martie 1938); emiterea Decretului-regal referitor la asigurarea ordinii de stat (14 aprilie 1938); desfiinţarea sindicatelor şi crearea breslelor de lucrători, funcţionari, meseriaşi (octombrie 1938); crearea Frontului Renaşterii Naţionale (16 decembrie 1938), impus ca „unica organizaţie politică în stat"; din iunie 1940 locul acestuia a fost luat de Partidul Naţiunii, partid „unic şi totalitar, aflat sub comanda supremă a suveranului". Legea electorală din 9 mai 1939 a stabilit numărul deputaţilor la 258 şi pe cel al senatorilor la 176 (88 aleşi prin vot universal şi 88 numiţi de rege), pe lângă cei recunoscuţi ca senatori de drept. Alegerile parlamentare s-au desfăşurat în iunie 1939, iar Parlamentul şi-a deschis lucrările la 7 iunie 1939. Regimului carlist i-au succedat regimul legionar-antonescian (septembrie 1940 – ianuarie 1941) şi regimul antonescian (ianuarie 1941 – august 1944), apoi unul de orientare democratică şi liberală. Începând cu data de 6 martie 1945, odată cu instalarea guvernului dr. Petru Groza, s-a trecut la regimul comunist. Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 43–47.

cu administrații diferite, legiuiri deosebite, cu elemente specifice în planul vieții culturale și a mentalului colectiv. Tocmai de aceea „să se reconstruiască și să se unifice"[5] în spiritul „ideii de naționalitate și a ideii de ordine"[6] era obiectivul major al noului stat român.

Schimbările din anul 1918, „greu de cuprins cu mintea, dintr-o dată, în toate consecințele lor"[7] au marcat semnificativ și evoluția provinciei bucovinene, astfel încât aceasta „era mai plină de dificultăți decât înainte de unire"[8]. Dacă asupra obiectivului final al unirii exista un deplin acord între oamenii politici bucovineni, în ceea ce privește modalitățile de trecere a provinciei sub suveranitatea României au existat opinii diferite încă înainte de semnarea actului unirii, din analiza cărora se poate observa că, în fapt, era vorba despre opțiunea între două modele de organizare administrativă: centralizare sau descentralizare.

Unificarea din anul 1918 – proces desfășurat, în mare măsură, „sub egida și în condițiile impuse de Vechiul Regat" – a creat dificultăți și probleme legate de faptul că „purtătorii identităților locale au tendința să reziste la înlocuirea totală a identității limitate [...] cu identitatea mai largă, națională, abstractă"[9]. „Nu se desființează așa ușor – arăta Victor Slăvescu – bariere de sute de ani care au creat mentalități deosebite, au stabilit prejudecăți, credințe, obiceiuri și, poate, convingeri mult deosebite unele de altele. Această unificare va costa, desigur, ani întregi de sforțări uriașe, până când să se ajungă la țelul dorit"[10]. În mentalul colectiv al bucovinenilor trebuia să se producă o schimbare, cu atât mai mult cu cât starea de spirit care aparținea regimului austriac era percepută ca o piedică în calea integrării și a refacerii legăturilor cu Regatul României. De altfel, George Rotică avertiza că „prin liberarea Bucovinei, fosta împărăție dispărea, dar nu și opera pe care a ocrotit-o 140 de ani [...]. O Austrie nevăzută rămânea în mijlocul nostru"[11]. „Doza de austriacism"[12] infiltrată în societatea bucovineană a dus la apariția unei stări specifice, care s-a manifestat la unii români bucovineni și după anul 1918, identificați în acel tip de cetățeni „nici români, nici germani", renegați lipsiți de convingeri naționale, numiți *Homo Bucovinensis*, pentru care România întregită nu le putea fi o patrie, pentru că acolo era loc „numai pentru *civis romaniae*"[13]. Deși Ion Nistor afirma că opera de unificare „s-a putut îndeplini în Bucovina în condiții mai bune și mai prielnice decât în celelalte provincii unite, fiindcă la noi luptele contra prejudecăților tendențioase față de Regat începuseră

---

[5] Catherine Durandin, *Istoria românilor*, Iași, Institutul European, 1998, p. 179.

[6] Ion Lupaș, *Dezagregarea Monarhiei Austro-Ungare și eliberarea Transilvaniei*, în vol. Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografia comemorativă a Unirii*, vol. I, *Cum s-a făcut unirea*, Oradea, f.e., 1938, p. 27.

[7] Alexandru Ieșanu, *Viață socială în Bucovina de la unire – condițiile și perspectivele de dezvoltare* (în continuare se va cita Alexandru Ieșanu, *Viață socială în Bucovina de la unire*), în vol. *Zece ani de la unirea Bucovinei, 1918–1928*, Cernăuți, f.e., 1928, p. 221.

[8] *Ibidem*, p. 225.

[9] Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare. 1918–1930*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 13, 41.

[10] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918–1948)*, București, Editura Paideia, 1993, p. 28.

[11] George Rotică, *În slujba gândului și sufletului românesc. Slova. Muzica. Teatrul*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1928", Cernăuți, 1928, p. 237.

[12] Idem, *Păreri ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei", anul I, 31 decembrie 1918, p. 1.

[13] Ion Nistor, *Homo bucovinensis*, în „Glasul Bucovinei", anul I, 11 decembrie 1918, p. 1.

de cu bună vreme"[14], aceasta a fost marcată de existenţa unei mentalităţi conform căreia „tot ce nu era de superioară provenienţă austro-germană" merita a fi dispreţuit. De aici şi atitudinea de superioritate faţă de Regatul României a celor care „până mai ieri se închinau Vienei, azi vor să bată din picior Bucureştiului", susţinând că Bucovina este centrul României întregite[15].

Tendenţioaselor opinii, care exprimau o atitudine superioară faţă de Regat, li se opuneau cele care vedeau în noul stat o „ţară a făgăduinţei", ce a rezistat războiului şi a luptat pentru cauza naţională[16], străduindu-se „de a păstra ordinea şi liniştea intimă şi de a crea condiţii prielnice de dezvoltare culturală şi economică pentru toţi deopotrivă"[17]. În acelaşi timp, era apreciat rolul cultural pe care Bucovina putea să-l aibă în cadrul noului stat român[18]. De asemenea, pentru românii din Bucovina, care începeau un drum nou, scăpând de o „atârnare în care-şi cheltuiau energia pentru conservarea proprie, fără să aibă timp pentru probleme culturale sau erau absorbiţi unei culturi străine"[19], importantă era, pentru îndepărtarea vechilor mentalităţi, asumarea unui nou destin, în care rolul iniţiativei particulare – în sensul implicării fiecăruia – era esenţial[20]. În acelaşi context, importantă era şi combaterea stării de spirit „lăsată în Bucovina de fosta stăpânire austriacă, al cărei sistem de educaţie n-a creat oameni întregi pentru care convingerile proprii sunt mai presus de orice favoruri personale sau de clică, ci nişte manechini cu spinări flexibile şi cu suflete de sclavi"[21]. Aceste dezbateri de idei şi divergenţe de opinii referitoare la atitudinea bucovinenilor faţă de Regatul României l-au făcut pe N. Iorga să afirme, în anul 1924, că unirea de la 1918 a fost „un act restrâns de afirmare naţională" şi nu „acea mişcare zguduitoare de suflete care să pornească din toate colţurile care, dacă ar fi întemeiat România nouă, aceasta ar avea o altă putere". „Aş fi vrut o mişcare spontană – completa Iorga –

---

[14] Idem, *După nouă ani de zile*, în „Junimea literară" (Cernăuţi), anul XII, nr. 1–3, 1923, p. 4.

[15] Până la 1918, remarca ironic George Rotică, „pentru orice bucovinean care se respecta, civilizaţia, Europa însăşi, se oprea la şapca finanţierului de la graniţă". George Rotică, *Buricul pământului*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 6 aprilie 1919, p. 1.

[16] E. Popovici, *După unire*, în vol. Ion Nistor, *Amintiri răzleţe din timpul unirii – 1918* (în continuare se va cita Ion Nistor, *Amintiri răzleţe din timpul unirii – 1918*), Cernăuţi, Tiparul „Glasul Bucovinei", 1938, p. 319; George Rotică, *Păreri ce trebuie rectificate*, în „Glasul Bucovinei", anul I, 31 decembrie 1918, p. 1; Aurel Morariu, *Adevărata ţară românească*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 17 iunie 1919, p. 1.

[17] Ion Nistor, *Zece ani de la unire*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1929", Cernăuţi, 1929, p. 2.

[18] „Noi bucovinenii, prin unirea noastră cu patria mamă – afirma Iorgu G. Toma –, am înţeles să aducem ca zestre în noua căsnicie, nu numai teritoriul acela restrâns de 10 000 şi câţiva de kilometri pătraţi şi acei circa 850 000 de locuitori, ci am înţeles să aducem, şi am adus de fapt, şi un aport mult mai însemnat, care se compune nu numai din monumentele istorice ale trecutului nostru glorios şi din instrucţiunile şi aşezămintele culturale pe care le avem, ci am înţeles, în special, să aducem şi un nou aport [sic!] moral şi intelectual, un aport sufletesc, care este în mare parte depozitat în instituţiile noastre de drept şi în legiuirea de la noi". Iorgu G. Toma, *În slujba dreptăţii. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai şi 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaţilor*, retipărire după „Monitorul Oficial", Cernăuţi, f.e., 1924, p. 49–50.

[19] Alexandru Ieşanu, *În era nouă*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 11 ianuarie 1919, p. 1.

[20] Aurel Morariu, *Iniţiativa particulară*, în „Glasul Bucovinei", anul I, 21 decembrie 1918, p. 1; Vasile Grecu, *Datoria oricui*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 1.

[21] Dimitrie Marmeliuc, *În slujba unui partid de ţară*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 21 februarie/6 martie 1919, p. 1.

pornită din tot sufletul de aici [...]. De pe urma faptului acestuia suferim"[22]. Istoricul însă era încrezător asupra faptul că „Bucovina nu are nicio rațiune de a continua, în calitatea aceasta de Bucovină. Trebuie să înceapă întâi prin a fi Bucovina foarte mult în România, pentru a sfârşi prin a nu fi deloc Bucovină. Nu văd absolut niciun motiv ca această formă locală să se păstreze încă. Bucovina se va confunda cu restul Moldovei, care se va pierde în România întregită"[23].

Conflictul dintre „mentalitatea statului care s-a dus şi a celui care i-a luat locul", dintre „Bucureştiul care trebuie să biruiască şi Viena care nu cedează", conflict ale cărui cauze trebuie căutate în efectele stăpânirii austriece asupra Bucovinei, putea fi rezolvat printr-un efort, venit din partea statului român, de a cunoaşte şi de a înțelege situația Bucovinei, care era una specifică[24] şi tocmai de aceea „ea [provincia – n.n.] trebuia integrată în ritmul general al vieții româneşti şi judecată după tendințele şi posibilitățile pe care le cuprinde"[25]. George Rotică deplângea, la 1919, situația Bucovinei „necunoscută la Bucureşti şi în toată țara": „Cele mai false informații despre Bucovina le afli din ziarele româneşti [...]. Bucovina, ca provincie românească, cu suferințele ei [...] şi cu speranțele ei nu există pentru frații din Regat; ea trebuie descoperită". În acest sens, George Rotică sugera cunoaşterea istoriei provinciei prin scrierile unor bucovineni: Emilian Sluşanschi, *Bucovina în zilele ruşilor*[26]; Aurel Morariu, *Bucovina (1774–1914)*; Nicolae Cotos, *Martiriul Bucovinei*; Vasile Huțan, *Din Țara Fagilor*; I. E. Torouțiu, *Poporația şi clasele sociale din Bucovina*; Ion Nistor, *Românii şi rutenii*; *Istoria bisericii din Bucovina*; *Un capitol din viața culturală a Bucovinei (1774–1857)*[27] ş.a. În spiritul aceloraşi idei, Traian Brăileanu afirma: „Lăsați să intre frații noştri din Vechiul Regat, să ne cunoaştem. Să înceteze certurile, gâlcevile, vanitățile. Să muncim, să dăm poporului ceea ce-i lipseşte, o pildă de jertfă, un semn [...] de pricepere pentru nevoile sale sufleteşti"[28].

De asemenea, se dorea realizarea treptată a procesului de unificare în spiritul ideii „unirii perfecte", prin depăşirea orgoliilor personale şi corelarea rolului provinciei cu interesele întregului neam românesc: „Pentru a şterge [...] pentru totdeauna – afirma Traian Brăileanu – granițele vechi şi pentru a ridica în locul contururilor neclare ziduri trainice şi inexpugnabile, e nevoie să repetăm neîntrerupt ideea unirii perfecte, până ea se va întipări în creierul fiecărui cetățean. Orice cuvânt, orice acțiune se va

---

[22] Nicolae Iorga, *Aportul Bucovinei în cultura română. Conferință ținută la Cernăuți în ziua de 9 noiembrie 1924 la Liga Culturală, secția Cernăuți*, Cernăuți, Editura Librăriei „La Marca Țării", 1925, p. 16.

[23] *Ibidem*, p. 5.

[24] Stăpânirea austriacă, situația geografică şi economică, aspectul etnic erau identificate ca factori care au dat o notă de specificitate provinciei, astfel încât aceasta avea un „caracter local". Tit Cristureanu, *Bucovina. Câteva considerațiuni geo-politice*, în „Viața Bucovinei" (Cernăuți), anul I, nr. 1, 1933, p. 4–6.

[25] Alexandru Ieşanu, *Viața socială în Bucovina de la unire*, p. 225.

[26] Publicate în anul 1915, însemnările zilnice ale lui Emilian Sluşanschi acoperă perioada 30 august – 23 septembrie 1914 (st.n.) şi sunt edificatoare pentru starea de spirit din Bucovina la începutul Războiului Mondial şi în timpul primei ocupații ruseşti (septembrie – octombrie 1914). Emilian Sluşanschi, *Articole, amintiri, mărturii*, ediție îngrijită şi Notă biografică de Liviu Papuc, cu un studiu introductiv de prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 358.

[27] George Rotică, *Bucovina în pribegie*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 26 februarie/11 martie 1919, p. 1.

[28] „Cugetări" (Cernăuți), anul I, nr. 2, 1919, p. 3.

judeca după măsura acestor idei [...], dar [...] trebuie să dispară urmele ideilor greşite din trecut, trebuie să dispară şi graniţele sufleteşti şi să se ridice zidurile apărătoare care despart România Mică de ceea ce nu este încă România Mare"[29].

Aspectul cel mai important în realizarea procesului de unificare şi depăşirea conflictelor şi a vechilor mentalităţi era legat de dezvoltarea conştiinţei naţionale româneşti, un adevărat liant care trebuia să unească toate provinciile în virtutea unui trecut istoric comun, afectat temporar de diverse stăpâniri străine. Din anul 1919, Marele Stat Major al Armatei Române a organizat un Birou de educaţie pentru organizarea dezvoltării conştiinţei naţionale în România întregită, în cadrul căruia urmau să activeze şi organizaţii autorizate ale şcolii, bisericii şi armatei din provinciile alipite[30]. „Trebuie dezvoltată o conştiinţă unitară naţională, afirma N. Grămadă, trebuie concentrate toate energiile în direcţia ridicării culturii naţionale. Trebuie să începem acea muncă conştientă, care să asigure neamului acel viitor strălucit pe care-l aşteptăm cu toţii. E o datorie ce ni se impune în mod imperativ"[31].

Aşadar, strategiile procesului de integrare au urmărit rezolvarea unor probleme complexe şi dificile, asupra unora dintre ele neexistând întotdeauna un deplin acord centru – provincie: omogenizarea instituţională şi legislativă (aspectele legate de ponderea instituţiilor locale bucovinene în raport cu cele centrale au generat dispute pe tema autonomie – centralizare), iniţierea unor reforme sociale cu impact asupra unei societăţi marcată de efectele războiului, cultivarea conştiinţei naţionale şi soluţionarea problemelor minorităţilor.

Toate aceste probleme au stat în atenţia statului român după ce în Bucovina puterea a fost preluată de către Consiliul Naţional, la 14/27 octombrie 1918. În aceste condiţii se impunea necesitatea reglementării modului de organizare şi conducere a provinciei. Primul pas a fost făcut la 12 noiembrie 1918, când a fost adoptată prima lege cu caracter constituţional, Legea fundamentală provizorie asupra puterilor ţării Bucovinei. Aceasta stabilea că în provincie puterea legislativă şi cea executivă erau exercitate de către Consiliul Naţional. Se organizau 13 Secretariate de Stat (Afaceri Externe; Afaceri Interne; Finanţe; Justiţie; Apărarea Ţării; Agricultură; Instrucţie Publică; Culte; Comerţ şi Industrie; Afacerile Sociale şi ale Alimentaţiei Publice; Afacerile Lucrărilor Publice şi Reedificărilor; Afacerile de Comunicaţie, Poştă şi Telegraf; Afacerile Salubrităţii Publice), conduse de funcţionari numiţi. Consiliul secretarilor de stat, în frunte cu preşedintele, forma guvernul Ţării Bucovinei. Această lege a fost înlocuită cu Decretul-lege nr. 3 745/18 decembrie 1918, care reducea numărul secretariatelor de stat la nouă. Realizarea acordului de acceptare a actului unirii de către autorităţile române s-a făcut prin Decretul-lege nr. 3 744/ 18 decembrie 1918. Acesta a consfinţit hotărârile Congresului general al Bucovinei, fiind investit cu putere legală de către Parlamentul României prin votarea, la 29 decembrie 1919, a Legii asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României, care stipula, la articolul 1, faptul că „Bucovina, în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne de-a pururea unită cu Regatul României"[32].

---

[29] Traian Brăileanu, *Ceterum censeo...*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 23 septembrie 1919, p. 1.

[30] „Glasul Bucovinei", anul II, 23 octombrie 1919, p. 5.

[31] Nicolai Grămadă, *Însemnări*, în „Cugetări", anul I, nr. 2, 1919, p. 14.

[32] Vezi Documentul nr. 1.

Conform Decretului-lege nr. 3 745/18decembrie 1918[33], în guvernul central de la Bucureşti au intrat doi miniştri fără portofoliu – unul ca delegat al guvernului pentru administraţia Bucovinei cu reşedinţa la Cernăuţi (Iancu Flondor), iar celălalt cu reşedinţa la Bucureşti (Ion Nistor). Raporturile juridice dintre cei doi miniştri au fost stabilite prin Decretul-lege nr. 3 746/31 decembrie 1918. În acest mod s-a trecut la o nouă etapă în procesul de unificare, în care organele centrale au preluat o parte dintre atribuţiile de conducere a provinciei în vederea integrării treptate a organelor locale în administraţia centrală. În Bucovina rămăsese în vigoare legislaţia austriacă, ordonanţele şi măsurile luate de guvernul Bucovinei până la data apariţiei acestui decret. Legile esenţiale puteau fi modificate numai pe cale parlamentară. Ministrul delegat cu sediul la Cernăuţi putea schimba ordonanţele în vigoare şi putea emite ordonanţe referitoare la administraţia Bucovinei. De asemenea, aviza toate hotărârile privitoare la Bucovina, luate de Consiliul de Miniştri şi administra bugetul alcătuit separat pentru Bucovina, aprobat de Consiliul de Miniştri. Sub conducerea şi organizarea ministrului delegat al guvernului, la Cernăuţi s-a instituit un serviciu administrativ format din nouă secretariate: Interne; Justiţie; Finanţe; Instrucţie Publică; Lucrări Publice; Culte; Industrie, Comerţ şi Îngrijire Socială; Agricultură, Domenii şi Alimentaţie; Salubritate Publică. Afacerile externe, armata, siguranţa generală a statului, vama, împrumuturile publice urmau să fie administrate de către Guvernul central din Bucureşti. Administrarea Direcţiei Căilor Ferate din Cernăuţi, a Jandarmeriei şi a Direcţiei Generale P.T.T. (care a trecut sub autoritatea Ministerului de Interne) de către autorităţile centrale a generat proteste în provincie şi a constituit unul dintre motivele demisiei lui Iancu Flondor, ministrul delegat al Bucovinei cu sediul la Cernăuţi.

Prin noua formulă organizatorică, care asigura conducerea politico-administrativă a Bucovinei prin miniştri delegaţi şi secretariate de serviciu locale, Bucovinei i s-a asigurat, în această primă perioadă a administraţiei româneşti (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920)[34], o relativă autonomie administrativă locală. Consiliul Naţional Român şi-a pierdut atribuţiile legislative, în acest mod restrângându-se autonomia Bucovinei nu numai în ceea ce priveşte autoritatea legislativă, dar şi în exercitarea atribuţiilor executive, care s-au limitat la activităţi ce nu presupuneau o coordonare la nivel central. Prin cele două decrete-legi de administrare a Bucovinei s-au pus bazele procesului de unificare în sensul unei concepţii centralizatoare în domeniul legislativ.

Asupra modalităţilor de trecere a provinciei sub suveranitatea României şi a formelor de organizare a acesteia, prin menţinerea unei relative autonomii sau prin centralizare instituţională, au existat păreri diferite, care au generat o dispută de idei, cu accente politice. Fie că au susţinut ideea unei autonomii la nivelul administraţiei

---

[33] Vezi Documentul nr. 1.5.

[34] Procesul de integrare legislativă a provinciei în structurile statului român a fost unul de durată şi s-a desfăşurat în mai multe etape: perioada autoguvernării, în care puterea legislativă a aparţinut Consiliului Naţional (octombrie 1918 – ianuarie 1919); perioada autonomiei în cadrul statului român (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în care puterea legislativă a aparţinut regelui, Parlamentului şi ministrului delegat la Cernăuţi; perioada lichidării autonomiei Bucovinei (aprilie 1920 – martie 1923), în care puterea legislativă a aparţinut regelui, Parlamentului şi preşedintelui Comisiei de descărcare şi unificare; perioada integrării depline a Bucovinei (martie 1923 – iunie 1940), în care puterea legislativă era exercitată de către rege şi Parlament. Flavius Cătălin Sîiulescu, *Integrarea Bucovinei în cadrul României întregite (1918–1940). Aspecte legislative*; accesat online (24 iunie 2013) la adresa www.muzee-valcea.ro/buridava/14.csiiulescu.pdf.

locale (autonomii comunale, județene), cu dreptul de control al statului[35], fie că au considerat menținerea unei autonomii locale un pericol pentru realizarea unei integrări definitive a provinciei în cadrul statului român, factorii politici din Bucovina urmăreau același scop: „reformele ce se vor face, să înlesnească unificarea în toate cu părțile celelalte ale teritoriului românesc"[36]. Dezbaterile pe marginea celor două modalități de conducere a provinciei (autonomie sau centralizare) au atins punctul culminant prin manifestarea unei opoziții deschise între cei doi miniștri ai Bucovinei, Ion Nistor[37] și Iancu Flondor[38], care a cunoscut în aprilie 1919 forme acute, generând așa-numita „criză bucovineană".

---

[35] S-a afirmat că „autonomia, dacă va fi, trebuie să fie un produs al statului român, trebuie să fie motivată din punct de vedere geografic, al gravității unui teritoriu către un centru industrial, comercial, cultural". I. Piticariu, *Autonomism sau centralizare*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 31 ianuarie/12 februarie 1919, p. 1; Vasile Grecu, *Autonomie sau descentralizare*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 12 iunie 1919, p. 1.

[36] Al. Procopovici, *Cincisprezece ani de la Unirea Bucovinei. Constituanta din 27 octombrie 1918*, Cernăuți, f.e., 1933, p. 24–25.

[37] Autor a peste 300 de lucrări, studii și articole pe teme istorice, Ion Nistor (1876–1962) a urmat școala primară în comuna natală și apoi la Rădăuți. În perioada 1889–1897, și-a continuat studiile la Liceul german din Rădăuți. În anul 1897, a început studiile universitare la Cernăuți, urmând Facultatea de Filozofie. Ca student, a fost președintele societății „Junimea". După absolvirea facultății a fost numit profesor de istorie și geografie la Liceul din Suceava, iar din anul 1905 a ocupat aceeași catedră la Liceul Real din Cernăuți. A fost editor și redactor responsabil al revistei „Junimea literară" (apărută în perioadele: 1904–1914; 1925–1939). După obținerea doctoratului în istorie, cu teza *Pretențiile moldovenești asupra Pocuției* (1909), a fost profesor la Universitatea din Cernăuți, din anul 1912, la catedra nou înființată de Istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pe reconsiderarea istoriei românești. În anul 1911, a fost ales membru corespondent al Academiei Române; din 1915, a fost membru titular, iar în perioada 1929–1932 a fost președintele Secțiunii Istorice a Academiei Române. A fost îndepărtat din Academia Română în anul 1948 și repus în drepturi, ca membru titular, în anul 1990. În timpul Primului Război Mondial s-a refugiat, împreună cu familia, în România, contribuind la organizarea refugiaților bucovineni și militând pentru revenirea Bucovinei la România. În perioada interbelică a fost implicat activ în viața politică și culturală a provinciei. A făcut parte din guvernele de la București, în calitate de ministru secretar de stat pentru Bucovina, ministrul Lucrărilor Publice, ministru al Muncii, ministru al Cultelor și Artelor. După 1918, și-a continuat activitatea la Universitatea din Cernăuți, al cărei prim rector a fost după organizarea acesteia pe baze românești, a înființat, la Cernăuți, Institutul de Istorie și Limbă și a condus publicațiile „Junimea literară" și „Codrul Cosminului". Între anii 1940 și 1941, a fost profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, iar în perioada 1945–1948 a fost directorul bibliotecii Academiei Române. A fost arestat și trimis în Penitenciarul Sighet, fără a fi judecat și condamnat (1950–1955). Este autorul unor *Amintiri din închisoare*, publicate postum, în 2001 și 2003. Pentru detalii vezi Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 591–592.

[38] Iancu Flondor (1865–1924) a urmat cursuri juridice, obținând licența și doctoratul în drept la Viena (1894). Militând pentru ideea națională, s-a implicat activ în viața politică, devenind președintele Partidului Național din Bucovina (1892). Din anul 1900 a întemeiat Partidul Național Poporal, care a fuzionat cu Partidul Național în anul 1902. Peste șase ani a înființat Partidul Creștin Social Român. În anul 1918, a condus acțiunea națională pentru unirea Bucovinei cu România, fiind președintele Constituantei care, la 27 octombrie 1918, a proclamat autodeterminarea românilor din Bucovina. A fost șef al guvernului provizoriu (din 12 noiembrie 1918) și ministru delegat cu administrarea Bucovinei cu reședința la Cernăuți (din 4 ianuarie 1919). În aprilie 1919, a demisionat din această funcție, devenind, pentru scurt timp, membru al Partidului Poporului. Pentru detalii vezi Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008; Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865–1924). O viață în slujba dreptății*, în „Codrul Cosminului" (Suceava), s.n., nr. 10, 2004, p. 259–270.

Ion Nistor reprezenta gruparea din jurul publicației „Glasul Bucovinei" („glasiștii", cum au fost denumiți în epocă), la care s-a raliat cea mai mare parte a românilor bucovineni refugiați, grupare care își manifesta opțiunea pentru o conducere centralizată a Bucovinei, fără organe legislative și executive proprii, în spiritul ideilor liberalilor români. Iancu Flondor reprezenta gruparea care a unit majoritatea membrilor din Consiliul Național Român și din organele administrative ale provinciei („bucoviniștii" sau „austrofilii"). Aceasta milita pentru o mai largă descentralizare administrativă[39] și asigurarea participării celorlalte naționalități la conducerea provinciei. Iancu Flondor, sprijinit de o parte a minoritarilor și de socialiștii lui George Grigorovici, își susținea concepția sa cu privire la modalitățile de integrare a Bucovinei pe principii descentralizatoare, printr-o tranziție lentă, fără convulsii sociale, ținându-se cont de compoziția etnică a provinciei. Gruparea se apropia, prin aceste idei, de forțele politice românești, aflate la acea vreme în opoziție, ziarul „Glasul Bucovinei" apreciind că politica lui Iancu Flondor reprezenta „apendicile bucovinean al opoziției din Vechiul Regat"[40].

În ceea ce privește modul de administrare a Bucovinei, a triumfat concepția curentului centralist, susținută și de Ion Nistor. Aceasta se datora faptului că Regatul României, în jurul căruia se realizase unificarea, avea o astfel de tradiție, dar și pericolelor determinate de vecinătatea cu unele dintre statele nemulțumite de sistemul de pace de la Paris, precum și tendinței manifestate de unii dintre membrii comunităților etnice naționale de a pune sub semnul întrebării legitimitatea unirii din anul 1918.

În această primă perioadă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920), în Bucovina s-a guvernat prin ordonanțe și decizii ministeriale, rămânând în vigoare și deciziile și dispozițiile autorităților și organelor competente ale fostului Imperiu Austriac, date până la data de 11 noiembrie 1918 (când a fost semnat Armistițiului de la Compiègne între Puterile Antantei și Germania, prin care au încetat ostilitățile în Europa occidentală). S-au luat dispoziții cu caracter administrativ în scopul inițierii unor acțiuni de redresare a vieții sociale, economice și a ordinii de drept în Bucovina, după revenirea acesteia sub administrare românească[41].

---

[39] Încă din februarie 1919, s-a organizat la Cernăuți un congres al tuturor fruntașilor politici ai românilor din provinciile alipite, care a dezbătut problema organizării teritoriilor revenite la România pe principii descentralizatoare și cu participarea efectivă a celorlalte naționalități la conducerea provinciei (gruparea lui Iancu Flondor a elaborat *Programul românilor bucovineni*, prin care a propus înființarea unui centru propriu administrativ, care urma să cuprindă Bucovina, Ținutul Hotinului și o parte a Regatului României). Problemele politice și administrative ale provinciei și măsurile ce se impuneau a fi luate au stat și în atenția autorităților centrale (acestea au fost discutate la 16 mai 1919, în ședința Consiliului de Miniștri, pe baza comunicărilor făcute de Ion Nistor asupra situației din Bucovina). „Glasul Bucovinei", anul II, 19 ianuarie/1 februarie 1919, p. 3; anul II, 18 mai 1919, p. 4; „Bucovina", anul I, 24 aprilie 1919, p. 2.

[40] „Glasul Bucovinei", anul II, 5 noiembrie 1919, p. 2.

[41] În perioada la care ne referim (2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920) la conducerea României s-au succedat trei guverne: guvernul Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919), guvernul Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919) și guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920). Dacă guvernul condus de Ion I. C. Brătianu era partizanul ideii unificării prin centralizare, Alexandru Vaida-Voevod afirma că „cel mai bun mijloc de a lupta împotriva cimentării unirii naționale ar fi o centralizare excesivă". „Glasul Bucovinei", anul III, 24 februarie 1920, p. 2.

Astfel, au fost emise ordonanțe[42] privitoare la: asigurarea ordinii publice interne a provinciei; probleme de sănătate publică; trecerea treptată la un sistem unic monetar (stoparea afluxului din exterior a biletelor emise de Banca Austriei); organizarea militară a provinciei; organizarea judecătorească (în 14 mai 1919 a fost emis Decretul-lege nr. 1 867, prin care s-a înființat, la Cernăuți, Curtea de Apel; s-au adus unele modificări Regulamentului notarului public, prin Decretul-lege nr. 2 866/8 iulie 1919, introducându-se jurământul față de statul român și obligativitatea utilizării sigiliului cu text românesc; din inițiativa ministrului Justiției în guvernul Arthur Văitoianu, Emil Miclescu, și în urma insistențelor ardelenilor pe lângă guvernul central, s-a înființat la București o Curte de Casație a Ardealului și Bucovinei; ca urmare a modificărilor aduse în sistemul judiciar bucovinean, legislația penală și civilă austriacă a fost completată și modificată; prin Decretul-lege nr. 3 404/8 august 1919 a fost înlocuită pedeapsa cu moartea prin aceea cu muncă silnică pe viață); reorganizarea Consistoriul Arhiepiscopal Ortodox din Bucovina (prin adoptarea Proiectului de lege privind unificarea bisericească, în februarie 1920, „Biserica Ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crișanei și cea din părțile ungurene se unește pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este și va rămâne Sf. Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe autocefale a României întregite"[43]); transformarea universității de limbă germană din Cernăuți în universitatea românească (Decretul-lege privind înființarea universităților românești în Cluj și la Cernăuți, 12 septembrie 1919)[44].

De asemenea, au fost emise unele dispoziții semnificative din punct de vedere al realizării procesului de centralizare și unificare: s-au introdus timbre fiscale românești; prin Decretul-lege nr. 11 481/14 aprilie 1919 s-a stabilit trecerea serviciului P.T.T. din Bucovina sub autoritatea directă a Ministerului de Interne – Direcția Generală a P.T.T., urmând a fi aplicate aceleași norme legale și administrative ca în Regatul României; s-au emis dispoziții referitoare la libera circulație a mărfurilor pe întreg teritoriul țării și la extinderea Legii pentru administrarea și exploatarea monopolurilor statului și în teritoriul Bucovinei; de asemenea, în Parlamentul României au fost votate două legi care au avut o contribuție importantă la integrarea Bucovinei: Legea pentru modificarea vămilor (5 ianuarie 1920) și Legea pentru imobilizarea și repartizarea produselor agricole (4 martie 1920)[45].

Având în vedere faptul că ultima evidență a populației s-a făcut în anul 1910[46], că războiul a adus schimbări demografice importante, în scopul rezolvării problemei cetățeniei locuitorilor din Bucovina și ca urmare a necesității aplicării reformei

---

[42] Pentru detalii referitoare la guvernarea Bucovinei în primul an după unire vezi Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 49 și urm.; Florin Pintescu, *Concepții politice la Iancu Flondor și Ion Nistor*, în „Codrul Cosminului", s.n., nr. 1, 1995, p. 252–258; Vlad Gafița, *Câteva considerații asupra dificultăților guvernării sub conducerea lui Iancu Flondor în primul an după unire*, în „Analele Bucovinei" (Rădăuți – București), anul XII, nr. 1, 2005, p. 63–71; Cristina Puha, *Poziția lui Iancu Flondor față de noile realități politice ale Regatului Român (1918–1924)*, în „Analele Bucovinei", anul VII, nr. 2, 2000, p. 457–474.

[43] Dezbaterile Constituantei – Senatul, „Monitorul Oficial" (în continuare se va cita D.S., M.O.), nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213; nr. 107, 6 august 1921, p. 2748.

[44] Vezi Documentul nr. 3.2.

[45] Radu Economu, *op. cit.*, p. 75.

[46] Recensământul din anul 1910 s-a făcut după limba vorbită, astfel încât apartenența etnică nu s-a reflectat în mod fidel în rezultatele acestei evidențe a populației.

agrare, s-a emis Ordonanţa nr. 1/1919, referitoare la efectuarea unui recensământ[47]. În acest sens, s-a înfiinţat un Serviciu statistic (6 august 1919) care, împreună cu Secretariatul de Serviciu pentru Agricultură, urmau să se ocupe de organizarea recensământului populaţiei[48]. În urma centralizării rezultatelor s-a constatat că Bucovina avea 811 721 de locuitori, dintre care 378 859 s-au declarat români (46,67%), 227 361 ucraineni (28,01%), 88 666 evrei (10,92%), 68 075 germani (8,38%), 34 119 polonezi (4,2%), 14 641 alţii (1,8%)[49].

De o deosebită importanţă, din punct de vedere economic şi al impactului social, a fost legea referitoare la aplicarea reformei agrare în Bucovina (Decretul-lege nr. 3871/6 septembrie 1919), în urma căreia au fost expropriate peste 60 000 ha[50]. Complexitatea şi importanţa politico-socială a problemei împroprietăririi ţăranilor au făcut ca legiferarea exproprierii proprietăţii rurale să se facă în funcţie de specificul fiecărei provincii, pe baza unor acte normative separate. Legislaţia din anul 1919, referitoare la reforma agrară în Bucovina, a fost înlocuită prin Legea pentru reformă agrară din anul 1921[51].

O altă problemă cu care s-a confruntat guvernul Bucovinei în această perioadă a administraţiei româneşti (ianuarie 1919 – aprilie 1920) a fost cea legată de reglementarea situaţiei funcţionarilor publici şi introducerea limbii române în administraţie. În vederea întocmirii unei situaţii statistice, guvernul Bucovinei

---

47 Radu Economu, *op. cit.*, p. 48; Aurel Morariu, *Necesitatea unui recensământ în Bucovina*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 9/22 ianuarie 1919, p. 1.

48 Radu Economu, *op. cit.*, p. 69.

49 *Dicţionarul statistic al Bucovinei întocmit pe baza rezultatelor recensământului populaţiei din 28 februarie 1919*, ediţie oficială, Bucureşti, 1922, p. 2. Ziarul „Glasul Bucovinei" (nr. 224, 24 august 1919) dă următoarea situaţie statistică: 368 149 români, 215 605 ucraineni, 43 655 evrei, 32 918 germani, 23 301 poloni, 16 182 unguri, 283 armeni, 3 500 alţii (în total 703 593 locuitori) (Apud Radu Economu, *op. cit.*, p. 48). Conform altor date statistice, Bucovina avea 853 524 cetăţeni, fiind provincia cu cea mai mare densitate de locuitori din România (Gheorghe Iacob, Luminiţa Iacob, *Modernizare – europenism. România de la Cuza Vodă la Carol al II-lea*, vol. I, *Ritmul şi strategia modernizării*, Iaşi, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", 1995, p. 21). Situaţia statistică în funcţie de repartizarea pe judeţe a etniilor din Bucovina era următoarea: românii erau mai numeroşi în judeţe precum: Suceava (78,5%), Gura-Humorului (73,1%), Rădăuţi (71,9%), Câmpulung (69,1%), Storojineţ (67,7%), având o prezenţă nesemnificativă în judeţele Zastavna (1,5%), Coţmani (0,9%) şi Vijniţa (0,5%); ucraineni – Zastavna (90,2%), Coţmani (89,2%), Vijniţa (81,1%), Cernăuţi (39,0%), Câmpulung (2,8%), Gura-Humorului (1,9%) şi Suceava (1,3%); evrei – Cernăuţi-oraş (47,4%), Vijniţa (14,0%), Suceava (9,8%), Văşcăuţi (9,4%) şi Storojineţ (8,4%); germani – Câmpulung (21,7%), Gura-Humorului (14,9%) şi Rădăuţi (12,0%); polonezi – Rădăuţi (12,3%), Storojineţ (6,7%), Gura-Humorului (5,0%) şi Văşcăuţi (5,5%). Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaţilor minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga", 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa http://mihaiflorinrazvan.ro/?p=132.

50 Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, din anul 1919, a fost prezentat spre ratificare în sesiunea parlamentară 1920–1922, de către Ion Nistor (şedinţa Senatului din 14 iulie 1920). D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225 (vezi Documentul nr. 3.6).

51 Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituţiei, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea a trei legi (distincte, dar care aveau, în esenţă, un caracter unitar) referitoare la Regatul României (17 iulie 1921), Transilvania (30 iulie 1921) şi Bucovina (30 iulie 1921). Legea pentru reformă agrară în Basarabia a fost votată în 6 martie 1920. Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1921) a fost prezentat în şedinţa A.D. din 20 iulie 1921, de către Ifrim Popescu. Dezbaterile Adunării Deputaţilor, „Monitorul Oficial" (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455.

a emis aşa-numitele „foi de evidenţă", care conţineau mai multe rubrici, printre ele numărându-se şi rubrica „Dacă doreşte să fie întărit în serviciul public şi declară jurământul prevăzut pentru funcţionarii publici din România". Cei care au răspuns necorespunzător (unele dintre răspunsuri sunau în felul următor: „voi depune jurământul după iscălirea Tratatului de Pace"; „voi depune jurământul pentru Bucovina"; „voi depune jurământul după alipirea definitivă la România"; „voi depune jurământul după prestarea examenului de limba română") ori au refuzat, sub o formă sau alta, să depună jurământul faţă de statul român, au fost destituiţi, în 31 august 1919[52]. Ulterior, pentru a reglementa poziţia şi raporturile acestei categorii profesionale faţă de noii factori politici şi administrativi, a fost elaborat şi un Proiect pentru statutul general al funcţionarilor publici, de către Al. Grigorescu, delegatul Ministerului de Interne în Comisia de unificare a Bucovinei[53]. La 18 decembrie 1918, a fost emis Decretul-lege nr. 3 745, referitor la conducerea serviciilor publice în Bucovina, completat, la art. 10, prin Decretul-lege nr. 2 848/5 iulie 1919, referitor la numirile de funcţionari în Bucovina, care urmau să se facă prin ministerul delegat al guvernului[54]. Este de remarcat faptul că în această perioadă de administraţie românească a Bucovinei, în ceea ce priveşte problema funcţionarilor, s-au făcut noi numiri în administraţie (30% dintre funcţionarii înaintaţi şi confirmaţi la 1 martie 1920 erau români) şi s-a ţinut cont de îmbunătăţirea situaţiei lor materiale. De asemenea, au fost păstraţi în funcţie unii dintre vechii funcţionari, de diferite naţionalităţi, această măsură dându-le posibilitatea de a se integra în administraţia românească[55].

O altă măsură importantă luată de guvernul Bucovinei a fost cea legată de introducerea limbii române în instituţiile publice din Bucovina. Printr-o serie de acte normative a fost introdusă obligativitatea cunoaşterii limbii române de către funcţionarii publici[56]. În acest sens s-au organizat cursuri pregătitoare (care erau

---

[52] Ziarul „Glasul Bucovinei" a publicat, după datele oficiale primite de la guvernul Bucovinei, o statistică din care se poate observa ponderea românilor în sistemul administrativ al provinciei la 1 ianuarie 1917: din 105 funcţionari titraţi – 19 erau români; între cei 13 funcţionari sanitari – niciunul nu era român; din 42 de funcţionari tehnici – niciun român; din 5 funcţionari silvici – 2 români; din 8 pădurari – 2 români; din 20 de veterinari – un român; din 31 de contabili – 3 români; din 94 de funcţionari de cancelarie – 6 români; din 13 funcţionari la drumuri şi poduri – niciun român; din 26 de servitori şi uşieri – 2 români; din 101 funcţionari la poliţie – 16 români; din 284 de funcţionari la finanţe – 14 români; din 96 de magistraţi la Tribunalul Cernăuţi – 15 români; din 124 de funcţionari la Tribunalul Cernăuţi – 6 români; din 78 de magistraţi la Tribunalul Suceava – 18 români; din 105 funcţionari la Tribunalul Suceava – 10 români; din 24 de funcţionari la Consiliul cultural al Ţării Bucovinei – 3 români. „Glasul Bucovinei", anul I, 31 decembrie 1918, p. 2–3; anul II, 3 septembrie 1919, p. 1.

[53] „Glasul Bucovinei", anul III, 9 iulie 1920, p. 3. Acest proiect a fost publicat în ziarul „Glasul Bucovinei", în numerele 484–488 din august 1920.

[54] D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2736, 2768.

[55] „Glasul Bucovinei", anul III, 7 martie 1920, p. 1.

[56] Printr-un ordin circular al ministrului delegat al Bucovinei se anticipau măsurile legislative ulterioare referitoare la introducerea limbii române, precizându-se că în viitor niciun funcţionar public nu va putea fi numit dacă nu ştia limba română, scris şi citit. „Glasul Bucovinei", anul II, 29 ianuarie/11 februarie 1919, p. 3. De altfel, într-o adresă a conducerii administraţiei Bucovinei către Ministerul de Interne se afirma că „sub presiunea posibilei destituiri, angajaţii neromâni vor fi determinaţi ca, în propriul lor interes, să-şi însuşească repede cunoştinţele de limba română". Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens. 1918–1944* (Românizarea Bucovinei. Impunerea pretenţiilor naţional-statale ale României Mari. 1918–1944), München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, p. 143. Ulterior, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniştri (29 iulie 1929), s-a dispus acordarea unui nou termen pentru învăţarea limbii române. Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

gratuite), în caz de necesitate participanţii la aceste cursuri putând primi chiar şi ajutoare de întreţinere din partea statului român, au fost stabilite cinci grade de cunoaştere a limbii române şi s-au instituit comisii examinatoare. La 1 ianuarie 1919, administraţia Bucovinei a hotărât să subvenţioneze cu 5 000 de coroane tipărirea manualului de limba română pentru germani, alcătuit de Sextil Puşcariu şi Eugen Herzog[57]. Pentru că unii dintre etnicii minoritari nu au fost receptivi faţă de aceste legi, ele au fost completate, în 6 ianuarie 1920, cu un ordin al Secretariatului pentru Afacerile Interne al Bucovinei, transmis Prefecturii şi Poliţiei, pentru a nu se mai emite acte oficiale (cererile particulare puteau fi redactate şi în alte limbi) decât în limba română[58]. Prin Decretul-lege nr. 2 332/16 iunie 1919 s-a încercat soluţionarea problemei acordării cetăţeniei române pentru toţi cei care, la data de 12 noiembrie 1918 (momentul instituirii administraţiei româneşti în provincie), aveau indigenatul în Bucovina[59].

Perioada 2 ianuarie 1919 – 5 aprilie 1920, când Bucovina a fost condusă prin miniştri delegaţi şi Secretariate de Serviciu locale, poate fi considerată prima etapă a integrării Bucovinei în cadrele statului român. A fost o etapă tranzitorie, care a asigurat o treptată încadrarea a provinciei, prin legi unice, aplicate pe întreg teritoriul ţării, în sistemul administrativ al României întregite. Demisia din aprilie 1919 a lui Iancu Flondor din funcţia de ministru delegat cu administraţia Bucovinei şi înlocuirea lui cu Ion Nistor a accelerat procesul de unificare, în sensul unei mai rapide încadrări a Bucovinei în sistemul central de conducere şi organizare a statului unitar român.

La un an de la unirea Bucovinei cu România s-a apreciat că „într-o luptă continuă, uneori făţişă, de cele mai multe ori, însă latentă, ideea românească, aceea a reintegrării poporului român din Bucovina, în toate drepturile sale, a păşit înainte, conştientă de dreptatea revendicărilor sale [...]. Întocmiri de noi aşezăminte şi cârmuire, de dreptate şi cultură românească sunt pe cale de a lua fiinţă şi atâtea alte lucruri de obştesc folos sunt în pregătire şi în studiu, [...] potrivit unui bogat program de românească şi democratică îndrumare a vieţii noastre publice"[60]. Deşi opera de unificare debutase prin iniţierea unor măsuri care să conducă la rapida integrare a Bucovinei în spaţiul românesc, L. Marian, şeful învăţământului profesional particular din Basarabia, vizitând Bucovina în anul 1919, constata „cât de puţin s-a

[57] „Glasul Bucovinei", anul II, 23 ianuarie/5 martie 1919, p. 3; Ştefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la Bucureşti (1918–1940)*, în „Analele Bucovinei", anul IX, nr. 1, 2002, p. 133; Radu Economu, *op. cit.*, p. 63.

[58] „Glasul Bucovinei", anul III, 19 februarie 1920, p. 1; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 187.

[59] Radu Economu, *op. cit.*, p. 63–64. Uniunea evreilor pământeni s-a opus soluţiei adoptate de către guvern, considerând că aplicarea acestui decret s-ar fi realizat cu mari deficienţe şi prin nedreptăţirea locuitorilor de origine evreiască, din cauza barierelor birocratice şi a faptului că, pentru fiecare caz în parte, trebuia să se exprime un judecător. Alcătuirea dosarului pentru dovedirea dreptului de a obţine cetăţenia putea genera abuzuri sau nedreptăţi, în condiţiile unei atitudini xenofobe sau antisemite. De aceea, Uniunea Evreilor Pământeni a solicitat evreilor din România să nu dea curs aplicării acestui decret, solicitare care a fost urmată, în mare măsură. În epocă s-a considerat că promulgarea acestui decret a fost realizată sub presiunea marilor puteri, în contextul negocierilor de pace de la Paris. *Parlamentari evrei în forul legislativ al României (1919–1940). Documente (extrase)*, Bucureşti, Editura Hasefer, 1998, p. XVI–XVII.

[60] Aurel Morariu, *Continuitatea unei opere*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 23 decembrie 1919, p. 1.

lucrat de la unire pentru naționalizarea Bucovinei"[61]. Această opinie, exprimată în epocă de L. Marian, dovedește faptul că procesul de așa-zisă românizare a Bucovinei a fost unul anevoios sau nu a avut intensitatea și urmările clamate de unii dintre istoricii de astăzi.

Din 4 aprilie 1920, Bucovina a intrat într-o altă fază a procesului de unificare, când autonomia i-a fost limitată treptat la nivelul administrației locale. La acea dată a intrat în vigoare Decretul-lege nr. 1476, care prevedea desființarea Directoratelor din Basarabia și a Secretariatelor de Stat din Bucovina. O nouă formulă de conducere fusese preconizată de Nicu Flondor încă din 25 mai 1919. Acesta i-a prezentat lui Ion I. C. Brătianu un Proiect pentru reformarea modului de guvernare în Bucovina, care prevedea că „toate secretariatele se desființează, în fruntea administrației rămâne un guvernator – comisar regal, încolo toate autoritățile austriece se restabilesc sub forma lor veche, pentru «o mai lesne contopire cu patria mamă»"[62]. De asemenea, deputatul bucovinean Aurel Morariu a întocmit un proiect de organizare administrativă, pe care urma să-l prezinte Parlamentului. Acesta aprecia că multe dintre proiectele de lege nu țineau seama de necesitățile României întregite și de problemele de actualitate cu care se confruntau provinciile alipite. Unele dintre ele plecau de la principii care nu puteau duce la aplicarea practică a acestor legi. Aurel Morariu afirma că guvernul de la București nu avea aproape nicio ingerință efectivă în problemele de viață publică a provinciilor. Tocmai de aceea deputatul bucovinean credea că era necesară înființarea, prin lege, a unor comisii, pe lângă ministerele de Justiție și de Interne, pentru legiferarea judiciară și administrativă, din care urmau să facă parte și membri ai Parlamentului. Aceste comisii ar fi trebuit să lucreze în cazul închiderii sesiunilor parlamentare sau a dizolvării Parlamentului[63].

Măsurile de desființare a organelor administrative provinciale au fost luate de către guvernul Al. Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921), care avea ca obiectiv „organizarea definitivă a vieții interne"[64] prin măsuri de descentralizare administrativă. S-a apreciat că organismele guvernării autonome din Bucovina, Basarabia și Transilvania nu mai erau necesare, în condițiile în care din guvernul României făceau parte reprezentanții tuturor provinciilor istorice. De asemenea, nu trebuie exclusă și motivația politică a desființării acestor instituții, guvernul Averescu, în perspectiva alegerilor parlamentare, fiind conștient că partidele politice din provincii, rămase în opoziție, puteau să-și promoveze interesele prin organismele administrative proprii[65].

Conform Decretului-lege nr. 1476/1920, o Comisie de descărcare a serviciilor publice din teritoriile alipite și unificarea lor cu Regatul României, prezidată de

---

[61] „Glasul Bucovinei", anul II, 28 aprilie 1919, p. 5.

[62] Apud Doina Alexa, *op. cit.*, p. 191.

[63] Proiectul de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă a fost prezentat în ședința A.D. din 3 martie 1920. Acest proiect de lege a fost votat de către A.D. D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870; Documentul nr. 3.5.

[64] „Glasul Bucovinei", anul III, 16 martie 1920, p. 1.

[65] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 126; Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 144.

primul-ministru, a trecut atribuţiile Secretariatelor de Serviciu din Cernăuţi asupra ministerelor de resort/departamentelor corespunzătoare din guvernul central. Bucovina a fost reprezentată de Ion Nistor, care era ministru de stat în guvernul Al. Averescu[66]. Regulamentul pentru funcţionarea comisiilor de descărcare prevedea înfiinţarea unei Comisii regionale pentru descărcare şi unificare, care urma să fie formată din şapte secretari generali şi şapte delegaţi ai guvernului central. În cadrul acestei comisii au funcţionat secretariate generale până în aprilie 1921, când acestea au fost transformate în directorate generale, cu servicii pentru fiecare minister. Aceste organe au avut doar atribuţii administrative, conducând, din însărcinarea guvernului, serviciile publice din provincie. Comisia regională lucra sub autoritatea Comisiei centrale de unificare şi pentru descărcarea serviciilor, formată în 3 aprilie 1920, şi avea ca scop lichidarea serviciilor regionale. Aşadar, funcţia de ministru delegat al Bucovinei a fost înlocuită cu cea de preşedinte al Comisiei regionale de unificare, iar secretarii şefi au fost înlocuiţi cu directori generali. Sarcinile Secretariatelor şi ale Consiliului administrativ au trecut asupra acestei comisii. Activitatea acesteia s-a desfăşurat până în anul 1923, când toate resorturile au trecut direct sub autoritatea ministerelor centrale de la Bucureşti[67].

Procesul de unificare legislativă, care a stat la baza unificării instituţionale, administrative, politice, economice, culturale, a fost unul de durată şi „s-a produs printr-o împletire a principiilor şi modalităţilor de înfăptuire. Menţinerea, pentru un timp, a unor legiuiri specifice doar unor regiuni s-a interferat cu extinderea, tacită sau explicită, a unor legi din vechea Românie, cu promulgarea legilor şi codurilor de unificare, fără a se putea face o periodizare cronologică distinctă între aceste înfăptuiri”[68]. În perioada în care provincia a fost condusă prin organisme regionale, procesul unificării legislativ-instituţionale „a înregistrat două direcţii de acţiune, una de la nivelul guvernului spre sferele din componenţa sa, ceea ce însemna extinderea expresă a unor dispoziţii din vechea Românie în teritoriile unite, şi cealaltă, de la organismele regionale în teritoriile lor de competenţă”, avându-se în vedere, în primul rând, „înlăturarea unor norme care contraveneau încadrării depline a acelor teritorii în statul naţional unitar român”[69].

Alegerile parlamentare din noiembrie 1919

O măsură importantă pentru asigurarea viitorului politic al României întregite şi consolidarea procesului de unificare a fost luată în scopul organizării primelor alegeri parlamentare. Interesat de consolidarea puterii, prin girul voinţei populare, guvernul condus de Ion I. C. Brătianu (12 decembrie 1918 – 27 septembrie 1919)

---

[66] În guvernele de la Bucureşti Bucovina a fost reprezentată de: Ion Nistor (1918–1920, 1922–1926, 1933–1934); Ion Stârcea (1920); Dorimedont Popovici (1921, 1926); Ion Răşcanu (1927); Teofil Sauciuc-Săveanu (1928–1930, 1932).

[67] „Glasul Bucovinei”, anul III, 27 iunie 1920, p. 1; Vasile Puşcaş, Vasile Vesa (coordonatori), *Dezvoltare şi modernizare în România interbelică (1919–1939). Culegere de studii*, Bucureşti, Editura Politică, 1988, p. 45–46; Radu Economu, *op. cit.*, p. 75–76.

[68] Ion Agrigoroaiei, *România interbelică*, vol. I, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, p. 218–219.

[69] *Ibidem*, p. 219–220.

a convocat, prin Decretul-lege nr. 3589/15 august 1919, corpul electoral al întregii țări, care urma să aleagă, pe baza tipului de scrutin introdus prin Decretul-lege privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918 (vot universal, egal și direct), corpurile legiuitoare[70]. Prima consultare a corpului electoral a fost organizată în anul 1919, în zilele de 2 noiembrie pentru Adunarea Deputaților, 7 noiembrie pentru Senat și 9 noiembrie pentru Colegiile universitare. Alegerile au fost organizate de guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919), care a înlocuit guvernul Ion I. C. Brătianu, ce demisionase. Acestea au fost caracterizate prin numărul mare de grupări, formațiuni politice, disidențe care s-au confruntat în lupta electorală. Partidul Socialist, Liga Poporului și Partidul Conservator Democrat nu au participat la aceste alegeri, invocând faptul că guvernul Văitoianu menține starea de asediu și cenzura. Alegerile din noiembrie 1919 s-au încheiat cu următoarele rezultate: P.N.R. – 169 de mandate de deputat și 76 de senator; P.N.L. – 103 mandate de deputat și 54 de senator; Partidul Țărănesc din Basarabia – 72 de mandate de deputat și 35 de senator; Partidul Țărănesc – 61 de mandate de deputat și 9 de senator. Pentru că că niciun partid nu a reușit să câștige alegerile, guvernul a purtat tratative în vederea realizării unei majorități parlamentare pe baza unui program de guvernare. Lucrările Parlamentului au fost deschise la 20 noiembrie 1919.

Confuzia situației politice de la București – caracterizată de George Rotică prin „nestatornicie în sentimente și inconsecvență în judecata față de oameni"[71] – care a marcat atât perioada alegerilor parlamentare, cât și pe cea următoare acesteia (luptele politice, neparticiparea la alegeri a Ligii Poporului condusă de Al. Averescu) a creat o stare de derută în rândul electorilor, care s-au îndreptat „spre cel care striga mai mult împotriva trecutului și care poseda mai multă perspectivă de viitor", anunțând o „politică nouă"[72]. De aceea organizarea alegerilor parlamentare a fost privită cu rezerve în Bucovina, mai ales că, în unele cercuri politice, tributare încă unei mentalități austriece, așa cum remarca A. Burac, se vorbea despre o pretinsă superioritate a Bucovinei față de situația politică a României[73]. S-a luat atitudine față de politicianismul din Regatul României (Al. Procopovici atrăgea atenția asupra faptului că și în Bucovina, în perioada dinaintea unirii, educația morală a societății bucovinene a suferit de pe urma politicianismului, despre care autorul afirma că ar trebui eliminat prin coordonarea vieții politice cu cea culturală[74]), care n-ar fi trebuit să afecteze și viața politică a provinciei. „Ar fi de dorit ca la primele alegeri din România întregită – afirma Vasile Grecu – politica din provinciile noi românești să se desfășoare

[70] În perioada interbelică s-au organizat de zece ori alegeri parlamentare (noiembrie 1919; mai 1920; februarie – martie 1922; mai 1926; iulie 1927; decembrie 1928; iunie 1931; iulie 1932; noiembrie 1933; decembrie 1937) și de trei ori alegeri comunale și județene (februarie 1926; februarie – martie 1930; 1936–1937). La acestea se adaugă alegerile desfășurate în iunie 1939, sub regimul autoritar al regelui Carol al II-lea și al „partidului" său, Frontul Renașterii Naționale, ulterior Partidul Națiunii. Alegerile parlamentare din anul 1919 din Regatul României și Basarabia s-au desfășurat în baza votului universal, egal, direct, secret și obligatoriu pentru toți cetățenii, introdus prin Decretul-lege emis la 14 noiembrie 1918 și ca urmare a modificărilor constituționale survenite în iulie 1917. Vezi Documentul nr. 3.1.1.

[71] George Rotică, *Oameni noi, proceduri vechi*, în „Glasul Bucovinei", anul III, 23 martie 1920, p. 1.

[72] Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 26–27.

[73] A. Burac, *Situația internă*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 8 aprilie 1919, p. 1–2.

[74] Al. Procopovici, *Partide politice*, în „Glasul Bucovinei", anul I, 25 decembrie 1918, p. 1.

independent de partidele şi grupările politice din Vechiul Regat. N-ar trebui ca, la îndemnul unora din Regat, românii din provincie să ia atitudine faţă de anumite grupări"[75]. Aceleaşi idei au fost exprimate şi de Ion Nistor, care era de părere că „provinciile alipite n-ar avea niciun drept să se amestece în luptele din Vechiul Regat, întrucât nu pot spune că ele cunosc starea de lucruri din România Veche şi, mai ales, pentru motivul că acest amestec e departe de a însemna un omagiu [adus] nenumăratelor jertfe pe care Vechiul Regat le-a făcut pentru unitatea naţională"[76]. În ceea ce priveşte viaţa politică a provinciei, istoricul bucovinean afirma că se impunea o schimbare radicală: „Unindu-ne cu fraţii noştri din Regat, din Ardeal şi Basarabia în cadrele României Mari am încetat de a face o politică izolată, inspirată numai de interesele provinciale. Se impune, deci, o schimbare radicală în viaţa noastră politică de până acum. Nu trebuie să ne gândim numai la noi înşine, ci trebuie să avem în vedere interesele întregului neam românesc. Acestor interese superioare subordonăm întreaga noastră activitate politică. Politica locală bucovineană a încetat în ziua unirii [...]. Să ne simţim ca parte organică a întregului şi să lucrăm în deplină armonie cu celelalte părţi"[77]. De asemenea, pornind de la ideea că realizarea unirii s-a făcut independent de interesele unei anume grupări politice, s-au exprimat păreri referitoare la evoluţia vieţii politice bucovinene în sensul unei „îndreptări radicale a societăţii româneşti", prin „purificarea aparatului administrativ de influenţe politice"[78].

În Bucovina, problema organizării sistemului electoral[79] şi a alegerilor a fost discutată în şedinţa Consiliului Naţional Român din 13 februarie 1919, când a fost

---

[75] Vasile Grecu, *Politica din Vechiul Regat şi noile provincii româneşti*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 22 iunie 1919, p. 1.

[76] „Glasul Bucovinei", anul II, 20 noiembrie 1919, p. 1.

[77] Ion Nistor, *Spre o nouă orientare politică*, în vol. Ion Nistor, *Amintiri răzleţe din timpul unirii – 1918*, p. 289.

[78] „Cugetări", anul I, nr. 2, 1919, p. 11.

[79] Pentru problema reprezentării parlamentare a Bucovinei până în anul 1918 vezi Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuţii la istoria parlamentarismului în spaţiul central-est european*, Iaşi, Editura Junimea, 2004. Conform Legii electorale adoptate în anul 1910, Dieta Bucovinei (înfiinţată în anul 1861) avea 63 de deputaţi, împărţiţi în mai multe categorii: 2 virilişti (mitropolitul ortodox al Bucovinei şi rectorul Universităţii Cernăuţi), 13 deputaţi din Colegiul electoral al marilor proprietari, 2 deputaţi din Camera de Comerţ şi Industrie, 28 deputaţi ai comunelor şi 18 deputaţi aleşi prin vot universal. Cei 28 de reprezentanţi aleşi ai comunelor erau distribuiţi în felul următor: 10 români, 10 ucraineni, 7 germani şi un polonez. La sufragiul universal, erau aleşi câte 6 români şi ucraineni, 5 germani şi un polonez. Limba oficială în Dieta era germana, iar protocoalele şedinţelor erau redactate în limbile română şi ucraineană. Preşedinţi (mareşali, căpitani ai Ţării) ai Dietei au fost: Eugenie Hacman (1861–1862), Eudoxiu Hurmuzachi (1864–1869; 1871-1874), Alexandru Wassilko-Sereki (1870–1871; 1884–1892), Anton Kochnowski-Stawczan (1874–1883), Ioan Lupu (1892–1903), George Wassilko-Sereki (1904–1910) şi Alexandru Hurmuzachi (1911–1914). În Parlamentul austriac, cetăţenii Bucovinei cu drept de vot trimiteau, în 1897, 11 deputaţi. Din anul 1907, numărul mandatelor alocate provinciei a crescut la 15 (5 români, la care se adăuga al 6-lea, deputatul social-democrat de origine română, 5 ucraineni, 2 germani, un polonez şi un evreu). În anul 1918, în Parlamentul de la Viena activau următorii deputaţi români: Constantin Isopescu-Grecul şi Gheorghe Sârbu (Partidul Naţional), Aurel Onciul (Partidul Democrat), George Grigorovici (Partidul Social Democrat), Alexandru Hurmuzachi şi Teofil Simionovici (independenţi). Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 116 şi urm., 541; Radu Economu, *op. cit.*, p. 30; Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaţilor minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga", 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa http://mihaiflorinrazvan.ro/?p=132.

aleasă o comisie, formată din 24 de membri, la care urmau să se alăture şi reprezentanţii naţionalităţilor din Bucovina. Din cauza neadmiterii sistemului proporţional de reprezentare, proiectul legii bucovinene de reformă electorală, acuzat că este tributar mentalităţii austriece, a fost atacat în presa din Regatul României[80], dar problema a rămas în atenţia oamenilor politici bucovineni.

Primele alegeri parlamentare din Bucovina (precum şi cele din Banat, Crişana, Maramureş Sătmar şi Transilvania), organizate pe baza votului universal, s-au desfăşurat în baza unor decrete-legi[81] diferite din punct de vedere juridic şi sub aspectul tipului de scrutin introdus prin Decretul-lege privind reforma electorală, din 14 noiembrie 1918, care a fost emis înainte de proclamarea unirii Bucovinei şi conţinea prevederi doar pentru Regatul României şi Basarabia (provincia începuse deja procesul de unire cu Ţara şi de aceea a intrat sub incidenţa acestui decret electoral): Decretul-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620/24 august 1919, modificat, la art. 14, prin Decretul-lege 4 234/6 octombrie 1919, emis pentru stabilirea modului de reprezentare în Adunarea Deputaţilor şi Senat[82].

Conform legii, provincia urma să fie reprezentată, în funcţie de numărul de locuitori, de 26 deputaţi şi 13 senatori (dintre care doi senatori de drept: un ales din partea Universităţii din Cernăuţi şi mitropolitul Bucovinei). Iniţial, legea electorală prevedea ca Bucovina să fie reprezentată de 17 deputaţi şi 10 senatori[83].

Alegerile s-au desfăşurau conform „votului universal, egal, direct, obligatoriu şi secret, pe circumscripţii electorale şi cu votarea pe comune". În 23 din cele 24 de circumscripţii[84] se desfăşura un scrutin uninominal, majoritar, iar pentru circumscripţia Cernăuţi-oraş se organiza, pentru alegerea deputaţilor, un scrutin proporţional plurinominal – aceasta alegea trei deputaţi, în baza reprezentării proporţionale. Noutatea faţă de celelalte provincii era scrutinul uninominal (excepţie făcând circumscripţia Cernăuţi-oraş). De asemenea, o altă prevedere, care nu se regăsea în legislaţia electorală din Regatul României, se referea la dreptul de vot, care era interzis pentru cei care au comis în mod deliberat acte de duşmănie contra statului român sau a naţiunii române (nu erau incluşi aici cei care au fost condamnaţi în

---

[80] Vasile Grecu, *Presa din Vechiul Regat şi reforma electorală*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 26 august 1919, p. 1; A. B., *Un nou adversar al legii electorale*, în *ibidem*, p. 2; George Rotică, *Reforma electorală în Bucovina*, în *ibidem*, p. 4.

[81] Aceste decrete-lege şi-au păstrat valabilitatea, cu anumite modificări, până în anul 1926, reglementând desfăşurarea alegerilor parlamentare din anii 1919, 1920 şi 1922.

[82] M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734; nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965 (vezi Documentul nr. 3.1.2.). Sistemul electoral introdus în Bucovina a declanşat protestul minorităţilor naţionale, dar şi pe cel al grupării din jurul lui Iancu Flondor şi Dorimedont Popovici. Prin introducerea votului universal, reprezentanţii grupurilor etnice naţionale din Bucovina s-au simţit nedreptăţiţi pentru că, prin acest sistem, pierdeau posibilităţile de reprezentare câştigate prin Ausgleich, introdus în Bucovina la alegerile din anul 1911. Iancu Flondor şi Dorimedont Popovici erau adepţii menţinerii formelor de organizare specifice Bucovinei şi se opuneau curentului centralist, preconizând o Românie organizată pe principii federaliste.

[83] Radu Economu, *op. cit.*, p. 70; „Glasul Bucovinei", anul III, 15 aprilie 1920, p. 1.

[84] Acestea erau: Berhomet pe Siret, Boian, Câmpulung, Ciudei, Costâna, Coţmani, Cernăuţi-oraş, Cuciurul Mare, Dorna, Gura-Humorului, Hliboca, Marginea, Ocna, Orăşeni, Rădăuţi, Sadagura, Siret, Solca, Storojineţ, Suceava, Văşcăuţi, Vicov, Vijniţa, Zastavna. Comunele acestor circumscripţii însumau, conform art. 4 al Decretului-lege electoral pentru Bucovina, 30 000 de alegători pentru Adunarea Deputaţilor şi 70 000 de alegători pentru Senat. M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5624.

timpul războiului de către autoritățile civile și militare austriece și maghiare pentru delicte politice); cei care declarau că renunță la cetățenia română; cei care s-au sustras de la recrutările ordonate de statul român sau au refuzat prestarea jurământului de credință față de România; cei aflați sub control polițienesc. Diferențe față de Regatul României se înregistrau și în privința organizării alegerilor. S-a înființat un Biroul Electoral Central, care funcționa pe lângă birourile electorale județene și de circumscripție (acestea centralizau rezultatele și repartizau mandatele). Acesta se ocupa cu înscrierea pe liste (candidații se puteau înscrie în maxim două circumscripții diferite), înregistrarea candidaților și tipărirea buletinelor de vot. Buletinele se tipăreau câte unul pentru fiecare candidat sau listă, de culori diferite, alegătorii votau un singur buletin, introdus într-un plic închis, celelalte fiind puse într-o urnă aflată în cabina de vot. Plicul închis era predat de către alegător președintelui secției de votare, care îl introducea în urnă. Câștigătorul era desemnat conform art. 109 al decretului-lege menționat mai sus: „În circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, precum și în circumscripțiile pentru alegerea de senatori, va fi declarat deputat sau senator candidatul care a obținut majoritate absolută a voturilor. Majoritatea absolută e cifra mai mare decât jumătatea voturilor valabile. Dacă niciunul dintre candidați nu a obținut majoritatea absolută a voturilor, se va face alegerea restrânsă (balotaj) între cei doi candidați care au obținut mai multe voturi. Între candidații cu voturi egale, se va proceda prin tragere la sorți. [În cazul când] candidatul care, după rezultatul constat, a obținut majoritatea absolută a voturilor sau majoritatea relativă, pentru a fi admis la alegerea restrânsă, a decedat în decursul procedurii electorale, alegerea se va considera zădărnicită și se va face alegere nouă"[85].

La alegerile din noiembrie 1919 au participat Partidul Democrat al Unirii și candidați independenți. Celelalte formațiuni politice – Partidul Social Democrat[86], gruparea lui Iancu Flondor, organizațiile din Bucovina ale Ligii Poporului, Partidului Conservator Democrat (Take Ionescu) – au declarat că se abțin de la alegeri.

Partidul Democrat al Unirii (P.D.U.) a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina[87]. Partidul s-a înființat la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste conduse de Ion Nistor, care era președintele partidului; vicepreședinți erau Iorgu G. Toma și N. Alexandrescu. Partidul s-a constituit ca o necesitate a „vieții obștești din Bucovina în care, prin unirea cu toți românii dintre Nistru și Tisa, alte idei trebuie să conducă sufletul poporului decât cele ce l-au condus sub vitrega stăpânire austriacă"[88]. Analizând originile P.D.U., George Rotică afirma: „Grupați în jurul acestei reviste («Glasul Bucovinei» – n.n.), având deviza «prin cultură

[85] *Ibidem*, p. 5731.

[86] Înființat în anul 1896, P.S.D din Bucovina a fost singura formațiune politică din provincie care și-a continuat activitatea și după Primul Război Mondial, până în anul 1938. Nicolae Jurcă, *Istoria social-democrației din România*, București, Editura Științifică, 1994, p. 59; Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 130–133.

[87] După anul 1918, în timp ce partidele conservatoare au dispărut, pe scena politică au apărut noi formațiuni politice: Liga Poporului (1918, Alexandru Averescu); Partidul Țărănesc (1918, Ion Mihalache); Partidul Țărănesc din Basarabia (1918, Pantelimon Halippa), Partidul Țărănesc din Bucovina (1922, Vasile Bodnărescu; organ de presă – „Cuvântul țăranului"; în 1926 s-a integrat în Partidul Național Țărănesc); Partidul Național Țărănesc (1926, format prin fuziunea Partidului Național Român din Transilvania cu Partidul Țărănesc; principalul partid de opoziție al perioadei interbelice); în perioada 1921–1922 au apărut și partidele de extremă stângă și extremă dreaptă.

[88] Apud Doina Alexa, *op. cit.*, p. 196.

românească, spre o politică românească»[89], ne-am adresat puterilor morale ale neamului, chemându-le la o nouă viață, din apatia în care le știam încremenite de cei doi nedespărțiți aliați: austriacismul bănos și politicianismul găunos [...]. O întinsă și neobosită propagandă culturală în toate direcțiile [...] anunțăm pentru cine nu-și are ochii orbiți de un strat prea gros de austriacism, o mentalitate care se afirma tot mai răspicat"[90]. Având menirea să facă trecerea „de la vechea stăpânire de robie austriacă la noua stăpânire românească, de libertate deplină"[91], scopul P.D.U. a fost acela „de a introduce Bucovina în albia românismului"[92]. În acest sens, programul P.D.U., călăuzit de lozinca „Sus mâinile și izbândă gândurilor curate", prevedea: unificarea administrativă prin descentralizare, unificarea justiției, libertate națională, culturală, confesională, reorganizarea învățământului, vot universal, realizarea reformei agrare, printr-o „dreaptă împărțire a pământului"[93].

În ceea ce privește activitatea politică a minorităților naționale în perioada organizării primelor alegeri parlamentare din Bucovina, după unire, unele dintre acestea au avut o atitudine de protest față de sistemul electoral introdus în Bucovina. În urma unei întruniri politice desfășurate la Cernăuți, în octombrie 1919, Partidul Național Evreiesc a hotărât abținerea de la alegeri, invocând cenzura instituită în Bucovina, îngrădirea întrunirilor publice, politica de românizare a învățământului și culturii. În privința minorității germane, P.D.U. a încercat o colaborare, care nu a avut sorți de izbândă deoarece „administrația țării a încercat să asigure minorității germane un cerc electoral, dar n-a izbutit, pentru că germanii locuiau sporadic"[94]. Ucrainenii, preocupați de soarta republicilor ucrainene instaurate în Galiția și peste Nistru și „convinși de provizoratul dominației române în zonă și de soluționarea favorabilă a statutului Bucovinei la Congresul de Pace de la Paris", au adoptat tactica pasivismului. În privința minorității poloneze, după unire s-a format Consiliul Național Polon din Bucovina (devenit, în 1925, Consiliul Național Polon și, din 1926, Uniunea Polonezilor din România), care a reprezentat activitatea fostului Cerc polonez la nivelul întregii țări. Consiliul s-a aflat sub conducerea lui Stanisław Kwiatkowski (înlocuit, ulterior, cu Bazyli Duzienkiewicz). Acesta a fost singurul reprezentant al comunității poloneze în Parlamentul României întregite (legislatura 1919–1920), deoarece, conform legii electorale, numărul polonezilor (sub 50 000) nu a mai permis obținerea unui mandat parlamentar (cu excepția alegerilor din 1939, când polonezii au avut un reprezentant în Parlament)[95]. Activitatea politică a maghiarilor din Bucovina s-a desfășurat în cadrul partidelor politice din România întregită. În ceea ce privește atitudinea Partidului Socialist, deși la începutul campaniei electorale intenționa să propună candidaturile lui Rudolf Gaidosch, George Grigorovici și Iacob Pistiner pentru

[89] Aceasta era deviza sub care intelectualii bucovineni s-au grupat în jurul revistei „Junimea literară", înființată la inițiativa lui Ion Nistor, în anul 1904. „Glasul Bucovinei", anul II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

[90] George Rotică, *Originile partidului nostru*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 12 noiembrie 1919, p. 1.

[91] „Glasul Bucovinei", anul II, 31 octombrie 1919, p. 1.

[92] Romulus Cândea, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927", Cernăuți, 1927, p. 34.

[93] „Glasul Bucovinei", anul II, 26 octombrie 1919, p. 1; 31 octombrie 1919, p. 1.

[94] Emanuel Bălan, *Minoritățile naționale din Bucovina în cadrul procesului electoral din perioada interbelică*, Bacău, Editura Egal, 2012, p. 111.

[95] Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare: integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura „Septentrion", p. 159.

circumscripţia Cernăuţi-oraş, după desfăşurarea Congresului extraordinar al partidului (13–14 octombrie 1919), s-a decis abţinerea de la alegerile generale. În aceste condiţii, autorităţile de la Bucureşti, împreună cu reprezentanţii P.D.U. din Bucovina, au mers pe ideea colaborării cu diverşi minoritari, evrei, germani şi ucraineni, în scopul depunerii unor candidaturi independente. Presa vremii (ziarul „Bucovina") a relatat despre candidaturile lui Heini Teller (inspector şcolar) şi Norbert Kipper (consilier) pentru Adunarea Deputaţilor, circumscripţia Cernăuţi-oraş, depuse la insistenţele lui Ion Nistor[96]. Ca urmare a protestelor venite din partea comunităţii evreieşti, Heini Teller şi-a retras candidatura[97]. În aceste condiţii, la alegerile din noiembrie 1919 au fost aleşi: Norbert Kipper (independent, Adunarea Deputaţilor, circumscripţia Cernăuţi-oraş), Iacob Hecht (independent, Senat, circumscripţia Cernăuţi), Iosif Vihovici (P.D.U., Senat, circumscripţia Coţmani, judeţul Coţmani), Stanisław Kwiatkowski (independent, Senat, circumscripţia Zastavna, judeţul Zastavna), Ioan Bloşca (independent, Adunarea Deputaţilor, circumscripţia Ocna, judeţul Zastavna), Vasile Snialinciuc (independent, Adunarea Deputaţilor, circumscripţia Orăşeni, judeţul Coţmani).

În urma alegerilor din noiembrie 1919, populaţia Bucovinei a fost reprezentată în primul Parlament al României întregite[98] de 39 de parlamentari (26 deputaţi şi 13 senatori)[99]. Dintre aceştia, 27 parlamentari reprezentau P.D.U. (20 de mandate la Adunarea Deputaţilor şi 7 la Senat), 10 erau independenţi (6 deputaţi şi 4 senatori, care reprezentau şi minorităţile germană, ucraineană, polonă şi evreiască) şi doi erau senatori de drept (un ales al Universităţii din Cernăuţi şi mitropolitul Bucovinei)[100].

Lucrările primului Parlament al României întregite s-au deschis la 20 noiembrie 1919, alegându-se din partea fiecărei provincii câte un secretar pentru cele două Camere. Bucovina a fost reprezentată de Nicolae Cotlarciuc la Senat şi Aurel Morariu la Camera Deputaţilor.

În faţa Parlamentului şi a noului guvern Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920) se ridicau probleme de mare importanţă: ratificarea

---

[96] La alegerile din noiembrie 1919, candidaţii opoziţiei au fost sprijiniţi de germani şi români. Aşa s-a întâmplat la Iacobeni, unde candidatul opoziţiei, Ion Candrea, deşi a primit susţinere, nu a fost ales, motiv pentru care un grup de alegători români şi germani a întocmit un protest. Florin Pintescu, *Atitudinea germanilor din Bucovina faţă de regimul politic românesc în 1919*, în „Codrul Cosminului", s.n., nr. 5, 1999, p. 269.

[97] Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaţilor minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universităţii „Lucian Blaga", 2010; accesat online (12 ianuarie 2014) la adresa http://mihaiflorinrazvan.ro/?p=132.

[98] Acesta a fost format din 562 deputaţi (241 din Regatul României, 203 din Ardeal şi Banat, 92 din Basarabia şi 26 din Bucovina) şi 236 senatori (101 din Regatul României, 85 din Ardeal şi Banat, 37 din Basarabia şi 13 din Bucovina). În sesiunea parlamentară 1919–1920, prin decret-regal, şedinţele Adunării Deputaţilor şi cele ale Senatului au fost amânate zece zile (14–25 martie 1920). „Glasul Bucovinei", anul II, 15 noiembrie 1919, p. 1; D.A.D., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 652.

[99] În circumscripţia Cernăuţi-oraş, conform art. 137 al Decretului-lege electoral pentru Bucovina, a fost ales şi un deputat supleant, Zaharia Voronca, iar pentru judeţul Cernăuţi au avut loc noi alegeri pentru Senat, la 7 februarie 1920, în urma cărora Ion C. Grădişteanu l-a înlocuit pe Teofil Simionovici, care a optat pentru mandatul de deputat al oraşului Cernăuţi, rămas vacant în urma decesului lui Iacob Hecht. Judeţul Suceava a fost reprezentat în Parlament de zece deputaţi (dintre care cinci supleanţi) şi doi senatori pentru partea care a aparţinut Regatului României şi doi deputaţi şi un senator pentru partea care a aparţinut Bucovinei.

[100] Vezi tabelele nr. 1 şi nr. 2.

decretelor-legi pentru unirea Bucovinei, Basarabiei, Transilvaniei, Sătmarului şi Maramureşului cu Regatul României, semnarea tratatelor de pace (liberalii manifestau o anume rezistenţă faţă de aliaţi, iar opoziţia conservatoare şi averesciană pleda pentru semnarea tratatelor fără rezerve), revizuirea Constituţiei, reforme electorale şi administrative (rezolvarea problemelor economice, financiare, reformarea bisericii şi a şcolii, unificarea legislaţiei, organizarea armatei prin măsuri descentralizatoare), rezolvarea problemei minorităţilor (în special a evreilor).

Validarea alegerilor parlamentare

Adunarea Deputaţilor

1. *Judeţul Suceava – Regat*[101]

În şedinţa Adunării Deputaţilor (A.D.) din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Suceava – Regat, căruia i-au fost alocate cinci mandate de deputaţi. S-au prezentat patru liste; numărul alegătorilor înscrişi a fost de 27 185, s-au înregistrat 18 476 de votanţi şi au fost anulate 3 763 de voturi. Biroul Electoral Central, „procedând la despuierea scrutinului [scoaterea din urnă a buletinelor de vot şi numărarea lor] şi la totalizarea rezultatelor obţinute la toate celelalte secţii de votare", a constatat că Lista nr. 1 a obţinut o masă electorală de 15 113 de voturi; Lista nr. 2 – 49 505 de voturi; Lista nr. 3 – 1 631 de voturi; Lista nr. 4 – 4 689 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-a împărţit fiecare dintre aceste mase electorale prin numerele 1, 2, 3, 4 şi 5 (câţi reprezentanţi erau de ales) şi s-au ales din toate aceste câturi cele cinci mai mari. Astfel, s-a găsit ca divizor comun cifra de 12 376, adică cel mai mic din aceste cinci câturi. Masele electorale s-au împărţit cu această cifră şi s-a stabilit că Listei nr. 1 i se cuvine un mandat şi Listei nr. 2 i se cuvin patru mandate. Au fost proclamaţi aleşi din fiecare listă căreia i s-au atribuit mandatele cei care au obţinut cel mai mare număr de voturi şi anume, din Lista nr. 1: Ştefan C. Ioan – 3 144 de voturi; din Lista nr. 2: Ion Zelea-Codreanu – 10 017 de voturi; Vasile Tomegea – 9 945 de voturi; Toader Creţu – 9 871 de voturi; Ştefan Gh. Dimitriu – 9 864 de voturi. Conform prevederilor legii, au fost declaraţi deputaţi supleanţi (aceştia puteau ocupa locul de deputat rămas vacant prin opţiune, moarte, demisie sau altă cauză) pentru Lista nr. 1: Constantin Popovici – 3 039 de voturi; Vasile V. Teodorescu – 3 034 de voturi; Toader Radovici – 2 981 de voturi; Constantin Matasă – 2 915 de voturi; pentru Lista nr. 2:

---

[101] După anexarea nordului Moldovei de către Imperiul Austriac, ţinutul Suceava a fost împărţit în două. Partea care a revenit Bucovinei a constituit districtul Suceava, iar cea care a rămas în Moldova a format ţinutul Suceava, cu o capitală nouă, la Fălticeni. În perioada cuprinsă între Marea Unire şi până la votarea Legii pentru unificare administrativă (14 iunie 1925) s-a păstrat specificul organizării administrativ-teritoriale în provinciile istorice. În Bucovina, regimul administrativ a fost reglementat prin Decretul pentru administraţia Bucovinei nr. 3715/18 decembrie 1918, iar regiunea Regatului României a rămas cu organizarea moştenită din perioada antebelică (Legea pentru consiliile judeţene din 2 aprilie 1894), în care figura judeţul Suceava (ulterior a avut loc schimbarea denumirii în judeţul Baia, cu reşedinţa la Fălticeni). Radu Săgeată, *Organizarea administrativ-teritorială a României. Evoluţie. Propuneri de optimizare*, Bucureşti, 2013, accesată online (30 mai 2014) la adresa www.geopolitic.ro/17)%20News%20March%202013%20(5.03.2013).pdf; http://earth.unibuc.ro/file_download/293341; memoriainterbelică.memoria.ro/judeţe/baia.

Mihail Zăhărescu – 9 808 de voturi. La secția Dolhești a fost înregistrată o contestație, semnată de Vasile L. Marian și C. Timofti, alegători asistenți ai Listei nr. 1, prin care se aducea la cunoștința autorităților că trupa însărcinată cu paza ordinii a făcut propagandă fățișă pentru lista lui Ion Zelea-Codreanu, pentru motivul că acea listă îl reprezintă pe Alexandru Averescu; că în curtea localului de votare mai mulți agenți electorali, tolerați de armată, împreună cu delegatul Ion Drobiță, ar fi făcut propagandă în favoarea Listei nr. 2 în incinta secției de votare. În ceea ce privește prima sesizare, cazul a fost adus la cunoștința comandantului trupei de jandarmi de către președintele Tribunalului, spre a se lua măsuri. Referitor la punctul al doilea, afirmația nu a fost sprijinită de nicio dovadă. Pentru aceste motive, contestația a fost respinsă, nefiind găsită întemeiată. La dosarul alegerii din județul Suceava s-a înregistrat și o contestație care privește operațiile de la una dintre cele 12 secții de votare. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D.[102], în urma cercetărilor, a respins contestația și a dispus validarea alegerilor. În consecință, deputați ai județului Suceava – Regat au fost proclamați: Ion Zelea-Codreanu, Vasile Tomegea, Toader Crețu, Ștefan Gh. Dumitriu și Ștefan C. Ioan[103].

2. *Județul Suceava – Bucovina*

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Suceava – Bucovina, căruia i-au fost alocate două mandate, pentru circumscripțiile Costâna și Suceava. Rezultatul alegerilor a fost următorul: pentru circumscripția Costâna: votanți – 4 533; voturi anulate – 214; circumscripția Suceava: votanți – 4 648, voturi anulate – 583. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută, adică numărul cel mai mare pentru jumătatea voturilor valabil exprimate (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un singur candidat): Mihai Cormoș – circumscripția Costâna; Filaret Doboș – circumscripția Suceava. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați din partea Partidului Democrat al Unirii[104].

3. *Județul Câmpulung*

La 2 noiembrie 1919, s-au desfășurat alegerile pentru județul Câmpulung, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați. În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea acestor alegeri, al căror rezultat a fost următorul: pentru circumscripția Câmpulung a întrunit numărul de voturi singurul candidat prezent la alegeri, Iorgu G. Toma, ales cu 4 406 de voturi; votanți – 4 667; voturi anulate – 261. Pentru circumscripția Dorna s-au prezentat doi candidați: Vasile Lițu (2 398 de voturi) și Ion Candrea (786 de voturi); votanți – 3 653; voturi anulate – 469. La dosar neexistând nicio contestație, au fost proclamați deputați ai județului Câmpulung:

---

[102] Aceste secțiuni (conduse de un președinte, doi secretari și unul sau mai mulți raportori) erau constituite la începutul fiecărei sesiuni parlamentare, cu scopul verificării și validării alegerilor. Numărul acestor secțiuni se stabilea în funcție de numărul județelor, care erau repartizate fiecărei secțiuni prin tragere la sorți. În sesiunea parlamentară 1919–1920 au fost constituite șapte secțiuni pentru verificarea mandatelor deputaților și opt secțiuni pentru verificarea mandatelor senatorilor. D.A.D., M.O., nr. 8, 12 decembrie 1919, p. 82–85; D.A.S., M.O., nr. 1, 21 noiembrie 1919, p. 3; nr. 9, 13 decembrie 1919, p. 57–58.

[103] D.A.D., M.O., nr. 4, 28 noiembrie 1919, p. 18.

[104] Idem, nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 38.

Iorgu G. Toma (circumscripţia Câmpulung) şi Vasile Liţu (circumscripţia Dorna) din partea Partidului Democrat al Unirii[105].

4. *Judeţul Gura-Humorului*

În şedinţa A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Gura-Humorului. Acestui judeţ i s-au alocat două mandate de deputaţi pentru circumscripţiile electorale Solca şi Gura-Humorului. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripţia electorală Gura-Humorului s-au prezentat 4 527 de votanţi şi au fost anulate 425 de voturi; pentru circumscripţia electorală Solca s-au prezentat 3 483 de votanţi şi au fost anulate 125 de voturi. Secţiunea a V-a verificatoare a A.D., în conformitate cu Legea electorală pentru Bucovina, a propus validarea acestor alegeri şi a celor doi deputaţi care au candidat: Dumitru Gavrilescu (circumscripţia Gura-Humorului) şi Romulus Reuţ (circumscripţia Solca), ambii reprezentând Partidul Democrat al Unirii. Nefiind depusă la dosar nicio contestaţie, aceştia au fost validaţi de A.D.[106].

5. *Judeţul Rădăuţi*

Validarea alegerilor pentru judeţul Rădăuţi (câte un deputat pentru circumscripţiile Rădăuţi, Vicov de Sus şi Marginea) a avut loc în şedinţa A.D. din 26 noiembrie 1919. S-a prezentat câte un candidat pentru fiecare circumscripţie şi rezultatul a fost următorul: pentru circumscripţia Rădăuţi: votanţi – 3 645; voturi anulate – 218; pentru circumscripţia Vicov de Sus: votanţi – 4 188; voturi anulate – 22; pentru circumscripţia Marginea: votanţi – 3 804; voturi anulate – 161. Au fost declaraţi aleşi cei care au întrunit majoritatea absolută a voturilor exprimate, adică numărul cel mai mare faţă de jumătatea voturilor valabile. Au fost validaţi deputaţii: George Tofan (circumscripţia Rădăuţi), Ion Nistor (circumscripţia Vicov de Sus) şi Vasile Bodnărescu (circumscripţia Marginea) din partea Partidului Democrat al Unirii[107].

6. *Judeţul Storojineţ*

În şedinţa A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Storojineţ. Conform dispoziţiilor Legii electorale pentru Bucovina, trebuiau să fie aleşi doi deputaţi, pentru circumscripţiile Storojineţ şi Ciudei. S-a prezentat câte un candidat pentru fiecare circumscripţie, iar rezultatul a fost următorul: pentru circumscripţia Storojineţ s-au înregistrat 3 848 de votanţi şi au fost anulate 346 de voturi. Aurel Morariu a întrunit 3 502 de voturi. La dosarul alegerii nu s-a înregistrat nicio contestaţie. Pentru circumscripţia Ciudei s-au înregistrat 4 507 de votanţi şi au fost anulate 339 de voturi. Biroul electoral al acestei circumscripţii l-a proclamat ales deputat pe Vasile Ungureanu. Având în vedere dispoziţiile Legii electorale pentru Bucovina, art. 109, în circumscripţiile care aleg câte un singur deputat, va fi declarat ales cel care a întrunit majoritatea absolută. Aceste condiţii fiind îndeplinite, au fost declaraţi deputaţi ai judeţului Storojineţ, din partea Partidului Democrat al Unirii, Aurel Morariu (circumscripţia Storojineţ) şi Vasile Ungureanu (circumscripţia Ciudei).

Deputatul C. Brăescu (Râmnicu Sărat) a intervenit în plenul A.D. în legătură cu validarea acestor alegeri, solicitând, în numele unui grup de parlamentari, dezbateri

[105] *Ibidem*, p. 40.
[106] *Ibidem*, p. 38–39.
[107] *Ibidem*, p. 39–40.

pe marginea unui protest, depus la biroul A.D., iscălit de peste 1 500 de alegători din Bucovina, protest în care s-au prezentat neregulile înregistrate cu prilejul desfăşurării alegerilor din Bucovina. Se cerea cercetarea acestei contestaţii şi stabilirea veridicităţii informaţiilor prezentate. Deputatul Romulus Reuţ (circumscripţia Solca, judeţul Gura-Humorului) a intervenit, prezentând următoarea interpelare: „D-lor deputaţi, Bucovina a fost cea dintâi care a proclamat necondiţionat unirea, unindu-se cu Regatul României. Bucovina este cea dintâi pe care nu o lăsaţi să intre în Constituanta României şi din bunăvoinţa câtorva fraţi din Vechiul Regat se produce o contestaţie. [...] Aici nu este nimic alta decât o demonstraţie politică din partea acelora care au propovăduit abţinerea de la alegeri, [...] atât aici, cât şi la noi în ţară; însă poporul, care are un suflet şi o dorinţă, nu a aderat la acest lucru şi a ales aleşii şi i-a trimis aici. D-lor deputaţi, Legea electorală pentru Bucovina a fost alcătuită ca celelalte legi pentru celelalte ţinuturi. D-nii care au făcut protestul de astăzi vin şi critică această lege abia acum, când s-a întrunit Parlamentul şi abia acum au găsit de cuviinţă să zică că legea aceasta nu este bună. Toţi aceştia care contestă această alegere, făcută pe baza unui decret-lege, să nu uite că sunt şi ei aleşi tot pe baza aceluiaşi decret-lege. Dacă ei contestă alegerea noastră, făcută pe baza acestui decret-lege, atunci trebuie să o conteste şi pe a dumnealor. Vă rog, dar, să binevoiţi a nu lua în consideraţie această contestaţie, care se atinge de fapte care nu sunt adevărate, întrucât s-a purces la alegerea în Bucovina după legi şi cu cinste. Deci, să binevoiţi a respinge contestaţia făcută".

În urma exprimării votului pe marginea acestor probleme, s-a decis „închiderea discuţiei" şi s-a respins contestaţia referitoare la validarea alegerilor pentru judeţul Storojineţ, aşa încât Aurel Morariu şi Vasile Ungureanu au fost proclamaţi deputaţi[108].

7. *Oraşul Cernăuţi*

Alegerile pentru oraşul Cernăuţi, căruia i-au fost alocate trei mandate de deputaţi, au fost validate în şedinţa A.D. din 26 noiembrie 1919, când s-a prezentat situaţia de la alegeri: s-au înregistrat 9 215 de votanţi şi au fost anulate 2 337 de voturi. Biroul Electoral Central a constatat că Lista nr. 1 a obţinut o masă electorală de 2 692 de voturi; Lista nr. 2 – 4 212 de voturi; Lista nr. 3 – 2 080 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-a împărţit fiecare dintre aceste mase electorale prin numerele 1, 2, 3, câţi reprezentanţi erau de ales şi, alegându-se din toate aceste câturi cele trei mai mari, s-a găsit ca divizor comun cifra de 2 106, adică cel mai mic dintre aceste trei câturi. Cu această cifră, împărţindu-se masele electorale, s-a stabilit că Listei nr. 1 i se cuvenea un mandat şi Listei nr. 2, două mandate. Au fost proclamaţi aleşi din fiecare listă căreia i s-au atribuit mandatele cei care au obţinut cel mai mare număr de voturi şi anume: Teofil Simionovici (independent) – Lista nr. 1, 2 692 de voturi; Vasile Marcu (independent) – Lista nr. 2, 2 106 de voturi; Norbert Kipper (independent) – Lista nr. 2, 2 106 de voturi. Conform dispoziţiilor Legii electorale pentru Bucovina (art. 137), a fost declarat deputat supleant Zaharia Voronca – Lista nr. 3, cu 2 080 de voturi. Raportorul cu privire la alegerile pentru oraşul Cernăuţi, Simion Mândrescu, a informat A.D. de existenţa unor contestaţii, care au fost respinse. Secţiunea a VIII-a verificatoare a A.D., constatând că alegerile s-au făcut în conformitate cu legea, a propus validarea şi proclamarea ca deputaţi ai oraşului Cernăuţi pe cei mai sus menţionaţi[109].

---

108 *Ibidem*, p. 35–36.
109 *Ibidem*, p. 36–37.

8. *Județul Cernăuți*

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Cernăuți, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați, pentru circumscripțiile Boian și Cuciurul Mare. S-au prezentat câte doi candidați pentru fiecare circumscripție. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Boian: votanți – 3 200; voturi anulate – 114; candidați: Constantin Vasile Morariu – 2 362 de voturi; Lazăr Ropcean – 724 de voturi. Pentru circumscripția Cuciurul Mare: votanți – 2 587; voturi anulate – 192; candidați: George Băncescu – 1 479 de voturi; Nicolae Mitencu – 898 de voturi. Au fost declarați aleși cei care au întrunit cel mai mare număr de voturi față de jumătatea voturilor valabil exprimate. S-a prezentat o contestație, semnată de mai mulți deputați, care au cerut anularea acestor alegeri, dar aceasta nu a fost admisă. Astfel, pentru județul Cernăuți au fost declarați deputați, din partea Partidului Democrat al Unirii, George Băncescu (circumscripția Cuciurul Mare) și Constantin Vasile Morariu (circumscripția Boian)[110].

9. *Județul Zastavna*

Validarea alegerilor pentru județul Zastavna, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați (circumscripțiile Ocna și Zastavna), a avut loc în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919. S-au prezentat doi candidați pentru circumscripția Ocna și unul pentru circumscripția Zastavna, iar rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Ocna: 1 352 de votanți, 132 de voturi anulate; candidați: Ioan Bloșca – 717 voturi; Tychon Hacman – 503 voturi; pentru circumscripția Zastavna: 1 979 de votanți, 823 de voturi anulate; candidat: Florea Lupu – 1 156 de voturi. Având în vedere că, prin Legea electorală pentru Bucovina (art. 109), în circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, va fi declarat ales cel care a întrunit majoritatea absolută, au fost proclamați deputați ai județului Zastavna: Ioan Bloșca (independent) și Florea Lupu (independent). La dosarul acestor alegeri nu s-a înregistrat nicio contestație[111].

10. *Județul Coțmani*

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Coțmani. Pentru circumscripțiile Sadagura, Orășeni și Coțmani s-au prezentat trei candidați. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Sadagura: votanți – 2 188, voturi anulate – 1; pentru circumscripția Orășeni: votanți – 2 278, voturi anulate – 570; pentru circumscripția Coțmani: 2 159 votanți, voturi anulate – 337. Secțiunea a VI-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un singur candidat): Dimitrie Țopa (Partidul Democrat al Unirii) – circumscripția Sadagura; Vasile Snialinciuc (independent) – circumscripția Orășeni; Iosif Vihovici (Partidul Democrat al Unirii) – circumscripția Coțmani. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați[112].

---

[110] *Ibidem*, p. 39.
[111] *Ibidem*, p. 37.
[112] *Ibidem*, p. 37.

11. *Județul Vijnița*

Alegerile pentru județul Vijnița (câte un deputat pentru circumscripțiile Vijnița și Berhomet pe Siret) au fost validate în ședința A.D. din 26 noiembrie 1919. Rezultatul a fost următorul: pentru circumscripția Vijnița, votanți – 3 052, voturi anulate – 140; circumscripția Berhomet pe Siret: votanți – 3 134, voturi anulate – 541. Secțiunea a II-a verificatoare a A.D., constatând că s-au îndeplinit prevederile legale, a propus validarea celor care au întrunit majoritatea absolută (având în vedere că pentru fiecare circumscripție s-a prezentat câte un candidat): Nicolae Prelici – circumscripția Vijnița; Teodor Bujor – circumscripția Berhomet pe Siret. Neînregistrându-se contestații, aceștia au fost proclamați deputați ai Partidului Democrat al Unirii[113].

12. *Județul Vășcăuți*

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Vășcăuți, căruia i s-a alocat un mandat de deputat. La alegeri s-au prezentat doi candidați, iar rezultatul a fost următorul: votanți – 4 040; voturi anulate – 99; Eudoxiu Gribovschi – 3 413 voturi; Vasile Reus – 528 de voturi. Secțiunea a III-a verificatoare a A.D. a propus validarea lui Eudoxiu Gribovschi, care a întrunit majoritatea absolută. Neînregistrându-se contestații, acesta a fost proclamat deputat din partea Partidului Democrat al Unirii[114].

13. *Județul Siret*

În ședința A.D. din 26 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Siret, căruia i-au fost alocate două mandate de deputați. Pentru circumscripția Siret s-au prezentat doi candidați: Aurelian Moldovan (2 747 voturi) și Teofil Constantinovici (1 190 voturi); votanți – 4 115; voturi anulate – 178; voturi valabil exprimate – 3 937. Pentru circumscripția Hliboca s-a prezentat un singur candidat, Amfilochie Burac (3 457 de voturi); votanți – 3 859; voturi anulate – 402; voturi valabil exprimate – 3 457. Neînregistrându-se contestații, au fost proclamați deputați, din partea Partidului Democrat al Unirii, Aurelian Moldovan (circumscripția Siret) și Amfilochie Burac (circumscripția Hliboca)[115].

Senat

1. *Județul Suceava – Regat*

În ședința Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru județul Suceava – Regat, căruia i-au fost alocate două mandate de senatori, pentru care s-au prezentat patru candidați, repartizați pe două liste electorale. Au fost înscriși 13 422 de alegători, numărul votanților a fost de 11 356, iar numărul voturilor anulate a fost de 841. Biroul electoral, aplicând principiul majorității relative, prevăzut de art. 79 al Decretului-lege electoral din 14 noiembrie 1918, referitor la alegerile din Regatul României, i-a proclamat pe candidații care au întrunit cele mai multe voturi: Corneliu Șumuleanu (Lista 2, 7 528 de voturi) și Toader Arsintescu (Lista 2, 7 484 de voturi). Privitor la aceste alegeri a existat o plângere a unuia dintre candidați (V. Ghițescu)

[113] *Ibidem*, p. 38.
[114] *Ibidem*, p. 38.
[115] *Ibidem*, p. 40.

referitoare la actele de propagandă electorală desfăşurate de unii soldaţi din detaşamentul însărcinat cu paza ordinii, fapte care nu au fost, însă, probate, motiv pentru care Biroul electoral şi, ulterior, Secţiunea de verificare a Senatului, au validat candidaturile lui Corneliu Şumuleanu şi Toader Arsintescu[116].

2. *Judeţul Suceava – Bucovina*

La alegerile pentru mandatul de senator al judeţului Suceava s-a prezentat un singur candidat, Teofil Lupu (independent), care a întrunit majoritatea voturilor valabil exprimate - 4 751. Au fost înscrişi 5 565 de alegători, au votat 4 902 şi au fost anulate 151 de buletine de vot. În condiţiile în care s-a constatat că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi că la dosar nu a existat nicio contestaţie, candidatura lui Teofil Lupu a fost validată şi ratificată în Senat[117].

3. *Judeţul Câmpulung*

Judeţului Câmpulung i-a fost alocat un mandat de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Nistor Andronicescul (P.D.U.), care a întrunit unanimitatea de voturi valabil exprimate – 3 684. Au fost înscrişi 5 491 de alegători, au votat 3 724 şi au fost anulate 40 de buletine de vot. Secţiunea de verificare a Senatului a constatat că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi, negăsind nicio contestaţie la dosar, a validat această candidatură, propunând-o Senatului spre ratificare[118].

4. *Judeţul Gura-Humorului*

În şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919 au fost validate alegerile pentru judeţul Gura-Humorului, căruia i-a fost alocat un loc de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Ion Stârcea (P.D.U.). Acesta a întrunit unanimitatea de voturi valabil exprimate – 2 872. Au fost înscrişi 5 395 de alegători, au votat 3 165 şi au fost anulate 293 de buletine de vot. Secţiunea de verificare a Senatului, în absenţa contestaţiilor, a constatat că alegerile s-au făcut cu respectarea legii şi l-a proclamat pe Ion Stârcea senator al judeţului Gura-Humorului[119].

5. *Judeţul Rădăuţi*

Validarea alegerilor pentru judeţul Rădăuţi (un mandat de senator) a avut loc în şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919. La alegeri s-au prezentat doi candidaţi: Nicolae Carabioschi şi Mihai Vicol. Au fost înscrişi 6 803 de alegători, au votat 5 262 şi au fost anulate 171 de buletine de vot. Majoritatea absolută de voturi valabil exprimate (2 720) a fost întrunită de către Nicolae Carabioschi (P.D.U.), a cărui candidatură a fost validată de Secţiunea de verificare şi ratificată de Senat[120].

6. *Judeţul Storojineţ*

În şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Storojineţ. Pentru un loc de senator s-au prezentat doi candidaţi: Pavel Percec (4 327 de voturi) şi Constantin Onciul (266 de voturi). Au fost înscrişi 5 812 de

---

[116] D.S., M.O., nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 14.
[117] Idem, nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 20.
[118] *Ibidem*, p. 13.
[119] *Ibidem*, p. 6.
[120] *Ibidem*, p. 10.

alegători, au votat 5 109 şi au fost anulate 26 de buletine de vot. Candidatura lui Pavel Percec (P.D.U.), care a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate, a fost validată de către Secţiunea de verificare a Senatului, care a constatat că aceste alegeri s-au desfăşurat conform legii şi că nu a existat nicio contestaţie la dosar[121].

7. *Oraşul Cernăuţi*

Iacob Hecht a fost singurul candidat independent care s-a prezentat la alegerea pentru mandatul de senator al oraşului Cernăuţi, întrunind unanimitatea de 2 843 de voturi valabil exprimate. Au fost înscrişi 6 185 de alegători, au votat 4 637 şi au fost anulate 1 794 de buletine de vot. Secţiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi negăsind la dosar nicio contestaţie, a validat această candidatură, care a fost ratificată de Senat[122]. Iacob Hecht a murit în timpul exercitării mandatului, în anul 1920. În şedinţa Senatului din 28 februarie 1920, preşedintele Paul Bujor a anunţat decesul senatorului de Cernăuţi – „unul dintre marii industriaşi locali, evreu, dar care a simpatizat mult cu cauza română, a luat parte la actul important al unirii Bucovinei cu ţara mamă şi la toate mişcările pentru întregirea României Mari. A fost un bun industriaş, stimat şi iubit prin viaţa lui şi prin toată activitatea lui" –, prezentând condoleanţe familiei[123].

8. *Judeţul Cernăuţi*

În şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Cernăuţi, căruia i-a fost alocat un loc de senator. Pentru acesta s-a prezentat un singur candidat, Teofil Simionovici (independent). Au fost înscrişi 4 452 de alegători, au votat 2 740 şi au fost anulate 44 de voturi. Teofil Simionovici, întrunind unanimitatea de 2 696 de voturi valabil exprimate, a fost proclamat senator de către Biroul electoral. Secţiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi negăsind la dosar nicio contestaţie, a validat aceste alegeri, iar Senatul le-a ratificat[124]. În anul 1920, pe 7 februarie, au avut loc din nou alegeri pentru judeţul Cernăuţi, întrucât Teofil Simionovici a optat pentru mandatul de deputat al oraşului Cernăuţi. Au fost înscrişi 4 452 de alegători şi au votat 2 878. Au fost anulate 21 de voturi. Ion C. Grădişteanu (independent), singurul candidat, a întrunit 2 857 de voturi valabil exprimate. În şedinţa Senatului din 10 februarie 1920, Secţiunea de verificare, constatând că alegerile s-au desfăşurat conform prevederilor legii referitoare la organizarea şi procedura electorală în Bucovina şi nefiind nicio contestaţie la dosar, a validat această candidatură, care ulterior a fost ratificată[125].

9. *Judeţul Zastavna*

Validarea alegerilor pentru judeţul Zastavna s-a desfăşurat în şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919. Acestui judeţ i-a fost alocat un mandat de senator, pentru care s-a prezentat un singur candidat, Stanisław Kwiatkowski (independent). La aceste alegeri au fost înscrişi 3 344 de alegători, au votat 1 868 şi au fost anulate 358 de buletine de vot. Candidatul a întrunit unanimitatea de 1 510 voturi valabil exprimate. Secţiunea de

---

[121] *Ibidem*, p. 13.
[122] *Ibidem*, p. 10.
[123] Idem, nr. 36, 6 martie 1920, p. 393.
[124] Idem, nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 8.
[125] Idem, nr. 25, 15 februarie 1920, p. 245–246.

verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfăşurat corect şi negăsind la dosar nicio contestaţie, l-a validat pe Stanisław Kwiatkowski senator al judeţului Zastavna[126].

10. *Judeţul Coţmani (cu ocolul judecătoresc Sadagura)*

În şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Coţmani, reprezentat în Parlament de un senator. S-a prezentat un singur candidat, Victor Racocea (P.D.U.). Acesta a întrunit unanimitatea de 3 687 de voturi valabil exprimate. Au fost înscrişi 5 959 de alegători, au votat 4 146 şi au fost anulate 459 de buletine de vot. Secţiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi negăsind nicio contestaţie la dosar, a validat candidatura lui Victor Racocea[127].

11. *Judeţele Văşcăuţi şi Vijniţa*

Judeţelor Văşcăuţi şi Vijniţa li s-a acordat un mandat de senator, a cărui validare a fost propusă în şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919. S-a prezentat un singur candidat, George Wassilko (P.D.U.) Acesta a întrunit unanimitatea de 4 880 de voturi valabil exprimate. Au fost înscrişi 7 455 de alegători, au votat 5 088 şi au fost anulate 208 voturi. Nu au existat contestaţii privitoare la desfăşurarea acestor alegeri. Secţiunea de verificare a Senatului, constatând că alegerile s-au desfăşurat conform legii, a validat această candidatură[128].

12. *Judeţul Siret*

În şedinţa Senatului din 24 noiembrie 1919 s-a propus validarea alegerilor pentru judeţul Siret. Pentru un mandat de senator s-au prezentat trei candidaţi: Alexandru Hurmuzachi (3 391 de voturi), Teofil Constantinovici (413 de voturi) şi Vasile Popovici (62 de voturi). Au fost înscrişi 4 685 de alegători, au votat 3 871 şi au fost anulate cinci buletine de vot. A fost proclamat senator Alexandru Hurmuzachi (P.D.U.), care a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate. Această candidatură a fost validată de către Secţiunea de verificare a Senatului, care a constatat că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi că la dosar nu a existat nicio contestaţie[129].

13. *Universitatea din Cernăuţi*

La alegeri s-au prezentat doi candidaţi, Ştefan Saghin (cinci voturi) şi Nicolae Cotlarciuc (nouă voturi). Rectorul Universităţii din Cernăuţi (Vasile Tarnavschi) l-a proclamat senator pe Nicolae Cotlarciuc, cel care a întrunit majoritatea voturilor valabil exprimate. Această candidatură a fost validată de Secţiunea de verificare a Senatului, care a constatat că alegerile s-au desfăşurat conform legii şi că la dosar nu a existat nicio contestaţie[130].

14. *Mitropolia Bucovinei*

În Parlamentul României întregite, Bucovina a fost reprezentată şi de mitropolitul Vladimir Repta, în calitate de senator de drept.

---

[126] *Ibidem*, p. 9.
[127] *Ibidem*, p. 14.
[128] *Ibidem*, p. 6.
[129] Idem, nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 18.
[130] *Ibidem*, p. 21.

Tabelul 1

Tabel deputați, sesiunea 1919–1920

Nr. crt.	Județul/orașul	Liste/circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votanți	Nr. voturi anulate	Candidați	Deputați validați/partidul
1	Suceava – Regat	Patru liste electorale	5	18 476	3 763	Ion Zelea-Codreanu	Ion Zelea-Codreanu
						Vasile Tomegea	Vasile Tomegea
						Toader Crețu	Toader Crețu
						Ştefan Gheorghe Dimitriu	Ştefan Gheorghe Dimitriu
						Ştefan C. Ioan	Ştefan C. Ioan
						Mihail Zaharescu	Mihail Zaharescu (supleant)
						Constantin Popovici	Constantin Popovici (supleant)
						Vasile V. Teodorescu	Vasile V. Teodorescu (supleant)
						Toader Radovici	Toader Radovici (supleant)
						Constantin Matasă	Constantin Matasă (supleant)
2	Suceava – Bucovina	Costâna	2	4533	214	Mihai Cormoş	Mihai Cormoş – P.D.U.
		Suceava		4648	583	Filaret Doboş	Filaret Doboş – P.D.U.
3	Zastavna	Ocna	2	1 352	132	Ioan Bloşca	Ioan Bloşca – independent
						Tychon Hacman	
		Zastavna		1 979	823	Florea Lupu	Florea Lupu – independent
4	Coțmani	Sadagura	3	2 188	1	Dimitrie Țopa	Dimitrie Țopa – P.D.U.
		Orăşeni		2 278	570	Vasile Snialinciuc	Vasile Snialinciuc – independent
		Coțmani		2 159	337	Iosif Vihovici	Iosif Vihovici – P.D.U.
5	Cernăuți – oraş	Trei liste electorale	3	9 215	2 337	Teofil Simionovici	Teofil Simionovici – independent
						Vasile Marcu	Vasile Marcu – independent
						Norbert Kipper	Norbert Kipper – independent
						Zaharia Voronca	Zaharia Voronca – supleant

(continuare)

Nr. crt.	Județul/orașul	Liste/circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votanți	Nr. voturi anulate	Candidați	Deputați validați/partidul
6	Cernăuți	Boian	2	3 200	114	Constantin V. Morariu	Constantin V. Morariu – P.D.U.
						Lazăr Ropceanu	
		Cuciurul Mare		2 587	192	George Băncescu	George Băncescu – P.D.U.
						Nicolae Mitencu	
7	Vășcăuți	Vășcăuți	1	4 040	99	Eudoxiu Gribovschi	Eudoxiu Gribovschi – P.D.U.
						Vasile Reus	
8	Vijnița	Vijnița	2	3 052	140	Nicolae Prelici	Nicolae Prelici – P.D.U.
		Berhomet pe Siret		3 134	541	Teodor Bujor	Teodor Bujor – P.D.U.
9	Rădăuți	Rădăuți	3	3 645	218	George Tofan	George Tofan – P.D.U.
		Vicov de Sus		4 188	22	Ion Nistor	Ion Nistor – P.D.U.
		Marginea		3 804	161	Vasile Bodnărescu	Vasile Bodnărescu – P.D.U.
10	Câmpulung	Câmpulung	2	4 667	261	Iorgu G. Toma	Iorgu G. Toma – P.D.U.
		Dorna		3 653	469	Vasile Lițu	Vasile Lițu – P.D.U.
11	Gura-Humorului	Gura-Humorului	2	4 527	425	Dumitru Gavrilescu	Dumitru Gavrilescu – P.D.U.
		Solca		3 483	125	Romulus Reuț	Romulus Reuț – P.D.U.
12	Siret	Siret	2	4 115	178	Aurelian Moldovan	Aurelian Moldovan – P.D.U.
						Teofil Constantinovici	
		Hliboca		3 859	402	Amfilochie Burac	Amfilochie Burac – P.D.U.
13	Storojineț	Storojineț	2	3 848	346	Aurel Morariu	Aurel Morariu – P.D.U.
		Ciudei		4 507	339	Vasile Ungureanu	Vasile Ungureanu – P.D.U.

Sursa: Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond *Parlament*, dosar 4021, f. 3–16; D.A.D., M.O., nr. 4, 28 noiembrie 1919, p. 18; nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 38.

Tabelul 2

Tabel senatori, sesiunea 1919–1920

Nr. crt.	Județul/Orașul	Nr. mandate alocate	Nr. alegători înscriși/votanți	Nr. voturi anulate	Candidați	Senatori validați/nr. voturi obținute/partidul
1	Suceava – Regat	2	13 422 / 11 356	841	Patru candidați	Corneliu Șumuleanu (7 528) Toader Arsintescu (7 484)
2	Suceava – Bucovina	1	5 565 / 4 902	151	Teofil Lupu	Teofil Lupu (4 751) – independent
3	Zastavna	1	3 344 / 1 868	358	Stanisław Kwiatkowski	Stanisław Kwiatkowski (1 510) – independent
4	Coțmani	1	5 959 / 4 146	459	Victor Racocea	Victor Racocea (3 687) – P.D.U.
5	Cernăuți – oraș	1	6 185 / 4 637	1 794	Iacob Hecht	Iacob Hecht (2 843) – independent
6	Cernăuți	1	4 452 / 2 740 4 452 / 2 878	44 21	Teofil Simionovici Ion C. Grădișteanu	Teofil Simionovici (2 696) – independent Ion C. Grădișteanu* (2 857) – independent
7	Vășcăuți și Vijnița	1	7 455 / 5 088	208	George Wassilko	George Wassilko (4 880) – P.D.U.
8	Rădăuți	1	6 803 / 5 262	171	Nicolae Carabioschi Mihai Vicol	Nicolae Carabioschi (2 720) – P.D.U.
9	Câmpulung	1	5 491 / 3 724	40	Nistor Andronicescul	Nistor Andronicescul (3 684) – P.D.U.
10	Gura-Humorului	1	5 395 / 3 165	293	Ion Stârcea	Ion Stârcea (2 872) – P.D.U.
11	Siret	1	4 685 / 3 871	5	Alexandru Hurmuzachi Teofil Constantinovici Vasile Popovici	Alexandru Hurmuzachi (3 391) – P.D.U.
12	Storojineț	1	5 812 / 5 109	26	Pavel Percec Constantin Onciul	Pavel Percec (4 327) – P.D.U.
13	–	1	14	0	Nicolae Cotlarciuc Ștefan Saghin	Nicolae Cotlarciuc (9) – Universitatea Cernăuți (senator de drept)
14	–	–	–	–	–	Vladimir Repta – mitropolitul Bucovinei (senator de drept)

Sursa: Serviciul Arhive Naționale Istorice Centrale, Fond *Senat*, dosar 17255, f. 26–28; D.S., M.O., nr. 2, 27 noiembrie 1919, p. 14; nr. 3, 28 noiembrie 1919, p. 18; nr. 25, 15 februarie 1920, p. 245–246;

* Pentru județul Cernăuți au avut loc noi alegeri, la 7 februarie 1920, în urma cărora Ion C. Grădișteanu l-a înlocuit pe Teofil Simionovici, care a optat pentru mandatul de deputat al orașului Cernăuți.

Tabelul 3

Structura organizatorică a Parlamentului, sesiunea 1919–1920

Structura organizatorică	Adunarea Deputaţilor	Senat
Preşedinte	Vasile Stroescu (decan de vârstă) Alexandru Vaida-Voevod (28 noiembrie 1919 – 1 decembrie 1919*) Nicolae Iorga (1 decembrie 1919 – 26 martie 1920)	Vladimir Repta (decan de vârstă) Paul Bujor (28 noiembrie 1919 – 26 martie 1920)
Vicepreşedinţi	Teofil Simionovici (Cernăuţi) Daniel Ciugureanu (Hotin) Gheorghe Marcu (Dolj) Ion Mihalache (Muscel)	George Wassilko (Vijniţa) Corneliu Şumuleanu (Suceava-Regat) Vasile Lascu (Chişinău) Mihail Teodor (Solnoc-Dăbâca)
Secretari	Aurel Morariu (Storojineţ) Teodosie Bârcă (Soroca) Constantin Cercel (Dâmboviţa) Nicolae Enescu (Argeş) Gheorghe Gârdea (Caraş-Severin) Ştefan Meteş (Hunedoara) D. Râmnic-Munteanu (Prahova) N. Suruceanu (Cahul)	Nicolae Cotlarciuc (Cernăuţi) Victor Casian (Soroca) Iosif Blaga (Braşov) Aurel Scurtu (Covurlui) Petre Corneanu (Caraş-Severin) Nicolae Trandafirescu (Olt) Alexandru Vlădescu (Argeş) Ion Balbareanu (Cahul)
Chestori	Nicolae Buţureanu (Dorohoi) G. Crişan (Bihor) D. Dragomir (Tighina) Al. Muşătescu (Muscel)	Nicolae Carabioschi (Rădăuţi) Ion Meţianu (Făgăraş) Ştefan Bolocan (Tighina) Ion Hera (Muscel)

Sursa: Serviciul Arhive Naţionale Istorice Centrale, Fond *Parlament*, dosar 4021, f. 16; Fond *Senat*, dosar 17255, f. 8.

* Alexandru Vaida-Voevod a preluat, la 1 decembrie 1919, funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministerul Afacerilor Străine.

Intervenţii ale parlamentarilor bucovineni

Adunarea Deputaţilor

Oamenii politici care reprezentau populaţia Bucovinei în forumul central de la Bucureşti au format, în decembrie 1919, Clubul parlamentarilor bucovineni, ce a emis o declaraţie, *Ce vroim*, în care era subliniată dorinţa de a contribui la consolidarea noului stat. Referitor la „certurile politice învechite", parlamentarii bucovineni îşi păstrau rezerve, constatând „câtă energie românească vrednică de lucruri mai bune se cheltuie în zadar"[131]. S-a discutat şi problema constituţională a Parlamentului, care a devenit Constituantă pentru reprezentanţii noilor provincii. Declaraţia emisă de Clubul parlamentarilor bucovineni a consemnat şi faptul că o parte a presei din Regatul României îi tratează pe bucovineni cu indiferenţă şi cu lipsă de respect. Pentru îndreptarea acestei stări de lucruri şi pentru a face cunoscută situaţia din Bucovina, s-a hotărât editarea, la Bucureşti, a unui organ de presă, ca ediţie specială a ziarului „Glasul Bucovinei", care apărea la Cernăuţi[132].

Conform procedurilor parlamentare[133], în şedinţa A.D. din 10 decembrie 1919 s-au prezentat listele cu deputaţii care fac parte din comisiile organizate în Parlament,

---

[131] George Rotică, *Parlamentul şi crizele*, în „Glasul Bucovinei", anul II, 27 decembrie 1919, p. 1. Ulterior, când situaţia politică de la Bucureşti ar fi putut să determine o criză parlamentară, bucovinenii au luat atitudine, exprimându-şi părerea că rezolvarea tuturor problemelor se putea face fără dizolvarea Parlamentului. George Rotică a identificat şi cauzele care au generat criza, legate de faptul că „unirea a întrunit în Parlamentul de la Bucureşti patru mentalităţi diferite, formate de patru culturi deosebite. În sala Ateneului vorbeşte prin gura deputaţilor o singură ţară, dar cugetă patru capitale". Ziarul „Epoca" consemna faptul că între deputaţii bucovineni ar fi existat un conflict datorat atitudinii lui Ion Nistor, care dorea să devină membru P.N.L., cerând acest lucru şi colegilor săi. „Glasul Bucovinei", anul II, 9 decembrie 1919, p. 1.

[132] „Glasul Bucovinei", anul II, 9 decembrie 1919, p. 1.

[133] Acestea au fost definitivate odată cu adoptarea Constituţiei din anul 1923. Astfel, Parlamentul (Reprezentanţa Naţională) îşi începea activitatea în 15 octombrie şi durata unei sesiuni era de cinci luni. Regele avea dreptul să amâne începerea activităţii, dar numai cel mult o lună; de asemenea, acesta putea convoca Adunările mai devreme. Deschiderea lucrărilor Parlamentului se făcea printr-un Mesaj, fie al regelui, fie al primului ministru, axat pe problemele generale ale momentului. Parlamentul reunit dădea răspunsul, în adunări separate. Parlamentarii se bucurau de imunitate, erau inviolabili, neputând fi urmăriţi penal pe timpul sesiunii parlamentare, decât cu avizul Adunării din care făceau parte, în afară de cazul de flagrant delict, şi erau scutiţi de unele sarcini publice (juriul criminal, tutelă, serviciul militar în rezervă). Parlamentarii îşi puteau pierde mandatul dacă îşi dădeau demisia sau dacă acceptau o funcţie publică retribuită (însă puteau exercita pe timpul mandatului funcţii private), în afara cazurilor în care deveneau miniştri, subsecretari de stat, comisari ai guvernului sau primari ai capitalei şi dacă îşi dădeau demisia. Principala atribuţie a Parlamentului era adoptarea proiectelor de lege, depuse fie de guvern (majoritatea dintre ele), fie din iniţiativă parlamentară (în acest caz proiectul trebuia semnat de 15 deputaţi sau 7 senatori, în funcţie de Adunarea în care era depus). Procedeul de adoptare era complex şi presupunea, mai întâi, cercetarea proiectelor de lege pe secţiuni, constituite în Adunarea Deputaţilor şi Senat. Apoi, se numeau delegaţi pentru fiecare secţiune, se organiza un comitet al delegaţilor, sub preşedinţia unui parlamentar, şi proiectele de lege, luate din nou în cercetare, erau admise pe considerentele prezentate în expunerea de motive. Proiectul de lege, însoţit de o expunere de motive, se discuta şi în comisia de specialitate, care întocmea un raport asupra acestuia, cu modificările considerate necesare, apoi în comisiile reunite, după care se depunea în plen. Aici se vota luarea în considerare a proiectului, urma discuţia şi votarea pe articole. Dezbaterea se încheia prin votul general. Acesta se putea realiza prin ridicare sau şedere, prin ridicarea mâinii, prin scrutin secret, cu bile sau prin apel nominal. Parlamentul avea drept de control asupra puterii

printre care se regăsesc şi bucovineni. Aceştia au făcut parte din: Comisia de răspuns la Mesajul Tronului (Iorgu G. Toma şi Aurel Morariu); Comisia de petiţii (Dumitru Gavrilescu şi Amfilochie Burac); Comisia de indigenate (Vasile Bodnărescu şi Aurelian Moldovan); Comisia comunală (George Băncescu şi Filaret Doboş); Comisia financiară (Nicolae Prelici şi Vasile Marcu); Comisia bugetară (Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, Romulus Reuţ şi Vasile Ungureanu); Comisia pentru validarea titlurilor noilor aleşi (Filaret Doboş şi Romulus Reuţ)[134].

În primul Parlament al României întregite trebuiau ratificate Decretele-legi pentru unirea Basarabiei, Bucovinei şi a Transilvaniei, Sătmarului şi Maramureşului[135]. În şedinţa A.D. din 25 noiembrie 1919 a fost prezentată, de către Erast Mandicevschi, Telegrama din partea Bucovinei[136]. Ulterior, în şedinţa A.D. din 26 decembrie 1919, prezidată de Nicolae Iorga, Ion Nistor, ministrul secretar de stat al Bucovinei, a dat citire mesajului regal prin care s-a supus spre dezbatere proiectul de lege pentru ratificarea Decretului-lege nr. 3 744/1918, privitor la unirea Bucovinei cu Regatul României. După consultarea celor 562 de deputaţi, înscrişi în cele şapte secţiuni ale A.D., deputatul Romulus Reuţ (P.D.U., circumscripţia Solca, jud. Gura-Humorului) a prezentat raportul, expunerea de motive şi proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu România[137]. Acesta a fost adoptat în unanimitate, însă, în şedinţa A.D. din 30 decembrie 1919, deputatul Gheorghe Cristescu (Regatul României) a prezentat o declaraţie, în numele grupului parlamentar al Partidului Socialist, prin care aduce la cunoştinţă faptul că s-a abţinut de la votarea proiectelor de legi referitoare la unire „întrucât aceasta nu s-a făcut după norme democratice, prin libera exprimare a celor interesaţi şi nedecretându-se măcar acum, odată cu unirea, şi demobilizarea generală, desfiinţarea stării de asediu şi amnistia politică şi militară, care ar putea asigura simpatia întregii populaţii din provinciile alipite. [...] Ca un protest împotriva acestei nesocotiri a intereselor vitale ale întregii ţări, tocmai în momentul când s-a proclamat unirea, grupul parlamentar socialist s-a abţinut de la votarea decretelor-legi privitoare la unire"[138]. De asemenea, în A.D. au avut loc dezbateri pe marginea unui protest, semnat de 1 500 de persoane, care-şi exprimau rezerve faţă de corectitudinea desfăşurării alegerilor în Bucovina. Clubul parlamentarilor bucovineni a luat atitudine faţă de contestarea valabilităţii alegerilor

---

executive. Fiecare parlamentar avea dreptul de a adresa miniştrilor întrebări şi interpelări (în cazul în care nu se răspundea deloc sau se răspundea necorespunzător unei comunicări), la care aceştia erau obligaţi să răspundă o singură dată, şi anume la dezbaterea interpelării propriu-zise. Lămuriri suplimentare puteau fi acordate doar dacă replica interpelantului aducea în discuţie fapte noi. De asemenea, miniştrilor li se trimiteau şi petiţiile adresate de cetăţeni, aceştia fiind datori să dea explicaţii ori de câte ori Parlamentul o cerea. În cazul în care parlamentarii nu erau mulţumiţi de activitatea guvernului sau a unor miniştri, puteau depune moţiune de cenzură sau moţiune de neîncredere; adoptarea acesteia ducea la demisia celor în cauză; accesat online (27 februarie 2014) la adresa http://www.scritube.com/istorie/VIATA-POLITICA45438.php.

[134] D.A.D., M.O., nr. 9, 12 decembrie 1919, p. 93–94.

[135] Ziarul „Glasul Bucovinei" relata că prima faptă a Parlamentului trebuia să fie „legea unirii", în baza căreia se puteau reface „vechile legi de patru feluri". „Glasul Bucovinei", anul III, 3 ianuarie 1920, p. 1.

[136] Vezi Documentul nr. 1.6.

[137] D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 303–304 (vezi Documentul nr. 1.7). Proiectul de lege a fost votat în şedinţa A.D. din 29 decembrie 1919.

[138] D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 157, 159.

din Bucovina şi, în urma intervenţiei deputatului Romulus Reuţ, toate contestaţiile au fost respinse[139].

În sesiunea 1919–1920 a A.D. au prezentat comunicări şi interpelări parlamentarii bucovineni: Aurelian Moldovan (circumscripţia Siret, judeţul Siret); Aurel Morariu (circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ); Vasile Ungureanu (circumscripţia Ciudei, judeţul Storojineţ); Ion Nistor (circumscripţia Vicov de Sus, judeţul Rădăuţi); Iorgu G. Toma (circumscripţia Câmpulung, judeţul Câmpulung); Romulus Reuţ (circumscripţia Solca, judeţul Gura-Humorului); Vasile Bodnărescu (circumscripţia Marginea, judeţul Rădăuţi); Vasile Liţu (circumscripţia Dorna, judeţul Câmpulung) – din partea Partidului Democrat al Unirii; independenţii Vasile Marcu (Cernăuţi-oraş) şi Florea Lupu (judeţul Zastavna); interpelări care au dezbătut probleme ce se refereau la Bucovina au prezentat şi deputaţii Ion Zelea-Codreanu, Toader Creţu şi Vasile Tomegea, care au reprezentat judeţul Suceava – Regat.

Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au referit la problemele economice ale provinciei (atribuţiile Comisiei de Lichidare de la Viena, retragerea coroanelor şi unificarea valutei naţionale[140], situaţia Căilor Ferate şi înfiinţarea unui Oficiu de Exploatare la Cernăuţi, Legea de reformă agrară pentru Basarabia[141], pe marginea căreia deputaţii bucovineni au depus amendamente, tratatele comerciale ale României cu statele vecine), la distrugerile şi despăgubirile de război şi la acţiunile generalului Eduard Fischer şi Aurel Onciul în Bucovina.

În ceea ce priveşte contribuţia bucovinenilor la procesul legislativ din sesiunea 1919–1920 a A.D., deputatul Aurel Morariu (circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ) a depus un proiect de lege pentru înfiinţarea şi instituirea, pe lângă ministerul Justiţiei, a unei Comisii preparatoare pentru legislaţie şi pe lângă ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislaţia administrativă (şedinţa A.D. din 3 martie 1920). Din expunerea de motive reţinem faptul că proiectele de legi prezentate în Parlament sunt, de cele mai multe ori, „inspirate de necesităţile regionale ale Vechiului Regat şi întemeiate pe legiuiri aici în fiinţă. Noile ţări dezrobite ar trebui, deci, să colaboreze la unificarea legislativă şi administrativă şi prin activitatea reprezentanţilor trimişi de acele provincii în acest Parlament. Dar, în actuala organizaţie a activităţii parlamentare şi sub regimul regulamentului intern în vigoare, nu este dată posibilitatea de a studia şi adânci în secţiunile sau chiar în plenul Camerei toate problemele şi aspectele de interes public ale României întregite şi a crea legi care să răspundă trebuinţelor tuturor românilor". Comisiile propuse spre înfiinţare „vor fi chemate a aduna, aranja şi studia tot materialul de date şi informaţii necesare legiferării, a revizui şi pregăti toate

---

[139] „Glasul Bucovinei", anul II, 30 noiembrie 1919, p. 2; 2 decembrie 1919, p. 1 (vezi mai sus – *Validarea alegerilor parlamentare. Adunarea Deputaţilor*, 6. *Judeţul Storojineţ*).

[140] În sprijinul interpelărilor pe tema unificării valutei naţionale şi a retragerii coroanelor a venit şi expunerea prezentată în şedinţa A.D. din 19 februarie 1920 de către preşedintele Camerei de Comerţ, preşedintele Bursei şi preşedintele Sindicatului agricol din oraşul Cernăuţi. D.A.D., M.O., nr. 41, 21 februarie 1920, p. 618.

[141] Dezbateri pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1919) au avut loc în sesiunea următoare a Parlamentului (1920–1922), când acest proiect a fost prezentat spre ratificare în şedinţa Senatului din 14 iulie 1920. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225 (vezi Documentul nr. 3.6).

proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa, desfăşurând această activitate în vederea noilor legi, a modificării sau unificării legiuirilor existente. Ambele comisii pentru legiferare vor funcţiona în mod permanent, neafectate în alcătuirea, existenţa şi lucrările lor prin fluctuaţiile vieţii politice interne". De asemenea, Aurel Morariu a propus şi înfiinţarea unei biblioteci a Camerei Deputaţilor, cu registre şi publicaţii periodice interne şi externe, codurile, colecţiile de legi, ordonanţe etc., cuprinzând cele patru sisteme de legiuiri încă în vigoare în cuprinsul statului român, necesare activităţii parlamentarilor. Acest proiect de lege, împreună cu propunerea de înfiinţare a unei biblioteci a A.D., supuse la vot şi admise, au fost susţinute de către deputaţii Vasile Liţu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriţă, Nicolae Andrei, Aurelian Moldovanu, Ştefan Meteş, Iosif Vihovici, Gheorghe Gârdea ş.a.[142].

În şedinţa A.D. din 30 decembrie 1919, Ion Nistor a prezentat o expunere de motive care a însoţit proiectul de lege, votat de A.D., privitor la crearea, în bugetul Casei Şcoalelor, a unei burse cu numele „Alexandru Vlahuţă"[143].

În sesiunea A.D. din 1919–1920 a fost prezentat Proiectul de lege prin care judeţul Suceava a fost autorizat să perceapă, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu pentru fiecare metru cub de lemn fasonat ce se exploata din pădurile aflate în acest judeţ. Produsul acestei taxe urma să se înscrie între veniturile bugetului judeţului începând din 1920–1921 şi să servească la plata costului reparării localurilor (proprietatea judeţului) din plasa Muntele, care au fost distruse în timpul războiului, la refacerea şi clădirea şcolilor de la sate, la plata sumelor restante, la îmbunătăţirea stării sanitare a judeţului, la plata salariilor funcţionarilor, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii care nu se puteau acoperi din celelalte resurse ale judeţului. A.D. a adoptat acest proiect cu 176 de voturi pentru şi patru împotrivă (şedinţa A.D. din 3 martie 1920)[144]. De asemenea, în şedinţa A.D. din 12 martie 1920 a fost prezentat un proiect de lege asupra asociaţiilor profesionale, printre iniţiatori regăsindu-se şi deputatul judeţului Suceava – Regat, Vasile Tomegea[145].

Senat

În prima sesiune parlamentară de după înfăptuirea României întregite au fost ratificate Decretele-legi pentru unirea Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei, Sătmarului şi Maramureşului cu Vechiul Regat. Proiectul de lege pentru ratificarea Decretului-lege nr. 3 744/1918 privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României (adoptat în şedinţa A.D. din 29 decembrie 1919), alături de mesajul regal (din 29 decembrie 1919) prin care s-a înaintat acest proiect de lege spre deliberare, raportul şi expunerea de motive au fost prezentate spre adoptare Senatului de către Ion Nistor (ministru secretar de stat al Bucovinei) şi Nicolae Cotlarciuc, senator ales al Universităţii din Cernăuţi.

[142] D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870 (vezi Documentul nr. 3.5).
[143] Idem, nr. 23, 24 ianuarie 1920, p. 310.
[144] Idem, nr. 52, 5 martie 1920, p. 877–878 (vezi Documentul nr. 3.4).
[145] Idem, nr. 60, 16 martie 1920, p. 1064–1066.

Conform procedurii parlamentare, acest proiect de lege a fost luat în dezbatere de către Secţiunile Senatului, care l-au admis în unanimitate, numind următorii delegaţi: Nicolae Cotlarciuc (Secţiunea I); Nistor Andronicescul (Secţiunea II); Ivan Nicolae (Secţiunea III); Ştefan Bogdan (Secţiunea IV); Pavel Percec (Secţiunea V); Ilie Beu (Secţiunea VI); Vladimir Repta (Secţiunea VII); Nicolae Carabioschi (Secţiunea VIII). Aceste secţiuni, întrunite în ziua de 29 decembrie 1919, s-au constituit în comitet al delegaţilor, sub preşedinţia Mitropolitului Bucovinei şi, luând din nou în cercetare Proiectul de lege, l-au adoptat „în unanimitate şi cu entuziasm". Ulterior, Proiectul de lege a fost promulgat de către regele Ferdinand şi publicat în „Monitorul Oficial", la 1 ianuarie 1920.

În sesiunea Senatului din 1919–1920 au fost prezentate 16 comunicări, interpelări, petiţii şi memorii de către opt dintre cei 13 senatori bucovineni: Nistor Andronicescul (P.D.U., judeţul Câmpulung), Nicolae Cotlarciuc (Universitatea din Cernăuţi), Nicolae Carabioschi (P.D.U., judeţul Rădăuţi), Teofil Lupu (independent, judeţul Suceava), Ion C. Grădişteanu (independent, judeţul Cernăuţi), Alexandru Hurmuzachi (P.D.U., judeţul Siret), George Wassilko (P.D.U., judeţele Vijniţa şi Văşcăuţi), Vladimir Repta (mitropolitul Bucovinei).

O primă categorie de probleme care au fost dezbătute în plenul Senatului de către parlamentarii bucovineni au fost cele legate de legislaţie şi unificare. Nistor Andronicescul, în interpelările prezentate în şedinţele Senatului din 22 decembrie 1919 şi 16 februarie 1920, susţinea elaborarea unei legislaţii privitoare la reforma agrară şi reforma valutară, înfiinţarea de şcoli primare, de meseriaşi şi comercianţi. „Eu sunt de părere că – afirma senatorul în şedinţa din 16 februarie 1920 –, până nu arătăm lumii că am făcut ceva bun, până nu am pus bazele unei legislaţii cum se cade, unei ajutorări a nevoilor celor mai mari, până nu vom pune în rânduială trenurile, finanţele, despăgubirile de război, vitele, semănăturile, pâinea şi toate cele [de] nevoie ale poporului, până atunci să îndrumăm mintea noastră în altă parte, să nu o trudim ca să vedem cum trebuie să ne ciopârţim unii pe alţii" (senatorul se referă la discuţiile anterioare din Senat, între Duiliu Zamfirescu şi alţi parlamentari pe tema problemei ţărănimii)[146].

Nicolae Carabioschi, în şedinţa Senatului din 21 februarie 1920[147], a adresat o comunicare ministrului de Interne, Nicolae Lupu (guvernul Alexandru Vaida-Voevod), invocând probleme în funcţionarea Poştei şi a Telegrafului din Bucovina, în condiţiile în care acestea au trecut sub administraţia directă a guvernului de la Bucureşti: imposibilitatea efectuării operaţiunilor bancare din cauza lipsei banilor pentru expediere în Regatul României; menţinerea, la oficiile poştale din Bucovina, a ştampilelor cu inscripţiile germane. „De aceea am onoare a ruga pe d-l ministru de Interne – preciza Nicolae Carabioschi – să ia dispoziţii ca să se poată expedia din Bucovina în Regat şi din Regatul Vechi în Bucovina, cu poşta, valuta oficială a Regatului şi să ordone ca ştampilele poştelor şi telegrafelor din Bucovina, cu inscripţiile localităţilor în limba nemţească, să fie retrase şi înlocuite cu ştampile purtând inscripţia localităţilor cu nume românesc".

---

[146] D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102; idem, nr. 28, 20 februarie 1920, p. 283 (vezi II.1).

[147] Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350 (vezi II.2).

În şedinţa Senatului din 5 februarie 1920 au fost prezentate Raportul şi proiectul de lege privind unificarea bisericească, care conţinea un singur articol: „Biserica ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crişanei şi cea din părţile ungurene se uneşte pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este şi va rămâne Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe autocefale a României întregite[148]. Referitor la acest proiect de lege, senatorul Nicolae Cotlarciuc a prezentat, în şedinţa Senatului din 5 februarie 1920, un amendament cu privire la „menţinerea dispoziţiilor statutului bisericesc din provinciile alipite" şi a „organizaţiilor actuale", care trebuie „să rămână neatinse până la legiferarea definitivă". Acest amendament a fost respins de către comitetul delegaţilor, constituit cu prilejul prezentării acestui proiect de lege în Senat[149].

Restituirea despăgubirilor de război[150] şi soluţionarea problemei văduvelor şi a orfanilor de război au constituit obiectul interpelărilor lui Nistor Andronicescul (şedinţele Senatului din 22 decembrie 1919 şi 26 ianuarie 1920)[151] şi Nicolae Cotlarciuc (şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920)[152]. Nicolae Cotlarciuc a adresat colegilor invitaţia de participa la Congresul Adunării generale a Societăţii Orfanilor de Război (înfiinţată la Iaşi, în 1916), desfăşurat la Bucureşti, în 27 ianuarie 1920. Interpelarea a fost prezentată în contextul discuţiei pe marginea donării diurnei de senator pe o zi în contul unor instituţii de binefacere („aşezăminte de război"), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreţinerea invalizilor şi îngrijirea orfanilor de război (peste 200 000) şi a susţinerii Î.P.S.S. Mitropolitul Moldovei Pimen, care a luat atitudine faţă de discursul senatorului D. Lambru – acesta a pus la îndoială „buna credinţă a celor ce s-au însărcinat din nobila lor bunăvoinţă ca să îngrijească de soarta, educaţia şi cultura copiilor orfani de război" şi a pledat pentru buna gestionare şi repartizarea justă a sumelor provenind din donarea diurnei senatorilor

---

[148] Idem, nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213 (vezi Documentul nr. 3.3).

[149] *Ibidem*, p. 216 (vezi II.3).

[150] Soluţionarea legislativă a acestor probleme a avut loc în anul 1921, când a fost elaborat Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război şi amortizarea datoriei publice interne: „art. 1. Produsul impozitului progresiv excepţional asupra averii şi a îmbogăţirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plăţii despăgubirilor de război şi amortizării datoriei publice interne, în condiţiile prevăzute în articolele ce urmează; art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanţe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 şi 50 000 lei fiecare; art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 832/1919, 3 795/1918, 1 656/1919 şi 1 794/1920 se ratifică şi constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum şi cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite şi ce vor fi recunoscute de Ministerul de Finanţe, sunt admise de stat, ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanţe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul dăunaţilor de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. [...] În provinciile alipite, statul vine în ajutorul dăunaţilor de război cu suma de un miliard lei, care se va împărţi după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială numită de Ministerul de Finanţe, prin Înalt Decret Regal, va face repartiţia sumei de patru miliarde, pe baza normelor stabilite mai sus şi a instrucţiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanţe". D.S., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4488.

[151] Idem, nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102; nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 134.

[152] Idem, nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132–133.

(160 lei/senator şi deputat), în condiţiile în care s-au înregistrat câteva ilegalităţi[153]. Anterior, şi senatorul Vladimir Repta a adus în discuţie aceste probleme, depunând, în şedinţa Senatului din 12 decembrie 1919, Petiţia şi memoriul văduvelor şi orfanilor de război, cu propunerea ca „această petiţie să se trimită de urgenţă la Comisia de petiţii, care să se informeze şi, deliberând, să ia cât de curând o decizie satisfăcătoare"[154]. Aceste documente au fost trimise „de urgenţă", aşa cum a comunicat preşedintele Senatului, Paul Bujor, către Comisia de petiţii.

Chestiunea repatrierii prizonierilor de război ardeleni şi bucovineni din Siberia a stat în atenţia senatorului Nicolae Carabioschi, care a prezentat o interpelare pe această temă în şedinţa Senatului din 21 februarie 1920[155]. Ştefan Cicio-Pop, preşedinte *ad interim* al Consiliului de Miniştri, a dat un răspuns în această privinţă, arătând că încercările de repatriere, foarte dificile, începute în toamna anului 1919, sunt condiţionate de ajutorul venit din partea Japoniei şi a S.U.A., iar pentru rezolvarea acestei probleme, în anul 1920 a fost trimisă o misiune specială în Japonia, în frunte cu A.S.R. Principele Moştenitor.

Problemele legate de contrabandă, furturile pe Calea Ferată, regularizarea cursurilor de apă şi refacerea reţelei de drumuri au stat în atenţia senatorilor Teofil Lupu (şedinţele Senatului din 22 decembrie şi 27 decembrie 1919[156]), Nicolae Carabioschi (şedinţa Senatului din 21 februarie 1920[157]) şi Ion C. Grădişteanu (şedinţa Senatului din 27 februarie 1920[158]). În problema contrabandei, propunerile senatorului Teofil Lupu erau următoarele: „Propunem, deci: 1) Ca pedeapsa contrabandiştilor să fie închisoare aplicată cu rigoare la orice persoană şi din orice clasă socială şi chiar detenţie preventică pentru a-l putea împiedica să exercite mai departe profesia, căci contrabandistul prins şi nearestat îşi continuă meseria. Dacă s-ar fi arestat o parte din cei 4 000, prinşi anul acesta numai pe o graniţă relativ mică din nordul Bucovinei, cu cât s-ar fi împiedicat contrabanda? 2) Judecarea proceselor de contrabandă contra civililor şi a grănicerilor, jandarmilor şi orice militar însărcinat cu paza frontierei, pentru luare de mită şi înlesnire de contrabandă, să se facă în timp de război de Curtea Marţială, iar în timp de pace de Consiliul de Război. 3) Pedepsele să fie publicate, asemenea primele imediat date prinzătorului şi denunţătorului. Contrabandele de bancnote fiind mult mai greu de prins, pedeapsa trebuie să fie mult mai aspră şi dacă este exact că însăşi finanţele ţării şi creditul acestora sunt zguduite prin aceste contrabande, atunci înfăptuirea lor trebuie calificată drept crimă şi pedepsită ca atare"[159].

---

[153] În şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920, precum şi în şedinţele anterioare, Î.P.S. Pimen, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, a făcut apel pentru donarea diurnei de senator pe o zi în contul unor instituţii de binefacere („aşezăminte de război"), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreţinerea invalizilor şi îngrijirea orfanilor de război. D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132.

[154] Idem, nr. 10, 14 decembrie 1919, p. 61 (vezi II.7).

[155] Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350. O amplă prezentare a situaţiei prizonierilor români originari din Bucovina şi Transilvania a fost făcută şi de către senatorul Voicu Niţescu, în interpelarea susţinută în şedinţa A.D. din 13 iulie 1920. D.A.D., M.O., nr. 19, 16 iulie 1920, p. 310–312.

[156] D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 88–89; nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125 (vezi II.6).

[157] Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350.

[158] Idem, nr. 35, 4 martie 1920, p. 388–389 (vezi II.4).

[159] Idem, nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125.

Unii dintre senatori bucovineni au susținut de la tribuna Parlamentului comunicări și interpelări pe diverse alte teme. Astfel, în ședința Senatului din 28 februarie 1920, Alexandru Hurmuzachi a propus, în colaborare cu senatorul I. Dissescu, ultimul președinte al grupului parlamentar român, formarea grupului român al Uniunii interparlamentare de la Geneva, care a trimis o invitație Parlamentului de a lua parte la conferința acestei Uniuni[160]. Modalitățile de organizare sugerate de senatorul bucovinean se refereau la alegerea unei comisii senatoriale, compusă din 30 de membri care, împreună cu o comisie similară, aleasă de Adunarea Deputaților, să formeze grupul român al Uniunii interparlamentare de la Geneva. Ștefan Cicio-Pop, președintele *ad interim* al Consiliului de Miniștri, a apreciat această interpelare ca fiind „foarte importantă", solicitând organizarea acestui grup parlamentar. Ion C. Grădișteanu a ridicat problema remanierii guvernamentale (ședința Senatului din 3 martie 1920[161]), în contextul deselor schimbări de miniștri în guvernul Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)[162]: „Nu se admite, în materie parlamentară, ca să se schimbe persoane pe banca ministerială, fără ca această schimbare să aibă un rost și un înțeles". Ștefan Cicio-Pop, prezent la această ședință, a răspuns următoarele: „Nu fiți, dar, d-lor, impacientați și nu fiți curioși despre ceea ce s-a întâmplat acum trei–patru zile la un resort ori la altul și binevoiți a da ajutor, ca să putem întâmpina greutățile enorme pe care țara le are astăzi"[163]. George Wassilko a susținut (în ședințele Senatului din 21 februarie 1920, 26 februarie 1920 și 12 martie 1920) necesitatea modificării Regulamentului de funcționare a Senatului, propunând alegerea unei comisii compuse din membrii tuturor partidelor[164]. Această propunere a fost susținută și de senatorii bucovineni: Ion Stârcea, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Lupu, Nicolae Carabioschi, Nistor Andronicescul și Stanisław Kwiatkowski. S-a spus la vot și s-a aprobat în unanimitate luarea în considerație a acestei propuneri, urmând a se alege o comisie care să redacteze proiectul de modificare a Regulamentului Senatului[165].

Interpelările, comunicările, petițiile și memoriile prezentate de senatorii bucovineni în primul Parlament al României întregite au dezbătut probleme de legislație și unificare (legislație pentru clasa țărănească, unificarea bisericească, funcționarea Poștei și a Telegrafului din Bucovina), probleme sociale (despăgubirile de război, problema orfanilor și a văduvelor de război, repatrierea prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia), economice (contrabanda și furturile pe Calea Ferată, regularizarea cursurilor de apă, refacerea rețelei de drumuri), diverse (constituirea grupului parlamentar român pentru Uniunea Interparlamentară de la Geneva, remanierea guvernamentală, modificarea regulamentului Senatului).

---

[160] Idem, nr. 36, 6 martie 1920, p. 335 (vezi II.5).

[161] Idem, nr. 39, 10 martie 1920, p. 446–447.

[162] În această perioadă au avut loc cinci remanieri guvernamentale (9 decembrie 1919, 16 decembrie 1919, 27 decembrie 1919, 23 februarie 1920 și 2 martie 1920). D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 157; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică R.A., 1995, p. 688–689.

[163] D.S., M.O., nr. 39, 10 martie 1920, p. 447.

[164] Idem, nr. 32, 28 februarie 1920, p. 348; nr. 34, 3 martie 1920, p. 361; nr. 45, 19 martie 1920, p. 650 (vezi II.8).

[165] Idem, nr. 35, 4 martie 1920, p. 377–378. Proiectul pentru modificarea regulamentului interior al Senatului a fost dezbătut începând cu anul 1924 (ședințele Senatului din 11 decembrie 1924 și 28 ianuarie 1925). D.S., M.O., nr. 21, 3 ianuarie 1925, p. 226–274; nr. 29, 7 februarie 1925, p. 396–399.

Activitatea senatorilor bucovineni în primul Parlament al României întregite, alături de cea a celor 26 de deputaţi, s-a concentrat pe expunerea problemelor cu care s-a confruntat provincia după alipirea acesteia la Regatul României din perspectiva consolidării procesului de unificare a României întregite.

Conform art. 95 din Constituţie şi a Decretelor-legi electorale nr. 3 402 (14 noiembrie 1918) şi nr. 3 620 (24 august 1919), în şedinţele Adunării Deputaţilor şi ale Senatului din 26 martie 1920 a fost prezentat decretul de dizolvare a Parlamentului[166]. Noile alegeri parlamentare au fost programate în perioada 25–27 mai 1920 pentru A.D. şi 30–31 mai 1920 pentru Senat. Pentru Universităţile din Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Cernăuţi alegerile au fost convocate pentru ziua de 1 iunie 1920. Noile adunări legiuitoare au fost convocate la Bucureşti pentru 10 iunie 1920[167].

*
* *

Intervenţiile oamenilor politici bucovineni din următoarele sesiuni parlamentare vor fi publicate în volume separate ale colecţiei de documente *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, organizată pe sesiuni parlamentare şi camere legislative, după cum urmează: 1920–1922, 1922–1926, 1926–1927, 1927–1928, 1928–1931, 1931–1932, 1932–1933, 1933–1937, 1937–1938.

Aducem, pe această cale, mulţumiri deosebite domnului dr. Liviu Papuc (şef serviciu Circulaţia Documentelor – Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu" – Iaşi), pentru sprijinul acordat în apariţia acestei lucrări. Mulţumim doamnei dr. Ligia-Maria Fodor (lector universitar, Academia de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza", Facultatea de Arhivistică – Bucureşti), domnului dr. Arcadie Bodale (inspector superior la Serviciul Judeţean Iaşi al Arhivei Naţionale) şi domnului cercet. şt. Luzian Geier (Bukowina Institut, Augsburg), care ne-au pus la dispoziţie o serie de documente necesare întocmirii acestui volum. De asemenea, mulţumim colegilor noştri de la Institutul „Bucovina": cercet. şt. drd. Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, cercet. şt. drd. Vasile I. Schipor, cercet. şt. dr. Ovidiu Bâtă, care au sprijinit munca de editare a acestei lucrări.

În acest cadru se cuvine să mulţumim, în mod deosebit, Institutului „Bucovina" al Academiei Române pentru înţelegerea manifestată prin cuprinderea în programul editorial a lucrării noastre, înţelegând că aceasta poate fi un util instrument de lucru pentru cercetarea ştiinţifică. Mulţumim, de asemenea, Editurii Academiei Române pentru sprijinul acordat în publicarea acestei lucrări.

Rodica Iaţencu, Marian Olaru

---

[166] Procedura de dizolvare a Parlamentului şi de organizare de noi alegeri a fost introdusă de Carol I şi a fost păstrată, în bună măsură, şi în perioada interbelică: regele destituia guvernul şi numea altul, apoi dizolva Parlamentul şi anunţa organizarea noilor alegeri. Guvernul destituia autorităţile locale (primari, prefecţi) şi numea oameni de încredere din rândul partidului instalat la putere; noile autorităţi erau mobilizate pentru asigurarea victoriei electorale a guvernului. Se remarcă, de asemenea, faptul că rolul puterii executive a crescut în dauna celei legislative, datorită modului în care se constituiau majorităţile parlamentare. Acestea depindeau de guvern, care se implica în a le asigura victoria în alegeri. De aceea, în anumite cazuri, miniştrii cereau majorităţilor parlamentare să voteze proiecte de lege cu care unii parlamentari nu erau de acord.

[167] D.A.D., M.O., nr. 62, 31 martie 1920, p. 2004.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, se înscrie în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii", Seria „Documente", colecție fondată în anul 1996 sub patronajul Academiei Române. Este a 38-a lucrare din această colecție, fiind elaborată sub egida Institutului „Bucovina" din Rădăuți.

Volumul reunește intervențiile parlamentarilor bucovineni (discursuri, comunicări, interpelări, petiții, memorii) susținute în Parlamentul României întregite, sesiunea 1919–1920 și pe cele ale parlamentarilor care au reprezentat județul Suceava – Regat, întrucât unele dintre acestea au dezbătut și probleme care priveau Bucovina. Documentele au fost preluate din „Monitorul Oficial", Dezbaterile Adunării Deputaților și Dezbaterile Constituantei – Senatul, anii 1919 și 1920. Alături de acestea publicăm documente referitoare la unirea Bucovinei cu Regatul României; mesajul regal rostit la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României întregite; proiecte și decrete-legi referitoare la Bucovina, elaborate în perioada 1919–1920; lista guvernelor din perioada 1919–1920; programele de guvernare ale cabinetelor conduse de Alexandru Vaida-Voevod (decembrie 1919 – martie 1920) și Alexandru Averescu (martie 1920 – decembrie 1921); ratificarea tratatelor de pace semnate cu Germania, Austria și Ungaria (29 iulie – 14 august 1920).

Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au concentrat pe expunerea problemelor provinciei din perspectiva realizării și consolidării procesului de unificare a României întregite. Documentele introduse pe această cale în circuitul științific contribuie la sporirea cunoașterii istorice privind anii de început ai perioadei interbelice, precum și la înțelegerea fenomenelor cu care s-a confruntat Bucovina în primii ani de după război.

Facem precizarea că unele dintre discursurile parlamentarilor bucovineni au fost publicate în revista „Analele Bucovinei": *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaților, sesiunea 1919–1920* (anul XIX, nr. 1, 2012; anul XX, nr. 1, 2013); *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Senatul, sesiunea 1919–1920* (anul XXI, nr. 1, 2014).

În pregătirea pentru tipar a lucrării am respectat normele ortografice și de punctuație stabilite de Academia Română. Unele dintre cuvinte le-am păstrat în forma întâlnită în original, precizând, în note infrapaginale, sensul pe care noi îl considerăm potrivit, dedus din context, de exemplu: *a computa*, *abstrăgând*, *ajurnat*, *anuități*, *asesor*, *colidau*, *competinte*, *consună*, *corectitate*, *deserțiune*, *expediente*, *fract*, *frățâni*, *gheșefturi*, *misit*, *novațiune*, *obligamente*, *pacinic*, *păpușoi*, *pendinte*, *prefiră*, *preventică*, *probet*, *procede*, *rästeu*, *statorit*, *trampat*, *vecinic*. Am omis din

text intervenţiile nesemnificative (aplauze, vociferări) care au întrerupt expunerile parlamentarilor bucovineni. Aceste omisiuni sunt marcate cu croşete [...]. Completările noastre în text sunt trecute între paranteze pătrate, iar comentariile pe marginea discursurilor parlamentare se regăsesc în note infrapaginale, marcate cu numere de ordine (1, 2...). La baza ordonării discursurilor parlamentare a stat criteriul alfabetic. În ceea ce priveşte numele unora dintre parlamentarii bucovineni, am renunţat la titlurile nobiliare.

Rodica Iaţencu, Marian Olaru

REZUMATELE INTERVENŢIILOR PARLAMENTARE

Adunarea deputaţilor

1. Vasile Bodnărescu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Marginea, judeţul Rădăuţi) adresează comunicări preşedintelui Consiliului de Miniştri (Arthur Văitoianu), ministrului de Finanţe (Aurel Vlad), ministrului de Industrie şi Comerţ (Ion Popescu), referitoare la activitatea Comisiei de Lichidare, ştampilarea coroanelor, încheierea de tratate comerciale, situaţia Căilor Ferate din Bucovina (şedinţa Adunării Deputaţilor din 13 decembrie 1919).

2. Ion Zelea-Codreanu (Partidul Naţionalist Democrat, judeţul Suceava – Regat) prezintă interpelări prin care contestă alegerile organizate în judeţul Ilfov (şedinţa Adunării Deputaţilor din 27 noiembrie 1919); solicită ajutoare de război pentru judeţul Suceava (şedinţele Adunării Deputaţilor din 11 decembrie 1919 şi 29 ianuarie 1920) şi pentru orfanii de război (şedinţa Adunării Deputaţilor din 25 decembrie 1919); aduce precizări cu privire la numele de Zelinski, amintit în interpelarea deputatului Alexandru Oprescu (şedinţa Adunării Deputaţilor din 2 martie 1920); prezintă comentarii pe marginea Legii de reformă agrară pentru Basarabia (şedinţa Adunării Deputaţilor din 8 martie 1920).

3. Toader Creţu (judeţul Suceava – Regat) adresează comunicări ministrului Cultelor şi Instrucţiunii (Ion Borcea) şi ministrului Agriculturii şi Domeniilor (Ion Mihalache) în legătură cu defrişarea pădurilor din judeţul Suceava (şedinţa Adunării Deputaţilor din 3 martie 1920); prezintă comentarii pe marginea Legii de reformă agrară pentru Basarabia (şedinţa Adunării Deputaţilor din 9 martie 1920).

4. Ştefan C. Ioan (judeţul Suceava – Regat) prezintă o interpelare în legătură cu existenţa unor nereguli înregistrate în judeţul Suceava (şedinţa Adunării Deputaţilor din 7 februarie 1920).

5. Vasile Liţu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Dorna, judeţul Câmpulung) prezintă două interpelări în legătură cu situaţia Bucovinei după război (şedinţa Adunării Deputaţilor din 13 decembrie 1919) şi acţiunile lui Aurel Onciul în Bucovina (şedinţa Adunării Deputaţilor din 4 februarie 1920).

6. Florea Lupu (independent, circumscripţia Zastavna, judeţul Zastavna) prezintă două amendamente la art. 8 şi 19 ale Legii de reformă agrară pentru Basarabia (şedinţele Adunării Deputaţilor din 9 martie 1920 şi 10 martie 1920).

7. Vasile Marcu (independent, oraşul Cernăuţi) prezintă două comunicări despre situaţia economică a ţăranilor din Bucovina (şedinţa Adunării Deputaţilor din 29 ianuarie 1920), problema retragerii coroanelor şi cea a unificării valutei naţionale (şedinţa Adunării Deputaţilor din 16 februarie 1920).

8. Aurel Morariu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ) prezintă o interpelare despre acţiunile generalului Eduard Fischer în Bucovina (şedinţa Adunării Deputaţilor din 4 februarie 1920).

9. Aurelian Moldovan (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Siret, judeţul Siret) prezintă o comunicare despre drepturile ţăranilor din Vicov de Sus asupra pădurii Laura (şedinţa Adunării Deputaţilor din 25 decembrie 1919).

10. Ion Nistor (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Vicov de Sus, judeţul Rădăuţi) prezintă un răspuns la declaraţia deputatului Toma Dragu referitoare la organizarea alegerilor pentru Adunarea Deputaţilor în Bucovina (şedinţa Adunării Deputaţilor din 11 decembrie 1919).

11. Iorgu G. Toma (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Câmpulung, judeţul Câmpulung) prezintă comunicări despre situaţia Bucovinei şi problema pagubelor de război (şedinţa Adunării Deputaţilor din 29 ianuarie 1920), reforma agrară pentru Basarabia (şedinţa Adunării Deputaţilor din 9 martie 1920); prezintă o declaraţie de sprijin a programului guvernului condus de Alexandru Averescu (şedinţa Adunării Deputaţilor din 26 martie 1920).

12. Vasile Tomegea (judeţul Suceava – Regat) prezintă comunicări adresate ministrului Agriculturii şi Domeniilor (Ion Mihalache), Instrucţiunii Publice (Ion Borcea), de Interne (Aurel Vlad), Industriei şi Comerţului (Victor Bontescu) (şedinţele Adunării Deputaţilor din 26 decembrie 1919 şi 23 februarie 1920).

13. Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Ciudei, judeţul Storojineţ) solicită acte de la Biroul Camerei Deputaţilor (şedinţa Adunării Deputaţilor din 9 martie 1920).

Senat

1. Nistor Andronicescul (Partidul Democrat al Unirii, judeţul Câmpulung) prezintă interpelări referitoare la necesitatea reformării vieţii economico-sociale (şedinţa Senatului din 22 decembrie 1919) şi la situaţia văduvelor şi a orfanilor de război (şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920); adresează un apel colegilor senatori (şedinţa Senatului din 16 februarie 1920).

2. Nicolae Carabioschi (Partidul Democrat al Unirii, judeţul Rădăuţi) adresează comunicări ministrului de Interne (Nicolae Lupu) despre funcţionarea Poştei din Bucovina şi situaţia prizonierilor de război din Siberia (şedinţa Senatului din 21 februarie 1920).

3. Nicolae Cotlarciuc (senator de drept, Universitatea din Cernăuţi) prezintă o interpelare privitoare la situaţia orfanilor de război (şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920) şi un amendament la Proiectul de lege referitor la unificarea bisericească (şedinţa Senatului din 5 februarie 1920).

4. Ion C. Grădişteanu (independent, judeţul Cernăuţi) prezintă un răspuns referitor la învinuirile aduse Direcţiei de Poduri şi Şosele şi unificarea Căilor Ferate (şedinţa Senatului din 27 februarie 1920) şi o interpelare despre schimbările ministeriale în guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod (şedinţa Senatului din 3 martie 1920).

5. Alexandru Hurmuzachi (Partidul Democrat al Unirii, judeţul Siret) prezintă o comunicare despre necesitatea formării grupului român al Uniunii interparlamentare de la Geneva (şedinţa Senatului din 28 februarie 1920).

6. Teofil Lupu (independent, judeţul Suceava – Bucovina) adresează comunicări ministrului Lucrărilor Publice (Mihai Popovici) şi de Interne (Aurel Vlad) în legătură cu furturile pe Căile Ferate (şedinţa Senatului din 22 decembrie 1919); ministrului de Finanţe (Aurel Vlad) şi de Război (Ion Răşcanu) despre probleme de contrabandă (şedinţa Senatului din 27 decembrie 1919); guvernului – problema repatriaţilor din America, funcţionarea Poştei şi a Telegrafului în Bucovina (şedinţa Senatului din 1 martie 1920).

7. Vladimir Repta (senator de drept, mitropolitul Bucovinei) prezintă petiţia şi memoriul văduvelor şi orfanilor de război (şedinţa Senatului din 12 decembrie 1919).

8. George Wassilko (Partidul Democrat al Unirii, judeţele Văşcăuţi şi Vijniţa) prezintă interpelări cu privire la modificarea regulamentului de funcţionare a Senatului (şedinţele Senatului din 21 februarie 1920 şi 26 februarie 1920) şi o comunicare cu privire la incidentele înregistrate la votul pentru aprobarea Proiectului de reformă agrară pentru Regatul României (şedinţa Senatului din 12 martie 1920).

ZUSAMMENFASSUNGEN DER PARLAMENTARISCHEN REDEN*

Abgeordnetenhaus

1. Vasile Bodnărescu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Maginea, Bezirk Radautz) – Mitteilung an den Ministerpräsidenten (Arthur Văitoianu), den Finanzminister (Aurel Vlad), den Minister für Industrie und Handel (Ion Popescu) über die Tätigkeit der Liquidationskommission, die Abstempelung der Kronenwährung, den Abschluss von Handelsverträgen, die Lage des Eisenbahnwesens in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 13. Dezember 1919).

2. Ion Zelea-Codreanu (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa – Altreich) – Interpellationen gegen die Wählen, die im Bezirk Ilfov organisiert wurden (Abgeordnetensitzung vom 27. November 1919); Antrag auf Kriegshilfe für den Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzungen vom 11. Dezember 1919 und 29. Januar 1920) und für die Kriegswaisen (Abgeordnetensitzung vom 25. Dezember 1919); Angaben über den Namen „Zelinski", der in der Interpellation des Abgeordneten Alexandru Oprescu erwähnt wurde (Abgeordnetensitzung vom 2. März 1920); Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 8. März 1920).

3. Toader Creţu (Bezirk Suceava – Altreich) – Mitteilungen an den Minister für Kultus und Unterricht (Ion Borcea) und an den Minister für Landwirtschaft und Domänen (Ion Mihalache) über die Entwaldungen im Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzung vom 3. März 1920); Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920).

4. Ştefan C. Ioan (Bezirk Suczawa – Altreich) – Interpellation über einige Unregelmässigkeiten im Bezirk Suczawa (Abgeordnetensitzung vom 7. Februar 1920).

5. Vasile Liţu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Dorna, Bezirk Kimpolung) – zwei Interpellationen über die Lage der Bukowina nach dem Krieg; Kommentare zum Agrarreformgesetz für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 13. Dezember 1919) und über die Tätigkeit Aurel Onciuls in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 4. Februar 1920).

6. Florea Lupu (unabhängig, Wahlbezirk Zastavna, Bezirk Zastavna) – zwei Änderungen zum Art. 8 und 9 des Agrarreformgesetzes für Bessarabien (Abgeordnetensitzungen vom 9. und 10. März 1920).

7. Vasile Marcu (unabhängig, Stadt Czernowitz) – zwei Mitteilungen über die wirtschaftliche Lage des Bauerntums in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

29. Januar 1920) und über das Problem der Zurückziehung der Kronenwährung und Vereinheitlichung der Nationalwährung (Abgeordnetensitzung vom 16. Februar 1920).

8. Aurel Morariu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Storozynetz, Bezirk Storozynetz) – Interpellation über die Tätigkeit des Generals Fischer in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 4. Februar 1920).

9. Aurelian Moldovan (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Sereth, Bezirk Sereth) – Mitteilung über die Rechte der Bauern von Ober-Wikow auf die Waldfläche des Dorfes Laura (Abgeordnetensitzung vom 25. Dezember 1919).

10. Ion Nistor (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Ober-Wikow, Bezirk Radautz) – Antwort auf die Erklärung des Abgeordneten Toma Dragu bezüglich der Organisierung der Wählen für die Abgeordnetenversammlung in der Bukowina (Abgeordnetensitzung vom 11. Dezember 1919).

11. Iorgu G. Toma (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Kimpolung, Bezirk Kimpolung) – Mitteilungen über die Lage der Bukowina und das Problem der Kriegsschaden (Abgeordnetensitzung vom 29. Januar 1920); das Agrarreform für Bessarabien (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920); Unterstützungserklärung für das Programm der von Alexandru Averescu geleiteten Regierung (Abgeordnetensitzung vom 26. März 1920).

12. Vasile Tomegea (Bezirk Suczawa – Altreich) – Mitteilungen an den Minister für Landwirtschaft und Domänen (Ion Mihalache), den Minister für Kultus und Unterricht (Ion Borcea), den Minister des Innern (Aurel Vlad), den Minister für Industrie und Handel (Victor Bontescu) in den Abgeordnetensitzungen vom 26. Dezember 1919 und 23. Februar 1920).

13. Vasile Ungureanu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Czudey, Bezirk Storozynetz) – Antrag auf Dokumente des Präsidiums des Abgeordnetenhauses (Abgeordnetensitzung vom 9. März 1920).

Senat

1. Nistor Andronicescul (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Kimpolung) – Interpellationen über die Notwendigkeit der Reform des wirtschaftlich-sozialen Lebens (Senatssitzung vom 22. Dezember 1919) und über die Lage der Kriegswaisen und -witwen (Senatssitzung vom 26. Januar 1920); Appell an seine Kollegen im Senat (Senatssitzung vom 16. Februar 1920).

2. Nicolae Carabioschi (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Radautz) – Mitteilungen an den Minister des Innern (Nicolae Lupu) über die Postdienstleistungen in der Bukowina und über die Lage der Kriegsgefangenen aus Sibirien (Senatssitzung vom 21. Februar 1920).

3. Nicolae Cotlarciuc (Senator von Amtswegen, Vertreter der Czernowitzer Universität) – Interpellation über die Lage der Kriegswaisen (Senatssitzung vom 26. Januar 1920); Änderung zum Gesetzentwurf bezüglich der kirchlichen Vereinheitlichung (Senatssitzung vom 5. Februar 1920).

4. Ion C. Grădişteanu (unabhängig, Bezirk Czernowitz) – Antwort zu den Klagen gegen die Brücken- und Strassenbaubehorde; die Vereinheitlichung des

Eisenbahnnetzes (Senatssitzung vom 27. Februar 1920); Interpellation über Ministerwechsel unter Alexandru Vaida-Voievod (Senatssitzung vom 3. März 1920).

5. Alexandru Hurmuzachi (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirk Sereth) – Mitteilung über die Notwendigkeit der Bildung einer rumänischen Vertretergruppe für die Interparlamentarische Union in Genf (Senatssitzung vom 28. Februar 1920).

6. Teofil Lupu (unabhängig, Bezirk Suczawa, Bukowina) – Mitteilungen an den Minister für öffentliche Bauleistungen (Mihai Popovici) und an den Minister des Innern über Diebstähle in Reisezügen (Senatssitzung vom 22. Dezember 1919); Mitteilung an den Finanzminister (Aurel Vlad) und an den Kriegsminister (Ion Răşcanu) über Schmuggelfälle (Senatssitzung vom 27. Dezember 1919); Mitteilung an die Regierung über das Problem der Repatriierten von Amerika; Post- und Telegraphdienstleistungen (Senatssitzung vom 1. März 1920).

7. Vladimir Repta (Senator von Amtswegen, Metropolit der Bukowina) – Petition und Denkschrift der Kriegswitwen und -waisen (Senatssitzung vom 12. Dezember 1919).

8. George Wassilko (Demokratische Partei der Vereinigung, Bezirke Waschkoutz und Wiżnitz) – Interpellationen über die Abänderung der Geschäftsordnung des Senats (Senatssitzungen vom 21. Februar 1920 und 26. Februar 1920); Mitteilung über die Vorfälle während der Abstimmung über den Entwurf des Agrarreformgesetzes für das Königreich Rumänien (Senatssitzung vom 12. März 1920).

I. ADUNAREA DEPUTAȚILOR

I.1. VASILE BODNĂRESCU[168]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Marginea, județul Rădăuți

Ședința A.D. din 13 decembrie 1919[169]

[Comunicări referitoare la activitatea Comisiei de Lichidare, ștampliarea coroanelor, încheierea de tratate comerciale, situația Căilor Ferate]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoarea să fac următoarea comunicare d-lui președinte al Consiliului de Miniștri [Arthur Văitoianu]. Cu ocazia surpării Austriei, s-a format la Viena așa-numita Comisie de Lichidare[170], care lucrează de atunci și

[168] Vasile Bodnărescu s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României. A fost unul dintre fondatorii publicației „Glasul Bucovinei", numită astfel la sugestia acestuia; a făcut parte, în calitate de secretar (alături de Radu Sbiera și Laurențiu Tomoioagă), din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. Vasile Bodnărescu a fost agent diplomatic pe lângă guvernul român, având întrevederi cu regele Ferdinand, Alexandru Marghiloman, Arthur Văitoianu, Ion Cristescu, Ion I. C. Brătianu, I. Gh. Duca, Nicolae Iorga, A. C. Cuza în probleme legate de restabilirea ordinii în Bucovina. A făcut parte din conducerea politico-administrativă a provinciei în prima etapă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920), fiind numit, de către Ion Nistor, secretar de stat la Interne. Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma unirii*, Cernăuți, 1938; Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă*, în „Analele Bucovinei", anul IX, nr. 1, 2002, p. 154, 156; anul X, nr. 1, 2003, p. 192.

[169] Dezbaterile Adunării Deputaților, „Monitorul Oficial" (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 12, 16 decembrie 1919, p. 110–112.

[170] Comisia de Lichidare a fostei administrații a Bucovinei, alcătuită din funcționari și oameni politici din Bucovina și Transilvania, a fost înființată la Viena, în anul 1919 (guvernul austriac a asigurat funcționarea acestei comisii, prin acordarea unui fond de două milioane de coroane) și și-a desfășurat activitatea ca „organ direct al Bucovinei și al Consiliului Dirigent". Comisia a fost condusă de Constantin Isopescu-Grecul (președinte al Consiliului Național Român din Viena în perioada 1918–1919), numit, ulterior, ministru plenipotențiar (din anul 1920, când între București și Viena s-au stabilit relații diplomatice la nivel de legație, a fost înlocuit cu Nicolae B. Cantacuzino), „cunoscător temeinic – cum afirma Alexandru Vaida-Voevod – al tuturor subtilităților politicii austriece și perfect înțelegător al celor externe; avea intuiția clară [a ceea] ce trebuie să se facă spre a promova interesele românești". Problemele care au stat în atenția acestui organism au fost cele legate de repatrierea unor cetățeni români, situația băncilor și a împrumuturilor, a societăților comerciale, a căilor ferate, a pensiilor, arhivelor ș.a. Astfel, prin intermediul contractului încheiat între statul român și Comisia de Lichidare a Băncii austro-ungare (septembrie 1921), acesta a intrat în proprietatea a 13 imobile aflate pe teritoriul fostei Monarhii; în iunie 1922, Ministerul Afacerilor Străine din România a primit, din partea lui Constantin Isopescu-Grecul, copiile lucrărilor Direcției Administrative și Financiare a Comisiei. În perioada 1920–1922, a fost inițiată o serie de intervenții pe lângă guvernul austriac pentru obținerea unor documente (hărți, foi cadastrale, cărți funciare ș.a.) care priveau teritoriile

până astăzi fără ca nimeni să știe cum lucrează, ce activitate a desfășurat până acum și din ce fonduri este alimentată. Se zice că statul român, în înțelegere cu Consiliul Dirigent[171], plătește cheltuielile, care până acum au fost luate dintr-un fond al fostei Monarhii austriece. Deoarece statul român n-a recunoscut până acum actele eliberate de această Comisie de Lichidare, cum este viza de pașapoarte, este o nedumerire în spiritul public în această privință, de aceea mă adresez d-lui președinte al Consiliului, rugându-l să ne dea lămuriri în privința competenței acestei comisii, a activității sale, precum și a cheltuielilor în ceea ce privește izvorul și suma lor.

[...] Ștampilarea coroanelor fostei Monarhii Austro-Ungare n-a avut efectul intenționat; ștampilele întrebuințate au fost mult prea ușor de contrafăcut. După ștampilare au fost, prin fraudă, introduse în România multe sute de milioane de coroane, în bilete de bancă neștampilate ale Băncii austro-ungare, care au fost apoi ștampilate în România, chiar cu ștampile veritabile, contribuind astfel la deprecierea și mai mare a cursului coroanei. Prin importul de coroane și exportul de lei, unele bănci și unii speculanți au realizat câștiguri foarte însemnate în dauna statului și a valutei naționale, pe când populația, mai ales, de la sate, care nu poate deosebi ștampilele veritabile de cele false, se găsește în cea mai mare încurcătură, căci casieriile statului confiscă coroanele fals ștampilate. Din această situație precară nu există altă scăpare decât cea mai grabnică scăpare din curs a coroanei. Aducând aceasta la cunoștința d-lui ministru de Finanțe [Aurel Vlad], îl rog să ia toate măsurile posibile ca, în cel mai scurt timp, biletele de bancă ale Băncii austro-ungare să fie înlocuite cu biletele de bancă ale Băncii Naționale, fixându-se cursul astfel ca populația din provinciile alipite să nu fie păgubită.

[...] Toate statele, organizându-se economicește, se grăbesc să încheie tratate comerciale. Din jurnale am aflat că mai multe state formate pe teritoriul fostei Monarhii Austro-Ungare au încheiat deja tratate comerciale. Îmi permit a întreba

---

românești. Acestea se aflau în arhivele Institutului Geografic Militar din Viena și cele ale Cadastrul austriac (Institutul litografic deținea 1 300 de clișee din aluminiu, dintre care 56 se refereau la Bucovina). Mai târziu, diferite probleme economice și financiare care nu au fost rezolvate prin tratatele de pace au făcut obiectul negocierilor purtate la Viena în anul 1924 (din delegație au făcut parte Ion Nistor – ministrul Bucovinei și Vasile Hnidei – reprezentantul Societății Căilor Ferate Particulare Bucovinene). S-au adus în discuție probleme legate de situația căilor ferate particulare (era vorba despre folosirea, de către austrieci, în timpul războiului, a unor căi ferate, fără a se fi primit nicio compensație financiară), a tezaurelor și obiectelor de valoare, a împărțirii arhivelor și a schimbului de documente, situația împrumutului de 160 milioane coroane în aur (din care doar jumătate a fost restituit), realizat de către Fondul Bisericesc, a titlurilor de economii depuse la Casa Poștală de Economie din Viena, a reprezentanțelor din Bucovina ale societăților de asigurare „Victoria" și „Asigurationi Generali Triest" ș.a. O problemă importantă în cadrul negocierilor româno-austriece a fost cea legată de repatrierea unor cetățeni români din Austria, precum și soluționarea situației foștilor ofițeri care au aparținut armatei austriece și care au optat să rămână pe teritoriul Bucovinei, devenind cetățeni români. Florin Șinca, *Relații româno-austriece (1918–1938)*, București, RCR Editorial, 2013, p. 62–66, 70; Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p 432.

[171] Organism politic provizoriu, cu atribuții legislative, executive și administrative, care a activat în Transilvania în perioada decembrie 1918 – aprilie 1920. Acesta și-a desfășurat activitatea pe resorturi (ministere) și a fost alcătuit din 15 membri (zece membri din partea Partidului Național Român, doi din partea Partidului Social-Democrat din Transilvania și trei independenți), conduși de Iuliu Maniu.

pe d-l ministru de [Industrie şi] Comerţ [Ion Popescu] dacă s-au luat deja măsuri ca să încheie şi România tratate comerciale, în special cu Republica Cehoslovacă şi cu statul polon, profitând noi de dezvoltarea acestor state, în schimbul produselor solului şi subsolului românesc; mie mi-e cunoscut că aceste state doresc să aibă cele mai strânse relaţii comerciale cu România.

[...] Convins fiind de bunele intenţii ale d-lui ministru pentru Lucrări Publice [Ştefan Mihail], ţin să-i fac, şi ca adaos la cele expuse de mai mulţi domni deputaţi, următoarea comunicare asupra situaţiei Căilor Ferate din Bucovina. Conform art. VIII al Decretului-lege din 18/31 decembrie 1918, cu nr. 3 745 („Monitorul Oficial", nr. 317)[172], Poşta, Căile Ferate bucovinene etc. sunt administrate de către administraţiile centrale de resort din Bucureşti, ministrul delegat al Bucovinei neavând niciun amestec în afacerile acestea. Ministerul Lucrărilor Publice a desfiinţat Oficiul de Exploatare din Cernăuţi, care avea, în genere, atribuţiile unei Direcţii regionale, dată fiind importanţa Căilor Ferate bucovinene pentru comerţul cu statele învecinate, care situaţie a rămas şi astăzi aceeaşi, deşi cu frontul schimbat. În Cernăuţi a rămas o Inspecţie (a 10-a) de Mişcare. Dirijarea vagoanelor a trecut asupra Direcţiei Regionale din Iaşi. Numărul vagoanelor s-a împuţinat în mod foarte simţitor, încât cele mai urgente nevoi ale populaţiei nu pot fi satisfăcute. Din cauza lipsei de vagoane, aprovizionarea părţilor muntoase ale ţării şi [a] oraşelor, în special a oraşului Cernăuţi, întâmpină cele mai mari greutăţi. Dacă nu se ameliorează această stare de lucruri în timpul cel mai apropiat, [va fi] o catastrofă inevitabilă, căci preţurile alimentelor, petrolului lampant, lemnelor de foc, se urcă zilnic în mod înspăimântător, chiar abstrăgând [făcând abstracţie] de la deprecierea constantă a coroanei ştampilate. Din cauza lipsei de motorină pentru uzinele electrice, oraşele Bucovinei sunt vecinic [veşnic] ameninţate să rămână fără lumină şi apă, ceea ce e şi în dauna siguranţei publice. Lipsa de vagoane scumpeşte şi celelalte mărfuri de primă necesitate, care vin din Cehoslovacia şi Republica Austriacă, până la frontiera Bucovinei, unde sunt reţinute cu săptămânile, până ce se pot încărca în vagoane româneşti sau aduse cu trăsurile la Cernăuţi, căci Polonia nu permite intrarea vagoanelor ei în ţară, dacă nu i se dau alte vagoane în schimb. Cu durere nespusă trebuie să amintesc că mii de familii ţărăneşti din Bucovina sunt nevoite să trăiască a treia iarnă în bordeie sub pământ, expuse tifosului exantematic şi tuberculozei, cu puţina lor recoltă, acoperită numai cu strujeni, sub cerul liber, pentru că nici particulari, dar nici chiar administraţia Bucovinei n-a fost în stare să capete vagoanele trebuincioase pentru aducerea materialelor necesare pentru refacerea satelor şi oraşelor distruse. Criza în privinţa locuinţelor întrece toate marginile. Astfel, cele mai bune intenţii ale administraţiei

---

[172] Art. VIII al acestui Decret-lege prevedea următoarele: „Afacerile străine, armata, siguranţa generală a statului, căile ferate, poşta, telegraful, telefonul, circulaţia fiduciară, vămile şi împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administraţiile centrale de resort din Bucureşti. Primele numiri ale funcţionarilor la poştă, telegraf, telefon şi căile ferate se vor face în înţelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi. Privitor la serviciul siguranţei publice în Bucovina, jandarmeria şi poliţia vor sta la dispoziţia ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi. Ca parte militară, jandarmeria rămâne sub ordinul Ministerului de Război; cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numirea ofiţerilor şi [a] gradelor inferioare se va face în înţelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi". Vezi Documentul nr. 1.5.

Bucovinei pentru ajutorarea populaţiei, atât de greu încercate, prin cele şase invazii (trei ruseşti şi trei maghiaro-germane), trebuie să rămână fără orişice efect. Părerea e generală, că aceste stări de lucruri nu mai pot dăinui. Nu acuz de astă dată pe nimeni, rog, însă, pe d-l ministru pentru Lucrări Publice ca să facă şi în Bucovina o anchetă severă în privinţa aceasta, să ia toate măsurile posibile pentru satisfacerea cererilor îndreptăţite ale populaţiei bucovinene, contribuind astfel, în măsură foarte mare, la cea mai trainică închegare a Bucovinei cu Patria Mamă. În special rog, cu toată insistenţa, ca să se reînfiinţeze, cât mai iute, Oficiul de Exploatare din Cernăuţi şi ca serviciul pentru dirijarea vagoanelor să treacă imediat înapoi la Cernăuţi, punându-se în fruntea acestui oficiu un funcţionar probet [cinstit] şi de toată încrederea şi cunoscător al nevoilor Bucovinei.

[Răspunsul ministrului de Finanţe, Aurel Vlad]

În privinţa legăturilor economice cu statele învecinate nu s-au luat măsuri pentru că nimeni n-a cerut de la noi această legătură [ministrul a dat, însă, asigurări că statul român va face tot posibilul pentru a stabili legături comerciale cu statele învecinate]. [...]

Chestiunea aceasta [problema coroanelor] a aparţinut guvernului regal. Eu [...] de la început mi-am exprimat temerea că ştampilarea ne va duce la rezultate cu totul contrarii, că ştampilarea va avea rezultate rele [...]; încă de la început am sugerat ideea [următoare]: coroanele nu ar trebui ştampilate, ci ar trebui înlocuite. Lucrul acesta se putea face, [deoarece], conform Tratatului cu Austria, numai la două luni după semnare este obligat statul ca să facă ştampilarea – întrucât nu s-a făcut până atunci – şi mai are un timp de un an să o înlocuiască cu valuta sa. Dar, d-lor deputaţi, şi fără hârtia aceea care s-a comandat, după cum am aflat, care la 1 februarie va putea fi pusă în circulare, se putea, cu puţină bunăvoinţă, rezolva această chestiune, fără ca statul să ia asupra sa o greutate mare. Problema nu este aşa de grea şi, ca şef al resortului Finanţelor, am dat această idee cercurilor competinte [competente], care însă nu a fost urmată.

D-lor deputaţi, toată lumea o ştie, că statele acelea care au ocupat teritorii străine, s-au îngrijit pentru a salva valuta lor, ca moneda lor să nu fie răspândită în străinătate şi a-şi face valuta ţării ocupate. Aşa au făcut germanii la noi şi austriecii în Italia. În cazul de faţă, nu era nevoie de aceasta, căci erau coroane la dispoziţie la noi. Era de ajuns ca, în loc să se plătească armata în lei, sumele acelea să se fi întrebuinţat pentru a schimba coroanele de la noi şi a plăti armata în coroane, care se luau de la populaţia din Transilvania şi din celelalte provincii. D-lor deputaţi, mai ales după ce armata a trecut peste linia de demarcaţie, dacă s-ar fi urmat sfatul acesta, eu aşa cred, că, cu sumele cheltuite în lei la Budapesta care, în cea mai mare parte, au rămas acolo şi au trecut până la Viena, dacă leii aceştia, care s-au plătit acolo, s-ar fi schimbat în Transilvania în coroane, leii n-ar mai fi trecut dincolo.

D-lor deputaţi, eu am intervenit în direcţia aceasta, dar numai sume foarte mici, care ne-au stat la dispoziţia noastră, a Consiliului Dirigent, au fost schimbate şi cheltuite dincolo de linia de demarcaţie; dar nici acestea nu le-am putut plasa

prin armată, ci prin comisia aceea care era însărcinată cu cumpărarea grâului şi a altor lucruri. Vedeţi, d-lor deputaţi, problema aceasta nu ar fi fost greu de rezolvat, dar Marele Cartier General formează stat în stat şi astăzi este un organ independent de guvern şi fără răspundere politică pentru dânsul, căci Ministerul de Război nu o poartă. Este aceasta, d-lor, o chestiune foarte importantă, care trebuie rezolvată aşa încât să nu existe nicio putere în acest stat, care să nu poată fi trasă la răspundere în Parlament. [...]

D-lor deputaţi, noi avem cunoştinţă despre invazia coroanelor. Avem cunoştinţă despre falsificările mari şi multe care se fac şi, întrucât nu este posibil, am luat cele mai severe măsuri ca aceste falsificări să fie restrânse pe cât posibil şi ca făuritorii lor să fie pedepsiţi. D-lor deputaţi, eu aşa cred că [şi] Consiliul Dirigent, adică Resortul Finanţelor, căruia nu i-a aparţinut această chestiune şi eu, de când mă aflu la conducerea acestui departament, am făcut ceea ce mi-a fost posibil pentru salvarea ţării de plaga aceasta. D-lor deputaţi, am prevăzut urmările rele ale forţării ştampilării încă de atunci, când se pretindea de la noi să o facem [...]. D-lor deputaţi, aşa stă chestiunea şi eu, din partea mea, vă asigur că una dintre preocupările principale ale guvernului actual şi, în special, a mea, e aceea ca, de curând, să luăm măsuri ca [şi] coroanele să dispară de pe piaţa noastră.

I.2. ION ZELEA-CODREANU[173]

Partidul Naţionalist Democrat, judeţul Suceava – Regat

Şedinţa A.D. din 27 noiembrie 1919[174]

[Contestarea alegerilor pentru judeţul Ilfov]

D-lor deputaţi, în toate adunările şi în toate împrejurările am spus că vorbesc ca naţionalist-democrat. Iată, acum fac o excepţie, nu vorbesc ca naţionalist-

[173] Ion Zelea-Codreanu (1878–1941), profesor şi publicist. Licenţiat al Facultăţii de Litere din Iaşi (1903). Director şi profesor de limba română şi germană la Liceul „Atanasie Panu" din Huşi. În perioada 1923–1927, a fost membru al Ligii Apărării Naţional Creştine (al cărei preşedinte era A. C. Cuza). Din ianuarie 1930 a intrat în Mişcarea legionară. A fost deputat în Parlamentul României (sesiunile 1919–1920, 1926–1927, 1932–1933, 1937–1938). A fost arestat în anii 1923, 1924, 1934 şi închis în lagărul de la Miercurea Ciuc în perioada 1938–1939. S-a numărat printre apropiaţii lui Nicolae Iorga şi A. C. Cuza, care au înfiinţat, în anul 1910, Partidul Naţionalist Democrat. A colaborat la publicaţiile „Neamul românesc" şi „Înfrăţirea românească". Este autorul lucrărilor: *Spre altă şcoală* (1909); *Răvaşul unui ţăran* (1911); *Pentru neam: cu arma cuvântului* (1918); *Pentru ordine, muncă şi dreptate* (1920); *În umbra mormântului lui Ştefan cel Mare* (1927); accesat online (27 ianuarie 2014) la adresa http://www.zelea-codreanu.com/Personalitati/4_Senatul_Legionar/Ion_Zelea_Codreanu.htm; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 206.

[174] D.A.D., M.O., nr. 6, 3 decembrie 1919, p. 60. În urma dezbaterilor şi a supunerii la vot, această contestaţie, privitoare la alegerile organizate în judeţul Ilfov (în urma cărora au fost aleşi Nicolae D. Cocea şi Ilie Moscovici), a fost luată în considerare.

democrat. Contestaţia care s-a făcut a fost iscălită de ostaşi de diferite grade, din diferite grupări politice, deoarece nu înţelegem să facem din ea chestie politică, chestie de partid sau de ciocniri de idei, ci cerem invalidarea numai din punctul de vedere moral şi nu ne preocupă decât demnitatea acestei Adunări. E cu desăvârşire fals ceea ce a spus d-l care a vorbit înaintea mea de la această tribună, că noi suntem împotriva d-sale, pentru că d-sa are anumite idei politice. Nu. Orice idee politică cinstit susţinută, de oameni cinstiţi, e binevenită în Parlamentul român.

D-lor deputaţi, am semnat ca ostaş cererea de contestaţie împotriva d-lui de care a fost vorba [Nicolae D. Cocea[175]], pentru că noi, ostaşii, ne închipuim că cine nu poate avea cinstea astăzi să fie nu ofiţer, măcar ordonanţa unui plutonier, noi credem că nu poate să fie deputat în Adunarea Naţională a României Mari. S-a spus că au mai fost precedente. Cred, dar, Doamne, câte precedente nu vor mai fi fost în Parlamentul României vechi, în Parlamentul României trecute! În Parlamentul României Mari, al României noi, toate precedentele acelea nu vor mai fi. [...] S-a mai apărat antevorbitorul spunând: ei, dar au mai fost şi alţii care au fost executaţi ca trădători, adică sunt şi alţii şi mai răi şi aceia au fost executaţii. Prin urmare, de vreme ce eu trăiesc, însemnă că, poate că, în definitiv, s-ar putea... Ei! Se poate să trăieşti fiziceşte, dar nu se poate să trăieşti în Adunarea Naţională a României Mari când eşti mort moraliceşte! [...] Câţi din cei care au trădat ţara, câţi din cei care au uneltit şi câţi din cei care au fugit de la datoria lor în timpul vremurilor grozave n-ar fi trebuit să fie împuşcaţi! Generozitatea rău înţeleasă i-a cruţat, dar aceasta nu înseamnă că n-au murit pentru morala publică şi că ar mai putea vorbi în această Adunare, cum, în mod cinic, îndrăznesc unii! [...]

D-lor deputaţi, domnul care a vorbit înainte zicea că au mai fost în Cameră oameni care au „trampat"[176] cu bogăţiile ţării şi cu diferite interese publice. Vor fi fost, dar nici chiar în acele Camere trecute n-a fost admis nimeni care să fi „trampat" cu corpul său, iar cine a „trampat" a fost dat afară din Cameră. Mai am un singur lucru de adăugat. Cine voieşte să vadă, acela să cerceteze dosarul lui Jean Dimitriu pentru încercarea de asasinare a d-lui Davila[177]. Numai de văzut se poate, nici de vorbit, nici de auzit, mai ales, în această Adunare, ce stă scris în dosarul acela, nici nu putem vorbi şi nici urechile d-voastre nu pot asculta şi auzi. Aşa fiind, încheierea mea este aceasta. D-lor deputaţi, în Adunarea Naţională a României Mari trebuie aer curat, deci curăţiţi aerul!

---

[175] Nicolae D. Cocea (1880–1949), avocat, scriitor şi ziarist. A scos revistele „Facla", „L'Entente", „Omul liber", „Chemarea", „Facla literară", „Dezrobirea" (care au fost suspendate din cauza ideilor socialiste) şi a fost redactor-responsabil la „Era nouă", „Reporter". A activat în politica socialistă, fiind membru al cercului „România muncitoare". În anul 1917, la Petrograd, îl cunoaşte pe Lenin, a cărui figură o evocă în mod elogios într-un articol din ziarul „Chemarea". S-a remarcat în literatură prin nuvela *Pentru pâine*, publicată în „Viaţa Românească". Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 204.

[176] Trámpă, trampe (înv.; din fr. trempe) – schimb în natură, troc, schimb de obiecte; a face cuiva trampa – a mijloci cuiva o afacere, o relaţie; categorie. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicţionar universal al limbii române*, Bucureşti, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2006, p. 1518.

[177] Parlamentarul se referă la incidentul petrecut în anul 1915, când a avut loc o tentativă de asasinat asupra dramaturgului Alexandru Davila (1862–1929) din partea valetului acestuia, Jean Dimitriu, accesat online (12 martie 2014) la adresa http://www.romaniaculturala.ro/images/articole/dosar400909.pdf.

Şedinţa A.D. din 11 decembrie 1919[178]

[Ajutoare de război pentru judeţul Suceava]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, voi vorbi în aceeaşi chestiune care a fost abordată ieri şi care, prin întâmplare, a fost abordată chiar acum, înaintea d-voastre, de cine a fost înaintea mea la tribună. Într-adevăr, printre multele şi marile griji ale acestei Adunări Naţionale, desigur că cea dintâi va fi să caute a vindeca rănile pe care războiul, în mod fatal, le-a cauzat în anumite regiuni ale ţării. Desigur, mijloacele grabnice vor trebui să se găsească şi, dată fiind bogăţia subsolului românesc, dată fiind bogăţia solului şi hămicia neamului care munceşte acest pământ, ele se vor găsi. De asemenea, nădăjduim că nu se va opri chestiunea la ceea ce spunea d-l ministru Pop [Ştefan Cicio-Pop, ministru secretar de stat în guvernul Alexandru Vaida-Voevod; din 9 decembrie 1919 a preluat interimatul Justiţiei, înlocuindu-l pe Ion Pelivan, delegat la Conferinţa de Pace de la Paris] ieri şi azi, adică la milostenia publică. E foarte mult de dorit ca toate pungile bogate să se deschidă, pentru a se alina suferinţele acelora care, prin pierderea tuturor averilor lor, au contribuit în măsură atât de mare la întemeierea României Mari. Dar un lucru este sigur, că nu vom putea să aşteptăm milă, ci va trebui să se organizeze de către Stat un ajutor în toată puterea cuvântului. Ieri, d-l ministru Pop, dacă nu mă înşel, ne spunea că se va face un lucru foarte trebuitor, se va întemeia cât mai curând Ministerul Refacerii. Foarte bine! Însă acest Minister al Refacerii să nu cumva să se întâmple să intre în acelaşi vechi făgaş care exista mai înainte, adică, ori de câte ori se iveau nevoi mari şi reale, se întocmea de urgenţă un organ administrativ, o direcţie şi totul se isprăvea! Aşadar, d-lor, nădăjduim că se vor lua măsuri reale şi anume, cât mai curând; însă, dacă aţi şti d-voastre câte suferinţe îndură aceia în numele cărora vorbesc eu acum, aţi avea, vă asigur, mai multă răbdare!

Deci, d-lor, până când se va face această refacere peste tot, şi în Dobrogea şi la Mărăşeşti şi în părţile Oituzului, ţin să vă atrag luarea aminte, mai ales, a acelora care puteţi avea răbdare şi a d-voastre, d-lor miniştri, care aveţi suficientă răbdare, că într-un colţişor al ţării, în momentele acestea, se desfăşoară o adevărată tragedie. Adică în acel colţ al ţării, care alcătuieşte comunele domene şi Valea Bistriţei, din judeţul Suceava. Fiind frontul acolo, oamenii, în cea mai mare parte, au rămas în urma războiului cu desăvârşire fără locuinţe, fără îmbrăcăminte, fără hrană, fără avere. Acolo nu se ară, acolo nu se seamănă, oamenii n-au trăit niciodată decât din industria lemnului şi din creşterea vitelor. Vite nu mai au deloc, pădurile au fost devastate, chiar câte mai există nu se pot exploata, mai ales din lipsă de capital. Prin urmare, mijloace de hrană nu au, locuinţe nu au, îmbrăcăminte nu au şi niciun mijloc de câştig. Am fost acolo, la faţa locului. Nu vă voi cita multe cazuri, dar vă voi spune atât: am găsit opt copii ai unei familii, a căror tată a murit pe câmpul de luptă, iar mama a pierit în refugiu, de tifos exantematic, locuind în jurul unui brad, într-o colibă de cetină. Prin acele părţi nu e timpul ca pe aici, unde plouă, acolo, de o lună de zile umblă cu sania. Locuitorii acestor regiuni, dacă vor fi lăsaţi în părăsire, fără pâine şi fără îmbrăcăminte şi fără locuinţă, până la primăvară nu va mai ajunge nici jumătate din câţi mai sunt în viaţă astăzi, după ce, în cursul războiului au murit

[178] D.A.D., M.O., nr. 10, 13 decembrie 1919, p. 89.

jumătate dintre ei! Prin urmare, ceea ce cerem acum este un grabnic ajutor de alimente, de îmbrăcăminte şi, în măsura posibilă, locuinţe pentru adăpostirea lor de gerurile iernii, în sfârşit, un grabnic ajutor bănesc, ca să poată dăinui până în primăvară, când vor trebui să se găsească mijloace de a se reface totul din temelie. În urma celor zise, am onoare a depune un memoriu pe biroul Adunării, cu rugămintea de a fi grabnic studiat, în vederea unor grabnice măsuri de ajutorare.

Şedinţa A.D. din 25 decembrie 1919[179]

[Ajutor pentru orfanii de război]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, e un vechi obicei creştin ca de sărbătorile Crăciunului părinţii să facă daruri copiilor. Sunt, însă, atâţia copii în România care au pierdut părinţii lor pe câmpul de luptă. Sunt orfanii de război. Atâtea inimi nobile în toate regiunile ţării se vor îngriji să strecoare o rază de bucurie în inimile acestor copii. Credem că obolul nostru nu trebuie să lipsească de la această operă de nobilă caritate. De aceea, subsemnaţii deputaţi [Ion Zelea-Codreanu, A. C. Cuza, D. Şerpeanu, V. M. Kogălniceanu, N. Buţureanu, D. Râmnic-Munteanu, P. B. Chiriţă, P. Panaitescu, Vasile Caba, A. Naum, V. Marcu, D. Drăgănescu, I. Duzinski, O. Logoşeanu] avem onoare a propune ca diurna pe o zi a acestei Adunări să se încredinţeze d-lui ministru de Război [Ion Răşcanu], pentru a se împărţi din ea, cu prilejul sărbătorilor Crăciunului, ajutoare orfanilor de război[180].

Şedinţa A.D. din 29 ianuarie 1920[181]

[Problema ajutoarelor de război]

Am ascultat cu luare aminte răspunsul d-lui ministru [Ion Angelescu, ministru de Finanţe, din 6 octombrie 1919, în guvernul Arthur Văitoianu], pe marginea despăgubirilor de război şi am ascultat cu deosebită evlavie întreruperile pe care le făcea mereu d-l [A. C.] Cuza[182], pe care îl auzeam repetând mereu, în cursul

---

[179] D.A.D., M.O., nr. 21, 17 ianuarie 1920, p. 265.

[180] Această propunere a fost supusă la vot şi aprobată.

[181] D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 376–378.

[182] Alexandru C. Cuza (1857–1947) a fost profesor de economie politică la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi, om politic, militant antisemit, membru al Academiei Române (1936). Doctor în ştiinţe politice şi economice (1882) şi în drept (1886). A publicat poezii, articole, cugetări, epigrame în revistele „Contemporanul" (Iaşi), „Arhiva" (Iaşi), „Convorbiri literare" (Iaşi), „Făt-Frumos" (Bârlad). A colaborat la ziarele „Era nouă" (Iaşi), „Neamul românesc" (Vălenii de Munte), „Unirea" (Iaşi), scriind studii şi articole de economie politică, dar şi articole cu tentă antisemită şi naţionalistă (în anul 1895 a format, împreună cu Nicolae Iorga, organizaţia Alianţa Antisemită Universală). În anul 1910, a fondat Partidul Naţionalist Democrat (împreună cu Nicolae Iorga), cu organul de presă „Unirea", apărut din anul 1912. În anul 1922, a înfiinţat, împreună cu dr. Nicolae Paulescu, Uniunea Naţional Creştină, cu organul de presă „Apărarea naţională". În martie 1923, a fondat Liga Apărării Naţional Creştine (L.A.N.C.), care a fuzionat, în iulie 1935, cu Partidul Naţional Agrar (al lui Octavian Goga), formând Partidul Naţional Creştin. A fost deputat, în diferite legislaturi, în Parlamentul României, ministru de stat (decembrie 1937 – februarie 1938), membru al Consiliului de Coroană (1939). A scris

expunerilor anterioare, cuvintele „soluţia practică". Şi vedeţi, d-lor, aceste întreruperi ale d-lui Cuza au rămas până în clipa aceasta fără răspuns hotărâtor. Şi vedeţi, sunt foarte multe şi foarte frumoase toate teoriile, câte s-au desfăşurat aici, decât că eu stau şi mă gândesc că gerul este destul de mare aici în Bucureşti, dar e neasemănat mai mare în regiunea Dornelor. Şi în cursul expunerii teoriilor frumoase, mi-am adus aminte că în regiunea Dornelor, desigur şi în regiunea Oituzului, a Sovejei şi în toată regiunea munţilor, se găsesc copii orfani de tată şi de mamă, care stau în colibe de cetină. [...] Eu justific vorbirea mea şi nu mă întrebaţi pe mine de soluţie, căci eu am pus şi am relevat chestiunea, cerând soluţia. Daţi-mi voie să justific acest lucru şi ascultaţi-mă fără să mă întrerupeţi. Aşa fiind zic: nouă ne este foarte comod să enunţăm toate teoriile, şi generoase şi mai puţin generoase, dar acolo, în regiunile devastate, şi mai ales în anumite regiuni devastate, există o populaţie – şi, d-lor, nu este nicio o exagerare de o singură silabă sau de un singur gest din partea mea, când vă spun că există o populaţie care se stinge şi moare mai rău decât murea în timpul războiului şi în timpul tifosului exantematic. Soluţia practică, d-lor? Desigur că nu eu sunt chemat, nu am eu datoria să dau soluţia practică. Eu, în calitate de deputat, ţin să aduc aici suferinţele acelea care există şi sunt dator să aduc aici răul care se produce şi organul chemat, care e guvernul, ministerele respective sunt datoare să găsească soluţia. Nu sunt, însă, oprit să mă gândesc şi eu la o soluţie practică şi s-o propun.

D-lor deputaţi, soluţia practică aş împărţi-o în două feluri. Soluţia practică imediată, fără nicio întârziere, în cea dintâi ei parte, nu poate fi decât una singură: o operă de caritate din partea guvernului, ca să poată mântui de pieire anumite părţi din populaţia ţării, care suferă acum, mai ales, în regiunea muntelui şi poate şi în alte părţi, şi e mare primejdie. Imediat să se ia măsuri, atât de către d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu, ministru de Interne, din 27 decembrie 1919, în guvernul Alexandru Vaida-Voevod], cât şi de către d-l ministru de Finanţe [Aurel Vlad], cum şi de către întreg guvernul, pentru a îmbunătăţi momentan starea acelor oameni, care sunt pe punctul de a se prăpădi.

Eu afirm că despăgubirea este un drept sfânt al dăunaţilor, dar adaug că, grăbind intervenţia, se va face o adevărată operă de caritate. Mă întrebaţi, însă, cum să faceţi aceasta? Răspund şi la această întrebare şi dacă cineva ar găsi un alt mijloc mai bun decât cel pe care îl propun, va fi binevenit. Ce aş face eu dacă aş fi în situaţia să aduc un remediu la nenorocita stare de lucruri actuale? Ce ar trebui să facă aceia

---

volume de *Versuri* (1887) şi *Poezii şi epigrame şi cugetări în proză* (1909). De asemenea, sub semnătura lui A. C. Cuza au apărut lucrările: *Generaţia de la 1848 şi era nouă* (1889); *Meseriaşul român* (1893); *Ţăranii şi clasele dirigente. Discursuri* (1895); *Generaţia de la 1848 şi era nouă* (1899); *Despre poporaţie. Statistica, politica şi teoria ei. Studiu economic-politic* (1899) – lucrare premiată, în anul 1900, de Academia Română; *Obiectul economiei politice şi însemnătatea ei* (1901); *Naţionalizarea meseriilor* (1902); *Despre poporaţiei* (1924); *Doctrina naţionalistă creştină* (1924); *Agricultura şi industria în România* (1927); *Eroarea teologiei şi adevărul bisericii* (1928); *Studii economico-politice* (1930) ş.a. În februarie 1945, guvernul român i-a anulat titlul de profesor onorific, iar în aprilie 1945 A. C. Cuza a fost arestat. Eliberat din detenţie, A. C. Cuza a decedat în anul 1947, la Sibiu. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicţionar*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 233–234; *Minerva. Enciclopedie română, cu peste 1000 clişee în text, 100 hărţi simple, 10 hărţi în colori şi 50 planşe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, p. 363; Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 246.

care, fiind în guvern, sunt în această situaţie? Mai înainte de toate, aş îngriji de hrană şi de îmbrăcăminte. Deci, dar, să cumpere statul din diferite regiuni ale ţării alimente, păpuşoi [porumb], grâu, făină, fasole, cartofi, să încarce un tren, două, câte trebuie şi să trimită grabnic în regiunile acelea, ca să oprească foametea. După aceea să se trimită imediat mijloacele de îmbrăcăminte. Sunt oameni care n-au îmbrăcăminte şi pier din cauza frigului. A fost o mare greşeală faptul că din vreme nu s-au luat măsuri ca să se clădească adăposturi bune. Nu să se reclădească casele bătând din palme, dar să se clădească măcar bordeie bune, unde ar fi putut să se adăpostească oamenii care, înainte de război, aveau gospodării înfloritoare. D-lor, nu voiesc să exagerez; sunt copii şi oameni care trăiesc în bordeie de cetină şi suflă crivăţul prin ele. Dacă ar fi avut bordeie de pământ, acoperite cu lut, cu o sobă înăuntru, ar fi putut să trăiască până în primăvară, ar fi scăpat de dezastru. Deci, dar, iată prima parte a chestiunii, partea care trebuie imediat să se facă, pe care eu încă o dată o repet, pentru graba intervenţiei ce o necesită, am numit-o partea de caritate a soluţiei practice. [...]

În sfârşit, vin la a doua parte a chestiunii. Soluţia practică adevărată, dar care nu e o chestiune absolut imediată ca partea întâi. În ordinea aceasta, eu cred că este bine să se facă ce a anunţat d-l ministru de Finanţe, dar cu grabă şi perseverenţă. Adică: să se judece cu toată imparţialitatea toate declaraţiile de despăgubiri câte s-au făcut, căci înainte de toate noi trebuie să ştim, statul trebuie să ştie, care este suma totală la care se ridică aceste despăgubiri. La ce sumă se ridică totalitatea nu numai a despăgubirilor, ci şi a refacerii tuturor forţelor producătoare care s-au pierdut din cauza războiului. După ce se va fi făcut acest lucru, vine al doilea, de aceeaşi importanţă. D-lor, în momentul în care statul nostru va şti suma, atunci se va pune problema cum să se procedeze la refacere şi cu ce mijloace financiare. Când, apoi, mijloacele financiare se vor cunoaşte, se va cunoaşte şi posibilitatea noastră de a contribui în direcţia aceasta. Vom face socoteala câţi ani îi trebuie naţiunii româneşti pentru a degreva această datorie. Şi atunci, imediat să se elibereze titluri tuturor daunaţilor, titluri care să fie pentru 20–30 de ani şi dacă este nevoie ca numai noi, românii, să rămânem a plăti aceste despăgubiri, să ne refacem prin noi înşine, atunci titlurile să fie şi pentru o sută de ani, dar să fie. Vor plăti atunci şi generaţiile viitoare. Iar cel daunat trebuie să ştie că are un titlu, că are un drept, pe care îl va încasa cândva el sau altul, dacă îl va sconta, sau măcar urmaşii lui. Să se ştie, însă, că are acest drept.

Bineînţeles că, în al treilea rând, cu mijloacele treptate pe care le va avea, statul va trebui să întreprindă în mod practic refacerea gospodăriilor distruse, refacerea vitelor, refacerea industriei, care a fost ruinată şi treptat toate câte trebuiesc refăcute, alcătuindu-se categorii de regiuni şi de inşi. Să se refacă treptat, începându-se cu regiunile mai greu încercate.

D-lor, eu cu aceasta am încheiat partea practică a chestiunii şi pentru a încheia definitiv ceea ce aveam de spus, vă voi aduce la cunoştinţă un lucru. S-a vorbit aici şi dintr-o parte şi din alta de o anumită zgândărire a chestiunii acesteia atât de dureroase, zgândărire în preajma alegerilor. Vă spun, într-adevăr, că această zgândărire a fost. Toţi câţi au vorbit de la această tribună în această chestiune şi chiar şi d-l ministru de Finanţe, nu au abordat chestiunea aceasta. D-lor, nu există zi de când am venit în Bucureşti fără să capăt scrisori din regiunile devastate, în care să fiu întrebat ce e cu cei 20% care s-au făgăduit că se vor plăti asupra declaraţiilor care s-au făcut pentru despăgubiri. Ştiţi ce e cu aceşti 20%? Să vă spun, d-lor: înainte de plecarea unui guvern s-a dat

un decret-lege[183]. [...] Decretul-lege din aprilie, cu 20%, că adică se va plăti, fără să se fi judecat, 20% din valoarea declarată a despăgubirilor. Adică ştiţi d-voastră ce ar însemna? Ar însemna că din 15 milioane, de pildă, să se plătească într-un moment dat, într-o lună de zile, trei milioane! [...] În orice caz vă spun, pentru că [eu] cunosc chestia foarte bine. [...] Din practică, să vă spun cum s-a procedat. Au veniţi anumiţi inşi în regiunea devastată şi au spus: dacă ne alegeţi pe noi, care v-am dat decretul-lege cu 20% [...], atunci, în şase zile după alegerea noastră, veţi avea cei 20% pe care vi i-am făgăduit prin decretul-lege respectiv, altfel veţi rămâne păgubaşi. S-a făcut această declaraţie publică în Dorna, de către [...] vestitul Popovici-Răcăciune. În adunare publică s-a făcut această declaraţie, de către cei care au fost acolo. [...] Şi până acolo au mers lucrurile încât pe noi, când am venit, ne-au cerut oamenii să ne pronunţăm. „Iată ce ni s-a făgăduit, vă obligaţi?" Şi la aceasta am răspuns oamenilor: „Dacă există un decret-lege şi dacă decretul-lege e cu putinţă să-l aplice alţii, atunci îl vom putea aplica şi noi". Acesta a fost răspunsul pe care l-am dat eu. Şi nu puteam să-mi închipui că fără niciun calcul s-a făcut acest decret-lege, ştiindu-se bine că ţara e momentan în imposibilitatea de a plăti asemenea lucruri. D-lor, chestiunea aceasta să fie ca o învăţătură generală, că nu trebuie niciodată să zgândăriţi – aceasta în interesul ţării, al statului şi al ordinii publice – o durere atât de cumplită, atât de grozavă, atât de mare, a unor regiuni foarte întinse, pentru interesele cine ştie cui, pentru interesele noastre momentane, trecătoare şi egoiste sau de partid. Acesta, d-lor, este un mare adevăr, că nemulţumirea în toate regiunile este atât de grozavă, încât, cum spunea unul dintre colegii care au fost înainte la această tribună sau unul care a întrerupt de jos, populaţia nu-şi mai găseşte loc şi că ameninţă să vină cu toţii în capitală ca să ceară dreptate pentru tot ceea ce trebuia să i se dea.

Vedeţi, d-voastre, iată acest lucru trebuie să lipsească. Noi trebuie să căutăm să ne facem datoria din răsputeri. [...] Să dăm avansurile trebuincioase, bineînţeles în limita putinţei şi în rândul întâi, regiunilor mai primejduite. Dar să ne îngrijim repede de suferinţa imediată care trebuie alinată, căci ea este reală şi duce populaţia în adevăr la deznădejde. Eu cred că acest lucru va fi şi în atenţia onoratei Adunări şi va fi şi în atenţia deosebită a guvernului, care cred că, oricât de preocupat ar fi de alte chestiuni, îşi va face datoria şi în această direcţie.

---

[183] În scopul reglementării problemei despăgubirilor de război s-au emis mai multe decrete-legi în anii 1918, 1919 şi 1920. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război şi amortizarea datoriei publice interne, care stipulează, la art. 1, faptul că „produsul impozitului progresiv excepţional asupra averii şi a îmbogăţirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plăţii despăgubirilor de război şi amortizării datoriei publice interne, în condiţiile prevăzute în articolele ce urmează. Art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanţe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 şi 50 000 lei fiecare. Art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 832 din 1919, 3 795/1918, 1 656/1919 şi 1 794 din 1920 se ratifică şi constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum şi cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite şi ce vor fi recunoscute de Ministerul de Finanţe, sunt admise de stat, ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanţe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul daunaţilor de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. [...] În provinciile alipite, statul vine în ajutorul daunaţilor de război cu suma de un miliard lei, care se va împărţi după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială, numită de Ministerul de Finanţe, prin Înalt Decret Regal, va face repartiţia sumei de patru miliarde, pe baza normelor stabilite mai sus şi a instrucţiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanţe". Dezbaterile Constituantei – Senatul (în continuare se va cita D.S.), M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4488.

Şedinţa A.D. din 2 martie 1920[184]

[Precizări cu privire la numele Zelinski, amintit în interpelarea deputatului Alexandru Oprescu]

D-le preşedinte şi d-lor deputaţi, am cerut ieri cuvântul în chestiune personală. Pe când vorbea d-l deputat [Alexandru] Oprescu, de aici, de la tribună, eu l-am întrerupt făcându-i o întrebare care îi privea credinţele sale şi activitatea partidului său. Drept orice răspuns, m-am trezit cu o apostrofă, o poreclă: „De ce mă întrerupi, d-le Zelinski?"[185] D-lor, pentru că această apostrofă poate să lase a se crede de către cineva că cine ştie ce se ascunde în dosul acestui cuvânt, ar fi poate echivalent cu ceea ce s-ar spune cuiva când i s-ar zice: „Nu întrerupe, d-le Racovski", pentru că are aceeaşi terminaţie, „ski". Pentru aceea, dator sunt să vă lămuresc această chestiune înaintea d-voastre, cu atât mai mult cu cât aceeaşi apostrofă mi-a aruncat-o, eu nu voi spune o anumită presă, ci voi spune direct, presa jidovească, în diferitele lor legături cu ea. Apoi, presa „patriotică" din Bucureşti, de acum un an şi jumătate, cum erau „Gazeta Bucureştilor"[186] şi „Lumina"[187], mi-au făcut deosebita cinste de a-mi arunca şi ele această apostrofă. Pentru ca lucrul acesta să fie lămurit şi lichidat odată pentru totdeauna, ţin să-l lămuresc eu în faţa d-voastre.

Ce o fi voind să spună domnii care scriu sau domnii care îmi aruncă de câte ori au prilejul, şoptind acest cuvânt, nu ştiu, dar este vădit lucru că par a voi să insinueze: „Ce faci caz de românism şi te arăţi a fi bun român, când pe d-ta noi ştim că te cheamă Zelinski". D-lor, ţin să declar că resping cu ultima energie insinuarea ce se urmăreşte cu această apostrofă şi anume că eu n-aş fi român în obârşiile mai vechi ale familiei mele. De altfel, obârşia mea nefiind din Moscova lui Troţki[188], nici din Budapesta lui Béla Kun[189], ci de pe pământul acestei ţări, din partea aceea de nord a Moldovei care, prin vitregia vremurilor, s-a chemat Bucovina, n-au decât să meargă acolo, la faţa locului, domnii care mă cinstesc cu ura lor şi să se intereseze de înaintaşii mei ţărani.

---

[184] D.A.D., M.O., nr. 51, 4 martie 1920, p. 858–860.

[185] În şedinţa A.D. din 1 martie 1920, deputatul Al. Gh. Oprescu, lider al Partidului Socialist, a făcut o interpelare pe marginea comunicării deputatului N. Petrescu-Comnen, referitoare la cele 250 de greve care ar fi avut loc în anul 1919 (greva de la Căile Ferate, greva de la Regia monopolurilor statului, greva de la Uzina de Gaz şi Electricitate din Bucureşti, greva lucrătorilor de la Societatea „Vega", greva lucrătorilor metalurgişti din fabricile Arie şi Schmeltzer, greva lucrătorilor din societăţile petrolifere etc.), în care a subliniat ideea că „la alegerile generale, poporul muncitoresc, poporul din ţara întreagă şi-a spus cuvântul, a cerut în toate părţile libertate pentru alegeri şi nu i s-a dat această libertate. A fost un regim excepţional şi atunci, în faţa regimului excepţional, muncitorimea a protestat, fiindcă nu putea să admită ca să se facă alegeri generale cu cenzură şi cu toate restricţiile celelalte". D.A.D., M.O., nr. 50, 3 martie 1920, p. 850.

[186] „Gazeta Bucureştilor". Ediţie de război a ziarului „Bukarester Tagblatt" (12 decembrie 1916 – 11 noiembrie 1918); redactor-şef a fost K. Dammert (din 7 martie 1917, Iulius Pop). În primele luni de apariţie, conţine articole de politică progermană. „Gazeta Bucureştilor" a publicat articole de fond semnate de Ion Olteanu, proză de N. Pora, D. Telcor, I. Slavici, traduceri de versuri din Lenau şi Heine, fragmente din scrierile filosofice ale lui Schiller. Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti. 1790–1990*, ediţia a II-a revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 206.

[187] „Lumina". Ziar românesc independent (Bucureşti, 1 septembrie 1917 – 12 noiembrie 1918), condus de Constantin Stere. *Ibidem*, p. 277–278.

[188] Lev Davidovici Troţki/Lev Bronstein (1879–1940) – revoluţionar bolşevic.

[189] Béla Kun/Cohen (1886–1938) – politician maghiar comunist; a condus, în anul 1919, revoluţia bolşevică din Ungaria.

Mă vor găsi, după tată, țăran clăcaş şi după mamă, răzeş-mazil. Vor afla că, dus de voia lui Dumnezeu, din Igeşti, satul de răzeşi şi de țărani din umbra munților, care străjuiesc mormântul lui Ştefan cel Mare, la liceul din Suceava, crescut şi ajutat de Societatea „Şcoala Română" din Suceava[190], societate care a crescut pe atâția fii de săteni, care n-aveau mijloace cu care să urmeze şcoala. Îl pot găsi – că trăieşte şi astăzi în Cernăuți – pe bătrânul meu profesor şi marele român Constantin Cosovici[191], care a stat mulți ani în fruntea „Şcolii Române" şi care, cu inima caldă de român, a scos la lumină pe atâția fii de săteni, care mai târziu au mărit conştiința națională românească din acea regiune. Tot sufletul lui mare m-a ajutat şi pe mine, care eram fiu de țăran sărac. Iar dacă aceia care mă cinstesc urându-mă, vor socoti că distanța e prea mare până acolo, atunci n-au nevoie să meargă până acolo, ci pot să se intereseze aici, în Cameră. Avem atâția colegi aici, care unii mi-au fost chiar colegi de bancă şi care ştiu cum am venit încălțat cu opinci şi îmbrăcat cu suman, în clasa I a Liceului din Suceava. Vor găsi şi atâția alți elevi, care după mine au urmat Liceul de la Suceava şi i-ar putea lămuri ei definitiv dacă sunt român de obârşie şi ce fel de român sunt.

(Vasile Lițu: D-lor deputați, îmi permiteți o întrerupere pentru o scurtă declarație. D-l Zelea-Codreanu a fost pentru noi, elevii români de la Liceul din Suceava, o pildă de vrednicie românească, de destoinicie şi devotament pentru tot ceea ce priveşte interesele neamului nostru. D-sa este acela care a sădit în inimile noastre cele mai frumoase sentimente şi a întreținut prin pilda şi energia sa în fața străinilor duşmani focul sacru al românismului, în tot timpul cât a fost la acel liceu. Şi multe generații care am urmat la acel liceu în urma d-sale, de la d-sa ne-am inspirat în lupta neamului nostru contra cotropirii străine, aşa cum mai târziu ne-am inspirat de la marii noştri dascăli, Iorga şi Cuza.)

D-lor, mulțumesc colegului nostru Lițu pentru frumoasa amintire ce o are despre mine de când era la Liceul din Suceava, unde d-sa era cu mai mulți ani în urma mea. De la Liceul din Suceava am venit, fiind urmărit şi acolo de aceeaşi ură care purcede de la aceeaşi seminție şi de la aceiaşi inşi care sunt în slujba seminției respective. Am venit din capitala lui Ştefan cel Mare în a doua capitală a Moldovei, la Universitatea din Iaşi şi sunteți aici mulți în aceeaşi Cameră care ştiu cum mi-am făcut datoria de român şi la Universitatea din Iaşi.

Toate bune, dar răutatea şi ura insinuându-se, se întreabă mereu ce a fost cu acel „ski" de la urmă, care se aseamănă cu acel „ski" de la numele lui Racovski. În această privință, să-mi dați voie să vă dau câteva lămuriri. D-lor, în Bucovina, şi cine s-a interesat de istoria ei ştie că aproape jumătate de români de acolo, când Bucovina a făcut parte din administrația galițiană – jugul galițian –, erau mijloace ale stăpânirii

---

190 Societatea „Şcoala Română" a fost înființată în anul 1883 de către Şt. Ştefureac şi T. V. Ştefanelli. Scopul acesteia era sprijinirea şcolii româneşti. Pentru detalii vezi Iorgu G. Toma, *„Şcoala Română", societate culturală în Suceavă. Monografie ilustrată, scoasă din incidentul jubileului de 25 de ani al Societății*, Suceava, Editura şi Tipografia Societății „Şcoala Română", 1908.

191 Constantin Cosovici (1855–1926), profesor. A urmat studiile liceale la Cernăuți şi Facultatea de Ştiințe (Secția Matematici şi Ştiințe Fizico-Chimice) la Universitatea din Viena. A fost ofițer în armata austriacă, profesor de matematică la Gimnaziul superior gr. or. din Suceava (1881–1906) şi director al acestui liceu în perioada 1906–1910. Între anii 1910 şi 1926, a fost consilier şcolar. Alături de alți intelectuali bucovineni a fondat societatea „Şcoala Română", al cărei preşedinte a fost. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I), Iaşi – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 270.

străine şi vitrege de a scădea numărul românilor din Bucovina. Dacă schimonosea numele oricui, avea de-a face cu vreo instituţie sau autoritate, atunci la numărătoarea populaţiei, dacă îl cheamă Slujanski, atunci nu-l mai întreabă ce naţionalitate are şi nici măcar ce limbă vorbeşte, căci era presupus că nu poate să fie decât polonez, ucrainean sau orice alt neam, afară de român. Al doilea, dacă avea nume românesc, cum au rămas nume româneşti chiar în regiunile complet slavizate, atunci îl întreabă: „Mai ştii vreo limbă?" Şi dacă, întâmplător, cunoştea două-trei boabe dintr-o limbă oarecare ce se vorbeşte în Bucovina, atunci era trecut în rândurile altor neamuri, ca astfel, cu datele statistice, să se poată exercita toate mijloacele de desfiinţare în contra poporului român. Graţie acestui sistem am avut o serie întreagă de lucruri extraordinare. Astfel, în sat la mine, preotul care a păstorit cu vrednicie românească zeci de ani şi care a murit acum câteva luni, se numea Cocinski din Cocea. Învăţătorul care, cel dintâi, m-a învăţat pe mine în sat, ce va să zică neam românesc, îl cheamă Slujanski, care a fost tatăl acestui avocat Slujanski, care a murit aici înainte de război, care nu i-a fost dat să vadă unirea tuturor românilor şi care era un mare român. Îmi aduc aminte de fostul notar – un român verde –, deşi din satul meu, îl cheamă Vasiloski din Vasilescu. Pe preotul cooperator îl chema Dracinski din Dracea; are un frate medic, doctorul Dracinski, unul dintre cei mai de inimă români din câţi avem în Bucovina. Şi nu mai departe, iată aici un coleg de-al nostru, d-l dr. [Aurel] Morariu [deputat al P.D.U., circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ], este nepotul fostului şi celui mai mare mitropolit şi român pe care l-a avut Bucovina, al mitropolitului Silvestru Morariu[192]. Când a venit la şcoală, nu a putut să se cheme Morariu, ci cu sila i s-a schimbat numele în Andrievici şi cel mult mai târziu şi-a putut adăuga numele propriu [pe] care-l avea, de Morariu. A trebuit să se numească Silvestru Andrievici-Morariu.

---

[192] Silvestru (nume de botez Samuil) Morariu-Andrievici (1818–1895), mitropolit. A absolvit Institutul Teologic din Cernăuţi (1843). A fost preot în Ceahor, referent auxiliar, consilier la Consistoriul arhiepiscopal din Cernăuţi (1862–1880), profesor la Seminarul diecezan din Cernăuţi. După ce a intrat în viaţa monahală (1873), a urcat treptele ierarhiei bisericeşti: arhimandrit, arhimandrit diecezan şi vicar general al Mitropoliei (1877), arhiepiscop al Cernăuţilor (martie 1880) şi mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei (mai 1880). A fost membru în Camera Deputaţilor şi în Camera Domnilor a Consiliului Imperial din Viena; deputat al corpului întâi electoral al curiei marii proprietăţi (marea proprietate elecziastică) în legislatura a II-a (1867–1869), a III-a (1870–1871); deputat virilist în legislatura a V-a (1880–1883), a VI-a (1884–1889), a VII-a (1890–1891) şi a VIII-a (1892–1895). A aderat la partida federalistă, apoi la fracţiunea naţional-conservatoare şi a luptat pentru păstrarera autonomiei bisericeşti şi a drepturilor româneşti în Bucovina, precum şi pentru folosirea limbii române în Dieta Bucovinei. S-a implicat în viaţa culturală a provinciei: a editat revista „Candela"; a înfiinţat prima tipografie românească în Bucovina (care-i va purta, mai târziu, numele); a sprijinit înfiinţarea societăţii muzicale „Armonia" (1881) şi a societăţii studenţilor teologi „Academia Orotdoxă" (1889); a contribuit la înfiinţarea de şcoli săteşti în limba română, editând o serie de manuale (cărţi de citire, religie, aritmetică, metodică pentru învăţători); a fost vicepreşedintele Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina. A publicat sonete şi fabule. A fost unul dintre primii care au adoptat transcrierea liniară a notelor, în lucrarea *Psaltichia bisericească asedzată pe noate muzicale* (1879). Dintre lucrările semnate de Silvestru Morariu-Andrievici amintim: *Micul Komenic pentru întâia clasă a şcoalelor poporene* (1851); *Carte de cetire sau Legendariu românesc pentru întâia clasă a şcoalelor poporene* (1852); *Metodica calculăciunii cu cifre* (1858); *Liturgica care cuprinde scurta tâlcuire a rânduielilor liturgice după tipicul bisericii drept credincioase a Răsăritului* (1860); *Învăţătura dogmatică generală* (1862); *Învăţătura dogmatică specială* (1862); *Învăţătura morală* (1864); *Aritmetica pentru şcoalele săteşti* (1868). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iaşi – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 83–84; Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 418–419, 466, 471.

Prin urmare, dacă din Zale au făcut străinii asupritori Zelinski şi dacă acest lucru s-a întâmplat cu înaintaşii din familia mea, aceasta nu însemnă că, schimbând numele, au schimbat sângele. În clipa în care mi-am dat seama de silnicia care s-a săvârşit de asupritorii străini, în clipa în care, venind pe pământul României libere, am putut, am aruncat codiţa străină. Am arătat Ministerului de Justiţie, cu dovezi şi cu documente, adevărul şi, conform legii, l-am aruncat pe „ski", care i-a rămas lui Racovski, ca să fie mai atrăgător pentru socialişti. Prin urmare, prin publicaţii, pe căi de lege, în faţa lumii întregi, am lepădat porecla, pentru a-mi relua numele meu. Şi atunci d-voastră voiţi să-mi impuneţi porecla pe care străinii o impuneau familiei mele? A, poate vă convine ce au făcut străinii atunci, deoarece tare-i aşteptaţi şi-i slujiţi pe străini şi acum. Se poate că slujiţi aceleaşi interese, dar, d-lor deputaţi, în ziua de astăzi nu este suficient să fie cineva român de sânge şi nici român de nume, ci astăzi trebuie să fie cineva român de fapte. Şi ceea ce gândesc eu şi făptuiesc şi ce am făptuit eu, aceasta este toată pricina urii care se îndreaptă împotriva mea. Nu am de împărţit cu nimeni, nici moşii, nici alte bunuri; sunt mulţi care mă urăsc de la distanţă, fără să fi schimbat un singur cuvânt, o singură vorba cu ei. Şi sunt mulţi care caută să strecoare articolaşe la ziare fără stăpân împotriva mea, fără ca eu să le fi spus un singur cuvânt, fără să fi avut nimic de împărţit cu ei. Cum se explică această ură? Să vă spun cum se explică. E tot ce poate fi mai firesc. Eu lupt pentru a apăra neamul contra străinilor şi alţii îi slujesc pe străini împotriva neamului. Când va fi înţelegere între apă şi foc, când va fi înţelegere între lumină şi întuneric, atunci va fi înţelegere între mine şi oamenii care mă urăsc şi mă urmăresc. Bineînţeles că dacă ar găsi măcar o pată cât de mică în viaţa mea publică şi în viaţa mea privată, nu mi-ar arunca o apostroafă, o poreclă, ci mi-ar spune direct cutare lucru. Nu veţi găsi în trecutul meu şi nu veţi găsi până la capătul vieţii mele o pată aruncată nici în viaţa mea particulară, nici în viaţa mea publică.

D-lor deputaţi, faptele mele se cunosc, cât mi-a dat Dumnezeu putinţa, mi-am făcut datoria de român, ca elev, mi-am făcut datoria când eram student, mi-am făcut datoria de român ca profesor, mi-am făcut datoria în viaţa publică şi pe câmpul de luptă, atât cât m-a ajutat Dumnezeu; rănit am fost şi n-am lipsit un ceas de la datoria mea, bolnav am fost şi am stat acolo şi Dumnezeu m-a păstrat, m-a păstrat ca şi după aceasta să stau pe front împotriva primejdiilor şi ameninţărilor pentru existenţa neamului şi a ţării, care vin din partea celor ce mă urăsc.

Acestea sunt, d-lor, faptele care îi fac să mă urască. Dar mai sunt urât şi pentru ceea ce n-am făptuit. Şi iată ce n-am făptuit. Eu nu sunt acuzat că m-aş fi predat de bună voie inamicului, eu nu sunt acuzat că am stat în lagărul de la Krefeld [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în şedinţa A.D. din 4 februarie 1920], pentru a face propaganda criminală a trădătorului Sturdza[193]. Eu nu sunt acuzat pentru faptul că de

---

[193] Ion Zelea-Codreanu face referire la evenimentele petrecute la 6 februarie 1917, când colonelul Alexandru D. Sturdza, împreună cu aghiotantul său, locotenentul Constantin Wachmann, au dezertat din armata română, trecând în tabăra germanilor. Planul acestuia era acela de a „atrage restul armatei române aici şi de a organiza împreuna cu ea şi cu prizonierii români, care se află în număr mare la germani şi austrieci, în taberele lor, un corp de voluntari care, sub comanda mea, să lupte pe lângă armata germană, spre a goni din Moldova armata rusa, salvându-şi astfel ţara". Cei doi au fost acuzaţi, de către Consiliul de Război al Armatei a 2-a, de dezertare la inamic şi trădare. Au fost condamnaţi în contumacie la moarte şi degradare militară. Totodată, averea lor a fost confiscată. Alexandru Marghiloman, *Note politice, 1897–1924*, Bucureşti, Editura Institutului de Arte Grafice „Eminescu" S.A., 1927, p. 78, 83, 91, 92; accesat online (29 ianuarie 2014) la adresa 2014http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/tradarea-colonelului-sturdza.

la Krefeld aş fi venit în teritoriul invadat de inamic, pentru a sluji interesul duşmanului împotriva intereselor steagului românesc, care luptă pe o bucăţică din România, pentru idealul nostru românesc. Eu nu stau la adăpostul imunităţii parlamentare pentru a nu fi tradus în faţa curţilor marţiale. Şi atunci, se înţelege foarte bine ura întreagă care purcede împotriva mea. Dar, d-lor, ar zice cineva: „Ei bine, dar şi d-ta ai necăjit pe oratorul de ieri, întrerupându-l". D-lor, eu l-am întrerupt de bună credinţă, l-am întrerupt ca să se lămurească asupra unei chestiuni [pe] care o socot esenţială pentru momentele prin care trecem. Şi iată anume despre ce e vorba. L-am întrebat: „Mă rog, ce este cu greva din iulie 1919?" Dumnealui ne-a dat o explicaţie aşa de generală şi voiam să se lămurească, să precizeze, ca să se ştie care este atitudinea oamenilor acestora într-o chestiune atât de esenţială şi astăzi şi într-un viitor foarte apropiat.

La ce m-am gândit când i-am pus această întrebare? Vă rog, iată, am aici gazeta „Dacia"[194], cu data de marţi, 20 ianuarie 1920, vă rog, fiţi cu luare aminte şi vedeţi o notiţă în această gazetă. [...] E mai importantă chiar decât chestiunea mea personală. Şi citind aceasta, vreau să mă justific pentru ce am întrebat. „Craiova – vineri a avut loc marea întrunire socialistă la care a luat cuvântul d-l deputat Oprescu din Bucureşti. Adunarea a fost prezidată de d-l Constantinescu, ceferist, care dă cuvântul d-lui Al. Oprescu... D-l Oprescu a făcut un tablou al faptelor care se petrec în Rusia, a definit bolşevismul ca factor creator... Greva de la C.F.R. din iulie s-a produs fiindcă muncitorimea voia să împiedice transportul muniţiilor destinate pentru armatele care luptau contra bolşevicilor". Şi atunci eram în drept să întreb. Acesta este punctul de vedere al d-lui Oprescu sau al partidului d-sale, care vorbea ieri de la această tribună? Aceasta a justificat întrebarea mea, căci vedeţi d-voastră, dumnealui ne-a spus pe ziua de ieri că noi am mulţumi [pentru] unitatea noastră naţională revoluţiei ruseşti. I-a răspuns foarte bine d-l preşedinte [Nicolae Iorga] – dacă i-o fi intrat în suflet şi în minte răspunsul – că poporul român nu are de mulţumit [pentru] unitatea sa naţională decât lui Dumnezeu şi sabiei sale. Şi eu adaug: nu are de mulţumit decât acelora sute de mii de morţi pe care i-a semănat pe toate câmpiile, invalizilor, orfanilor şi jertfei neamului întreg.

Dar, d-lor deputaţi, presupunând că poate intra în mintea cuiva că nici Dumnezeu şi nici sacrificiile noastre nu ne-au adus această unitate naţională, ci unitatea naţională a noastră a fost adusă de alte evenimente, care s-au petrecut peste hotarele ţării noastre, rămâne întrebarea aceasta: d-ta te simţi obligat să slujeşti pe duşman împotriva ţării d-tale? Va să zică d-ta ai anumită recunoştinţă şi anumite idei care te fac să împiedici a se aduce muniţii pe front ostaşilor care se luptă să se apere pe ei şi să apere ţara, fiind atacaţi. Soldaţii ţărani care se luptau cu duşmanul care vrea să invadeze ţara şi d-ta opreşti aprovizionarea ostaşilor pentru ca ei să fie înfrânţi? Cum se cheamă aceasta într-o ţară organizată? [...] Dar, d-lor, nu era aici vorba numai de frontul de la Nistru. Revoluţia rusească zici că te-a ajutat, te întreb ce

194 „Dacia". Ziar de dimineaţă (Bucureşti, 23 noiembrie 1918 – 15 octombrie 1922), condus de Alexandru Vlahuţă şi I. Al. Brătescu-Voineşti. Cotidian de informaţii, „Dacia" şi-a propus „să spună adevărul cu orice preţ şi împotriva oricui", pentru a contribui la „educaţia socială a maselor" şi la cunoaşterea realităţii printr-o atitudine obiectivă. Printre colaboratori se numără Simion Mehedinţi, Marin Ştefănescu, Ion Simionescu, Paul Bujor, Dimitrie Gusti, Alexandru Busuioceanu, Nichifor Crainic, Alexandru Lepădatu, Vasile Voiculescu ş.a., *Dicţionarul general al literaturii române, C/D*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, p. 551.

te-a ajutat revoluția bolșevică a lui Béla Kun, care te-a atacat cu opt divizii, pentru ca să-și ia Ardealul și pământul românesc și să invadeze țara românească? Ce te-a făcut să proclami greve pentru a face ca mâna de eroi care apărau hotarele noastre, într-o luptă neegală pe viață și pe moarte, ca acei flăcăi care se luptau ca să apere moșia strămoșească, să fie zdrobiți prin lipsă de muniții? D-ta te puneai în grevă ca să nu li se trimită muniții și hrană, pentru ca să nu poată rezista atacului vrăjmășesc? Ce înseamnă aceasta? [...] Bineînțeles, în de acord cu dușmanul și vii acum și o spui în întrunire publică. Va spune cineva: naivitate. D-lor, nu! E sfruntare, căci cu ce scop o spui? O spui ca să propovăduiești această idee, ca atunci când bolșevicii, care sunt „creatori de fericire omenească", vor ataca hotarele țării, toți să se pună în grevă, să nu dea ostașului român nici hrană, nici mijloace de a se apăra, pentru ca țara să fie invadată de dușman. E permis acest lucru într-o țară organizată?

Ei, d-lor, iată de unde vine ura împotriva mea, pentru că eu niciodată nu voi crede că într-o țară de ordine se poate proceda altfel decât ca după asemenea atentate împotriva ordinii publice, după asemenea atentate împotriva poporului român, unui astfel de ins să i se ridice imediat imunitatea parlamentară și să fie tradus imediat în fața judecății. [...] Infamia aceasta, după mine, e trădare și trădarea nu poate și nu trebuie să fie apărată cu nimic în fața rigorii legilor țării românești. [...] Eu știu că d-voastră mă veți întreba: ei, dar nu s-a făcut așa și nu se va face așa! Eu, d-lor, răspund: fiecare cu răspunderea, cu răspunderile lui. În fața îngrijorării d-voastre și în fața îngrijorării țării întregi, în fața căilor care duc spre prăpastie, vă spun: cu gândul la Dumnezeu, să fim fără teamă. Se va organiza câtă conștiință națională există pe pământul românesc și cât instinct de conservare a rasei există împotriva unor asemenea atentate criminale care se săvârșesc împotriva ființei însăși a neamului nostru. Și această organizare, cum ne-a mântuit în trecut, cu ajutorul lui Dumnezeu ne va mântui și în viitor.

Ședința A.D. din 8 martie 1920[195]

[Legea de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputați, prin proiectul de lege care ni se înfățișează[196], se deschide seria proiectelor de legi agrare pentru toată țara întregită, pentru toată România Mare. D-lor deputați, [despre] proiectul de lege care ni se înfățișează relativ la soluționarea chestiunii agrare a părții dintre Prut și Nistru, fiindcă deschide, cum am spus, seria de soluționări a chestiunii agrare din toate părțile României Mari, spre deosebire de antevorbitorii mei, eu sunt de părere că nu numai că nu vine prea devreme, ci eu cred că și în ceea ce privește lungimea timpului de când pendinte [încă nu s-a rezolvat] această chestiune pe pământul României și în ceea ce privește timpul mai din urmă, ea mi se pare că vine destul de târziu. D-lor deputați, în ceea ce privește lungimea timpului, de când chestiunea agrară așteaptă soluția ei pe

---

[195] D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 963–964.

[196] Legea de reformă agrară pentru Basarabia, votată de Sfatul Țării la 27 noiembrie 1918 și aprobată prin Decretul regal nr. 3 791, din 22 decembrie 1918, prezentată în ședința A.D. din 8 martie 1920. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 953–961.

întreg pământul României, am de făcut o scurtă observaţie, scurtă, căci dacă vin şi spun că e destul de târziu când venim cu acest proiect de lege, apoi trebuie să fiu cât se poate de scurt, ca [şi] cu un ceas mai curând să ajungem la înfăptuirea ei.

În ceea ce priveşte întârzierea din timpul îndelungat, de când se aşteaptă soluţia problemei agrare, atât aş avea de spus: eu nu voi pune o dată, cum s-a pus, 1907 sau o altă dată, pentru că eu cred că nu era nevoie ca această chestiune să fie soluţionată sub presiunea unor evenimente violente, ci dacă ne-am închipui ca măcar cu zece ani înainte de războiul pe care noi l-am dus, această chestiune era soluţionată. [...] Era, ziceţi d-voastră, tot aşa, dar dacă mă veţi întreba pe mine, care ca ostaş am avut de suferit direct din cauza acestei întârzieri, vă voi răspunde pentru ce nu ar fi fost tot aşa. Una era să fi ştiut ostaşul pe care l-am avut, cu care am fost pe câmpul de luptă, că are de luptat şi de vărsat sângele pentru o vatră întemeiată, pe care a lăsat-o acasă, şi altă socoteală a fost ca acest ostaş să se lupte în vederea unei vetre libere, pe care trebuia să o întemeieze de aici înainte. [...]

Scările sufleteşti nu au capăt sus, sunt infinite! Şi apoi, ce bine ar fi fost dacă acum, când toate ţările româneşti s-au alipit la un loc, pentru a crea România Mare, nu am fi avut aceste probleme la ordinea zilei, dacă astăzi erau toate ţările româneşti, ţări de gospodărie ţărănească puternic întemeiată. Deci, dar, din acest punct de vedere, pentru această întârziere regretabilă cui îi revine răspunderea? Am spus-o de atâtea ori, încât nu mă sfiesc s-o spun şi astăzi şi s-o repet. Răspunderea îi revine acelei oligarhii politice a poporului român care, în noaptea de 11 februarie 1866 [data abdicării domnitorului Alexandru Ioan Cuza], a luat asupra ei cârmuirea samavolnică a poporului român şi a oprit în loc dezvoltarea lui economică, culturală şi politică, oprind în loc şi împroprietărirea care trebuia să se facă; asupra acesteia cade răspunderea. Dar, d-lor deputaţi, nu este prea devreme nici în faţa momentului actual ci, precum am spus, este dacă nu prea târziu, destul de târziu. Ce ar fi fost de dorit pentru primăvara această? Da, da, d-voastre credeţi că este o adevărată pierdere de vreme aceasta, de vreme ce vă amintesc anumite lucruri, în care d-voastre aveţi cea mai mare parte de răspundere. [...] Dar, cum am zis, ar fi fost de cea mai mare importanţă ca în primăvara aceasta fiecare sătean să-şi aibă nu numai drepturile lui votate, ci pământul său să fie delimitat conform tradiţiei de stăpânire individuală a poporului român. Deci, destulă întârziere!

D-lor deputaţi, acum avem în faţa noastră proiectul de lege al colegilor noştri basarabeni, proiect de lege elaborat, muncit, cunoscut la faţa locului până în cele mai mici amănunte de către luptătorii aceştia, care sunt colegii noştri basarabeni, care au fost luptători cu riscul vieţii lor, mulţi dintre dânşii sângerând atât pentru ideile naţional-româneşti, cât şi pentru ideile democratice, care vin acum, prin acest proiect de lege, să le întemeieze definitiv. Aş avea de exprimat o singură dorinţă, să se fi prevăzut în proiectul acesta de lege ceea ce eu consider că este esenţial în legiuirile actuale de împroprietărire şi anume acel minimum indivizibil în proprietatea ţărănească care, după toate probabilităţile, în alte proiecte de lege care se vor prezenta există, şi pe care eu îl socotesc că este de [o] însemnătate hotărâtoare întru întemeierea şi păstrarea viitoarei gospodării ţărăneşti. Dar, d-lor deputaţi, asupra acestui punct îmi rezerv dreptul să vorbesc atunci când va veni în discuţie proiectul de lege agrară pentru Vechiul Regat şi pentru celelalte provincii româneşti sau la vreun eventual amendament chiar pentru acest proiect.

În [ceea] ce priveşte proiectul de lege pentru Basarabia, eu n-aş avea de adăugat decât un singur lucru, pentru a încheia. Şi mă adresez, în special, colegilor noştri basarabeni. Pe pământul Moldovei, între Prut şi Nistru, în vremurile vechi de primejdii – nu numai pentru Moldova, ci pentru tot pământul românesc – erau înaintaşii acestora care astăzi primesc pământul în stăpânire, înaintaşi care, cu braţele lor armate, au apărat nu numai partea Moldovei dintre Prut şi Nistru, nu numai Moldova, ci au apărat neamul nostru întreg.

D-lor deputaţi, trecând cu privire departe, dincolo de această incintă a Camerei, trecând cu privirile în timpurile trecute, văd cetele de codreni înarmaţi din Codrii Tigheciului, pare că văd înarmaţi arcaşii de la Soroca şi hatmanii din Hotin, luptând viforos împotriva primejdiei necontenite de la răsărit. Urmaşii lor împroprietăriţi astăzi, alcătuiţi în gospodării temeinice, au misiunea să facă să răsară pe pământul Basarabiei din nou vitejia apărătoare a pământului românesc întreg, împotriva tuturor primejdiilor venind dinspre acelaşi răsărit, au misiunea să facă să răsară cultura naţională, originală a neamului românesc pe pământul Basarabiei, au misiunea să apere fiinţa lor naţională de toate ideile cele rele şi, apărându-se pe sine, să apere întreg neamul românesc.

I.3. TOADER CREŢU

Judeţul Suceava – Regat

Şedinţa A.D. din 3 martie 1920[197]

[Comunicări adresate ministrului Cultelor şi Instrucţiunii (Ion Borcea) şi ministrului Agriculturii şi Domeniilor (Ion Mihalache)]

D-le preşedinte, voiesc a anunţa o comunicare d-lui ministru al Cultelor asupra unui fapt de o foarte mare gravitate săvârşit de către d-l Ştefan Bonachi, proprietarul moşiei Siliştea. Acest domn, în anul 1908, pe când era prefect al judeţului Suceava, a mutat cimitirul comunei, spunând că nu e igienic ca morţii să fie îngropaţi la biserică. Din acest cimitir, însă, d-sa a închis o suprafaţă de 17 m lăţime şi 30 m lungime, a semănat mormintele şi, să mă iertaţi dacă vă spun, a săpat o groapă care serveşte ca latrină pentru servitorii d-sale. Au venit sătenii la mine plângând, cu lacrimile în ochi de această profanare a mormintelor părinţilor şi rudelor lor, făcută de acest domn proprietar. De aceea aduc cazul la cunoştinţa d-lui ministru al Cultelor, rugându-l să ia măsuri în consecinţă; în caz contrar, voi fi nevoit a anunţa o interpelare.

O a doua interpelare o adresez d-lui ministru al Domeniilor în privinţa pădurilor din judeţul Suceava, unde o ceată de evrei a cumpărat toate pădurile, defrişând cu desăvârşire terenurile care nu vor putea fi întrebuinţate decât tot pentru păduri. Aduc acest fapt, de o mare gravitate, la cunoştinţa d-lui ministru al Domeniilor, rugându-l să ia măsuri.

---

[197] D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 871.

Şedinţa A.D. din 9 martie 1920[198]

[Legea de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputaţi, la obiecţiile [...] la art. 8, mă simt dator ca ţăran – căci noi, ca ţărani, trăim în întinsul ţării, nu în oraşe, şi trăim în mijlocul moşiilor şi [al] pădurilor – să dau o explicaţie[199]. D-lor, dacă dezrobim pe ţăran de la pământ, dar nu se expropriază pădurile, îl robim la păduri. Şi iată de ce. Dacă pădurile vor fi ale statului, ştie ţara întreagă că noi nu vom fi exploataţi şi că totdeauna am găsit acolo materialul de care am avut nevoie. Pe câtă vreme la proprietar, cât îi plăteai un lemn, la stat luai o casă cu atâtea parale. [...] Mai e şi altceva. Dacă ar fi pădure deoparte şi pământ de altă parte nu am avea nimic de zis, dar precum ştiţi foarte bine, aici e un petic de pădure şi dincolo e un petic de pământ. Dacă expropriezi pământul şi laşi pădurile în seama proprietarilor, se întâmplă ce se întâmpla la 1864, după cum îmi spunea tatăl meu. Dacă se expropriază pădurea şi dacă tăiai un răsteu[200] îţi lua proprietarul carul cu boi! Aşa o să se întâmple şi astăzi: proprietarul o să înconjoare pădurea şi când o scăpa o vită, o să ia o amendă de 1 000 lei pentru vită. Dacă, însă, pădurea va fi a statului, va lua şi statul o amendă, dar va lua o amendă legală. Mai e altă cale: dacă marii proprietari şi-ar conserva pădurile, nu am avea nimic de zis. Dar vă spun cazul nostru din Moldova, toate pădurile sunt defrişate şi depreciate şi, după cum a spus d-l ministru, sunt distruse cu desăvârşire. Şi dacă aţi veni să vedeţi ce sunt pădurile proprietarilor, atunci veţi spune cu drept cuvânt că, în adevăr, trebuie să expropriaţi pădurile proprietarilor. Şi eu vă rog ca acest articol să fie votat, pentru că este în folosul ţării şi al ţărănimii.

I.4. ŞTEFAN C. IOAN

Judeţul Suceava – Regat

Şedinţa A.D. din 7 februarie 1920[201]

[Interpelare pe marginea unor nereguli înregistrate în judeţul Suceava]

D-lor deputaţi, cu ocazia documentatei interpelări dezvoltate cu atâta talent de colegul nostru, d-l Tătătăscu, atunci când d-sa a citat un caz îngrijorător petrecut

[198] Idem, nr. 57, 11 martie 1920, p. 985.

[199] Art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia prevedea faptul că „trec în proprietatea statului pădurile, în afară de cele ce aparţin unor comune ţărăneşti, răzeşeşti şi 50 ha din proprietăţile mănăstirilor locale". D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 954.

[200] Restéu, resteie (et. nec.; cf. magh. resztó; reg.: răstei) – fiecare dintre cele două vergele de lemn sau de metal cu care se închid părţile laterale ale jugului, după înjugarea vitelor; cui lung de fier sau de lemn, cu diverse întrebuinţări. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 1215.

[201] D.A.D., M.O., nr. 32, 10 februarie 1920, p. 436–437.

în județul Suceava, o voce s-a ridicat la această Adunare ca să dezmintă cu totul afirmările colegului nostru. Eu, care mă aflam de față la această discuție, am crezut de datoria mea să iau cuvântul și să vă declar că și informațiile mele sunt la fel cu acelea ale interpelatorului.

Aceste informații le-am căpătat pe când eram în localitate, în timpul vacanței trecute, de la un tânăr magistrat, precum și de la niște săteni, chiar din Boroaia, care au venit la mine, la Fălticeni, să mă întâlnească și să-mi comunice nevoile lor, după cum de altminterea au mai venit și alți săteni din mai multe comune. Prefectul [Virgil] Tempeanu, în zelul său exagerat de a organiza gruparea naționalistă de la Suceava și pentru a-și arăta recunoștința față de cei care l-au pus în slujbă, cutreieră județul, face întruniri în diferite comune, împreună cu protectorii săi, politicienii noi de astăzi, și rostește discursuri cu caracter politic, în nota zilei de astăzi – acest fapt mi s-a relatat din mai multe puncte ale județului. Mi-au spus oamenii că de Crăciun d-sa a fost la Boroaia și că a rostit obișnuitul său discurs patriotic; chiar în seara aceea s-a întâmplat la o sală de joc o strașnică bătaie, la care jandarmul n-a mai putut interveni, ca să stabilească ordinea, având autoritatea știrbită. Faptul în sine fiind criticabil, e natural că cei care patronează pe d-l Tempeanu, prefectul d-lor, să caute a-l contesta sau a-i da proporții mai mici. Lucrul e natural.

În ceea ce mă privește, am convingerea că dacă s-ar face o cercetare în această privință, dar o cercetare serioasă în localitate, oamenii care mi-au spus că cele petrecute la Boroaia, și pe care sunt gata a-i numi, vor repeta ceea ce mi-au comunicat mie în particular. Prin urmare, ceea ce importă aici este [că] dacă d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu] voiește să se facă lumină, nu are decât să cerceteze nu numai acest caz, dar și altele analoage de la Suceava.

Dar, presupun, d-lor deputați, că acest caz de la Boroaia mi-a fost raportat în mod exagerat; să admit, d-lor, acest lucru, căci eu nu am asistat personal la întrunirile d-lui prefect și nu pot să spun, deci, că este absolut exact. Însă trebuie să știți că în județul Suceava s-au mai petrecut și alte cazuri ciudate care privesc tot pe noul prefect și socot că aceste ciudățenii merită oarecare atenție, ca să vedem cu toții împreună dacă ele prezintă o gravitate sau nu.

Ceea ce am să vă comunic acum sunt lucruri petrecute în orașul de reședință Fălticeni, în vederea oamenilor și la lumina zilei și le-am controlat în timpul săptămânii cât am stat la Fălticeni, cu ocazia vacanței de sărbători. [...] S-au adunat într-o conferință învățătorii din județ, fiind convocați de d-l Păunescu, prefectul nou de Ilfov și președintele Asociației învățătorilor. Acolo, la această ședință, s-a spus învățătorilor de către un învățător local, al cărui nume este indiferent, n-are importanță, că d-l ministru de Instrucție [Octavian Goga] a ordonat să i se prezinte trei învățători înaintați, pentru a putea alege dintre dânșii un revizor școlar de clasa I și alte trei nume de învățători, din care să fie desemnat revizorul școlar de clasa a II-a. Actualii revizori de acolo nici n-ar fi fost eligibili, primul fiind institutor normalist, al doilea învățător invitat. S-a procedat atunci, d-lor, la alegere, dându-se, însă, indicația de [către] delegatul ministrului ca să se aleagă oricine, afară de cei care aparțin vechilor partide, despre care a afirmat acel delegat că sunt plini până-n gât de

păcate. Vedeţi, dar, d-lor, ce armonie socială, ce armonie de clase predomină în asemenea întruniri.

Când vă voi spune, însă, că tot timpul la această întrunire a asistat şi prefectul judeţului, ca să influenţeze alegerea, intimidând, prin prezenţa sa, pe cei de faţă, o să vă prindă mirarea şi când vă voi spune că la această întrunire, după ce s-a făcut alegerea, care a ieşit, însă, în contra dorinţei prefectului, prefectul Tempeanu s-a sculat şi a ţinut un discurs înflăcărat, cred atunci că mirarea d-voastră va fi încă şi mai mare. Dacă sistemul acesta sovietic, ca învăţătorii să-şi aleagă pe revizorii lor, este un sistem recomandat de pedagogie sau dacă aplicarea lui este în interesul unei bune administraţii a şcolii, rămâne să se vadă de d-voastre, dat fiindcă aceste alegeri se fac la intervale periodice. Vă închipuiţi ce frică va avea revizorul ales ca să nu cadă în dizgraţia alegătorilor săi, în vederea unei viitoare alegeri şi atunci vă puteţi lămuri ce control poate face un asemenea revizor acelora care depind de soarta lui. Cred, însă, că d-l ministru de Instrucţie nu putea să introducă acest sistem înainte de a veni cu o lege specială, pentru ca să îl discutăm cu toţii şi să cântărim argumentele de pe o parte şi de alta, aceasta mai ales când argumentele celor potrivnici sunt atât de puternice.

Un alt caz ciudat, d-le ministru de Instrucţiune, s-a petrecut la Fălticeni, în Ajunul Bobotezei. Eram chiar în oraş când s-a făcut o întrunire publică care, prin natura persoanelor ce i-au subscris la convocarea ei, avea un pronunţat caracter politic. Prin ceea ce s-a petrecut la această întrunire s-a dovedit că ea a fost cu adevărat o întrunire politică. A asistat, natural, şi prefectul judeţului, d-l Tempeanu, la această întrunire şi a luat parte la discuţii. În timpul acestor discuţii, s-a ridicat d-l Gh. Tudoran, cunoscut naţionalist, pe care adversarii noştri, în timpul alegerilor din urmă, îl numeau martirul naţionalismului. D-l Tudoran a atacat cu multă severitate pe d-l prefect, zicând: „Ce fel de politică nouă faci d-ta, spunând, pe de o parte, că partidele vechi şi oligarhia sunt rele, iar pe de altă parte, pentru locul de primar la Fălticeni, n-ai găsit un naţionalist, ci ai ales tocmai pe un fost deputat al d-lui [Alexandru] Marghiloman, din Partidul Conservator, din oligarhia cea mai neagră". Prefectul, aşa de vorbăreţ, n-a mai avut ce să răspundă. La această discuţie, care a degenerat în sfadă, ca toate discuţiile, când se pune la mijloc o pasiune, prestigiul de care trebuie să se bucure prefectul, că el este reprezentantul întregului guvern în judeţ, a scăzut şi a scăzut mult. Era mai bine, desigur, ca d-sa să nu asiste deloc la această întrunire. Pe vremurile oligarhiei, când se întâmplau asemenea rare cazuri, ele se criticau cu asprime, se scriau proteste la gazete, se făceau interpelări în Cameră. Rămâne ca d-l ministru de Interne, care zice că inaugurează o eră nouă şi căruia i-am comunicat aceste fapte, să lămurească această chestiune, să facă riguroase cercetări şi să dea sancţiunile cuvenite. Pe locul de la Suceava este un tânăr de abia acum intrat în învăţământ, în luna aceasta, şi n-are defel experienţă administrativă. În loc de a pune în capul acestui judeţ oameni capabili numai de a ţine discursuri şi, mai cu seamă, discursuri de acestea în nota zilei, cu ura dintre clase, d-l ministru de Interne să pună un prefect care în loc de politică să facă o bună administraţie, pentru care statul plăteşte leafa. Discursuri face toată lumea, prefecţii să-şi facă datoria şi numai datoria. Am zis.

I.5. VASILE LIȚU[202]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Dorna, județul Câmpulung

Ședința A.D. din 13 decembrie 1919[203]

[Situația Bucovinei după război]

D-lor deputați, populația din județul Câmpulung și Dorna, care a fost în zona operațiilor de război, a îndurat pagube enorme în urma războiului și a ajuns cu desăvârșire săracă. Toate vitele, tot avutul lor, haine și acareturile gospodăriei au fost evacuate sau rechiziționate. Cea mai mare parte dintre locuințe sunt distruse sau ruinate. Localitățile gemene Slătioara, Dorna, Molid, Valea Putnei, Puciosul, Gheorghițeni, Băliceni, Gura Negrii, Todireni, Moroșeni, Șarul Dornei și Botoș sunt cu desăvârșire distruse. Când România a declarat război Monarhiei Austro-Ungare pentru dezrobirea fraților subjugați, autoritățile militare austriece și germane au evacuat pe toți bărbații între 14 și 80 de ani, ce nu erau mobilizați și i-au internat prin Austria de Jos și de Sus, unde cei mai mulți, în urma tratamentului sălbatic, au murit de foame și de boli. După prăbușirea Austro-Ungariei, bieții locuitori s-au înapoiat la vetrele lor, unde nu au găsit nici urmă de ele. Fără îmbrăcăminte, fără casă și hrană, și-au făcut adăpost în tranșee, în care cea mai mare parte trăiesc și azi. Sute de inși au căzut jertfă tifosului exantematic și variolei negre. Administrația Bucovinei a făcut și face sforțări uriașe să vină în ajutorul populației, ca să-și poată reface avutul și reclădi gospodăriile distruse și ruinate. Nu-i în stare, însă, să facă față situației precare și insuportabile în care se află populația, fiindcă administrația țării nu are fondurile trebuitoare. Pagubele de război ale județelor Câmpulung și Dorna s-au evaluat încă de autoritățile austriece la suma de 250 000 000 coroane. Până acum s-a dat ca ajutor suma de 25 000 coroane din partea administrației. Așa fiind, guvernul central este rugat să ia toate măsurile pentru a veni în ajutor cât de grabnic populației, ale cărei suferințe și mizerii sunt insuportabile. E de neapărată nevoie ca guvernul să ajute să-și refacă stocul de vite, unic izvor de bogăție și trai pentru munteni și să reclădească gospodăriile. Pentru acest scop, guvernul central să împartă la populația din județele amintite, prin administrația Bucovinei, 2 000 de vaci sau junce, 200 de tauri și 90 000 de oi, de care are nevoie să-și facă îmbrăcăminte și încălțăminte. Aceste vite s-ar putea da din stocul de vite rechiziționat în Ungaria, cu atât mai mult,

---

[202] Vasile Lițu (?–1922), profesor. A înființat, în anul 1921, la Dorna, un gimnaziu de patru clase, transformat, în anul 1924, în liceu; acesta a funcționat până în anul 1930, când a fost desființat, ca urmare a efectelor crizei economice. În perioada septembrie 1914 – septembrie 1917, a fost deținut în lagărele de la Thalerhof și Graz (vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920). S-a implicat în mișcarea națională din Bucovina, fără a arăta „nicio șovăire în ce privește viitorul neamului său", cu o „dârzenie neînduplecată, focul în privire, hotărârea în glas, însușirile care fac pe cineva în stare să târască mulțimile după dânsul", cum afirma Nicolae Iorga. După anul 1918, a reprezentat Bucovina în primul Parlament al României întregite din partea Partidului Democrat al Unirii. Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, ediție îngrijită și note de Ion Roman, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 195–196; accesat online (5 martie 2014) la adresa http://ltil.3x.ro/istoric.html.

[203] D.A.D., M.O., nr. 12, 16 decembrie 1919, p. 116–117.

deoarece vitele evacuate de austrieci au fost duse şi vândute în Ungaria de evreul [Berthold] Storfer, omul de încredere al generalului [Eduard] Fischer, de cea mai tristă amintire pentru Bucovina [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în şedinţa A.D. din 4 februarie 1920].

Şedinţa A.D. din 4 februarie 1920[204]

[Acţiunile lui Aurel Onciul în Bucovina]

D-lor deputaţi, în urma celor spuse de d-l [Aurel] Morariu [deputat al P.D.U., circumscripţia Storojineţ, judeţul Storojineţ] în chestiunea Fischer, se poate încredinţa fiecare român de ceea ce a săvârşit acest om în Bucovina. De fapt, de la Nistru şi până la Vatra Dornei, întreaga populaţie română şi ucraineană întreabă azi ce s-a făcut cu acest om, este judecat sau nu este judecat? Ce s-a făcut cu averea lui imensă, pe care a câştigat-o prin fraudă, prin contrabandele ce le-a săvârşit din Vechiul Regat şi Basarabia? Până azi, lumea românească din Bucovina şi lumea ucraineană, care aşteaptă odată ca să se facă dreptate deplină, vede că nu s-a făcut nimic în această privinţă. Şi chiar acum, de sărbătorile Crăciunului, toată lumea ne-a întrebat ce este cu d-l Fischer, care a fost călăul nostru. Nimic, nimic, niciun răspuns nu se dă până în ziua de azi. Şi noi le-am spus: oameni buni, aşteptaţi, dreptate se va face şi Fischer va răspunde pentru toate faptele lui criminale ce le-a săvârşit împotriva populaţiei române şi ucrainene din Bucovina. [...]

Dar tocmai acum vreau să vorbesc despre un complice, şi anume despre unul foarte vajnic. Afară de d-l Fischer, care a fost persoana cea mare, care a fost genialul Fischer, lăudat de toate gazetele vieneze, fiindcă fiecare reporter, fiecare corespondent era bine plătit de d-l Fischer, care-şi câştiga averi de milioane pe spinarea populaţiei necăjite şi suferinde din Bucovina şi în urma contrabandelor ce le săvârşea din Vechiul Regat, unul dintre complicii săi cei mai vajnici, unul care a dat toate informaţiile, unul care a săvârşit aşişderea fapte criminale împotriva neamului românesc din Bucovina, este şi cinstitul Aurel cavaler de Onciul[205], fost deputat, spre ruşinea noastră, a românilor din Bucovina, în Parlamentul austriac.

---

[204] D.A.D., M.O., nr. 30, 6 februarie 1920, p. 407–410.

[205] Aurel Onciul (1864–1921) a fost jurist şi om politic. A făcut studii liceale şi universitare la Cernăuţi şi la Viena. A obţinut doctoratul în drept în anul 1866. Este autorul mai multor volume: *Dicţionar juridic-politic* (Cernăuţi, 1895; în colaborare cu Florea Lupu); *Reforma administraţiei* (Bucureşti, 1899); *Dreptul administrativ românesc* (Viena, 1900); *Reedificarea României. Un studiu al reformelor necesare* (Cernăuţi, 1918); *Organizaţia României Mari. Studiu* (Cernăuţi, 1920) ş.a. În perioada 1880–1885, a fost membru al Societăţii Academice „Junimea" şi preşedinte al acesteia (1884). A fost funcţionar la Procuratura de Finanţe din Viena, la Ministerul Cultelor şi Învăţământului, translator pentru dreptul românesc la „Foaia legilor imperiale" de la Ministerul de Interne, secretar ministerial, căpitan districtual în Moravia, docent pentru dreptul de asigurare şi administrativ la Şcoala Tehnică Superioară din Brünn, referent al guvernului local. A intrat în politică în anul 1896. A fost preşedintele Partidului Democrat (Ţărănesc) Român din Bucovina, membru în Camera Deputaţilor a Consiliului Imperial din Viena, deputat al curiei comunelor rurale Suceava – în legislatura a IX-a (1903) şi Câmpulung-Dorna – în legislatura a X-a (1904–1910), deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911–1914). A fost membru în Comitetul Ţării (1911) şi şef al Comisiei administrative a Dietei. În Camera legislativă provincială

Acest fost deputat român în Parlamentul austriac, Aurel cavaler de Onciul a avut, de cum a pus piciorul pe pământul nenorocit al Bucovinei, o atitudine cât se poate de duşmănoasă faţă de ceea ce este românesc şi a avut ieşiri chiar prea duşmănoase când a fost vorba că cineva ar cuteza să mărturisească idealul românismului întreg. Acest Aurel cavaler de Onciul, când a venit în Bucovina, a căutat întâi să distrugă cu desăvârşire armonia şi buna înţelegere ce era între românii din Bucovina, care purtau o luptă foarte aprigă împotriva guvernului austriac. Acest Aurel cavaler de Onciul a izbutit să sfărâme Partidul Naţional Român, înjghebat de neuitatul George Popovici şi de Grigore Filimon[206]. Partidul Naţional Român din Bucovina începuse să facă organizaţia politică, începuse să facă organizaţia culturală, înfiinţând prin toate satele case de citire, începuse să facă organizaţie economică, înfiinţând prin toate satele bănci populare, prin neuitatul apostol, am putea zice, al băncilor populare din Bucovina, Grigore Filimon. Acest Aurel Onciul, cu tovarăşii săi de luptă, ca să le spunem aşa, a început lupta cea mai înverşunată împotriva acelora care începuseră să facă organizaţie politică, culturală şi economică a românilor bucovineni. Tot felul de denunţuri, toate calomniile, toate insultele le-a debitat la adresa bărbaţilor care nu voiau să secondeze acţiunea sa politică. Nu a fost îndeajuns atât. Acest Aurel cavaler de Onciul s-a atins chiar de România, spunând că România nu merită să existe, România numai atunci poate să înflorească, dacă se va alipi de Austro-Ungaria, să stea în aceleaşi raporturi cu Austro-Ungaria, pe care o iubea el aşa de mult, cum stă Bavaria faţă de Prusia. Acest Aurel cavaler de Onciul a insultat pe bărbaţii noştri politici cei mai de seamă din Vechiul Regat, pe bărbaţii de ştiinţă, el a denunţat şi insultat pe un bătrân care a câştigat cele mai frumoase merite pentru

---

a reprezentat fracţiunea democrată română din Alianţa Liberală şi Partidul Democrat Român. Pe plan intern, Aurel Onciul a militat pentru democratizarea vieţii politice şi apărarea drepturilor românilor, susţinând colaborarea politică a acestora cu ucrainenii. În plan extern s-a pronunţat pentru o colaborare cu Austria, pornind de la ideea că asocierea cu o mare putere dădea garanţii românilor, un popor mic, de a putea fiinţa în viitor. A fost partizanul unei mari unităţi politice în sud-estul Europei, din care să facă parte şi naţiunea română. În timpul Primului Război Mondial a organizat un corp de voluntari bucovineni, care a luptat împotriva armatei ruseşti, iar spre sfârşitul războiului (octombrie – noiembrie 1918) a dus o politică de colaborare cu ucrainenii, fiind de acord cu împărţirea provinciei pe criterii etnice. După unirea Bucovinei a ieşit din viaţa politică. Din anul 1920 şi-a deschis un birou de avocatură la Bucureşti. Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 438–439, 508; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 155–156.

206 Aurel Onciul s-a implicat în luptele politice dintre „bătrânii" şi „tinerii" membri ai fostului Partid Poporal Naţional Român (1900–1905, preşedinte Iancu Flondor), lansând atacuri dure la adresa acestuia, după eşecul „pactului" (înţelegere politică) cu guvernatorul Bucovinei, Friedrich Bourguignon Freiherr von Baumberg (1897–1903). În anul 1902, Aurel Onciul a fondat Partidul Ţărănesc Democrat (Societatea Politică „Unirea"), cu organele de presă „Privitorul" şi „Voinţa Poporului". Partidul, sacrificând idealurile luptei naţionale, era orientat spre o colaborare cu autorităţile austriece şi cu celelalte etnii din Bucovina, în primul rând cu rutenii şi spre atragerea în activitatea politică a ţărănimii şi a învăţătorilor. În anul 1905, Partidul Conservator Român (fondat în anul 1900) a fuzionat cu Partidul Ţărănesc Democrat, noua formaţiune politică numindu-se Partidul Naţional Român, care a funcţionat până în anul 1908. În Bucovina au activat, în perioada 1892–1910, şi alte partide politice: Societatea politică „Concordia", devenită Partidul Naţional Român (1892); Partidul Poporal Român/Partidul Radical Român (1897); Partidul Conservator Român (1900–1905); Partidul Creştin-Social Român (1908; în 1909 îşi schimbă denumirea în Partidul Naţional Român); Partidul Social Democrat (1896). Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002, p. 96–122; 168–192.

cultura neamului nostru, pe [Titu] Maiorescu. A fost chiar şi un proces la Curtea cu Juraţi, unde el a insultat pe Maiorescu, spunând că Maiorescu a susţinut în Bucovina iridenta română. Aurel cavaler de Onciul a insultat armata română. Aurel cavaler de Onciul a insultat femeia română. Aurel cavaler de Onciul a insultat, cu alte cuvinte, tot ce a fost român, în cuprinsul României Mari.

Lucrurile s-au desfăşurat în Bucovina, odată cu venirea sa, cât se poate de mult în dauna românismului din această nenorocită ţară. Pe lângă alte fapte destul de ruşinoase şi destul de criminale săvârşite de dumnealui în dauna intereselor româneşti, ce a făcut? A sprijinit întotdeauna pe ucraineni şi, îndeosebi, pe tovarăşul său nedespărţit, pe Nicolae Wassilko[207], un renegat român. Atunci când românii din Bucovina se luptau cu cea mai înverşunată îndârjire împotriva rutenizării sau ucrainizării Bucovinei, Aurel cavaler de Onciul susţinea în presă, susţinea în Parlament, că Bucovina nu se rutenizează, Bucovina se românizează. Şi guvernul central austriac spunea: „Mă rog, ce vor românii ăştia? Ce doresc ei? Ce se tot caină? Ce se tot vaită cu toţii? Că sunt ucrainizaţi, rutenizaţi? Nu este adevărat, însă reprezentantul tipic al românilor, Aurel cavaler de Onciul, susţine contrariul. Susţine că Bucovina se românizează, iar nu se rutenizează". Şi la orice prilej, rutenii sau ucrainenii erau favorizaţi şi sprijiniţi şi de guvernul central din Viena şi de guvernul local din Cernăuţi împotriva românilor. Cine le dădea toate armele? Cine ajuta şi sprijinea lupta ucrainenilor? D-l Aurel cavaler de Onciul. Când a început Liga Culturală[208] o viaţă mai frumoasă, când a început să-şi înţeleagă rostul ei adevărat pentru a face o atmosferă bună şi pentru a pregăti spiritele pentru vremurile care erau

---

[207] Nicolae Wassilko (1868–1924), om politic. A absolvit cursurile Academiei Theresiene din Viena în perioada 1879–1886. A fost primar al comunelor Lucavăţ şi Vijniţa, membru al Consiliului oraşului Cernăuţi şi al Consiliului de Administraţie a Căilor Ferate bucovinene. Iniţial a aderat la Partidul Naţional Român, însă, din cauza faptului că nu a obţinut o funcţie politică, a trecut în tabăra ucraineană, unde a activat în gruparea conservatoare a „ucrainenilor bătrâni", apoi în cea a „rutenilor tineri" (poporalilor). A făcut parte din Partidul Progresist Ucrainean şi Partidul Poporal Ucrainean; a fost preşedinte al Partidului Naţionalist Democrat Ucrainean (din anul 1913). A condus societatea politică „Rusca Rada" şi a fost şeful Clubului parlamentar ucrainean în Dieta Bucovinei (1911). A fost membru în Camera Deputaţilor a Consiliului Imperial din Viena, deputat al curiei comunelor rurale Vijniţa – Putila în legislatura a IX-a (1898–1903) şi a X-a (1904–1910), deputat al curiei a IV-a ucraineană în legislatura a XI-a (1911–1914). A condus Comisia de Finanţe a Dietei. În camera legislativă bucovineană a reprezentat, la început, gruparea „rutenilor bătrâni", apoi Alianţa Liberală şi Partidul Naţional Democrat Ucrainean. În timpul războiului a propus înfiinţarea unui stat galiţiano-halician în cadrul Monarhiei de Habsburg, a participat la tratativele de pace de la Brest-Litovsk (1918), a fost vicepreşedintele Consiliului Naţional Ucrainean, militând pentru unirea Bucovinei cu Galiţia, apoi pentru împărţirea provinciei între români şi ucraineni pe criterii etnice. A părăsit Bucovina la sfârşitul anului 1918, fiind numit de către guvernul ucrainean ambasador la Viena (1918–1919). În perioada 1919–1924, a fost ministru plenipotenţiar al Ucrainei la Berna şi Berlin. Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 461–463, 533–534; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 557.

[208] Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor a fost înfiinţată în anul 1891 la Bucureşti. Organizaţia, cu secţii în toate judeţele, a avut o bogată activitate politică în scopul întăririi unităţii naţionale a tuturor românilor. Până în anul 1899, a editat revista „Liga română". A organizat congrese anuale, conferinţe şi manifestări cultural-naţionale. Sub auspiciile acesteia au fost înfiinţate Universitatea populară (Vălenii de Munte) şi Teatrul Ligii culturale (Bucureşti). Din anul 1914, şi-a modificat denumirea, devenind Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor. Primul preşedinte al acesteia a fost Alexandru Hristea Orăscu (1890–1892). În perioada 1919–1940, la conducerea organizaţiei s-a aflat Nicolae Iorga. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 490.

să vină şi care au venit astăzi, tot d-l Aurel cavaler de Onciul, atât în presă, cât şi în Parlament şi prin rapoartele sale secrete ce le făcea guvernului central austriac, insulta Liga şi insulta pe toţi bărbaţii din fruntea Ligii, care sprijineau rosturile şi intenţiile Ligii Culturale din Bucureşti. Cel mai denunţat om care a putut fi din partea lui Aurel Onciul a fost tocmai învăţatul şi iubitul nostru dascăl, apostolul culturii româneşti şi actualul nostru preşedinte, d-l N. Iorga.

Afară de acestea, d-l Aurel Onciul a denunţat pe toţi intelectualii români din Bucovina, îndeosebi pe profesorii tineri de la licee şi pe învăţătorii tineri care ieşiseră tocmai din şcoala naţionalistă a d-lui [N.] Iorga şi [A. C.] Cuza. În revista sa, scrisă în limba germană, „Die Wahrheit"[209], numai Wahrheit nu era, căci era minciună peste tot. [...] D-l Aurel Onciul, în numărul de Paşte, din 1914, scrie, într-un articol de fond, despre elementele primejdioase statului austriac. Şi între aceste elemente erau numiţi cei dintâi profesorii tineri români de la Liceul român din Cernăuţi şi profesorii tineri de la Liceul român din Suceava. În sfârşit, articolul acesta a avut un răsunet deosebit. Toţi profesorii tineri de la aceste două licee au avut să sufere tot felul de prigoniri din partea autorităţilor austriece. Răposatul Ion Grămadă[210], care a murit la Cireşoaia, luptând vitejeşte pentru întregirea neamului românesc, cu mine şi cu d-l Dimitrie Marmeliuc[211] şi alţi tineri profesori, am avut atunci să îndurăm toate suferinţele, toate umilinţele din partea d-lui preşedinte al ţării de atunci, care era contele de Mèran [contele Rudolf von Mèran a fost guvernatorul Bucovinei în perioada 1912–1917]. Atunci ni s-a pus în vedere că rostul nostru în Bucovina s-a sfârşit, că noi trebuie să ne alegem, ori suntem buni

---

[209] „Die Wahrheit" („Adevărul") a apărut la Cernăuţi şi Viena între 27 noiembrie 1907 şi 23 iulie 1914. Şi-a întrerupt apariţia între 11 decembrie 1912 şi 20 februarie 1914. Publicaţia, prevăzută ca bilunară, a fost editată în limba germană de Mihail Chisanovici, beneficiind de susţinerea financiară a Partidului Democrat condus de Aurel Onciul şi Florea Lupu. Colaboratori: Aurel Onciul, Traian Brăileanu, Lorenz Renczyn, Constantin Ţopa ş.a. Publicaţia şi-a propus „critica stărilor din Bucovina", devenind un instrument prin care mesajul politic al lui Aurel Onciul şi al partizanilor săi „să se facă perceput nemijlocit de către publicul germanofon, cu adresă specială spre factorii politici importanţi, a căror bunăvoinţă o căutau". Andrei Corbea-Hoişie, Ion Lihaciu, Markus Winkler (editori), *Prolegomene la un dicţionar al presei de limbă germană din Bucovina istorică (1848–1940)*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2012, p. 198–199, 321–326.

[210] Ion Grămadă (1866–1917) a fost istoric şi prozator. Şi-a făcut studiile superioare la Cernăuţi şi Viena. Şi-a susţinut doctoratul cu teza *Participarea românilor la asediul Vienei, 1683*. A fost membru al Societăţii „România Jună" şi a colaborat la „Deutsches Volksblatt" (Cernăuţi). În perioada 1912–1913, a fost redactor la ziarul „Românul" (Arad), apoi la „Viaţa nouă". Organ politic naţional (Cernăuţi), publicaţie a Clubului Naţional Român şi a colaborat la „Dimineaţa" (Bucureşti), susţinând cauza românilor bucovineni. A fost profesor la Liceul german din Cernăuţi, unde a predat istoria, limba română şi logica. Autor de nuvele, schiţe, eseuri. De asemenea, este autorul unei monografii despre Societatea „România Jună" din Viena. După izbucnirea Primului Război Mondial s-a înrolat voluntar în armata română. A fost comandant de pluton în Regimentul 8 Vânători. A murit în luptele de la Cireşoaia. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 443–444.

[211] Dimitrie Marmeliuc (1866–1970) şi-a făcut studiile liceale la Suceava şi cele universitare la Viena. A fost doctor în filologie clasică. A activat ca profesor secundar (1913–1919), profesor stagiar (1919), docent (1920), profesor agregat (1921), profesor titular la Facultatea de Litere a Universităţii din Cernăuţi (1925) şi la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti (1940), cercetător principal la Institutul de Lingvistică al Academiei Române (1952–1966). A fost director al Teatrului Naţional din Cernăuţi (1925–1926). Este autorul unor studii de specialitate în domeniul folcloristicii. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 30.

cetăţeni austrieci şi rămânem acolo sau să ne ducem în altă parte, unde credem că avem un teren mai prielnic, mai rodnic pentru munca noastră. Toate acestea le datorăm numai d-lui Aurel cavaler de Onciul, care a ştiut să poarte cu destulă înverşunare lupta împotriva elementelor adevărat româneşti.

Izbucneşte Războiul Mondial. În Bucovina se introduce starea de asediu şi cenzura, o pază grozavă se exercită în toate oraşele, satele, pe toate drumurile, prin păduri, pretutindeni. Cine devine cel mai vajnic sfetnic al d-lui Fischer, care a fost îndată înaintat colonel şi pe urmă comandant al forţelor combatante din Bucovina? A fost d-l Cavaler [de] Onciul, care s-a îmbiat a fi aghiotant şi omul de încredere al d-lui Fischer. În această calitate, d-l Aurel cavaler de Onciul şi-a desfăşurat activitatea sa rodnică în a denunţa, în a insulta, în a ponegri pe români. Şi după cum sunt informat, nicio arestare a unui român nu se făcea fără prealabilul preaviz al d-lui Aurel cavaler de Onciul. [...] Toate arestările care s-au făcut, s-au făcut, cum vă spun, cu prealabilul aviz al d-lui Aurel cavaler de Onciul. Dar apoi au început şi contrabandele. D-l Aurel cavaler de Onciul a ştiut de toate aceste contrabande, le-a sprijinit cât a putut şi unde a putut, nu s-a sinchisit de nimic. Nu am fost atunci în Bucovina, însă oamenii spun multe şi ceea ce spun nu pot să le aduc de la această înaltă tribună. Spun numai ceea ce ştiu eu.

Iată, însă, că armata austriacă stătea destul de rău. D-l Cavaler de Onciul nu ştia cum să câştige încrederea desăvârşită, nu numai a d-lui Fischer, ci şi a locurilor mai înalte de la Viena şi să arate că, în adevăr, Aurel cavaler de Onciul, în vremurile cele mai grele şi de cumpănă a[le] Austriei, el e omul cel chemat să o scape, să o mântuie de primejdia ce trebuia să vină. Şi dumnealui pune la cale pe Fischer ca să alcătuiască o legiune românească, sau, cum a observat un domn deputat, „franctireur"[212]. S-au trimis ordine la toate prefecturile, la toţi primarii de prin sate şi la toţi membrii cei mai vajnici ai consiliilor comunale din Bucovina din partea românească. Au fost convocaţi la reşedinţa Prefecturii şi li s-a pus în vedere că trebuie să se înfiinţeze numaidecât o legiune românească, că românii trebuie să dovedească înaintea înaltului tron habsburgic că ei sunt gata oricând să-şi verse sângele numai pentru dinastia habsburgică. Bieţii primari, asupra cărora atârnă întotdeauna sabia lui Damocles, nu au avut ce face, au trebuit să execute ordinele d-lui Fischer, care era sfătuit de Aurel cavaler de Onciul şi s-a pus la cale (cred că cea mai mare parte dintre d-voastră ştiţi) adunarea cea mare de la Suceava, la care au luat parte românii din toate satele bucovinene. Şi bine a spus atunci un primar din Fundu Moldovei, Toader Leuştean, către un prieten al meu: „Dragă d-le, aici ne ispăşim noi, primarii şi ceilalţi, toate păcatele noastre, la adunarea aceasta!" Şi atunci s-a pus la cale, în adunarea aceea, cum vă spun, înjghebarea unei legiuni româneşti ca să lupte, dragă Doamne, să fie un fel de gardă sătească. Numai, însă, lucrurile nu s-au petrecut aşa. Oamenilor li s-a pus în vedere că vor căpăta trei, patru, cinci coroane pe zi, că vor fi înarmaţi bine, că vor căpăta haine, că nu vor trebui să părăsească satul lor şi că vor avea să păzească rânduiala, siguranţa şi

[212] Franctirór, franctiróri (înv., din fr. franc-tireur) – soldat care, fără să facă parte din armata regulată, primea însărcinări în timpul unui război; denumire dată în Franţa soldaţilor voluntari care participau la lupta împotriva invadatorilor (aceştia au acţionat în timpul Războiul Franco-Prusian din 1870–1871 şi în timpul celui de-al Doilea Război Mondial). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 498.

liniştea în sat; că la lupte nu vor lua parte nicidecum, în schimb vor avea destule şi prea destule foloase. Sătenii noştri, bieţii, cum erau cei mai slabi, pentru că floarea toată a fost recrutată şi mobilizată, s-au înduplecat şi au rămas, cu atât mai mult cu cât li s-a spus că dacă nu vor intra în legiunea română, vor fi cu toţii recrutaţi şi vor fi trimişi în cea dintâi linie de luptă. Şi oamenii, ca să-şi apere oasele, au ascultat sfaturile d-lui Aurel Onciul şi au intrat aproape cea mai mare parte dintre bărbaţii care nu au fost mobilizaţi şi care erau trecuţi de 40 şi 45 de ani, au intrat în legiunea aceasta „românească", cum îi zicea d-l Aurel Onciul.

Tot la adunarea mare care s-a ţinut atunci la Suceava, d-l Aurel Onciul nu s-a mulţumit cu alcătuirea acestei legiuni, ci a ticluit şi o telegramă, poate una dintre cele mai obraznice telegrame ce se poate trimite unui cap încoronat. De la această adunare s-a trimis Regelui nostru o telegramă ca să nu cuteze el cumva să meargă împotriva Austriei, ci că atunci va avea de furcă cu legiunea românească. Cam acesta a fost înţelesul. Cuprinsul adevărat l-am citit atunci, din întâmplare, în gazetele nemţeşti, când eram în temniţa de la Graz. Ce s-a întâmplat pe urmă? Nenorocita aceasta de legiune s-a împrăştiat pe la vetre şi membrii acestei legiuni au căpătat de la reşedinţa fiecărei prefecturi câte o armă şi câte 100 de cartuşe, de haine şi bani nici vorbă nu era.

Scurt timp după aceea intră ruşii în Bucovina şi se ocupă toată Bucovina, până la Mestecăniş şi dau acolo de legiunea aceasta românească a d-lui Aurel Onciul. Ruşii au văzut că aceştia sunt civili şi înarmaţi; parte din ei, care au fost prinşi, au fost spânzuraţi, iar cea mai mare parte dintre aceşti nenorociţi au zvârlit armele şi au fugit în Vechiul Regat. Şi dacă populaţia civilă română din sudul Bucovinei nu a fost atunci măcelărită cu desăvârşire, aceasta se datoreşte numai milei şi blândeţii soldatului rus. Azi plâng oamenii şi-şi blestemă zilele acelea când ştiu că au luat parte la această legiune. Cei care au rămas sub ruşi, iarăşi povestesc cele ce auzeau din gura ruşilor prin feluriţi tălmaci. Astfel auzeau că toată populaţia civilă din Bucovina ar fi putut fi nimicită de către ruşi din pricina acestui nenorocit om, care se cheamă Aurel Onciul.

Afară de acestea, în toate vorbirile sale din Parlament şi în scrisul său prin ziare, mai ales în „Foaia Poporului"[213], el veşnic insultă România. Când România a scos sabia pentru dezrobirea noastră, a tuturor, care sufeream sub jugul nemţesc şi unguresc, d-l Aurel Onciul s-a pus absolut în serviciul austriecilor. Când s-a întâmplat dezastrul armatei române, omul care s-a bucurat cel mai tare a fost d-l Aurel Onciul. Nu pot să uit niciodată ceea ce scria d-sa în „Foaia Poporului" despre retragerea nenorocită a armatei române. Pe când noi, românii, sângeram în sufletul nostru de cele ce se petreceau, d-l Aurel Onciul scria cele mai vehemente articole împotriva României, împotriva bărbaţilor ei de stat şi împotriva Regelui, care a cutezat să scoată sabia pentru dezrobirea noastră, a celor din Monarhia Austro-Ungară. Cum trata el atunci armata română? Ca nimic. Nu pot să vă spun cuvintele ce le adresase el atunci faţă de armata română. Nu se potriveşte pentru demnitatea acestui Parlament să le rostesc aici; acestea să rămână acolo, în „Foaia Poporului", pe care a scris-o d-sa.

---

[213] „Foaia Poporului". Organul românilor din Bucovina, Cernăuţi, 1909–1914, săptămânal; editor şi proprietar Aurel Onciul; redactor responsabil George Bor (din 25 decembrie 1910, redactor responsabil Dimitrie Sidoriuc). Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina. 1809–1944*, f.l., f.e., 1991, p. 63.

Iată că se apropia sfârşitul Monarhiei Austro-Ungare, erau cele din urmă zvârcoliri ale ei. În Italia, armata austriacă zdrobită, frontul de la Salonic, sfărâmat; înlăuntru, toate naţionalităţile se deşteptaseră. Cehii se organizaseră aproape în stat cum se cade, se închegaseră, de asemenea, slavii de sud, italienii, polonii şi era vorba ca şi deputaţii români din Parlamentul austriac [Constantin Isopescu-Grecul, Alexandru Hurmuzachi, Teofil Simionovici, Gheorghe Sârbu, George Grigorovici şi Aurel Onciul] să ia şi ei iniţiativa să înceapă şi ei ceva şi au început, ce este drept, cei cinci sau şase deputaţi, câţi erau în Parlamentul austriac, o acţiune, dar cum? Mai mult austriacă, fiindcă împăratul Carol dăduse prin octombrie un *Manifest către iubitele sale popoare*[214], pe care nu le-a iubit niciodată. Că el dă depline drepturi tuturor popoarelor din împărăţia sa, ca să se bucure fiecare de drepturile sale şi atunci şi deputaţii noştri din Parlament s-au gândit să înceapă ceva şi au început o acţiune care era în conformitate cu acest manifest. Dar cei cinci deputaţi au văzut că acum catastrofa Monarhiei este inevitabilă şi prăbuşirea trebuie să aibă numaidecât loc şi au venit în ţară şi au început să sprijine opera noastră, a acelora care ne întorceam, fie din temniţe, fie din armata austro-ungară şi începusem să organizăm la noi în Bucovina şi să pregătim lumea pentru unirea cu toate ţările româneşti.

În 27 octombrie 1918, convocasem noi, la Cernăuţi, reprezentanţi ai întregului popor român din toată ţara, ca la această adunare să se ia o hotărâre definitivă cu privire la atitudinea noastră pe viitor. Cine a căutat să zădărnicească întrunirea aceasta, fiindcă [se] cunoştea din partea cui este pusă la cale această întrunire? D-l Aurel Onciul! O săptămână întreagă s-a luptat; totul a alarmat: Direcţiunea Poliţiei Cernăuţi, armata, guvernul, în sfârşit, totul pentru ca, Doamne fereşte, întrunirea să nu se ţină. Am fost, cea mai mare parte, terorizaţi de dumnealui, ameninţaţi în fel şi formă, ca doar întrunirea aceasta să nu aibă loc. A trebuit să ducem o luptă foarte grea. Şi ce s-a întâmplat? În ziua de 27 octombrie, reprezentaţii întregului popor românesc din Bucovina au luat cea mai bărbătească hotărâre ce poate să o ia un popor atunci când i-a sosit clipa să-şi spună cuvântul său, şi atunci, în ziua de 27 octombrie 1918, reprezentanţii români din întreaga Bucovină au

---

[214] La 4 octombrie 1918, în Camera Superioară a Parlamentului vienez au fost discutate cele 14 puncte ale propunerii preşedintelui american Woodrow Wilson, adresate la 8 martie 1918 puterilor beligerante, dintre care unul prevedea că toate popoarele Monarhiei Austro-Ungare să se poată organiza autonom. În spiritul acestei idei, împăratul Carol al IV-lea al Austriei şi rege al Ungariei sub numele de Carol I a emis, la 4/17 octombrie 1918, proclamaţia *Către popoarele mele credincioase*, prin care consimţea la federalizarea monarhiei, prin constituirea unor state naţionale autonome – austriac, ungar, ceh, iugoslav, polonez şi ucrainean – în funcţie de dorinţele popoarelor, care urmau să-şi exprime opţiunile prin deputaţi aleşi. Cei 14 deputaţi bucovineni din Parlamentul austriac (cinci români, cinci ucraineni, trei germani şi un evreu) urmau să se constituie în consilii naţionale separate. Se crea astfel premisa împărţirii provinciei bucovinene şi de aceea soluţia propusă nu a fost agreată de reprezentanţii românilor, germanilor şi evreilor. Deputaţii ucraineni, bazându-se pe manifestul împăratului Carol I, au constituit un Consiliul Naţional Ucrainean, care a convocat la Liov o Adunare Naţională Constituantă, ce a proclamat, în 19 octombrie 1918, independenţa teritoriilor ucrainene din Austro-Ungaria, unite într-un stat ucrainean care ar fi trebuit să cuprindă în graniţele sale Galiţia orientală, Bucovina nord-vestică (cu oraşele Cernăuţi, Storojineţ şi Siret) şi Rusia subcarpatică. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 378–379; *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România (1917–1918). Documente*, Antologie de Ion Calafeteanu şi Viorica-Pompilia Moisiuc, Chişinău, Editura Hyperion, 1995, p. 268.

hotărât unirea pe vecie cu toate țările românești. [...] Afară de d-l Aurel Onciul, care a rămas dezamăgit și nu a mai știut ce să facă. [...]

D-l Aurel Onciul, cavaler de industrie și comerț, care a pricinuit prin politica sa nefastă dezastrul băncilor țăranilor români, când a văzut că planul său nu a izbutit, s-a pus, cu vreo câțiva ciraci de-ai săi, să convoace, pe ziua de 3 noiembrie a aceluiași an, o întrunire a țărănimii, ca să dovedească că țăranii din Bucovina nu se uită la cei o mie de reprezentanți ai tuturor păturilor sociale românești, care veniseră atunci la Cernăuți, că țăranii români țin mai departe, cu credință, la tronul habsburgic și nimeni nu vrea să știe de-o unire cu putregaiul din Vechiul Regat. Acestea au fost chiar vorbele sale, pe care mi le-a spus mie, imediat după terminarea marii noastre manifestații din Cernăuți. Însă, vorba aceea, nu-i cum vrea omul, ci cum vrea Domnul! Dumnealui, tot atunci, iarăși m-a denunțat pe mine și tocmai în ajunul prăbușirii Monarhiei Austro-Ungare era să fiu din nou arestat și dus la Lemberg, în fața Curții Marțiale. Însă norocul m-a scăpat, fiindcă a doua zi dimineața s-a prăbușit întreaga armată austriacă, cu Kaizer cu tot, s-a dus și Aurel Onciul, deziluzionat și nu știu ce s-a mai făcut cu el.

Ce-a făcut dumnealui? În toată țara a izbucnit răscoala. Împrejurările la d-voastră, în Vechiul Regat, știți cum erau. Armata lui [Anton Ludwig August von] Mackensen era aici cu piciorul de fier încă pus pe grumazul nostru. Armata noastră din Moldova era cum a dat Dumnezeu. Nu se putea face nimic și ceea ce s-a făcut a fost mult, foarte mult. E drept că la apelul și strigătul nostru de ajutor, al românilor din Bucovina, M.S. Regele, cu guvernul de pe atunci, a hotărât ca viteaza și falnica armată română să intre în peticul acela de pământ care a fost rupt de la sânul maicii înainte cu 144 de ani, să intre în acel pământ al făgăduinței, care are cele mai frumoase amintiri din trecutul Moldovei. Și pe când ne pregăteam noi cu țăranii și intelectualii, cu tot ce era suflare românească în Bucovina, ca să primim armata română, [...] ca să întâmpinăm viteaza noastră armată pe pământul scump al țării noastre și să-i așternem inimile noastre, d-l Aurel Onciul, prin cârdășie cu câțiva ucraineni, a luat cârma țării în mâna sa și, când a văzut că nu se poate menține la cârmă, ce a făcut? Tocmai în momentul acela, când soldatul român apăruse la granița Bucovinei și când, din momentul acela, granița politică artificială a dispărut, d-l Onciul părăsește Cernăuțiul, cu toți banii din visteria țării, vine cu un tren special la Iași – căci atunci era guvernul la Iași – și a spus la Ițcani următoarele: dacă armata română va intra până la Suceava, va fi primită cu răceală; dacă va înainta până la Siret, va fi primită cu dispreț și, poate, altceva; dacă va trece peste râul Siret și va cuteza să cucerească Cernăuțiul, se va vărsa sânge. Acestea sunt vorbele d-sale de la Ițcani.

Pornește d-sa, ca sol al Bucovinei, dar nu știu în numele cui și pentru ce, căci deputat nu mai putea fi, fiindcă Parlamentul austriac se dusese împreună cu iubitul său Kaizer. În numele lui Carol iarăși nu se mai putea, doar în numele generalului Fischer! Și a pornit cu o falcă la cer și alta la pământ să vină la Iași, să-i raporteze M.S. Regelui și guvernului român ca să nu cumva să înainteze armata românească în Bucovina, fiindcă Bucovina nu vrea să știe de unirea cu Patria Mumă. Bucovina vrea să rămână o republică independentă, unde d-l Aurel Onciul să fie pașă, după cum a fost de la 1903 până la prăbușirea Austriei sale iubite. Ce face întâmplarea

sau nenorocul omului? La gară, la Iaşi, în loc să fie întâmpinat cu flori şi cu urale, îl întâmpină studenţimea română cu huiduieli şi bătaie cum se cade. [...]

Atunci a stat d-l Aurel Onciul o bucată de vreme liniştit. Nu ştiu dacă a fost deţinut sau nu, dar cel puţin n-a mai cutezat să pângărească pământul sfânt al Bucovinei. Nu ştiu prin ce întâmplare s-a făcut, că nu s-a făcut nicio cercetare împotriva d-lui Onciul, nu s-au luat la cercetat articolele sale din gazetă, nu s-au luat nici vorbirile sale din Parlament, nu s-a judecat, n-a fost pus şi omul acesta acolo unde trebuia să fie pus, după cum au făcut ardelenii cu vreo câţiva oameni de-ai lor, cum a fost profesorul Sulică de la Braşov[215]. [...] Acelaşi lucru s-a întâmplat cu Aurel Onciul, a scăpat liber. [...] A scăpat aşa de liber, foarte liber chiar, a venit în Bucovina cu o falcă în cer şi cu una în pământ spunând: „Păi, d-lor, eu sunt frate cu Brătianu, eu la Brătianu mă duc aşa, dar cu cutare sunt aşa, şi cu [Iuliu] Maniu şi cu [Alexandru] Vaida[-Voevod] şi cu toţi şi nu-mi pasă de d-voastră". Populaţia de la noi se miră cine este acest om, care cu legiunea română ne-a ucis de vii, care a dezbinat pe toţi intelectualii noştri din Bucovina, care a luptat totdeauna împotriva intereselor şi idealului românesc. Azi acest om vine şi face astfel de lucruri, dar cine este ăsta? Şi atunci oamenii au zis: a, el este tovarăş cu Fischer, apoi să ştiţi că şi Fischer scapă ca şi el şi vorba aceea, asta este cea dintâi rânduială care vine să ne anunţe şi scăparea lui Fischer, şi a venit d-l Onciul prin Dornişoara, va să zică pe hotarul Ardealului şi a stat o bucată de vreme.

Într-una din zile citesc în ziare un anunţ că d-l Aurel Onciul este avocat la Bucureşti. Văd însă că d-lui nu-i este destul numai cu atâta, ci vrea şi o răsplată de la Bucovina şi dă în judecată administraţia bucovineană pentru vreo zece mii de coroane. Dreptatea românească a spus că nu i se cuvine. D-l Onciul credea că mai există Austria sa. Baroul de Ilfov să-l fi primit avocat, drept răsplată pentru crimele sale săvârşite împotriva neamului? Eu nu înţeleg. [...] Că ar fi în adevăr aşa, nu ştiu, dar aş putea să zic de Baroul de Ilfov dacă l-a primit?! Cum se poate ca Baroul de Ilfov, în care sunt atâţia bărbaţi vrednici, care au luptat şi care au suferit pentru întregirea şi pentru înfăptuirea României aşa cum o avem astăzi, să săvârşească o astfel de faptă şi să primească pe un om cum este Aurel Onciul, care în decursul carierei sale politice n-a făcut alta nimic decât să fie un om vândut intereselor străine şi un om care s-a luptat împotriva înfăptuirii visului nostru de aur. El s-a luptat cu ură şi îndârjire împotriva întregirii neamului românesc, aşa cum îl avem în ziua de azi, unit, liber şi mare! Aşteptăm de la cei în drept să ia toate măsurile împotriva unui trădător ca Aurel Onciul. [...] Ce-i în drept au cuvântul.

---

[215] N. N. Sulică a fost redactor al foii „Deşteptarea" (Iaşi, 11 iunie – 18 iunie 1917; 18 decembrie 1917 – 1 martie 1918; ziar radical socialist, condus de I. Vinea; din 18 iunie 1917 şi-a schimbat denumirea în „Deşteptarea politică şi socială"; din 18 decembrie 1917, „Chemarea, fostă «Deşteptarea politică şi socială»"). A colaborat cu „Gazeta Transilvaniei" (iniţial revista a publicat articole pe tema dezmembrării Austro-Ungariei şi a unirii românilor într-un singur stat), după ce aceasta a devenit o tribună oficială a politicii guvernului de la Budapesta în Transilvania, în condiţiile în care organele militare austro-ungare au sechestrat averea publicaţiei şi au impus ca redactori pe György Jenö şi Schmidt Tibold. Astfel, în perioada iulie 1917 – noiembrie 1918, revista a apărut sub noua redacţie şi a continuat să facă propaganda guvernamentală maghiară. Marian Petcu (coordonator), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iaşi, Editura Polirom, 2012, p. 208–209, 345; accesat online (25 martie 2014) la adresa http://www.bjbv.ro/scan/schitaGT/Untitled-17.html.

[Răspunsul ministrului de Război, generalul Ion Rășcanu]

D-le președinte, d-lor deputați, brava populație bucovineană are dreptul la toată satisfacția și va fi satisfăcută. La strigătul disperat al Bucovinei, care ne-a fost făcut cunoscut de la această tribună, guvernul răspunde prin glasul meu că dreptate se va face. În ce mă privește pe mine, ministrul de Război, legile militare ale țării vor fi chemate să aplice cele mai riguroase și mai grave pedepse contra nelegiuiților care au comis atâtea nelegiuiri în contra populației și a fraților noștri din Bucovina. În ceea ce privește urmașii victimelor, văduve și orfani, vor fi declarați văduve și orfani din război și li se vor da pensie, astfel, cu un moment mai înainte, guvernul să poată face o faptă bună, să usuce lacrimile văduvelor și orfanilor. Mai pe larg, la această chestiune, din punct de vedere politic, d-l ministru al Bucovinei, Ion Nistor, care în momentul acesta nu este aici, va răspunde mâine și va da toată satisfacția onoratei Camere. [În ședințele ulterioare ale A.D. nu a fost consemnat niciun răspuns al lui Ion Nistor pe această temă.]

I.6. FLOREA LUPU[216]

Independent, circumscripția Zastavna, județul Zastavna

Ședința A.D. din 9 martie 1920[217]

[Amendament la art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia]

D-lor deputați, am propus un amendament[218] la art. 8, care sună simplu: „Toate pădurile trec în proprietatea statului". Și iată de ce. Pe când știința arată că economia rurală țărănească, în întindere cam de 5 ha, este ce mai rațională și se poate mai bine exploata, știința silvică arată că gospodăria pădurilor numai în mase mari

---

[216] Florea (Florian) Lupu (1863–1939) a fost judecător la Tribunalul provincial din Cernăuți. A urmat Facultatea de Drept la Universitatea din Cernăuți, unde a obținut doctoratul, în anul 1866.?A fost practicant la Procuratura de Finanțe din Cernăuți, membru al Baroului avocaților, translator la Viena pentru partea română din „Reichsgesetzblatt" (1894), secretar la Tribunalul Suceava, judecător la Tribunalul provincial din Cernăuți, președintele Băncii Țării (1904–1914). A fost președintele Societății Academice „Junimea" (1887–1888). A fost editor și redactor al săptămânalului de partid „Timpul" (1900), unde a încercat să pună în practică concepțiile sale politice (la început a fost un adept al grupării radical-naționale din Partidul Național Român, apoi a adoptat un program moderat, care își propunea să realizeze o apropiere între români și germani; după apropierea de Aurel Onciul a aderat la Partidul Democrat). În anul 1902, a editat ziarul „Românul". A fost membru în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena. În perioada 1901–1905, a fost deputat în Dieta Bucovinei, reprezentând districtul electoral al comunelor rurale Cernăuți – Storojineț – Siret. A militat pentru unirea Bucovinei cu România și a fost ales membru în Consiliul Național Român. După anul 1918 a fost deputat în Parlamentul României și director general al Casei de Economii din Cernăuți (1922–1924). A publicat, împreună cu Aurel Onciul, *Repertoriu pentru secretarii comunali* (1894). Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 434–435, 503–504.

[217] D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 985, 988–989.

[218] Art. 8 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia prevede faptul că „trec în proprietatea statului pădurile, în afară de cele ce aparțin unor comune țărănești, răzeșești și 50 ha din proprietățile mănăstirilor locale". D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 954.

poate fi raţională şi bună. Numai acolo se poate face rotaţia după sistemul şi după principiile silvice şi în tot restul veţi vedea că pădurile din administraţia statului sunt foarte bine conservate. La noi în Bucovina, am observat în discuţia generală, Fondul religionar [vezi interpelarea lui Aurelian Moldovan în şedinţa A.D. din 25 decembrie 1919] are păduri întinse şi vizitatorii englezi şi francezi au stat uimiţi şi încântaţi de exemplara gospodărie silvică. Pădurile aflate în administraţia statului sunt într-o gospodărie model, deşi veniturile din aceste păduri, după cum am mai arătat, au fost folosite pentru extirparea neamului din Bucovina. Deci, din punct de vedere al unei gospodăriri silvice raţionale, se impune absolut exproprierea tuturor pădurilor, fără orice deosebire. Chiar pădurile răzeşeşti şi cele comunale sunt mai prost administrate. Excepţie pentru pădurile răzeşeşti şi pădurile comunei, nu zic eu, dar lumea o zice, că ar fi numai un compliment politic la clientela politică.

D-lor deputaţi, am cerut cuvântul la articolul care este în discuţie, pentru că din acest articol nu reiese clar ce organizaţie o să aibă „Casa noastră”[219]. Ea actualmente are misiunea de a înfăptui reforma agrară, iar după aceea? Ce rol va avea ea după aceea? Doar numai rolul de a încasa anuităţile[220] şi a plăti cupoanele! Aşa un institut, d-lor, mi se pare că nu are niciun rost. O ţară bogată, mare, cum este Basarabia, are nevoie de un institut financiar regional, cu privilegii nelimitate la bancă. Acest institut trebuie să capete o haină mult mai largă, trebuie să aibă toate atribuţiile unui institut financiar. Căci întreb pe d-nii basarabeni, cu ce mijloace puteţi d-voastre regula târgul şi situaţia târgului de bani în Basarabia? Fără un institut financiar propriu, Basarabia e dată pradă cămătarilor de tot soiul. D-voastre trebuie să aveţi un instrument precum îl avem în Bucovina, ca regulator, pentru târgul banilor. Se zice că această instituţie, „Casa noastră”, va fi condusă de cinci membri, între care unul este desemnat de ministrul Agriculturii, doi de Directoratele din Basarabia, de Directoratele de Finanţe şi Justiţie, câte unul de fiecare, şi doi aleşi. D-l ministru al Agriculturii din centrul Bucureşti numeşte un bărbat de încredere la „Casa noastră”, iar cel mai interesant ministru, ministrul de Finanţe, n-are niciun reprezentant.

(Ion Inculeţ, ministru pentru Basarabia: Este! E acela desemnat de Directoratul Finanţelor.)

Nu, d-le ministru, eu doresc controlul de la centru, fiindcă mi-am fript degetele cu expediente [mijloace improvizate] luate în vedere de d-voastră. Guvernul austriac ne-a închis, pe vremuri, toate creditele, pentru a ucide organizaţiile noastre economice. Atunci, d-l Răducanu mi-a oferit ajutoare de credite cu asentimentul tacit al d-lui Vintilă [I. C] Brătianu, care pe atunci era, mi se pare, guvernator al Băncii Naţionale. Şi eu am respins.

(Vintilă [I. C.] Brătianu: N-am fost niciodată guvernator. O altă voce: A fost director!)

Şi mai bine! Directorul poate da mai mult, mai mulţi bani decât guvernatorul. Atunci am răspuns d-lui Răducanu că nu ne trebuie. Dacă nu suntem noi în stare,

---

[219] Art. 18–25 ale Legii de reformă agrară pentru Basarabia se referă la înfiinţarea unei instituţii speciale de stat, „Casa noastră”, pe lângă Ministerul de Domenii, cu sediul la Chişinău. D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 955.

[220] Anuitate, anuităţi (din fr. annuité, lat. *annuitas*, *-atis*) – sumă vărsată în fiecare an pentru a lichida treptat o datorie (inclusiv dobânda). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 83.

prin propriile noastre puteri, să ne scăpăm de lanțurile pe care ni le-a pus guvernul, atunci nu ne pot ajuta nici creditele de la Banca Națională din București. Și, totuși, am scăpat de prăpastie din propriile puteri. De aceea, „Casa noastră" trebuie să fie așa de temeinic clădită, ca să nu poată să fie atinsă ființa ei de valurile politice. „Casa noastră" trebuie să fie clădită pe baza unui statut organic, lucrat de specialiști, de o comisie interministerială și pe baza unui atare statut „Casa noastră" ar trebui condusă atât de comisie, cât și de funcționari, cu toții ar trebui să lucreze sub propria lor responsabilitate. Am onoare, deci, să vă propun următoarea modificare. „Casa noastră" va fi o persoană juridică, se va bucura de autonomie deplină și va funcționa ca bancă de stat regională pentru Basarabia.

Ședința A.D. din 10 martie 1920[221]

[Amendament la art. 19 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia]

D-le președinte, d-lor deputați, am cerut cuvântul ca să propun următorul amendament la art. 19: „Casa noastră" va fi o persoană juridică și se va bucura de autonomie deplină și va funcționa ca bancă de stat regională pentru Basarabia, având toate atribuțiile unui institut financiar. Și iată de ce, d-lor, grija d-lui Tacu[222] nu este îndreptățită, căci nu poate să fie vorba de autonomie absolută a „Casei noastre", când se află reprezentanți ai ministerului, va să zică ai statului, și anume: un reprezentant al ministerului Agriculturii, unul pentru care voi propune din nou un amendament, la un alt articol, unul din partea ministerului de Finanțe, doi reprezentanți ai Directoratului de Agricultură și de Finanțe. Toți acești domni, fiind reprezentanții puterii publice ai statului, împart autonomia cu reprezentanții aleși. Nu se poate zice că este o autonomie absolută, când trei din cinci sau patru din șase membri sunt reprezentanți ai statului.

Dar ce va să zică această autonomie relativă și care este rostul ei? Acesta este dreptul de inițiativă economică și financiară și aceasta este de cea mai mare importanță pentru înflorirea țării. Și pentru că [eu] cunosc împrejurările locale specifice din Basarabia, cred că această inițiativă poate fi mult mai viguros dezvoltată decât inițiativa așteptată de la centru. Este, însă, nevoie ca acest institut să nu fie unilateral croit, numai pentru reforma agrară, pentru că el atunci nu ar corespunde trebuințelor țării. Dacă [această organizație], „Casa noastră", va fi din capul locului numai așa croită, ca să îndeplinească numai înfăptuirea reformei agrare, atunci întreb eu ce rost de existență va mai avea „Casa noastră" după ce se va fi isprăvit și cu dânsa. [...] Nu este așa, nu este isprăvită, și dacă ar fi așa, ar fi în detrimentul țării. Acest institut trebuie să fie un moment financiar *aere perennius* pentru Basarabia. N-are voie să se dea Basarabia. Cu ce mijloc voiți să regulați târgul banilor, trebuințele de credite agricole etc.? Iată un exemplu. În Chișinău, pentru a schimba 500 de ruble, am trebuit să plătesc un comision de 150 de ruble! Nu e acesta un scandal?! [...] „Casa noastră" trebuie să fie nu numai un institut

[221] D.A.D., M.O., nr. 58, 12 martie 1920, p. 1004–1005.

[222] Referitor la caracterul de „autonomie deplină" a acestei instituții, deputatul D. Tacu a făcut precizarea, în ședința A.D. din 10 martie 1920, că „s-ar face un precedent în dauna unității administrative". D.A.D., M.O., nr. 58, 12 martie 1920, p. 1004.

pentru operațiunile agrare, ci un institut financiar, care să fie sufletul și spinarea întregii organizații economice basarabene. De aceea am propus ca [și] „Casa noastră" să aibă pe lângă autonomia dorită de d-voastră și privilegiul unei băncistat regională, având toate atribuțiile unui institut financiar de stat.

D-le președinte, d-lor deputați, la art. 20 al proiectului de lege[223] am onoarea a vă propune următorul amendament: „«Casa noastră» va fi condusă pe baza unui statut, de un consiliu de administrație, compus din șase membri, dintre care unul va fi numit de Ministerul de Agricultură, unul de Ministerul de Finanțe, doi de Directoratele din Basarabia, de Finanțe și Justiție, câte unul de la fiecare și doi aleși în fiecare an de [către] Congresul delegaților țărani și proprietari în comisiile județene". D-lor, iată motivele pentru care am propus acest amendament. „Casa noastră" va fi un institut financiar, care are de lucru cu banii. Un institut care are de lucru cu banii publici, să fie astfel alcătuit ca [și] corectitatea gestiunii să fie asigurată prin statutele însăși. Se impune, deci, ca [și] „Casa noastră" să fie condusă pe baza unui statut organic, lucrat de o comisie de specialiști, de o comisie interministerială, la care juriștii și financiarii ar trebui să coopereze. Am cerut al șaselea membru în comisia de control, pentru că Ministerul de Finanțe din București n-a fost reprezentat în proiectul de lege, iar Ministerul de Finanțe trebuie să aibă reprezentantul său, pentru că este în prima linie angajat cu finanțele țării. De aceea, d-lor, am crezut că ar fi bine dacă în aceste două puncte esențiale se vor face amendamente.

I.7. VASILE MARCU[224]

Independent, orașul Cernăuți

Ședința A.D. din 29 ianuarie 1920[225]

[Situația economică a țăranilor din Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, țărănimea noastră din Bucovina a ajuns, din cauza tărăgănării retragerii coroanelor din curs și [a] unificării valutei naționale, într-o situație economică dintre cele mai dezastruoase. Într-un interviu apărut în zilele din urmă în ziarele din capitală, d-l ministru de Finanțe [Aurel Vlad] a dat de

---

223 Art. 20 al Legii de reformă agrară pentru Basarabia se referă la conducerea instituției „Casa noastră", care funcționa pe lângă Ministerul de Domenii: „Va fi condusă de un consiliu compus din cinci membri, dintre care unul va fi numit de Ministerul de Agricultură, doi de Directoratele din Basarabia, de Finanțe și de Justiție, câte unul de la fiecare și doi aleși în fiecare an de Congresul delegaților țărani și proprietari în comisiile județene". D.A.D., M.O., nr. 56, 10 martie 1920, p. 955.

224 Dr. Vasile Marcu s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României. A făcut parte din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. A deținut portofoliul Afacerilor Sociale și ale Alimentării Publice în guvernul Bucovinei, ales de C.N.R. la 12 noiembrie 1918. De asemenea, a făcut parte din delegația care a prezentat la Iași moțiunea Congresului general al Bucovinei de unire a provinciei cu România. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 142, 151, 167.

225 D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 369.

cunoscut că, din cauze tehnice, deocamdată retragerea din curs a acestor coroane va întârzia, un fapt care a produs o nelinişte mare la populaţia bucovineană. În aceeaşi situaţie se află şi basarabenii, care au aceleaşi greutăţi cu rublele lor de acolo. Adresez d-lui ministru de Finanţe în această chestiune o interpelare şi vă rog, d-le preşedinte, să binevoiţi a interveni să se fixeze o zi de către d-l ministru de Finanţe spre a răspunde, cu care prilej să pot dezvolta pe larg interpelarea aceasta pe baza datelor statistice şi a documentelor ce-mi stau la dispoziţie.

D-le preşedinte, mai am o comunicare. D-lor deputaţi, cât timp ţărişoara noastră scumpă, Bucovina, a fost despărţită şi ruptă de la sânul mamei ei, ţăranii din Bucovina puteau trece frontiera austriacă ca să-şi cumpere pâine din Regatul Vechi. Astăzi, când graniţele acestea care ne despărţeau au căzut, ţăranii noştri nu mai pot trece graniţa ca să-şi cumpere pâinea necesară. Recolta din Bucovina a fost una dintre cele mai rele în anul acesta; ţăranii, trecând în Vechiul Regat, în judeţele Botoşani, Dorohoi, Suceava, pentru a cumpăra acea pâine, de câte 20–30 kg, jandarmii care, totuşi, sunt la frontieră, confiscă totul. Şi se întreabă ţărănimea aceasta necăjită din Bucovina, cum se poate ca atunci când Bucovina gemea sub stăpânirea străină şi era despărţită prin graniţa Austriei, ei puteau trece în Regat ca să cumpere pâine, iar azi, când această graniţă a căzut, nu mai pot să treacă să cumpere pâinea aceasta în Regatul Vechi. Întreb pe d-l ministru al Industriei şi Comerţului [Victor Bontescu], căruia îi este supusă şi Direcţia Generală a Aprovizionării, oare îi este cunoscută situaţia aceasta? Şi ce crede d-sa a dispune pentru ca în inimile ţăranilor noştri să nu se încuibe gândul că atunci când graniţele au fost desfiinţate sunt într-o situaţie mai grea de cum a fost mai înainte. Îl rog pe d-l ministru al Industriei şi Comerţului să binevoiască a dispune ca graniţele economice, a căror menţinere e departe de a contribui la unirea completă la care năzuim, să cadă odată pentru vecie.

Şedinţa A.D. din 16 februarie 1920[226]

[Problema retragerii coroanelor şi cea a unificării valutei naţionale]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, când m-am hotărât să adresez guvernului o interpelare în chestiunea retragerii coroanelor şi a unificării valutei naţionale, mi-am dat foarte bine seama că departe de a aduce prin interpelarea aceasta o soluţie practică, voi răpi Camerei numai timp preţios. Suntem doar martori cum la tribuna aceasta se perindă pe fiece zi interpelări şi comunicări care nu contribuie întru nimic la consolidarea acestei Camere, pentru munca grea ce se aşteaptă de la noi întru aşezarea temeliilor trainice acestei ţări, ci răscolesc numai resentimente şi dezlănţuiesc patimi, care stânjenesc astfel lucrările Parlamentului. [...] Am făcut, totuşi, interpelarea aceasta, pentru că la noi situaţia este foarte critică, prin aceea că în Bucovina, de fapt şi de drept, avem două valute, ceea ce în Transilvania nu este. Noi avem o valută a administraţiei Bucovinei – coroana, rămasă moştenire de la administraţia austriacă şi altă valută, a Căilor Ferate, a Poştei şi a Vămilor – leul românesc. [...] Între aceste două valute se dă o luptă clandestină. Şi cum azi lumea apreciază mai bine leul decât coroana,

---

[226] Idem, nr. 38, 18 februarie 1920, p. 576–577.

după legea cunoscută a lui Gresham[227], coroana rămâne stăpână, iar leul, ca monedă mai bună, apucă calea pribegiei în ţări străine, pentru a apăsa acolo cursul leului. [...]

D-lor, când a intrat armata română eliberatoare în Bucovina, cursul sau relaţia între leu şi coroană era cam egal, *al pari*. Şi atunci s-a stabilit, pentru deprecierea coroanei, un curs forţat de unu la doi. Cursul acesta la oficiile publice s-a observat cât timp coroana era mai bine în curs decât leul, cât timp nu ajunsese coroana să scadă sub 50 de bani. Îndată, însă, ce coroana, sub influenţa străină, a fost depreciată în favoarea leului, când cursul acesta a ajuns sub 50 de bani, atunci nu se mai observa la oficiile noastre publice cursul acesta forţat, ci se cerea plata în lei.

S-a ordonat, printr-un decret-lege, ştampilarea coroanelor, pentru a fixa stocul de coroane care se află pe teritoriul Bucovinei şi Transilvaniei. Ştampilarea aceasta s-a făcut – să mă ierte guvernul – cam prea în grabă, prea pripit şi prea uşuratic, fiindcă s-a ştampilat cu o ştampilă care foarte uşor se poate contraface. Administraţia Bucovinei propusese să se facă o ştampilare mai eficace, care însă n-a fost acceptată de către guvernul central. Şi ce s-a întâmplat? Imediat după ştampilare au început a curge în Bucovina coroane din Galiţia şi din Viena; nu mai eram noi stăpâni în Bucovina ca să dictăm cursul, relaţia dintre coroană şi leu, ci piaţa străină, Viena şi Polonia ne dictau cursul acesta. Fiind acolo cursul leului e foarte ridicat, era clar că se găseau speculanţi, care încercau să introducă în Bucovina coroane, pe care le ştampilau şi în străinătate cu aceleaşi ştampile [pe] care le-am avut noi şi căutau să scoată din ţară leul. Ei bine, coroanele care s-au introdus ulterior, nu s-au introdus contra mărfurilor, ci s-au exportat absolut numai contra valutei româneşti, contra leului. Contrabandele acestea, cu toată severitatea controlului la frontierele Bucovinei, nu s-au putut împiedica. Amintesc numai un caz cu trenurile de repatrieri, cu care speculanţii, făcând găuri în mobile şi introducând lei în mobile, exportau astfel valuta românească în străinătate. Nu vreau să vorbesc nici de un fel de contrabandiştii privilegiaţi, care fără control puteau trece frontierele şi exportau valuta noastră în străinătate, introducând coroane la noi. [..] Aşa am ajuns în Bucovina cu coroanele fals ştampilate atât de departe, căci după ce coroanele bine ştampilate alungaseră de pe piaţă leul, astăzi coroanele fals ştampilate aruncă de pe piaţă coroanele bine ştampilate. Şi noi în Bucovina am avut destui lei. I-a adus armata, s-au plătit lefurile funcţionarilor în lei, au venit comercianţii şi au adus lei. Leii aceştia au dispărut şi azi dispar coroanele bine ştampilate şi pe piaţă nu se găsesc decât numai coroane fals ştampilate. Şi unde se găsesc aceste coroane fals ştampilate? Nu în mâinile acelora care au falsificat ştampilarea, ci numai în mâinile acelora neştiutori de carte, cum sunt ţăranii noştri. Azi pe piaţa Cernăuţilor vezi ţărani care umblă plângând cu bancnote în mână şi nu ştiu ce să înceapă cu ele, neprimindu-le nimeni ca plată.

Starea aceasta nu se poate suferi mai departe. S-a ajuns atât de departe, că bănci mai însemnate din Bucureşti nici nu vor să primească bancnote austriece, de teamă că sunt rău ştampilate. Pentru ştampilarea aceasta, administraţia din Bucovina nu este de vină; se ştampilează azi în Galiţia, ca şi aici, în Bucureşti. Pentru a evita

---

[227] Autorul acestei legi a fost Thomas Gresham (1519–1579), financiar englez, creatorul Bursei Regale din Londra (1571). Conform acesteia, „moneda proastă alungă moneda bună" (dacă două monede cu aceeaşi valoare de schimb circulă concomitent, cea considerată a avea o valoare intrinsecă mai mică tinde să elimine moneda cu valoare intrinsecă mai mare, datorită tendinţei de a fi tezaurizată); accesat online (10 februarie 2014) http://dexonline.ro/definitie/Gresham.

lupta aceasta între cele două valute în Bucovina, administrația Bucovinei a cerut de repetate ori ca decretul-lege care prevede ca [și] cursul forțat de unu la doi să se observe la oficiile statului, a intervenit ca atât Căile Ferate, cât și Vămile și Poșta să primească pentru taxele ce le percep coroana în relație de la unu la doi. D-l ministru de Finanțe care a fost înainte a binevoit să dea o astfel de ordonanță către oficiile din Cernăuți. Până în ziua de astăzi, dispoziția aceasta nu s-a observat. Ceva mai mult, am putut constata că vămile au primit ordin să primească cu acest curs oficial valuta în coroane, ceea ce ar ușura foarte mult la noi situația. A urmat acestui ordin un timp oarecare, primind coroane. Când să depună coroanele încasate la oficiul din Botoșani, șeful de acolo nu i-a primit coroane, pentru că a spus că nu are ordin de la București. Și astfel, vameșul din Cernăuți stă cu coroanele în casă, iar urmarea a fost că din nou la vămile din Bucovina taxele se primesc numai în lei.

Or, d-lor, puteți să vă închipuiți ce suferă țăranul nostru când vrea să facă o călătorie de la munte la Cernăuți. Se prezintă la casă cu coroane; coroanele nu se primesc și trebuie să caute lei. La casă se află imediat un misit[228], care cu patru coroane sau cu cinci îi vinde un leu. Dacă vrei să cumperi o marcă poștală, nu găsești nicăieri în oraș, trebuie să te prezinți la poștă și la poștă același lucru: nu-ți primește în coroane, trebuie să dai lei și, neavând lei, se prezintă imediat un misit care îți dă aceștia în contra unei deprecieri a coroanei în măsură foarte mare. Ba mai mult, un nonsens, care rezultă din această dispoziție oarbă – aș putea zice –, dacă trimiți o marfă din Transilvania la Bucovina, în Transilvania fractul[229] se calculează în coroane; când ajunge la Palanca, se transformă în lei, pe cursul de unul la doi. Prin urmare, dacă ai de plătit un fract de 3 000 de coroane, se transformă la cursul de 1 500 de lei. Ajuns la Cernăuți, trebuie să plătești fractul cu adaosul de la Palanca la Cernăuți în lei. Trebuie să mergi pe piață să cumperi lei și aici 1 500 de lei trebuie să-i cumperi cu 4 500 de coroane și în loc de fractul calculat în Transilvania pe 3 000 de coroane, trebuie să plătești în Cernăuți 4 500 de coroane. Acestea sunt efectele dublei valute din Bucovina: lupta între două administrații: una locală în Cernăuți și una supusă de guvernul central din București.

(I. Răducan: Prin urmare, sunt trei granițe în interiorul țării, granițele valutare nenorocite.)

Absolut exact, d-le Răducan și [aceasta] dovedește mai mult necesitatea rambursării coroanelor și [a] unificării valutei. Am voit să expun toată chestiunea aceasta a retragerii coroanelor și din punct de vedere al Tratatului de Pace. D-l Lăpădat[230] a făcut-o, însă, atât de excelent, că pot să renunț la expunerea aceasta.

---

[228] Misit, misiți (înv., din gr. mod. mesitis) – trimis, emisar; intermediar, mijlocitor, samsar. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 826.

[229] Fraht, frahturi (din germ. Fracht) – document de transport (scrisoare de trăsură) care însoțește o marfă transportată pe calea ferată și în care se menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, stația de destinație și taxele respective; sumă (taxă) plătită pentru transportul mărfurilor pe calea ferată. *Ibidem*, p. 497.

[230] Ion I. Lapedatu, economist, om politic; membru de onoare al Academiei Române din anul 1936. A fost, în mai multe legislaturi, deputat și senator, iar în perioada 1926–1927, ministru de Finanțe în guvernul condus de Al. Averescu. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 și la alcătuirea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, în cadrul căruia a deținut funcția de secretar al Resortului Financiar. A făcut parte, în calitate de specialist în probleme economico-financiare, din delegația guvernului român la Conferința Financiară Internațională de la Bruxelles; a fost membru al delegației române de lichidare a datoriilor postbelice de la Budapesta și delegat în Comisia Reparațiilor de la Paris. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 464–465.

Scopul expunerii mele este să atrag atenția guvernului asupra greutăților care sunt în Bucovina. De aceea rog pe d-l ministru de Finanțe să binevoiască, spre liniştirea opiniei publice din Bucovina, să ne declare ce măsuri pregăteşte pentru unificarea valutei şi retragerea coroanelor şi, mai ales, ce măsuri urgente are de gând să ia pentru a înlătura situația critică în care se află Bucovina din cauza acelor două valute. Cel puțin să fie Bucovina la fel tratată cu Transilvania, unde a rămas ca unică valută numai coroana, nu ca la noi, două valute, între diferite oficii. Pe de altă parte, trebuie clarificată situația insuportabilă creată prin falsificarea ştampilării. Acestea sunt cele două chestiuni mai ardente, până ce vom ajunge să ne unificăm valuta. După Tratatul de Pace, toate coroanele care se află pe teritoriul României Mari vor trebui ştampilate, retrase şi rambursate; în consecință, trebuie să admitem că toate coroanele care se aflau astăzi, bine ori fals ştampilate, trebuie să le recunoaştem.

În timpul din urmă, în Cernăuți nu se mai putea face din cauza aceasta nicio plată şi Prefectura poliției din Cernăuți, intrigată de situația aceasta, a făcut o descindere la cinci bănci şi a confiscat toate notele fals ştampilate; or în Bucovina, astăzi, cum şi pretutindeni, nu aflați un om care să poată constata cu exactitate ce este fals şi ce este bine ştampilat. De aceea şi măsura aceasta trebuie să se ridice şi fie că se va face o ştampilare nouă, care este prevăzută în Tratatul de Pace, acum sau mai târziu, astăzi trebuie să se admită că toate notele Băncii austro-ungare care se află pe teritoriul României Mari trebuie să fie egal tratate în curs, fie ele bine ştampilate, fie ele rău ştampilate sau chiar neştampilate.

D-lor, chestiunea aceasta este atât de gravă, cum se prezintă în Bucovina, încât impune soluții grabnice şi în numele bucovinenilor adresez d-lui ministru de Finanțe rugămintea ca să binevoiască a studia chestiunea aceasta cât mai repede şi a ne da soluții care să ne readucă iarăşi o funcționare normală în viața noastră economică.

I.8. AUREL MORARIU[231]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Storojineț, județul Storojineț

Şedința A.D. din 4 februarie 1920[232]

[Acțiunile generalului Eduard Fischer în Bucovina]

D-le preşedinte, onorată Cameră, chestiunea pe care voiesc să o aduc astăzi înaintea d-voastre este o chestiune pe care o consider ca fiind o continuitate a expunerilor

---

[231] Aurel Morariu (1886–1945), jurist. Urmează, la Cernăuți, liceul şi Facultatea de Drept, obținându-şi licența în anul 1909. Şi-a susținut doctoratul la Universitatea din Praga (1914). A avut contribuții în studiul dreptului şi a culturii bucovinene, militând pentru apărarea drepturilor românilor. Este autorul unor lucrări referitoare la: *Organizarea funcționarilor publici* (1920); *Cazul inspectorilor diecezani din Bucovina* (1923); *În chestiunea Fondului religionar al Bucovinei* (1923); *La zece ani de la izbucnirea marelui război* (1924); *Un capitol din viața pribegilor bucovineni* (1926); *Unificarea legislativă* (1931); *Bucovina (1774–1914)* (f.a.) ş.a. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 78.

[232] D.A.D., M.O., nr. 30, 6 februarie 1920, p. 399–407.

şi lucrurilor pe care le-a arătat înaintea d-voastre d-l deputat Bălănescu în chestiunea despăgubirilor de război[233]. Şi, deşi chestiunea despre care vă voi vorbi are un caracter

[233] După încheierea Primului Război Mondial, problema reparaţiilor şi a despăgubirilor de război a stat în atenţia statelor europene, care au participat la negocieri pe această temă între anii 1920 şi 1932. Poziţia României a fost exprimată încă din aprilie 1919, când C. Danielopol a cerut ca statelor agresoare să li se impună, prin prevederi ale tratatelor de pace, plata contravalorii tezaurului depus la Moscova. Această cerere a fost respinsă. De asemenea, au fost emise două Decrete-legi referitoare la constatarea şi evaluarea despăgubirilor de război (nr. 1 656/28 aprilie 1919) şi la înfiinţarea Serviciului despăgubirilor de război (nr. 1 852/12 mai 1919). În ceea ce priveşte despăgubirile de război, tratatele de pace încheiate cu Austria şi Germania nu au stabilit suma totală a acestora şi nici cotele ce se cuveneau diferitelor ţări, printre care şi România. Aceste chestiuni au fost reglementate de către o comisie interaliată, Comisia Reparaţiilor, formată din reprezentanţii S.U.A., Angliei, Franţei, Italiei şi Belgiei, care nu au luat în consideraţie interesele României. În privinţa Austriei, Tratatul de Pace (vezi Documentul nr. 6.1.) conţinea prevederi referitoare la obligativitatea statelor nou formate sau reîntregite de a prelua o cotă-parte din datoria publică a acestei ţări, fără a fixa valoarea globală a despăgubirilor, cota-parte, termenul şi modalităţile de plată, acestea urmând a fi stabilite de către Comisia Reparaţiilor. România trebuia să preia 500 milioane coroane aur din datoria fostei Monarhii Habsburgice şi să plătească un miliard coroane aur, reprezentând contravaloarea bunurilor statului austriac şi maghiar rămase pe teritoriul Bucovinei şi al Transilvaniei. „Cota de eliberare" a fost fixată la 230 milioane franci. Deşi România a avut pierderi de 72 miliarde lei aur, Comisia Reparaţiilor i-a recunoscut doar 31 de miliarde. Aceasta a fixat drept cotă-parte a datoriei publice a României faţă de Austria suma de 4 637 200 de coroane şi 35 814 374 de mărci. De asemenea, ţării noastre i-a fost repartizată, din datoria austriacă, suma de 4 995 300 de coroane. La 28 august/10 septembrie 1919 a fost semnat, la Saint-Germain, un „Aranjament" privitor la cheltuielile de eliberare a teritoriilor fostei Monarhii Austro-Ungare, potrivit căruia România, alături de Polonia, Cehoslovacia şi Regatul sârbo-croato-sloven, trebuiau să plătească sume al căror total nu trecea de 1,5 miliarde franci aur. Un alt acord („Aranjament internaţional"), la care au aderat România şi Austria, încheiat la 17/30 iunie 1920, la Berna, se referea la conservarea şi restabilirea drepturilor de proprietate industrială afectate de Primul Război Mondial. Prin Acordul de la Spa (3/16 iulie 1920), ţării noastre i s-a atribuit cota doar de 1% din totalul reparaţiilor germane; de asemenea, România trebuia să primească 10,55% din reparaţiile orientale, exigibile de la Austria, Ungaria şi Bulgaria, însă obligaţiile acestor ţări au fost amânate pentru o perioadă de 20 de ani. O altă etapă în procesul soluţionării problemei despăgubirilor de război a fost cea a Conferinţei de la Viena, din 19 martie 1923, care stabilea modalităţile prin care fiecare stat succesor trebuia să achite cota ce i se cuvenea. Guvernul român a emis o declaraţie, în care afirma că „înţelege ca obligaţiile fostelor state inamice, stabilite prin tratate, să fie executate în prealabil celor puse în sarcina aliaţilor", refuzând semnarea protocolului. Nu a fost semnat nici protocolul care prevedea formarea unei Case comune a detentorilor de rente austriece şi ungare, încheiat la Conferinţa de la Innsbruck (23–29 iunie 1923). În cadrul Conferinţei statelor moştenitoare ale fostului Imperiu (Viena, 28 ianuarie – 3 februarie 1924) s-a hotărât ca România să primească 5 254 958 coroane aur, reprezentând ultimul avans din cota ce i se cuvenea pentru coroanele schimbate. De la Banca austro-ungară în lichidare, statul român a mai primit suma de 54 milioane coroane aur. Pe baza acordului încheiat la 14 martie 1922, România trebuia să mai primească încă 10 milioane coroane aur. La Conferinţa de la Paris (23–24 iunie 1924), unde România a refuzat din nou semnarea actului final, Austria a primit un moratoriu de 20 de ani pentru plata datoriilor de război, din care 10,55% reveneau României, care avea de plătit 17 286 300 mii lei datorii şi de primit doar 5 615 000 mii lei. În anul 1925 s-a încheiat o convenţie între România şi Austria pentru reglementarea datoriilor şi creanţelor în coroane austro-ungare, datoriile urmând a se plăti la cursul de 50 de lei pentru 100 de coroane. Acorduri privitoare la problema despăgubirilor de război s-au semnat şi în anii 1924 (Planul Dawes), 1929 (Planul Young), 1930 (Conferinţa de la Haga). Ultima conferinţă în care s-a abordat această problemă a fost cea desfăşurată la Lausanne (16 iunie – 22 iulie 1932). Analizând toate aceste acorduri, constatăm faptul că România nu a primit din partea niciunuia dintre statele inamice suma integrală a despăgubirilor ce i se cuveneau. În timp, datoria acesteia a crescut, iar creanţele asupra foştilor inamici s-au redus – creanţele germane au fost diminuate, iar cele ale Austriei, Ungariei şi Bulgariei au fost, în mod repetat, eşalonate. D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2742; Florin Şinca, *Relaţii româno-austriece (1918–1938)*, Bucureşti, RCR Editorial, 2013, p. 56–62; Emil Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919–1932). Activitatea diplomaţiei româneşti în problema reparaţiilor de război (contribuţii)*, Iaşi, Editura Junimea, 1976.

specific al ei, precis, local, bucovinean, totuşi cred că poate să intereseze opinia publică a întregii ţări româneşti şi este timpul ca asupra unor anume lucruri petrecute în Bucovina înainte de unirea ei cu ţara mumă să se discute şi în plin Parlamentul României Mari. Dacă din felul expunerilor şi din datele absolut precise pe care voi avea onoarea să le aduc înaintea d-voastre se va desprinde oarecum impresia că chestiunea aparţine poate prea mult unui domeniu teoretic, atunci vă rog, onoraţi domni, să aveţi pacienţă şi, ascultând expunerea până la sfârşit şi văzând care este concluzia la care ajung, să urmăriţi şi să vedeţi că ne găsim în faţa unei chestiuni de interes imediat practic, mai ales pentru noi, bucovinenii.

De un an de zile Bucovina este liberă, de un an şi mai bine Bucovina este eliberată prin jertfele enorme ale fraţilor şi, mai presus de toate, ale fraţilor din Vechiul Regat. Bucovina noastră se bucură de această libertate, de care de aproape de un secol şi jumătate duşmanii noştri haini au privat-o, duşmani astăzi prăbuşiţi după urma îngâmfării lor şi [a] tendinţei de a stăpâni şi cotropi lumea. Poporul bucovinean, nesfârşit de fericit pentru unirea sa cu Patria Mumă, se apropie de Vechiul Regat românesc, căruia îi datoreşte libertatea sa de azi cu dragoste, cu toată sinceritatea şi cu acea încredere cu care copilul se apropie de bunul său părinte. Şi cred, onorată Cameră, că nu este o formă convenţională pe care o îndeplinesc când rostesc aceste cuvinte de la această înaltă tribună, ci este o datorie pe care, în sfârşit, noi, bucovinenii dezrobiţi, trebuie să ne-o facem, dând expresie convingerii şi recunoştinţei noastre că meritul d-voastre – şi aici mă adresez d-lor deputaţi din Vechiul Regat – este enorm de mare în câştigarea libertăţii, după care noi un secol jumătate am jelit. În adunările pe care le-am avut în timpul vacanţelor de iarnă cu alegătorii noştri în diferite părţi ale Bucovinei dezrobite, am înţeles şi am văzut că în conştiinţa poporului bucovinean este adânc înrădăcinată această conştiinţă a datoriei sale de a fi mulţumitor faţă de Vechiul Regat pentru libertatea şi vrednicia la care bucovinenii au fost chemaţi acum. Şi, d-lor, recunoştinţa noastră se îndreaptă mai întâi către capul statului român care, cu vitejie şi cu înaltă prevedere, a condus destinele neamului românesc, pentru ca să-l aducă la aceste zile de mare şi luminoasă glorie. Nu mai puţin mulţumitori suntem acelor cârmuitori şi sfetnici ai tronului românesc care, veghind cu bună grijă şi cu cinste asupra intereselor obştii româneşti de pretutindeni, au avut aceste frumoase rezultate pe care azi cu toţii le sărbătorim şi nu e mai puţin adevărat că numai prin destoinicia şi prin nesfârşita, admirabila trăinicie a armatei române s-a putut înfăptui minunea care se cheamă azi idealul românesc.

D-lor deputaţi, în frunte cu Vechiul Regat român, românismul de pretutindeni a fost chemat la grele jertfe în timpul acestui război care de curând s-a încheiat. O zicătoare românească zice, şi probabil că înţelepciunea poporului român sintetizează prin acest proverb timpurile de urgie şi suferinţe prin care a trecut în cursul veacurilor, „pe acela pe care Dumnezeu îl iubeşte, mai întâi îl pune la grea încercare". Noi am trecut cu toţii prin cele mai grele încercări şi dacă Vechiul Regat a jertfit din sângele, avutul, din puterea şi floarea tineretului său atât de mult, n-a lipsit şi jertfa pe care a trebuit să o dea şi provinciile robite de un duşman hain, care a căutat să ne stoarcă în toate chipurile, nu a lipsit şi jertfa Ardealului, Bucovinei şi a Basarabiei. D-lor deputaţi, expunerea mea se va ocupa de o parte din aceste jertfe pe care Bucovina, silită, forţată, a trebuit să le aducă, şi expunerea de azi se va ocupa, mai ales, de capitolul tragic,

în adevăr, pe care l-a înscenat şi cu diabolică măiestrie l-a dus la capăt fostul general Fischer[234], comandantul jandarmeriei din Bucovina.

De la începutul războiului mondial, din vara anului 1914, Austria, care pornise un război extern împotriva statului rus şi a celorlalţi aliaţi ai noştri, a inaugurat şi un război intern împotriva populaţiei civile de diferite naţionalităţi, după provinciile în care acele naţionalităţi locuiau. În Bucovina, războiul intern se ducea mai cu deosebire şi cu mai multă străşnicie împotriva poporului românesc şi a celui ucrainean. Din datele pe care voi avea onoarea a le arăta înaintea onoratei Camere veţi vedea, d-lor, o parte din tragedia care, de la iunie 1914 şi până la prăbuşirea statului austro-ungar, s-a desfăşurat sângeros pe cuprinsul întregii Bucovine. Îmi voi lua libertatea, d-lor, să citesc câteva date, rezumând numai cele mai caracteristice şi mai atipice, pentru ca, ilustrând ceea ce s-a petrecut în Bucovina, să ajung la concluziile pe care voi avea onoarea să le desfăşor.

Capitolul întâi al expunerilor mele se ocupă de aşa-numitele arestări, deportări, confinări, adică deţinerea în lagăre de internaţi, în împrejurări mai puţin severe decât a unei internări propriu-zise, de confiscări, distrugeri de averi particulare şi de condamnări la ani de zile de puşcărie. Încep acest capitol al expunerilor mele citând, cum am zis, doar numai cazurile mai caracteristice. La 30 august 1914, plutonierul de jandarmi din Doroşăuţi, judeţul Zastavna, îl arestează pe preotul George Dracinschi şi fiica sa, Vera, în etate de 16 ani. Vina acestor oameni era: preotul bănuit de rusofilism, iar fiica sa de crima de les-majestate. Amândoi au fost ridicaţi şi deportaţi. În timpul escortării au fost maltrataţi în chipul cel mai grozav. Mai ales în oraşul Stanislau, din Galiţia, poporul evreiesc şi-a bătut joc de ei, scuipându-i, huiduindu-i şi lovindu-i, de-i umplu sângele. Domnişoara Dracinschi a suferit grozava insultă de a fi târâtă de păr pe străzile civilizatului Stanislau, rănindu-şi grav mâinile. Şi toate acestea se petreceau – scrie preotul –, în hohotele şi huiduielile poporului patriot austriac, „fără ca garda care ne escorta să fi luat cea mai mică măsură pentru scutul nostru". Din Stanislau, preotul Dracinschi şi fiica sa au fost transportaţi, împreună cu alţi 700 de nenorociţi, prin ţara ungurească, peste Sătmar, până la tabăra internalilor din Thalerhof[235]. Aici au fost supuşi unui regim de sălbatică teroare. Comandantul

---

[234] Eduard Fischer (1862–1935) a fost comandantul Jandarmeriei din Bucovina. A avut o carieră militară, fiind distins cu numeroase ordine şi medalii militare. Din anul 1915 a fost general maior. În octombrie 1927 a primit titlul de Cavaler al Ordinului „Maria Terezia". Este autorul unor lucrări cu caracter geografic şi care privesc istoria războaielor din Principatul Moldovei. În anul 1899, i-a apărut, la Cernăuţi, lucrarea *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde, verfaßt anläßlich des 50jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k.u.k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherren durch die k.u.k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos* (Bucovina. O descriere istorico-geografică generală, alcătuită cu prilejul jubileului glorios de 50 de ani de domnie a Maiestăţii Sale Apostolice, prea milostivului nostru împărat şi comandant suprem al armatei, cu sprijinul Comandamentului Naţional al Jandarmeriei cezaro-crăieşti). În 1935 şi-a publicat, la Viena, cartea de memorii *Krieg ohne Heer: meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* (Război fără armată: apărarea Bucovinei de către mine împotriva ruşilor). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 377.

[235] După izbucnirea Primului Război Mondial, autorităţile austriece au înfiinţat mai multe lagăre de internare pentru populaţia civilă bănuită de acte de trădare faţă de Monarhia Habsburgică. Acestea erau situate în provinciile germane din vestul Monarhiei Austriece. După înfiinţarea curţilor marţiale (prima dintre ele şi-a început activitatea în septembrie 1914 şi a funcţionat la Cernăuţi, Gura-Humorului

de pe atunci al lagărului, colonelul Stadler, dăduse ordin gărzii de pază să ucidă imediat pe orice internat care ar îndrăzni să-şi arate nemulţumirea sau să facă vreun gest de protestare împotriva tratamentului aplicat în lagăr internaţilor, că doar, încheia d-l colonel, toată afacerea nu costă decât un proces-verbal de o jumătate de coală de hârtie. Bărbaţi, femei şi chiar copii, indiferent de condiţie şi clasă socială, dormeau în corturi improvizate pe pământul îngheţat. Holera şi tifosul secerau zeci de oameni pe zi. În scurt timp, numărul morţilor îngropaţi sub o pădure din apropierea lagărului s-a ridicat la 2 000. În reclamaţia sa, preotul Dracinschi cere să fie despăgubit din averea particulară a fostului general Fischer care, zice preotul, a pricinuit dezastrul său şi al familiei sale întregi, pierzând toată averea, sănătatea sa şi a fiicei sale.

În comuna Şerăuţii de Sus, din judeţul Cernăuţi, au fost arestaţi de plutonierul de jandarmi Max Zucher, următoarele persoane: Ion a lui Iacob Mateiciuc, agricultor,

---

şi Vatra Dornei; în Bucovina au funcţionat curţi marţiale şi pe lângă Brigada nr. 35, Brigada „Lilienhof" şi Divizia nr. 43; din martie 1915 au funcţionat curţi marţiale la Cernăuţi şi Rădăuţi), în lagărele de internare erau trimişi acei cărora la acţiunea penală preliminară nu li s-a putut dovedi nicio vină. Pentru populaţia sârbă s-au înfiinţat astfel de lagăre la Mostar, Arad şi Doboi. Lagăre de internare pentru populaţia civilă au funcţionat şi la Gellersdorf, Wilnsdorf, Oberhollabrunn. Pentru „elementele suspecte" din Galiţia şi Bucovina s-a înfiinţat, în septembrie 1914, lagărul din Thalerhof (în apropiere de Graz, capitala Landului Steyr din Austria). Complexul era format din barăci pentru cei internaţi aici, locuinţe pentru ofiţerii şi soldaţii comandamentului şi apartamente pentru cancelaria acestuia, putând adăposti până la 8 000 de oameni. La doi ani de la înfiinţare, în 1916 s-au ridicat şi barăci pentru spital, case de izolare pentru noii sosiţi, o casă pentru infecţioşi, un apartament de baie şi un local de arest. De asemenea, s-au construit o biserică catolică şi o capelă ortodoxă. Lângă acest complex se afla cimitirul lagărului. Primul comandant al lagărului a fost colonelul Stadler, secondat de căpitanul Fasching. Securitatea lagărului era asigurată de peste o mie de soldaţi. Primul grup de „trădători" din Galiţia şi Bucovina, 3 000–4 000 de oameni (preoţi, avocaţi, ţărani, călugări, femei şi copii), supus iniţial arestului miliar în închisoarea de la Stanislau, a sosit la Thalerhof la 4 septembrie 1914, fiind transportat cu trenul, pe ruta Sătmar–Budapesta–Graz. Până în mai 1917, când au fost sistate transporturile de deţinuţi spre Thalerhof (în urma interpelărilor deputaţilor cehi în Parlamentul de la Viena, lagărele de la Thalerhof, Mostar, Arad şi Doboi au fost desfiinţate, iar cetăţenii internaţi au fost fie trimişi acasă, fie forţaţi să-şi stabilească domiciliul în unul dintre oraşele din vestul Monarhiei), aici au fost internaţi 30 000 de oameni, originari din Bucovina şi Galiţia; în jur de 2 000 dintre aceştia şi-au găsit sfârşitul la Thalerhof. Marea majoritate a victimelor din lagărul supraaglomerat au murit fie din cauza unor epidemii – tifos exantematic, holeră, erizipel (boală infecţioasă a pielii) şi dizenterie, fie din cauza violenţei şi a tratamentului inuman la care erau supuse. Mormintele vechi ale lagărului au fost deschise la 23 iunie 1937, când a avut loc sfinţirea osuarului din cimitirul parohiei Feldkirchen (Graz), care adăposteşte şi osemintele de la Thalerhof. A fost alcătuită o carte a morţilor, unde sunt trecute numele celor decedaţi (1 767 persoane din Galiţia şi Bucovina), carte care se păstrează în cancelaria parohiei din Feldkirchen. În anul 2012, la iniţiativa colonelului în rezervă Manfred Oswald, comunitatea din Feldkirchen a realizat o placă funerară în patru limbi, care aminteşte de faptul că între 1914 şi 1917 au fost internaţi aici circa 30 000 de oameni din Galiţia şi Bucovina, iar între 1917 şi 1918 au fost aduşi circa 5 000 de prizonieri de război ruşi. În interiorul osuarului au fost montate 20 de plăci comemorative cu numele celor 1 767 de persoane decedate în lagăr, preluate de colonelul Manfred Oswald din Cartea morţilor aflată în parohia din Feldkirchen. Problema numărului şi a rămăşiţelor victimelor din lagărul de la Thalerhof încă nu este clarificată, existând presupunerea că ar mai fi şi alte oseminte îngropate pe terenul aeroportului unde a fost construit lagărul. Teodor Balan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul războiului mondial. 1914–1918*, Cernăuţi, Editura autorului, 1923, p. 57, 134–143; Georg Hoffmann, Nicole-Melanie Goll, Philipp Lesiak, *Thalerhof 1914–1936. Die Geschichte eines vergessenen Lagers und seiner Opfer* (Thalerhof 1914–1936. Istoria unui lagăr uitat şi a victimelor sale), Herne, Editura „Gabriele Schaefer", 2010.

arestat la 9 august 1914; Cornel Keiwan, învăţător, arestat în aceeaşi zi şi amândoi eliberaţi ca nevinovaţi la 3 septembrie 1915; Ion a lui Iacob Poraicu, agricultor, arestat în aceeaşi zi şi eliberat abia după un an; Dumitru a lui Nicolae Locovei, student, arestat în aceeaşi zi şi eliberat la 15 iunie 1915; Leonti a lui Grigore Boico, arestat în aceeaşi zi şi eliberat după zece luni; apoi Ion Bezboroho, arestat la 1 martie 1915 şi eliberat la 9 octombrie 1917, deci după doi ani şi şase luni; Ştefan Poraicu, arestat la 1 martie 1915 şi eliberat în martie 1918, deci după trei ani; Ilie Poraicu, arestat la 2 martie 1915 şi eliberat în august 1915, după ce fusese deţinut timp de şase luni în arest preventiv în temniţa Tribunalului din Suceava. Afară de Ilie Poraicu, ceilalţi au fost internaţi în tabăra de la Thalerhof, supuşi celui mai neomenos regim acolo, în timp ce acasă gospodăriile şi familiile lor au fost distruse.

Agricultorii Alexandru Humeniuc, Matei Dimitriuc, George Şandru, Ananie Dzurabeţ, Alexandru Coican, Ion Chabaila, Mihail Lesec şi Grigorie Codrean, toţi din comuna Văslăuţi, au fost arestaţi de jandarmii d-lui Fischer în toamna anului 1914, deportaţi în cele mai cumplite şi umilitoare maltratări şi insulte şi internaţi timp de trei ani în lagărele din Theresienstadt (Bohemia)[236] şi Thalerhof, lângă Graz, în Styria. Tot avutul a fost prădat şi nimicit în timpul absenţei lor de acasă.

La 5 iulie 1914, preotul Emilian Makowiewicz din Cernauca a fost arestat, împreună cu soţia sa, de jandarmii Pokoi şi Klappa. Arestarea s-a făcut din ordinul d-lui Fischer pentru simple bănuieli. În timpul transportării spre Thalerhof a fost insultat şi maltratat. În oraşul Graz a fost scuipat şi bătut de persoane din societatea bună germană, ba chiar şi de cucoane. Soţia sa, internată şi ea în acelaşi lagăr, a murit acolo, în urma marilor suferinţe morale şi fizice îndurate. Amănuntele pe care le relatează preotul Makowiewicz sunt cu adevărat senzaţionale şi-ţi fac impresia de lucruri pe care numai în romane sau poveşti [le] poţi afla.

În judeţul Siret au fost arestate, din ordinul d-lui Fischer, 186 persoane pe simple bănuieli sau denunţuri anonime. Aceşti oameni au fost deţinuţi parte în puşcăriile de pe lângă tribunalele din Bucovina, parte deportaţi în lagărele din Theresienstadt sau Thalerhof, făcând cu toţii laolaltă 295 ani şi două luni de puşcărie.

Ţăranul Mihai a lui George Todosan din Ostriţa a fost arestat în septembrie 1914 de plutonierul de jandarmi Dutkievici din Molodia, astăzi Cozmin, maltratat şi purtat prin toate închisorile din Bucovina şi Ungaria până la Muncaci şi, în fine, fiind absolut nevinovat, a fost eliberat după zece luni de grele suferinţe. În acest timp, toată gospodăria i-a fost prădată şi distrusă.

---

[236] La Theresienstadt (actualmente Terezin, oraş din nordul Boemiei, Cehia), Iosif al II-lea a construit, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, o fortăreaţă militară, una dintre ultimele fortăreţe bastion din Europa (cunoscută şi sub numele de Mica Fortăreaţă). Aceasta a servit şi ca închisoare, în timpul Primului Război Mondial, aici fiind închişi cei acuzaţi de acte de trădare faţă de Monarhia Habsburgică. După izbucnirea celui de al Doilea Război Mondial, naziştii au închis la Theresienstadt prizonieri evrei, cehi, ruşi, polonezi, britanici, francezi, români, Mica Fortăreaţă transformându-se în lagăr de concentrare. Fiind un lagăr de tranzit al prizonierilor spre celelalte lagăre de concentrare, pe aici a trecut un număr impresionant de deţinuţi (144 000, dintre care 33 000 au murit; alţi 88 000 de prizonieri au fost, însă, deportaţi spre lagărele de exterminare). Între anii 1945 şi 1948 a servit şi ca închisoare pentru prizonierii germani; accesat online (15 februarie 2013) http://dli.ro/fortareata-din-terezin-republica-ceha.html.

Învăţătorul Ioan Todosan din Poieni, judeţul Gura-Humorului, a fost arestat pe la sfârşitul anului 1915, din ordinul generalului Fischer; a fost escortat, insultat, maltratat şi internat în lagărul din Thalerhof până la finele lui iunie 1916. Şi e interesant să se ştie că asupra celor imputate d-lui Ioan Todosan au fost ascultaţi nu mai puţini de 129 de martori, care toţi au certificat absoluta sa nevinovăţie. Vedeţi cu ce fast, cu ce lux de formalităţi de procedură lucrau autorităţile austriece, fără să se sinchisească de enormele suferinţe ale celor arestaţi şi deţinuţi.

Preotul Adrian Andronic, din Pătrăuţi, lângă Suceava, a fost arestat odată cu inginerul Tit[us] Onciul, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei[237]. A fost maltratat şi insultat în chip ordinar de plutonierul de jandarmi Pokoi. În timpul escortării de la o temniţă la alta au fost insultaţi şi loviţi de populaţia cu monopolul patriotismului austriac, care striga (citez după scrisoarea părintelui Andronic): „Sieht an, ein Galach und ein Deputat, lovind în noi, zice părintele, ca în nişte dobitoace", adică, pe româneşte: „Priviţi un popă şi un deputat".

Dirigintele şcolar Karl Schorsch, din Vasilău, judeţul Zastavna, a fost arestat de jandarmul plutonier Rumygailo, în gara Verenceanca, la 4 august 1914. Escortat apoi din temniţă în temniţă, a fost adus la Stanislau, unde a fost cumplit maltratat de mulţime, de aceeaşi mulţime despre care vorbeşte şi părintele Andronic. A fost internat, apoi, parte în Thalerhof, parte în Pulkau, judeţul Oberhollabrunn (Austria de Jos), până la 13 aprilie 1917.

Caracteristic e şi cazul învăţătorului Nicu Jemna, din Cernăuţi-Mănăsteriştea. Acesta a fost arestat de plutonierul de jandarmi Geliczch, în ziua de 15 octombrie 1914, în apropierea comunei Ciudei. Bănuit că face spionaj în favoarea ruşilor, a fost maltratat în chip cumplit. Făcându-i-se percheziţie, i s-au luat toţi banii (cam 600 coroane) şi, pe lângă alte hârtii, s-a găsit asupra sa şi un exemplar din *Istoria românilor*, scrisă de preşedintele nostru, Nicolae Iorga. Atunci a fost declarat spion şi condamnat la moarte prin ştreang de mai mulţi plutonieri şi sergenţi de jandarmi. Numai intervenţiei întâmplătoare a unui ofiţer din Vicov este a se mulţumi că omul a scăpat cu zile, fiind trimis la Comandamentul de etape din Dorna.

D-l Aurel Bulandra, student, domiciliat în Suceava, a fost arestat la 1 februarie 1916, din ordinul d-lui Fischer, de către plutonierul de jandarmi Zaremba, pentru pretinsa complicitate cu ruşii. A fost internat în lagărul de la Thalerhof timp de şase luni, apoi, fiind recrutat, a fost trimis pe front; rănit, a fost declarat invalid şi, în această calitate, internat în lagărul de la Gellersdorf [vezi mai sus]; în urma amnistiei din 1917 a fostului împărat Carol[238], a fost eliberat. Dar, în drum spre casă, fu din nou arestat, în Lemberg, de un agent al d-lui Fischer, cu numele Schachner, evreu originar

---

[237] Titus Onciul (1866–?), inginer, fratele lui Aurel Onciul. A urmat studii politehnice la Viena, unde a obţinut diploma de inginer. După absolvire a intrat în serviciul statului, fiind comisar şef la Departamentul pentru construcţii al Căilor Ferate de stat (Cernăuţi). A fost deputat al curiei comunelor rurale (Suceava) în legislatura a X-a (1905–1910). În camera legislativă bucovineană a reprezentat Partidul Democrat. Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 509.

[238] Împăratul Carol al IV-lea al Austriei, în acelaşi timp rege la Ungariei, sub numele de Carol I. Acesta a emis, la 17 octombrie 1918, numai pentru Austria, proclamaţia *Către popoarele mele*, prin care propunea reorganizarea Austro-Ungariei într-un stat federal, în cadrul căruia, păstrându-se instituţiile fundamentale, urmau a fi organizate, conform dorinţei naţionalităţilor din Imperiu, state naţionale autonome. Proclamaţia nu şi-a atins scopul, fiind emisă mult prea târziu.

din Suceava. Apoi închis în temniță la Cluj timp de cinci luni și într-o temniță din Viena, așișderea în arest preventiv, timp de șapte luni.

D-l George Palamarciuc, profesor secundar la Liceul „Ștefan cel Mare" din Suceava, a fost arestat la 21 martie 1918, în urma denunțărilor agenților lui Fischer. A fost întemnițat la Suceava și apoi în Viena timp de șapte luni de zile și numai prăbușirea Austro-Ungariei i-a adus mântuirea. D-lor deputați, dați-mi voie să vă citesc un pasaj din scrisoarea d-lui profesor Palamarciuc, prin care d-sa arată, în lumina adevărului, situația românilor bucovineni în acele vremuri de tristă amintire. Iată ce zice d-sa: „Pentru biroul de spionaj (Abwehrstelle), căpitanul Hintz a angajat, la îndemnul lui Fischer, ca agenți numai evrei, dintre care mai cu seamă doi, Schachner și Zappler, făceau cea mai mare batjocură de bieții români care aveau nenorocirea să fie arestați la ordinul lor. Sub influența acestor agenți a început și o mare parte din populația evreiască să ia o atitudine ostilă față de români. Nu era chip să te arăți prin oraș. Populația evreiască stupia și făcea observații malițioase la adresa românilor".

Preotul Vasile Rudeiciuc, din Dracineț, a fost arestat de jandarmii d-lui Fischer în ziua de 28 august 1914 și întemnițat în Cernăuți. A fost eliberat de rușii care ocupaseră Cernăuțiul și a trecut în Vechiul Regat ca să scape de prigonirile pornite contra sa. În urma acestui fapt, întreaga familie a preotului Rudeiciuc, compusă din șapte persoane, a fost arestată și supusă celui mai barbar regim de prigoniri și vexații.

Învățătorul Alexandru Nastasi, din Negrileasa, a fost arestat la 20 septembrie 1914 de Jandarmeria din Siret și, legat în fiare, a fost transportat la Humor unde, pe atunci, se afla d-l Fischer. Acesta i-a făcut în persoană instrucția și l-a somat pe d-l Nastasi să primească a face spionaj în favoarea Austriei. D-l Nastasi a refuzat. Atunci d-l Fischer, foarte enervat, a decretat deportarea sa la Muncaci și de aici la tabăra din Thalerhof. Acolo d-l Nastasi a rămas timp de patru luni și, în urmă, constatându-se nevinovăția sa, a fost condamnat în Graz, până la 15 noiembrie 1915. În acest timp i-a murit nevasta și tot avutul i-a fost prădat și distrus. Tovarăș de mizerii și suferințe i-a fost, în parte, profesorul Vasile Lițu, acum deputat în acest Parlament [P.D.U., circumscripția Dorna, județul Câmpulung].

D-l Haralambie Nichitovici, proprietar din orașul Suceava, a fost arestat la 12 mai 1918 de jandarmerie pentru bănuiala de spionaj în favorul României. A fost deportat și internat în Austria de Jos, împreună cu țăranul din Dorna, George Boncheș, fost deputat în Dieta provincială a Bucovinei[239]. Interesantă e partea din expunerea d-lui Nichitovici, unde arată cum d-sa și fostul deputat George Boncheș tăiau lemne prin păduri și săpau prin ogoarele și grădinile nemților din apropierea Vienei ca să-și câștige existența.

Preotul Ilarion Prelici, fost cooperator în Rarancea, a fost arestat de comandantul Postului de Jandarmi din Rarancea, cu numele Wolf, în ziua de 8 august 1914. Închis mai întâi în temnița din Cernăuți, a fost, apoi, ridicat și transportat spre Thalerhof, împreună cu alți 14 preoți, între care și doi preoți români basarabeni, și anume:

---

[239] George Boncheș, țăran din Vatra Dornei. Deputat al curiei a III-a română în legislatura a XI-a (1911–1914). În camera legislativă bucovineană a fost, la început, independent, apoi a aderat la gruparea „apărăristă" din Partidul Național Român. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 475.

preotul din Colincăuţi şi cel din Rachitna. În relaţia pe care o dă, părintele Prelici arată marile mizerii pe care le-a îndurat în lagărul de la Thalerhof. Amănuntele privitoare la viaţa din acel lagăr concordă cu cele comunicate de preotul Dracinschi, despre care am vorbit anterior.

Preotul Christofor Iliuţ, din Fundu Moldovei, a fost arestat în ziua de 7 octombrie 1914, pus în lanţuri şi mai întâi închis într-o celulă a Cazarmei de Jandarmi din Fundu Moldovei, laolaltă cu primarul acestei comune, Toader Leuştean. Abia după trei zile a fost dus la Pojorâta. Pe drum a fost batjocorit, huiduit şi lovit, mai ales de evrei.

Pamfil Cuparencu, agricultor din Ropcea, denunţat de fostul primar din Ropcea, Eudoxiu Daşchievici, a fost arestat în anul 1915 de jandarmul plutonier Baumgarten. În temeiul unor mărturii false, Cuparencu a fost condamnat la zece ani temniţă şi a murit în închisoarea din Thalerhof, la 18 martie 1917. Au rămas în urmă nevasta şi şase copii minori. Astăzi, locuitorul Andronic Mazurski din Ropcea arată că, atunci când se făceau cercetările împotriva lui Pamfil Cuparencu, el, Mazurski, fiind citat ca martor, a fost schingiuit atâta timp de jandarmul Baumgarten, până n-a confirmat pretinsa vină a lui Cuparencu. Astfel, a fost, apoi, condamnat Cuparencu.

D-l Vasile Beuca-Costineanu, fost învăţător în Noua Suliţă, a fost arestat de jandarmerie la 20 septembrie 1914 şi dat afară din slujbă. Escortat peste Humor – Dorna – Bistriţa, a fost maltratat şi batjocorit, mai ales de către populaţia evreiască din acele părţi. D-l Beuca-Costineanu arată în relaţia sa amănunte foarte interesante asupra felului, într-adevăr barbar, cum erau trataţi cei arestaţi de jandarmii d-lui Fischer.

Preotul Ioan Iliuţ din Voroneţ [a fost] arestat de Jandarmeria din Humor la 15 iunie 1916, în urma unui denunţ anonim, inspirat de cârciumarul Scheuermann din Voroneţ. [A fost] insultat şi maltratat în Humor, în Dorna, mai ales de populaţia evreiască, tratat peste tot ca un criminal. Deşi achitat de Curtea Marţială din Bistriţa, arestat din nou de aceiaşi jandarmi şi iar purtat prin toate închisorile. Ajuns la Sibiu, a trăit aici sub pază până la declaraţia de război a României. Atunci iar a fost arestat şi întemniţat în închisoarea de la Ocna Sibiului. Iată ce scrie părintele: „În Ocna Sibiului am fost închis într-un arest plin de ţărani români, împreună cu femeile şi copiii lor. Două zile şi două nopţi am stat închişi fără mâncare, huiduiţi şi maltrataţi de turbaţii jandarmi unguri. Sute de preoţi, învăţători şi ţărani români au fost arestaţi şi schingiuiţi în zilele acelea de groază. Mulţi au fost executaţi pe drum sau în închisori, fără nicio judecată". Iată, d-lor, relaţia autentică a unui martir al Bucovinei. Iată înfrăţirea durerii şi martiriului nostru cu cel al Ardealului, întru izbândirea aceluiaşi ideal. De la Sibiu, preotul Iliuţ a fost dus la Cluj şi de aici la Praga. Abia în aprilie 1918 a putut să se reîntoarcă acasă.

D-l George Boncheş, agricultor şi fost deputat al cercului Câmpulung în Dieta bucovineană, a fost arestat de jandarmi la 27 aprilie 1916 şi tradus în faţa Curţii Marţiale din Rădăuţi, care însă l-a achitat. Totuşi, d-l Boncheş a fost deportat şi internat în tabăra de la Wilnsdorf, judeţul Pöggstall, Austria de Jos, iar apoi în lagărul de la Oberhollabrunn [vezi mai sus], unde a stat până la 1 noiembrie 1917. Cauza arestării d-lui Boncheş a fost că făcuse plângere la d-l Fischer împotriva samsarilor de pe lângă Biroul economic al Comandamentului de Jandarmi nr. 13 din Cernăuţi. D-l Boncheş arătase în acea plângere că agenţii economici Klier,

Brodowski, Iosef Moses făceau afaceri enorme în dauna populației rurale. Daunele îndurate de d-l Boncheș de pe urma deportării și internării sale se ridică la multe zeci de mii de coroane.

D-l Vasile Lițu, profesor secundar și în prezent deputat al circumscripției Dorna, a fost, așișderea, arestat și maltratat de jandarmii d-lui Fischer și iată ce spune d-l Lițu despre acele suferințe îndurate de d-sa: „O lună după izbucnirea războiului, la 4 septembrie 1914, am fost chemat de sergentul major de jandarmi Schwarz la primărie și deținut aici. După o noapte petrecută sub baionetele a doi jandarmi, îmi declară jandarmul Schwarz a doua zi că sunt arestat și mă întemniță în arestul Judecătoriei din Dorna. Cauza arestării mi-a fost comunicată abia după zece zile și iată care erau punctele de acuzație: 1) Că am scris articole împotriva Monarhiei Austro-Ungare și a dinastiei habsburgice; 2) Că am luat parte, între anii 1906 până la 1913, la toate manifestațiile dușmănoase Monarhiei; 3) Că întrețin relații cu bărbații politici din România și, îndeosebi, cu d-l profesor Nicolae Iorga; 4) Că sunt membru la Liga Culturală; 5) Că aș fi declarat, într-o vorbire ținută la București, că dorința mea și a tuturor românilor bucovineni este să se unească cu Patria Mamă; 6) Că aș fi zis cândva că e datoria românilor bucovineni să sară în ajutorul românilor din Ardeal, atunci când aceștia se vor răzvrăti împotriva ungurilor". Apoi d-l Lițu descrie cu amănunte tot calvarul suferințelor, insultelor și maltratărilor îndurate până a ajuns în tabăra internaților din Thalerhof, unde a rămas până la 10 decembrie 1914, fiind apoi continuat în Graz, până în septembrie 1917. Așișderea a fost arestat și insultat părintele profesor Dimitrie Țopa, deputat bucovinean [P.D.U., circumscripția Sadagura, județul Coțmani] în această onorată Cameră. D-nii deputați Lițu și Țopa sunt de față și pot să confirme relațiile pe care vi le dau și pe care dumnealor mi le-au comunicat mie.

Țăranul Ion Olariu din Volovăț a fost arestat în anul 1915 de plutonierul de jandarmi Pokoi, în urma denunțului unui detectiv evreu, care l-a denunțat că are un băiat care trecuse în Regatul Român. În urma chinurilor și privațiunilor îndurate, bătrânul om de 66 de ani a murit [la] scurt timp după arestare.

Țăranul Ion Bodnariuc din Ropcea a fost arestat în anul 1914 de jandarmul plutonier Baumgarten, care l-a maltratat în mod grozav. Între altele, acest plutonier de jandarmi inventase următoarea metodă de torturare. Având un câine foarte rău, îi dete drumul și-l asmuțea asupra nenorocitului Ion Bodnariuc, legat de mâini și de picioare, ca să nu se poată mișca. Bodnariuc a fost denunțat că ar fi vinovat de trădare de patrie. Denunțătorii săi au fost: fostul primar Eudoxiu Dașchievici, despre care vom mai vorbi, apoi evreii Berl și Pinkas Dermer, Jüdel Mentscher, Samson Finder, Șmil Fleischer, toți din Ropcea. A fost întemnițat timp de patru ani de zile.

D-l Petre Rei, diriginte poștal și învățătorul Ioan Grigorovici, amândoi din Igești, au fost arestați la 17 septembrie 1914 de jandarmul plutonier Nicolae Kuprak. Ferecați în lanțuri, au fost escortați la Bistrița, de unde, după multe și negrăite privațiuni și înjosiri, au fost eliberați, constatându-se nevinovăția lor. Învățătorul Ioan Grigorovici a murit la scurt timp după aceea, în urma mizeriilor și lipsurilor îndurate.

Preotul Simion Voloșciuc, paroh în Văslăuți, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer, la 4 august 1914. Adus în fața sa, a fost interogat chiar de d-l general – o cinste [de] care, firește, nu fiecare arestat putea să se învrednicească. Părintele Voloșciuc a trebuit să depună la mâna d-lui general un ceas cu lanț de aur, în valoare

de 6 000 coroane pe atunci şi toţi banii, în sumă de 700 coroane, pe care îi avea asupra sa. După chinuri şi batjocuri de tot felul, bietul om a ajuns, la 2 septembrie 1914, la Thalerhof, unde a fost internat. La 14 octombrie 1914, deci după o lună şi 12 zile, a murit de mizerie. Toată averea distrusă şi prădată e evaluată de familia rămasă la 150 000 coroane.

Preotul Cornel Tomovici, paroh în Zoiniace, judeţul Zastavna, a fost arestat din ordinul d-lui Fischer la 20 mai 1916. Deţinut în arest preventiv timp de un an de zile, prigonit, maltratat şi lipsit de tot ce e necesar pentru existenţă, preotul Tomovici a înnebunit. Astăzi, acest nenorocit se găseşte în casa de alienaţi din Graz. În urma sa au rămas soţia, cu patru copii. Daunele sunt evaluate la 150 000 coroane.

Preotul Gheorghe Lanivschi, din comuna Moldova Suliţei, denunţat de cârciumarul din sat, Eisig Iwanier, a fost arestat pe la mijlocul lunii august 1914 de către jandarmii Thomas Grossar şi Beer pentru simple bănuieli. Suferinţele îndurate de acest bun şi cinstit preot român au fost grozave. Iată un capitol din epopeea suferinţelor preotului Lanivschi. Citez textual după relaţia sfinţiei sale: „După câteva zile petrecute în temniţele din Cernăuţi, Rădăuţi şi Suceava, jandarmii d-lui Fischer m-au pus în lanţuri, legat cot la cot cu un ţigan, cu numele Toader Băcilă, din comuna Bădeuţi. Ferecat în lanţuri, alături de nenorocitul ţigan desculţ şi zdrenţeros, am fost târât pe străzile oraşului Suceava, ziua mare, la gara Iţcani, unde o imensă mulţime de jidovi şi străini s-au năpustit asupra mea cu batjocuri, maltratări şi bătăi, ba chiar un grănicer austriac scosese baioneta ca să mă străpungă. În această învălmăşeală nimic nu auzeam din partea jidovilor, decât vorbe injurioase şi apostrofări ca acestea: «Fiii noştri luptă pentru împărat, iar voi, popilor, trădaţi patria!» Timp de câteva ore am fost condamnat să ascult nemaiauzite sudalme şi nimeni nu s-a găsit să mă ia în scut. Singura mea nădejde era că poate vreun român din Regat, din Burdujeni, văzând cele ce se petrec, va da de veste la Bucureşti, arătând ce trebuie să sufere românii din Bucovina. Dar până la intervenţia Bucureştilor, jandarmii d-lui Fischer şi străinii de aici ne luau zilele. La gara din Hatna, batjocora s-a mărit. Aici a fost adus, aşişderea în lanţuri, un alt preot bucovinean, parohul Lagadin, din Berhomet, împreună cu cântăreţul bisericesc din acea comună, amândoi bănuiţi de rusofilism. Deci, mărindu-se ceata «trădătorilor», s-a mărit şi ceata prigonitorilor noştri. Pe drum spre Dorna, am fost închişi într-un compartiment întunecat şi toţi ferecaţi în lanţuri; eram loviţi, scuipaţi şi insultaţi, atât de personalul trenului, cât şi de lumea pe care conductorii o aducea în compartimentul nostru ca să-şi bată joc de noi. La toate gările unde ajungeam, lume enorm de multă, adunată anume, aşteaptă ca să întâmpine pe «trădători» cu insulte şi huiduieli. După multe şi negrăite chinuri, am ajuns la Dorna, la ceasul unu după miez de noapte. Lumea, înştiinţată de sosirea noastră, ne aştepta şi ne-a întâmpinat cu fluierături, huiduieli şi lovituri. În Dorna am fost băgaţi în temniţă, eu legat laolaltă cu ţiganul Băcilă. Şi culcându-ne pe piatra goală, nici nu puteam să-mi fac cruce şi nici să-mi pun pumnii sub cap, fiindu-mi mâna dreaptă legată. Ţiganul Băcilă îşi făcea cruce zicând: «Poate eu tot voi fi vinovat cu ceva, dar preotul acesta, de bună seamă suferă nevinovat». A doua zi, toată jidovimea şi toţi străinii adunaţi din toată Bucovina în Dorna, de frica ruşilor, ne aşteptau chiar de la uşa temniţei în care noi zăceam nevinovaţi. Înnegrind toată strada, se înşiruiau în şir nesfârşit şi [era] chiar cordon de paznici pentru menţinerea ordinii; ca la vreo procesiune festivă se făcuse.

Când am fost scoşi din temniţă, s-au năpustit jidovii asupra mea bătându-mă cu pumnii, scuipându-mă şi aruncând cu pietre. Pălăria şi hainele îmi erau albe de scuipat ca de zăpadă proaspătă. Chiar de pe acoperişurile caselor aruncau cu pietre în noi. Martori ai acestor grozave suferinţe sunt, între alţii, preotul Lupăşteanu şi profesorul Vasile Liţu, acum deputat în Parlamentul român". Aceasta este o parte numai a relaţiei pe care mi-a dat-o părintele Lanivschi şi am citat-o textual după manuscrisul d-sale.

Întrerup aici şirul expunerilor aparţinătoare acestui capitol, căci numărul cazurilor este infinit mai mare şi trec la capitolul şi mai interesant al execuţiilor sumare pe care generalul Fischer le-a ordonat şi săvârşit în cuprinsul Bucovinei prin subalternii săi. Iată câteva din ele. Ţăranul Vasile Ţehanciuc, din comuna Dubăuţi, de 63 de ani, căsătorit, având patru copii, a fost executat de către jandarmul plutonier Victor Bogosievici în ziua de 25 octombrie 1915, ora 3 şi 45 minute după amiază. Ordinul de execuţie a fost dat de d-l Fischer, prin locotenentul său de jandarmi, Spreitzenhofer, în urmă avansat maior. Fapta pentru care acest ţăran a fost executat e că a refuzat să dea căruţa sa pentru ajutorarea familiilor celor mobilizaţi şi că declarase că odată ce ruşii ocupă Bucovina, el nu mai recunoaşte ordinele altei stăpâniri. Dar acest fapt ce se imputa lui Ţehanciuc n-a fost stabilit prin martori. Execuţia s-a săvârşit *brevi manu* şi numai în urma unei foarte sumare anchete, asupra căreia lipsesc orice acte.

În comuna Cuciurul Mare a fost executat, în ziua de 31 octombrie 1914, Constantin a lui Casian Storoşciuc, băiat de 15 ani, născut la 27 mai 1899. Execuţia a săvârşit-o jandarmul plutonier Johann Drescher, asistat de câţiva soldaţi şi jandarmi de sub ordinele sale. Pretinsa faptă criminală ce se punea în sarcina acestui băiat era că el ar fi trădat ruşilor poziţii ale armatei austro-ungare, fapt pe care jandarmul Drescher îl conchidea din mărturia stoarsă prin terorizări şi cumplite violenţe de la doi martori minori şi anume, băiatul Pentelei a lui Ion Ciornohuz, de 11 ani şi Vasile a lui Ion Ciornohuz, de 13 ani. Aceşti martori, bătuţi şi ameninţaţi de jandarmul Drescher, au depus [mărturie] că ar fi văzut la Constantin Storoşciuc trei ruble şi că Storoşciuc le-ar fi comunicat lor că de acum el va câştiga mulţi bani. Atâta a fost suficient ca, în contra oricărei dispoziţii legale, minorul Constantin Storoşciuc să fie spânzurat. Ancheta ordonată mai târziu, în anul 1917, în urma unei interpelări în Parlamentul din Viena, a deputatului ucrainean [Elias] Semaka[240] a dovedit completa nevinovăţie a băiatului omorât de jandarmul Drescher şi toţi martorii ascultaţi în acea anchetă, ca mama celui executat, Saveta Storoşciuc, femeia Maria Chineşciuc şi martorii Ion şi Pentelei Ciornohuz, au arătat că numai de groaza maltratărilor neomenoase ale jandarmului Drescher şi de frică ca să nu fie spânzuraţi şi ei, au făcut depoziţiile după indicaţiile şi dorinţa lui Drescher.

---

[240] Elias Semaka (1866–1929), judecător la Tribunalul din Coţmani şi la Tribunalul provincial din Cernăuţi. A fost membru al Consiliului şcolar districtual, preşedintele societăţilor „Narodnyi Dim", „Ruska Bursa" şi „Ruska Besida" din Coţmani. Deputat al curiei a IV-a ucraineană în legislatura a XI-a (1911–1914). În camera legislativă bucovineană a reprezentat Partidul Poporal Ucrainean. Între anii 1915 şi 1916, a fost membru al Consiliului General Ucrainean din Viena. În anul 1918, a făcut parte din Rada ucraineană, militând pentru preluarea, de către ucraineni, a controlului asupra Bucovinei. Ulterior s-a stabilit în Slovacia, unde a activat ca jurist. Mihai-Ştefan Ceauşu, *op. cit.*, p. 451, 521–522; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 379–380.

Ilie Lupaşcu, agricultor din Voloca, de 28 de ani, căsătorit şi având trei copii, a fost executat, la 7 septembrie 1914, în comuna Voloca, de către sublocotenentul Domanschi. Motivul execuţiei: pretinsă trădare. Nimic şi nimeni nu dovedesc vinovăţia omului. Toţi martorii, ascultaţi după ce execuţia se săvârşise, declară că au auzit vorbindu-se despre cel condamnat cutare şi cutare lucru. Pe baza unor simple şi foarte vagi prezumţii, omul a fost spânzurat. [...] Iată, d-lor deputaţi, ce-mi scrie văduva Fevronia a lui Ilie Lupaşcu: „În ziua de 7 septembrie 1914 au trecut câţiva soldaţi austrieci prin comuna Voloca şi au întrebat dacă nu sunt ruşii prin comuna noastră. Iar oamenii din sat au răspuns oarecum în glumă că nu-s, dar s-a dus Ilie a lui Iacov Lupaşcu să-i aducă. La vorba aceasta, d-l locotenent a poruncit să-l caute pe bărbatul meu şi să-l aducă la judecată, la casa pădurarului. Bărbatul meu nici nu era lipsă de acasă, pentru că avea frică de ruşi şi cum se afla lângă casă un nuc, iată că sosiră oamenii din sat şi soldaţii şi fără oareşcare vinovăţie îl legară cu mâinile îndărăt şi, ducându-l prin sat, îl ucideau cu drugi, iar ajunşi în pădure, nevinovat şi fără de judecată, jandarmii l-au spânzurat şi m-au nenorocit pe mine, cu trei copii orfani de tată".

Florea a lui Grigorie Olăraş şi Paraschiva a lui Florea Olăraş, agricultori din Ropcea, judeţul Storojineţ, au fost executaţi de jandarmii d-lui Fischer în ziua de 16 septembrie 1914, în grădina femeii Ecaterina Gheorghian, din comuna Pătrăuţii de Jos, pe Siret. Iată şi împrejurarea în care au fost executaţi aceşti oameni. Înaintând armata rusă pe la mijlocul lunii septembrie 1914 spre oraşul Storojineţ, s-a răspândit în satul Ropcea zvonul că ruşii vor nimici prin foc toată pâinea adunată prin hambarele marilor proprietari. Sătenii din Ropcea se puseră, deci, în cale să ia ei din pâinea adunată pe lângă cele curţi boiereşti şi astfel şi Florea Olăraş a luat o cantitate oarecare de cereale, depozitând-o în hambarul său. Primarul de pe atunci al comunei Ropcea, d-l Eudoxiu Daşchievici, a aranjat o teribilă intrigă, acuzându-l pe Olăraş de spionaj, atât la ruşi, cât şi, prin soli speciali, la trupele austro-ungare ce se aflau pe atunci la Pătrăuţi pe Siret. Florea şi Paraschiva Olăraş au fost arestaţi de o patrulă austriacă, condusă de jandarmi ai d-lui Fischer. Înainte de execuţie au fost maltrataţi în mod oribil, căci martorii oculari Veronica Paladiuc din Ropcea, Aniţa a lui Toader Moldovan, Ecaterina a lui Alexandru Gheorghian din Pătrăuţi pe Siret, spun că feţele lor erau umflate grozav, de nerecunoscut şi vinete, de culoarea pământului. Întâi a fost spânzurat Florea Olăraş, iar apoi femeia, Paraschiva; şi fiindcă Florea, deşi atârnat de ştreang, nu murea destul de repede, soldatul Pucaci s-a urcat pe umerii săi cu picioarele, îndesându-l în jos. Martorul ocular Filip Gheorghian, viceprimarul comunei Pătrăuţi pe Siret, spune că aceşti oameni au murit nevinovaţi şi că Paraschiva Olăraş plângea şi mereu da asigurări de nevinovăţia sa şi a soţului ei. Florea Olăraş a mers la moarte liniştit, demn şi hotărât. Jandarmul Klappa, care i-a executat pe aceşti doi săteni şi care mai are şi alte isprăvi la fel la activele sale, a luat asupră-şi şi toţi banii pe care aceşti nenorociţi îi avuseseră la sine, fără a fi dat seama cuiva de acei bani. Iată, d-lor deputaţi, ce scrisoare am primit de la orfanul Simion Olăraş, fiul celor executaţi: „În anul 1914, luna lui octombrie, a arestat jandarmul austriac Klappa pe tatăl şi pe maica mea, Florea şi Paraschiva Olăraş, pentru că ziceau că au făcut înaltă trădare şi i-au dus de la Ropcea la Pătrăuţi, bătându-i straşnic cu patul puştii, ca pe nişte câini. În Pătrăuţi i-au

spânzurat pe amândoi, pe mărturia fostului primar Eudoxiu Daşchievici, fără de nicio judecată. Tatăl meu a avut la el 340 coroane şi nu ştiu ce s-a făcut cu aceşti bani. Şi fratele meu Ion şi eu am fost luaţi la catane, că de cătănie am fost buni, iar părinţii ni i-au ucis. Şi am rămas şi noi şi frăţânii mai mici orfani şi cu gospodăria prădată de jandarmi şi nimicită. Vă rugăm să ne ajutaţi".

Ţăranii Ioan Ştefanovici, de 46 de ani, şi George Meleanca, de 65 de ani, amândoi din comuna Cuciurul Mare, au fost executaţi prin spânzurare în comuna Cuciurul Mare, în ziua de 3 octombrie 1914, ora 10 şi 30 minute dimineaţa. Fapta incriminată: pretins spionaj şi les majestate. Martori sau alte probe lipsesc. Sentinţa de condamnare e dată în unanimitate de voturi ale patrulei militare din Cuciurul Mare, improvizată în Curtea Marţială şi prezidată de plutonierul districtual de jandarmi Dionisius Preussentaus. Această Curte se compunea din: un plutonier de jandarmi, şapte sergenţi, un fruntaş şi doi soldaţi. Interesant este că membrii acestei Curţi au fost martorii şi acuzatorii şi judecătorii şi călăii victimelor. Înainte de execuţie, oamenii au trebuit să-şi sape singuri groapa în care au fost aruncaţi apoi.

În ziua de 22 octombrie 1914, au fost executaţi prin ştreang, pe peronul gării din Hliboca, fiind atârnaţi câte doi de felinare, următorii oameni: Dumitru Crucico, factor poştal, de 25 ani, căsătorit; Trofin Lupuleac, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Emil Holovaci, agricultor din Hliboca, 27 ani, căsătorit; Vasile Vijniuc, băiat de 15 ani, pălmaş din Hliboca. Martora oculară Aniţa Prodaniuc, din Hliboca, fusese arestată odată cu aceşti patru nenorociţi şi a scăpat de moarte ca prin minune. Ea povesteşte că arestarea s-a făcut aşa, din curat senin, cu prilejul unei trecătoare reîntoarceri la Hliboca a trupelor austriece, întâmplată în timpul fluctuaţiilor frontului din Bucovina. Nu ştie nici până astăzi pentru ce jandarmii i-au arestat şi maltratat atât de grozav. Alţi martori, ca Tanase Maxemiuc, Iacov Mazureac, certifică aceleaşi lucruri, adeverind, mai ales, modul cumplit în care au fost maltrataţi nenorociţii oameni. Elena Holovaci, nevasta executatului Emil Holovaci, zice că abia a doua zi după execuţie a aflat de moartea tragică a soţului ei, fiind chemată la îngropare. Primarul comunei Hliboca, George Nimigean, şi ajutorul său, Tanase Maxemiuc, cred că cei patru inşi au fost executaţi pentru simpla bănuială de furt. Amândoi arată, însă, că afară de băiatul Vijniuc, care era un stricat, ceilalţi trei erau oameni foarte cinstiţi şi de ordine. Denunţul împotriva victimelor l-a făcut un anume Franz Zimmermann, un băutor şi depravat care, după execuţie, şi-a prezentat socoteala, cerând d-lor ofiţeri austrieci, probabil şi d-lui Fischer, o cuvenită remuneraţie pentru serviciile aduse patriei.

George Ilica, agricultor din Broscăuţii Vechi, 38 ani, căsătorit, a fost executat prin ştreang, prin sergentul de jandarmi Kaczkowski din Budeniţi. Fapta ce i se imputa era deserţiune [dezertare] şi spionaj. Acte doveditoare sau martori lipsesc. Locotenentul de jandarmi Preisser, raportând asupra cazului, la 13 iulie 1917, către Comandamentul de Jandarmi nr. 13, pe atunci în Beszterce [Bistriţa] (în Ardeal), se mărgineşte a aduce la cunoştinţa d-lui Fischer că execuţia lui Ilica s-a făcut în satul Budeniţi în mod public, pentru a se îngrozi lumea prin exemplul dat şi că execuţia s-a făcut cu toată pompa (Feierlichkeit) şi demnitatea (Würde).

Vasile Gosiuc, muzicant din oraşul Storojineţ, de 35 de ani, căsătorit, a fost executat în ziua de 20 octombrie 1914, pentru pretins spionaj, de către jandarmii

d-lui Fischer. Dosar, proces-verbal, martori sau alte dovezi lipsesc cu desăvârşire. Alexandru Handiuc, ajutor de primar din Hliboca, a fost executat de jandarmi în comuna Cupca, în ziua de 19 sau 20 septembrie 1914. Fapta incriminată: trădare şi les majestate. Acte, dovezi, lipsesc. Johann Rohatynovici, cizmar din comuna Jadova, judeţul Storojineţ, de 55 ani, căsătorit, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer, în Kuty (Galiţia), în luna septembrie 1914. Fapta ce i se imputa era pretins spionaj în favorul ruşilor. Dovezi lipsesc. Petre Crassovschi, agricultor din Panca, judeţul Storojineţ, de 26 ani, a fost executat de jandarmi în comuna Kuty, din Galiţia, pe la începutul lunii octombrie 1914. Fapta: pretins spionaj. Asupra acestei execuţii, care totuşi s-a săvârşit, nu s-a putut stabili niciun act, niciun martor, nicio precizare a faptei incriminate. Karl Kacicovschi, cizmar din oraşul Storojineţ, a fost executat de jandarmii d-lui Fischer în comuna Pătrăuţi pe Siret, în ziua de 26 septembrie 1914, pentru pretins spionaj. Ţăranii George Rebarciuc din Trestiana, Vasile Duşceag din Cuciurul Mare, Nicolae Şuşinschi din Cuciurul Mare şi Procopie Iaţcu din Cuciurul Mare, fiind arestaţi de jandarmii d-lui Fischer, au fost schingiuiţi şi maltrataţi în aşa fel încât, scurt timp după ce încăpură pe mâinile oamenilor generalului Fischer, au murit din cauza cumplitelor maltratări.

D-lor deputaţi, cazuri de felul celor arătate s-ar putea înmulţi la infinit. Din cele relatate aici vă puteţi convinge că, în adevăr, teroarea ce s-a dezlănţuit asupra Bucovinei a fost neomenoasă şi grozavă. Acum trec la acea parte a expunerilor mele, care am credinţa că face oarecum continuitate în expunerea d-lui deputat Bălănescu. Este capitolul care va trata pe scurt distrugerea economică şi materială pe care au săvârşit-o jandarmii austrieci în Bucovina, conduşi de generalul Fischer. În această parte vreau să arăt că, pe lângă activitatea de poliţie militară şi, în parte, şi de activitatea militară propriu-zisă faţă de invazia rusească, desfăşurată de generalul Fischer, d-sa a mai avut şi o întinsă activitate în aprovizionarea armatei austriece. La Cernăuţi, d-l general Fischer instalase un întreg stat-major pe lângă comandamentul său de jandarmi şi angajase o serie de oameni care serveau în această direcţie. Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi din Cernăuţi era condus de un evreu, Storfer[241]. Acest domn Storfer a fost şi autorul

[241] Berthold Storfer (1880–1944) a fost industriaş şi bancher; a trăit la Cernăuţi, Budapesta şi Viena. A condus Biroul economic de pe lângă Comandamentul de Jandarmi Cernăuţi, iar la sfârşitul Primului Război Mondial a fost numit consilier de război în rang de maior de cavalerie în cadrul Corpului de Ofiţeri al generalului de armată Eduard Fischer. A profesat în domeniul silvic şi al industriei lemnului. Din anul 1904, a fost membru al Consiliului Societăţii de Industrie Forestieră. În perioada interbelică s-a stabilit la Viena, unde a fost proprietarul unei bănci şi al unei societăţi în comandită. A fost membru al Societăţii „La Continental" şi acţionar la mai multe concerne internaţionale. În 1928 a înfiinţat o firmă de transport, iar în 1936 a fost numit vicepreşedinte al unei fabrici de catifea şi mătăsuri „Rudolf Reichert & Söhne" din Mährisch-Trübau. După anul 1938, s-a implicat în acţiunile de ajutorare a evreilor, înfiinţând Comitetul de întrajutorare şi de susţinere a emigraţiei evreieşti. A coordonat aşa-numitele „transporturi ilegale" ale evreilor către Palestina. Până în anul 1943, Storfer a dus în Viena un trai privilegiat, deoarece autorităţile naziste aveau nevoie de el ca expert în tratativele dificile de pe piaţa maritimă din Europa de sud-est. Fiind deportat, a murit la Auschwitz în 1944. Eduard Fischer, *Krieg ohne Heer. Meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* (Război fără armată. Apărarea Bucovinei de către mine împotriva ruşilor), Wien, 1935, p. 192–194; Gabriele Anderl, *9096 Leben. Der unbekannte Judenretter Berthold Storfer* (9096 vieţi. Necunoscutul salvator de evrei Berthold Storfer), Berlin, Rotbuch Verlag, 2012; accesat online (15 februarie 2013) la adresa http://austria-forum.org/af/Wissenssammlungen/Biographien/Storfer_Berthold.

unui proiect de colonizare a Bucovinei şi am avut ocazia, cu prilejul venirii armatei române în Bucovina, să fac un fel de razie prin rafturile actelor austriece rămase de la stăpânitorii prăbuşiţi şi să văd acest proiect de colonizare a Bucovinei, în care Storfer arată că Bucovina trebuie colonizată cu populaţie de altă naţionalitate şi că românii trebuie reduşi în consistenţa lor etnică, pentru a se crea siguranţa cuvenită în Bucovina faţă de frontierele prea apropiate ale Vechiului Regat român. Am avut ocazia să văd că acest conducător şi director economic al biroului generalului Fischer era un om cu sentimente cât se poate de duşmane nouă, românilor. Şi acest om conducea politica economică a Bucovinei, iar la Iţcani, în celălalt punct mai aproape de frontiera cu România, se aşezase un locotenent cu numele Lönobl, care făcea legătura cu Cernăuţii. Acestea erau cele două puncte principale chemate şi însărcinate cu organizarea de aprovizionare a unităţilor militare din Bucovina şi, mai ales, a comandamentului d-lui Fischer din Bucovina cu provizii, nu numai din Bucovina, ci şi din Vechiul Regat. În cuprinsul Bucovinei, generalul Fischer rechiziţionă, ridică averile oamenilor după bunul său plac. Dacă cineva îndrăznea să protesteze contra rechiziţiilor sau să arate că organele supuse ordinelor sale şi însărcinate cu aceste rechiziţii procedau nedrept, era declarat duşman al Austriei, arestat şi îndepărtat din Bucovina. Aşa a păţit-o d-l George Boncheş, fost deputat dietal, care se plânsese generalului Fischer că agenţii săi, Horn şi un proprietar scăpătat, Alexandru Radovski şi alţii comiteau acte de ilegalitate faţă de populaţia din Bucovina. El a fost imediat arestat şi trimis în tabăra de la Thalerhof. Dar, în sfârşit, în cuprinsul Bucovinei, d-l Fischer îşi putea permite, prin jandarmii săi, orice acţiune, pentru că era la largul său şi după concepţia sa de satrap, de care se conducea, găsea şi puterea şi tăria morală ca să procedeze faţă de populaţia civilă rămasă acasă după bunul plac.

Dar, vedeţi, d-lor, acest lucru cred că interesează pe reprezentanţii românismului de pretutindeni, acţiunea d-lui Fischer nu s-a mărginit numai la cuprinsul Bucovinei şi tendinţa de acaparare de averi şi de stoarcere a românilor se simţea departe de fruntariile Bucovinei, în cuprinsul Vechiului Regat. Bande întregi de contrabandişti şi dezertori din armata română au fost organizate, echipate, plătite şi armate de generalul Fischer şi de oamenii săi, pentru că, organizându-se şi trecând fostele fruntarii dintre România şi Bucovina, să intre în satele mărginaşe ale Vechiului Regat, să prade populaţia şi să aducă prăzile făcute la Cernăuţi, unde se împărţeau între oamenii care conduceau această sinistră acţiune. Foarte mulţi grăniceri români, care păzeau fruntariile Regatului, şi-au găsit moartea de glontele sau pumnalul asasinilor organizaţi şi înarmaţi de generalul Fischer şi ale oamenilor de sub ordinele sale. Cred, d-lor, că acestea sunt fapte care trebuie denunţate şi aduse la cunoştinţa opiniei publice româneşti, pentru ca nedreptăţile, crimele, abuzurile care s-au comis trebuie să-şi găsească cuvenita răsplată. La spatele acestor bande de contrabandişti şi de agenţi plătiţi de generalul Fischer funcţionau o serie de agenţi de aprovizionare, care trebuiau să claseze prăzile aduse, împărţindu-le după diferite necesităţi, dar care, mai ales, îşi vedeau de interesele lor particulare. Şi iată câteva nume şi e foarte caracteristic şi foarte interesant a se asculta numele acestor agenţi. Îmi veţi permite să citesc, arătând şi locul unde funcţionau. În judeţul Suceava (din Bucovina), în comuna Uideşti, erau: Efroim Ruckenstein, Hersch Brügger, David Berntal şi

dirigintele poştal Moritz Brüll; apoi David Merlaub, despre care se zice că a realizat o avere de câteva milioane; Jossel Abrahamowicz şi Iacob Möller. [...] Sunt date concrete. Eu nu adaug nimic de la mine. [...] La Chilişeni şi Rus-Poieni: Ruchel Rachmuth, Itzig Gelber, Itzig Rachmoth, N. Rohrlich. La Hreaţca, Plavalar[i], Ruş[ii]-Mănăstioara: Solomon Bernstein, Fritz Merlaub, Wolf Brügger, Hendl Rachmuth şi Hersch Brügger. La Tişăuţi, Mitocul Dragomirnei: Anschel Markus şi jandarmul plutonier Gutwald. La Reuseni şi Buneşti: Moses Gelbert, Armbrüster şi jandarmul plutonier Sauer. În oraşul Suceava, la centru, funcţiona ca om de deosebită încredere spionul Jüdel Tornschein, ajutat de [un] anume Chaim Schapira. La Vatra Dornei erau Jakob Klier şi Moses Klammer etc., etc., etc. [Interpelarea deputatului a fost întreruptă de A. C. Cuza, care era interesat dacă cei enumeraţi mai trăiesc în Bucovina şi dacă au drepturi. Răspunsul a fost afirmativ].

Pagubele care prin aceste acte de vandalism şi în afară de orice legalitate au fost cauzate satelor bucovinene şi celor din Vechiul Regat se ridică la multe milioane de lei. Dar, d-lor deputaţi, dacă citesc aceste nume, trebuie să fac o declaraţie de la această tribună, şi anume următoarea. Sunt adânc pătruns de convingerea că de la înălţimea acestei tribune nu se pot spune decât lucruri perfect adevărate şi, mai ales, lucruri care post să fie de un folos practic neamului şi ţării noastre. Nicidecum nu mă preocupă dorinţa de a se semăna zâzania între locuitorii aceleiaşi patrii. Citesc numai date concrete şi date istorice care aparţin trecutului de suferinţă al românismului pentru înfăptuirea idealului românesc. Ţin, deci, să fac o mică paranteză, cu acest prilej, pentru că s-a văzut, cum a constatat şi d-l Cuza, că numele celor citaţi sunt mai mult nume evreieşti. Ţin să constat următorul fapt: după prăbuşirea stăpânirii austriece, în octombrie 1918 şi în timpul interregnului, până la sosirea glorioaselor steaguri româneşti pe plaiurile Bucovinei noastre, ţărănimea din Bucovina, scăpată de teroarea jandarmului austriac, de teroarea acelora care timp de patru ani de zile îşi bătuseră joc de tot ce era mai sfânt şi mai bun în sufletul nostru, ţărănimea scăpată, în sfârşit, de această teroare, credea că a sosit momentul ca să-şi ia o revanşă şi să-şi facă dreptate. Au pornit să-şi facă sătenii această dreptate, mânaţi de o ură şi o mânie foarte explicabilă, deşi poate nedreptăţită. [...] De îndată ce, însă, armatele române au intrat în Bucovina, stăpânirile s-au aşezat din nou. Criminalii care voiseră să-şi facă singuri dreptate au fost arestaţi şi au fost puşi la beciuri şi închisori şi poate trebuia să se facă aşa cu dânşii atunci, pentru că prea de-aproape se înrudea acţiunea lor cu acţiunile acelora pe care noi îi detestăm şi îi detestăm şi astăzi, acţiunea aşa-numiţilor bolşevici. Dar eu sunt de părere că dacă acestor ţărani li se aplicaseră toate rigorile legilor în vigoare, aceeaşi măsură ar fi trebuit să fie aplicată tuturor criminalilor din Bucovina. Acest lucru nu s-a făcut şi nu este de căderea mea să discutăm aici de ce nu s-a făcut atunci acest lucru. Vreau să constat numai că, după ce ţăranii noştri, care într-o pornire de foarte explicabilă revoltă şi-au luat singuri revanşa, după ce ei fuseseră arestaţi, după ce, din motive independente de voinţa autorităţilor bucovinene, nu se putuse rezolva mai repede chestiunea lor, de care se lipsea Curtea de Apel, care odată cu prăbuşirea Austriei se desfiinţase pentru bucovineni şi Curtea de Apel fiind la Lemberg, aceşti oameni, [care] au stat luni de zile, parte în arestul preventiv, parte fiind condamnaţi, au fost întemniţaţi de-a binelea. Dacă din motive de rezon de stat şi de siguranţă publică, a fost necesar ca acei oameni să fie arestaţi atunci, chiar şi

condamnați, eu nu zic că s-a făcut un lucru rău, însă foarte bine s-a făcut dacă, cu ocazia amnistierilor de sfintele sărbători, aceşti nenorociți au fost propuşi clemenței M.S. Regelui pentru grațiere şi țin de datoria mea să mulțumesc onor guvernului pentru luarea acestor frumoase inițiative, redând societății şi libertății, prin amnistiere, pe nişte oameni care nu săvârşiseră altceva decât că se făcuseră ecoul unor mari nemulțumiri, care şi azi încă clocotesc în inimile românilor din Bucovina.

D-lor deputați, înainte de a trece la concluzia finală a expunerii mele de astăzi şi în legătură cu declarațiile pe care le-am făcut, constatând că nu sunt deloc preocupat de ideea şi de gândul de a face propagandă antisemită, aş vrea să fac o mică digresiune şi cer voia d-voastre pentru aceasta, spre a putea lămuri o chestiune şi un punct de vedere la care eu țin foarte mult. S-ar putea şi eu ştiu că există la noi tendința de a se interpreta vorbele pe care le-am spus în această incintă, aşa cum îi convine aceluia care le dă interpretarea. Dar pentru a nu se putea spune că eu am fost mânat de alte idei, decât acelea de a aduce adevărul la lumină şi de a cere o dreaptă răsplată pentru faptele fiecăruia, în orice situație ele s-ar fi săvârşit, țin d-lor să arăt că nu preocupările antisemite împotriva unor oameni de o anume rasă sau credință m-au făcut să spun lucrurile acestea în aşa fel cum le-am spus eu înaintea acestei onorate Camere. [...] Şi bănuiala mea se întemeiază în această direcție pe un fapt recent, pe care cred că am datoria să-l aduc la cunoştința onoratei Camere.

Îmi voi permite, deci, să citesc textual dintr-o revistă care apare astăzi la Paris şi care este menită să informeze opinia publică europeană asupra lucrurilor care se petrec în cuprinsul României, ca să vedeți că este foarte aproape ideea şi bănuiala mea că aceeaşi interpretare ar putea să dea şi cuvintelor mele de astăzi, mai curând sau mai târziu, în fața ar[e]opagului lumii, care astăzi este constituit la Paris. În publicația pariziană „Bulletin du Comité des dèlègations juives auprès de la Confèrence de la Paix", nr. 9, din 31 decembrie 1919, se publică pe multe coloane o lungă expunere-protest împotriva pogromurilor. În această expunere nu lipseşte şi un capitol privitor la România şi iată ce anume se scrie despre țara noastră: „România consideră Tratatul asupra minorităților ca un petec de hârtie. De abia a trecut o săptămână de când delegații românii au semnat Tratatul de Pace şi deja România încearcă a-l nimici prin toate mijloacele. Guvernul român a inaugurat o campanie în contra acestui tratat". Această campanie a găsit ecou în presa franceză. La 25 decembrie, ziarul „Les Temps" publică o notă care emană de la biroul de presă român, organ al guvernului din Bucureşti, care cuprinde fraze foarte semnificative, ca cele ce urmează. „În toate cazurile, țara întreagă şi toate partidele politice consideră clauzele Tratatului de Pace ca incompatibile cu demnitatea şi suveranitatea statului român". Şi mai departe: „D-l Vaida-Voevod, recunoscând pe deplin nedreptatea unor anume clauze, s-a decis pentru acceptarea Tratatului, în speranța că România va produce astfel o schimbare în sentimentele ostile ale unor anume aliați şi va obține prin negociații noi modificări dorite. Nota aliaților merge atât de departe, încât face şi amenințări. Situația actuală se poate stabiliza, dat tot aşa se poate ca, în lipsa oricărei modificări a Tratatului, să izbucnească mişcări periculoase. Aceste mişcări periculoase sunt pogromuri cu care e amenințată populația evreiască din România. Autoritatea română caută să provoace manifestații meşteşugite contra Tratatului, pentru a duce în eroare străinătatea"[242].

[242] Vezi Documentul nr. 6.1.

Astfel, la 26 curent, „Les Temps" publică o telegramă din Bucureşti, anunţând despre Consiliul Municipal al acestui oraş [care] remisese demisia sa ministrului de Interne, pentru a protesta în contra semnării unei păci care înjoseşte suveranitatea noastră şi demnitatea poporului român. „Dar ştirea aceasta şi în această formă este falsă. În realitate, Consiliul Municipal din Bucureşti a fost dizolvat în câteva luni în urmă şi înlocuit printr-un Consiliu provizoriu, ale cărui funcţii trebuiau să ia sfârşit prin forţa împrejurărilor, în urma alegerilor iminente. Este evident că s-a făcut uz de această situaţie, pentru a mâna Consiliul provizoriu la o manifestaţie în contra Tratatului de Pace. Trebuie să ne aşteptăm şi la alte manifestaţii de acest fel într-un viitor apropiat. De altfel, guvernul român nu gândeşte deloc a aplica Tratatul minorităţilor; el simulează chiar a-l ignora complet. Abordând chestia evreiască, noul preşedinte al Consiliului, d-l Alexandru Vaida-Voevod a declarat, în cursul recentului său discurs-program, că chestia aceasta a fost rezolvată prin Decretul-lege din 22 mai 1919 şi el n-a făcut nicio aluzie la Tratatul deja semnat. Or acest Decret-lege este absolut insuficient până când, prin Tratatul asupra minorităţilor, chestiunea evreiască este rezolvată în întregime. Faptul ignorării Tratatului într-un punct atât de capital denotă atitudinea guvernelor române faţă de aceste chestiuni importante. Excese antisemite în România. Mare pericol de pogromuri. Ni se scrie din Bucureşti. Agitaţia pogromistă organizată de vechiul guvern al generalului Văitoianu, sub pretext de propagandă contra bolşevismului, a început a aduce roadele sale. Guvernul generalului Văitoianu a lăsat să se placardeze în toate părţile mari afişe intitulate «Bestiile roşii» şi face să se răspândească milioane de exemplare de broşuri imprimate în imprimeriile statului, în care se zice că numai jidanii sunt bolşevici şi că trebuie să se ducă o luptă aprigă în contra lor. Toate intervenţiile jidanilor din România pe lângă guvern, cu scopul de a se obţine de la acesta ca el să pună capăt acestor periculoase agitaţii au rămas zadarnice. La Adjud, un târg moldovenesc locuit de numeroşi jidani, afişele intitulate «Bestiile roşii» provoacă numaidecât excese antisemite. Locotenentul Constantinescu, comandantul militar al gării, se puse a-i ataca pe jidani ziua mare. El lovi crud câţiva, maltrată pe alţii, arestă pe unii şi jefui mai multe maghernite. Preşedintele comunităţii jidoveşti, d-l Herman Marcovici, fu torturat. Iată numele jidanilor greu vulneraţi: Creţu, Artur Rosenberg, Mayer, o bătrână doamnă Mina Goldenberg şi amândoi ginerii ei. Toată populaţia evreiască din Adjud s-a refugiat la Focşani, capitala judeţului. Populaţia evreiască din România e foarte alarmată. Se crede că excesele de la Adjud nu sunt decât semnalul unui pogrom general, în vederea căruia partidul d-lui Brătianu şi celelalte grupuri antisemite lucrează de multă vreme". În Transilvania: „Noi am relatat deja în nr. 8 al buletinului nostru felul cum birocraţia română expulzează în masă pe jidanii din Transilvania. Toate mijloacele sunt bune pentru funcţionarii români spre a se debarasa de jidani". Iată în această materie un document interesant pe care îl publică ziarul „Mântuirea"[243], care apare la Bucureşti, cu data de 30 octombrie 1919: „Jidanul David Hirsch, născut la Alba Iulia (Transilvania), voind să plece la Viena spre a-şi vizita familia pe care nu o văzuse în cursul celor cinci ani de război, n-a putut să

[243] „Mântuirea" (Bucureşti, 1919), cotidian naţional evreiesc. Din comitetul de redacţie făceau parte: I. Sternberg, I. Botosnasky, F. Călugăreanu, Filip Finkelstein, I. Rosen, A. Schonfeld. Printre colaboratori îi amintim pe Ş. Lazăr, Diamant Max, Leon Taubman, Barbu Lăzăreanu, Mişu Weisman, Alexis Nour, A. Camburopol, Moti Rabinovici, Felix Aderca, B. Fundoianu, A. Ludo, A. Feller. Seria a doua apare săptămânal în perioada 1944–1948. Marian Petcu, *op. cit.*, p. 361.

obțină pașaportul necesar, decât semnând declarația ce urmează: «Eu, subsemnatul David Hirsch, declar că mă separ de statul român și că renunț, în consecință, la drepturile de cetățean român. Declar, în același timp, că nu mă voi întoarce niciodată în România»".

D-lor deputați, sunt desigur în asentimentul d-voastre, al tuturora, când constat că autorii acestor născociri și defăimări a țării noastre în fața lumii sunt oameni care foarte rău servesc interesele neamului căruia aparțin. Iar de la poporul evreiesc din cuprinsul României Mari așteptăm să ia cea mai hotărâtă poziție față de acele ignobile calomnii, dezmințindu-le în mod precis și în publicitate. Căci sămânța antisemitismului aruncată din abundență de inconștiența mentorilor de la Paris nu trebuie să prindă rădăcini în țara noastră. Am ținut să aduc această chestiune înaintea d-voastră pentru ca să se vadă că atunci când în țara românească este perfectă liniște, când în această onorată Cameră s-au făcut declarații și declarații foarte simpatice, chiar din partea reprezentanților evreimii, propagandiștii de la Paris ne defaimă în modul arătat. Și trebuie să reținem faptul că declarații de acelea cum le-a făcut d-l deputat basarabean Melicsohn sunt de natură a face apropiere între noi și evreii cu care vrem să conlocuim în deplină pace și înțelegere. Dar, dacă în aceste împrejurări de liniște, de perfectă ordine în cuprinsul țării românești, oamenii de la Paris, care reprezintă acolo interesele poporului evreiesc, găsesc de cuviință să ne defaime, atunci cred că împotriva acestor manopere se cuvine ca să se ridice un glas de protestare în incinta acestei onorate Camere și un glas care să stabilească neadevărul afirmațiilor publicate la Paris. Iar cât privește amănuntele arătate astăzi în fața onoratei Camere, țin să precizez, încă o dată, că nu motive de propagandă antisemită m-au determinat să aduc aceste lucruri înaintea onoratei Camere. Aceste amănunte și date aparținătoare istoriei neamului nostru să nu fie interpretate și puse în intenția acelora care le aduc ca fiind emanate din porniri antisemite. Aceasta am vrut să constat înaintea onoratei Camere.

Acum să-mi dați voie, în partea finală, să constat că, desigur, chiar după rațiunile legilor existente, noi nu suntem în măsură să dăm o judecată de condamnare sau de absolvire în chestiunea pe care am discutat-o. Asupra faptelor comise de generalul Fischer și ale colaboratorilor săi în cuprinsul Bucovinei, nu noi avem să ne rostim în ultimă instanță. Am atras atenția onoratei Camere asupra acestei chestiuni și îmi permit a atrage și atenția onor guvernului și, în special, d-lui ministru de Justiție [Ion Pelivan] și de Război [Traian Moșoiu], fiindcă d-l general Fischer a aparținut armatei și poate mai cade și astăzi sub prevederile codurilor militare și îi rog, din partea noastră, a reprezentanților Bucovinei, ca d-lor să dea toată atenția acestei chestiuni, pentru că chestiunea generalului Fischer pentru noi, bucovinenii, este o chestiune de importanță evident practică și de importanță de stat chiar, întrucât populația Bucovinei întregi, de la Nistru și până la Dorna, este pasionată de chestiunea aceasta. Tot poporul bucovinean așteaptă din partea onor guvernului o dreaptă soluție a ei și cere să se pună omul în fața faptelor sale, ca să se constate dacă faptele sale sunt în adevăr în sarcina sa și dacă el, așa cum le-a făcut, este vinovat de ele sau ba; să se dea sancțiunea cuvenită acelor vinovați și să se dea absolvire acelora care nu sunt vinovați de nimic. Noi știm că generalul Fischer se găsește astăzi în puterea autorităților românești și suntem informați, fără să știm în mod precis, că generalul

Fischer se petrece undeva la Iaşi. Cum el, prin faptele sale, pe care le-am arătat, ne aparţine nouă, noi cerem să fim lămuriţi asupra rosturilor sale şi, mai ales, cerem să ştim precis în ce stadiu se găseşte această chestiune. Cerem mai departe, şi aceasta este propunerea concretă pe care o fac, ca din sânul acestei onorate Camere să se instituie o anchetă parlamentară, din care să facă parte şi deputaţi bucovineni cât de mulţi, dar şi d-nii deputaţi din celelalte părţi ale României Mari şi care anchetă să se ocupe îndeaproape de întreaga chestiune, pe care noi, cu un termen scurt, o numim „chestiunea Fischer", constatând toate faptele, cu toate amănuntele care se mai pot descoperi, fiindcă nici eu nu le-am avut pe toate la dispoziţie. Va să zică o anchetă parlamentară, investită cu toate puterile de anchetă, să stabilească cu exactitate şi cu precizie toate faptele, pentru că, pregătind materialul pentru instanţele judecătoreşti, să-l înainteze acestora, iar acestea, în deplină lumină şi în deplină cunoştinţă de cauză, să-şi dea verdictul asupra lor. Cerem cu toată hotărârea ca în această chestiune să se facă lumină deplină[244].

I.9. AURELIAN MOLDOVAN[245]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Siret, judeţul Siret

Şedinţa A.D. din 25 decembrie 1919[246]

[Drepturile ţăranilor din Vicov de Sus asupra pădurii Laura]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, prin secularizarea mănăstirilor din Bucovina, din averile acestor mănăstiri a fost creat Fondul regional [religionar][247]. Partea cea

---

[244] Pe lângă această interpelare, Aurel Morariu a prezentat, în şedinţa A.D. din 3 martie 1920, un Proiect de lege pentru înfiinţarea şi instituirea pe lângă Ministerul Justiţiei a unei Comisii preparatoare pentru legislaţie şi pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislaţia administrativă (D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870). Acest proiect de lege, votat în A.D., a fost susţinut de către deputaţii: Vasile Liţu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriţă ş.a. Vezi Documentul nr. 3.5.

[245] Aurelian Moldovan s-a implicat în viaţa politică a provinciei după unirea acesteia cu Regatul României. A candidat la alegerile organizate în anul 1919 (judeţul Siret, circumscripţia Siret; 2 747 voturi), alături de Teofil Constantinovici şi Amfilochie Burac, din partea Partidului Democrat al Unirii, obţinând un loc de deputat în Parlamentul României întregite. D.A.D., M.O., nr. 5, 29 noiembrie 1919, p. 40.

[246] D.A.D., M.O., nr. 21, 17 ianuarie 1920, p. 270.

[247] Fondul religionar greco-oriental al Bucovinei (din 1821 Fondul bisericesc din Bucovina; 1870 – Fondul bisericesc greco-oriental din Bucovina; 1925 – Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei), a fost creat la 19 iunie 1783 (Ordonanţa Consiliului Aulic de Război nr. 3 469/1783), în urma unor acţiuni anterioare luate de administraţia austriacă. La 27 decembrie 1781, împăratul Iosif al II-lea a aprobat memoriul guvernatorului Bucovinei, Karl Freiherr von Enzenberg, din 11 decembrie 1781, care privea „încamerarea" moşiilor biserceşti şi mănăstireşti şi desfiinţarea acestora. În anul 1782 s-a trecut la inventarierea lor şi la 1 martie 1783 toate moşiile Episcopiei Rădăuţi, delimitate şi hotărnicite, între 9 martie şi 20 iunie 1782, au fost trecute în proprietatea statului. Fondul cuprindea toate sursele de venit ale bisericilor, mănăstirilor şi schiturilor, ale episcopiei de Rădăuţi precum

mai mare din averile acestui Fond se compune din păduri. Ţăranii aveau, însă, asupra acestor păduri anumite drepturi moştenite. Trecând la administrarea Fondului pe seama statului, administraţia austriacă a găsit cu cale să suprime drepturile moştenite ale ţăranilor asupra pădurilor Fondului şi le-a cedat în schimb părţi din aceste păduri, care au trecut în proprietatea ţăranilor sub formă de păduri comunale sau sub formă de obşti săteşti cu drept de servitute. Dreptul de părtaşi la obşte nu este personal, ci revine casei şi gospodăriei care a intrat în obşte la formarea ei, aşa că numai vânzându-se casa şi gospodăria întreagă, se poate vinde şi dreptul de partaj la o astfel de obşte.

Comuna Vicovu de Sus, din judeţul Rădăuţi, din Bucovina, cu o populaţie de peste 9 000 locuitori, a primit la timpul său pădurea Laura, în întindere de câteva mii de hectare. Cele 523 de gospodării ţărăneşti care formau pe atunci comuna Vicovu de Sus s-au constituit în obşte şi au administrat pădurea Laura pe socoteala lor, ce-i drept în mod primitiv, dar totuşi spre folosul tuturor ţăranilor din acel sat. Cam acum 25 de ani, oamenii, obişnuiţi să speculeze naivitatea şi lipsa de experienţă a ţăranilor, au început a cumpăra pe preţuri derizorii părtăşii la obştea

---

şi proprietăţile acestora din toată Moldova; în total au trecut în administrarea Fondului 110 sate cu moşii şi cu circa 20 de munţi, păduri, poieni, heleşteie. Regulamentul duhovnicesc bucovinean din anul 1786 a reglementat statutul şi caracterul Fondului bisericesc: „Sub numirea de Fond religios se înţelege întreaga avere destinată pentru întreţinerea religiunii. Aceste averi ale Fondului religios constau în bani gata sau în natură, adică averi mănăstireşti şi preoţeşti mişcătoare şi nemişcătoare. Veniturile realizate din acestea intră cu destinaţie precisă în casa religionară şi se valorifică absolut prin plata cheltuielilor de întreţinere necesară pentru plata personalului bisericesc şi pentru şcoli şi numai pentru binele clerului, al religiei şi omenirii". Crearea Fondului bisericesc a urmărit scopuri economico-financiare, dar şi politice. Acesta a fost un „instrument naţional-politic", care „a permis şi stimulat colonizarea şi deznaţionalizarea", favorizând fenomenul arendăşiei, care a căpătat ample proporţii după anul 1783. După unirea Bucovinei, statutul Fondului a fost reglementat printr-o serie de acte normative elaborate între anii 1921 şi 1922. Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe din Regatul României (6 mai 1925, art. 39–43) stabileşte statutul Fondului ca fundaţie specială de sine stătătoare, administrată de un Consiliu eparhial, sub preşedinţia mitropolitului Bucovinei. Statul îşi rezerva dreptul de control prin Ministerul Agriculturii şi Domeniilor şi cel al Cultelor. Ulterior au fost elaborate alte acte normative (1936, 1937, 1938, 1940, 1941, 1942) privitoare la regulamentul de organizare şi funcţionare a Fondului. Începând cu anul 1946, Fondul şi-a pierdut în totalitate autonomia, iar la 11 iunie 1948 Societatea anonimă „Domeniile Bucovina" (constituită după instaurarea regimului comunist) a fost naţionalizată. Prin decretul nr. 273/1949, Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei a fost desfiinţat. Acesta a fost cel mai mare proprietar de terenuri din Bucovina, deşi, de-a lungul timpului, au fost înstrăinate, prin vânzări, colonizări, exproprieri, schimburi, cumpărări, jumătate dintre moşii. În anul 1918, Fondul era proprietarul a 266 352 ha, adică 25,71% din suprafaţa Bucovinei (faţă de 63%, cât avea în anul 1786). Averea imobiliară a Fondului consta în păduri, domenii şi mine. Pădurile Fondului ocupau o suprafaţă de 249 972 ha (225 159 ha păduri propriu-zise, 5 722 ha terenuri arabile şi fâneţe, 18 276 ha păşuni şi 815 ha teren neproductiv), pe când suprafaţa întreagă împădurită a Bucovinei era de 447 868 ha. Averea imobilă a Fondului era apreciată la aproximativ 135 000 000 de coroane, iar cea mobilă la circa 20 000 000 coroane. După cel de Al Doilea Război Mondial, patrimoniul Fondului a scăzut cu 20% (aproximativ 42 810 ha teren forestier şi agricol) prin cedarea nordului Bucovinei către U.R.S.S. În anul 1949, cu ocazia operaţiunilor de lichidare a patrimoniul Fondului, s-a constatat că acesta deţinea 192 468 ha (187 056 ha de teren forestier şi 5 412 ha de teren arabil). Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administraţia militară la autonomia provincială*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 194–197; Sorin-Toader Clipa, *Fondul bisericesc al Bucovinei şi lichidarea lui (1948–1949)*, Suceava, Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", 2006, p. 42 şi urm.

comunei Laura. Pe această cale, speculatorii aceştia voiau să exploateze pădurea Laura în folosul lor. Ţăranii ce nu-şi vânduseră părtăşiile, făceau mari dificultăţi acestor noi părtaşi de ocazie, care nu numai că nu-şi puteau realiza planurile, dar riscau chiar să-şi piardă şi o parte din capitalul investit.

Administraţia austriacă, în frunte cu guvernul Bucovinei, voind să salveze situaţia financiară a acelor noi industriaşi de lemne, s-a pus în căutarea unui cumpărător pentru toate părtăşiile înstrăinate din obştea Laura şi anume un cumpărător care să nu fie străin pentru ţăranii vicoveni, aşa ca să se poată mai uşor înţelege cu ei. Guvernul Bucovinei a avut o mare şansă găsind un consorţiu în frunte cu, pe atunci, d-l dr. Iancu cavaler de Flondor, care a făcut tranzacţia cu Moses Maidanek, deţinătorul pe nedrept al unui însemnat număr de părtăşii la pădurea Laura. D-l Flondor a continuat cumpărarea părtăşiilor pe preţuri ceva mai urcate, dar totuşi derizorii. Ajungând consorţiul să dispună de majoritatea celor 525 de părtăşii la obştea Laura, d-l Flondor a cerut pe cale judecătorească ca să iasă din indiviziune cu partea corespunzătoare numărului părtăşiilor ce le deţinea. Legea servitutelor[248] prevede că astfel de păduri sunt indivizibile şi inalienabile, dar, cu toate acestea, d-l Iancu Flondor a obţinut o sentinţă judecătorească în baza căreia consorţiul d-sale crede a fi proprietarul acestei averi ţărăneşti. Ţăranii au fost de bună credinţă că vând numai dreptul de exploatare al pădurii Laura, după cum, pe vremuri, a făcut şi d-l Flondor să creadă lucrul acesta, dar astăzi consorţiul d-lui Flondor este de părere contrarie. Această discuţie este rămasă în litigiu încă de la izbucnirea războiului mondial. Ţăranii comunei Vicov de Sus nu renunţaseră la dreptul lor în privinţa pădurii Laura sub stăpânirea austriacă, care a promovat în mod vădit această afacere urâtă, dar acum, când ei nu mai sunt străini în ţara lor, nici nu le poate intra în cap gândul că nu [l]i se va face dreptate. De la actualul Parlament aşteaptă ei mântuirea avutului lor înstrăinat prin vicleşug.

D-le preşedinte, pentru a putea dezvolta o interpelare în această chestiune, vă rog să binevoiţi a interveni pe lângă cei în drept ca să fie puse la dispoziţia biroului acestei Adunări toate dosarele privitoare la pădurea Laura (comuna Vicov de Sus, judeţul Rădăuţi, Bucovina), începând cu dosarele Feingold, Axelrac, Maidanek şi terminând cu cele ale d-lui dr. Iancu Flondor.

---

[248] Unele dintre moşiile Fondului religionar au fost expropriate, împreună cu drepturile de servitute, în vederea împroprietăririi ţăranilor. Astfel, la împroprietărirea din anul 1848, Fondul a cedat peste 80 000 ha, dar, şi după această dată, ţăranii au păstrat importante drepturi de servitute asupra pădurilor Fondului, şi anume pentru păşunat şi scoatere de lemne de foc şi construcţie. Aceste drepturi au fost reglementate prin Patenta împărătească, emisă la 5 iulie 1853, prin care „se statoresc dispoziţiile despre regularea şi răscumpărarea drepturilor de a tăia lemne, de a paşte în pădure şi a se bucura de alte produse silvane, precum şi a unor drepturi de servitute şi de posesiune şi folosire comună". O nouă dispoziţie este dată la 30 martie 1857, „pentru alcătuirea arătărilor şi pentru prochemările despre răscumpărarea şi regularea drepturilor şi respectiv a sarcinilor pământului celor însemnate în atât înalta Patentă din 5 iulie 1853". Exercitarea drepturilor de servitute asupra pădurilor Fondului a iscat diferite neajunsuri, privitoare la o gospodărire forestieră raţională, motiv pentru care Fondul a răscumpărat, pe parcursul mai multor decenii, toate aceste drepturi, prin cedarea unei suprafeţe de pădure de peste 85 000 ha şi a unei sume de bani, astfel încât averea Fondului a fost eliberată de orice fel de sarcini. „Foaia guvernului Ţării pentru Ducatul Bucovina", Bucata IV, Despărţitura II, 17 mai 1859, p. 36; *Originea Fondului Bisericesc Român al Bucovinei văzută într-un document de epocă din 1934*, în „Pădurea şi viaţa", nr. 3–4, 2009, revistă accesată online (6 martie 2014) la adresa http://www.revistapadurilor.ro/(16600)Padurea-si-viata/(16601)Padurea-si-viata-numarul-3-4-2009.

I.10. ION NISTOR[249]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Vicov de Sus, județul Rădăuți

Ședința A.D. din 11 decembrie 1919[250]

[Răspuns la declarația deputatului Toma Dragu[251]]

D-le președinte, d-lor deputați, sunt reprezentantul unei părți a Moldovei care a fost înstrăinată și care, prin voința populației întregi, fără deosebire de naționalitate, s-a reîntors la sânul patriei mume. Asupra acestei părți a Moldovei, deci, nu încape nicio tocmeală cu privire la hotarele ei. Ceea ce a fost al Moldovei s-a reîntors iarăși la Moldova. Dar în timpul înstrăinării, administrația austriacă a știut să facă din această țară românească o Austrie în miniatură, aducând în această țară toate naționalitățile din Austria și colonizându-le acolo. În timpul stăpânirii austriece noi am știut să trăim în bună înțelegere cu aceste naționalități. Și, cu toată umilirea ce am îndurat-o noi timp de 150 de ani, devenind noi stăpâni asupra soartei noastre din Bucovina, am avut toată solicitudinea și considerația față de naționalitățile din această provincie. Dovada cea mai bună e că și în Adunarea Națională avem reprezentanți ruteni, germani, evrei și polonezi, iar la alegeri au luat parte peste 80 la sută din numărul alegătorilor. Nu se mai poate face niciun fel de imputare că alegerile nu s-au făcut în mod liber.

Sunt sigur că în această onorată Adunare Națională ar fi și unii reprezentanți ai socialiștilor, dacă în ajunul alegerilor, reprezentanții socialiștilor nu s-ar fi retras. S-au făcut agitații în Bucovina contra alegerilor, dar nu au prins, fiindcă populația de acolo are o adâncă dragoste față de patria mumă, și are un patriotism și dinasticism născut, pe care nimeni nu-l poate contesta, de care suntem mândri și pe care suntem cu toții datori să-l cultivăm. Nu corespund adevărului că la noi nu ar fi fost reprezentarea proporțională; dimpotrivă, tocmai în Cernăuți, unde socialiștii au

[249] Pentru date biografice vezi *Bucovineni în Parlamentul României întregite. Sesiunea 1919–1920*, nota 37.

[250] D.A.D., M.O., nr. 11, 14 decembrie 1919, p. 102–103.

[251] Declarația (semnată de C. Panaitescu, Alexandru Oprescu, Toma Dragu, Ilie Moscovici, Al. Dunăreanu, Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea) a fost citită, în numele grupului parlamentarilor socialiști, în ședința A.D. din 11 decembrie 1919. Referirile la Bucovina se fac pe marginea alegerilor care au avut loc pentru Adunarea Deputaților: „În Bucovina s-a reintrodus cu mai multă asprime vechiul regim. Și aici s-a întronat bătaia ca sistem, s-a menținut, se menține cu asprime cenzura, s-a oprit cu desăvârșire dreptul de întrunire, s-a înăbușit glasul muncitorilor și a[l] naționalităților, prin suprimarea reprezentării proporționale și prin delimitarea arbitrară a circumscripțiilor electorale. În semn de protestare, toate partidele de opoziție și toate naționalitățile s-au abținut de la alegeri și astfel au venit în Parlament nu reprezentanții obștii bucovinene, ci aleșii din porunca cârmuirii, cărora li s-au adăugat până și voturile anulate". După cum rezultă din lucrările A.D., această declarație nu a fost luată în considerare, exprimând un punct de vedere specific mișcării socialiste, a unor lideri care se orientau spre Internaționala a III-a comunistă. D.A.D., M.O., nr. 11, 14 decembrie 1919, p. 100.

pus candidaţii lor, este reprezentarea proporţională. Aşa fiind lucrurile, observaţiile aduse de reprezentantul socialiştilor cu privire la Bucovina nu au niciun temei. Datoria noastră ca bucovineni este, cum a fost în timpul austriecilor, ca să păstrăm moştenirea cea sfântă a Moldovei şi să creăm condiţii prielnice de dezvoltare pentru toate păturile sociale ale neamului nostru, în armonie deplină cu confraţii noştri din România întregită. Acesta este programul nostru de muncă.

I.11. IORGU G. TOMA[252]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Câmpulung, judeţul Câmpulung

Şedinţa A.D. din 29 ianuarie 1920[253]

[Situaţia Bucovinei şi problema pagubelor de război]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, să-mi fie permis ca, asociindu-mă la interpelarea făcută de d-l Bălănescu, să profit de acest prilej pentru a vă atrage atenţia asupra

---

[252] Iorgu G. Toma (1871–1935), publicist, traducător, om politic. A urmat şcoala primară la Vama, liceul la Suceava, iar în perioada 1891–1896 a absolvit cursurile Facultăţii de Drept a Universităţii din Cernăuţi. A fost numit judecător la Rădăuţi (1899–1906), membru secretar la Tribunalul Suceava, consilier la Curtea de Apel din Cernăuţi (1919). A întemeiat Clubul Român (Rădăuţi, 1900), Societatea „Internatul de băieţi români ortodox-oriental" (Rădăuţi, 1902) şi Societatea Culturală „Mihai Vodă Racoviţă" (Vama, 1932). A fost membru al Societăţii Academice „Junimea", membru şi vicepreşedinte al Clubului Român din Suceava, preşedintele Societăţii „Şcoala Română" din Suceava. A pus bazele Asociaţiei de turism pentru protecţia naturii „Pietrele Doamnei" (1928). Împreună cu Aurel Morariu, Dumitru Marmeliuc, N. Cotos, I. E. Torouţiu a editat „Revista Bucovinei". A colaborat la publicaţiile „Încercări literare", „Junimea literară", „Glasul Bucovinei", „Viaţa românească", „Neamul românesc", „Unirea", Epoca", „Patria", „Deşteptarea", Apărarea naţională", „Ardealul", „Progresul". S-a implicat în viaţa politică a provinciei, fiind membru al Partidului Poporal Naţional. A candidat, din partea Partidul Creştin Social (ulterior Partidul Naţional Român), fără succes, la alegerile din anul 1911 pentru Dieta Bucovinei şi Parlamentul imperial. După unirea Bucovinei, a făcut parte din Partidul Democrat al Unirii, pe listele căruia a candidat şi a obţinut un mandat de deputat la alegerile din anul 1919. A fost deputat şi în legislatura 1920–1922, vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor, iar la alegerile din 1933 nu a obţinut niciun mandat. A fost membru al Comisiei regionale pentru Bucovina de aplicare a reformei agrare. Este autorul următoarelor lucrări: *„Şcoala Română". Societate culturală în Suceavă, monografie ilustrată, scoasă sub incidenţa jubileului de 25 de ani al societăţii* (Suceava, 1908); *La question des Roumains opprimés d'Autriche* (Tokio, 1918); *Monumentul „Stâlpul lui Vodă"* (Cernăuţi, 1923); *Un glas de la munte. Discurs parlamentar* (Cernăuţi, 1923); *În slujba dreptăţii. Două discursuri parlamentare rostite în zilele de 30 mai şi 9 iunie 1924 în Adunarea Deputaţilor* (Cernăuţi, 1924); *Din neajunsurile Bucovinei. Discurs parlamentar rostit în ziua de 30 octombrie 1924 în Adunarea Deputaţilor* (Cernăuţi, 1924); *Lupta pentru menţinerea judeţului Câmpulung Moldovenesc. Discursuri parlamentare şi un memoriu* (Cernăuţi, 1925); *Patru ani de deputăţie (1922–1926). Dare de seamă despre activitatea parlamentară* (Cernăuţi, 1926); *Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei în urma legislaturii române* (Cernăuţi, 1927); *Justiţia în Bucovina* (Cernăuţi, 1928). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 508–509; Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naţionalism şi verticalitate*, Iaşi, Editura Pim, 2004, p. 13–19.

[253] D.A.D., M.O., nr. 28, 1 februarie 1920, p. 378–379.

unora dintre suferințele îndurate de Bucovina din care vin. Nu mă voi ocupa, în puținele cuvinte pe care le voi rosti, nici de partea juridică a despăgubitorilor și nu mă voi ocupa nici de soluționarea chestiunii acesteia, pentru că și timpul este înaintat și nici nu sunt pregătit azi pentru aceea.

Să-mi dați voie, însă, ca să vă spun sau dacă știți să vă aduc aminte că, desigur, una dintre provinciile reunite cu Patria Mamă, care a suferit mai mult [de] pe urma Războiului Mondial, este, de bună seamă, Bucovina. Situată la extremitatea estică a fostului Imperiu Austro-Ungar era deja, prin poziția ei, chemată să suporte cele dintâi atacuri ale dușmanului și chiar așa s-a întâmplat. Lupte grele s-au dat, cu deosebire, în partea de nord a Bucovinei, pe teritoriul dintre Prut și Nistru, cu deosebire la Rarancea, Toporăuți și târgul Boian. Urmările acestor lupte au fost că aceste sate numite de mine au fost aproape în întregime distruse; teritoriul Bucovinei dintre Prut și Nistru a fost în tot timpul războiului cât l-au susținut rușii contra Austriei, din 1914 până la finele anului 1917, încontinuu ocupat de dușmani. Populația târgului românesc Boian a fost evacuată sau s-a împrăștiat în groaza luptelor ce s-au dat acolo. Casele au fost cu totul distruse și numai cât pustiu și jale rămăsese acolo, unde înainte era un orășel înfloritor românesc. Teritoriul dintre Prut și până la Vatra-Dornei a fost de trei ori invadat de dușmani și de trei ori invadat de cei care ne erau stăpânitori, dar care au avut pentru noi o inimă mai rea și o ferocitate mai sălbatică decât chiar a dușmanului. [...]

Astfel că, cu drept cuvânt, se poate zice că Bucovina n-a trecut prin trei, ci prin șase invazii dușmane[254]. Pe la sfârșitul anului 1917, s-a stabilit linia de bătaie de la orășelul mărginaș cu Moldova, Siretul, până la Valea-Suhei, trecând peste județele Siret, Rădăuți, Gura-Humorului și Câmpulung și pe linia aceasta au dispărut aproape cu desăvârșire ca la 30 de sate și au dispărut orășelele Siret, Gura-Humorului și târgul Solca. Pagubele sunt atât de însemnate, încât au dispărut nu numai locuințele omenești, dar și casele Domnului, bisericile. Locuitorii din aceste părți au trebuit să sape gropi în pământ și mulți dintre ei locuiesc și azi, în asperitatea iernii, în aceste triste condiții.

Numai considerațiile acestea m-au îndemnat, d-lor deputați, să vă atrag atenția asupra populației suferinde din Bucovina. Pagubele ce le-a suferit Bucovina de pe urma acestui război au fost evaluate de către austrieci la două miliarde și trei sute milioane de coroane [vezi interpelarea lui Aurel Morariu în ședința A.D. din 4 februarie 1920]. Pe urma acestor pagube, au distribuit, este adevărat, austriecii, până la venirea stăpânirii românești, aproape șapte–opt milioane de coroane, dar, durere, distribuția aceasta s-a făcut așa cum înțelegeau austriecii s-o facă, căci ei au considerat cu deosebire populația străină; populația de la orașe și țăranul nostru nu s-au ales cu nimic aproape de pe urma acestor despăgubiri. De când dăinuiește stăpânirea românească în Bucovina, s-a făcut ceea ce s-a putut face, dar nici la un milion de coroane nu a ajuns ceea ce am putut noi să dăm populației și nu chiar populației propriu-zise, ci o mare parte din aceste despăgubiri au trebuit să treacă

---

[254] După izbucnirea Primului Război Mondial, Bucovina a fost ocupată și reocupată de trupele rusești în mai multe rânduri: septembrie – octombrie 1914; noiembrie 1914 – februarie 1915; iunie 1916 – august 1917.

pe seama edificiilor statului, pe seama clădirilor judecătoriilor de ocol, biserici şi şcoli şi alte instituţii publice, aşa că ţăranul propriu-zis nu a primit aproape nimic şi nu a primit pentru că nu a avut de unde primi, din slabele rezerve şi puţinele economii ce le-a putut face Resortul Lucrărilor Publice şi al Reedificării din Bucovina. S-a ajutat ici şi colo ceea ce s-a putut, aşa că jalea dăinuieşte şi acum.

Acum noi, deputaţii din Bucovina, avem obiceiul că la orice moment potrivit căutăm să ne punem în contact direct cu oamenii aceia care ne-au arătat încrederea lor, trimiţându-ne încoace. Ţinem adunări în care le raportăm asupra activităţii Parlamentului acestuia şi cerem să auzim de la dânşii doleanţele şi nevoile lor, pentru a putea contribui la salvarea lor. În aceste adunări, un glas se ridică numai şi glasul acesta este să se dea hrană populaţiei şi să i se dea ajutoare pentru refacerea gospodăriilor distruse.

Mi-aduc aminte de cerinţa ce o făcea poporul roman, strămoşii noştri – *panem et circensens* cerea poporul roman; poporul nostru cere numai pâine, de petreceri nici nu-i trece prin cap. Pâine, d-lor, este aceea care este cea mai necesară, să se caute şi să se trimită pentru populaţia bucovineană. Pentru aducerea acestei pâini întâmpinăm atâtea dificultăţi, încât aţi văzut d-voastre singuri, că astăzi un coleg al nostru din Bucovina a trebuit să ceară să i se fixeze o altă zi când să-şi dezvolte interpelarea [Vasile Marcu, deputat independent, oraşul Cernăuţi].

Cu toate străduinţele administraţiei bucovinene, este aproape imposibil ca un vagon cu pâine ce pleacă de aici să ajungă, sau, dacă ajunge, să se oprească în Bucovina şi să poată fi de folos populaţiei; căci el nu ajunge până la fosta frontieră sau, dacă trece dincolo de frontieră, nu din vina noastră se rătăceşte mai departe, în Ucraina. De pâine e lipsă la noi şi e lipsă de ajutor în formă de mici avansuri pe seama pagubelor de război. Şi nu trebuie să ne batem mult capul cu soluţionarea acestei chestiuni pentru ajutorarea populaţiei bucovinene, fiindcă în împrejurările date, numai statul, după părerea noastră, ar fi în stare să plătească acele mici avansuri. Nu cere populaţia bucovineană despăgubirea întreagă a pagubelor suferite, ea voieşte numai, şi am în vedere numai populaţia sărmană, ţărănimea ce a suferit mai mult, ea voieşte să fie pusă în posibilitatea de a continua traiul cinstit, economic, ce l-a avut înainte.

Cu aceste cuvinte am voit să fac un apel, atât la d-voastre, d-lor deputaţi, cât şi către banca ministerială, ca atunci când se va lua în vedere, nu o soluţionare a chestiunii acesteia, ci o ajutorare a celor lipsiţi, atunci să nu se uite nici de populaţia bucovineană, care e mai lipsită.

Şedinţa A.D. din 9 martie 1920[255]

[Problema reformei agrare pentru Basarabia]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, o dorinţă generală a ţăranului român, locuitor moşnean al tuturor teritoriilor româneşti din care a plămădit, în mare parte, tot

[255] D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 975–976.

numai el, prin muncă stăruitoare, din sudoarea şi sângele său, România astăzi întregită, o dorinţă pe atât de veche, pe atât de justă şi întemeiată, se găseşte astăzi pe cea mai bună cale de a fi realizată. Înfăptuirea acestei dorinţe prezentându-se din multe puncte de vedere ca un act de înaltă dreptate socială, că nu numai a trezit în cea mai largă măsură interesul tuturor binevoitorilor ţărănimii, ci a avut fericita soartă să dobândească nepreţuitul şi cel mai dezinteresat concurs al aceluia care era predestinat să devină în scurtă vreme regele tuturor românilor. Mărinimosul gest al „Regelui ţăranilor", izvorât din tripla sursă a dragostei sincere faţă de acest ţăran, a unei adânci concepţii sociale şi a unei înalte raţiuni de stat, dând toţi sorţii de izbândă reformei agrare în Vechiul Regat, a ajuns şi la noi, românii de peste fostele hotare, ca solia unei mântuiri neaşteptate, vărsând mângâiere şi scoborând binefăcătoare nădejde în sufletele chinuite ale ţăranilor noştri.

Dintre provinciile eliberate prin vitejia ostaşului român, Basarabia a fost cea dintâi care a păşit cu nerăbdare, dar şi cu hotărârea propriei stări sufleteşti a poporului ieşit victorios din revoluţie, la legiferarea şi înfăptuirea atât a unirii sale cu Patria Mamă, cât şi a reformei sale agrare.

Astăzi, Parlamentul României întregite e chemat, după ce a votat unirea Basarabiei, să dea sancţiunea supremă şi legii sale de reformă agrară, ratificând Decretul-lege din 22 decembrie 1918, nr. 3 791. Ratificarea aceasta pare că întâmpină unele dificultăţi. Pe când unele dintre partidele reprezentate în această Cameră au dat declaraţii izvorâte din o frumoasă iubire de fraţi şi din o perfectă înţelegere a situaţiei excepţionale a Basarabiei, alte partide, şi pe lângă ele şi oratori în nume propriu, înţeleg a se pune de-a curmezişul înfăptuirii reformei agrare pentru Basarabia, în sensul cuprins în proiectul de lege prezent.

Nu ne vom ocupa de toate obiecţiile făcute de aceşti oratori, sarcina aceasta rămânând pe seama d-lui raportor, mă voi opri, însă, pentru un moment, la una din ele, care este de un caracter mai general şi care se va face cu siguranţă şi reformei agrare pentru Bucovina: obiecţia de separatism ascuns, izvorât din tendinţe autonomiste provinciale. De netemeinicia acestei obiecţii ne vom da seama numaidecât, dacă vom cerceta motivele ei sau bazele pe care ea se sprijineşte. Aceste motive ar fi: ingerinţa stăpânirii locale în forma ei actuală de organizare şi apoi marea crimă, din fericire imaginară, comisă faţă de actul unirii desăvârşite, că se vine cu câte o lege separată de reforma agrară pentru fiecare dintre provinciile cuprinse astăzi în România întregită, Basarabia făcând începutul. Obiecţia aceasta, serioasă, poate, la prima vedere, nu rezistă unei cercetări serioase şi, privită prin prisma realităţii, ea cade de la sine. Principalul motiv pe care se sprijineşte obiecţia menţionată, cel al legiferării separate, cu care stă şi cade şi motivul al doilea, pierde toată valoarea şi importanţa sa, dacă ne dăm seama că situaţia de prezent a noul stat român, cu structura lui încă nedesăvârşită, cu starea sa actuală de consolidare încă neperfecţionată, cu tot atâtea forme de administraţie în vigoare şi cu tot atâtea legiuiri diferite, câte le-am moştenit cu toţii de la vechile stăpâniri şi, mai presus de toate, cu raporturile geografice, configuraţia teritorială, condiţiile de trai şi atâtea alte particularităţi

provinciale, imposibil de înlăturat peste noapte, fac deocamdată aproape imposibilă o reformă agrară unitară pentru toată România întregită.

Această momentană imposibilitate, odată cu atât mai mult, cu cât înfăptuirea reformei agrare se impune fără întârziere, ca un categoric imperativ. Acest motiv invocat contra proiectului dispare, însă, cu desăvârşire în faţa constatării, de altfel atât de uşoare, că toate aceste proiecte de reformă agrară sunt bazate pe aceleaşi mari principii fundamentale, actele exproprierii, al împroprietăririi şi al modalităţii de plată a echivalentului, fiind aceleaşi în fond şi în formă. Iar noua obiecţie ce s-ar putea face, că pe baza acestor mari principii comune s-ar fi putut întemeia legea agrară unitară, ţinându-se seama de particularităţile locale, nu poate rezista în faţa urgenţei imperioase a împroprietăririi, unde se potriveşte atât de bine proverbul latin *bis dat, qui cito dat*, precum nu poate ca să reziste nici în faţa împrejurării că fiecare dintre aceste reforme se găseşte de mult pe calea înfăptuirii reale, votarea legii dând numai sancţiunea cuvenită unui fapt, cu deosebire pentru Basarabia, aproape îndeplinit. Astfel privită, obiecţia de separatism ascuns, izvorât din tendinţe autonomiste provinciale, făcută fraţilor basarabeni, care au votat cei dintâi unirea necondiţionată cu Patria Mamă, se prezintă ca o sfidare a curăţeniei sentimentelor şi intenţiilor lor şi apare aproape ca o insultă gratuită. În numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, am onoare a declara că noi vom vota cu toţii proiectul de lege al fraţilor basarabeni.

Şedinţa A.D. din 26 martie 1920[256]

[Declaraţie de sprijin a programului guvernului condus de Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)]

D-le preşedinte, d-lor deputaţi, plecând, pe de o parte, de la constatarea că la dezrobirea Bucovinei şi la făurirea României Mari au contribuit cu sângele şi cu avutul lor toţi românii, fără deosebire de partid şi de vederi politice, pe de altă parte de la convingerea că în momentele de închegare şi consolidare a României întregite, prin colaborarea noastră cu partidele de ordine din Vechiul Regat şi din provinciile alipite, servim interesele superioare ale statului, am ţinut de datoria noastră să dăm concursul nostru fiecărui guvern al cărui program nu stă în contrazicere cu programul partidului nostru şi ţine seama de nevoile şi trebuinţele speciale ale populaţiei teritoriului reprezentat de noi. Găsind că expozeul guvernului actual este în concordanţă cu punctele cele mai principale ale programului nostru şi nădăjduind că acest guvern va avea toată solicitudinea şi pentru chestiunile vitale ale Bucovinei, declar, în numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, că vom da guvernului concursul nostru.

---

256 D.A.D., M.O., nr. 62, 31 martie 1920, p. 1089. Pentru programul de guvernare vezi Documentul nr. 5.2.

I.12. VASILE TOMEGEA[257]

Județul Suceava – Regat

Ședința A.D. din 26 decembrie 1919[258]

[Comunicări adresate ministrului Agriculturii și Domeniilor (Ion Mihalache), ministrului Instrucțiunii Publice (Ion Borcea) și ministrului de Interne (Aurel Vlad)]

D-le președinte, onorată Cameră, scrisorile și plângerile primite din toate unghiurile județului [Suceava] m-au îndemnat să cer cuvântul la comunicări, spre a da glas celor scrise de către acei care ne-au trimis să le sprijinim cererile lor drepte. Satele și orașele, întreg poporul românesc așteaptă foarte mult de la noi. Poate niciodată, de la niciun guvern și de la niciun Parlament nu s-a așteptat atât de mult. Ca să nu poată face decât a-i bate din palme tot binele și toată dreptatea pe care o așteaptă norodul de mulți ani, dar este foarte lesne de priceput de ce se cere atât de mult.

După mine, adevărul ar fi acesta: pentru românii din provinciile alipite, Banat, Ardeal, Bucovina și Basarabia, care-s poate mai modești în cereri decât cei din Vechiul Regat, este că unirea s-a înfăptuit în vremea când țara a fost sărăcită de pe urma războiului și întreaga orânduire a statului român, așa cum era dinainte de război, s-a dezorganizat, iar aceste părți din țara românească, sărăcite ele însele de pe urma dușmanului cotropitor, nu o dată fiind încălcate, ci de mai multe ori, iar altele trecute prin revoluție, și ce brumă mai rămăsese sub guvernul d-lui [Alexandru] Marghiloman [acesta a condus țara în perioada 19 martie – 5 noiembrie 1918] s-a rechiziționat din Basarabia și s-a predat nemților. Ce-i drept, s-a cumpărat cu 5 000 lei vagonul de porumb și s-a predat nemților cu 4 000 lei. Nu știu cine a pus restul la plata porumbului.

Cu cei din Vechiul Regat lucrurile se schimbă. Toate guvernele care s-au rânduit la cârma țării n-au dat poporului tot ce trebuia să dea. Pilda: în 1907, țăranii s-au răsculat, să le dea pământ de muncă, cât să aibă cu ce-și ține casa într-un an de zile. De la 1907 și până azi, adică de 12 ani, n-a fost vreme să se dezlege chestia agrară? [...] Dacă nu doriți să ascultați mai departe, fac comunicările.

Rog pe d-l ministru al [Agriculturii și] Domeniilor, [Ion Mihalache], să ne răspundă ce măsuri a luat cu privire la comunicarea făcută de către d-l deputat

[257] Vasile Tomegea (1882–1978), învățător. A urmat școala primară la Boroaia, iar între anii 1897 și 1902 a urmat cursurile Școlii Normale „Vasile Lupu" din Iași. A participat la Primul Război Mondial, fiind decorat pentru faptele sale cu Ordinul „Mihai Viteazul" și avansat în grad de căpitan. În perioada 1906–1940 a fost învățător la Todirești, Crucea și Boroaia. A înființat Casa de sfat și citire „Unirea", a condus Cercul „Deșteptarea sătenilor", revista „Vestitorul satelor", Banca populară „Moldova" și Cooperativa forestieră „Norocul" (prima de acest fel din țară). A ocupat funcțiile de secretar și casier în cadrul Asociației învățătorilor din județul Suceava, iar în perioada 1928–1936 a făcut parte din Comitetul central al Asociației generale a învățătorilor din România. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 510–511.

[258] D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 274–275.

[Toader] Crețu [județul Suceava – Regat], prin care aduce la cunoștința onoratului guvern și a Camerei că sătenilor din Cristești, județul Suceava, li se ia de către proprietarul Sturza câte 50 de lei pe căruța de lemne de foc. Am aici și scrisoarea unui sătean din această parte. Iată ce spune: „Am tot așteptat și noi ca, după greu să vină și o ușurare. De când cu alegerile noi, o ducem greu de tot, căci vătaful de la pădurea d-lui Sturza ne ia câte 50 lei căruța de lemne".

Din județul Suceava și din toate celelalte județe, sunt foarte mulți învățători mobilizați, iar în locul lor suplinitori cu câte una sau două clase secundare, dacă se găsesc și aceștia, căci la Liteni, în județul Suceava, unde e școală cu patru posturi, nu sunt decât doi învățători, iar al treilea învățător, Dosoftei, este mobilizat de la începutul campaniei a doua. Își poate închipui oricine cât progres se face în școală cu asemenea suplinitori sau cu doi învățători la patru clase. În interesul școlii, rugăm stăruitor pe d-l ministru de Război [Ion Rășcanu] să ia măsuri ca toți învățătorii să fie demobilizați și trimiși la catedrele lor, căci în timpul de față mai mult folos aduc țării la catedra lor decât unde sunt mobilizați.

Mai am o comunicare. Rog pe d-l ministru al Instrucțiunii Publice, [Ion Borcea], să dispună a-mi pune la îndemână dosarul cu planul, rapoartele și intervențiile sătenilor și [ale] fostului director al școlii pregătitoare din Baia pentru clădirea unui local de școală din donația proprietarilor și [a] locuitorilor din acel sat, în sumă de peste 50 000 lei, dar care, cu toate stăruințele sătenilor de pe Valea Moldovei, care au ajuns până la M.S. Regele, spre a li se aproba înființarea unei școli normale pentru fiii de țărani, dar pe care două ministere de rând n-au aprobat-o pentru că... nu mai spun, căci voi spune la interpelarea ce voi face-o. Destul atât că drept aprobare, directorul Virgil Tempeanu, care este un adevărat apostol al neamului, prin priceperea și munca sa, zic drept răspuns de aprobare, d-l revizor școlar C. Mălinescu intervine cu ordin scris ca fostul director Virgil Tempeanu să fie dat cu jandarmi afară din școală. Aceasta s-a întâmplat anul acesta, onorată Cameră, nu mai departe decât cu patru luni în urmă. Bietul om e pribeag pe la Turnu Severin, iar soția sa în gazda unei familii din Fălticeni, care de milă și din datoria către aproape, i-a primit, ca să nu rămână pe drumuri. Iar când am plâns durerea acestui profesor d-lui inspector Lupu Antonescu, mi-a răspuns că Virgil Tempeanu stă bine acolo unde se găsește și la cererea de transferare lângă familia sa, ca să-și poată face omul liniștit datoria, mi-a continuat: „Ei, aceasta mai târziu, d-le deputat, dacă n-o mai cere alții!" În subînțeles: „Dacă ne-o veni nouă chef!"

Mai am o cerere. Pentru altă interpelare, rog pe d-l ministru de Interne [Aurel Vlad] să binevoiască a dispune să ni se pună la îndemână dosarele cu rapoartele pe baza cărora agentul N. Maișanu, de la agenția specială Borvam, unul dintre cei mai conștiincioși și cinstiți slujbași, într-o bună dimineață, mai fără nicio vină, se trezește omul dat afară și înlocuit cu un notar liberal, care în timpul războiului a fost pedepsit pentru mită și care astăzi cenzurează toate scrisorile și deschide plicurile oficiale de la autorități, să știe și el cam ce secrete sunt în ele. Așa este garantat de stat secretul scrisorilor? De asemenea, dosare cu raportul pe baza căruia notarul diacon de la Băgdănești este mutat la Fântâna Mare. Acestea am avut de comunicat și vă mulțumesc.

Şedinţa A.D. din 23 februarie 1920[259]

[Întrebări adresate miniştrilor Industriei şi Comerţului (Victor Bontescu) şi Agriculturii şi Domeniilor (Ion Mihalache)]

D-lor deputaţi, voi fi foarte scurt. De un an de zile, în diferite rânduri, locuitorii din regiunea devastată de război din Suceava au cerut, prin Centrala cooperativelor săteşti, ca să li se procure bumbac şi pânză. Acum, în prezent, sunt informat că a sosit o mare cantitate de pânză şi de bumbac şi este depozitată la Brăila. Şi m-am interesat ce este cu pânza şi cu bumbacul care au venit acum şi am intervenit la Centrala cooperativelor săteşti pentru ca să distribuie o cantitate cât mai mare pentru sate, deoarece la oraşe se face o mare speculă, atât cu pânza, cât şi cu bumbacul, încât pachetul de bumbac a ajuns până la 600 lei kg, iar metrul de pânză până la 60,70 lei. Şi d-l director al Centralei cooperativelor săteşti ne-a trimis la d-l ministru al Industriei şi Comerţului [Victor Bontescu]. [...]

Rog pe d-l preşedinte al Camerei [Nicolae Iorga] să intervină pe lângă d-l ministru al Industriei şi Comerţului, pentru ca distribuţia care se face acum la minister să fie schimbată în alt fel, căci se dă pentru sate 10% din această cantitate, iar pentru oraşe 90%. [...] Vă rugăm să schimbaţi felul cum se face distribuţia şi să se trimită o cantitate cât mai mare de bumbac la sate. [...]

A doua întrebare. Întreb pe d-l ministru al Domeniilor şi Agriculturii [Ion Mihalache] ca să ne răspundă când vine cu reforma agrară, deoarece poate că în mod greşit o parte dintre noi suntem informaţi că unii dintre d-nii miniştri ar fi contra proiectului de reformă agrară, aşa cum se prezintă şi că aceasta ar fi o piedică. Acesta ar fi lucrul cel mai de seamă pe care l-am avea noi de făcut şi pe care trebuie să-l facem cât mai repede. Cu acest prilej, mai rog pe d-l ministru al Domeniilor să aibă în vedere la reforma agrară pe acei locuitori, care în timpul de faţă sunt speculaţi grozav de tare de către unii proprietari, care şi-au arendat pădurile la particulari şi mai cu seamă la evrei, care le speculează în chipul următor: au cumpărat hectarul de pădure cu 3 000 de lei şi îl vând cu 16 000 lei; vând căruţa de lemne la văduve şi orfani cu 40–50 lei. Depun, cu acest prilej, pe biroul Camerei: 1) O cerere a locuitorilor din Uiteşti [Udeşti], prin care cer islaz din proprietatea statului; 2) O cerere a institutorilor din Fălticeni, prin care cer ca la fixarea salariilor să se aibă în vedere aprecierea dreaptă a muncii lor şi 3) O altă cerere a factorilor rurali, prin care cer ca art. 10 şi 11 să se întindă asupra tuturor funcţionarilor poştali.

[Răspunsul ministrului Agriculturii şi Domeniilor, Ion Mihalache]

D-lor deputaţi, la cele două întrebări ale d-lui deputat Tomegea răspund scurt. Legea agrară astăzi a ieşit complet din studiul Comisiei agrare şi al Comisiei juridice. Săptămâna aceasta se va pune la dispoziţia d-lor deputaţi pentru studiul

[259] D.A.D., M.O., nr. 44, 25 februarie 1920, p. 674–675.

definitiv şi săptămâna viitoare se va depune aici, pe biroul Camerei. Nu poate să fie nicio înţelegere între membrii guvernului, pentru că această lege nici nu a fost adusă în Consiliul de Miniştri până astăzi. Prin urmare, ceea ce s-a spus nu corespunde adevărului. Prin Consiliul de Miniştri a trecut numai legea agrară din Basarabia, care a fost aprobată, iar astăzi a fost supusă spre semnare M.S. Regelui.

La a doua întrebare, în ceea ce priveşte lemnele, până acum nu avem nicio lege în virtutea căreia să putem obliga pe proprietarii particulari de păduri să pună la dispoziţia populaţiei lemne şi nici nu avem o lege care să îngăduie preţurile maximale pentru lemnele particularilor. Am dat şi această chestiune în studiul unei comisii de avocaţi de la Ministerul de Domenii, dar până acum nu am primit încă referatul acelei comisii. Ştiţi, de altfel, că în ceea ce priveşte lemnele, problema este îmbrăţişată în mai mare parte de o altă comisie, care studiază chestiunea înfiinţării de păduri comunale şi care până acum nu şi-a dat încă avizul.

I.13. VASILE UNGUREANU[260]

Partidul Democrat al Unirii, circumscripţia Ciudei, judeţul Storojineţ

Şedinţa A.D. din 9 martie 1920[261]

[Solicitare acte de la Biroul Camerei Deputaţilor]

D-le preşedinte, am onoare a vă ruga să binevoiţi a dispune ca prin biroul Camerei să mi se pună la dispoziţie la următoarele acte: 1) Un tablou al tuturor autorizaţiilor de petrol şi derivatelor lui eliberate de Direcţiunea petrolului din Bucureşti pentru Bucovina, de la începutul anului 1919 până astăzi; 2) Un tablou al tuturor telegramelor şi scrisorilor emise de Comisia mixtă pentru expedierea acestui petrol şi [a] derivatelor spre Bucovina, de la începutul anului 1919 până astăzi. Să se vadă numele exportatorului sau al delegatului şi [al] locului de destinaţie; 3) Un tablou al tuturor autorizaţiilor eliberate de Direcţia aprovizionării din Bucureşti pentru Bucovina. Să se vadă numele exportatorului sau al delegatului, precum şi locul de destinaţie. Aceasta, vă rog, pentru a vedea dacă n-ar fi necesară o interpelare. [În timpul sesiunii parlamentare 1919–1920, aceasta a fost singura intervenţie a deputatului Vasile Ungureanu.]

---

[260] Om politic bucovinean, membru al Partidului Democrat al Unirii. A făcut parte din conducerea administrativă a Bucovinei când, după instaurarea guvernului liberal (1922), au fost reorganizate Secretariatele de Serviciu, iar Ion Nistor a fost numit ministru secretar de stat şi membru în Comisia centrală de lichidare şi unificare. Radu Economu, *op. cit.*, p. 80.

[261] D.A.D., M.O., nr. 57, 11 martie 1920, p. 970.

II. SENAT

II.1. NISTOR ANDRONICESCUL[262]

Partidul Democrat al Unirii, județul Câmpulung

Ședința Senatului din 22 decembrie 1919[263]

[Necesitatea reformării vieții economico-sociale]

D-lor senatori, suntem mulți țărani în acest Senat al României Mari, trimiși de conlocuitorii noștri din toate provinciile eliberate. Cer voie ca unul dintre noi să vă vorbească și vă rog să iertați neobișnuința noastră la vorbă, căci d-voastre știți că țăranul când merge, tropăiește și când vorbește, hodorogește. D-lor, este pentru mine o mare fericire de a putea fi în sfatul țării României Mari, venit dintr-un unghi de țară care a fost românească și care, după 150 de ani de robie, a avut fericirea ca să fie iar românească!

D-lor, la opera cea mare a unirii tuturor românilor cu Regatul Vechi, nimeni n-a lucrat mai mult decât Dumnezeu, deci Lui mai întâi se cade mulțumita și apoi celorlalți oameni, care am lucrat pentru înfăptuirea neamului românesc laolaltă. Avem nădejdea cum că Parlamentul României Mari unite va ști să înfăptuiască și să pună la loc ceea ce a stricat războiul acesta crâncen de câțiva ani; avem nădejdea că s-a ales din mijlocul majorității un guvern care va fi călăuzit într-un sens democratic, ca să poată înfăptui și alina durerile care apasă țara întreagă. Și aș avea dorința ca atât parlamentarii, cât și d-nii miniștri să-și dea bine seama și să mai scurtăm din vorbele cele multe, ca să nu se zică cum că satul arde și baba se piaptănă.

D-lor, eu sunt țăran, n-am școală, am mai multă școală, așa zicând, de la natură, dar am observat cum că țăranul este încă o parte din România Mare și care este în stare să umple lipsurile care s-ar întâmpla în nordul românesc.

---

[262] Nistor Andronicescul a fost senator în Parlamentul României în mai multe legislaturi. A fost membru marcant al Partidului Creștin Social Român (înființat în octombrie 1908; din anul 1909 își schimbă denumirea în Partidul Național Român, condus de Iancu Flondor), șeful organizației județene Câmpulung a Partidului Țărănesc Român (înființat în anul 1914; președinte - Aurel Onciul). În perioada 1918–1925 a fost primar al comunei Fundu Moldovei. A fost președintele societății politice „Vulturul" (1898–1914) în perioada 1906–1911. Aceasta, înființată la Fundu Moldovei, a fost considerată „cea mai puternică societate cu scopuri politice și naționale din tot cuprinsul satelor Bucovinei". A fost bibliotecarul Clubului „Dragoș", societate culturală din Fundu Moldovei. A participat, în calitate de informator, la campania de cercetări monografice organizată de Dimitrie Gusti la Fundu Moldovei în perioada 11 iunie – 5 august 1928. Ioan Cocuz, *Partide politice românești din Bucovina. 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru", 2003, p. 350, 351, 449; Paula Popoiu, *Fundu Moldovei. 80 de ani de la prima campanie monografică, 1928–2008*, Cluj Napoca, Editura Mega, 2008, p. 160, 164, 169–171, 265.

[263] D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 101–102.

S-a observat cum că ţăranul, fiind smintit de la locul lui, s-au produs deodată greutăţi. D-lor, ţăranul este în stare, mai departe, să facă să scoată din sânul său oameni învăţaţi, oameni care să conducă frânele poporului. Aşa, din ţărişoara noastră, din Bucovina, unde am fost sub un guvern străin noi toţi, din fii de ţărani, au ieşit cei mai buni români oameni. D-lor, mai este o chestiune: fără de ţărani, toate clasele sunt înjghebate laolaltă, toate au întrunirile lor. Aşa vedem cum avocaţii, comercianţii, învăţătorii, preoţii, toţi sunt întruniţi laolaltă şi dacă au nevoie pentru ei, într-un glas cu toţii strigă. Noi, ţăranii, rămânem cu munca noastră separată, căci munca nu ne lasă să ne organizăm, munca ne lasă la o parte. Şi dacă vine o sărbătoare, cu toţii se strâng, îşi fac cinste să-şi amorţească ciolanele cele trudite. Ţăranul este un factor important în poporul românesc, deoarece el a contribuit şi la război, căci a luat arma şi s-a dus să-şi apere vatra în care era. Cu toate că noi, bucovinenii, a trebuit să luptăm pe alte fronturi, dar datoria noastră era să ne afirmăm puterea, era să ascultăm de cei mai mari. Cred că nimeni nu ne va lua aceasta în nume de rău şi că dacă am fost patrioţi buni sub o stăpânire străină, cu atât mai mult vom fi mai buni patrioţi sub stăpânirea noastră.

D-lor, încă mai este ceva la ţărani ce poate că nu ar strica să o spun şi anume: el, ţăranul, încă mai are una, el este legat de glie. D-lor, din valuri vine câte o furtună, lumea se sperie, domnierimea fuge, se sperie, apucă în alte părţi. Ţărănimea nu are unde fugi, căci este legată de glie şi trebuie să stea acolo, aşteptând să treacă vijeliile, căci el este, după cum s-a zis, ca stânca în fundul mării.

D-lor, ca să nu lungesc prea mult vorba, tot bietul ţăran are de dus încă multe sarcini, care până acum, după împrejurările vremurilor, numai cât s-au făcut cheltuieli, însă fără să scoată noi venituri. Acum trebuie să muncească ca să poată face rost banilor de lipsă şi, totodată, datoriilor. Cred eu că ţăranul, încă, nu ar trebui trecut cu vederea nici aici. Cred că partea lui, după cum a avut-o până acum, o va avea şi de aici înainte. Dar ar trebui ca şi ţăranul să fie privit ca om din partea stăpânirii şi din partea funcţionarilor. Trebuie privit ţăranul că şi el e om şi el are dreptul să se bucure pe pământul acesta, cât îi este dat să trăiască, să se bucure de libertate şi să fie privit tot ca om, nu ca ceva mai puţin, fiindcă natura tot atât a lucrat şi pentru dânsul, ca şi pentru ceilalţi.

D-lor, eu nu cer pentru ţăran mari comedii, eu cer numai ca ţăranul să capete pământ, să fie stăpân pe dânsul şi să fie stăpân şi pe munca lui. În privinţa căpătării pământului, s-a vorbit mult şi se vorbeşte, este reformă agrară. Aş dori ca onoratul guvern să-şi dea silinţa ca în primăvară ţăranii din toate părţile României unite să vină la pământ, ca să nu se zică că trăim numai din făgăduieli şi domnii aceia numai ne amăgesc, ne amână dintr-o zi în alta.

Mai departe, după pământ ar mai trebui reformată sau pusă la o rânduială bună valuta, banul, pentru că cele mai mari gheşefturi [afaceri] ce se fac acum, se fac cu banii şi totdeauna în dauna ţăranului, pentru că el rar vine la ban şi când vine, vine la nişte bani ai săi, cu scădere în paguba lor şi aş crede că este de datoria înaltului guvern ca să se pună capăt valutei acesteia.

Aş mai ruga ca înaltul guvern să caute ca ţăranul să aibă şcoli, ca să înveţe, să se trezească la minte, căci, cu cât va fi mai treaz, cu atât va lucra mai bine şi toată ţara va avea mai mare folos. Pe lângă şcolile primare, ar fi bine să se

introducă şi şcoli de meseriaşi şi şcoli de comercianţi, căci nu se poate zice că printre ţărani nu ar fi copii apţi care să înveţe atât meşteşugul, cât şi comerţul, căci din această cauză, că noi nu avem oamenii noştri comercianţi, avem atâţia comercianţi străini şi este vorba că puterile românilor se taxează după câţi străini au în mijlocul lor. Şi ar fi, poate, cu cale ca să lucrăm în această direcţie, ca să avem şi clasa mijlocie naţională. Zic aceasta, pentru că eu cred că, pentru a desăvârşi un stat unitar naţional, trebuie ca toate organele acestui stat să devină naţionale; apoi, comerţul şi industria alcătuiesc stomacul unui stat şi cu greu am putea să mistuim şi să ne hrănim cu un stomac străin.

D-lor, mai este ceva care aş vrea să adaug, şi anume: mai ales în acele ţinuturi pe unde s-au dat lupte, s-au făcut grozave pagube de război. Sunt o mulţime de sate ruinate, casele distruse, avutul luat. Bărbaţii care au fost pe câmpul de luptă, mulţi au pierit, mulţi s-au întors schilozi. Ei, acolo femeile şi copiii trăiesc în cea mai neagră mizerie. [...] Ministrul prezident, în programul anunţat, spune că va lucra ca pagubele de război să se restituie. Eu, totuşi, aş crede că n-ar fi de prisos ca să se insiste la aceasta şi se cuvine ca unde este mai mare nevoie, acolo să se dea întâi, pentru că, toată paguba să se despăgubească deodată, cred că este imposibil.

D-lor, mai este ceva. Dacă s-ar putea să avem trenuri cu cursul lor regulat. Atunci, părţile cele mai mărginaşe din România Mare ar fi mult mai înlesnite din această cauză. Şi să vă dau un exemplu. Eu sunt din Bucovina, districtul Câmpulung. Fiindcă trenuri nu sunt la îndemână şi la noi nu se face nici porumb, nici grâu, oamenii trebuie să facă câte 120 km ca să-şi aducă porumb. Dacă omul lipseşte, femeia ia sacul în spinare şi vine din acele părţi în Moldova, până pe la Roman ori Dorohoi, ca să-şi cumpere 20 kg porumb, cât poate lua în spinare şi se întoarce înapoi. Şi aşa, trebuie să meargă sute de oameni ca să aducă preţ de un vagon, pe când dacă am avea cale ferată, vagonul ar merge fără niciun om. Vă închipuiţi câtă vreme se pierde, cât costă porumbul acela. Asta ar fi de dorit, atunci scumpetea s-ar micşora şi la noi.

Vedeţi d-voastră, dincolo ţăranul este consumator, iar dincoace ţăranul este producător. Aici pâinea este ieftină, iar acolo are zece preţuri. Şi cine ia acele preţuri? Ştiţi d-voastră! Vedeţi d-voastră că este un „ce" care roade la mijloc, atât pe producător, cât şi pe consumator. Cred că d-l ministru va fi aşa de bun şi va face ceva, cât va fi cu putinţă.

Încă o chestiune: invalizii şi orfanii de război cei mai săraci ar fi de sprijinit întâi şi pe urmă cei mai bogaţi.

Şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920[264]

[Situaţia văduvelor şi a orfanilor de război]

Îmi permiteţi o mică întrebare, ce se referă tot la orfanii de război şi la văduvele din război [vezi şi interpelarea lui Nicolae Cotlarciuc în şedinţa Senatului

[264] D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 134.

din 26 ianuarie 1920]. După cum ştiţi d-voastre cu toţii, aici s-a serbat actul unirii, unirea Bucovinei cu ţara mamă, cu Regatul. Este o întrebare din parte-mi şi nu numai din parte-mi, ci şi din partea celor ce m-au trimis pe mine aici – dacă Bucovina se bucură de aceleaşi drepturi de care se bucură şi celelalte părţi. Acum mai este ceva. În timpul acesta cât am fost eu, aşa-zicând, la vatra noastră strămoşească, s-a întâmplat cazul că o mulţime de văduve au rămas după cei mobilizaţi, căci dacă au luptat ei sub alt steag, nu sunt ei vinovaţi, ei au luptat pentru patria lor indiferent de steag, deoarece se ştie că ţăranul este patriot şi ascultător, el este legat de pământ, îşi apără pământul lui, indiferent de steag, fie el supus din vitregia împrejurărilor unor dominaţii străine, fie el liber în ţara lui. Dar să lăsăm aceasta. În timpul vacanţei au venit mai multe văduve rămase după oştenii care au plecat şi mi-au spus că dacă ele capătă zece coroane, ceea ce face trei lei pe lună, cum să trăiască, dacă, mai ales, au trei, patru sau cinci copii. O întrebare: noi bucovinenii ne bucurăm de aceleaşi drepturi ca şi cei din Regat şi trebuie să beneficieze şi cei de acolo de aceleaşi drepturi ca şi cei de aici? Rog respectuos pe onoratul guvern a ne da un răspuns.

Şedinţa Senatului din 16 februarie 1920[265]

[Apel adresat colegilor senatori]

Eu n-oi fi lung, d-lor senatori, pentru că aici a fost hăt, lungă vorba şi nici n-aş vorbi, numai când am datoria vorbei vorbesc, fiindcă şi eu sunt mânat aici de alegători ca şi d-voastră. Aici, de o bucată de vreme, văd că se fac chestiuni de persoane, ceea ce n-aş crede că trebuie să fie. Pe noi ţara nu ne-a mânat aici să ne sfădim [Nistor Andronicescul se referă la dezbaterile anterioare din Senat, pe tema soluţionării problemei ţărănimii, dintre Duiliu Zamfirescu şi alţi colegi senatori], pe noi ne-a mânat să ne interesăm de nevoi şi n-a fost niciodată ţara în mai mari nevoi decât acum, după războiul acesta groaznic. Acum, d-lor senatori, ar trebui să lăsăm păcatele cele vechi la o parte. [...] Ar trebui să punem umărul laolaltă, să împingem la carul care s-a înnămolit şi nu merge înainte. Uitaţi-vă d-voastră cum stăm în faţa lumii, uitaţi-vă cum stă valuta noastră, uitaţi-vă ce este cu trenurile, cu despăgubirile de război, cu şcolile, cu toate cele cum stăm! Iată, nouă aici ne dă mâna să ne certăm, apoi acasă şi celor care ne-au trimis, nu le dă. La aceia trebuie să le spunem: am făcut ceva pentru dumneavoastră! Aşa eu înţeleg şi numai pe baza aceea m-am lăsat ales, că nu am nevoie, nu; din fire sunt om paşnic.

Ar trebui, d-lor senatori, să lăsăm odată toate acestea deoparte şi să ne punem pe lucru şi, după ce am văzut că am făcut ceva de folos şi pentru ţară, ei, atunci să mai facem şi câte un chef de ăsta. [...] D-lor senatori, ţara are credinţa că a trimis încoace tot ce are mai bun. [...] Vă spuneam, d-lor, că ţara a ales şi trimis

[265] Idem, nr. 28, 20 februarie 1920, p. 283.

încoace oameni care să se intereseze de nevoile ei. Uitaţi-vă cu câtă mândrie ne-am întrunit laolaltă, bucovineni, basarabeni, ardeleni cu cei din Regat. Ce înălţătoare a fost ziua aceia când ne-am manifestat aici că suntem toţi români, că ne înţelegem cu toţii, că este o inimă şi o vorbă! Ei, gândiţi-vă, oameni buni, se cade ca noi să facem altceva decât să ne bârfim unii cu alţii, acum, când întreaga Românie Mare se zbate în atâtea nevoi?

Eu sunt de părere că până nu arătăm lumii că am făcut ceva bun, până nu am pus bazele unei legislaţii cum se cade, unei ajutorări a nevoilor celor mai mari, până nu vom pune în rânduială trenurile, finanţele, despăgubirile de război, vitele, semănăturile, pâinea şi toate cele [de] nevoie ale poporului, până atunci să îndrumăm mintea noastră în altă parte, să nu o trudim ca să vedem cum trebuie să ne ciopârţim unii pe alţii. Este păcat! Eu sunt de părerea aceasta şi apelez, ca ţăran, fiindcă, să trăiască Regele, care prin legea ce a dat-o, votul universal, de acum, cu încetul, vor veni şi ţăranii aici şi prin votul acela am ajuns şi eu, căci altminterea nu era posibil. Vor mai veni şi alţi ţărani de acum, dar şi ei sunt oameni şi nu puteţi trece peste dânşii ca peste un nimic, căci, să scuzaţi d-voastră dacă voi zice, ce are limba noastră mai frumos, de la ţăran a luat.

Şi uitaţi-vă d-voastră în Basarabia, 100 de ani a stat sub Rusia şi ţăranul nu s-a dat, tot român este. Noi, bucovinenii, am stat 140 de ani sub austrieci şi tot români suntem; iată, mă vedeţi, vorbesc ca şi d-voastră. Dar ce ziceţi de ardelenii care 1 000 de ani au stat sub unguri şi [pe] care îi vedeţi, şi-au păstrat pământul, limba, credinţa, toate cele. Ei bine, trebuie să aibă şi ţăranul un merit, pentru că atunci când îl cheamă ţara la orice, el sare, nu se dă înapoi. De i se cere arma s-o ia în mână, o ia, de i se cere birul să-l plătească, nu se dă înapoi, de i se cere plugul şi sapa, el frământă pământul acesta. Dar acum, în război, a cui a fost suferinţa mai mare decât a bietului ţăran? Ei, şi după jertfele astea şi după toate câte îi datorăm ţăranului, să nu ne îngrijim de dânsul, să stăm aici să ne sfădim? Floarea României să stea să se sfădească? Eu nu cred lucrul acesta nici cuminte, nici cinstit şi a-şi apela şi la d-nii miniştri să ne dea de lucru, să aducă legi, să dezbatem aici, căci dacă vom avea de lucru, poate nu ne vom sfădi. [...] Sunt o mulţime de reforme care sunt aşa-zise arzânde şi trebuie să le dezbatem. Iaca, termenul pentru prelungirea sesiunii s-a subscris de Maiestatea Sa. Ei, dar tot nu lucrăm. O grămadă de vreme a trecut şi a trece şi acea vreme şi cu nimic, tot cu sfezi. Cred că este prea mult. Dacă ar face şi ţăranul atâta vorbărie, ar pieri de foame întreaga ţară.

M-aş îndrepta cu dorinţa numai către d-nii miniştri ca să se silească a veni cu reforme şi cu proiectele care sunt mai lipsă: valuta să o îndrepte, trenurile să fie orânduite, ca să poată veni acolo unde trebuie. Am oameni din judeţul meu – de patru săptămâni nu pot ajunge acasă. Acolo oamenii pier de foame. Au dispărut frontierele şi tot nu mai ajung. Eu mă mir de acest lucru. Avem de lucru cu banii ăştia şi multe altele; ar trebui să se facă odată o regulă. Vine reforma agrară, acum se desprimăvărează, trebuie făcută o regulă şi pentru cel ce i-am

luat şi pentru cel ce i-am dat, să facem oarecare regulă, ca să nu ne încâlcim şi să vină să ne descâlcească alţii.

II.2. NICOLAE CARABIOSCHI[266]

Partidul Democrat al Unirii, judeţul Rădăuţi

Şedinţa Senatului din 21 februarie 1920[267]

[Comunicare adresată ministrului de Interne, Nicolae Lupu – funcţionarea Poştei din Bucovina; situaţia prizonierilor de război din Siberia]

D-lor senatori, am o comunicare pentru d-l ministru de Interne. Îmi pare rău că nu este aici, dar în orice caz, rog onoratul prezidiu ca să-i comunice.

Iată în ce constă comunicarea mea. A trecut un an de la unirea necondiţionată a Bucovinei cu Regatul Vechi al României. Poşta şi telegraful din Bucovina au trecut sub administraţia directă a guvernului din Bucureşti[268], aşa că orice măsuri referitoare la funcţionarea Poştei se pot lua numai de către Ministerul de Interne. Un număr considerabil de studenţi şi elevi din Bucovina se află la secţiile superioare şi la alte şcoli din Regatul Vechi. Părinţii acestor elevi şi studenţi sunt puşi în imposibilitatea de a trimite fiilor lor banii necesari pentru întreţinerea lor, din cauză că Poşta din Bucovina nu primeşte bani pentru expediere în Vechiul Regat, astfel că au de suferit şi studenţii şi elevii [de] pe urma acestei stări de lucruri. Sub acest raport au de suferit şi parlamentarii din Bucovina, care nu pot nici primi, nici trimite bani peste vechile fruntarii, astfel că sunt puşi în imposibilitatea de a satisface obligaţiile familiale sau îndatoririle civile cărora le sunt ei supuşi. O impresie neplăcută asupra populaţiei române din Bucovina face şi faptul că nici până în prezent nu s-au retras de la oficiile poştale din Bucovina ştampilele cu inscripţiile nemţeşti, aşa că şi acum încă citim pe plicurile scrisorilor şi pe cărţile poştale nume ca: Cernoviţ, Radautz, Storozinetz, Vaschkontz, Kimpolung, Suczawa, Dorna-Vatra etc., etc.

De aceea am onoare a ruga pe d-l ministru de Interne să ia dispoziţii ca să se poată expedia din Bucovina în Regat şi din Regatul Vechi în Bucovina, cu Poşta,

---

[266] Dr. Nicolae Carabioschi s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României, făcând parte din primul Consiliu Naţional Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naţionale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. A fost senator în mai multe legislaturi în Parlamentul României. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. 142.

[267] D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350.

[268] Conform art. VIII al Decretului-lege nr. 3 745/18 decembrie 1918 „afacerile străine, armata, siguranţa generală a statului, căile ferate, poşta, telegraful, telefonul, circulaţia fiduciară, vămile şi împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administraţiile centrale de resort din Bucureşti. Primele numiri ale funcţionarilor la poştă, telegraf, telefon şi căile ferate se vor face în înţelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi". Vezi Documentul nr. 1.5.

valuta oficială a Regatului şi să ordone ca ştampilele poştelor şi telegrafelor din Bucovina, cu inscripţiile localităţilor în limba nemţească, să fie retrase şi înlocuite cu ştampile purtând inscripţia localităţilor cu nume românesc.

A doua comunicare o am de făcut relativ la prizonierii de război din Siberia[269]. În Siberia se află un număr foarte considerabil, se vorbeşte de câteva zeci de mii de prizonieri din Ardeal şi Bucovina. Mulţi dintre aceştia au luptat cu însufleţire pentru realizarea idealului naţional, pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat naţional. Aceştia se află, după cum aduc şi ziarele ştirea, în cea mai neagră mizerie.

---

[269] În anul 1912, a fost elaborat Regulamentul Legii de organizare a Ministerului de Război, care prevedea înfiinţarea unui Birou Statistic, cu atribuţii referitoare la statistica recrutării şi a infracţiunilor în armată. Ulterior, în cadrul Ministerului de Război, s-a înfiinţat o Direcţie a Statisticii care, în condiţiile izbucnirii Primului Război Mondial, s-a ocupat de lucrările privitoare la prizonierii români şi străini, internaţii civili, dispăruţi, răniţi şi morţi pe linia frontului. Prin Înaltul Decret Regal nr. 2 793/ 14 august 1916, s-au instituit, pe lângă Direcţia de Statistică, două comisii care se ocupau de prizonierii de război şi internaţii civili, un Serviciu de prizonieri şi internaţi civili şi un Birou de informaţii şi ajutor al prizonierilor de război români. În acelaşi an a fost emis Regulamentul asupra prizonierilor de război. La 4/17 ianuarie 1917, s-a încheiat Convenţia asupra schimbului de prizonieri de război invalizi, iar în cadrul Marelui Cartier General a fost organizat un Birou al pierderilor. Rapoartele pierderilor suferite pe front (morţi, dispăruţi, răniţi), primite la Marele Cartier General, erau trimise Direcţiei de statistică. În anul 1918, prin intermediul Crucii Roşii Internaţionale, au fost întocmite liste cu numele a peste 135 000 de prizonieri români capturaţi de armatele inamice (81 540 în Germania, 33 975 în Austro-Ungaria, 13 590 în Bulgaria şi 6 795 în Turcia). Pe teritoriul ocupat, listele cu prizonieri cuprindeau 51 783 de nume. În acelaşi an, datele consemnate în actele oficiale erau următoarele: 1 285 000 – mobilizaţi; 161 408 – prizonieri; 90 379 – răniţi; 255 300 – morţi şi dispăruţi. Analizele ulterioare au stabilit că numărul prizonierilor era următorul: în Germania – 147 891; Austro-Ungaria – 51 000; Bulgaria – 25 000; Turcia – 6 000. În baza Convenţiei încheiate de către statul român cu ţările inamice (23 martie 1918), a început schimbul de prizonieri cu Puterile Centrale. Până în luna iulie 1918, conform datelor provenite de la Direcţia de Statistică, evidenţa românilor repatriaţi arăta astfel: Germania – 1 661 ofiţeri, 3 697 trupă; Bulgaria – 729 ofiţeri, 11 000 trupă; Turcia – 6 ofiţeri, 1 000 trupă; Austro-Ungaria – 472 ofiţeri, 3 392 trupă. După încheierea războiului, începând cu anul 1919, au activat 11 misiuni militare româneşti care se ocupau de problemele referitoare la repatrierea prizonierilor. În ceea ce priveşte operaţiunea de repatriere a prizonierilor internaţi în Rusia, aceasta a trebuit regândită începând cu anul 1918. Statele care au avut prizonieri în Rusia au fost obligate, din anul 1919, să înceapă negocierile cu noua putere sovietică de la Moscova, fie direct, fie prin intermediul altor state sau organisme internaţionale (Comitetul Internaţional al Crucii Roşii, Societatea Naţiunilor). Prizonierii de război erau răspândiţi în teritorii care, din punct de vedere politic, nu aveau legături unul cu celălalt: China, Siberia Centrală şi Siberia Orientală. Mulţi dintre aceştia lucrau ca muncitori în mine sau prin sate, la particulari, întemeindu-şi propriile gospodării şi familii. Procedura de strângere a prizonierilor de război s-a făcut prin intermediul unor centre de triaj din Cita, Mandjuria, Harbin, Khabarovsk. Acestea îi trimiteau spre Vladivostok, şi de aici în ţară. Numărul corect al prizonierilor români a fost multă vreme incert, deoarece listele sosite la Marele Cartier General erau nesistematizate şi alcătuite sumar. Repatrierea prizonierilor a fost una dintre problemele aduse în discuţie la Conferinţa de Pace de la Paris. Pe lângă Secretariatul General al Conferinţei de Pace s-a înfiinţat o Comisie specială, care urma să se ocupe de toate chestiunile privitoare la prizonierii aliaţi. Alte organisme care s-au implicat direct în activitatea de repatriere au fost Comitetul Internaţional al Crucii Roşii şi Înaltul Comisariat al Societăţii Naţiunilor. De asemenea, în fiecare dintre statele participante la război s-au constituit comisii de repatriere, al căror obiectiv era legat de coordonarea repatrierii prizonierilor de război şi a internaţilor civili. Bogdan Negoi, *România şi lagărele de prizonieri în timpul Primului Război Mondial* (teză de doctorat); accesată online (27 martie 2014) la adresa: http://cis01.central.ucv.ro/upload/lucrari_dr/425_rez-ro.pdf.

N-au nici îmbrăcăminte, nici încălţăminte şi viaţa le-a devenit un adevărat chin. În zadar aşteaptă acasă părinţii şi copiii, ei nu mai sosesc, în zadar aşteaptă ei, nenorociţii, timpul ca să-şi îmbrăţişeze copiii şi părinţii, acest timp nu soseşte şi astfel, în chinuri sufleteşti nedescrise, aşteaptă şi unii şi alţii mult dorita revedere. Guvernul cehoslovac a luat toate măsurile pentru repatrierea acestor nenorociţi şi, după ştirile din ziare, repatrierea lor se efectuează în mod favorabil.

Îmi permit a întreba onoratul guvern: 1) Dacă a luat oarecari măsuri pentru repatrierea prizonierilor ardeleni şi bucovineni din Siberia; 2) Dacă nu a luat încă astfel de măsuri, ce intenţionează onoratul guvern să întreprindă pentru aducerea acestor nenorociţi în ţară. E un act de umanitate ca onoratul guvern să arate un interes cât mai mare pentru soarta acestor oameni fără patrie.

Mai am încă următoarea comunicare de făcut. D-lor senatori, locuitorii satelor situate pe ambele maluri ale râului Suceava, pe teritoriul Bucovinei, suferă de un an pagube considerabile [de] pe urma revărsării acestui râu – cursul acestui râu nu este regulat. În fiecare an rupe malurile pe o întindere însemnată, mutându-şi cursul şi lăsând în urmă locuri acoperite cu pietre şi cu prundiş. La revărsare acoperă acest râu lanuri întregi, distrugând holdele câmpurilor şi nimicind munca locuitorilor pentru întregul an. În Bucovina, unde se află puţin pământ arabil, în raport cu numărul locuitorilor, râul acesta le-a răpit pământul roditor, prefăcând mii de hectare în prundişuri întinse şi neroditoare. În disperarea lor, căci văd avutul distrus şi holdele nimicite, aceşti locuitori au cerut în repetate rânduri, prin deputaţii lor, de la fostul guvern austriac, regularea acestui râu. Se votase şi creditul necesar, dar totul a rămas numai literă moartă, căci nu s-a făcut aproape nimic în această direcţie. În numele acestei populaţii nenorocite, în calitatea mea de senator al circumscripţiei Rădăuţi, prin care trece aproape exclusiv acest râu, am onoare a vă ruga să prevedeţi în programul guvernului şi regularea râului Suceava şi a afluenţilor săi pe teritoriul Bucovinei, unde, din cauza lipsei de pământ arabil, se simt mai mult ravagiile făcute de acest râu.

[Răspunsul lui Ştefan Cicio-Pop, preşedinte *ad interim* al Consiliului de Miniştri, în legătură cu repatrierea prizonierilor de război din Siberia]

D-lor senatori, guvernul se ocupă de mult cu chestiunea repatrierii prizonierilor din Siberia. Încă din toamna anului trecut am făcut toate încercările ca să putem aduce pe fraţii noştri, care îşi petrec viaţa cât se poate de trist în Siberia. Primele încercări, însă, n-au avut niciun succes, pentru că n-am putut angaja nici Japonia, nici America, să ne dea o mână de ajutor ca să-i putem repatria. Acum am trimis o misiune specială, cu deplină putere, care să facă toate demersurile pentru a face posibilă repatrierea. Repatrierea întâmpină greutăţi şi la cei care sunt mai bine organizaţi ca noi, la cehoslovaci, bunăoară.

Am onoare să aduc la cunoştinţă că chiar acum a plecat, nu demult, o misiune în Japonia, în fruntea căreia stă chiar A.S.R. Principele Moştenitor. Şi avem mare nădejde că înaltul nostru bărbat, Moştenitorul Tronului, graţie legăturilor pe care

Casa noastră domnitoare le are cu Curtea din Japonia a Micadoului va putea, să sperăm, determina pe japonezi să ne pună la dispoziție vasele necesare, ca să putem repatria pe prizonierii ardeleni din Siberia. Va rog, dar, să fiți, în această privință, liniştiţi, căci ceea ce omeneşte se putea face, s-a făcut din partea guvernului. Dificultăţile, însă, sunt enorme.

II.3. NICOLAE COTLARCIUC[270]

Universitatea din Cernăuţi

Şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920[271]

[Situaţia orfanilor de război]

D-lor senatori, Înalt Prea Sfinţia Sa, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, a avut motivele cele mai bune când a spus ca să nu avem deloc grijă asupra modului cum se face ocrotirea orfanilor de război[272]. Ocrotirea orfanilor de război este pusă în mâinile cele mai bune şi sincere, în mâinile acelora care fac adevărate jertfe pentru viitorul acestor copii ai neamului. Ocrotirea orfanilor de război, v-o pot spune şi eu, care colaborez la această instituţie, cere două lucruri principale: cere jertfă şi cere muncă. Jertfa cea mai mare o aduce statul, pentru că jertfeşte foarte mult, aproape 16 milioane.

---

[270] Nectarie (nume de botez Nicolae) Cotlarciuc (1875-1937) a urmat studiile liceale la Suceava (1887–1895) şi pe cele universitare la Cernăuţi, fiind absolventul Facultăţii de Teologie (1895–1899). A obţinut doctoratul în teologie şi filosofie. A făcut studii de specializare la Viena, Bonn, Würtzburg şi München. A fost profesor de liceu (1901), bibliotecar la Universitatea Cernăuţi (1901-1905), profesor la Catedra de Teologie Practică a Facultăţii de Teologie (1915–1923) şi decan al acesteia (1920–1921). A fost arhiepiscop al Cernăuţilor şi episcop de Cetatea Albă şi Ismail (1923), iar în perioada 1924–1935 a fost mitropolitul Bucovinei. A reprezentat B.O.R. la congresele ecumenice de la Stockholm (1925), Lausanne (1927) şi la congresele catolice de la Viena şi Bonn (1931). Este autorul unor studii de drept bisericesc, filosofie, omiletică şi liturgică: *Ceva despre reforma patronatului Bisericii din Bucovina* (1904); *Istoricul literaturii românilor din Bucovina* (1906); *Ocrotirea socială şi biserica* (1921); *Împrumutul Fondului bisericesc al Bucovinei* (1932) ş.a. A reprezentat Universitatea din Cernăuţi în Senatul României întregite (sesiunea 1919–1920), fiind şi secretar al biroului Senatului. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iaşi - Suceava, Editura Princeps - Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004 p. 277; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, Ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 589; Vasile Diacon, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc şi faptele sale*, Iaşi, Editura PIM, 2012.

[271] D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132–133.

[272] În şedinţa Senatului din 26 ianuarie 1920, precum şi în şedinţele anterioare, Î.P.S.S Pimen, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, alături de alţi senatori, inclusiv bucovineni, au făcut un apel pentru donarea diurnei de senator pe o zi în contul unor instituţii de binefacere („aşezăminte de război"), răspunzătoare cu ajutorarea văduvelor, întreţinerea invalizilor şi îngrijirea orfanilor de război. Una dintre acestea a fost şi Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război (peste 200 000 în toată ţara întregită), înfiinţată la Iaşi, în anul 1916, sub patronajul M.S. Regina Maria. D.S., M.O., nr. 19, 30 ianuarie 1920, p. 132; nr. 107, 6 august 1921, p. 2745.

În al doilea rând, pică jertfa pe care o aducem noi, ceilalţi, prin contribuţii. Eu nu vreau să mă amestec în ceea ce priveşte Regatul Vechi, dar trebuie să vă aduc ca pildă pe un coleg de al nostru, care stă pe bancă, îmbrăcat ţărăneşte, d-l [Nistor] Andronicescul, care, pe lângă că a dat diurna sa, ca noi toţi, a mai dat 3 000 de coroane acum, de sărbătorile Crăciunului. Pe lângă acestea, noi mai facem serbări, festivităţi şi nu este în capul cuiva că banii rezultaţi nu se vor împărţi în mod cinstit. Cu toate jertfele acestea mari, ele nu ajung, însă, nici pe departe, pentru că, dacă veţi binevoi a participa mâine la Congres[273], veţi vedea câte sute de mii de orfani avem în ţara românească. Astăzi am fost la un consiliu şi am văzut că numai într-un judeţ al d-voastră aveţi peste 8 000 de orfani. Dar, încă, dacă adăugăm pe cei din Bucovina şi pe cei din Basarabia, care toţi trebuie sprijiniţi.

Acum este drept ceea ce a spus Î.P.S.S., mitropolitul Moldovei, [Pimen], că observaţii de acestea jignitoare pot să supere[274]. Eu nu zic că nu se poate întâmpla vreun caz necorect, pe ici, pe colo. Omul este om! Dar d-voastre, ca reprezentanţi ai districtelor, aveţi datoria să participaţi, să colaboraţi la comitetele judeţene şi, acolo unde nu sunt, să faceţi comitetele judeţene şi să controlaţi ce se face cu banul public şi dacă banii aceştia daţi se întrebuinţează cum se cade. În ce priveşte comitetele regionale, vă asigur că ele îşi fac cu prisos datoria şi exercită un sever control ca ajutoarele să ajungă la destinaţie. Dacă ici-colo nu se întâmplă aşa, aceasta nu e vina noastră – pe timpul administraţiei militare, când, după cum observă d-l general [D.] Lambru, efectele lucrate de femeile române pentru armată nu ajungeau la destinaţie şi se vindeau în comerţ. Desigur, se găseau mulţi dintre soldaţi care, pe sub mână, îşi vindeau asemenea efecte.

Eu vă rog, d-lor senatori, să nu descurajaţi pe cei care muncesc, ci să binevoiţi a jertfi şi d-voastre puţină muncă. Şi vă rog ca mâine, după cum v-a spus şi Î.P.S.S., să veniţi şi să participaţi la congres cu toţii, ca să vă încredinţaţi de tot binele ce se face şi de care cred că nici jurnalistica nu are cunoştinţă.

Şedinţa Senatului din 5 februarie 1920[275]

[Amendament la Poiectul de lege referitor la unificarea bisericească]

D-lor senatori, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit al Bucovinei [Vladimir Repta] este ceva bolnav şi nu poate participa la şedinţă. El singur este în măsură de a face declaraţii în numele bisericii din Bucovina, eu plenipotenţă n-am şi nu pot reprezenta

---

[273] Adunarea generală a Societăţii orfanilor de război s-a desfăşurat la Bucureşti, în 27 ianuarie 1920. *Ibidem*.

[274] Î.P.S.S., mitropolitul Moldovei, a luat atitudine faţă de discursul senatorului D. Lambru, care a pus la îndoială buna credinţă „a celor ce s-au însărcinat din nobila lor bunăvoinţă ca să îngrijească de soarta, educaţia şi cultura copiilor orfani de război". Senatorul pleda pentru buna gestionare şi repartizarea justă a sumelor provenind din donarea diurnei senatorilor (160 lei/senator şi deputat), în condiţiile în care s-au înregistrat câteva ilegalităţi. *Ibidem*, p. 131–132.

[275] D.S., M.O., nr. 23, 10 februarie 1920, p. 216.

biserica Bucovinei. Dați-mi voie, însă, ca personal, ca profesor de teologie, să-mi spun părerea mea particulară[276].

Din parte-mi vă asigur şi vă dau declarații cum că în Bucovina nu veţi afla suflet românesc care să nu dorească unirea din toată inima şi necondiționat. Precum am votat unirea cea politică, tot aşa vom vota acum şi unirea cea bisericească. [...] Să ne înțelegem, d-lor senatori, în toate provinciile sunt şi elemente străine, care la oricare prilej şi novațiune caută să facă agitații şi zânzănii şi oricare novaţiune este explicată şi arătată în culorile cele mai rele. Se vor afla şi de aceia care vor face agitații şi să zădărnicească lucrările noastre. Noi nu ne temem de aceştia şi eu, care fac parte din partidul nostru, care are în programul său unificarea completă, niciodată nu aş fi contra unuia care ar veni din Regat în mijlocul nostru. Sunt, însă, şi susceptibilități. Şi susceptibilitățile acestea, după cum spunea odată şi d-l ministru al Cultelor [Ion Borcea], trebuie să le respectăm, mai ales când e vorba de Basarabia, mai cu seamă când nu este vorba de nicio încălcare a Regatului Vechi în provinciile cele noi sau viceversa.

Dar privim cazul acesta din două puncte de vedere. Din punctul de vedere al dreptului şi din punctul de vedere al oportunității; dreptul, în orice caz, n-are ce căuta aici şi noi, cei din Bucovina, nu suntem absolut deloc angajați în această direcție. Socotesc, însă, că este bine ca pe viitor să se mențină, pentru un timp oarecare, dispozițiile statutului bisericesc din provinciile alipite. Aceasta, însă, nu va opri ca atunci când un demnitar din Vechiul Regat ar merita să fie ales într-una din provinciile noi, să nu fie ales, şi viceversa, după cum a făcut Vechiul Regat gestul de a primi în sânul său pe un înalt demnitar, care nu făcea parte din sânul acelora care puteau să fie aleşi din Vechiul Regat. Tot aşa şi celelalte provincii, dacă se va afla un demnitar mai bun decât este dincolo, nu vom avea aici noi nimic de zis, ci din contră. Şi lucrul acesta, de bună seamă, se va face numai cu timpul.

D-lor senatori, rămâne un vacuum între legea aceasta, care se prezintă azi, şi legiferarea definitivă bisericească. Dacă ar fi venit această lege aproape sau în conex cu legiferarea definitivă, cred că nimeni n-ar fi fost contra. Lipsind, însă, legiferarea aceea definitivă, cred că este bine să se precizeze că până la legiferarea definitivă să rămână organizaţia cea veche în diocezele alipite. Precizat nu este şi de aceea noi dorim ca să se precizeze cum că unificarea aceasta atinsese numai unificarea sinodală, adică [faptul] că Sinodul este autoritatea supremă şi nu este vorba de cele dogmatice, de cele canonice, ci este vorba numai de cele administrative. Aceasta este frica unora şi altora din diocezele alipite. Aşadar, pentru ca între legiferarea de azi şi cea definitivă să nu rămână un vacuum oarecare, este bine ca un mic amendament să se facă la această lege şi de aceea eu declar că votez pentru legea d-lui ministru, căci toţi suntem pentru unificare, dar voi vota şi amendamentul ca organizațiile actuale să rămână neatinse până la legiferarea definitivă. [Amendamentul a fost respins de către comitetul delegaților, constituit cu prilejul prezentării acestui proiect de lege].

---

[276] Vezi Documentul nr. 3.3.

II.4. ION C. GRĂDIŞTEANU[277]

Independent, judeţul Cernăuţi

Şedinţa Senatului din 27 februarie 1920[278]

[Răspuns la învinuirile aduse Direcţiei de Poduri şi Şosele]
[Unificarea Căilor Ferate]

D-lor senatori, am intervenit în această discuţie [în această şedinţă se discuta pe marginea acordării de credite suplimentare Ministerului Lucrărilor Publice, în scopul refacerii reţelei de drumuri] pentru că nu voiesc să las să se acrediteze o legendă falsă. Legenda falsă, d-lor, este un rău chiar când creează merite închipuite. Legenda falsă este, însă, odioasă, când creează vini nedrepte. D-lor, ar fi absolut o mare nedreptate de a se învinui în momentul de faţă Direcţia de Poduri şi Şosele şi organele ei de reaua stare a şoselelor din România în genere şi, în special, de reaua stare a şoselelor naţionale. D-lor, înainte de războiul nostru pentru îndeplinirea idealului naţional, de la 1918, se discuta starea mai mult sau mai puţin mulţumitoare a drumurilor şoseluite din România; dar, în ceea ce priveşte şoselele naţionale, adică acele şosele care sunt întreţinute de stat şi din bugetul statului, toată lumea recunoştea că în România şoselele naţionale sunt cel puţin mai bune decât în cele mai multe state din cele vecine şi tot atât de bine ca în acele state care se laudă cu buna întreţinere a şoselelor. Bineînţeles că nu vorbesc de statele occidentale, care sunt cu totul în alte condiţii, din toate punctele de vedere, că singura compensaţie dreaptă care se putea face, era cu şoselele din Bulgaria, din Serbia, din Rusia, din Galiţia şi din Ungaria.

Ei bine, eu, care am administrat aceste şosele, vă pot afirma că şoselele noastre întru nimic nu erau mai rele decât cele din Ungaria, vorbesc de părţile care sunt spre noi, şi, desigur, mult mai bune decât cele din Serbia şi din Bulgaria. Nu mai vorbesc de cele din Rusia, care sunt inexistente. Această stare de lucruri în ceea ce priveşte şoselele naţionale a durat până la intrarea noastră în război.

Se înţelege că de la 1916 până acum lucrurile s-au schimbat. S-au schimbat mai întâi pentru că în timpul războiului nu s-au mai putut întreţine, lipsind şi bani şi personal şi lipsind şi materialul; în al doilea rând, uzura şoselelor, în special a celor naţionale, a fost neobişnuit de mare; pe aceste şosele s-au făcut mişcări de trupe,

[277] Ion C. Grădişteanu (1861–1932), membru al Partidului Conservator, ministru de Finanţe şi Lucrări Publice în guvernele George Gr. Cantacuzino şi P. P. Carp; a candidat pe listele electorale din Bucovina în timpul primelor alegeri parlamentare organizate după anul 1918. Ion C. Grădişteanu a făcut studii de drept la Paris; a luptat pentru drepturile românilor din Ungaria. A fost preşedintele de onoare al Societăţii Academice „Dacia Aureliană" şi preşedinte al Societăţii de Cultură Macedo-Română. A fost deputat şi senator în mai multe legislaturi. În anul 1927 a apărut broşura *Politica etnică a României*, care cuprindea discursurile lui Ion C. Grădişteanu susţinute în Senat. *Minerva. Enciclopedie română cu peste 1000 clişee în text, 100 hărţi simple, 10 hărţi în colori şi 50 planşe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, p. 497.

[278] D.S., M.O., nr. 35, 4 martie 1920, p. 388–389.

retragerea din Moldova, invazia germanilor şi a celorlalţi aliaţi, pe aceste şosele s-au întors trupele române şi tot pe aceste şosele s-au retras, mulţumită Domnului, în fugă, trupele germane şi austro-ungare, aşa că acum un an, când România şi-a reluat vechile ei hotare, ne-am găsit cu şoselele cu desăvârşire prăpădite în partea cea mai mare a ţării.

Să nu uitaţi, d-lor, când vorbiţi de acest lucru, că aproape mai bine de 2/3 din Vechiul Regat a fost ocupat de inamici. Ei bine, ne-am găsit în această situaţie cu un buget vechi, obligaţi să urmăm tot cu vechiul buget, cu un buget cu desăvârşire neîndestulător, parcimonios pentru şoselele naţionale şi trebuiau minuni de chibzuinţă, de economie şi devotament din partea personalului – cu mijloace aşa de mici, să realizeze, relativ, rezultate aşa de mari. Dar aceste mijloace, cu care până la un punct se putea face faţă nevoilor din trecut, erau cu desăvârşire neîndestulătoare acum, când preţul muncii crescuse atât de mult, când se mărise cam cu de opt ori mai mult. Astăzi se calculează că ziua de lucru se plăteşte de opt ori mai mult ca înainte şi bugetul Ministerului Lucrărilor Publice pentru întreţinerea şoselelor se înţelege că nu crescuse deloc, căci se menţinea în principiu bugetul vechi. Nu era, însă, numai atât, chiar dacă ar fi fost bani, nu se găseau lucrători, nu se găseau căruţe, nu se găsea material.

În aşa condiţii, ce voiaţi d-voastră să facă personalul Ministerului Lucrărilor Publice, personal, de altfel, care este acelaşi care întreţinea aşa de bine drumurile înainte de război? Nu s-a schimbat, este acelaşi personal. [...] Se sporesc cheltuielile personalului. Pe mine mă întrebaţi de ce s-au sporit cheltuielile de personal? Bine, dar noi ştim că toate sporurile s-au făcut sub d-voastră. [...]

D-lor, s-a mai zis că personalul ar fi prea numeros. Este absolut inexact. Adevărul adevărat este că avem lipsă de ingineri şi avem un personal mai puţin numeros. Este adevărat că în momentul de faţă, întrucât nu se fac lucrări deloc, fireşte că este prea mult, fiindcă acum nu se lucrează deloc. Dar dacă ar fi să se reînceapă activitatea noastră de mai înainte, este neîndoios că personalul nostru nu este îndestulător. Prin urmare nu veniţi şi nu acreditaţi legende ca acestea, că dacă starea şoselelor este rea, foarte rea, aceasta s-ar datora personalului. Nu d-lor, personalul nu putea să facă nimic, era peste putinţă să se facă faţă acestei situaţii. De altfel, acest lucru nu s-a întâmplat numai la noi, mai sunt şi alte ţări care au suferit grozăviile războiului şi unele au suferit, poate, mai puţin decât noi. Dar întrebaţi pe un francez în ce stare sunt şoselele din partea estică a ţării. Este destul să vă spun un lucru, că în Camera franceză s-a propus un credit de 77 miliarde pentru aducerea în bună stare a şoselelor care s-au stricat în timpul războiului. D-voastră ce credite aţi dat pentru restabilirea şoselelor? Este foarte nedrept a crea asemenea legende şi a arunca bănuieli asupra unui personal care este merituos, căci corpul tehnic român a fost şi este una din gloriile Regatului Român, nu numai prin competenţa şi priceperea sa, dar a fost una din gloriile Regatului Român şi prin devotamentul lui, căci este singurul corp care nu s-a amestecat în politică şi s-a văzut treaba asta. [...] Or fi rarisime excepţii, dar, în general, în imensa majoritate, corpul tehnic şi-a făcut datoria. [...] Aceasta am avut de zis, d-lor, în privinţa învinuirilor ce, pe nedrept, s-au adus Direcţiei de Poduri şi Şosele şi organelor ei.

Dar, d-lor, profit fiindcă sunt aici şi fiindcă s-a vorbit şi de Căile Ferate, să spun şi eu câteva cuvinte despre ele. D-lor, şi eu mă unesc cu dezideratele care s-au emis de la această tribună, ca să se grăbească mai mult unificarea Căilor Ferate, fiindcă dacă este o instituţie care, prin natura ei, nu poate fi regională, apoi această instituţie, în primul rând, este cea a Căilor Ferate. De aceea aici şi eu înclin a crede că s-ar fi putut grăbi mai mult administraţia cu unificarea Căilor Ferate, căci este destul de rău ca, după 14–15 luni de la unirea definitivă, când ajungem la vechile graniţe ale Regatului, să avem impresia pe care o aveam înainte, că trecem din Căile Ferate române în cele ungureşti, fie la Vârciorova, fie la Predeal. Această impresie trebuie să înceteze, d-lor.

Şi, deci, în această privinţă, nu aş şti îndestul să stăruiesc – cât mai curând să se facă unirea căilor ferate, cu atât mai mult cu cât este o altă operă de făcut. Este un amestec de personal – eu nu am nimic cu nimeni, nu sunt şovinist, ştiţi că nu sunt maghiar, nu am nicio picătură de sânge maghiar în mine pentru ca să fiu şovinist –, dar nu înţeleg ca într-o instituţie aşa de imensă cum este Calea Ferată, majoritatea funcţionarilor să fie străini [...], când în partea cealaltă a ţării, unanimitatea personalului este românească. S-ar putea face o intervenire. Eu nu vreau să dau afară pe oamenii aceia care îşi fac datoria şi, cu bună credinţă, s-au supus legilor statului român, însă cred că ar fi de folos pentru toată lumea ca parte dintre funcţionarii maghiari din Transilvania să fie mutaţi în România şi personalul din provinciile alipite şi din Ardeal să fie împănat cu funcţionari români din Vechiul Regat. Aceasta ar fi un bine şi din punct de vedere politic şi din punct de vedere al administraţiei Căilor Ferate.

Acestea, d-lor, sunt observaţiile pe care m-am crezut dator să le fac, pentru ca să nu las să se facă o nedreptate corpului tehnic.

Şedinţa Senatului din 3 martie 1920[279]

[Schimbări ministeriale în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod]

D-lor senatori, de trei, patru luni de zile de când a venit acest guvern pe banca ministerială[280], asistăm la o defilare veşnică de miniştri care se prefiră [perindă] pe acea bancă. D-lor, îmi vine în gând o comparaţie la care, însă, am să renunţ. Îmi pare rău că este una dintre acele reprezentaţii pe care, pe un cearceaf întins, defilează anumite umbre care, prin uzul consfinţit, se numesc umbre chineze. Eu, d-lor, renunţ la această comparaţie pentru că s-ar părea că este o aluzie care nu este nicidecum în rândul meu. Voi face, însă, o altă comparaţie, care este mai modernă. Voi face comparaţia cu un film de cinematograf [...].

Daţi-mi voie ca în Parlamentul României Mari, [la] a cărei înfăptuire am contribuit şi eu niţel, mult mai mult decât d-voastre, care mă întrerupeţi, să am şi eu

[279] D.S., M.O., nr. 39, 10 martie 1920, p. 446–447.

[280] Guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920). În această perioadă au avut loc cinci schimbări în componenţa guvernului. Vezi Documentul nr. 4.2.

dreptul să-mi spun cuvântul liniştit şi fără să fiu întrerupt de aceia care, când era lupta naţională în toi, nu se ştia unde sunt şi nu se ştia ce fac. [...] D-lor, spuneam că pe banca ministerială se prefiră necontenit deosebite personaje care apar şi, după ce făptuiesc ori nu făptuiesc ceva, dispar, pentru ca să apară altele, care din nou dispar, la rândul lor.

D-lor senatori, nu aţi voit să mă lăsaţi adineaori să fac o comparaţie. Foarte bine! Ca să vă fac plăcere, renunţ la ea, însă la orice fel de privelişti de felul acesta, [ca] dispariţia şi apariţia de personaje, se dau explicaţii, pentru ca privitorii să ştie de ce a apărut cutare personaj şi de ce a dispărut cutare altul. Ei bine, aici am avut pe rând scurta vizită a d-lui general [Alexandru] Averescu în ministerul actual [Ministerul de Interne]. Această scurtă vizită nici până azi n-a fost explicată. Nu ştim până azi de ce a intrat d-l general Averescu în guvern, nici de ce a ieşit.

În urmă a fost, d-lor, intrarea d-lui dr. [Nicolae] Lupu în guvern [Ministerul de Interne], un fapt destul de sugestiv şi impresionant care, totuşi, oficial, n-a fost explicat. În urmă, am avut dispariţia d-lui Aurel Vlad [ministru de Finanţe şi *ad interim* la Industrie şi Comerţ] din guvern şi înlocuirea d-sale cu interimatul d-lui [Mihai] Popovici – iarăşi tăcere. Am avut acum, în sfârşit, deodată, dispariţia d-lui [Victor] Bontescu şi înlocuirea d-sale cu interimatul d-lui [Ion] Borcea [Ministerul de Industrie şi Comerţ]; dispariţia d-lui general [Ion] Răşcanu [Ministerul de Război] şi înlocuirea sa cu d-l general [Traian] Moşoiu. [...] D-lor, eu cred că în materie parlamentară nu se poate face nicio schimbare de felul acesta, fără a se da o explicare.

D-lor, astăzi, în toată lumea este un curent puternic pentru desfiinţarea diplomaţiei secrete şi înlocuirea ei cu diplomaţia făţişă. Că va izbuti ori nu, aceasta este taina viitorului. Dar, ceea ce nu s-a văzut niciodată şi ceea ce pare că d-voastră vreţi să introduceţi este parlamentarismul secret. Asta nu s-a mai pomenit, pentru că parlamentarismul este o instituţie care trăieşte din publicitate şi prin publicitate. Ficţiunea parlamentară este aceasta: că guvernul reprezintă Parlamentul, că Parlamentul reprezintă naţiunea şi, deci, orice schimbare în guvern trebuie să fie cunoscută de Parlament şi prin Parlament de naţiunea întreagă, ca să ştie opinia publică dacă Parlamentul aprobă ori nu aprobă, dacă este bună sau nu această schimbare. De altfel, d-lor, nu se admite, în materie parlamentară, ca să se schimbe persoane pe banca ministerială fără ca această schimbare să aibă un rost şi un înţeles. Când se retrage un ministru, se retrage – în afară de cazurile, fireşte excepţionale, când i-ar fi sănătatea foarte zdruncinată –, se retrage pentru că sau nu mai este în înţelegere cu Parlamentul sau nu mai este în înţelegere cu colegii săi sau pentru că politica lui, la ministerul pe care îl deţine, nu se mai potriveşte cu politica generală a guvernului. Şi viceversa – când vine un ministru, pentru că reprezintă o anumită politică, care este cerută de împrejurările de atunci. Aceasta este, d-lor, teoria parlamentară. Şi, în cazul de faţă, să nu se zică că lucrul nu are însemnătate.

D-lor, la Ministerul de Industrie [şi Comerţ] – care astăzi, în împrejurările extraordinare prin care trecem, are, din nenorocire, mare însemnătate, prea mare însemnătate, pentru că prin Ministerul de Industrie se aprovizionează ţara, până

acum lipsită de cele trebuincioase –, când vedem că se retrage un ministru şi vine altul, suntem în drept să ne întrebăm – şi aceasta este o întrebare care se naşte în mintea fiecăruia – dacă d-l [Victor] Bontescu reprezintă o anumită politică în materie de aprovizionare, industrie şi comerţ şi dacă d-l [Ion] Borcea reprezintă o altă politică? Dacă nu reprezintă o altă politică, atunci de ce se retrage d-l Bontescu şi de ce a venit d-l Borcea?

D-lor, acelaşi lucru şi cu Ministerul de Război, deşi s-ar părea că fiind un minister de specialitate, nu este aşa legat cu politica; totuşi, şi la acest minister este o politică; în momentele de faţă, mai ales, acest minister are cea mai mare însemnătate, pentru că de la el atârnă siguranţa ţării în afară şi înăuntru. Acest minister asigură apărarea ţării în afară şi garantează ordinea publică înăuntru. Şi atunci, suntem în drept să ne întrebăm: oare să fi fost nepotrivire de păreri între d-l general [Ion] Răşcanu, fie asupra apărării ţării, fie asupra ordinii interne, cu colegii d-sale? Apare d-l general [Traian] Moşoiu, simpaticul general Moşoiu şi pentru d-voastră şi pentru mine; reprezintă oare d-sa altă politică? Eu mărturisesc că n-aş crede, pentru că îl ştiu pe d-l general Moşoiu om de ordine, aşa l-am cunoscut şi, în ceea ce priveşte apărarea ţării, este un viteaz general, care a luptat strălucit. Dar şi d-l general Răşcanu este un foarte distins militar, un militar care şi-a făcut probele. Şi atunci de ce această schimbare? Ea trebuie să aibă un rost şi un înţeles şi acest lucru, d-lor, este datoria guvernului să ni-l spună.

D-lor, îmi pare foarte rău că am tulburat guvernul în nemăsuratul lui optimism şi în dulcea lui beatitudine. [...] Dar sunt dator să cer această desluşire, pentru lămurirea opiniei publice asupra unei chestiuni care o interesează în gradul cel mai înalt. De aceea, d-lor, aştept răspunsul d-lui preşedinte al Consiliului [de Miniştri] asupra acestor schimbări ministeriale.

[Răspunsul lui Ştefan Cicio-Pop, preşedinte *ad interim* al Consiliului de Miniştri, în legătură cu schimbările în componenţa guvernului Alexandru Vaida-Voevod]

D-lor senatori, la întrebările d-lor senator I. Grădişteanu daţi-mi voie să răspund pe scurt. Observ, de când conduc interimatul preşedinţiei şi al Afacerilor Străine, că s-a început în contra guvernului un foc concentric din toate părţile opoziţionale. După cum bine ştiţi d-voastre, şeful guvernului se află în momentul de faţă, când la Paris, când la Londra şi duce cea mai patriotică luptă pentru întregirea revendicărilor noastre naţionale[281]. Cauza românească a ajuns, d-lor senatori, la răspântie ca niciodată; aş putea zice că în zilele acestea se hotărăşte asupra soartei neamului românesc faţă de duşmanul cel mai aprig, duşmanul secular al neamului românesc: ungurii. Guvernul, în acest răstimp, face tot posibilul să conducă,

[281] În ianuarie 1920, Alexandru Vaida-Voevod a plecat în străinătate pentru a obţine recunoaşterea internaţională a actelor unirii. În urma refuzului lui Ion I. C. Brătianu, Alexandru Vaida-Voevod nu a mai reuşit să revină în fruntea guvernului, care a fost înlocuit, în 13 martie 1920, cu guvernul condus de generalul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921).

cu demnitate şi cu cinste, afacerile ţării şi face tot posibilul să restabilească echilibrul social, să împace divergenţele din toate straturile naţiunii, pe când la alte popoare, când premierul e la Conferinţa de Pace, să apere interesele naţiunii sale, Corpurile legiuitoare nici nu ţin şedinţe. Vă amintesc Italia, care a şi ajurnat [amânat] şedinţele pe vremea cât timp premierul e absent. La noi, d-lor, ambele Corpuri legiuitoare sunt deschise şi facem tot posibilul să le dăm material de lucru. Nu am cerut ajurnarea Corpurilor legiuitoare dintr-o parte, ca să nu putem fi bănuiţi că nu cinstim Constituţia; iar pe de alta, pentru că voim ca şi în absenţa premierului să fim necontenit sub controlul d-voastre, al Corpurilor legiuitoare.

D-l senator Grădişteanu spune că vede un spectacol trist cinematografic, cum vin în minister figuri marionete, care apar şi dispar. [...] D-lor, se înşeală d-l senator Grădişteanu atunci când mă întreabă de ce a demisionat cineva din guvern. Este dreptul fiecăruia să dispară de pe banca ministerială când va voi. În privinţa aceasta nu cereţi prea multe lămuriri. Vă asigur că am făcut tot posibilul ca d-l prim-ministru, care este conducător şi care e responsabil pentru toate afacerile şi care îşi are programul său, pe care şi eu îl profesez, să vină şi să-şi întregească ministerul, ceea ce, după părerea mea, nu în toate cazurile aş fi îndreptăţit să efectuez eu.

S-a făcut excepţie cu armata. D-l general Răşcanu şi-a dat demisia şi a spus cum că nu este în stare să conducă mai departe afacerile ministerul său. [...] S-a rugat să fie desărcinat de acest oficiu şi fiindcă a insistat, nu puteam decât să-i primim demisia. D-lor senatori, acesta este un resort unde, după părerea mea, titularul nu poate să lipsească nicio zi. Ce politică a avut d-l Răşcanu şi ce politică a avut d-l Moşoiu? Vă pot răspunde cum că în armata română nu poate fi decât o singură politică, decât politica pe care au profesat-o şi o profesează bărbaţii puşi în fruntea acestui departament: apărarea ţării şi susţinerea ordinii şi, în privinţa aceasta, nu poate fi deosebire de vederi între un ministru de Război şi alt ministru de Război.

D-voastră ne întrebaţi cu ce titlu de drept avem să stăm aici. Conform legilor parlamentare la care s-a referit chiar d-l senator Grădişteanu, titlul de drept este că avem majoritatea Parlamentului, care este expresia cea mai netăgăduită şi nefalsificată a naţiunii întregi şi avem încrederea Regelui; aceşti doi factori dau unui guvern putinţa de a guverna. D-lor, m-am adresat în nenumărate rânduri şi mă adresez din nou d-voastre, când chestiunile cele mai vitale stau înaintea soluţionării lor, în faţa celui mai mare areopag care s-a instituit înaintea Conferinţei de Pace; cred că în aceste momente ar trebui să suprimăm orice fel de patimă, orice veleităţi de politică internă; cred că ar trebui să ne dăm mâna cu toţii, ca să susţinem ordinea şi să împăcăm toate patimile. După ce vom vedea graniţele asigurate, după ce vom vedea că am încheiat pacea cu Ungaria şi d-l prim-ministru se va fi înapoiat, veţi avea cea mai mare latitudine, d-lor, să judecaţi şi, dacă nu vă place, să înlăturaţi acest guvern; dar, până atunci, datoria noastră patriotică aici, ca şi în Camera Deputaţilor, este să dăm mână cu mână ca să menţinem ordinea şi să punem la o parte orice patimă. [...] Nu fiţi, dar, d-lor, impacientaţi şi nu fiţi curioşi despre ceea ce s-a întâmplat acum trei, patru zile la un resort ori la altul şi binevoiţi a da ajutor, ca să putem întâmpina greutăţile enorme pe care ţara le are astăzi.

II.5. ALEXANDRU HURMUZACHI[282]

Partidul Democrat al Unirii, județul Siret

Şedința Senatului din 28 februarie 1920[283]

[Formarea grupului român al Uniunii Interparlamentare de la Geneva]

D-le preşedinte, d-lor senatori, într-una dintre şedinţele trecute, d-l preşedinte al Senatului [Paul Bujor] ne-a comunicat [următoarele]: Consiliul Uniunii Interparlamentare din Geneva[284] a trimis Parlamentului român o invitare de a lua parte la conferința acestei Uniuni, care se va ține în vara anului curent. Însemnătatea şi scopurile frumoase urmărite de această instituție sunt prea cunoscute, încât cred că nu este trebuință să le arăt mai de aproape în acest onorat Corp. Parlamentul român demult deja a aderat la această uniune şi a luat parte la conferințele ei şi mulți dintre noi, care am avut ocazia să fim membri în alte Parlamente, am fost membrii acestei uniuni.

Astăzi, când avem fericirea să fim cu toții uniți în Parlamentul României Mari, cred că acest Parlament nu ar trebui să lipsească din această uniune, care urmăreşte scopuri atât de mari şi pacifiste. După o întrerupere de mai mulți ani, cauzată de Războiul Mondial, secretarul general ne comunică [faptul] că Uniunea [inter]parlamentară a hotărât, în şedințele din octombrie trecut, ținute la Geneva, să reînceapă iarăşi activitatea acestei Uniuni, deşi experiențele făcute în privința dreptului ginților în Războiul Mondial nu par a fi foarte îmbucurătoare. Cu atât mai mult trebuie să salutăm, însă, această inițiativă, cu cât Camera Deputaților, în una dintre şedințele trecute, a decis să aleagă o comisie, compusă din 30 de membri care, împreună cu o comisie analoagă, aleasă de Senat, să formeze grupul român al Uniunii interparlamentare şi să se pună în legătură cu comitetul şi secretariatul general pentru colaborare şi pentru a lua parte la lucrările Uniunii.

---

282 Alexandru Hurmuzachi (1869–1945) a fost secretar al Procuraturii de Finanțe din Cernăuți. A absolvit gimnaziul (1866) şi Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți (1891), unde a obținut şi doctoratul în ştiințe juridice în anul 1901. A fost membru (din anul 1911 membru de onoare), vicepreşedinte şi preşedinte al Societății Academice „Junimea" din Cernăuți, vicepreşedinte al Societății pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1899). A fost deputat al corpului al doilea electoral al curiei marii proprietăți în legislatura a X-a (1904–1910) şi al curiei a III-a (româneşti) în legislatura a XI-a (1911–1914), ultimul căpitan al Țării (1911–1914). Membru al Partidului Democrat şi al fracțiunii democrate a Partidului Național Român. A fost distins cu Ordinul „Steaua României" în grad de cavaler şi „Coroana de oțel", clasa a III-a. A contribuit la realizarea înțelegerii politice dintre naționalitățile din Bucovina (1909), care a stat la baza schimbării legii electorale pe baza principiului cadastrului național şi a votului universal. În anul 1918 s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu România. Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iaşi, Editura Junimea, 2004, p. 427, 492, 541.

283 D.S., M.O., nr. 36, 6 martie 1920, p. 335.

284 Uniunea Interparlamentară a fost înființată în anul 1889, de către William Randal Cremer (Marea Britanie) şi Frédéric Passy (Franța), ca organizație pentru parlamentari, ulterior organizație a parlamentelor statelor suverane, destinată negocierilor politice multilaterale. A avut sediul la Berna (1892–1911), Bruxelles (1911–1914), Oslo (1914–1919), iar din anul 1920 la Geneva. A stabilit relații cu Parlamentul României din anul 1891; accesat online (15 martie 2014) la adresa http://www.cdep.ro/pls/parlam/delegatii_parlamentare.prezentare?idd=27.

Rog pe d-l preşedinte să invite, înainte de a se face alegerea comisiei, pe acei d-ni senatori care doresc a face parte din această comisie, să se întrunească în Secţiunea I pentru a ne constitui. Deoarece până acum d-l senator [I.] Dissescu a fost ultimul preşedinte al grupului parlamentar român, am făcut această propunere în înţelegere cu d-sa.

[Răspunsul lui Ştefan Cicio-Pop, preşedinte *ad interim*
al Consiliului de Miniştri]

D-lor senatori, chestiunea semnalată de către d-l senator Hurmuzachi este foarte importantă. Guvernul, până astăzi, o astfel de invitaţie nu a primit şi, după cum ştiu, oficial n-a venit nici la Senat, nici la Cameră. [...] Eu iau cuvântul numai pentru aceea ca să vă rog dacă, în adevăr, a venit o astfel de invitaţie la Parlament, să binevoiţi a vă înscrie oricât de mulţi, fiindcă, d-lor, pot spune că în această Uniune, ţinută la Haga, în 1894, când am luat şi eu parte, cu d-l Vasile Ureche, care atunci reprezentata cu atâta vervă şi demnitate cauza celor întemniţaţi la Seghedin şi Watz, s-a dezbătut pentru prima dată cauza ardelenească. [...]

II.6. TEOFIL LUPU[285]

Independent, judeţul Suceava – Bucovina

Şedinţa Senatului din 22 decembrie 1919[286]

[Comunicare adresată miniştrilor Lucrărilor Publice (Mihai Popovici)
şi de Interne (Aurel Vlad) în problema furturilor pe Căile Ferate]

D-lor senatori, daţi-mi voie să fac următoarea comunicare d-lor miniştri de la Lucrări Publice şi Interne. Prin gările căilor ferate şi cu deosebire în trenuri, furturile sunt astăzi la ordinea zilei. În trenuri, din cauza aglomeraţiei care vine din faptul că oricine se poate sui în orice vagon, cu plată sau fără plată, trenurile au ajuns un adevărat flagel pentru cei care sunt nevoiţi să călătorească. Chiar mie, în trenul cu care am plecat astăzi din Bucovina şi în care, deşi călătoream la clasa I, am îndurat neplăceri care constituie o întreagă odisee, mi s-a furat portofelul dintr-un buzunar

---

[285] Teofil Lupu (1869–1935), medic, om de cultură. A făcut studiile gimnaziale la Suceava (1881–1888). A absolvit Facultatea de Medicină la Viena în anul 1894, fiind primul medic român din Bucovina, care a practicat chirurgia generală. A fost chirurg la spitalele din Câmpulung Moldovenesc şi Suceava. A fost un susţinător al gazetelor bucovinene „Junimea literară" şi „Făt-Frumos" (la această revistă a colaborat cu o serie de articole pe teme culturale şi i-a găzduit redacţia în casa sa). A întemeiat Banca suceveană, prin intermediul căreia a subvenţionat apariţia unor numere ale revistei „Făt-Frumos", a unei lucrări semnată de Leca Morariu (*Lu fraţii noştri*) şi a înfiinţat Fondul cultural istro-român. În anul 1910, a reeditat, la Suceava, „Revista politică" (fondată în anul 1885 de Matei Lupu). În anul 1935, a publicat broşura *Soluţii la câteva probleme bucovinene*. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I), Iaşi – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 647.

[286] D.S., M.O., nr. 14, 13 ianuarie 1920, p. 88–89.

încheiat cu bumbi [nasturi] şi acelaşi lucru s-a întâmplat altui pasager. Nici poliţia din Adjud, nici poliţia din Râmnic, deşi încunoştiinţată la timp, n-au găsit de cuviinţă să facă percheziţia ce li s-a cerut pentru găsirea inculpabililor. Furturile acestea au ajuns atât de numeroase pe linia Paşcani–Iaşi–Bucureşti, încât lumea vorbeşte că ar fi o adevărată organizaţie de hoţi pentru furturile din gări şi din trenuri, o adevărată magie.

Pentru apărarea călătorilor în contra acestor hoţi din trenuri, credem că se impun următoarele măsuri: 1) Să se atragă atenţia călătorilor, prin afişe lipite în gări şi trenuri, în care să se scrie: „Feriţi-vă de pungaşi!"; 2) Să se ia măsuri ca în timpul nopţii să fie luminate cel puţin culoarele vagoanelor de clasa I şi a II-a; 3) Să se facă un control sever la urcarea călătorilor în vagoane, ca fiecare să intre în vagonul pentru care a plătit, evitându-se astfel aglomeraţia, care sileşte pe voiajor să iasă pe ferestrele vagoanelor pentru nevoile personale; 4) Să se ataşeze la fiecare tren vagoane rezervate exclusiv pentru parlamentari, misiuni străine şi ofiţeri.

(O voce: S-a dat ordin ca să fie vagoane rezervate pentru parlamentari.)

Nu ştiu dacă un asemenea ordin s-a dat. Pot să vă spun că eu, la Paşcani, m-am adresat comandamentului gării, rugându-l să-mi dea un loc în vagon. Nu mi s-a dat niciun loc şi a trebuit să umblu din coridor în coridor. Dacă un asemenea ordin există, atunci rog pe d-l ministru să cerceteze şi să pedepsească pe vinovaţi, ca cel puţin pe viitor să-şi facă datoria. Se găsea atunci, în acelaşi tren, şi o misiune americană şi una poloneză, care au asistat la aceste scene, dăunătoare prestigiului ţării. Pe lângă măsurile menţionate, cred că mai trebuie al 5-lea: să se introducă trenuri accelerate între Bucureşti – Cernăuţi şi altele, deocamdată măcar de două ori pe săptămână, şi anume pentru pasagerii din călătoriile îndepărtate, pentru ca sănătatea şi chiar viaţa călătorilor să nu fie în pericol; 6) Să se introducă un vagon de dormit pe linia Bucureşti – Cernăuţi şi îndărăt.

Am onoare a adăuga că aceste îmbunătăţiri în mersul trenurilor pe linia Bucureşti – Cernăuţi le cer în numele tuturor senatorilor din Bucovina, care au semnat alături de mine această propunere. [Comunicarea a fost transmisă miniştrilor de resort.]

Şedinţa Senatului din 27 decembrie 1919[287]

[Comunicare adresată miniştrilor de Finanţe (Aurel Vlad) şi de Război (Ion Răşcanu) în legătură cu problema contrabandei]

D-le preşedinte, în numele meu şi al colegilor mei, dr. Nicolae Carabioschi şi Ion V. Stâlniceanu, am onoare a adresa d-lor miniştri de Finanţe şi de Război următoarea întrebare. D-lor senatori, contrabandele se ţin lanţ, sărăcind ţara de alimente şi introducându-se coroanele şi alte bancnote, ades falsificate. Informaţiile primite ne cer o schimbare radicală a sistemului de combatere a acestei nevoi. Grâul a trecut în cantităţi mari şi mai trece şi pe căi permise şi nepermise din Regat spre nord, strecurându-se apoi în cea mai mare parte peste hotare şi anume, în mod sistematic, cu săcuşorul pe spate, rareori în nord-vest în cantităţi mari.

Contrabandiştii, de un neam cu cei de peste hotare, cunoscând toate cărările şi organizaţi fiind, sunt în număr din ce în ce mai mare, precum sunt la hotar şi cei prinşi

---

[287] D.S., M.O., nr. 16, 23 ianuarie 1920, p. 125.

întâmplător scapă cu pedepse ridicole în bani, fapt care este mai mult o încurajare decât o pedeapsă, pentru că o contrabandă reuşită despăgubeşte zece contrabande nereuşite.

Soldaţii care îşi fac datoria primesc primele târziu, s-a întâmplat cazul chiar după moarte. Grănicerii şi jandarmii dovediţi de mituire şi înlesnitori de contrabande se judecă târziu prin judecătoriile civile, astfel că pedeapsa nu-şi ajunge scopul, nefiind exemplară, nici imediată. Deci nu e de vină atât grănicerul respectiv, paza, ci sistemul întrebuinţat. Dovadă că e aşa sunt experienţele favorabile contra contrabandiştilor, făcute la Prefectura Suceava (Bucovina), dându-se numai primă 1/3 parte din contrabandă.

Propunem, deci: 1) Ca pedeapsa contrabandiştilor să fie închisoare aplicată cu rigoare la orice persoană şi din orice clasă socială şi chiar detenţie preventică pentru a-l putea împiedica să exercite mai departe profesia, căci contrabandistul prins şi nearestat îşi continuă meseria. Dacă s-ar fi arestat o parte dintre cei 4 000, prinşi anul acesta numai pe o graniţă relativ mică din nordul Bucovinei, cu cât s-ar fi împiedicat contrabanda? 2) Judecarea proceselor de contrabandă contra civililor şi a grănicerilor, jandarmilor şi orice militar însărcinat cu paza frontierei, pentru luare de mită şi înlesnire de contrabandă, să se facă, în timp de război, de Curtea Marţială, iar în timp de pace, de Consiliul de Război. 3) Pedepsele să fie publicate, asemenea primele imediat date prinzătorului şi denunţătorului. Contrabandele de bancnote fiind mult mai greu de prins, pedeapsa trebuie să fie mult mai aspră şi dacă este exact că însăşi finanţele ţării şi creditul acestora sunt zguduite prin aceste contrabande, atunci înfăptuirea lor trebuie calificată drept crimă şi pedepsită ca atare.

Comunicând acestea, întrebăm pe d-nii miniştrii cum au de gând să pună stavilă contrabandelor menţionate, care sunt din cele mai actuale chestii ale ţării.

D-le preşedinte [Paul Bujor], n-am voit să fac o interpelare, este o comunicare şi vă rog să interveniţi la d-nii miniştrii de Finanţe şi Război, cărora [le] este adresată această comunicare, ca să studieze afacerea şi să-mi dea răspunsul, având în vedere că vreau să fac o interpelare. [Preşedintele Senatului, Paul Bujor, a anunţat ca această comunicare va fi înaintată guvernului.]

Şedinţa Senatului din 1 martie 1920[288]

[Interpelare adresată guvernului – problema repatriaţilor din America; funcţionarea Poştei şi a Telegrafului în Bucovina]

D-le preşedinte, d-lor senatori, am onoare să adresez următoarea interpelare guvernului. Repatriaţii noştri din America sunt speculaţi sistematic, în tot parcursul drumului, dar şi acasă nu scapă de înşelătorii la schimbul dolarului. Se impun, deci, măsuri severe la noi în ţară, supraveghind, prin poliţie secretă (detectivi), trenurile, gările, dând lămuriri de tot felul prin afişe şi ziaristică şi dând posibilitatea schimbului de dolari în anumite centre din călătorie şi acasă. E de lipsă, deci, o organizaţie, începând de la consulatele noastre din America. Întrebăm ce măsuri a luat guvernul?

D-lor senatori, mai am o comunicare cu privire la Poştă şi Telegraf. Senatorul dr. [Nicu] Carabioschi a făcut deunăzi o comunicare cu privire la poştă [vezi interpelarea

[288] D.S., M.O., nr. 37, 6 martie 1920, p. 41.

în şedinţa Senatului din 21 februarie 1920]. Doresc să mai adaug ceva. Într-adevăr, cu poşta nu putem corespunde. Din Bucovina nu putem face plata abonamentului de ziare între ţările alipite şi Patria Mumă; de aici se primeşte plata spre Basarabia, nu însă pentru Transilvania. Dat fiind că ziarele apropie, de regulă, sufletele între fraţi – unele ziare de partide, altele de interese străine fac excepţie de [la] această regulă –, Poşta, într-adevăr, nu lucra în sensul acesta. Părinţii studenţilor bucovineni din Iaşi, Bucureşti, voind să trimită bani, expedientul cu băncile nu e totdeauna lesne realizat, şi câte ceva în pachetele copiilor, trebuie să bată drumul poştelor din Regatul Vechi. Se vede că cine ne-a despărţit odată, a făcut-o cu temei, că nici azi, după unire, nu ne putem afla bine. Telegramele întârzie mereu, ades cât epistolele; o telegramă expediată din Bucureşti, cu două zile înainte de plecare, ajunge în Bucovina cu două zile după sosire; două telegrame trimise din Burdujeni Regatului Vechi, două zile înainte de plecare, spre asigurarea unei camere de hotel, ajung prea târziu la Bucureşti. Se recere cred că, înainte de unificarea Poştei, încă să înceteze aceste stări anormale la Poştă şi Telegraf. [Paul Bujor, preşedintele Senatului, a transmis că aceste interpelări se vor comunica guvernului.]

II.7. VLADIMIR REPTA[289]

Senator de drept, mitropolitul Bucovinei

Şedinţa Senatului din 12 decembrie 1919[290]

[Petiţia şi memoriul văduvelor şi orfanilor de război]

D-lor senatori, văduvele de război ale ofiţerilor şi reangajaţilor activi şi de rezervă, precum şi ale funcţionarilor, morţi pentru dinastie şi înfăptuirea idealului

[289] Vladimir (nume de botez Vasile) Repta (1841–1926), mitropolit. A făcut studiile gimnaziale (1856–1864) şi cele universitare – Institutul Teologic (1864–1868) la Cernăuţi. Între anii 1871 şi 1873, a urmat specializări la Viena, München, Bonn şi Zürich. A fost profesor la Gimnaziul superior din Cernăuţi (1868–1871), profesor la Institutul Teologic (1873–1875) şi la Facultatea de Teologie (1875–1896), decan al Facultăţii de Teologie în patru legislaturi, rector al Universităţii din Cernăuţi (1883–1884), inspector pentru învăţământul primar din districtul Cernăuţi (1875–1895). După ce s-a călugărit (1885, Mănăstirea Suceviţa) a urcat treptele ierarhiei bisericeşti: ieromonah (1885), protosinghel (1886), arhimandrit (1890), vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1896–1902), episcop de Rădăuţi (1899), arhiepiscop al Cernăuţilor şi mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei (1902). În anul 1924, s-a retras din scaunul de mitropolit. A fost vicepreşedintele Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (1889–1896), membru al Camerei Deputaţilor în Consiliul Imperial din Viena (din anul 1901). S-a luptat pentru îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale preoţilor, a construit numeroase case parohiale, a restaurat vechi ctitorii voievodale (Putna, Mirăuţi), a ridicat pe bani proprii un cămin pentru bătrâni. Mitropolitul Vladimir Repta a prezidat, în noiembrie 1918, în Palatul Mitropolitan, lucrările adunării care a declarat unirea Bucovinei cu Regatul României. A colaborat la revistele „Candela" şi „Viitorul". Este autorul lucrării *Psihologia şi însemnătatea ei pentru deşteptarea, cultivarea şi înaintarea vieţii religioase* (1888). A fost senator în Parlamentul României întregite şi preşedinte al Senatului, ca decan de vârstă, în legislatura 1919–1920. Pentru meritele sale în activitatea de cultivare a identităţii româneşti din Bucovina a fost ales, în anul 1919, membru de onoare al Academiei Române. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicţionar*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 718; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 305–306.

[290] D.S., M.O., nr. 10, 14 decembrie 1919, p. 61.

național, aduc cu aceasta, prin mine, la cunoștința înaltului Senat doleanțele lor și cer îmbunătățirea soartei lor triste. Petiției [îi] stă alăturat și un memoriu, [pe] care îl depun odată cu aceasta și fiindcă noi cu toții suntem conștienți de sacrificiul eroilor și de datoria ce avem față de văduvele și orfanii eroilor, care și-au jertfit viața pentru patrie, fac propunerea ca această petiție să se trimită de urgență la Comisia de petiții, care să se informeze și, deliberând, să ia cât de curând o decizie satisfăcătoare [Președintele Senatului, Paul Bujor, a comunicat faptul că petiția și memoriul depuse de senatorul bucovinean se vor trimite „de urgență" la Comisia de petiții].

II.8. GEORGE WASSILKO[291]

Partidul Democrat al Unirii, județele Vășcăuți și Vișnița

Ședința Senatului din 21 februarie 1920[292]

[Modificarea regulamentului de funcționare a Senatului]

Noi, în biroul Senatului, ne-am ocupat de câteva ori cu chestiunea aceasta [este vorba despre discuțiile purtate în legătură cu modificarea regulamentului Senatului]. După părerea mea, ar fi fost bine ca în loc să fie aleasă o comisie anume, d-voastră să fi însărcinat biroul Senatului să elaboreze regulamentul nou. [...] Biroul este compus din senatori din toate partidele. [...] Cred că un nou regulament este de trebuință absolută; o știm cu toții că regulamentul actual nu este pentru timpurile moderne. Noi, în Dieta Bucovinei, aveam un regulament, poate mai puțin modern, nu că l-am făcut noi, dar ne-am procurat felurite regulamente ale corporațiilor parlamentare și am compus din acestea un regulament foarte bun. De aceea, tocmai acest regulament s-a aprobat, ca fiind foarte bun, de d-l [Alexandru] Hurmuzachi, care era căpitanul Țării [Bucovina]. Regulamentul este de trebuință să fie modificat; că aceasta s-ar face de birou ori de o comisie, tot una e.

---

[291] George Wassilko (1864–1940), mare proprietar funciar. A urmat cursurile Academiei Theresiene din Viena. A făcut parte din structura de conducere a Partidului Național Român, a fost căpitan al Țării (1904–1910), deputat în Dieta Bucovinei, membru în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena, membru pe viață în Camera Domnilor a Consiliului Imperial din Viena (din 1904), deputat al Corpului al doilea electoral al curiei marii proprietăți (marea proprietate laică) în legislatura a IX-a (1898–1903), al curiei comunelor rurale (Storojineț) în legislatura a X-a (1904–1910). A primit, în anul 1905, demnitatea de șambelan imperial, Ordinul „Leopold" în grad de cavaler, precum și titlul de consilier imperial intim. Din anul 1918, lui George Wassilko i s-a conferit titlul de conte al statelor austriece, demnitate obținută și de frații acestuia (singurii români bucovineni care au avut acces la acest titlu). În condițiile dezmembrării Monarhiei Austro-Ungare, în toamna anului 1918, din însărcinarea împăratului Carol I, a încercat o mediere între monarhie și români. După unirea Bucovinei cu România, a fost senator în primul Parlament al României întregite și vicepreședinte al Senatului. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 461, 533.

[292] D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 348.

Ședința Senatului din 26 februarie 1920[293]

[Modificarea regulamentului de funcționare a Senatului]

D-lor senatori, am onoare a citi a doua oară propunerea mea de ieri în cuprinderea următoare[294]: „Noi, subsemnații, socotim că este trebuință a se modifica regulamentul Senatului și facem propunere ca să se aleagă pentru acest scop o comisie compusă din membrii tuturor partidelor. În privință formală, propunem ca Senatul să binevoiască a lua în considerație această propunere după art. adițional (pag. III) a regulamentului"[295].

Ședința Senatului din 12 martie 1920[296]

[Incidente la votul pentru aprobarea
Proiectului de reformă agrară pentru Regatul României]

D-lor senatori, ieri s-a citit aici o propunere pe care nici eu, nici mulți din colegii mei nu au auzit-o[297]. Eu, ca vechi parlamentar, am văzut odată în Parlamentul din Viena votarea cea mai rușinoasă care a fost vreodată în Parlament. Aceasta s-a întâmplat când germanii din Camera austriacă făceau obstrucție. Atunci unul din partea majorității s-a sculat și, într-un zgomot așa cum era aici ieri, a făcut

[293] D.S., M.O., nr. 34, 3 martie 1920, p. 361.

[294] Această propunere a fost citită și în ședința Senatului din 27 februarie 1920. S-a spus la vot și s-a aprobat în unanimitate luarea în considerare a acestei propunerii, urmând a se alege o comisie care să redacteze proiectul de modificare a regulamentului Senatului. D.S., M.O., nr. 35, 4 martie 1920, p. 377–378.

[295] Propunerea a fost semnată de: George Wassilko, Teofil Lupu, Ion Stârcea, Nistor Andronicescul, Alexandru Hurmuzachi, Nicolae Carabioschi, George Zarifopol, Mihail Brădiceanu, I. Balbareanu, A. Constantinescu, M. Policrat, N. Bârzeanu, C. B. Penescu, T. Mihali, S. Filimon, Pericle Papahagi, Wilhelm Koponi, Stanisław Kwiatkowski, George Georgescu. Discuțiile pe marginea modificării regulamentului de funcționare a Senatului au continuat și în sesiunile parlamentare următoare. Proiectul pentru modificarea regulamentului interior al Senatului a fost votat în sesiunea parlamentară 1922–1926, fiind dezbătut în ședințele din 11 decembrie 1924 și 28 ianuarie 1925. D.S., M.O., nr. 21, 3 ianuarie 1925, p. 226–274; nr. 29, 7 februarie 1925, p. 396–399.

[296] D.S., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 650.

[297] În ședința Senatului din 12 martie 1920 au fost dezbătute: Proiectul de reformă agrară pentru Regatul României; Proiectul de lege pentru ratificarea decretelor-legi nr. 3 681 din 14 decembrie 1918, nr. 3 697 din 15 decembrie 1918 și nr. 4 839 din 21 noiembrie 1919, cu modificările prevăzute în această lege și cu completarea legii în ce privește împroprietărirea; Proiectul de lege pentru rezolvarea problemelor locuințelor; Proiect de lege pentru organizarea Jandarmeriei. Discuții aprinse s-au iscat pe marginea Proiectul de reformă agrară, întocmit de Ion Mihalache, ministrul Agriculturii și Domeniilor în guvernul condus de Al. Vaida-Voevod. Cauza discuțiilor a fost legată de inițiativa majorității parlamentare de a cere votarea acestuia în sistem de urgență (urgența s-a admis, prin supunere la vot), în condițiile în care proiectul, care fusese în studiul guvernului, a fost prezentat din inițiativă parlamentară. Se acuza faptul că „prin depunerea acestui proiect din inițiativă parlamentară, nu se caută altceva decât a vă constitui o platformă electorală". Hotărârea guvernului de a susține proiectul de reformă agrară, întocmit de Ion Mihalache și înverșunarea opoziției P.N.L. au determinat căderea acestuia, la 13 martie 1920. D.S., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 595–649.

propunerea de a se modifica regulamentul, în sensul că se poate să se introducă poliţia în sala Camerei. Era zgomotul aşa de mare că nimeni n-a priceput niciun cuvânt; cu toate acestea, propunerea sa s-a declarat admisă, tot aşa cum s-a procedat ieri aici. Atunci, d-lor, am văzut ruşinea cea mai mare care a fost într-un Parlament: uşile Camerei s-au deschis şi au intrat 80 de poliţişti în sală şi au înconjurat tribuna; în timp ce germanii fugeau pe stradă, preşedintele Abramol, care prezida, a fost apucat de guler şi dat afară.

Ceea ce s-a petrecut ieri în Senatul nostru mi-a amintit de această ruşine pe care am văzut-o în Camera austriacă. Şedeam ieri aici. Eu sunt un om paşnic, noi, bucovinenii, am venit aici ca partid de ordine şi de linişte, noi nu tulburăm, noi pe nimeni n-am stingherit de când şedem în casa aceasta, dar şi noi cerem să fim respectaţi. Ieri şedeam aici. Ce am văzut? Am văzut la birou, afară de d-l prezident, încă doi regizori, cărora pot să le zic comandanţi. Unul este, poate, deprins de a comanda, fiindcă a fost militar. Celălalt care comanda este un senator cam tânăr şi nu gândesc că poate comanda. Am văzut cum domnii aceştia [generalul Ion C. Atanasiu şi Ion Herea] comandau senatorilor care îi înconjurau, cum îi împingeau ca pe nişte marionete şi cum le spunea: „Înainte! Înapoi! Destul!" Deodată aud că se supune la vot ceva. Unul dintre aceşti comandanţi vine la mine şi îmi spune: „Nu se va vota acum Legea agrară, nu e la vot urgenţa, la vot s-a supus propunerea de încredere în guvern!" După aceea nu am mai auzit nimic, era un mare zgomot. Am ieşit afară din sală şi acolo mi s-a spus că s-a votat ceva, dar ce s-a votat nu ştiu. De aceea, atât eu cât şi mulţi dintre colegii mei, protestăm în contra acestei votări. [Preşedintele Senatului, Paul Bujor, a anunţat că incidentul a fost închis].

DOCUMENTE

1. DOCUMENTE PRIVITOARE LA UNIREA BUCOVINEI CU REGATUL ROMÂNIEI

1.1. Legea fundamentală provizorie asupra puterilor Țării Bucovinei[298] (12 noiembrie 1918)

În virtutea suveranității naționale și pe baza hotărârilor Constituantei Țării Bucovinei, luate în adunarea din 27 octombrie 1918, Consiliul Național decretează următoarea Lege provizorie.

Art. I. În Consiliul Național instituit de Constituantă e întrupată suprema putere a țării.

Art. II. Puterea legislativă o exercită Consiliul Național singur, în calitate de corp legiuitor (Cameră).

Art. III. Consiliul Național se constituie alegând din sânul său un președinte, trei vicepreședinți și un director al biroului prezidial. Directorul e responsabil pentru legalitatea actelor prezidiale.

Art. IV. Președintele, împreună cu directorul, girează agendele Consiliului Național și-l reprezintă în afară.

Art. V. Hotărârile Consiliului Național nu sunt valabile dacă nu sunt semnate de doi președinți și contrasemnate de director.

Art. VI. Puterea executivă o exercită Consiliul Național, prin funcționarii numiți de el (secretari de stat).

Art. VII. Consiliul secretarilor de stat, în frunte cu un președinte, formează guvernul țării.

Art. VIII. Secretarii de stat sunt responsabili, fiecare în parte și toți împreună, Consiliului Național pentru aplicarea exactă a hotărârilor lui și pentru legalitatea tuturor măsurilor luate de ei.

Art. IX. Privitor la responsabilitatea și urmărirea guvernului se va aplica, prin analogie, legea corespunzătoare a Regatului României, dacă până la un caz dat nu se va promulga o lege specială.

Art. X. Se stabilesc următoarele secretariate de stat: 1) Prezidiul guvernului; 2) Secretariatul de stat pentru Afacerile Externe; 3) Secretariatul de stat pentru Afacerile Interne; 4) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Finanțe; 5) Secretariatul de stat pentru Afacerile Justiției; 6) Secretariatul de stat pentru Apărarea Țării; 7) Secretariatul de stat pentru Afacerile Agriculturii; 8) Secretariatul de stat pentru Afacerile Instrucției

---

[298] Ion Nistor, *Unirea Bucovinei. 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, Editura Cartea Românească, 1928, p. 86–90, 113–114.

Publice; 9) Secretariatul de stat pentru Afacerile Cultelor; 10) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Comerţ şi Industrie; 11) Secretariatul de stat pentru Afacerile Sociale şi ale Alimentării Publice; 12. Secretariatul de stat pentru Afacerile Lucrărilor Publice şi Reedificărilor; 13) Secretariatul de stat pentru Afacerile de Comunicaţii, Poştă şi Telegraf; 14) Secretariatul de stat pentru Afacerile Salubrităţii Publice[299].

Art. XI. Funcţionarii care stau în fruntea secretariatelor poartă titlul de secretari de stat, preşedintele lor, titlul de preşedinte al guvernului.

Art. XII. Această lege intră în vigoare odată cu publicarea ei.

1.2. Declaraţia de unire a Bucovinei cu România[300] (15/28 noiembrie 1918)

Congresul general al Bucovinei[301], întrunit astăzi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în Sala Sinodală din Cernăuţi, considerând că de la fundarea Principatelor Române, Bucovina, care cuprinde vechile ţinuturi ale Sucevei şi Cernăuţilor, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat; considerând că în cuprinsul hotarelor acestei ţări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropniţele domneşti de la Rădăuţi, Putna şi Suceviţa, precum şi multe alte urme şi amintiri scumpe din trecutul Moldovei; considerând că fii acestei ţări, umăr la umăr cu fraţii lor din Moldova şi sub conducerea aceloraşi domnitori, au apărat

---

[299] Guvernul Bucovinei a avut următoarea componenţă: Iancu Flondor – preşedinte al guvernului şi *ad interim* la Justiţie; Sextil Puşcariu – Externe (în proiectul privind componenţa guvernului era propus pentru acest secretariat Alexandru Hurmuzachi); Dorimedont Popovici – Interne (propunerea iniţială – Nicu Flondor); Nicu Flondor – Finanţe şi *ad interim* la Apărarea Ţării (din 15 noiembrie 1918 acest secretariat a fost preluat de către Dimitrie Marmeliuc); Gheorghe Sârbu – Agricultură; Radu Sbiera – Instrucţie Publică (propunerea iniţială – Eusebie Popovici); Ipolit Tarnavschi – Culte; Maximilian Hacman – Comerţ şi Industrie; Vasile Marcu – Afaceri Sociale şi ale Alimentării Publice (propunerea iniţială – George Grigorovici); Aurel Ţurcanu – Lucrări Publice şi Reedificări; Cornel Tarnovieţchi – Comunicaţii, Poştă şi Telegraf; Octavian Gheorghian – Salubritate Publică. *Ibidem*, p. 111; Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1994, p. 151.

[300] Radu Economu, *op. cit.*, p. 157–158. Hotărârea de unire a Bucovinei cu Regatul României s-a manifestat public pentru prima oară la 27 octombrie 1918 (perioadă în care, pe plan internaţional, Puterile Centrale încă nu erau învinse, iar România încetase de a mai lupta alături de Puterile Aliate, fiind condusă de un guvern filogerman şi supusă prevederilor Tratatului de Pace de la Bucureşti), cu ocazia deschiderii lucrărilor Adunării Naţionale a românilor din Bucovina. Acum s-a elaborat o Moţiune prin care „reprezentanţii poporului din Bucovina [...] se declară, în puterea suveranităţii naţionale, Constituantă a acestei ţări româneşti", care a instituit un Consiliu Naţional Român. Constituanta a hotărât „unirea Bucovinei integrale cu celelalte ţări româneşti într-un singur stat naţional independent". *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România. 1917–1918. Documente* (în continuare se va cita *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România*). Antologie de Ion Calafeteanu şi Viorica-Pompilia Moisiuc, Chişinău, Editura Hyperion, 1995, p. 259–260.

[301] Moţiunea Congresului general al Bucovinei a fost prezentată în cadrul celei de a cincea şedinţe a Consiliului Naţional Român. A fost votată cu unanimitate de voturi, iar o copie a procesului-verbal al acestei şedinţe a fost trimisă, la 28 noiembrie/11 decembrie 1918, regelui Ferdinand I, însoţită de o scrisoare semnată de Iancu Flondor: „Sire! Respectuos, subsemnatul roagă încuviinţarea de a aşterne Maiestăţii Voastre alăturatul al doilea exemplar original al procesului-verbal privitor la Congresul bucovinean din 15/28 noiembrie 1918, destinat pentru arhiva Înaltei Case Domnitoare. Cu profund devotament, al Maiestăţii Voastre credincios supus, Iancu Flondor". *Ibidem*, p. 329, nota 1.

de-a lungul veacurilor ființa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară și a cotropirii păgâne; considerând că, în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și, cu de-a sila, alipită Coroanei Habsburgilor; considerând că, 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale, care prin strâmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care voiește să trăiască ca frate; considerând că, în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca niște mucenici, pe toate câmpurile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menținerea, slava și mărirea asupritorilor lor și că ei, drept răsplată, aveau să îndure micșorarea drepturilor moștenite, izgonirea limbii lor din viața publică, din școală și chiar din biserică; considerând că, în același timp, poporul băștinaș a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogățiile izvoarelor de câștig ale acestei țări și despoiat, în mare parte, de vechea sa moștenire; considerând că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, așteptat cu atâta dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună, tăiată prin granițe nelegiuite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate țările române dintru Nistru și Tisa într-un stat național unitar, constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când după sforțări și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați s-au întronat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile și când în urma loviturilor zdrobitoare Monarhia Austro-Ungară s-a zguduit în temeliile ei și s-a prăbușit și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în numele suveranității naționale hotărâm: unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru, cu Regatul României.

Acest act, votat în unanimitate, reprezentând hotărârea liberă a poporului bucovinean, se va înmâna de către o delegație Maiestății Sale Regele Ferdinand I al României și se va aduce la cunoștință reprezentanților Puterilor Aliate.

1.3. Decret-lege nr. 3 744 relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României (18 decembrie 1918)[302]

Raportul nr. 2 211 al președintelui Consiliului de Miniștri și ministru al Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu, către M.S. Regele Ferdinand I

Sire,

Voința neclintită a oștirii române, luptând pentru o cauză sfântă alături de glorioșii ei aliați, neștirbita încredere ce a arătat poporul român de pretutindeni în

[302] Radu Economu, *op. cit.*, p. 169–170.

triumful unităţii sale naţionale au şters pe vecie nedreptatea făcută în 1774 vechii Moldove, căreia i se răpea, luându-i Bucovina, nu numai obârşia dezvoltării sale de neam, dar şi mormântul voievodului ce o întrupase, Ştefan cel Mare şi Bun.

Acum, după 144 de ani de robie străină, în libertatea deciziilor sale, Congresul General al Bucovinei, întrunit la Cernăuţi, în ziua de 15/28 noiembrie 1918, întrupând suprema putere a ţării şi fiind investit singur de putere legiuitoare, în numele suveranităţii naţionale, a hotărât unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare, până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României. Consfinţind prin acest decret-lege voinţa Congresului General al Bucovinei, Maiestatea Voastră împlineşte şi pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg şi asigură temeliile României Mari.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Maiestăţii Voastre prea plecat şi prea supus servitor.

Preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

*

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României, la toţi de faţă şi viitori sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului nostru de Miniştri, sub nr. 2 211/ 1918, luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuţi, de la 15 noiembrie 1918, am decretat şi decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne de-a pururea unită cu Regatul României.

Art. 2. Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în Bucureşti, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I

Preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

1.4. Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României[303] (18 decembrie 1918)

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, Decretul-lege nr. 3 744, din 18 decembrie 1919, publicat în „Monitorul Oficial", nr. 217, din 19 decembrie 1919, privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, rege al României, la toţi de faţă şi viitori, sănătate.

[303] D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 159. Această lege s-a votat „în unanimitate, prin aclamaţiuni".

Asupra raportului preşedintelui Consiliului de Miniştri nr. 2 211/1918, luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuţi, de la 15 noiembrie 1919, am decretat şi decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne de-a pururea unită cu Regatul României;

Art. II. Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în Bucureşti, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I

Ion I. C. Brătianu, preşedintele Consiliului de Miniştri.

1.5. Decret-lege nr. 3 745 (18 decembrie 1918)[304]

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României, la toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului nostru de Miniştri, sub nr. 2 212, din 1918, având în vedere unirea Bucovinei cu Regatul României şi considerând trebuinţa de dispoziţii tranzitorii pentru administraţia şi justiţia Bucovinei, am decretat şi decretăm:

Art. I. În Bucovina rămân în vigoare legile şi ordonanţele de până acum. Legile esenţiale nu vor putea fi modificate decât pe cale legislativă; întrucât, însă, vor fi necesare schimbări ce ar rezulta din faptul unirii cu Regatul României, ele vor putea urma prin decrete-legi. Ordonanţele în vigoare vor putea fi schimbate de ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi, care are şi dreptul de a da ordonanţe privitoare la administraţia Bucovinei, în cadrul legilor în vigoare.

Art. II. Pentru Bucovina vor intra în Consiliul de Miniştri doi miniştri fără portofoliu.

Art. III. Unul dintre aceşti miniştri, ca delegat al guvernului pentru administraţia Bucovinei, îşi va avea reşedinţa la Cernăuţi, iar al doilea la Bucureşti.

Art. IV. Hotărârile Consiliului de Miniştri privitoare la Bucovina se vor lua cerându-se avizul ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi.

Art. V. Pentru trebuinţele Bucovinei, afară de acele ale administraţiilor rezervate autorităţilor centrale (art. VIII) se va alcătui un buget care, după aprobarea Consiliului de Miniştri, va trece sub administraţia ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi.

Art. VI. Pe lângă ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi se va numi un secretar general care, la împiedicarea sau absenţa ministrului, va gira afacerile în numele acestuia. În lipsa secretarului general, ministrul delegat al guvernului la Cernăuţi va putea însărcina, pentru cazurile împiedicării sau absenţei sale vremelnice, pe un alt funcţionar cu girarea afacerilor; ivindu-se împiedicări sau absenţe de durată mai lungă de opt zile, această însărcinare se va face, la propunerea ministrului delegat al guvernului la Cernăuţi, prin preşedintele Consiliului de Miniştri.

---

304 *Unirea Basarabiei şi a Bucovinei cu România*, p. 345–347.

Art. VII. Pentru administrația Bucovinei se instituie, sub conducerea și organizarea ministrului delegat al guvernului la Cernăuți, un serviciu administrativ, cuprinzând următoarele secretariate de serviciu, și anume pentru: 1) Interne; 2) Justiție; 3) Finanțe; 4) Instrucție Publică; 5) Culte; 6) Lucrări Publice; 7) Industrie, Comerț și Îngrijirea Socială; 8) Agricultură, Domenii și Alimentație; 9) Salubritate Publică. În fruntea fiecărui secretariat de serviciu se va numi un secretar-șef.

Art. VIII. Afacerile străine, armata, siguranța generală a statului, căile ferate, poșta, telegraful, telefonul, circulația fiduciară, vămile și împrumuturile publice în Bucovina vor fi administrate de către administrațiile centrale de resort din București. Primele numiri ale funcționarilor la poștă, telegraf, telefon și căile ferate se vor face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți. Privitor la serviciul siguranței publice în Bucovina, jandarmeria și poliția vor sta la dispoziția ministrului delegat al guvernului la Cernăuți. Ca parte militară, jandarmeria rămâne sub ordinul Ministerului de Război; cu ocazia reorganizării jandarmeriei în Bucovina, recrutarea jandarmilor, numirea ofițerilor și [a] gradelor inferioare se va face în înțelegere cu ministrul delegat al guvernului la Cernăuți.

Art. IX. Publicările oficiale privitoare la Bucovina se vor face prin „Monitorul Oficial".

Art. X. Toți funcționarii în Bucovina, afară de cei prevăzuți la art. VIII, vor fi propuși de către ministrul delegat al guvernului la Cernăuți și vor fi întăriți, după gradul lor, prin decret regal sau decizie ministerială.

Art. XI. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918

Ferdinand I

Președintele Consiliului de Miniștri și ministrul Afacerilor Străine, Ion I. C. Brătianu.

1.6. Telegrama prezentată de Erast Mandicevschi în primul Parlament al României întregite din partea Bucovinei (25 noiembrie 1919)[305]

Bucovina reîntoarsă, ca și Basarabia, la sânul patriei de la care au fost smulse, având încă din vremea stăpânilor vitregi cea mai profundă venerație pentru cel mai ales fiu al pământului eliberat, al Camerei celei dintâi a României tuturor românilor [președintele Adunării Deputaților era Vasile Stroescu, decan de vârstă]. Ori încotro s-a îndreptat în timpul calvarului nostru gândul domniei voastre, a izvorât o rază de lumină binefăcătoare pentru poporul românesc. Astfel, pronia dumnezeiască v-a pus în fruntea Camerei noastre Constituante, ca să întărească în noi convingerea în trăinicia operei de dreptate pentru toți cetățenii pe care această Constituantă este chemată să o

[305] D.A.D., M.O., nr. 3, 20 noiembrie 1919, p. 7–8. Erast Mandicevschi (1862–1946) a fost jurist, funcționar superior la Tribunalul din Viena și la Curtea de Casație din București. Din anul 1920, a fost profesor de drept civil la Universitatea din București. A publicat lucrarea *Studiu comparativ asupra procedurii civile* (1921). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Iași – Suceava, Editura Princeps – Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera", 2004, p. 10.

inaugureze. Vă rugăm, d-le preşedinte, să primiţi felicitările Bucovinei dezrobite şi să binevoiţi a transmite înaltei Camere urările noastre pentru lucrările pe care le începe acum, spre a desăvârşi în cadrele României Mari şi democratice realizarea visului neamului nostru, dornic de lumină, de libertate şi de dreptate.

1.7. Ratificarea actelor unirii Bucovinei cu Regatul României (26–29 decembrie 1919)

Adunarea Deputaţilor

Raportul şi proiectul de lege relativ
la unirea Bucovinei cu România Mare[306]

D-lor deputaţi, când prin intriga diplomatică tereziană, în anul 1775, a fost smulsă Bucovina din trupul Moldovei noastre iubite, a fost cea mai grea jale, nu numai pentru Moldova, ci pentru românimea întreagă, fiindcă acolo a fost locul unde s-a descălecat mai întâi Principatul Moldovei; acolo a fost leagănul celei dintâi vieţi cetăţeneşti a Principatului Moldovei. La Suceava, la Siret, acolo este pământul nostru cel mai istoric al Moldovei, acolo zace Ştefan cel Mare şi de atunci, în decurs de 144 de ani, multe umiliri şi dureri a îndurat acest popor român smuls de la Moldova şi acele umiliri au dus până acolo că s-a încercat să-l deznaţionalizeze.

La început a fost tratamentul acestui popor binevoitor, dar nu din punct de vedere că era binevoitor poporul, ci fiindcă Imperiul Habsburgic, în imperialismul său, voia să arate popoarelor balcanice cum că e mai binevoitor decât alte stăpâniri şi că va putea cotropi mai departe. Mai târziu, când s-a văzut că această idee nu s-a putut întrupa, atunci a început seria umilirilor. Mai întâi am fost întrupaţi de gubernia Galiţiei; am stat aproape cincizeci de ani încorporaţi în gubernia Galiţiei, fără autonomia ţării, fără autonomia comunelor şi fără funcţionari români. Abia în 1848, şi pot spune aici că la această ocazie să nu uităm de numele oamenilor noştri din ţară care au lucrat pentru noi, fraţii Hurmuzachi – Alexandru, Gheorghe şi Eudoxiu Hurmuzachi –, trei bărbaţi care în 1848 şi 1849 au muncit ca să scoată această ţărişoară de sub jugul Galiţiei şi au dobândit acest lucru. Munca lor a mers mai departe, au căutat să lumineze poporul şi l-au luminat, scoţând o gazetă, „Bucovina"[307], la care au colaborat românii de pretutindeni. Au înfiinţat o societate culturală şi literară

[306] Acestea au fost citite de către deputatul Romulus Reuţ (circumscripţia Solca, judeţul Gura-Humorului) în şedinţa A.D. din 26 decembrie 1919. Proiectul de lege a fost votat în A.D., în şedinţa din 29 decembrie 1919. D.A.D., M.O., nr. 22, 22 ianuarie 1920, p. 303–304.

[307] „Bucovina". Gazetă românească pentru politică, religie şi literatură. Apare săptămânal la Cernăuţi, în perioada 4 octombrie 1848 – 20 septembrie 1850, cu text bilingv, român şi german, sub conducerea lui Gheorghe şi Alecu Hurmuzachi (redactori-responsabili). A publicat „cele mai noi producţii ale literaturii româneşti" (texte de Grigore Alexandrescu, Dimitrie Bolintineanu, Vasile Cârlova, George Sion; poezii populare culese de Alecu Russo). Printre colaboratori se numără Aron Pumnul, Iraclie Porumbescu, Costache Negri, Vasile Pogor, Andrei Şaguna, Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, George Bariţiu. Ion Hangiu, *Dicţionarul presei literare româneşti. 1790–1990*, ediţia a II-a, revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 72–73.

românească din Cernăuţi[308], care a luat locul unei Academii şi a scos o foaie, „Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română"[309]. Am avut fericirea să primim lumina chiar din Ardeal, a venit Aron Pumnul, a cărui memorie nu putem s-o uităm în aceste momente solemne. Ne-au îndrumat, ne-au luminat, atât fraţii Hurmuzachi, cât şi Silvestru Morariu-Andrievici, fost mitropolit. Aceştia ne-au luminat şi ne-au adus pe calea naţionalismului. Poporul de jos nu a pierdut legătura cu Patria Mumă, el a rămas moldovean, a vorbit limba moldovenească; preoţii au făcut serviciile divine în limba românească. Prin străduinţa acestor bărbaţi, pe care i-am numit, şi în şcolile primare s-a introdus limba românească de predare.

Apoi au venit timpuri mai grele, a venit anul 1866, când Austria a pierdut războiul şi atunci s-a alcătuit un Parlament austriac, în anii 1870–1879, în care un partid germano-liberal a germanizat, care nu a avut altă intenţie decât să germanizeze[310]. Şi atunci a fost înfiinţată Universitatea de la Cernăuţi, la 1875, dar nu a reuşit germanizarea, căci poporul nostru are o vitalitate pe care mii de ani nu o striveşte. Din această Universitate, în loc să se germanizeze poporul român, au ieşit bărbaţi cu ştiinţă, deşi alăptaţi de ştiinţa germană, dar cu suflet românesc. Acei bărbaţi au continuat munca Hurmuzăcheştilor şi a lui Morariu-Andrievici. Şi am ajuns cam pe la anul 1897, la înfăptuirea unui început de democratism. A fost

---

[308] Constituită la 1 mai 1862, din dorinţa mobilizării „resurselor literare şi culturale pentru a încuraja dezvoltarea unei naţiuni având conştiinţa de sine" şi ca o „replică la procesul de deznaţionalizare", Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina (numită la început Reuniunea Română de Lepturǎ în Cernăuţi) a desfăşurat o bogată activitate culturală. Până în anul 1918, Societatea a propus un model de acţiune culturală care presupunea: difuzarea culturii în rândul maselor şi susţinerea unei politici şcolare adecvate, crearea de elite intelectuale româneşti, editarea de publicaţii proprii etc. După unirea Bucovinei cu Regatul României, Societatea a promovat un „localism creator" pe baza ideii că este „o organizaţie culturală regională, în serviciul idealului românesc, având menirea să cultive specificul românesc regional." Modelul de acţiune culturală propus în perioada anterioară a suferit unele reorientări, activitatea Societăţii concentrându-se mai ales asupra satului românesc. Rodica Iaţencu, *Societatea pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina în perioada interbelică – deziderate şi realizări*, în „Analele Bucovinei", anul VI, nr. 2, 1999, p. 303–330.

[309] „Foaia Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina" a apărut la Cernăuţi, lunar, în perioada martie 1865 – decembrie 1869; redactori: Ambroziu Dimitroviţă (1865–1867) şi I. G. Sbiera (1866–1869). A avut un rol important în popularizarea literaturii române în Bucovina. Printre colaboratori s-au numărat: V. Alecsandri, D. Petrino, Gh. Tăutu, C. Negri, A. Hurmuzachi, Iacob C. Negruzzi, D. Bolintineanu, G. Sion, V. Gr. Pop, V. Bumbac s. a. Ion Hangiu, *op. cit.*, p. 195.

[310] Noul sistem dualist din anul 1867 a dus la crearea a două entităţi politice distincte: Cisleithania şi Transleithania. Fiecare dintre cele două state dispunea de un Parlament şi un guvern propriu. Organul central al Monarhiei Austro-Ungare era Parlamentul delegaţilor, format din reprezentanţii parlamentelor austriac şi ungar. Fiecare Parlament, cel de la Viena şi cel de la Budapesta, avea o delegaţie parlamentară care aproba cheltuielile Consiliului Ministerial Comun. Exista, de asemenea, o delegaţie parlamentară comună a celor două parlamente. Realizarea dualismului austro-ungar nu a influenţat maniera de organizare şi funcţionare a Dietelor sau a Camerelor legislative provinciale din Cislethania, din rândul cărora făcea parte şi Dieta Bucovinei. Situaţia împărţirii pe curii electorale a mandatelor de deputat s-a schimbat în anul 1875, când s-a produs o creştere a membrilor clasei viriliştilor, prin acordarea unui mandat rectorului nou înfiinţatei Universităţi din Cernăuţi. În acest fel, numărul mandatelor de deputat în Dieta provincială a fost de 31. Mihai-Ştefan Ceauşu, *Parlamentarism, partide şi elită politică în Bucovina habsburgică (1848–1918). Contribuţii la istoria parlamentarismului în spaţiul central-est european*, Iaşi, Editura Junimea, 2004, p. 114–115.

George Popovici care, înfiinţând Partidul Popular[311], a dat democratismului nostru un început. Democraţia noastră nu a venit într-un mod revoluţionar, ci într-un mod evoluţionar. Acei bărbaţi ieşiţi din vatra ţărănimii, fii de ţărani, care au studiat la Universitatea din Cernăuţi, au stat ca o legătură între intelectuali şi între ţărani.

După un timp de douăzeci de ani de frământări politice, s-au cristalizat principiile adevăratei democraţii în aşa măsură, că în Parlamentul României Mari au venit numai reprezentanţi ai maselor poporului nostru, aleşi de toate păturile sociale. Întreaga Bucovină ne-a trimis încoace. Dar venind azi încoace, din Bucovina, aducem d-lor deputaţi şi o zestre: aducem o inimă curat românească, un suflet curat românesc. Toate evenimentele din Vechiul Regat, toate evenimentele înălţătoare, cum a fost Unirea Principatelor, independenţa, toate acestea le-am petrecut şi noi în sufletele noastre şi nu am pierdut un moment dorul ca să fim alături de d-voastre. O parte mare la luminarea noastră a contribuit şi stimatul nostru preşedinte al Adunării Naţionale [Nicolae Iorga]. „Neamul românesc"[312] l-am citit ca studenţi în licee şi în Universitate ca o Evanghelie, care ne călăuzea spre naţionalism, spre iubirea naţiunii noastre.

D-lor deputaţi, comitetul delegaţilor de secţiuni, compus din: V[asile] Liţu pentru secţiunea I; A[urel] Morariu – secţiunea II; Burac Amfilochie – secţiunea III; V[asile] Bodnărescu – secţiunea V; Ştefan Meteş – secţiunea VI; Iorgu [G.] Toma – secţiunea VII şi subsemnatul – secţiunea IV, întrunindu-se în ziua de 29 decembrie 1919, sub preşedinţia d-lui Iorgu [G.] Toma, a luat în cercetare proiectul de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României; văzând şi expunerea de motive ce însoţeşte acest proiect de lege, l-a admis întocmai cum a fost prezentat şi, prin subsemnatul, vă roagă, d-lor deputaţi, să binevoiţi a-i da aprobarea d-voastre.

Expunere de motive

Bucovina este o parte a Moldovei care, înainte de 144 de ani, a fost răpită prin intrigă şi mită de habsburgi. În timpul acestei îndelungate robii, populaţia

---

[311] Partidul Poporal Român sau Partidul Radical Român s-a înfiinţat în aprilie 1897, la iniţiativa lui George Popovici şi Iancu Flondor, cu scopul deşteptării naţionale a românilor din provincie, prin atragerea în activitatea politică a tuturor categoriilor sociale, inclusiv a sătenilor şi meseriaşilor români. Preşedintele partidului a fost Ioan Lupu. Din rândurile acestuia făceau parte Modest Grigorcea, Zaharia Voronca,Valeriu Branişte, Eudoxiu Hurmuzachi, Constantin Popovici, Eugen Stârcea, Varteres Pruncul, George Wassilko, Iancu Volcinschi, T. V. Ştefanelli, Dionisie Bejan, Miron Călinescu, Nicu Blându, Grigore Halip ş.a. Oficiosul acestui partid a fost ziarul „Patria" (1897–1900). Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, Rădăuţi, Editura Septentrion, 2002, p. 105.

[312] „Neamul românesc". Ziar politic de orientare naţională şi de atitudine democratic. A apărut la Bucureşti, în perioada 10 mai 1906 – 11 octombrie 1940, sub conducerea lui Nicolae Iorga. În anii neutralităţii şi ai Primului Război Mondial ziarul a reprezentat „o armă spirituală în pregătirea conştiinţelor pentru unitatea culturală şi naţională". După anul 1918, ziarul a reflectat schimbările economice, sociale şi politice din societatea românească. Printre colaboratori s-au numărat: Alexandru Vlahuţă, Emil Gârleanu, Nicolae Cartojan, George Rotică, George Topârceanu, Ion Agârbiceanu, Octavian Goga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, George Voevidca, Sextil Puşcariu, Tudor Vianu, Pamfil Şeicaru, Cezar Petrescu, Vasile Pârvan ş.a. Ion Hangiu, *op. cit.*, p. 303–304.

Bucovinei n-a pierdut nicio clipă conştiinţa naţională şi nădejdea că mai curând sau mai târziu va sosi ceasul izbăvirii. Prin suferinţe fără nume, prin înjosiri şi umilinţe, ea şi-a afirmat pururea dreptul de a se uni cu conaţionalii săi din Regatul României, cu care o leagă aceeaşi origine, aceeaşi limbă şi aceleaşi tradiţii istorice şi culturale. Dar niciodată suferinţele acestei populaţii n-au fost aşa de mari şi zdrobitoare ca în timpul ultimului război, în cursul căruia numai urmaşii falnicilor plăieşi ai lui Ştefan cel Mare erau siliţi să lupte pe toate câmpiile de bătălie sub steagul asupritorilor şi pentru izbânda unei cauze care nu era a lor. Jertfele şi suferinţele celor de la front le împărtăşeau aproape în aceeaşi măsură şi cei rămaşi acasă, în ghearele crunte ale jandarmeriei faimosului [Eduard] Fischer, iar suferinţele acestea, ale unui neam greu încercat, n-au putut să înăbuşe conştiinţa naţională pe care o afirmau cu toată tăria refugiaţii Bucovinei pe frontul de la Mărăşeşti şi voluntarii Bucovinei veniţi din Rusia, cu hotărâre nestrămutată de a se jertfi pentru dezrobirea patriei lor şi pentru înfăptuirea idealului naţional visat de veacuri. Şi a vrut bunul Dumnezeu ca să învingă cauza cea dreaptă; prin vitejia neclintită a oştirii române, s-a şters de veacuri nedreptatea făcută la 1774 vechii Moldove. În ziua de 15/28 noiembrie 1918, s-a adunat la Cernăuţi Congresul General al Bucovinei care, întrupând suprema putere a ţării şi fiind investit singur cu puterile legiuitoare, în numele suveranităţii naţionale a hotărât unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare, până la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu Regatul României.

Prin Decretul-lege nr. 3 774, din 18 decembrie 1918, M. S. Regele a binevoit să consfinţească voinţa Congresului General al Bucovinei, împlinind astfel pentru Bucovina dorul cel mai scump al unui neam întreg şi asigurând, totodată, temeliile României Mari. Rămâne ca Adunarea Naţională, prin votul ei, să ratifice acel decret-lege şi să-l investească cu putere de lege, înarticulându-l Constituţiei Românei Mari. În scopul acesta prezint jurnalul alăturat.

Preşedintele Consiliului de Miniştri, Alex[andru] Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on] Nistor.

Proiect de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României

Art. I. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, Decretul-lege nr. 3 744, din 18 decembrie 1918, publicat în „Monitorul Oficial", nr. 217, din 19 decembrie 1918, privitor la unirea Bucovinei cu Vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională Rege al României, la toţi de faţă şi viitori sănătate. Asupra raportului preşedintelui Consiliului de Miniştri nr. 2 211/1919, luând act de hotărârea unanimă a Congresului General al Bucovinei din Cernăuţi, de la 15 noiembrie 1918, am decretat şi decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul graniţelor sale istorice, este şi rămâne de-a pururea unită cu Regatul României.

Art. II. Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în Bucureşti, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand I,

Preşedintele Consiliului de Miniştri, Ion I. C. Brătianu.

[...]

Promulgăm această lege şi ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului şi publicată prin „Monitorul Oficial".

Dat în Bucureşti, la 31 decembrie 1919.

Ferdinand I,

Preşedintele Consiliului de Miniştri, dr. Alexandru Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on] Nistor,

Ministrul Justiţiei, *ad interim*, dr. Ştefan C[icio]-Pop.

Senat

Domnilor senatori[313],

Pe lângă rapoartele preşedintelui Consiliului de Miniştri şi ministrului de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, [...], înfăţişându-mi-se proiectul de lege asupra unirii Bucovinei, votat de Adunarea Deputaţilor în şedinţa de la 29 decembrie 1919, eu îl înaintez în deliberările d-voastre.

Dat în Bucureşti, la 29 decembrie 1919.

Ferdinand I,

Preşedintele Consiliului de Miniştri, Alexandru Vaida-Voevod,

Ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei, I[on] Nistor.

Expunere de motive [vezi mai sus]

Domnilor senatori,

Proiectul de lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat al României, votat şi adoptat de Adunarea Deputaţilor, în şedinţa de la 29 decembrie 1919 şi adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 29 decembrie 1919, secţiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis în unanimitate, numind delegaţi: Secţiunea I – Cotlarciuc Nicolae; Secţiunea II – Andronicescul Nistor; Secţiunea III – Ivan Nicolae; Secţiunea IV – dr. Ştefan Bogdan; Secţiunea V – Percec Pavel; Secţiunea VI – Ilie Beu; Secţiunea VII – Mitropolitul Bucovinei; Secţiunea VIII – dr. Carabioschi Nicu, care, întrunindu-se în ziua de 29 decembrie 1919, s-au constituit în comitet al delegaţilor, sub preşedinţia P.S.S. Mitropolitului Bucovinei şi, luând din nou în cercetare sus arătatul Proiect de lege, l-a adoptat în unanimitate şi cu entuziasm.

---

[313] Mesajul regal şi Proiectul de lege relativ la unirea Bucovinei cu Regatul României au fost citite, în şedinţa Senatului din 29 decembrie 1919, de către Ion Nistor, ministru de stat fără portofoliu, delegat cu administrarea Bucovinei şi Nicolae Cotlarciuc (Universitatea Cernăuţi). D.S., M.O., nr. 17, 27 ianuarie 1920, p. 157, 159.

1.8. Discursul senatorului Iuliu Coroianu despre problemele unirii Transilvaniei, Basarabiei, Bucovinei, Crişanei şi Maramureşului cu Regatul României (18 decembrie 1919)[314]

Lege asupra unirii Bucovinei cu Vechiul Regat la României
[vezi Documentul nr. 1.4.]

Şedinţa Senatului din 28 decembrie 1919

D-le preşedinte, d-lor senatori, în aceste momente solemne în viaţa mea, [pe] care o trăiesc în al optulea deceniu, să-mi fie permis, sub impresia sentimentelor mele, a-mi aduce aminte de vorbele marelui Simeon Bărnuţiu care, în anul 1848, pe Câmpul Libertăţii, în vorbirea sa memorabilă istorică, a început astfel: „Cine să nu se închine înaintea fiinţei omeneşti, când vede această adunare măreaţă, care face să salte de bucurie inima fiecărui român bun şi care pune spaimă şi îngrijorare în inima fiecărui bun român şi care pune spaimă şi îngrijorare în inima acelor ce nu voiesc libertatea popoarelor şi urăsc pe români".

Ei bine, d-lor senatori, eu sunt unul care am la dosarul meu meritul luptei unei jumătăţi de veac, în marea luptă pentru drepturile naţionale. Sunt unul dintre acei români din Transilvania care, tot la dosarul meu, am şi o decoraţie nespus de mare, care numai doi din cei zece fraţi ai noştri o mai au. Am fost unul dintre cei distinşi de către justiţia ticăloasă şi barbară a Ungariei, alături de marele nostru fost prezident, doctor Ion Raţiu[315], de veşnică memorie, şi a părintelui Vasile Lucaciu[316];

---

[314] Gh. Buzatu (coordonator), *Discursuri şi dezbateri parlamentare (1864–2004)*, Colecţia *Senatul României*, vol. II, Bucureşti, Editura „Mica Valahie", p. 203–206. Iuliu Coroianu (1847–1927) a fost avocat, lider marcant al Partidului Naţional Român din Transilvania. Împreună cu Vasile Lucaciu a redactat, tipărit şi răspândit Memorandumul (petiţie prezentată, în 28 mai 1892, de către liderii românilor din Transilvania, împăratului Austro-Ungariei, Franz Josef; aceasta conţinea revendicările naţionale, politice şi sociale ale românilor) în România şi în ţările europene. Iuliu Coroianu a fost condamnat în procesul memorandiştilor pentru delictul de uneltire împotriva orânduirii Imperiului Austro-Ungar. În anul 1918, s-a implicat în pregătirea şi desfăşurarea Marii Adunări Naţionale de la Alba Iulia. Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea". Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, ediţie anastatică, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 222.

[315] Ion Raţiu (1828–1903), avocat, om politic. A urmat dreptul şi teologia la Blaj, Viena şi Budapesta. A obţinut doctoratul în drept. A practicat avocatura la Budapesta, apoi a activat la Cluj, iar în anul 1860 s-a înscris în Baroul Sibiu, unde şi-a deschis propriul cabinet. A luptat pentru drepturile naţionale ale românilor din Transilvania, a participat la Revoluţia de la 1848, a pus bazele Partidului Naţional Român (1880). Ion Raţiu fost unul dintre principalii autori ai Memorandumului din anul 1892. *Minerva. Enciclopedie română, cu peste 1000 clişee în text, 100 hărţi simple, 10 hărţi în colori şi 50 planşe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, p. 811.

[316] Vasile Lucaciu (1852–1923), preot şi politician român. A urmat studii filosofice şi teologice la Roma. A obţinut doctoratul în filosofie. A fost redactor la „Revista catolică" (Baia Mare), unde a publicat studii din domeniul istoriei bisericeşti şi a dreptului canonic. A colaborat cu articole politice la „Gazeta de Transilvania" şi „Observatorul". A fost una dintre cele mai importante personalităţi ale românilor ardeleni din perioada dualismului austro-ungar, militant pentru drepturile românilor din Transilvania. A activat ca preot greco-catolic în Şişeşti, a fost unul dintre iniţiatorii şi semnatarii Memorandumului (1892), lider al Partidului Naţional Român. Din cauza atitudinii sale politice, a avut de suferit, în repetate rânduri, represiunea autorităţilor de la Budapesta. În anul 1905, a fost ales deputat de Beiuş în Parlamentul de la Budapesta, din partea Partidului Naţional Român. În anul 1918, a făcut parte din Consiliului Dirigent al Transilvaniei. A fost ales deputat în primul Parlament al României întregite din partea Partidului Naţional Ţărănesc. Din anul 1920, a intrat în Partidul Poporului. *Ibidem*, p. 630.

câteşteri am fost despărţiţi de tovarăşii noştri, duşi în închisori, separaţi în închisorile Seghedin, pentru ca să nu ne mai putem întâlni unul cu altul, să nu ne mai putem consfătui asupra durerilor şi neajunsurilor neamului românesc. Şi pentru ce această distincţie? Pentru că Raţiu era prezidentul Comitetului Naţional, părintele Lucaciu era prim-secretar al acestui Comitet, iar eu, din încrederea Adunării Naţionale, am avut onoarea şi distincţia că am redactat şi am referat cunoscutul Memorandum al românilor din Transilvania.

D-lor senatori, înainte de a intra în descrierea, mai largă, a luptelor noastre naţionale ce le-am avut, după cuvântarea elogioasă, aşa-zicând inspirată de un duh sfânt, a antevorbitorului meu, I.P.S. Mitropolitul Moldovei, nu pot să fac altceva decât să mă alătur la sentimentele exprimate de I.P.S. Sa.

În primul rând, d-lor senatori, dau expresie devotamentului meu faţă de M. S. Regele, de M. S. Regina şi de întreaga dinastie a României. [...] Dau expresie simţămintelor mele de mulţumire către armata română, care a conlucrat şi s-a jertfit pentru înfiinţarea României Mari. D-lor, exprim mulţumirile mele naţiunii române din Vechiul Regat, care s-a expus la suferinţele celui mai crâncen război pe care l-a înregistrat istoria şi a făcut toate jertfele pentru unitatea neamului românesc.

Şi acum, d-lor, voi să vă arăt, în treacăt, că noi, românii, atât cei din Transilvania, cât şi din toate celelalte părţi locuite de români, am fost cei dintâi dintre toate popoarele Europei Centrale care am jertfit şi am pus bazele libertăţii, egalităţii şi frăţietăţii. Şi iată cum: s-a deschis înaintea ochilor mei sufleteşti istoria neamului românesc şi văd acolo anul 1437. Anul revoluţiei pe care au făcut-o românii din Transilvania pentru libertate, pentru a scutura jugul servituţilor. Văd acolo anul 1512, cu revoluţia pe care au făcut-o bănăţenii şi ungurenii sub conducerea lui [Gheorghe] Doja. Văd acolo anul 1784, Revoluţia lui Horea, Cloşca şi Crişan care, iarăşi, pentru întruparea acestui înalt ideal s-a făcut. Văd anul 1848, când se ridică toată fiinţa românească ca din pământ, ca din mormânt, pentru ca să înfăptuiască cea mai frumoasă idee [pe] care o putea avea omenirea, libertatea şi, prin libertate, egalitatea, şi prin libertate şi egalitate, aşa-cunoscuta frăţie. Va să zică noi, românii, suntem cei dintâi care am făcut jertfe pentru realizarea acestor înalte idei.

D-lor senatori, în mersul ideilor trebuie să constatăm că luptele noastre, ale românilor, nu au fost numai lupte sângeroase, lupte de acelea despre care [Alexandru] Papiu-Ilarian[317], în istoria sa, zice că românii din Transilvania şi de peste tot au ridicat securi, au ridicat sape, au ridicat coase, adică armele de care dispuneau în vremea aceea, şi s-au arătat ca un popor tiranic. Ei bine, dar tirania, care se arăta şi se desfăşura înaintea lumii şi privirilor, ce era? Era tirania pentru

---

[317] Alexandru Papiu-Ilarian (1828–1877), om politic, istoric şi jurist. Şi-a făcut studiile universitare la Cluj, Viena, Padova (Facultatea de Drept). A participat la Revoluţia de la 1848, a redactat revista „Zorile" (1846), a fost profesor de drept şi istorie la Academia (fostă Mihăileanu) din Iaşi, procuror general de casaţie şi ministru de Justiţie în cabinetul Kogălniceanu (1864). În anul 1868, a înfiinţat şi condus Societatea „Transilvania" (Bucureşti); în acelaşi an a fost ales membru al Academiei Române. A colaborat la numeroase publicaţii ale vremii. Este autorul lucrărilor: *Istoria românilor din Dacia superioară*, *Independenţa constituţională a Transilvaniei*, *Tezaur de monumente istorice pentru România atât din vechi tipărite, cât şi manuscripte, cea mai mare parte străine*. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicţionar*, ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 624.

întruparea libertăţii, pentru pâine şi pentru inaugurarea dreptăţii între oameni! După aceste revoluţii, ştiţi cu toţii câte cereri, câte plângeri, câte memorande s-au înaintat pentru cauza naţională. Ştiţi că, în luptele acelea pe care noi le-am suportat, veneam la mama noastră, în România veche; şi aici nu ne uitam cine este conservator, cine este liberal, nu ne uitam de care partid se ţine, ci venea ca la fraţi. Veneam cu toată încrederea sufletului nostru şi cu toată dragostea. Şi nu numai la d-voastră, ci mergeam şi la Curtea Domnească a României vechi, la marele rege Carol I. Şi acolo eram tot atât de bine primiţi. Niciunul dintre d-voastră, din România veche, nu ne-a cerut ca noi să ţinem la careva din partid, din Ţara Românească, ci, în loc să fi făcut aceasta, spuneaţi aşa: „Voi ştiţi ce vă dictează programul vostru naţional, luptaţi înainte, pentru că noi simţim cu voi, vă iubim şi vrem ca să rămânem fraţi şi ca frăţeşte, cu puteri unite, să înfăptuim marele ideal. Ne-aţi îmbărbătat, ne-aţi însufleţit cu sufletele voastre şi noi mergeam îndestulaţi acasă şi luptam înainte. Nu ne era frică de închisorile ungureşti, intram zâmbind în ele, pentru că ştiam că avem lângă noi fraţi care trăiesc într-o ţară liberă, care sunt gata a se expune pentru noi oricând, dacă nevoia o cerea.

Unicul bărbat, mare român, care mi-a denegat o cerere, a fost marele [Mihail] Kogălniceanu[318]. Să vă spun în ce a constat acest refuz, pentru ca să nu fie rău interpretate cuvintele mele. În anul 1881, cu ocazia încoronării regelui Carol, am venit la Bucureşti şi eu, pentru a lua parte la marea sărbătoare naţională a neamului. Şi am mers să văd pe marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, Dumnezeu să-l ierte, şi i-am spus: „D-le Kogălniceanu, ce fericit sunteţi d-voastră! Iată, aveţi o Românie independentă, un regat independent, aveţi rege încoronat; noi, cei de dincolo, pentru toate acestea simţim o bucurie nespusă. La noi, puţin-puţin poate vă invidiem! Şi noi în ce suferinţă şi neajunsuri trăim! Faceţi bine, interveniţi în ajutorul nostru". Şi atunci, marele şi distinsul om de stat s-a uitat la mine şi mi-a zis: „Ei bine, băiete, dar nu vezi că numai acum s-a născut, că acum e în faşă, dar lasă, vom îngriji pruncul, se va face mare şi îndată ce va fi în stare să prindă arma, fiţi liniştit, va sări în ajutorul tuturor fraţilor noştri şi va face să se audă în întreaga lume vocea pretenţiilor pe care le are ginta noastră românească asupra vecinilor noştri hrăpăreţi". D-lor senatori, nu e lipsă să vă explic ce sentimente de însufleţire au deşteptat aceste vorbe ale marelui bărbat român în sufletele noastre amărâte! Apoi, începând de la anul 1881, încontinuu, în fieştecare an, am fost în Bucureşti şi am văzut, rând pe rând, familia Brătianu, am văzut familia Golescu, am văzut familia Grădişteanu, Bibescu, Maiorescu, Sturdza, Cantacuzino, Filipescu, Florescu, am văzut pe d-l [I.] Dissescu, am văzut atâţi şi atâţi bărbaţi de stat, dintre cei mai distinşi şi luminaţi oameni ai neamului

[318] Mihail Kogălniceanu (1817–1891), istoric, scriitor, publicist şi om politic. A fost membru titular al Societăţii Academice Române (1868), vicepreşedinte (1886–1887) şi preşedinte al Academiei Române (1887–1890). Şi-a făcut studiile superioare la Lunéville (Facultatea de Litere) şi Berlin (dreptul şi istoria). A avut o fructuoasă activitate politică, fiind unul dintre cei mai mari susţinători ai unirii Principatelor. A iniţiat şi susţinut marile reforme din timpul domniei lui Al. I. Cuza; a militat pentru recunoaşterea independenţei ţării; a ocupat diferite funcţii ministeriale. A avut preocupări publicistice (a editat câteva reviste), literare (a abordat proza de inspiraţie autobiografică), istorice (a fost considerat „cel dintâi istoric critic pe care l-a născut neamul românesc"; a iniţiat prima colecţie de documente istorice). *Ibidem*, p. 447–448.

românesc, şi toţi, cu iubire, cu dragoste frăţească şi cu sfaturi de îmbărbătare pentru luptele noastre naţionale, ne-au încurajat şi ne-au dat speranţe de viitor. Şi astăzi, astăzi, daţi-mi voie să vă întreb, cum stăm?

D-lor senatori, ungurii, cei mai încarnaţi inamici ai neamului românesc, au avut un bărbat de stat, cel mai încarnat inamic al nostru, pe baronul Tveselenzi[319]. Acest om, în anul 1843, a scris o carte politică către fraţii maghiari şi în care acesta spunea: „Băgaţi de seamă, fraţilor, că trăim în vremurile redeşteptării popoarelor şi poporul român are conştiinţă de originea sa şi ţine mult la ea, la originea sa splendidă şi înaltă şi pe acest popor să avem grijă să-l maghiarizăm, căci acest popor, să ştiţi, are un mare viitor". Aceasta o zicea cel mai mare inamic al poporului român şi noi, după atâtea suferinţe, după atâtea lupte, am ajuns astăzi a vedea [că] de ceea ce se temea baronul Tveselenzi, inamicul neamului românesc, se împlineşte. Şi cum credeţi d-voastră, d-lor senatori, că această împlinire a visurilor noastre s-a întâmplat numai aşa, de la sine? Numai prin luptele pe care noi le-am purtat? O, Doamne fereşte! Am stat în închisorile din Seghedin un an şi cinci luni şi în acest timp am contemplat asupra vieţii popoarelor şi m-am ocupat şi cu cele sufleteşti şi mi-am făcut o rugăciune şi această rugăciune a mea, să mă iertaţi a o spune, căci aceasta era rugăciunea mea de toate zilele în închisoare, [pe] care o făceam către Dumnezeu: „Dumnezeu, pe care nici omul geniu nu Te poate cuprinde,/Dar inima-i duios doritoare în ea Te închide,/Fiinţa-ţi un soare luminează, străluce,/Dar ochii noştri din carne în El pătrunde,/Ale înţeleptei Tale mâini, minuni sunt uranele cereşti,/Microbii, viermii nevăzuţi de ochii omeneşti;/Zenitul şi Nadirul pe Tine te slăvesc,/Întristat luptă dintre viscoli Te vestesc,/Te aclamă roua în picătura ei,/Lumina fulgerului şi floarea în firul ei./A nimici ori a crea sute de luni ai putere/Şi prin ale Tale zeieşti poteci amesuri cursul neînţeleselor vremi!/Te roagă prea umilit fiul tău: Doamne, vino,/Vino şi ne mântuieşte de toate relele,/În care suferim de atâtea secule". D-lor, această rugăciune a mea a pornit din convingerea că soarta popoarelor în mâna lui Dumnezeu este.

Cele mai drepte aspiraţii, cele mai bune intenţii, cele mai noi stăruinţe pe care le-am pune pentru ca să ajungem [la] un scop mare, în cele mai multe cazuri poate să nu succeadă, poate să fie fără rezultat, pentru că noi, cu mintea noastră, cu

---

[319] Baronul Miklós Wesselényi (1796–1850) a avut şi acţiuni de susţinere a cauzei românilor din Transilvania. Acesta a fost membru în Dieta Transilvaniei şi în cea a Ungariei; liderul opoziţiei reformatoare (nobilimea liberală, progresistă); figură proeminentă a Revoluţiei de la 1848. A editat publicaţia „Relatări de la Adunarea Ţării" (1834–1835) şi a semnat două lucrări politice: *Despre prejudecăţi* şi *Cuvântare pentru cauza naţiunii maghiare şi slave*. Miklós Wesselényi a intuit faptul că slavii şi românii se vor uni împotriva maghiarilor, care reprezentau o piedică în calea renaşterii lor naţionale, avansând ideea că naţiunea în sine nu este un scop, ci doar un instrument pentru transformările liberale. În Dieta Transilvaniei (mai – iulie 1848) a prezentat proiectul legii privind eliberarea iobagilor şi a jelerilor. În luna august 1848, a înaintat Parlamentului maghiar un proiect de lege privind drepturile românilor, prin care a propus ca denumirea de „olah" să fie ştearsă. Din cauza evoluţiei ulterioare a evenimentelor din anul 1848 (contraatacul imperialilor, războiul civil, intervenţia rusă), proiectul nu a fost legiferat. R. W. Seton-Watson, *O istorie a românilor: din perioada romană până la desăvârşirea unităţii naţionale*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2009, p. 238; accesată online (29 martie 2014) la adresa http://books.google.ro/books/about/O_istorie_a_românilor_Din_perioada_roma.html?id=Ygo76K_NAjkC&redir_esc=y; http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=articol&idart=1460.

puterea noastră sufletească suntem expuşi la asemenea împrejurări, pe care nici a le prevedea, nici a le opri nu suntem în stare. Dar, dacă vin asemenea cazuri, când noi ştim că ne-am făcut datoria cu cea mai mare scumpătate, când noi ştim că ceea ce a trebuit să facem am făcut, atunci chiar şi neajunsurile, chiar şi deruta o suportăm mai uşor. Aşa ne învaţă Scriptura, aşa ne învaţă biserica şi acesta este adevărul pe care şi oamenii politici trebuie să-l recunoască.

Acum, în momentul de faţă, într-o situaţie, pe de o parte foarte fericită, pe de alta foarte îngrijorătoare, într-o situaţie în care neamul românesc, unit deja, aşteaptă ca toţi să conlucrăm şi să punem fundamentul viitoarei mari Românii, acum, fraţi români din toate părţile, puneţi deoparte arma luptelor de partid, puneţi-le, ascuţite ori ştirbite, aşa cum sunt, în dulap şi le închideţi acolo un timp oarecare, cel puţin atâta timp cât va dura punerea bazelor României Mari. Veniţi cu toţii să lucrăm, mână cu mână, cu frăţească dragoste şi cu încredere unul în altul, fără să umblăm a ne mai zice: eu ţin cu Partidul Conservator, eu sunt liberal, eu sunt mai ştiu eu ce; Doamne, că sunt atâtea partide, încât nici nu mai poţi şti câte sunt. Să mergem mână în mână şi să lucrăm cu toţii uniţi la un loc, pentru ca să punem temeliile măreţului templu al Marii României. Aceasta am dorit să vă spun.

1.9. Discursul preşedintelui Senatului, Paul Bujor, cu ocazia ratificării actelor de unire a provinciilor româneşti cu Regatul României (31 decembrie 1919)[320]

Şedinţa Senatului din 31 decembrie 1919

D-lor senatori, vă rog ca înainte de a intra în ordinea de zi, să-mi daţi voie să vă mărturisesc mâhnirea adâncă ce am simţit şi pe care o simt şi astăzi că, din cauza unei gripe, care m-a încercat de mai multe ori în cursul lunii acesteia, nu am putut asista la şedinţa de luni, 29 decembrie, a Senatului, la această şedinţă frumoasă, entuziastă, care va rămâne memorabilă în analele vieţii poporului român. Dacă aş fi ştiut cu o zi înainte că, în această zi, se vor depune la Senat proiectele de legi ale unirii, desigur că aş fi făcut toate sforţările şi [...] aş fi venit la şedinţă.

Din ziare şi din povestirile câtorva prieteni şi colegi, care au venit la mine imediat după şedinţă, m-au convins de însemnătatea acelei zile şi de entuziasmul

---

[320] Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 220–211. Paul Bujor (1862–1952), zoolog, doctor în ştiinţe naturale, membru de onoare (4 iunie 1948) şi membru titular onorific (12 august 1948) al Academiei Române. A urmat cursurile Facultăţii de Ştiinţe (Bucureşti), şi-a continuat pregătirea la Paris şi Geneva, unde şi-a obţinut doctoratul (1891). A înfiinţat două publicaţii ştiinţifice, „Annales scientifiques de l'Université de Jassy" şi „Revista Ştiinţifică «V. Adamachi»". Alături de Grigore Antipa a fost unul dintre creatorii şcolii române de hidrobiologie, fiind şi fondatorul învăţământului universitar de morfologie animală şi al cercetărilor zoomorfice din România. A fost primul care a descris viaţa şi procesele biologice care se petrec în lacurile sărate. Rezultatele cercetărilor ştiinţifice au fost publicate în câteva lucrări: *Contribution à l'étude de la faune des lacs salés de Roumanie* (1900); *Contribution à la biologie de l'Artemia salina Leach* (1911); *Protozoaires et plantes inférieures non mentionnées encore dans le lac de Tekirghiol* (1912); *Nouvelle contribution à l'étude de biologie du lacs salé de Tekirghiol et d'Agigea* (1928) ş.a. A avut şi preocupări literare, publicând câteva schiţe şi nuvele, reunite în volumul *Îndurare* (1939). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 147.

sincer, mare şi cald care a dominat în această şedinţă. După plecarea colegilor care m-au vizitat, rămas singur, cuprins de frigurile bolii, în singurătatea odăii şi în tăcerea nopţii, mi s-au perindat înaintea ochilor, ca pe o pânză de cinematograf, diferitele faze ale vieţii poporului nostru, aşa cum ni le descrie istoria: când învingător, când îngenuncheat, când strâns laolaltă, când fărâmiţat, până la faza de astăzi, când, ca apoteoză, se înalţă statul român, format din unirea laolaltă a românilor de pretutindeni. Şi atunci, d-lor, apucat de zorii zilei, fără să pot închide ochii, mi-au venit pe buze marile şi înţeleptele şi sfintele cuvinte al Mântuitorului: „Pace vouă!" Sunt aproape două mii de ani de când Crist a arătat omenirii, prin aceste cuvinte sfinte, adevărata cale a binelui şi a propăşiri şi câte războaie, câte măceluri, cât sânge s-a vărsat atunci!

Ei bine, d-lor, cred că acum, mai mult ca oricând, după imensele jertfe ce am făcut împreună cu toată lumea, în groaznicul măcel, din care încă nu ne-am dezmeticit, e timpul să ne reamintim sfânta învăţătură a lui Crist: „Pace vouă"! Dacă voim ca marile jertfe ce am făcut pentru dezrobirea fraţilor noştri şi pentru ca unitatea neamului să dea roade, dacă voim ca temelii puternice să punem Marii Românii, dacă voim s-o îndrumăm pe calea adevăratei propăşiri, asigurând fericirea şi buna stare pentru toţi fiii ei, aceasta nu o vom putea face decât dominând pacea şi buna înţelegere, atât între noi, cât şi între noi şi vecinii noştri. „Pace vouă!", aceasta să fie lozinca democraţiei.

Să ne facem cu toţii un examen de conştiinţă şi vom recunoaşte ce piedici de neînvins ne-am pus singuri, prin duşmănia dintre noi, ce rău am făcut şi nouă şi ţării, câtă muncă, câtă inteligenţă, cât timp am pierdut în luptele sterile şi unde am fi putut fi dacă toată această muncă şi inteligenţă am fi consacrat-o binelui public. Am ferma convingere că păcatele trecutului nu vor mai putea să ne întunece mintea. Cred că evoluţia spre mai bine, care se afirmă în tot şi în toate va atinge şi inima şi conştiinţa noastră. Nu se poate ca ceea ce nu vedeam ieri, să nu vedem astăzi, la lumina strălucitoare a marilor evenimente care ne-au fost date să [le] trăim.

Cu această credinţă, strig împreună cu d-voastră: „Trăiască România Mare, pe veci nedespărţită, pe care cu toţii, cu puteri unite într-un gând şi cu o voinţă, s-o întărim şi s-o înălţăm acolo unde cu toţii [o] dorim să fie.

2. MESAJUL REGAL ROSTIT LA DESCHIDEREA LUCRĂRILOR PRIMULUI PARLAMENT AL ROMÂNIEI ÎNTREGITE (20 NOIEMBRIE 1919)[321]

Domnilor senatori, domnilor deputaţi, în aceste clipe înălţătoare pentru neamul românesc sunt mândru aflându-mă în mijlocul domniilor voastre, în mijlocul reprezentanţilor din Vechiul Regat, Basarabia, Bucovina, Ardeal, Maramureş, Crişana şi Banat, unite pentru vecie în statul român şi din tot sufletul vă urez tuturor „Bine aţi venit"!

[321] Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică R.A., 1995, p. 38–39.

Gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei care, prin truda, prin vitejia şi prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului. Amintirea lor va rămâne veşnic scumpă tuturor românilor. Sfântă, mai presus de toate, vom păstra pe a celor care şi-au jertfit viaţa sau puterile de muncă. De aceştia şi de urmaşii lor statul va avea o deosebită grijă. Credinţa noastră nestrămutată în virtuţile poporului şi ostaşului român şi-a găsit răsplata prin înfăptuirea idealului naţional. Această credinţă nu m-a părăsit niciodată, nici în momentele de restrişte, nici pe vremea încercărilor sufleteşti celor mai grele. Mai caldă ca oricând este dragostea mea pentru oştire, pe care, recunoscător şi mândru, o împărtăşesc cu ţara întreagă. Acum nouă ne revine înalta datorie de a pune aşezământul viitor al patriei pe temelii solide, astfel ca poporul român să rămână neclintit santinela civilizaţiei latine la răsăritul Europei.

Astăzi, mai mult ca oricând, se cere unirea sacră a tuturor românilor iubitori de ţară pentru dezlegarea problemelor interne şi externe care ne stau în faţă. De aceea, fac un apel călduros la toţi să pună toată inima şi toată râvna pentru dezvoltarea şi întărirea aşezământului României Mari, dovedind astfel că jertfele de pe câmpul de luptă nu au fost în zadar.

Domnilor senatori, domnilor deputaţi, cu adâncă mulţumire sufletească constat că alegerile s-au făcut în toate ţinuturile României Mari în liniştea şi ordinea cea mai deplină, cu toate că aceste alegeri au avut loc în mijlocul preocupărilor celor mai grave, înlăuntru şi în afară. Poporul român, care a dat strălucită dovadă de bărbăţia cu care este gata să apere ţara ca ostaş, a dovedit şi înţelepciunea străbună cu care este hotărât să păzească ordinea şi legalitatea înlăuntru, ca cetăţean. Sunt convins că această pildă dată de popor va fi urmată de toţi bărbaţii politici, fără deosebire de partide şi păreri, în împrejurările mari şi grele prin care trecem şi că, unindu-ne laolaltă, vor avea grijă numai de interesele patriei.

Domnilor senatori, domnilor deputaţi, am intrat în Războiul Mondial, cel mai mare şi cel mai aprig care s-a pomenit în istoria lumii, pentru că aşa cerea onoarea noastră, datoria noastră şi dreptatea cauzei noastre. Alături de glorioşii ei aliaţi, România este astăzi printre învingătorii lumii. Ne-am înfăţişat înaintea Conferinţei de Pace cu convingerea datoriei îndeplinite şi a dreptăţii revendicărilor noastre, a căror înfăptuire fusese recunoscută ca legitimă de aliaţii noştri. Complexitatea problemelor, diversitatea intereselor, împrejurările grele ale lucrărilor şi dorinţa de a pune cât mai repede capăt stării anormale din toată lumea, au făcut ca [această] Conferinţă să nu poată încă împăca toate interesele vitale ale tuturor aliaţilor, mici şi mari. Ne aflăm noi înşine astăzi în faţa unor probleme care cer toată grija noastră, dar care, cu bunăvoinţă, sunt convins că vor găsi dezlegarea dorită.

Hotărârea noastră nestrămutată este de a sta nedespărţiţi de aliaţii noştri, cu care împreună am sângerat pentru triumful dreptăţii în lume şi în acest scop vom face totul pentru a-i convinge că interesele noastre vitale sunt în acord cu marile interese ale propăşirii paşnice în Orientul Europei. Guvernul meu n-a prejudecat dezlegarea acestor chestiuni. Ele se prezintă întregi deliberărilor domniilor voastre.

Domnilor senatori, domnilor deputaţi, prin măsurile înţelepte ce veţi chibzui, veţi asigura, odată cu poziţia României Mari în raporturile ei internaţionale, şi

interesele noastre dinlăuntru. Sunteți chemați să desăvârșiți organizația constituțională, care trebuie să se întindă pe tot cuprinsul României întregite, ținând seamă de însemnate cerințe, menite să asigure viitorul poporului român și marele său rol în aceste părți ale Europei.

Pronia cerească să binecuvânteze lucrările domniilor voastre!

Trăiască România pururea Mare!

Ferdinand I

3. DECRETE ŞI PROIECTE DE LEGE

3.1. Decrete-legi privind reforma electorală

3.1.1. *Decret-lege nr. 3 402 privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918*[322]

Capitolul I
Compunerea Adunărilor

2. Electoratul, mandatele

Art. 1. Toți cetățenii români majori vor alege, prin vot obștesc obligatoriu, egal, direct și secret și pe baza reprezentării proporționale, un număr de deputați proporțional cu populația.

Art. 2. Alegerea se va face pe circumscripții electorale. Fiecare județ va forma o circumscripție electorală și va alege câte un deputat la fiecare număr de 30 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 20 000 locuitori. [...]

Art. 3. Senatul se va compune din senatori aleși și din senatori de drept.

Art. 4. Toți cetățenii români de la vârsta de 40 de ani împliniți vor alege pe circumscripțiile electorale stabilite la art. 2 un senator la fiecare număr de 70 000 locuitori și la fracțiunea suplimentară superioară numărului de 47 000 locuitori. [...]

Art. 5. Cetățenii sub vârsta de 40 de ani, care în vechiul sistem electoral se găseau înscriși ca alegători în listele definitive de la 1 ianuarie 1916 pentru colegiul I și II de Senat, vor fi admiși să voteze în colegiul prevăzut la art. 4. [...]

Art. 6. În fiecare universitate, profesorii și agregații titulari vor alege, din sânul lor, un senator.

Art. 7. Vor fi de drept membri ai Senatului: a) Moștenitorul Tronului, la vârsta de 18 ani împliniți; însă el nu va avea vot deliberativ decât la vârsta de 25 ani împliniți; b) Mitropoliții și episcopii eparhioți.

---

[322] *Ibidem*, p. 29–31. Acest Decret-lege conținea dispoziții privitoare la Regatul României și Basarabia. În celelalte două regiuni ale României întregite, Bucovina și Transilvania (care n-au intrat sub incidența acestui decret-lege, deoarece acesta a fost emis în 14 noiembrie 1918, când încă nu se realizase unirea acestora cu Regatul României), alegerile parlamentare au fost reglementate de acte distincte juridic și sub aspectul tipului de scrutin introdus față de Decretul-lege din noiembrie 1918.

3. Eligibilitatea

Art. 8. Pentru a fi ales în Adunarea Deputaţilor se cere: a) A fi cetăţean român; b) A avea exerciţiul drepturilor civile şi politice; c) A avea vârsta de 25 ani împliniţi; d) A avea domiciliul real în România.

Art. 9. Pentru a fi ales în Senat se cere: a) A fi cetăţean român; b) A avea exerciţiul drepturilor civile şi politice; c) A avea vârsta de 40 ani împliniţi; d) A avea domiciliul real în România.

Capitolul II
Incapacităţi – nedemnităţi – incompatibilităţi

Art. 10. Sunt incapabili de a fi alegători sau aleşi acei inşi pus sub interdicţie sau consiliu judiciar, precum şi cei în stare de faliment declaraţi şi nereabilitaţi.

Art. 11. Sunt nedemni a fi alegători şi aleşi: a) Cei condamnaţi pentru delictele prevăzute la art. 117 până la 121, 126, 127, 138–146, 169 alin II, 200–205, 267, 268, 285 alin II, 291, 293, 308–311, 316, 322–325 şi 384 din Codul Penal; persoanele îndeobşte cunoscute că ţin case de prostituţie sau joc de noroc (Const. 64, 72); cei care ţin casă de joc de noroc numai atunci pot fi excluşi când vor fi osândiţi prin o sentinţă definitivă (Const. 64, 72); b) Acei condamnaţi de instanţele judecătoreşti militare pentru dezertare; c) Acei condamnaţi de instanţele judecătoreşti militare la degradare militară, ca pedeapsă principală sau accesorie.

Art. 12. Militarii în activitate şi toţi acei care ocupă o funcţie de orice natură, retribuită de stat, judeţ sau comună sau aşezămintele de utilitate publică, ale căror bugete se votează de Adunarea Deputaţilor, nu pot fi aleşi decât dacă demisionează din funcţie în 15 zile libere de la data decretului de faţă. Această dispoziţie se aplică şi acelora care îndeplinesc sarcini în instituţiile particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal.

Art. 13. Funcţiile de profesor universitar sau secundar, de institutor sau învăţător cu titlul definitiv nu sunt incompatibile cu mandatul de deputat sau de senator. Titularii acestor funcţii nu vor putea fi aleşi în două legislaturi consecutive. Ministerul Instrucţiunii Publice va numi din oficiu suplinitori la catedrele ocupate de profesori, institutori sau învăţători aleşi.

Art. 14. Membrii uneia sau celeilalte Adunări, care primesc numirea într-o funcţie salariată, alta decât cele prevăzute la art. 13, încetează de plin drept de a mai fi deputat sau senator.

Art. 15. Deputaţii şi senatorii, în tot timpul mandatului lor, fie personal, fie ca mandatari sau membri delegaţi ai societăţilor particulare nu pot încheia cu statul, judeţele, comunele şi instituţiile particulare arătate la art. 12 niciun contract de lucrări sau furnituri, sub pedeapsa nulităţii de drept a contractului. [...]

Capitolul VI
Operațiuni electorale [...]

Votul şi procedura votării

Art. 53. Cetățenii care au primit certificate de alegători sunt obligați să voteze la secția sau subsecția de care atârnă comuna în care domiciliază. Alegătorii care nu-şi vor exercita, fără temei legitim, dreptul de vot se vor trimite înaintea judecătoriei de ocol competinte şi se vor pedepsi cu amendă de la 20 până la 500 lei [...].

Art. 61. Votul este secret. Alegătorul votează în ghereta închisă, ştergând din buletin listele sau candidații ce nu voieşte a vota şi lăsând neatinsă lista sau numele candidaților ce voieşte a vota. Numărul candidaților votați, sub sancțiunea anulării buletinului, nu poate depăşi numărul deputaților sau senatorilor de ales. Se poate vota, însă, un număr mai mic. Când alegătorul voieşte a vota o listă întreagă, va şterge dintr-o singură trăsătură, înăuntrul fiecărui pătrat al buletinului listele ce nu voieşte a vota. În cazul când alegătorul voieşte să voteze numai pe unii dintre candidații de pe o listă şi pe alții de pe alta, va şterge mai întâi listele întregi din care nu voieşte a vota niciun candidat; iar apoi, înlăuntrul listelor ce cuprind numele candidaților ce voieşte a vota, va şterge, prin linii orizontale, numele candidaților ce nu voieşte a vota. Ştergerea se poate face cu creion de orice culoare. Preşedinții secțiilor şi subsecțiilor de votare vor îngriji ca în fiecare gheretă să se găsească creioanele necesare. Felul ştersăturilor nu dă drept la anularea buletinului, dacă numărul candidaților votați se poate distinge lămurit. Buletinul în care toate listele sau toate numele sunt şterse se va anula. [...]

Art. 66. Nimeni nu are dreptul a descoperi sau a căuta să descopere secretul votului, chiar într-o instrucție sau contestație juridiciară ori într-o anchetă parlamentară sau de altă natură. [...]

3.1.2. *Decret-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620 din 24 august 1919*[323]

Raportul nr. 1 329 al preşedintelui Consiliului de Miniştri,
către M. S. Regele (24 august 1919)

Sire,

D-l ministru de stat, delegat al guvernului român cu administrația Bucovinei, mi-a înaintat proiectul reformei electorale, aplicabilă în acea parte a țării, pentru a fi supus înaltei aprobării a Maiestății Voastre.

Proiectul în chestiune este acomodat spiritului largilor libertăți constituționale, de care urmează să ajungă părtaşi şi cetățenii români din Bucovina. Adoptând sistemul de compunere al Corpurilor legiuitoare aprobat pentru Vechiul Regat, adică

[323] M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734. Un decret special a fost emis şi pentru organizarea alegerilor electorale din Transilvania, Banat, Crişana, Sătmar şi Maramureş (Decretul-lege electoral nr. 3 621/24 august 1919).

un deputat la 30 000 locuitori şi la fracţiunea suplimentară superioară numărului de 20 000 locuitori şi un senator la 70 000 locuitori şi la fracţiunea suplimentară superioară numărului de 47 000 locuitori, Bucovina va fi reprezentată în Parlamentul României prin 26 deputaţi aleşi şi 12 senatori aleşi.

Proiectul ţine seamă de principiul votului universal, egal, direct, obligatoriu şi secret; alegerile se vor face pe circumscripţii electorale, iar votarea în fiecare circumscripţie se va face pe comune. Fiecare circumscripţie electorală va alege câte un deputat, respectiv un senator. Numai în oraşul Cernăuţi, capitala Bucovinei, cu o populaţie de aproape 90 000 locuitori, împărţiţi pe mai multe grupări politice, s-a admis sistemul de reprezentare proporţională şi de votare pe lista de grupări politice. Proiectul prevede dreptul de alegător fiecărui cetăţean român, fără deosebire de naţionalitate şi confesiune, care a obţinut indigenatul în una dintre comunele din Bucovina înainte de 1 august 1914.

Condiţiile de eligibilitate sunt aceleaşi ca şi în Vechiul Regat; de asemenea, cele relative la incompatibilităţi, cu mici modificări, însă. Proiectul încredinţează pregătirea operaţiunilor electorale Biroului Electoral Central şi birourilor electorale judeţene, care vor funcţiona pe lângă administraţia Bucovinei şi pe lângă prefecturile de judeţe. Ca şi în Vechiul Regat, proiectul a admis principiul declaraţiilor de candidatură, care urmează, însă, să se facă potrivit împrejurărilor din acea parte a ţării în mod individual şi numai în Cernăuţi pe liste de grupări politice. Proiectul prevede dispoziţia ca operaţiile de votare să fie conduse de comisii electorale, iar centralizarea rezultatelor alegerilor să se facă cu buletin de vot, pus în plic închis şi cu o procedură care garantează pe deplin secretul votului. Dispoziţiile despre penalităţi sunt acelea prevăzute în Decretul-lege electoral aplicabil în Vechiul Regat şi Basarabia. Alcătuit pe aceste principii, proiectul a fost supus Consiliului de Miniştri care, în şedinţa sa de la 20 august 1919, l-a aprobat în întregime şi m-a autorizat să supun Maiestăţii Voastre alăturatul proiect de decret-lege.

Sunt, cu cel mai profund respect, Sire, al Maiestăţii Voastre prea plecat şi supus servitor, preşedintele Consiliului de Miniştri, Ion I. C. Brătianu.

*

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României, la toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului nostru de Miniştri, sub nr. 1 329, din 24 august 1919, luând cunoştinţă de jurnalul Consiliului de Miniştri, cu nr. 1 834, din şedinţa de la 20 august 1919, văzând şi decretul nostru, cu nr. 2 903, din 8 iulie 1919, sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare, am decretat şi decretăm:

Art. I. Alegerile pentru Adunarea Deputaţilor şi pentru Senat se vor face în Bucovina potrivit dispoziţiilor decretului de faţă.

Art. II. Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri, ministrul nostru secretar de stat la departamentul de Interne şi ministrul nostru de stat delegat cu administrarea Bucovinei sunt însărcinaţi cu executarea acestui decret.

Dat în Castelul Peleş, la 24 august 1919.

Ferdinand I, Preşedintele Consiliului de Miniştri, Ion I. C. Brătianu, Ministru de Interne, G. G. Mârzescu, Ministru de stat delegat cu administrarea Bucovinei, Ion Nistor.

Cap. I
Compunerea Adunărilor

§ 1. Mandatele, electoratul

Art. 1. Bucovina va fi reprezentată în Adunarea Deputaţilor prin 26 deputaţi aleşi, iar în Senat prin 2 membri de drept şi 12 senatori aleşi.

Art. 2. Alegerea se va face prin vot universal, egal, direct, obligatoriu şi secret, pe circumscripţii electorale şi cu votarea pe comune.

Art. 3. Circumscripţiile electorale, atât pentru Adunarea Deputaţilor, cât şi pentru Senat, se vor determina ulterior, prin ordonanţă dată de către ministrul delegat al Bucovinei.

Art. 4. Pe fiecare circumscripţie electorală se va repartiza un număr de comune, a căror populaţie să dea aproximativ cifra de 30 000, respectiv 70 000 locuitori, după cum va fi vorba de alegerile pentru Adunarea Deputaţilor sau pentru Senat. Vor fi aleşi: în judeţul Câmpulung – 2 deputaţi, 1 senator; în judeţul Cernăuţi – 2 deputaţi, 1 senator; în oraşul Cernăuţi – 3 deputaţi, 1 senator; în judeţul Coţmani, cu ocolul judecătoresc Sadagura – 3 deputaţi, 1 senator; judeţul Gura-Humorului – 2 deputaţi, 1 senator; judeţul Rădăuţi – 3 deputaţi, 1 senator; judeţul Siret – 2 deputaţi, 1 senator; judeţul Storojineţ – 2 deputaţi, 1 senator; judeţul Suceava – 2 deputaţi, 1 senator; judeţul Văşcăuţi – 1 deputat; judeţul Vijniţa – 2 deputaţi; judeţele Văşcăuţi şi Vijniţa – 1 senator; judeţul Zastavna – 2 deputaţi, 1 senator. În total: 26 deputaţi, 11 senatori.

Art. 5. Fiecare circumscripţie pentru Adunarea Deputaţilor va alege câte un deputat; fiecare circumscripţie pentru Senat câte un senator. Circumscripţia electorală pentru Adunarea Deputaţilor a oraşului Cernăuţi va alege, însă, trei deputaţi, pe baza sistemului de reprezentare proporţională.

Art. 6. Profesorii şi agregaţii titulari de la Universitatea din Cernăuţi vor alege din sânul lor un senator.

Art. 7. Va fi de drept membru al Senatului mitropolitul Bucovinei.

Art. 8. Drept de alegere va avea fiecare cetăţean român care a obţinut indigenatul în una din comunele Bucovinei înainte de 1 august 1914, are domiciliul real în una din aceste comune şi nu e exclus de la acest drept. La alegerile pentru Adunarea Deputaţilor vor vota cetăţenii de la vârsta de 21 ani împliniţi, iar la cele pentru Senat, de la vârsta de 40 ani împliniţi.

§ 2. Eligibilitatea

Art. 9. Pentru a fi ales în Adunarea Deputaţilor se cere: a) A fi cetăţean român; b) A avea exerciţiul drepturilor civile şi politice; c) A avea vârsta de 25 ani împliniţi; d) A avea domiciliul real în una din comunele României întregite.

Art. 10. Pentru a fi în Senat se cere: a) A fi cetăţean român; b) A avea exerciţiul drepturilor civile şi politice; c) A avea vârsta de 40 ani împliniţi; d) A avea domiciliul real în una din comunele României întregite.

Cap. II
Incapacităţi, nedemnităţi, incompatibilităţi

Art. 11. Sunt incapabili a fi alegători sau aleşi: 1) Cei care stau sub interdicţie sau curatelă din alte motive decât de minoritate; 2) Cei care sunt avizaţi la caritatea publică sau la ajutoare din titlul sărăciei, neconsiderându-se ajutoarele primite din casele de ajutor, rentele din cauză de boală, accidente, bătrâneţe sau invaliditate, căutarea gratuită în spitale publice, scutirea de taxă şcolară, primirea de stipendii şi mijloace de instrucţie, ajutoarele acordate în caz de nenorociri, precum şi ajutoarele pentru refugiaţi, apoi ajutoarele acordate familiilor celor mobilizaţi şi invalizilor de război; 3) Cei în stare de faliment, debitorul fiind comerciant, până la reabilitare.

Art. 12. Sunt nedemni a fi alegători sau aleşi: 1) Cei condamnaţi pentru crime; 2) Cei condamnaţi pentru una din contravenţiile prevăzute la §§ 460, 461, 463, 464, 512 din Codul Penal în vigoare în Bucovina sau din cauza vreunui delict inclus în § 1 al Legii din 28 mai 1881, f.l.i. nr. 47, respectiv în §§ 2, 4 şi 6 ale Ordonanţei împărăteşti din 12 octombrie 1914, f.l.i., nr. 275 şi în § 1 al Legii din 26 mai 1883, f.l.i., nr. 76 sau pentru una din contravenţiile prevăzute în §§ 1, 2, 3, 4 şi 5, alineatul penultim al Legii din 24 mai 1885, f.l.i., nr. 89. Această urmare a condamnării va înceta la crimele prevăzute în § 10 al Legii din 15 noiembrie 1867, f.l.i., nr. 131, cu finea pedepsei, iar la celelalte crime, în caz că vinovatul a fost pedepsit cu o pedeapsă de cel puţin cinci ani, în fine, la contravenţiile sus-numite, după trei ani de la ispăşirea pedepsei; 3) Cei despre care este evident că au comis acte de duşmănie în contra statului român sau a naţiunii române. Nu sunt, însă, nedemni a fi alegători sau aleşi cei condamnaţi în decursul războiului pentru delicte cu caracter politic de către judecătoriile civile şi militare austro-ungare sau austriece; 4) Cei care s-au sustras de la recrutările orânduite de autorităţile statului român sau au refuzat prestarea jurământului de credinţă, 5) Cei care declară că renunţă la cetăţenia română sau îşi rezervă dreptul de a opta pentru o cetăţenie străină; 6) Cei care stau sub control poliţienesc sau sunt deţinuţi într-un institut corecţional; 7) Cei cărora li s-au retras de judecătorie puterea părintească asupra copiilor pentru timpul cât stau copiii sub tutelă străină, orişicum, însă, pentru trei ani după hotărârea judecătorească.

Art. 13. Militarii şi membrii Jandarmeriei, care se află în serviciu activ, nu pot alege, nici fi aleşi.

Art. 14. Toţi aceia care ocupă o funcţie de orice natură, retribuită de stat, judeţ sau comună, Fondul Religionar ort[odox] or[iental] sau Banca Ţării sau de aşezăminte de utilitate publică, ale căror bugete urmează să se voteze de Adunarea Deputaţilor, nu pot fi aleşi decât dacă demisionează din funcţie în termen de 15 zile libere înainte de ziua alegerilor. Această dispoziţie se aplică şi acelora care îndeplinesc servicii în instituţii particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal.

Art. 15. Nu sunt incompatibile cu mandatul de deputat sau senator funcţiile de secretar şef şi secretar general la administraţia Bucovinei şi de ministru în guvernul regal român, chiar dacă titularii lor ocupă şi una din funcţiile specificate în articolul precedent.

Art. 16. Preoţii mireni, profesorii universitari sau secundari şi învăţătorii cu titlul definitiv pot fi aleşi deputaţi sau senatori.

Art. 17. Membrii uneia sau celeilalte Adunări care primesc numirea într-o altă funcţie salariată decât cele prevăzute la art. 15 şi 16, încetează [pe] deplin drept a mai fi deputaţi sau senatori.

Art. 18. Deputaţii şi senatorii, în timpul mandatului lor, fie personal, fie ca mandatari sau membri delegaţi ai societăţilor particulare, nu pot încheia cu statul, judeţele, comunele şi instituţiile particulare arătate la art. 14 niciun contract de lucrări sau furnituri, sub pedeapsa nulităţii de drept a contractului.

Cap. III
Biroul electoral central şi birourile electorale judeţene

Art. 19. Îndată după publicarea decretului de faţă, se va înfiinţa pe lângă administraţia Bucovinei un Birou Electoral Central, prezidat de un comisar electoral, numit de ministrul delegat al Bucovinei.

Art. 20. Atribuţiile acestui birou vor fi de a [se] îngriji de înscrierea la timp a alegătorilor (cap. V) şi de a pregăti şi conduce operaţiile electorale din întreaga ţară, în special: 1) De a [se] îngriji de imprimarea şi distribuirea certificatelor de alegători (art. 19); 2) De a primi şi publica declaraţiile de candidatură (art. 50, 59); 3) De a [se] îngriji de imprimarea şi de distribuirea buletinelor de vot la secţiile de votare (art. 95); 4) De a dispune asupra măsurilor de ordine necesare în timpul operaţiilor electorale (art. 74); 5) De a primi contestaţiile privitoare la operaţiile electorale şi a le înainta Adunării respective, împreună cu dosarele alegerii (art. 108); 6) De a îndeplini orice alte îndatoriri impuse prin decretul de faţă.

Art. 21. În executarea lucrărilor biroului, comisarul electoral va fi ajutat de funcţionarii ce-i va pune la dispoziţie administraţia Bucovinei.

Art. 22. Pe lângă fiecare prefectură se va înfiinţa un Birou Electoral Judeţean, prezidat de prefectul judeţului sau locţiitorul său, numit de administraţia Bucovinei.

Art. 23. Atribuţiile acestui birou vor fi: 1) De a supraveghea şi controla operaţiile de înscriere a alegătorilor din circumscripţiile sale (art. 33, 34); 2) De a decide asupra reclamaţiilor privitoare la listele de alegători (art. 39); 3) De a îndeplini orice alte îndatoriri impuse prin decretul de faţă.

Art. 24. În ajunul alegerii, fiecare Birou Electoral Judeţean se va împărţi în atâtea birouri electorale de circumscripţie, prezidate de un comisar numit de preşedintele biroului electoral judeţean, câte circumscripţii electorale cuprinde judeţul.

Art. 25. Atribuţiile biroului de circumscripţie vor fi următoarele: 1) De a conduce operaţiile de votare din întreaga circumscripţie; 2) De a centraliza rezultatele de la

toate secţiile de votare şi de a face toate operaţiile prevăzute în decretul de faţă pentru repartiţia şi atribuirea mandatelor (art. 109, 110); 3) De a proclama rezultatul alegerii şi de a-l comunica atât Biroului electoral judeţean şi central, cât şi tuturor secţiilor de votare (art. 114).

Art. 26. Biroul electoral central va avea, cu privire la oraşul Cernăuţi, şi atribuţiile unui birou judeţean, respectiv de circumscripţie.

Cap. IV
Secţiile de votare

Art. 27. În fiecare circumscripţie electorală alegerea se va face pe comune. Fiecare comună va forma o secţie de votare.

Art. 28. Administraţia Bucovinei va putea, însă, împreuna şi mai multe comune învecinate, din acelaşi district sau din districtele învecinate într-o secţie de votare comună. Aceasta nu va putea număra mai mult decât 5 000 de locuitori. Tot aşa, administraţia Bucovinei va putea împărţi o secţie prea mare în mai multe secţii de votare, [pe] care le va stabili mai de aproape administraţia Bucovinei.

Cap. V
Înscrierea alegătorilor

§ 1. Listele de alegători

Art. 30. Până cel târziu 15 zile după publicarea decretului de faţă, primăria fiecărei comune din Bucovina va compune pentru comuna întreagă şi dacă într-o comună sunt mai multe secţii de votare, pentru fiecare secţie de votare stabilită de administraţia Bucovinei câte o listă a alegătorilor pentru Adunarea Deputaţilor şi una a alegătorilor pentru Senat.

Art. 31. Alegătorul poate fi trecut în lista numai a acelei comune în care şi-a avut domiciliul său real, prin cel puţin şase luni înainte de ziua publicării decretului de faţă.

Art. 32. Fiecare listă se va compune în două exemplare, în ordine alfabetică, după numele de familie; ea va cuprinde numărul curent al alegătorului, numele de familie şi de botez, vârsta, ocupaţia şi domiciliul lui real şi o rubrică pentru observări.

Art. 33. Amândouă exemplarele le va înainta primăria, imediat după expirarea termenului pentru alcătuirea listelor, Biroului electoral judeţean, iar în Cernăuţi, Biroului electoral central.

Art. 34. Acestea vor examina lista, vor îndrepta din oficiu greşelile observate în ea şi vor înapoia, apoi, un exemplar al listei verificate primăriei.

Art. 35. Primăria va ţine lista astfel îndreptată printr-un interval de opt zile deschisă în localul ei spre informaţie publică şi anume în comunele cu mai mult decât 5 000 locuitori prin cel puţin opt, în celelalte comune prin cel puţin patru ore la zi.

§ 2. Reclamații

Art. 36. În intervalul de opt zile prin care lista va fi afişată la primărie se pot face aşişderea la primărie reclamații, fie pentru ştergerea din listă, fie pentru primirea în ea a unor persoane lăsate afară.

Art. 37. Reclamațiile pentru primire în listă le pot face numai persoanele lăsate afară, cele pentru ştergere, oricare alegător din comună.

Art. 38. Despre reclamația de ştergere din listă a unui alegător introdus, se va înştiinţa cel mai târziu până în 24 ore şi aceasta pentru a fi ascultat, resp[ectiv] a se exprima în scris asupra reclamației făcute. Procesele verbale ce s-ar încheia eventual în privința aceasta se vor alătura reclamațiilor.

Art. 39. Primăria va înainta reclamațiile, până în trei zile, Biroului Electoral Județean spre hotărâre.

Art. 40. În contra deciziei Biroului Electoral Județean, care va urma până în cinci zile, va avea, atât reclamantul, cât şi reclamatul, până în trei zile de la înmânarea ei drept de recurs la Biroul Electoral Central, a cărui hotărâre va fi în orice caz definitivă.

Art. 41. Recursurile, împreună cu toate documentele doveditoare, se vor înainta birourilor electorale județene, care le vor supune până în trei zile Biroului electoral central.

Art. 42. Reclamațiile şi recursurile înaintate după expirarea termenului se vor respinge *a limine* [din capul locului].

Art. 43. Orice rectificare a listei de alegători care urmează să se facă în urma deciziei asupra unui recurs, se va comunica din oficiu şi primăriei comunale respective, care va face această îndreptare cel târziu până în ajunul alegerii şi în exemplarul ce se păstrează la oficiul comunal.

§ 3. Certificate de alegători

Art. 44. După încheierea definitivă a listelor, Biroul Electoral Județean, iar în Cernăuți, Biroul Electoral Central va elibera, pentru fiecare alegător cuprins în listă, câte un certificat de alegător. Se va elibera un certificat deosebit pentru alegerea la Adunarea Deputaților şi altul pentru alegerea la Senat.

Art. 45. Certificatul de alegător va cuprinde numele circumscripției electorale, numărul curent sub care alegătorul e trecut în listă electorală, numele de familie şi de botez, vârsta, profesia şi domiciliul real al alegătorului, locul, ziua şi ora când va începe actul de alegere, cât şi ora pentru sfârşitul votării.

Art. 46. Certificatele de alegător se vor înmâna alegătorilor în locuința lor. Cu această înmânare se vor însărcina primăriile.

Art. 47. Alegătorii cărora nu li se vor înmâna, din oarecare cauză, certificatele de alegători, vor fi somați în mod obişnuit în localitate de a le ridica în persoană la primărie, cel mai târziu în ajunul alegerii.

Art. 48. În locul certificatelor de alegători pierdute sau deteriorate, birourile electorale județene, respectiv, în Cernăuți, Biroul Electoral Central, vor elibera

alegătorilor, la cererea lor, duplicate de pe aceste certificate, care se vor însemna ca atare.

Art. 49. Biroul Electoral Central, îndată după înființarea lui, va îngriji de imprimarea certificatelor de alegători, ce se va stabili prin ordonanță dată de către ministrul delegat. Pentru imprimarea certificatelor se aplica în total dispozițiile din decretul de față privitoare la imprimarea buletinelor de vot (art. 96).

Cap. VI
Operațiile electorale

§ 1. Declarațiile de candidatură

Art. 50. Înainte de alegeri se vor face declarații de candidatură. Declarațiile de candidatură pentru Adunarea Deputaților sau pentru Senat trebuie aduse în scris la cunoștința Biroului Electoral Central cel mai târziu cu 15 zile libere înainte de data alegerii pentru care se fac. Ele se vor face în două exemplare, dintre care unul, vizat de președintele Biroului Electoral Central și prevăzut cu numărul de înregistrare al acestui birou, se restituie propunătorului întâi subscris. În Cernăuți, declarațiile de candidatură se vor face înaintea Biroului Electoral Central.

Art. 51. Declarațiile de candidatură nu vor fi luate în considerație decât dacă vor fi propuse de cel puțin 50 alegători dintr-o circumscripție pentru Adunarea Deputaților și de cel puțin 25 alegători dintr-o circumscripție pentru Senat. Declarația va conține: numele de familie și de botez al candidatului, ocupația și domiciliul lui și va fi semnată de alegătorii propunători. Fiecare alegător va indica, pe lângă semnătură, și comuna în a cărei listă a fost trecut. Autenticitatea subscrierilor va fi certificată de Biroul Electoral Județean, [iar] în Cernăuți, la Biroul Electoral Central. Alegătorul care a semnat declarația pentru un candidat, nu poate semna și declarația altui candidat, decât în cazul dacă declarația de mai înainte a fost refuzată sau a ajuns nevalabilă din orice cauză.

Art. 52. Declarația de candidatură va trebui să aibă și consimțământul candidatului. Consimțământul se poate da în termenul stabilit pentru declararea candidaturii în forma autentică îndată sau după înaintarea declarațiilor. Declarațiile care până în ziua expirării termenului nu vor primi acest consimțământ se vor considera nule și neavenite.

Art. 53. Declarațiile de candidatură se pot face numai individual, iar în orașul Cernăuți individual sau pe liste de grupări politice. Nici o listă nu va putea cuprinde decât cel mult numărul de trei deputați care sunt de ales în circumscripție. Numărul poate fi mai mic, nici într-un caz mai mare. În acest din urmă caz, declarația este nulă și neavenită. Fiecare candidatură individuală se va considera ca o listă aparte.

Art. 54. Nimeni nu poate candida în mai mult de două circumscripții electorale.

Art. 55. De la data autentificării semnăturilor alegătorilor propunători, retragerea semnăturilor, în total sau în parte, nu va avea niciun efect asupra validității declarațiilor de candidatură.

Art. 56. Declarațiile care nu vor corespunde dispozițiilor din art. 51, nu vor fi luate în considerare.

Art. 57. Declarația de retragere a candidatului poate fi considerată de președintele Biroului Electoral Central numai dacă e prezentată în document autentificat.

Art. 58. Biroul Electoral Central, constatând candidatura aceleaşi persoane a fi declarată în mai mult de două circumscripții din Bucovina, va pronunța nulitatea declarațiilor de candidatură pentru toate circumscripțiile în care a fost făcută şi nu va dispune imprimarea lor în buletine (art. 94, alin. 3).

Art. 59. După trecerea termenului fixat pentru declararea candidaturilor, preşedintele Biroului Electoral Central va comunica birourilor electorale județene numele candidaților, pentru a fi comunicate şi afişate în comune. Asemenea se vor anunța şi afişa şi repăşirile de la candidatură.

Art. 60. Alegătorii care au propus o candidatură vor putea desemna pentru partidul propriu în fiecare secție de votare doi – cinci bărbați de încredere. Bărbații de încredere vor reprezenta pe candidații lor în cursul operațiilor electorale, având aceleaşi drepturi ca şi candidații în ceea ce priveşte controlul operațiilor. Bărbații de încredere nu pot fi decât cetățeni alegători şi ştiutori de carte din cuprinsul circumscripției.

Art. 61. Biroul electoral central va elibera, până în ajunul alegerilor, candidaților, iar birourile electorale județene bărbaților lor de încredere, cărți de intrare valabile pentru toate secțiile de votare.

§ 2. Comisiile electorale

Art. 62. Pentru fiecare comună, resp[ectiv] secție de votare, se va institui o comisie electorală locală de cinci–şapte membri, care va conduce operațiile de votare, în prezența unui comisar electoral, numit de biroul județean, iar în oraşul Cernăuți, de Biroul Electoral Central.

Art. 63. Membrii comisiei electorale vor fi numiți dintre alegătorii ştiutori de carte ai comunei, avându-se în vedere, după putință, toate grupările politice. Se vor numi: doi, până la trei inşi de către autoritatea comunală a secției de votare, iar ceilalți doi până la trei, de către comisarul electoral.

Art. 64. Aceşti patru–şase membri vor alege cu majoritate absolută pe al cincilea, resp[ectiv] [al] şaptelea membru al comisiei, aşişderea dintre alegători. În caz că pe calea aceasta nu se va putea obține majoritatea, acest membru va fi numit de comisarul electoral.

Art. 65. Deciziile comisiei electorale se vor lua cu majoritate relativă a voturilor, fără privire la numărul votanților. Preşedintele comisiei votează numai în caz de paritate.

Art. 67. Comisia electorală este competentă de a lua o decizie asupra admiterii la votare a unui alegător sau asupra valabilității voturilor date numai dacă: a) Se naşte la votare un dubiu asupra identității alegătorului; b) Se pune chestia valabilității sau nevalabilității voturilor; c) Se aduce o reclamație în contra dreptului de vot al unei persoane trecută în lista electorală.

Art. 68. Un protest în sensul alineatelor a şi b se va putea ridica nu numai de către comisarul electoral, ci şi de alegători, verbal sau scris, dar numai câtă vreme

persoana al cărei drept de votare se contestă încă n-a dat votul său, iar în cazul amintit sub „c" numai întrucât se afirmă că persoana respectivă a pierdut dreptul de alegere din motivele arătate în cap. II, în intervalul de la afişarea listei până în ziua alegerii.

Art. 69. Decizia comisiei electorale trebuie să urmeze în orişice caz înainte de continuarea operaţiilor de votare. În contra unei astfel de decizii nu încape niciun drept de recurs.

Art. 70. Comisarul electoral va îngriji ca fiecare comisie electorală să aibă un grefier.

Art. 71. Acesta va dresa un proces-verbal, în care va trece toate întâmplările mai însemnate din decursul actului de alegere şi deciziile luate de comisia electorală.

Art. 72. Comisarul electoral va avea grijă de menţinerea liniştii şi ordinii în decursul operaţiilor de votare şi de observarea dispoziţiilor acestui decret şi va veghea ca [această] comisie electorală să nu treacă peste competenţa ei. Comisarul electoral are singur poliţia adunării alegătorilor.

Art. 73. Puterea lui în această privinţă se extinde în Cernăuţi, în localul de votare şi în afară, în curtea localului, la intrările din curte, în jurul localului, precum şi pe străzi, pieţe şi locuri, până la o distanţă de 500 metri. În celelalte comune urbane şi rurale el exercită un drept de poliţie generală în cuprinsul întregii comune.

Art. 74. Pentru menţinerea liniştii şi [a] unei ordini, precum şi pentru executarea măsurilor ordonate, comisarul electoral va avea la dispoziţie forţele militare, trimise după cererea şi chibzuinţa biroului electoral de circumscripţie.

§ 3. Pregătirea operaţiilor de votare şi măsuri de poliţie

Art. 75. Convocarea corpului electoral pentru Adunarea Deputaţilor şi Senat, pe baza decretului de faţă, se va publica în „Monitorul Bucovinei" şi se va afişa şi deosebit, în toate comunele din ţară.

Art. 76. De asemenea, birourile electorale judeţene vor aduce fără întârziere la cunoştinţa alegătorilor măsurile luate pentru pregătirea alegerilor printr-o publicaţie, care va conţine şi ziua şi ora la care încep alegerile şi declaraţiile de candidatură făcute.

Art. 77. Această publicaţie va fi trimisă în circumscripţia electorală respectivă, care e datoare a o afişa şi a o da în mai multe exemplare fiecărei comune din circumscripţie, care o aduce la cunoştinţă în modul obişnuit în comună, cel puţin cu opt zile înainte de alegere.

Art. 78. Votarea se face în fiecare comună în localul primăriei sau în oricare alt local mai spaţios. În comunele cu mai multe secţii de votare va fi desemnat un local deosebit pentru fiecare secţie de votare.

Art. 79. Fiecare local de votare va trebui să aibă locuri de izolare (camere de votare) pentru alegători; la caz contrar se vor construi gherete, pentru ca alegătorii să poată vota în serii cât mai mari. Gheretele se vor construi la cererea Biroului Electoral Judeţean, pe spesele comunei.

Art. 80. Fiecare secţie de votare va avea şi numărul de urne ce-l va hotărî Biroul Electoral Judeţean, în raport cu numărul alegătorilor.

Art. 81. Primăria [se] va îngriji de aranjamentul localului de votare, de personalul de serviciu, de mobilier, de ustensilele necesare şi de afişarea tabloului candidaţilor în localul alegerii, ale căror nume vor fi scrise cu litere mari, ligibil şi puse unul sub altul, în ordine alfabetică, cât şi un număr suficient de buletine de votare pentru fiecare candidat şi de plicurile necesare.

Art. 82. Pregătirea acestor operaţiuni în vederea votării se va face la fiecare secţie de votare până în ajunul alegerii.

Art. 83. Acţiunea de votare începe în ziua alegerii, cu constituirea comisiei electorale, la orele 7 dimineaţa (art. 63).

Art. 84. Preşedintele comisiei va inspecta, apoi, împreună cu bărbaţii de încredere şi candidaţii prezenţi, locurile de izolare (camerele de votare) şi gheretele şi va verifica şi sigila urnele.

§ 4. Votul şi procedura votării

Art. 85. Votarea va începe la ora 8 dimineaţa şi va dura fără întrerupere până la terminarea ei, respectiv până la ora de încheiere.

Art. 86. Dacă se iveşte vreo piedică pentru care nu se poate începe votarea la ora fixată, preşedintele comisiei va amâna începerea votării, pe răspunderea proprie, până se înlătură piedica. Amânarea votării şi timpul aproximativ al amânării va fi anunţat celor interesaţi.

Art. 87. Ivindu-se împrejurări care au stingherit începerea, continuarea sau terminarea votării, ea se va putea prelungi de comisia electorală, cu consimţământul comisarului electoral pe ziua următoare. Orice prelungire sau amânare a votării se va publica de cu bună vreme în modul obişnuit în comună.

Art. 88. La o suspendare peste noapte a votării, urna se va sigila şi depune de preşedintele comisiei în faţa celor prezenţi, într-una din camerele de siguranţă ale localului, care se va închide, luându-se cheia de preşedinte. Uşa se va sigila. Paza acestei camere se va încredinţa preşedintelui comisiei, care va lua măsurile necesare, şi grefierului, care este obligat a rămâne în localul de votare. La reluarea votării se va examina sigiliul şi se va deschide camera în faţa celor prezenţi. Constatându-se camera deschisă sau sigiliile urnei sustrase, se va încheia proces-verbal şi de îndată ce se va termina votarea, preşedintele comisiei şi grefierul se vor trimite în judecată şi, dovedindu-se vinovăţia lor, se vor pedepsi cu închisoare de la unu la cinci ani.

Art. 89. Mai întâi votează membrii comisiei electorale, dacă sunt alegători, apoi urmează ceilalţi alegători, în ordinea în care sosesc, introducându-se în local în serii corespunzătoare.

Art. 90. Cetăţenii care au primit certificate de alegători sunt obligaţi să voteze în comuna (secţia de votare) căreia îi aparţin. Candidaţii vor avea dreptul să voteze la una din comunele (secţiile de votare) circumscripţiei în care candidează, chiar dacă certificatul de alegător emană de la altă circumscripţie. Bărbaţii de încredere îşi vor exercita dreptul de vot pe baza certificatelor de alegători ce posedă în comuna (secţia de votare) la care funcţionează.

Art. 91. Alegătorii care nu-şi vor exercita fără temei legitim dreptul de vot, se vor trimite înaintea judecătoriei de ocol competentă şi se vor pedepsi cu amendă de la 20 la 500 lei. Sunt scutiţi de amendă alegătorii care au fost împiedicaţi de a veni la vot prin exerciţiul unui serviciu public. Trimiterea în judecată se va face de către Biroul Electoral Judeţean; în Cernăuţi, de către Biroul Electoral Central.

Art. 92. Alegătorii trimişi în judecată vor fi scutiţi de pedeapsă, dacă se vor dovedi că nu şi-au putut exercita dreptul de vot din cauză de boală sau din oricare altă legitimă împiedicare, lăsată la aprecierea justiţiei. Justificarea se face prin orice dovadă admisă de judecător.

Art. 93. Votul este secret. Nimeni nu are dreptul a descoperi sau a căuta să descopere secretul votului, chiar într-o instrucţie sau contestaţie judiciară sau într-o anchetă parlamentară sau de altă natură.

Art. 94. Alegătorul votează cu buletin de vot pus în plic închis. Buletinele şi plicul pentru votare alegătorul le primeşte de la preşedintele comisiei electorale. În circumscripţiile care aleg câte un deputat sau senator, buletinul de vot va cuprinde numele unui singur candidat; în circumscripţia oraşului Cernăuţi, unde se aleg trei deputaţi, buletinul de vot va cuprinde numele la trei candidaţi (lista de votare).

Art. 95. Buletinul de vot va avea mărimea de 6 × 10 cm (1/16 a coalei normale de cancelarie), va fi tipărit cu litere cicero şi va cuprinde numai numele de familie şi botez al candidatului (în Cernăuţi ale candidaţilor). Buletinul fiecărui candidat (fiecărei liste) va fi tipărit pe hârtie de altă culoare; culoarea va fi determinată de preşedintele Biroului Electoral Central, în ziua declaraţiei candidaturilor. Dacă, însă, n-ar fi la îndemână o rezervă suficientă de hârtie colorată pentru tipărirea buletinelor, ele se vor tipări pe hârtie albă, iar înaintea numelui fiecărui candidat (fiecărei liste) se va tipări un număr de linii verticale, la întâielea o linie, la al doilea – două linii, la al treilea – trei linii şi aşa mai departe. Buletinul de vot al fiecărui candidat (fiecărei liste) se va tipări în atâtea exemplare câţi alegători sunt în circumscripţie, mai mult 15 la sută. Ele se vor ştampila de către birourile electorale judeţene, iar în Cernăuţi, de către Biroul Electoral Central. De tipărire [se] va îngriji Biroul Electoral Central, tot aşa şi de plicuri, confecţionând plicuri egale pentru aceeaşi circumscripţie. Repartizarea buletinelor şi plicurilor la secţiile de votare va face-o Biroul Electoral Central, prin birourile judeţene, cel mai târziu cu trei zile înainte de ziua alegerii.

Art. 96. Buletinele de vot se vor imprima la una sau mai multe tipografii din Bucovina. Tipografii constataţi a putea imprima sunt obligaţi să imprime buletinele cu precădere înaintea oricărei lucrări, sub pedeapsa amenzii de la 5 000 la 20 000 lei. În caz de recidivă, ei se vor pedepsi cu închisoare de la doi la cinci ani. Sunt pasibili de aceeaşi pedeapsă toţi aceia care vor împiedica imprimarea buletinelor. Această dispoziţie se aplică şi la toate celelalte imprimate impuse prin decretul de faţă.

Art. 97. Fiecare alegător introdus în sala de vot prezintă certificatul de alegător preşedintelui comisiei electorale, care îi dă câte un buletin de vot pentru fiecare candidat respectiv, listă şi un plic. Cu acestea se retrage în localul de izolare unde, fără control, alege din buletine pe cel al candidatului pentru care votează, pe

acesta îl pune în plic şi lipeşte plicul. Buletinele candidaţilor pentru care nu votează, le trece într-o urnă ce se află în acest scop în localul de izolare. Cu plicul închis se întoarce în sală şi îl predă preşedintelui, care îl pune în urna de votare.

Art. 98. Certificatul alegătorului care a votat se ştampilează de comisie şi se restituie alegătorului pentru un eventual balotaj.

Art. 99. Fiecare alegător va avea dreptul să conteste identitatea persoanelor ce se prezintă la vot. Într-un asemenea caz, dacă persoana contestată ştie a scrie şi citi, va fi ţinută să-şi reproducă iscălitura sub controlul comisiei electorale şi al alegătorilor prezenţi în sală. Dovedindu-se contestaţia adevărată, preşedintele comisiei va opri pe înfăţişător de la vot şi va trece incidentul într-un proces-verbal deosebit, pe baza căruia vinovatul se va trimite în judecată.

Art. 100. Alegătorul care nu va prezenta preşedintelui buletinul încredinţat, se va pune sub strictă supraveghere, spre a nu comunica cu nimeni până la terminarea alegerii.

Art. 101. Preşedintele biroului are dreptul de a face să înceteze staţionarea anormală prelungită a unui alegător în localul de izolare.

Art. 102. La ora indicată, preşedintele comisiei electorale închide votarea; alegătorii sosiţi înainte de ora aceasta trebuie, însă, să fie admişi la vot.

Art. 103. Îndată după închiderea scrutinului, preşedintele procedează la despuierea lui, în faţa membrilor comisiei, bărbaţilor de încredere şi a celorlalţi prezenţi. El scoate plicurile din urnă şi le numără nedesfăcute. Totodată, constată numărul votanţilor, pe baza însemnărilor din lista de votare. Dacă numărul acestora nu e egal cu al plicurilor nici după o numărare repetată, incidentul va fi trecut în proces-verbal, împreună cu eventualele amănunte lămuritoare. După aceea, un membru al comisiei desface pe rând plicurile, scote buletinele de votare şi, văzându-le, le dă preşedintelui, care citeşte numele cu glas tare şi le arată bărbaţilor de încredere şi celorlalţi asistenţi. Pentru constatarea rezultatelor se va deschide câte o listă pentru fiecare candidat, purtate de doi membri ai comisiei, în care se va trece fiecare vot pentru el, anume la cel dintâi cu cifra 1, la al doilea cu 2, la al treilea cu 3 şi aşa mai departe.

Art. 104. Preşedintele va anula voturile date cu alte buletine decât cele date de el, cum şi dacă ar cuprinde cuvinte, fraze scrise sau oricare alte semne vădite convenţionale. Buletinele voturilor anulate se anexează la dosar.

Art. 105. Despoierea scrutinului odată terminată, preşedintele comisiei electorale încheie un proces-verbal în dublu exemplar asupra mersului operaţiilor, constatând numărul voturilor întrunite de fiecare candidat. Acest rezultat îl va comunica fără întârziere biroului electoral de circumscripţie. Procesele-verbale se semnează de preşedinte şi de toţi membrii comisiei şi se contrasemnează de grefier. Buletinele despuiate şi cele rămase neutilizate se ard.

Art. 106. Listele care constată rezultatele, procesele-verbale şi contestaţiile privitoare la operaţiile electorale ale secţiei se trimit până în 24 de ore de la încheierea procesului-verbal Biroului electoral de circumscripţie.

Art. 107. Contestaţiile candidaţilor, ale bărbaţilor de încredere sau alegătorilor asupra operaţiilor de votare se fac în scris la preşedinţii comisiilor electorale, care

le înregistrează, fără a decide asupra lor. Ele se înaintează, odată cu dosarul alegerii, Biroului Electoral Central, care le va supune, la rândul său, Adunării respective, spre a se pronunța asupra lor.

§ 5. Centralizarea rezultatelor. Calcule pentru repartiția și atribuirea mandatelor. Reprezentarea proporțională

Art. 108. Îndată după sosirea rezultatelor de la toate secțiile de votare, Biroul electoral de circumscripție va proceda, fără amânare, la totalizarea acestor rezultate. Președintele Biroului electoral de circumscripție va constata rezultatul pe baza rezultatelor obținute de președinții fiecărei comisii electorale în parte, fără a putea examina procedura acestora.

Art. 109. În circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, precum și în circumscripțiile pentru alegerea de senatori, va fi declarat deputat sau senator candidatul care a obținut majoritate absolută a voturilor. Majoritatea absolută e cifra mai mare decât jumătatea voturilor valabile. Dacă niciunul dintre candidați nu a obținut majoritatea absolută a voturilor, se va face alegerea restrânsă (balotaj) între cei doi candidați care au obținut mai multe voturi. Între candidații cu voturi egale, se va proceda prin tragere la sorți. [În cazul când] candidatul care, după rezultatul constat, a obținut majoritatea absolută a voturilor sau majoritatea relativă, pentru a fi admis la alegerea restrânsă, a decedat în decursul procedurii electorale, alegerea se va considera zădărnicită și se va face alegere nouă.

Art. 110. În circumscripția orașului Cernăuți (art. 5), președintele Biroului Electoral Central va totaliza rezultatele pentru fiecare candidat și apoi pentru fiecare listă în parte. Rezultatele se clasifică în ordinea importanței lor în două liste: una cuprinzând suma totală a voturilor obținute de toți candidații care formează o listă, a doua cuprinzând suma totală a voturilor obținute de fiecare candidat în parte. Suma totală a voturilor obținute de candidații unei liste se numește masă electorală. Repartiția mandatelor, la care are drept această circumscripție, se face proporțional cu masa electorală a fiecărei liste, după calculele următoare: masa electorală a fiecărei liste se împarte succesiv cu numerele 1, 2 și 3, adică până la concurența numărului de 3 mandate ce revin circumscripției și câturile astfel obținute se înscriu, apoi, în ordinea importanței lor. Cel mai mic din aceste câturi, corespunzător mandatului al treilea, servește de împărțitor comun. Președintele Biroului Electoral atribuie fiecărei liste atâtea mandate de câte ori împărțitorul comun intră în masa electorală a listei. În cazul când unul sau mai multe mandate ar rămâne neatribuite din cauză că resturile împărțirilor sunt inferioare împărțitorului comun, mandatul sau mandatele se vor atribui în ordinea importanței resturilor. Președintele Biroului Electoral Central atribuie mandatele cuvenite fiecărei liste candidaților cu cel mai mare număr de voturi și în caz de egalitate de voturi între doi candidați, procedează prin tragere la sorți. Când egalitatea există între două sau mai multe liste, mandatele se atribuie candidaților de pe ambele liste care au întrunit, individual, cele mai multe voturi și în caz de egalitate între doi sau mai mulți candidați, se procede[ază] prin tragere la sorți. Voturile obținute de un

candidat decedat în cele zece zile libere ce preced scrutinului sunt valabil câştigate listei căreia [îi] aparţine şi mandatul care i-ar fi revenit din cauza numărului de voturi ce a obţinut se va atribui candidatului de pe acea listă, care îi urmează imediat ca număr de voturi.

Art. 111. Dacă în vreo secţie de votare sau în mai multe votarea s-a întrerupt sau s-a zădărnicit, preşedintele biroului de circumscripţie, înainte de a se constata rezultatul alegerii, va ordona continuarea votării sau o nouă votare. Dacă, însă, voturile rămase neexprimate ale secţiei de votare respective n-ar putea schimba rezultatul alegerii, preşedintele va putea omite continuarea sau repetarea alegerii.

Art. 112. Pentru continuarea sau repetarea alegerii, preşedintele fixează ziua fără amânare, care nu poate fi mai curând decât ziua a patra şi cel mai târziu a şasea de la data hotărârii preşedintelui. Această hotărâre va fi trimisă primăriei comunale aparţinătoare secţiei de votare, unde va fi publicată, fără amânare, după obiceiul din comună. La alegerea întreruptă vor lua parte numai alegătorii care n-au votat încă. Votarea se va face după aceleaşi norme. Totalizarea rezultatelor se va face de preşedintele biroului electoral de circumscripţie, respectiv central, numai după sosirea rezultatelor de la secţiile de votare care au continuat sau repetat votarea.

Art. 113. Alegerea restrânsă se va ţine în ziua a zecea ce urmează după ziua fixată pentru prima alegere. În Biroul Electoral şi la secţiile de votare vor funcţiona tot aceeaşi membri ai birourilor. Dacă unul dintre candidaţii admişi la alegerea restrânsă a decedat înainte de ziua fixată pentru alegere, alegerea se consideră zădărnicită şi se va face alegere nouă; în caz de paritate de voturi, se va proceda prin tragere la sorţi. Pentru ţinerea alegerii noi se vor observa normele fixate pentru alegerea primă.

Art. 114. Rezultatul alegerii din circumscripţiile pentru Adunarea Deputaţilor sau pentru Senat va fi adus la cunoştinţa publică prin îngrijirea Biroului Electoral Central, prin „Monitorul Oficial", „Monitorul Bucovinei", ziare şi prin publicaţii ce se vor afişa la toate primăriile comunale urbane şi rurale.

Art. 115. Rezultatele secţiilor de votare, totalizarea acestor rezultate, precum şi toate calculele şi operaţiile pentru atribuirea mandatelor, atât pentru Adunarea Deputaţilor, cât şi pentru Senat se vor consemna de [către] preşedintele Biroului Electoral Central, în proces-verbal încheiat în trei exemplare.

Art. 116. Preşedintele Biroului Electoral Central, după cercetarea rezultatului, eliberează candidaţilor un certificat doveditor alegerii lor, subscris de preşedinte.

Art. 117. Operaţiile fiecărei alegeri sunt supuse controlului superior al Adunării respective. Când Adunarea constată o eroare de calcul în atribuirea mandatelor, va rectifica eroarea şi va atribui mandatul candidatului în drept.

Cap. VII
Penalităţi

Art. 118. Orice funcţionar administrativ, judecătoresc sau comunal, precum şi orice persoană investită cu vreo una din atribuţiile puterii publice, [de] va neglija de a îndeplini vreo una din îndatoririle sau serviciile ce-i sunt impuse prin acest

Decret-lege, se va pedepsi cu amendă de [la] 200 până la 2 000 lei şi cu pierderea dreptului de a mai ocupa funcţii publice pe termen de doi ani.

Art. 119. Aceia ce vor încerca să dobândească certificate de alegători sub nume fals sau în virtutea unor drepturi pe care ştiu că nu le au, precum şi aceia care, cu ştiinţa lor, vor fi ascuns vreo incapacitate din cele prevăzute în decretul de faţă, se vor pedepsi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei. Persoanele care vor fi eliberat certificate de alegători cu rea credinţă cetăţenilor care nu întrunesc condiţiile cerute de lege sau vor fi emis sau refuzat să elibereze cu rea credinţă asemenea certificate cetăţenilor care au dreptul de a le dobândi, se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la trei luni şi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei.

Art. 120. Cei ce vor vota în virtutea unui certificat eliberat în unul din cazurile prevăzute la articolul precedent, se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la trei luni şi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei.

Art. 121. Se va pedepsi cu aceeaşi pedeapsă: 1) Acela care va încerca să dobândească certificate de alegător şi în alte circumscripţii decât aceia a domiciliului său real; 2) Acela care va încerca să voteze în două sau mai multe circumscripţii; 3) Acela care se va prezenta cu certificatul unui alt alegător şi va vota sau va încerca să voteze, precum şi acela care va ajuta să se comită fraudă, împrumutând certificatul său.

Art. 122. Preşedintele comisiei electorale care, cu rea credință, va fi refuzat de a primi un alegător să voteze, se va pedepsi cu pierderea dreptului de a vota şi de a fi eligibil de la unu până la doi ani şi cu amendă de la 1 000 până la 3 000 lei.

Art. 123. Membrii comisiei electorale care refuză de a subscrie actele alegerii, se vor pedepsi cu pierderea dreptului de a vota şi de a fi eligibili de la o lună până la şase luni şi cu amendă de la 1 000 până la 2 000 lei.

Art. 124. Dacă acel destinat a primi, a număra sau a despuia buletinele [scoaterea din urnă a buletinelor de vot şi numărarea lor] va fi sustras, adăugat sau alterat buletinele sau va fi citit alte nume decât cele scrise într-nsele, se va pedepsi cu închisoare de la o lună până la şase luni şi cu amendă de la 1 000 până la 2 000 lei.

Art. 125. Cei care vor intra cu arme în sala alegerii se vor pedepsi cu închisoare de la 15 zile la o lună şi cu amendă de la 50 la 500 lei.

Art. 126. Aceia care se vor dovedi că au cumpărat voturi sau abţineri de la vot, se vor pedepsi cu închisoare de la trei luni la un an şi cu amendă de la 500 la 5 000 lei.

Art. 127. Acela care va împărţi sau va lăsa să se împartă în ziua alegerii în crâşme şi birturi sau în alte locuri publice bucate, băuturi sau alte lucruri de consum între alegători fără plată sau pentru preţuri fictive, se va pedepsi cu amendă de la 500 până la 2 000 lei. Avantajul material primit sau oferit se va confisca în favorul fondului comunal pentru sărmani.

Art. 128. Aceia care, prin lovituri, violențe sau amenințări vor fi influențat votul unui alegător sau îl vor fi pus în poziție de a se abţine de la vot, se vor pedepsi cu închisoare de la o lună până la trei luni şi cu amendă de la 500 la 2 000 lei.

Art. 129. Oricine, prin ultraj sau violenţe asupra comitetului electoral sau asupra unui membru va fi întârziat sau împiedicat operaţiile electorale, se va pedepsi

cu închisoare de la o lună la şase luni şi cu amendă de la 100 până la 1 000 lei, iar dacă scrutinul a fost violat, pedeapsa va fi de la şase luni până la un an şi amendă de la 1 000 până la 5 000 lei.

Art. 130. Răpirea sau luarea urnei care conţine voturi nedespuiate se va pedepsi cu închisoare de la doi până la cinci ani şi cu amendă de la 1 000 la 5 000 lei.

Art. 131. Violarea scrutinului de către membrii comitetului electoral sau de către agenţii forţei publice însărcinaţi cu paza urnei se va pedepsi cu închisoare de la cinci la zece ani şi cu amendă de la 1 000 la 5 000 lei.

Art. 132. Acţiunea publică şi cea privată se prescrie în termen de o lună de la proclamarea rezultatului alegerii.

Art. 133. În cazul când ministerul public n-ar lua iniţiativa, 20 [de] alegători au dreptul de a intenta şi susţine acţiunea publică pentru pedepsirea delictelor comise în timpul alegerilor.

Art. 134. Delictele prevăzute prin decretul-lege de faţă se vor judeca de către tribunal. Condamnarea pentru unul din aceste delicte va avea, ca urmare, pierderea dreptului electoral şi al eligibilităţii ca deputat sau senator pentru timp de şase ani de la îndeplinirea pedepsei. Aceste urmări trebuie pronunţate prin sentinţă. Arestul preventiv este interzis în privinţa acestor delicte.

Cap. VIII
Dispoziţii finale

Art. 135. Alegerea de senator prevăzută la Art. 6 va fi prezidată de rectorul Universităţii, asistat de un secretar, ce se va alege dintre profesorii sau agregaţii cei mai tineri. Declaraţia candidaturilor în acest colegiu se poate face în ajunul alegerilor. Votarea se face prin buletine scrise de mână. Mandatul se atribuie candidatului care a obţinut cele mai multe voturi. În caz de paritate de voturi, se procedează prin tragere la sorţi. Votarea va începe cel mai târziu la ora 9 dimineaţa şi va dura până la ora 5 după amiază. Rezultatul se comunică Biroului Electoral Central.

Art. 136. Deputatul sau senatorul ales în două circumscripţii este dator a declara opţiunea sa Adunării din care face parte până în zece zile de la verificarea titlurilor. De nu va fi declarat opţiunea sa în acest termen, Adunarea va decide prin vot.

Art. 137. Pentru locul de deputat sau senator rămas vacant prin opţiune, moarte, demisie sau altă cauză, corpul electoral al circumscripţiei respective va fi convocat în termene de două luni cel târziu. În Cernăuţi, locul de deputat rămas astfel vacant se va atribui de preşedintele Adunării supleantului în drept.

Art. 138. Demisia membrilor Corpurilor legiuitoare se va da numai de către Corpurile respective.

Art. 139. Încetează de a mai avea exerciţiul mandatului lor deputaţii sau senatorii care vor pierde vreuna din condiţiile cerute pentru a fi elegibili. Adunarea Deputaţilor sau Senatul se rosteşte asupra pierderii calităţii de deputat sau senator.

Art. 140. Toate termenele prevăzute în decretul de faţă se socotesc pe zile libere, prelungindu-se pentru cea dintâi zi lucrătoare, dacă expiră într-o zi de duminică sau de sărbătoare.

Art. 141. Toate cererile şi actele în materie electorală sunt scutite de taxele de timbru şi înregistrare.

Art. 142. Legile şi regulamentele contrare decretului-lege de faţă sunt şi rămân abrogate.

3.1.3. *Decret-lege nr. 4 234 din 6 octombrie 1919*[324]

Raportul nr. 1 496 al preşedintelui Consiliului de Miniştri, Arthur Văitoianu, către M.S. Regele (30 septembrie 1919)

Sire,

Supun respectuos înaltei aprobări a Maiestăţii Voastre modificarea Art. 14 din Decretul-lege electoral pentru Bucovina, cu nr. 3 620, din 24 august 1919, astfel cum se prevede în alăturatul proiect de decret-lege. Modificarea aceasta se impune prin faptul că Banca Ţării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege cu nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuţi, primind o altă organizaţie.

Sunt, cu cel mai profund respect Sire, al Maiestăţii Voastre prea plecat şi prea supus servitor, preşedintele Consiliului de Miniştri, general de corp de armată, Arthur Văitoianu.

*

Preşedinţia Consiliului de Miniştri,

Ferdinand I, prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Rege al României, la toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Asupra raportului preşedintelui Consiliului nostru de Miniştri, sub nr. 1 496, din 30 septembrie 1919, văzând şi jurnalul Consiliului de Miniştri, cu nr. 2 316, din şedinţa de la 29 septembrie 1919, am decretat şi decretăm:

Art. I. Se aprobă de noi, sub rezerva ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare, modificarea Art. 14 din Decretul-lege electoral pentru Bucovina, cu nr. 3 620, din 24 august 1919, astfel după cum urmează: „Art. 14. Toţi acei care ocupă o funcţie de orice natură, retribuită de stat, judeţ sau comună, Fondul Religionar ort[odox] or[iental] sau de Banca Regională din Cernăuţi sau de aşezăminte de utilitate publică, ale căror bugete urmează să se voteze de Adunarea Deputaţilor, nu pot fi aleşi decât dacă demisionează din funcţie în termen de 15 zile libere înainte de ziua alegerilor. Această dispoziţie se aplică şi acelora care îndeplinesc servicii în instituţii particulare, dar pentru numirea cărora se cere un decret regal. Nu sunt compatibili cu mandatul de deputat sau senator funcţiile de membru în consiliul de administraţie şi de director general al Băncii Regionale din Cernăuţi".

Art. II. Preşedintele Consiliului nostru de Miniştri, ministrul nostru secretar de stat la departamentul de Interne şi ministrul nostru de stat delegat cu administrarea Bucovinei sunt însărcinaţi cu executarea acestui decret.

---

[324] M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

Dat în Sinaia, la 6 octombrie 1919.

Ferdinand I, General de corp de armată, Arthur Văitoianu, I[on] Nistor, ministru de stat delegat cu administrarea Bucovinei.

3.2. Decret-lege nr. 4 091 din 12 septembrie 1919 privind înființarea universităților românești în Cluj și în Cernăuți[325]

a) Înființarea Universității românești din Cluj. [...]

b) Înființarea Universității românești din Cernăuți.

Art. I. Universitatea germană din Cernăuți se transformă, pe ziua de 1 octombrie 1919, în Universitate românească.

Art. II. Salariile, gradațiile și indemnizațiile profesorilor și funcționarilor de la această Universitate vor fi aceleași ca ale profesorilor și funcționarilor de la universitățile din București și Iași.

Art. III. Miniștrii noștri secretari de stat la Departamentele Cultelor și Instrucțiunii, Justiției și cel al Finanțelor sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului decret.

3.3. Raport și proiect de lege privind unificarea bisericească (5 februarie 1920)[326]

Raport

Domnilor senatori, proiectul de lege pentru unificarea tuturor bisericilor din țările realipite și din Vechiul Regat, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul regal de la 27 ianuarie 1920, secțiile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegați [...] care, întrunindu-se în ziua de 4 februarie 1920, s-au constituit în comitet al delegaților, sub președinția d-lui Niculai Borzea, protopop și luând din nou în cercetare sus-arătatul proiect de lege, l-a adoptat pe următoarele considerente:

Proiectul acesta de lege este urmare firească a marelui act național al unirii țărilor române; biserica ortodoxă a fost, de la înființarea sa, chiar în timpurile grele de încercări de deznaționalizare, elementul fundamental al statului și naționalității române, căci a unit sufletește pe cei de aceeași limbă, rasă, suferințe și aspirații. Timpuri de potrivnice împrejurări au apărat pe slujitorii bisericii noastre. A sosit ceasul de veacuri așteptat, ca faptul istoric de altădată, cuprins în cuvintele „Mitropolia ungro-vlahă”, să redevină realitate. De aceea, în ședința memorabilă a Sfântului Sinod din 17/30 decembrie 1919, toți ierarhii bisericii ortodoxe din România întregită au proclamat unirea tuturor bisericilor ortodoxe care aveau organizații deosebite. Trebuie ca acest mare act bisericesc și național să fie consacrat și de stat, prin manifestarea voinței sale sub formă de lege, căci în România Mare biserica și statul nu sunt și nu se

---

[325] D.S., M.O., nr. 107, 6 august 1921, p. 2755; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 37.

[326] Acestea au fost prezentate de către Petre Corneanu, în numele raportorului C. G. Dissescu, în ședința Senatului din 5 februarie 1920. D.S., M.O., nr. 23, 10 februarie 1920, p. 213.

cuvine să fie izolate, ci în strânse legături. Această consacrare s-a făcut simbolizând toți fiii sufletești ai bisericii române, unitatea ei, prin alegerea Prea Sfințitului Miron al Caransebeșului ca mitropolit primat al Ungro-Vlahiei și fiindcă în organizarea dogmatică și tradițională a bisericii ortodoxe române autoritatea supremă este Sfântul Sinod, trebuie ca legea care recunoaște unirea bisericilor să proclame, să spună formal, că această autoritate este Sfântul Sinod al bisericii ortodoxe autocefale a României întregite, care urmează a se desăvârși prin o lege ce va veni la timp, respectând drepturile bisericești ce decurg din această lege fundamentală.

Domnilor senatori, legea de față recunoaște unirea bisericilor ortodoxe ale Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, Banatului, Crișanei și cea din părțile ungurene. Deliberând-o și votând-o, să ne aducem aminte de cuvântul evanghelic: „În casa tatălui meu sunt multe locașuri", fără a pierde speranța că credința, fiind una și nedespărțită, că vremurile fiind schimbate, va veni timpul când unitatea națională va determina o desăvârșită unitate bisericească, dispărând astfel amintiri istorice datorate unor împrejurări dureroase pentru păstrarea naționalității și a credinței strămoșești.

Proiect de lege

Art. unic. Biserica ortodoxă a Basarabiei, Bucovinei, Ardealului, a Banatului, a Crișanei și cea din părțile ungurene se unește pentru vecie cu biserica Vechiului Regat, alcătuind o singură biserică autocefală ortodoxă română, a cărei autoritate supremă este și va rămâne Sf. Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Autocefale a României întregite[327].

3.4. Proiect de lege referitor la mărirea veniturilor județului Suceava (martie 1920)[328]

Expunere de motive

Consiliul general al județului Suceava, în ședința de la 15 octombrie 1919, sesiunea ordinară examinând situația financiară a județului și multiplele nevoi ivite de pe urma stării de război, a constatat [următoarele]: cu actualele venituri nu se pot acoperi toate cheltuielile impuse de bunul mers al serviciului, plăti subvențiile către stat prevăzute de diferite legi, a achita sumele ce datorează pentru diverse cheltuieli, a suporta cheltuielile ce trebuie să se facă cu repararea localurilor, proprietatea județului, mai ales, ale acelora din Plasa Muntele, distruse de inamic etc. și, în consecință, a avizat la găsirea mijloacelor pentru mărirea veniturilor.

---

[327] Referitor la acest proiect de lege, senatorul Nicolae Cotlarciuc a propus, un amendament („organizațiile actuale să rămână neatinse până la legiferarea definitivă"), care nu a fost votat. Vezi interpelarea lui Nicolae Cotlarciuc din 5 februarie 1920.

[328] Acesta a fost prezentat în ședința A.D. (3 martie 1920) și în cea a Senatului (9 martie 1920) și adoptat, în această formă, cu majoritate de voturi (votanți – 180; majoritate regulamentară – 143; bile albe – 176; bile negre – 4). D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 877–878; D.S., M.O., nr. 43, 17 martie 1920, p. 552–553.

Consiliul general al acestui județ, având în vedere că zecimile județene ce se percep de la contribuțiile directe către stat nu numai că nu se pot majora, fiind ajunse la maximum ce se poate impune, dar nici realiza cele existente, decât în mică parte, întrucât o parte din județ a fost ocupată de inamic, gospodăriile distruse, care cu greu se vor reface, a avizat la găsirea altui mijloc de mărirea veniturilor, și anume: impunerea unei taxe de un leu pe metru cub de lemn fasonat (de foc, fasonat în gatere, cioplitură, grinzi, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile din acest județ.

În susținerea impunerii acestei taxe, Consiliul general invocă, între altele, că județul Suceava se află într-o grea și rea situație financiară, cum puține județe din țară o au, că de multe ori statul a fost nevoit să-i dea câte un ajutor bănesc pentru echilibrarea bugetului, care lucru nu se poate perpetua la infinit, urmând ca județul, cu propriile sale resurse, să-și acopere toate nevoile; că trebuie să plătească datoriile contractate pentru diferitele necesități ale bunului mers al serviciului; că are nevoie pentru plata reparațiilor localurilor, proprietatea județului, mai ales acelea din Plasa Muntelui, care au fost distruse de inamic, pentru îmbunătățirea stării sanitare a județului etc.

Prin expunerea ce însoțește decizia Consiliului general al județului Suceava, dată în privința taxei arătată aici, rezultă că impunerea acestei taxe nu aduce o greutate mare populației și se poate încasa fără nicio dificultate.

Prin art. 51 din Legea Consiliilor generale județene, care prevede că atunci când veniturile județelor nu mai sunt suficiente, consiliile generale, pe baza autonomiei județene, pot aviza în găsirea de noi mijloace pentru mărirea lor; [având] în vedere că județul Suceava este un județ muntos în majoritatea lui, este acoperit de păduri, de unde se exploatează anual mari cantități de lemne fasonate, care aproximativ se evaluează la 300 000 metri cubi; [având] în vedere că bugetul zecimilor județului pe exercițiul viitor 1910–1921 este echilibrat pe baza produsului acestei taxe; prin art. 72, alin. 8 al sus-menționatei legi se prevede că în cazul când nici maximul zecimilor nu va fi de ajuns pentru acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii, cum este în cazul de față, guvernul poate propune crearea de noi venituri.

Pentru aceste motive și față de dispozițiile art. 72, alin. 8 din Legea consiliilor generale județene, se aduce la deliberarea d-voastre cuvenitul proiect de lege, întocmit pentru autorizarea județului Suceava [ca] să încaseze, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu de fiecare metru cub de lemn fasonat (de foc, în gatere, grinzi, cioplitură, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile aflate în acest județ.

Ministru de Interne, N. Lupu

Proiect de lege

Art. 1. Județul Suceava este autorizat să perceapă, cu începere de la 1 aprilie 1920, o taxă de un leu de fiecare metru cub de lemn fasonat (de foc, în gatere, grinzi, cioplitură, lețuri, căpriori etc.), ce se exploatează din pădurile aflate în acest județ. Această taxă se va încasa prin administrația financiară respectivă.

Art. 2. Pentru încasarea acestei taxe, statul va percepe veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata

costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntelui, care au fost distruse de inamic; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului.

Art. 3. Produsul acestei taxe se va înscrie între veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntele, care au fost distruse de inamic; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului. Acest articol a fost completat de comitetul delegaților în Parlament: Produsul acestei taxe se va înscrie între veniturile bugetului zecimilor județului, cu începere din exercițiul 1920–1921 și va servi la plata costului reparării localurilor, proprietatea județului din Plasa Muntele care au fost distruse de inamic; la refacerea și clădirea din nou a școlilor de la satele din județ; la refacerea altor localuri din județ, la plata sumelor ce datorează din trecut, la îmbunătățirea stării sanitare a județului, la plata lefurilor funcționarilor județeni și a scumpetei traiului, în fine, la acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii și care nu se pot acoperi din celelalte resurse ale județului.

Art. 4. Toate dispozițiile din lege contrarii celor de față sunt și rămân abrogate.

3.5. Proiect de lege pentru înființarea și instituirea pe lângă Ministerul Justiției a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislația administrativă (3 martie 1920)[329]

D-lor deputați, activitatea relativ scurtă, de abia de trei luni de zile a acestui Parlament, a dovedit că cele mai multe dintre proiectele de legi, și anume atât cele care vin de la onor guvern, cât și acele provenite din inițiativa parlamentară, nu țin seama de faptul că legile pe care le face această Adunare Constituantă trebuie să răspundă necesităților României întregite; ele pleacă de la premise de fapt și de drept existente numai în anumite părți ale României Mari și, prin urmare, aplicarea lor practică nu poate să fie de folos, nu poate să fie utilă trebuințelor și necesităților practice ale României întregite. În consecință, și fiindcă acest lucru s-a relevat în secțiuni, și în special în secțiunea noastră, a doua, din care am onoare să fac parte, m-am gândit că este bine și împreună cu mai mulți d-ni deputați care semnează proiectul de lege, am făcut un proiect de lege pentru înființarea și instituirea, pe lângă Ministerul Justiției, a unei Comisii preparatoare pentru legislație și pe lângă

---

[329] Acest proiect de lege, prezentat din inițiativa deputatului Aurel Morariu, în ședința A.D. din 3 martie 1920, a fost susținut de către deputații: Vasile Lițu, Vasile Marcu, Teofil Simionovici, Ion Zelea-Codreanu, Eudoxiu Gribovski, Constantin V. Morariu, A. C. Cuza, Gheorghe Gârdea, Iosif Vihovici, Aurel Dobrescu, P. B. Chiriță ș.a. După ce a fost supus la vot, proiectul a fost admis. D.A.D., M.O., nr. 52, 5 martie 1920, p. 869–870.

Ministerul de Interne a unei Comisii preparatoare pentru legislaţia administrativă. Ştim că asemenea comisii, pentru studiile preliminare în vederea legislaţiei, s-au instituit; ele, însă, sunt trecătoare, se instituie astăzi de un ministru şi, fiind schimbătoare politica, dispar iarăşi de pe orizontul activităţii publice. Ne-am gândit, însă, să înfiinţăm o organizaţie permanentă, care să facă parte integrantă din organizaţia administrativă a respectivelor ministere, pentru că, mai ales acum, în preajma unificării legislaţiei întregi, în preajma unificării celor patru sisteme de legislaţie pe care le avem în vigoare în cuprinsul României Mari, aceste lucrări să aibă o continuitate, un sistem şi o ordine în vederea legislaţiilor unitare [pe] care trebuie să le dăm României Mari. Aşa fiind, am onoarea să depun acest proiect de lege, prevăzut cu expunerea de motive corespunzătoare şi semnat de mai mulţi d-ni deputaţi, al cărui cuprins este:

Expunere de motive

Cu prilejul discuţiilor şi lucrărilor în secţiunile acestei Camere, s-a constatat de către mulţi d-ni deputaţi că cele mai multe dintre proiectele de lege aduse de onor guvern sau provenite din iniţiativă parlamentară nu ţin seama de necesităţile României Mari întregi, ci vizează şi soluţionează numai probleme de actualitate din anume părţi, din anume provincii ale României întregite. Unele dintre aceste proiecte de legi, intenţionând să dea dezlegare unei anume probleme pentru tot cuprinsul de azi al României, pleacă, totuşi, de la principii şi instituţii de drept, în fiinţă numai în anumite legiuiri, neţinând seama de faptul că aplicarea lor practică nu poate fi posibilă şi de folos decât în acele părţi ale statului român, pe ale căror legi deja în fiinţă se întemeiază. De fapt, guvernul central, preocupat continuu de multiplele probleme de activitate aparţinătoare mai mult Vechiului Regat, abia găseşte timp să le dea soluţiile cuvenite.

Practica vieţii parlamentare o au mai mulţi parlamentari vechi şi, dintre aceştia, mai ales cei din Vechiul Regat, şi deci proiectele care ni se prezintă sunt de cele mai multe ori inspirate de necesităţile regionale ale Vechiului Regat şi întemeiate pe legiuiri aici în fiinţă. Noile ţări dezrobite ar trebui, deci, să colaboreze la unificarea legislativă şi administrativă şi prin activitatea reprezentanţilor trimişi de acele provincii în acest Parlament. Dar, în actuala organizaţie a activităţii parlamentare şi sub regimul regulamentului intern în vigoare, nu este dată posibilitatea de a studia şi adânci în secţiunile sau chiar în plenul Camerei toate problemele şi aspectele de interes public ale României întregite şi a crea legi care să răspundă trebuinţelor tuturor românilor. Credem, deci, că e necesar ca pe lângă Ministerul de Justiţie să se înfiinţeze şi să se instituie o Comisie permanentă pentru legiferarea justiţiară, iar pe lângă Ministerul de Interne o Comisie permanentă pentru legiferarea administrativă. Aceste comisii vor fi chemate a aduna, aranja şi studia tot materialul de date şi informaţii necesare legiferării, a revizui şi pregăti toate proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa, desfăşurând această activitate în vederea noilor legi, a modificării sau unificării legiuirilor existente. Ambele comisii pentru legiferare vor funcţiona în mod permanent, neafectate în alcătuirea, existenţa şi lucrările lor prin

fluctuațiile vieții politice interne. Ele vor lua succesiunea comisiilor răzlețe similare, precum este cea pentru reformă administrativă, instituită de d-l ministru de Interne [Nicolae Lupu] și altele la fel, dând ființă unor oficii permanente chemate a lucra într-o sistematică și ordonată continuitate.

Lucrările comisiilor pentru legiferare vor fi la dispoziția guvernului și a Corpurilor legiuitoare care, firește, vor avea facultatea de a le utiliza sau ba. Credem că mai ales astăzi, când ne găsim în pragul unificării celor patru sisteme de legiuiri încă în vigoare în cuprinsul României Mari și când e de prevăzut că lucrările și studiile în vederea unificării, ca și experiențele pe care ni le vor aduce aplicările practice ale noilor legiuiri, vor reclama o muncă intensă și bine organizată, prin un șir întreg de ani, necesitatea absolută și urgentă a unor astfel de organe este evidentă. Propunem, deci, onor Camerei următorul proiect de lege, cerând a i se acorda urgența.

Proiect de lege pentru înființarea unor comisii permanente
pentru legiferarea justițiară și administrativă

Art. 1. Pe lângă Ministerul de Justiție se înființează și se instituie o Comisie permanentă pentru legiferarea justițiară, iar pe lângă Ministerul de Interne o Comisie permanentă pentru legiferarea administrativă. Aceste comisii fac parte integrantă din organizația administrativă a respectivelor ministere.

Art. 2. Comisiile pentru legiferare vor aduna, aranja și studia tot materialul de date și informații necesare legiferării, vor revizui și pregăti toate proiectele de legi în legătură cu organizarea statului în totalitatea sa.

Art. 3. Orice comisii instituite anume pentru anchete și studii pregătitoare în vederea viitoarelor legiferări încetează de a mai ființa și funcționa în ziua promulgării acestei legi, toate lucrările lor de până aici trecând asupra comisiilor înființate prin prezenta lege.

Art. 4. Membrii acestor comisii sunt membrii numiți de guvern și membrii delegați de amândouă Adunările Corpurilor Legiuitoare. Jumătate din numărul membrilor fiecăreia din aceste două comisii va fi numită de guvern, iar restul se va repartiza în număr egal asupra celor două Adunări ale Parlamentului. Membrii numiți de guvern vor fi retribuiți prin diurne.

Art. 5. La numirea membrilor ca și [la] delegarea lor, guvernul sau Adunările Corpurilor Legiuitoare vor avea în vedere ca din toate provinciile Regatului Român întregit să fie numiți sau delegați specialiști din toate ramurile vieții, precum și cunoscători în ale tehnicii de legiferare.

Art. 6. În cazul dizolvării Parlamentului întreg sau a uneia din Adunări, comisiile pentru legiferare își vor continua lucrările lor cu numărul de membri delegați de Corpurile legiuitoare care își vor fi păstrat calitatea de parlamentari.

Art. 7. Lucrările comisiilor pentru legiferare vor fi la dispoziția guvernului și a Corpurilor Legiuitoare. Ele nu vor prejudicia întru nimic drepturilor de legiuitor ale Parlamentului.

Art. 8. Un regulament special va prevedea în amănunte punerea în aplicare a acestei legi, organizația și modul de funcționare pentru legiferare.

D-lor deputaţi, în legătură cu propunerea înfiinţării acestei Comisii pentru legislaţie, am şi o propunere de ordin practic şi cred că şi de folos pentru viaţa Parlamentului nostru, şi anume: să se înfiinţeze pe lângă acest Parlament o bibliotecă. Poate că există, în teorie, şi chiar este prevăzută în regulamentul Camerei, ştiu aceasta, dar de fapt nu există. Cred că este timpul să avem şi noi cărţile necesare la dispoziţie pentru ca atunci când se discută o lege, să se ştie unde să se găsească un argument pro sau contra. Am aici şi propunerea concretizată, pe care vă rog să dispuneţi a se trimite la secţiuni.

Propunere

În timpul relativ scurt de când funcţionează acest Parlament ni s-au prezentat o serie de proiecte de legi răspunzând atâtor necesităţi ale vieţii statului nostru. Lucrările prezentate au fost supuse studiului membrilor acestei onorate Camere, atât în secţiuni, cât şi în plen. Pe lângă alte dificultăţi ce le-am întâmpinat în discuţiile urmate şi hotărârile ce trebuie să [le] luăm, s-a remarcat ca una din cele mai importante lipsa cu desăvârşire a mijloacelor materiale cele mai necesare, adică a unei biblioteci, a cărţilor, diferitelor codificaţii astăzi încă în vigoare în cuprinsul României Mari, a diferitelor reviste şi publicaţii periodice din ţară şi străinătate, indispensabile unei serioase lucrări de legiferare, cum trebuie să fie aceea pe care o vom da ţării. Propunem, deci, să se înfiinţeze o bibliotecă a Camerei. Să se pună la dispoziţia d-lor deputaţi toate codurile, colecţiile de legi, ordonanţe etc., cuprinzând cele patru sisteme de legiuiri încă în vigoare în cuprinsul statului român. Să se întocmească şi să se întreţină o sală de lectură pentru Cameră, în care să stea la dispoziţia d-lor deputaţi toate registrele şi publicaţiile periodice interne şi externe. [Această propunere a fost susţinută de către deputaţii: Iorgu G. Toma, Vasile Bodnărescu, Nicolae Andrei, Aurelian Moldovanu, Ştefan Meteş, Iosif Vihovici, Gheorghe Gârdea ş.a. Propunerea a fost supusă la vot şi a fost admisă].

3.6. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina[330]

3.6.1. *Decretul-lege agrară nr. 3 871 din 6 septembrie 1919*

D-le preşedinte, Decretul-lege agrară pentru Bucovina, apărut în „Monitor", la 6 septembrie 1919, n-a primit încă ratificarea din partea Corpurilor legiuitoare;

[330] Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituţiei, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea unor legi (distincte, dar care aveau, în esenţă, un caracter unitar) referitoare la Basarabia (6 martie 1920), Regatul României (17 iulie 1921) şi Transilvania (30 iulie 1921). În ceea ce priveşte Bucovina, a fost emis Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în şedinţa Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor (s-a supus la vot urgenţa pentru această lege şi s-a respins). Vezi D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, prezentat de către Ifrim Popescu, în şedinţa A.D. din 20 iulie 1921 şi adoptat la 30 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455. În această anexă prezentăm ambele proiecte de lege, din 1919 şi 1921.

instigatori de tot felul cutreieră Bucovina şi tulbură liniştea populaţiei, spunându-i că legea agrară se va modifica în paguba ţărănimii. Pentru a pune capăt aceste stări de nesiguranţă, am onoarea a prezenta onoratului Senat, din iniţiativă parlamentară, Decretul-lege pentru Bucovina, spre ratificare. Şi aceasta din motivul că onor guvernul n-a venit încă până acum cu propunerea ca acest Decret-lege agrară să fie ratificat[331]. Totodată, cer urgenţa pentru propunerea mea. Iată expunerea de motive şi Decretul-lege a cărei ratificare o cerem.

Expunere de motive

Situaţia economică a ţărănimii din Bucovina reclamă imperios o reformă a repartizării pământului cultivabil. În ultimii 20 de ani, zeci de mii de ţărani bucovineni, lipsiţi de pământ şi neaflând loc de muncă în industrie, au părăsit ţara spre a-şi căuta norocul în America. De la 1907 încoace, de când s-a introdus în Bucovina votul universal, ţărănimea n-a pierdut nicio ocazie fără de a cere mereu parcelarea moşiilor de mână moartă, cum şi [cele] ale proprietăţii mari. Înfăptuindu-se unirea Bucovinei cu Patria Mumă, în momentul când, atât în Vechiul Regat, cât şi în Basarabia, reforma agrară era în curs, ea nu putea fi amânată nici în Bucovina, unde lipsa de pământ cultivabil este, în general, mai simţitoare ca în orice altă parte.

Din suprafaţa totală a Bucovinei, de 1 040 000 ha, sunt: păduri – 437 500 ha (43 procente); teren neproductiv – 198 500 ha (19 procente); teren arabil – 255 108 ha (25 procente); fâneţe şi păşuni – 148 962 ha (13 procente). Din terenul arabil, fâneţe şi păşuni, în întindere de 404 070 ha, 98 000 ha se află în posesia a 412 proprietari, cu proprietăţi de la 50 ha în sus. 40 300 ha se află în posesia Fondului Religionar; 18 212 ha – în posesia comunelor; 5 200 ha – în posesia sesiilor preoţeşti; 5 450 ha – în posesia a 430 neţărani, capi de familie, repartizat după cum urmează: 55 766 capi de familie: mai puţin de 1 ha; 34 731: de la 1 la 2 ha; 14 290: 2–3 ha; 8 002: 3–4 ha; 4 372: 4–5 ha; 8 190: 5–10 ha; 1 913: 10–20 ha; 938: 20–50 ha. Urmând să fie împroprietăriţi cei cu o proprietate mai mică de 4 ha, adică aproximativ 112 000 capi de familie şi adăugând la aceştia cam 8 000 muncitori agricoli fără nicio proprietate, e evident că terenul expropriabil de aproximativ 100 000 ha nu ajunge pentru a împroprietări pe toţi nevoiaşii.

Scopul reformei agrare în Bucovina este de a ajuta pe cei ce au suferit mai mult de pe urma războiului şi pe cei mai vrednici, care dispun măcar cât de cât de mijloacele necesare pentru purtarea unei mici gospodării. Astfel se va putea ajuta măcar în parte ţărănimea, până ce va fi dată posibilitatea de a coloniza ţăranii bucovineni în acele părţi ale României Mari unde există un plus de pământuri agricole şi până ce capitalurile ce vor rezulta de pe urma exproprierii vor crea o

---

[331] În timpul şedinţe parlamentare a avut loc un schimb de replici referitor la această problemă: „Constantin Coandă, preşedinte de şedinţă: Aţi consultat, d-le Nistor, tabloul decretelor-legi depus de d-l prim-ministru spre ratificare? I. Nistor: N-am primit acest tablou, însă ştiu că legea agrară a Bucovinei nu figurează în el. N. Cărtianu: Am fost la cancelarie, am întrebat pe d-l director al cancelariei şi mi-a spus că acest tablou s-a dat la tipărit". D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217.

industrie care va putea valorifica puterea de muncă a acelora care nu vor avea ogorul propriu.

Acestea sunt motivele care ne-au condus la alcătuirea proiectului de lege de faţă, bazat pe aceleaşi principii care au necesitat reforma agrară în Vechiul Regat, Basarabia şi Transilvania, asupra cărora e superflu să mai insistăm.

Modificări la articole

Art. 4. S-au suprimat din categoria terenurilor ce nu vor fi lovite de expropriere „locurile de arie şi parcelele pe care se află clădiri", întrucât primele ar putea da naştere la interpretări abuzive, iar cele din urmă sunt cuprinse în cuvintele „locuri de fermă", care rămân. La fel a fost suprimată propoziţia: „Scutite sunt de expropriere şi terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic" etc., trecând la art. 22. La art. 4 s-au mai adăugat ca terenuri ce vor fi scutite de expropriere: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna şi Suceviţa, aceasta pentru că s-a avut în vedere caracterul de importante monumente istorice şi de sălaşuri de odihnă ale domnilor Moldovei ale acestor mănăstiri. De altfel, toate posesiunile acestor trei mănăstiri nu trec peste 100 ha.

Art. 5 devine art. 6, iar ca art. 5 a fost intercalat următorul: „Nu vor fi expropriate pădurile Fondului Religionar, afară de părţi mărginaşe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrişare a terenului necesar pentru întemeierea de gospodării ţărăneşti şi islazuri comunale".

Art. 6 din Decretul-lege din 6 septembrie 1919 se desfiinţează, întrucât legile în vigoare în Bucovina cuprind dispoziţii de acelaşi sens, atât privitoare la subsol, cât şi la drepturile de apă.

La art. 7, I, lit. a, se modifică textul precum urmează: „Proprietăţile rurale ale acelor persoane care..." etc., înlocuindu-se cuvintele „străinilor, considerându-se ca străini persoanele...". La acelaşi articol, lit. d, se suprimă cuvintele: „şi celor incapabili de a gospodări înşişi", pentru a nu se da ocazii la interpretări greşite.

Art. 7, II, lit. a se înlocuieşte în modul următor: „Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăţilor particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 ha pământ cultivabil". Totuşi, proprietarii care posedă pe proprietăţile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 ha, după scara următoare (urmează scara). „Proprietarul are dreptul să-şi aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se cerinţele economice ale interesaţilor".

La art. 7, II, lit. b se suprimă cuvintele: „după o scară progresivă" şi se înlocuieşte cuvântul „raport" cu „proporţie", lăsându-se astfel dreptul Comisiei agrare respective de a stabili porţiunea expropriabilă, fără a o lega de forma rigidă a unei a doua scări progresive. Din alineatul penultim se elimină fraza: „Maximul proprietăţii nelovite de expropriere va trece peste 250 ha".

Art. 10, alin. 2 se elimină cu totul.

La art. 11 se înlocuiesc cuvintele „acestui decret-lege" cu „decretul-lege citat".

La art. 13 se adaugă la sfârşit cuvintele: „După cursul oficial al coroanei, la data publicării Decretului-lege citat, 6 septembrie 1919".

La art. 18 se înlocuiesc cuvintele: „acestui decret-lege" cu „acestei legi".

La art. 21 se modifică textul: „Loturile întregi sunt la ţară de 4 ha", dându-se forma: „Loturile întregi sunt la ţară de până la 4 ha", aceasta avându-se în vedere că în anume locuri nu se vor putea da loturi întregi de 4 ha, fiind lipsă de teren.

La art. 21, alin. 2 se elimină în întregime.

La art. 22 se adaugă la cuvântul „parohii", precizarea „ort.-or" şi la sfârşit, după cum am amintit la art. 4, următoarele cuvinte: „şi posturile sistematizate ale personalului silvic al statului, care face serviciul la ocoalele silvice, şi anume: personalul superior, cu un lot şi jumătate şi cel inferior, cu un lot".

La art. 26 s-a modificat termenul de plată [de] 40 ani, pentru a fi în concordanţă cu termenele de plată din legile agrare [ale] celorlalte ţări româneşti.

La art. 27 s-au suprimat cuvintele: „donaţie sau", desfiinţându-se astfel transmiterea lotului prin donaţii, care ar putea da loc la abuzuri. La sfârşitul articolului s-au adăugat cuvintele: „Despre această restricţie se va face menţiune în registrele funciare".

La art. 30 se modifică sfârşitul în următorul mod: „asupra cărora nu poate fi admisă vânzarea silită", aceasta pentru a se scuti, cel puţin în parte, drepturi deja câştigate.

La art. 32 s-au adăugat cuvintele: „al instanţelor judecătoreşti civile" şi s-a înlocuit cuvântul „judecătorie" cu „instanţă".

În art. 33 s-au suprimat toate amănuntele care arătau schimbarea institutului Banca Ţării în Banca Regională din Cernăuţi, întrucât, între timp, s-a publicat Decretul-lege de transformare al acestei instituţii[332].

Art. 34 a fost înlocuit prin textul prezent, întrucât numai în aceste condiţii înfăptuirea reformei agrare se va putea asigura.

La art. 35, lit. b s-a înlocuit cuvântul „judeţeană" cu „judecătorească".

La art. 40 se elimină cuvintele: „şi împrumuturilor ce au să se ia pe ele".

La art. 54, alin. 1, se suprimă cuvintele: „cu amortizarea prealabilă a administraţiei" şi la alin. 2 se adaugă după „fiecare proprietate scoasă la vânzare" cuvintele „dacă trece de 5 ha".

La art. 55 se suprimă propoziţia finală.

La art. 56 se înlocuiesc cuvintele: „ţărani lucrători de pământ" cu cuvântul „agricultori".

Ţinem să observăm că proiectul acesta de lege este alcătuit în înţelegere cu toate părţile interesate.

Legea de reformă agrară pentru Bucovina, decretată prin Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se ratifică cu modificarea art. 4–7, 11, 13, 18, 21, 22, 26, 27, 30, 32, 35, 40, 54, 54–56.

---

[332] Banca Ţării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuţi, primind o altă organizare. M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

Capitolul I
Exproprierea

Art. 1. În conformitate cu dispozițiile art. 365 al Codului Civil în vigoare în Bucovina se declară expropriate, pentru cauză de utilitate publică și pentru a spori întinderea proprietății țărănești, terenurile cultivabile în măsura și condițiile cuprinse în legea de față.

Art. 2. Se socotește ca pământ cultivabil, în înțelesul legii de față, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fâneață și pășuni, precum și oricare alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuințat cu folos pentru producții agricole.

Art. 3. Exproprierea este declarată deplin drept pe ziua publicării Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 și obiectele expropriabile sunt lovite de indisponibilitate în aceeași zi, fără îndeplinirea niciunei alte formalități.

Art. 4. Nu vor fi lovite de expropriere și nici nu vor fi socotite în întinderea suprafețelor de expropriat: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița, apoi, la exproprierile parțiale, locurile de ferme, conacul cu grădina, viile, grădinile cu zarzavaturi și pomi roditori și stabilimentele industriale, cu terenul strict necesar pentru folosirea lor, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată. Aceste terenuri se vor stabili de Comisia agrară de ocol.

Art. 5. Nu vor fi expropriate pădurile Fondului Religionar, afară de părți mărginașe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrișare a terenului necesar pentru întemeierea gospodăriilor țărănești și islazuri comunale și pământul de hrană al personalului silvic al Fondului, și anume un lot și jumătate pentru fiecare post superior sistematizat și un lot pentru fiecare post inferior și aceasta numai pentru personalul exterior.

Art. 6. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterului imobilului expropriat.

Art. 7. Se declară expropriată:

I. În întregime: a) Proprietățile rurale ale acelor persoane care până la 1 august 1914 nu aveau indigenatul în una din comunele Bucovinei sau nu sunt cetățeni români; b) Proprietățile rurale ale tuturor persoanelor juridice, de drept public sau privat, fără a considera niciun fel de clauză care oprește înstrăinarea lor, orișicare ar fi domiciliul sau terenul lor de activitate; c) Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie moșiile ale căror proprietari au petrecut în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, mai mult de jumătate de an afară de hotarele României întregite, fără motive binecuvântate; d) Proprietățile rurale care între anii 1901–1919 au fost arendate prin mai mult de nouă ani, exceptând proprietățile minorilor. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriază o parte de întindere egală din corpul întreg al proprietății, restul cade sub dispozițiile alin. II al acestui articol; e) Proprietățile interzișilor și curanzilor, întrucât nu au descendenți. Pădurile tuturor acestor categorii expropriate în întregime trec în proprietatea statului.

II. a) Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăților particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 hectare pământ cultivabil. Totuși, proprietarii care posedă pe proprietățile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 hectare, după scara următoare:

Proprietăţi (ha)	Proprietate rămasă (ha)
100	100
105	104,6
110	109
115	113,2
120	117,3
125	121,1
130	124,9
135	128,5
140	132,0
145	135,3
150	138,6
155	141,7
160	144,7
165	147,6
170	150,5
175	153,2
180	158,9
185	158,4
190	168,9
195	163,4
200	165,7
210	170,2
220	174,5
230	178,5
240	182,3
250	185,9
260	189,4
270	192,7
280	195,8
290	198,8
300	201,7
320	207,1
340	212,1
360	216,6
380	220,9
400	224,8
420	228,5
440	232,0
460	235,3
480	238,4
500	241,2
525	244,6
550	247,8
557	249,0
600	250,0
şi peste 600	250,0

Proprietarul are dreptul să-şi aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se şi cerinţele economice ale interesaţilor. Dacă, însă, ocupaţia principală a proprietarului nu este agricultura şi nici părinţii lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 4 ha. Asupra împlinirii condiţiilor va decide Comisia agrară de ocol. Proprietăţile lovite de expropriere, conform scării precedente, nu cad sub sancţiunile acestei dispoziţii. b) Proprietăţile rurale cultivabile ale comunelor rurale şi urbane, în proporţie cu trebuinţele de imaş ale locuitorilor acelor comune.

Art. 8. Statul are dreptul de a rezerva din obiectele expropriate terenurile care au sau cărora li s-ar putea da o destinaţie de interes obştesc.

Art. 9. Întinderea proprietăţilor din punct de vedere al exproprierilor se va socoti după 1918, data alipirii Bucovinei în România.

Art. 10. Mai multe proprietăţi ale aceluiaşi proprietar, precum şi proprietăţile stăpânite în indiviziune, se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarii sau coproprietarii să-şi aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere, acolo unde e mai puţină lipsă de pământ pentru împroprietărire.

Art. 11. Toate obiectele expropriate trec, cu ziua publicării Decretului-lege, în proprietatea statului, formând Fondul de pământ bucovinean al statului, libere de orice sarcini, acestea fiind desfiinţate de drept (art. 16).

Art. 12. Contractele de arendă ale moşiilor supuse exproprierii se desfiinţează deplin drept pentru partea expropriată, deducându-se proporţional şi arenda. Dacă porţiunea expropriată trece de 25% din întinderea totală a moşiei, arendaşul şi proprietarul sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele de arendă făcute pentru moşiile în care arendaşii nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desfiinţării contractelor aici amintite, nu vor rezulta pretenţii de daune interese.

Capitolul II
Despăgubirile

Art. 13. Proprietarii vor fi despăgubiţi pentru obiectele expropriate, pe baza preţurilor ce au existat înainte de război, după categorii şi calităţi de pământ, determinându-se preţul prin orice elemente de apreciere în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, ca: preţul de vânzare al pământului în localitate şi vecinătate, preţul normal de arendare, taxarea făcută de instituţii de credit sau media preţului de arendă al ultimilor cinci ani înainte de război, înmulţit cu 20. Socoteala se va face în lei, după cursul oficial al coroanei la data publicării Decretului-lege citat, la 6 septembrie 1919.

Art. 14. Deodată cu preţul obiectelor expropriate se va determina şi partea restantă din dările publice şi din sarcinile tabulare, precum şi despăgubirile pentru investiţii şi ameliorări făcute, dacă valoarea acestora nu se poate computa [socoti împreună] cu preţul obiectului expropriat.

Art. 15. Servituţile care, în urma exproprierii, şi-au pierdut rostul lor economic, se vor desfiinţa fără niciun echivalent. Alte servituţi desfiinţate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu 5%. Pentru exploatarea părţilor neexpropriate, inclusiv instalaţiile industriale, se pot constitui servituţi noi.

Art. 16. Toți cei ce au sau pretind drepturi de orice fel asupra părții de pământ expropriat, nu le pot exercita decât asupra prețului în numerar sau obligațiilor funciare consemnate ca preț. Dacă asupra proprietății expropriate se găsesc creanțe ipotecare, ele, prin derogare de la lege sau convenție, rămân de drept desființate asupra porțiunii expropriate, iar drepturile creditorilor se exercită numai asupra prețului în obligații funciare consemnate la judecătorie. Ele continuă, însă, a subzista proporțional asupra părții ipotecate rămasă expropriatului în condițiile actului de ipotecă. Partea proporțională din creanța ipotecară care revine creditorului pentru partea expropriată se declară eligibilă. Ea se va plăti din obligațiile funciare consemnate, socotindu-se valoarea nominală drept o valoare egală în numerar, conform cursului legal al valutei. Tot în obligații funciare socotite astfel se vor achita orice dobânzi datorate până în ziua consemnării. Din acea zi, procentele convenționale încetează, creditorul neavând dreptul decât la cupoanele obligațiilor funciare. Diviziunea, restrângerea şi radierea creanței se va determina de judecătoria situației imobilului, la care se va depune prețul despăgubirii în numerar sau în obligații funciare.

Art. 17. Despăgubirile şi echivalentul sarcinilor desființate se vor plăti în numerar sau în obligații funciare emise de stat, amortizabile prin tragere la sorți şi purtătoare de dobânzi de 5%, valoarea lor nominală socotindu-se ca valoare reală.

Art. 18. Plata se va face îndată ce vor fi îndeplinite formalitățile de expropriere şi împroprietărire conform acestei legi.

Art. 19. Ea va urma la mâna celor în drept, dacă persoanele respective se pot constata din cărțile funciare şi dacă proprietatea e liberă de sarcini. La caz contrar, întreaga despăgubire se va depune la judecătorie.

Capitolul III
Împroprietărirea

Art. 20. Clădirile şi instalațiile, dacă proprietarul, întrucât este cetățean român, nu le reclamă pentru sine, apoi terenurile necultivabile a[le] proprietăților expropriate în total, rămân la dispoziția statului, urmând a se taxa conform art. 13. Celelalte obiecte expropriate, întrucât nu rămân rezervate pentru utilitate publică, se vor împărți în loturi între capii de familie care muncesc pământul înşişi sau numai cu ajutorul membrilor familiilor lor, apoi parohiilor ort.-or., ca sesie pentru preoți şi cantori, şcolilor, ca teren de experiențe agricole, personalului silvic, ca loc de hrană şi comunelor, ca imaş.

Art. 21. Loturile țărăneşti sunt loturi de completare, loturi întregi şi loturi de colonizat. Loturile întregi sunt la țară de până la 4 hectare; la munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 hectare. a) La loturile de completare au drept țăranii din comuna obiectului expropriat sau din comunele apropiate, țărani care au o proprietate mai mică de 4 hectare; b) Loturile întregi se vor da țăranilor capi de familie, fără nicio proprietate sau acelora care, neputând primi lot de completare în comuna proprie, de bună voie doresc să se colonizeze, după ce se vor fi satisfăcut toate cererile de loturi de completare, de sesie, pământ

pentru şcoală, pentru personalul silvic şi imaş; c) Ţăranii care doresc să fie colonizaţi aiurea, vor primi loturi de colonizare de 5 hectare. În toate cazurile vor avea precădere: 1) Cei ce au luat parte la război, preferându-se în prima linie cei ce au luptat pentru întregirea neamului, apoi familiile celor căzuţi sau invalizii. 2) Cei despăgubiţi pe urma războiului. Cei ce fără motive s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum şi cei ce au comis acte de duşmănie faţă de statul român sau naţiunea română nu vor fi luaţi în considerare la împroprietărire.

Art. 22. Se vor împroprietări, de asemenea, parohiile ort.-or., şi anume: de fiecare loc sistematizat de preot, câte două loturi întregi, de cantor, un lot întreg, apoi şcolile rurale, câte un lot întreg, ca pământ de experienţe agricole.

Art. 23. Lotul acordat se va da celui în drept, ca proprietate individuală, printr-un contract de vânzare şi cumpărare, încheiat între Banca regională, în calitate de mandatară legală a Fondului bucovinean de pământ al statului, [pe] de o parte, şi cumpărător, [pe] de altă parte.

Art. 24. Preţul de vânzare va cuprinde: a) Plata pentru întreaga suprafaţă a loturilor determinate pe hectare; b) Cota pentru deschidere de comunicaţie, care rezultă din repartizare pe hectar asupra tuturor loturilor formate din aceeaşi comună politică; c) Cota cheltuielilor ce rezultă din operaţiile de expropriere şi împroprietărire.

Art. 25. Pentru a uşura pe sătenii împroprietăriţi la întemeierea gospodăriei lor şi la plata pământului, statul va contribui cu o sumă de 35% din preţul de expropriere.

Art. 26. Preţul de vânzare fixat se va putea plăti, în total sau în parte, în numerar, la iscălirea contractului, iar restul, respectiv întreaga sumă, se va intabula ca împrumut ipotecar în primul rang pe lotul vândut amortizabil în 40 ani, cu 5%, adăugându-se la aceasta cheltuielile de regie ale băncii.

Art. 27. Până la amortizarea deplină a întregului împrumut şi în niciun caz înainte de 10 ani de la cumpărare, cumpărătorul sau succesorul său nu are dreptul de a-l împărţi, vinde, ipoteca sau amaneta, sub nicio formă, lotul cumpărat, admisă fiind numai transmiterea prin moştenire, în care lotul întreg va trece cu toate sarcinile lui. Despre această restricţie se va face menţiune în registrele financiare.

Art. 28. În caz de înstrăinare, fie chiar prin execuţie silită, lotul nu va putea trece în alte mâini decât ale altui ţăran agricultor, preferându-se cei arătaţi în art. 21 sau în proprietatea Fondului bucovinean de pământ al statului, care îl va da cât de curând, prin acte de vânzare sau arendare, unui ţăran agricultor român.

Art. 29. Actul de vânzare va avea toate condiţiile legale ale unui act sub semnătură privată (art. 32 din Legea funciară). În act se vor aminti şi restricţiile prevăzute în art. 27 al acestei legi şi se va nota în Cartea funciară.

Art. 30. Pentru toţi ţăranii agricultori împroprietăriţi sau neîmproprietăriţi se declară minim de existenţă un hectar de pământ, precum şi casa şi celelalte clădiri ce s-ar găsi pe acest pământ. Vânzarea silită a acestui imobil este exclusă, admisă fiind numai administrarea silită pentru dări, prime de asigurare contra focului, creanţe provenite din delicte şi pretenţii de alimentare. Drepturile câştigate de creditori înaintea publicării acestei legi vor fi respectate. Dispoziţiile detaliate pentru punerea în aplicare a acestui articol se vor stabili prin ordonanţă ministerială.

Capitolul IV
Luarea şi darea în seamă

Art. 31. Luarea în seamă a obiectelor expropriate începe după promulgarea decretului-lege citat; până la luarea în seamă, proprietarului expropriat îi rămâne folosinţa obiectelor acestora, cu toate drepturile şi datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operaţiile inginerului hotarnic şi ale organelor însărcinate cu parcelarea obiectelor. Dacă pe pământul dat în stăpânirea sătenilor sunt semănături şi arături, proprietarul are dreptul la valoarea cheltuielilor făcute. Stabilirea se va face în conformitate cu preţurile locale, prin bună învoială între interesaţi. În caz de neînţelegere, va hotărî definitiv Comisia agrară centrală.

Art. 32. Luarea în seamă a obiectelor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act al instanţelor judecătoreşti civile; instanţa competentă, la cererea băncii, va închide, relativ la aceste obiecte, orice acţiune sau urmărire; orice drept pretins se poate exercita numai asupra despăgubirii determinante.

Capitolul V
Organele pentru înfăptuirea reformei agrare

Art. 33. Operaţiile financiare şi tehnice ce vor urma din executarea acestei legi se vor face de către Banca regională din Cernăuţi.

Art. 34. Pentru înlesnirea măsurilor de expropriere şi împroprietărire, statul va pune la dispoziţia Băncii regionale din Cernăuţi suma de 20 000 000 lei, rambursabilă din sumele ce se vor încasa de la cei împroprietăriţi.

Art. 35. Pentru înfăptuirea reformei agrare se instituie: a) Comisii agrare, câte una de fiecare comună; b) Comisia agrară centrală, cu reşedinţa la Cernăuţi.

Art. 36. Comisia agrară comunală, care va purta numele comunei în care funcţionează, se compune din doi intelectuali din comună (preot, învăţător etc.), numiţi de prefect, din primarul comunei, doi săteni agricultori, doi acei agricultori ce au mai puţin de 4 ha, având ei şi doi locţiitori şi un reprezentant al proprietarilor, ale căror moşii sunt luate în vedere să se exproprieze în favorul locuitorilor acelei comune. Preşedintele comisiei este unul din cei doi intelectuali ieşiţi la sorţi în faţa prefectului. Preşedintele convoacă comisia de câte ori este necesar; ea decide cu majoritatea voturilor celor prezenţi, trebuind să fie de faţă majoritatea din comisie.

Art. 37. Comisia comunală formează tabloul tuturor capilor de familie cu mai puţin de 4 ha, notând mărimea proprietăţii fiecăruia, numărul şi vârsta copiilor, note de ordin moral şi situaţia ce a creat-o fiecăruia războiul, adună cererile de la toţi cei ce doresc să fie împroprietăriţi şi trimite tabloul în copie şi cererile în original Comisiei agrare de ocol, împreună cu propunerile făcute privitor la terenurile de expropriat şi împroprietărit.

Art. 38. Comisia agrară de ocol se compune, sub prezidiul unui judecător, dintr-un reprezentant al administraţiei Bucovinei, un reprezentant al Băncii regionale, un expert agricol, un proprietar expropriat, un inginer hotarnic şi doi ţărani, cu toţii numiţi de administraţia Bucovinei, numindu-se pentru fiecare membru şi un substitut.

Art. 39. Comisia agrară de ocol se întruneşte la invitarea preşedintelui, adresată fiecărui membru, de câte ori şi unde este necesar şi poate lua decizii dacă sunt de faţă, afară de preşedinte, cel puţin patru membri; deciziile se iau cu majoritatea absolută a voturilor membrilor prezenţi. Votul preşedintelui prevalează în caz de paritate.

Art. 40. Comisia agrară de ocol determină obiectele expropriate, considerând dorinţa proprietarilor ca să-şi aleagă partea care le-a rămas într-un singur complect, destinaţia pe destinatarii şi mărimea loturilor ce au să se formeze, apoi sarcinile şi servituţile ce se menţin, preţul obiectelor expropriate şi echivalentul sarcinilor desfiinţate, precum şi preţul loturilor formate.

Art. 41. Asupra deliberărilor se vor dresa [întocmi] procese-verbale iscălite de toţi membrii prezenţi; terminându-se operaţiunile într-o comună, rezultatele se vor depune de Comisia agrară de control la primărie, spre cunoştinţa celor interesaţi.

Art. 42. În contra deciziilor Comisiei, interesaţii pot face apel, în termen de 14 zile de la data depunerii rezultatelor la primărie, la Comisia agrară centrală.

Art. 43. Comisia agrară centrală îşi are sediul la Cernăuţi şi se compune, sub prezidiul unui membru al Curţii de Apel, din: trei reprezentanţi ai administraţiei Bucovinei, trei judecători, trei reprezentanţi ai Băncii regionale, trei experţi agricoli, trei proprietari expropriaţi (un reprezentant al autorităţii bisericeşti şi doi ai proprietarilor mari) şi şase ţărani, cu toţii numiţi de ministrul delegat; tot pentru câte trei membri din aceeaşi categorie se va numi câte un substitut.

Art. 44. Comisia agrară centrală se întruneşte la invitarea preşedintelui sau locţiitorului, trimisă fiecărui membru, împreună cu ordinea zilei; ea poate lua decizii dacă pe lângă convocator este de faţă majoritatea absolută a membrilor.

Art. 45. Ea dirijează întregul mers al operaţiilor agrare şi judecă toate neînţelegerile şi nemulţumirile provenite din ele, putând proceda şi din oficiu.

Art. 46. Chestiunile de interes general se deliberează în plen, iar cele care se referă la interese particulare, se judecă în senate compuse de preşedintele sau locţiitorul comisiei, din câte un membru din fiecare categorie amintită la art. 43, prezidând membrul judecător. Contra deciziilor luate în senate se poate înainta recurs în plen în termen de opt zile de la înmânarea deciziei. În chestiunea preţului, însă, se va rosti în ultimă instanţă, dacă părţile nu se mulţumesc cu hotărârea Comisiei agrare centrale, Curtea de Apel din Cernăuţi.

Art. 47. Deciziile Comisiei agrare centrale luate în plen sunt definitive.

Capitolul VI
Operaţiile de parcelare

Art. 48. Pentru înlesnirea operaţiilor agrare, proprietarii atinşi de expropriere sunt obligaţi a face Băncii regionale, în termen de 21 zile de la publicarea Decretului-lege sus citat, notificări potrivit formularului anexat (1) şi a le alătura mapele, extractele tabulare, coalele de posesiune şi contractele de cumpărare de care dispun. În caz contrar, comisiile vor proceda din oficiu şi proprietarii nu vor avea deschisă nicio cale de protest contra oricărui fel de omiteri ce s-ar putea întâmpla cu ocazia exproprierii.

Art. 49. În acelaşi termen vor prezenta şi doritorii de loturi comisiilor de ocol, prin comisiile comunale ale domiciliului lor, cereri potrivite formularului anexat (a), care cereri se vor trimite Băncii regionale.

Art. 50. Banca regională va forma, cu ajutorul notificărilor şi al cererilor, în înţelegere cu Comisia centrală, tablouri cu propuneri şi le va trimite comisiilor agrare de ocol.

Art. 51. În baza deciziilor definitive ale comisiilor agrare, inginerii hotarnici vor purcede la parcelare, creare de comunicaţie şi [a]melioraţiuni [îmbunătăţiri funciare] indispensabile şi vor ridica în plan loturile demarcate pe teren şi înşirate în tabloul loturilor.

Art. 52. Banca regională va încheia, apoi, contractele, intabulându-le, va efectua plăţile cuvenite, va lua în seamă obiectele expropriate şi va da în seamă loturile vândute.

Art. 53. Detaliile operaţiunilor agrare se vor stabili într-un regulament special, ce se va elabora de secretarul pentru Agricultură şi întărit de ministrul delegat al Bucovinei.

Capitolul VII
Parcelarea facultativă

Art. 54. Pentru completarea reformei agrare, Banca regională este autorizată a cumpăra proprietăţi neatinse de expropriere. Fiecare proprietate scoasă la vânzare, dacă trece de 5 ha, va trebui oferită Băncii regionale spre cumpărare. Dacă banca nu se pronunţă în termen de o lună, proprietarul este liber a vinde proprietatea în altă parte.

Art. 55. Dacă Banca regională se pronunţă pentru cumpărare, preţurile se vor fixa prin bună învoială. În caz de neînţelegere asupra preţului, hotărăşte judecătoria.

Art. 56. La nicio vânzare de pământ, fie ca [este] voluntară sau silită, nu se vor admite intermediari sau cumpărători care nu sunt agricultori.

Capitolul VIII
Dispoziţii generale

Art. 57. Toate actele şi transmisiile privitoare la expropriere, precum şi toate actele judiciare şi extrajudiciare făcute în exercitarea legii de faţă sunt scutite de taxele de timbru şi înregistrare.

Art. 58. Toate legile şi regulamentele contrare legii de faţă sunt şi rămân abrogate.

Art. 59. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a legii de faţă.

Art. 60. Tot ce s-a făcut până la promulgarea legii de faţă, în conformitate cu Decretul-lege din 6 septembrie 1919, rămâne bine făcut.

Ion Nistor, C. D. Georgescu, Iuliu Grofşoreanu, G. Bogdan-Duică, E. Popovici, I. A. Atanaisu şi Iancu Meţeanu.

I. Anexă
Notificări pentru reforma agrară
Art. 48

a) Numele proprietății, al comunei, plășii și județului.

b) Numele proprietarului, capacitatea juridică și domiciliul lui real.

c) Starea juridică a proprietății pe ziua de 15/28 noiembrie 1918 și sarcinile ei.

d) Câte proprietăți are, situația și întinderea fiecăreia, cu indicarea supraedificatelor și stabilimentele industriale.

e) Întinderea proprietății, specificând, în ha, arătură, fânețe, pășuni, grădini, vii, păduri etc., precum și terenul scutit de expropriere, pe care dorește să-l țină pentru sine.

f) Pământul pe care îl oferă spre expropriere de bună voie.

g) Dacă proprietatea este arendată, care e numele arendașului, durata contractului de arendă, arenda anuală și până când este arenda plătită.

h) Dacă moșia are plan (hartă) sau plan de economie.

i) Dacă posesiunea reală consună [corespunde] cu cărțile funciare și dacă are procese de proprietate sau repoziția sumară în curgere.

j) Venitul total după Cadastru, specificat pe parcele de Cadastru.

l) Prețul de cumpărare al moșiei, total sau pe ha, evaluarea la partaj, moșteniri și evaluări a[le] institutelor de credit, împreună cu anul când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările.

m) Obligământul de mai sus pentru minori interziși și curanzi cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufruct legal sau convențional asupra uzufructuantului.

II. Anexă
Cerere pentru împroprietărire
Art. 49

Către Comisia agrară comunală
În.......

Subsemnatul, țăran agricultor, domiciliat în comuna ...., județul ...., dorește să cumpere ..... ha de pământ din moșia ....

Subsemnatul este căsătorit/necăsătorit, în etate de ....., are copii....., în etate de....., are proprietatea sa de prezenți .....ha.

Avizul Comisiei agrare comunale.

3.6.2. *Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina*[333] *– 1921*

Domnule președinte, Comisia permanentă de agricultură, păduri și domenii, întrunindu-se în numărul cerut de regulament, în ziua de 17 iulie a.c., sub președinția

[333] Proiectul de lege a fost prezentat, de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455.

d-lui C. Jornescu, vicepreşedintele comisiei, a luat în cercetare Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, alegând de raportor pe subsemnatul, iar ca membri în comisia pentru cercetarea amendamentelor ce se vor prezenta în şedinţă publică au fost aleşi, potrivit art. 93 din Regulamentul interior al Adunării, d-nii: Scalat-Modest Cezar, preotul I. Grigorescu şi dr. Iacob Ioan. Acest proiect de lege a fost admis de comisie cu modificările anexate la acest raport.

Dezvoltarea istorică a proprietăţii rurale în Bucovina

După anexarea Bucovinei de către Austria, vechiul sistem agrar – identic cu cel din Moldova – a rămas în Bucovina şi mai departe, cu mici modificări în vigoare. Abia mişcările revoluţionare din 1848 au pus capăt unei stări de lucruri atât de învechite şi au pus pe o temelie mai trainică viaţa sătenilor. Parlamentul din Kremsier a desfiinţat claca (robotul) şi a luat o serie de hotărâri principale pentru emanciparea ţăranilor. Aplicarea lor s-a făcut prin Decretul imperial din 1853[334]. În baza acestor dispoziţii, sătenii au ajuns stăpâni liberi pe pământul lor, iar drepturile lor asupra pădurilor şi păscătorilor au fost răscumpărate prin crearea de păduri şi iazuri comunale. Au trecut atunci ¾ (75%) din suprafaţa întregului pământ cultivabil în proprietatea ţăranilor. Împărţirea proprietăţii între săteni şi proprietari a fost, deci, în Bucovina mult mai favorabilă sătenilor decât în Vechiul Regat.

Dacă studiem urmările acestor măsuri de emancipare, observăm întâi că, mulţumită înzestrării mai largi cu pământ, populaţia a crescut în mod rapid, ajungând la starea de densitate de astăzi, când aproape 200 de locuitori vin la un kilometru pătrat de pământ cultivabil. Faptul acesta ne dă şi speranţa că una din urmările fericite ale reformei agrare în Vechiul Regat va fi o creştere extraordinar de rapidă a populaţiei. Pe de altă parte, însă, a rezultat în Bucovina o atomizare foarte mare a proprietăţii ţărăneşti. Opera emancipării fusese incompletă. Ea nu ţinuse cont de o însuşire a poporului român: tendinţa lui de a rămâne în orice condiţie la ţară, în satul său, chiar pe o părticică de pământ infimă. De aceea şi în Bucovina se observă acelaşi fenomen, că satele sunt congestionate, o populaţie prea numeroasă stă la ţară, pe când populaţia urbană este relativ puţină la număr şi străină. Statul uitase să facă o politică hotărâtă şi bine definită pentru a combate acest neajuns şi pentru a atrage surplusul de la ţară, unde nu-şi mai află condiţiile unui trai omenesc, la oraşe şi la industrii; tot acolo vom ajunge şi noi cu toate măsurile luate astăzi, dacă statul nu va face o politică fermă, care va împiedica cu energie fărâmiţarea pământului pe de o parte, iar pe de altă parte va crea condiţii favorabile de viaţă în comerţ, industrii şi meserii pentru copiii de ţărani care, în interesul superior al ţării, vor trebui să părăsească satul natul. Procedând astfel, statul va mai ajunge la naţionalizarea oraşelor, care astăzi, pe cuprinsul cel mai mare al ţării, sunt locuite de populaţie neromânească ca rasă. O neglijare a acestor îndatoriri ar duce statul la o criză, căci în scurt timp problema ar deveni iar acută şi imposibilă de rezolvat.

Am primit, deci, cu bucurie dispoziţiile proiectului despre indivizibilitatea loturilor. Atomizarea aceasta a pământului, întâmplată în Bucovina, fireşte că trebuia

---

[334] Prin Patentele imperiale din anii 1853–1854 s-a recunoscut trecerea pământurilor în proprietatea ţăranilor prin despăgubire şi posibilitatea răscumpărării servituţiilor.

să producă o mişcare pentru o reformă agrară. Pe timpul dominaţiei austriece, curentele acestea care existau şi pe atunci se manifestau cu oarecare sfială. Tradiţiile şi instinctele de stat feudal al Austriei şi frica [de faptul] că pământul expropriat ar putea ajunge, prin politica ostilă neamului nostru a unei stăpâniri vitrege, în mâna unor colonişti neromâni, aduşi de nu ştiu unde, au împiedicat dezvoltarea liberă a curentului pentru reformarea proprietăţii rurale. Imediat, însă, după căderea Austriei, curentul acesta s-a manifestat cu putere elementară şi în Consiliul Naţional din Cernăuţi, care reprezenta, în zilele istorice ale prăbuşirii Imperiului Habsburgic, suveranitatea naţională a românilor bucovineni, s-a luat hotărârea de a înfăptui, printr-o reformă agrară, o împărţire mai dreaptă a pământului între proprietari şi săteni. Declaraţiile marelui patriot român Iancu Flondor, pe atunci preşedintele guvernului provizoriu al Bucovinei, vor rămâne înscrise cu litere de aur în istoria dezvoltării ţărănimii bucovinene.

În realizarea şi aplicarea acestei idei, s-au ţinut la Cernăuţi mai multe anchete cu caracter consultativ şi pe urmă a fost dat Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919. Principiile dezvoltate în acest decret constituie un mare pas înainte în rezolvarea acestei mari probleme şi ţărănimea bucovineană va fi veşnic recunoscătoare marelui ei protector, augustului nostru rege Ferdinand I pentru acest act măreţ de dreptate.

Împărţirea proprietăţii înainte şi după realizarea reformei agrare

Astăzi, când suntem chemaţi să legiferăm definitiv în această materie, trebuie să examinăm cu atenţie starea reală a lucrurilor, pentru a găsi soluţiile necesare. Actualmente, proprietatea pământului cultivabil se împarte în Bucovina în modul următor: A. Proprietatea mică: a) Proprietate individuală – 365 000 ha; b) Islazuri comunale – 40 000 ha (405 000 ha sau 781 ha). B. Proprietate mare: a) Proprietari particulari – 72 000 ha; b) Fondul bisericesc ortodox oriental – 43 000 ha (din care 16 000 arături şi 27 000 păscători) (115 000 ha). Din această mare proprietate, Fondul bisericesc dispare, cu întreaga lui suprafaţă de teren cultivabil, iar particularii nu vor poseda, după aplicarea proiectului de lege de faţă, mai mult decât 25 000 până la maximum 30 000 ha, adică între 5% şi 6% din suprafaţa totală a pământului cultivabil, prin urmare chiar şi mai puţin decât în Vechiul Regat şi în Ardeal.

Principiile de expropriere

Proiectul de faţă realizează principiul că pământul este [al] aceluia care-l munceşte, cu restricţia că chiar acela care-l munceşte nu poate poseda mai mult decât maximum, pentru a nu împiedica dezvoltarea celorlalţi muncitori de pământ. Drept aceea, se expropriază în întregime proprietăţile arendate în mod continuu, iar proprietăţile acelora care nu sunt agricultori şi ai căror părinţi nici n-au fost agricultori se reduc la 4 ha. Proprietăţile cultivate în regie se expropriază după o scară progresivă, lăsând proprietarului până la un maximum de 250 ha, dacă gospodăria lui îndeplineşte condiţiile unei gospodăriri intensive, iar în caz contrar,

ele se reduc la 100 ha. Mai multe proprietăţi ale unui proprietar se vor considera ca una, tot aşa şi dacă se află mai mulţi coproprietari pe o moşie.

Împroprietărirea şi colonizarea

Prin dispoziţiile acestea radicale, sperăm să câştigăm prin expropriere cifra ca de 80 000 până la 85 000 ha pentru împroprietărirea sătenilor. Cererile de împroprietărire vor fi, însă, foarte mari, ne putem aştepta cel puţin la 60 000 de cereri îndreptăţite, aşa că loturile vor trebui să fie mai mici decât în Vechiul Regat. Este adevărat că întinderea mai mică a lotului se compensează în parte prin intensitatea mai mare a agriculturii în Bucovina, unde, prin faptul acesta producţia, renta şi valoarea pământului sunt mai mari; dovada cea mai bună este că săteanul bucovinean s-a dezvoltat mai bine, a trăit un trai mai omenesc şi are gospodării mult mai frumoase şi un număr de vite mult mai mare şi de o calitate superioară decât fratele său din Vechiul Regat. Cu toate acesta, însă, problema agrară nu va putea fi rezolvată în mod favorabil pentru ţărănimea bucovineană dacă statul nu le va pune la dispoziţie suprafeţe mai mari în Vechiul Regat pentru colonizare. O asemenea acţiune va avea urmări fericite nu numai pentru sătenii bucovineni, dar şi pentru regiunile unde se vor coloniza, căci vor răspândi acolo, prin exemplul cel bun, sistemul de agricultură intensivă şi creştere raţională de vite. Ea se impune din punctul de vedere a unei politici agricole bine definite.

Islazurile comunale

Proiectul de faţă menţine neschimbate proprietăţile comunale, chiar dacă întrec trebuinţele de islaz ale comunelor, rămânând ca suprafeţele de prisos să fie arendate după normele unui regulament special la persoanele cele mai lipsite din sat, stabilindu-se astfel o mică rezervă pentru viitor. Islazuri comunale noi se vor constitui din terenurile expropriate proprii numai pentru păşune şi din poienile mai mari de 10 ha. La ideea de a face şi din pământul arabil islazuri comunale, am renunţat, căci ar însemna un pas înapoi în cultura pământului, în regiuni de agricultură intensivă, unde cultura plantelor furajere este întrebuinţată; pământul arabil semănat cu asemenea plante întreţine un număr de mai multe ori mai mare decât islazul, folosit, în cele mai multe cazuri, în mod iraţional. Nu trebuie să mergem în ţări îndepărtate pentru a dovedi aceste afirmaţii, observăm chiar şi în Bucovina că [şi] comunele care au islazuri comunale întinse, ară întreg pământul arabil şi îşi reţin numai o parte mică proprie, într-adevăr, numai pentru păşune şi care serveşte vitelor mai mult ca teren de mişcare, iar pe de altă parte chiar şi comunele care n-au deloc islazuri cresc vite splendide şi numeroase.

Problema pădurilor

În ceea ce priveşte exproprierea pădurilor, proiectul de faţă nu ia măsuri de oarecare importanţă. Rezolvarea acestor probleme rămâne rezervată unei legiuiri

ulterioare, după ce studiile pregătitoare, atât pentru măsura în care exproprierea va trebui să fie făcută, cât şi pentru modul cum se vor folosi şi cui se vor da pădurile expropriate nu vor fi terminate. În Bucovina, unde jumătate din suprafaţa ei este împădurită, nu se poate legifera fără ca să avem depline garanţii că această bogăţie a ţării şi acest regulator al climatului vor fi menţinute.

Chestia preţului

Dispoziţiile luate în proiectul de faţă în ce priveşte preţul dau toate garanţiile că nici ţăranul care suportă 50% din plată, nici statul, care suportă restul, nu vor fi împovăraţi cu plata unui preţ exagerat. Partea contributivă a statului se va acoperi din impozitele extraordinare pe îmbogăţiţii de război. Partea săteanului va fi aşa de modestă, încât vedem toate garanţiile îndeplinite pentru a asigura o dezvoltare economică în condiţiile cele mai favorabile.

Ameliorări funciare

Pentru o folosinţă mai raţională a pământului expropriat, proiectul de faţă prevede măsurile necesare, prin crearea de tovărăşii silite şi subvenţionarea lor de către stat. Astfel, foarte multe terenuri, astăzi neutilizabile, vor fi aduse la maximul de producţie, întregind astfel, într-o regiune unde pământul cultivabil este atât de căutat, opera reformei agrare.

Domnilor deputaţi, îndeplinind proiectul de faţă toate condiţiile unei reforme agrare radicale, democratice şi raţionale din punctul de vedere economic, termin cu rugămintea să-i daţi aprobarea d-voastre.

Expunere de motive

Legea pentru reforma agrară în Bucovina, pe care o prezint discuţiei d-voastre, cuprinde principiile Decretului-lege nr. 3 871/1919, cu modificările şi adaptările impuse de experienţa ce s-a făcut până acum. În ceea ce priveşte exproprierea, se măreşte suprafaţa expropriabilă prin principiul dezvoltat la art. 7, alin. c, expropriind întreaga suprafaţă cultivabilă, întrecătoare peste una sută hectare din moşiile proprietarilor cultivatori, care nu au instalaţii importante agricole, în clădiri şi inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole. La art. 5, punctul b, alin. II, am socotit ca absenteişti şi pe proprietarii care nu au avut domiciliul în ţară de la 15/28 noiembrie 1918 şi până azi, urmând a li se expropria moşiile în întregime. Asemenea, se mai măreşte suprafaţa expropriabilă prin exproprierea sesiilor parohiale până la 12 hectare pentru parohii şi până la 6 hectare pentru cooperatori. Ţinând seama de faptul că Bucovina, atât prin condiţiile naturale, sub raportul climei şi terenului, cât şi prin aptitudinile populaţiei rurale, este foarte prielnică creşterii de vite, am socotit necesar ca prin lege să completăm păşunile comunale acolo unde se găsesc şi să creăm altele noi în comunele unde lipsesc şi ar exista posibilitatea de a le forma.

În regiunea alpină care, în mod deosebit de bine se potriveşte creşterii vitelor de tot soiul, se vor înfiinţa păşuni de stat, fiindcă terenul are îngrijire deosebită şi vor fi puse la folosinţă comunelor din regiune. Privitor la împroprietărire, dreptul de preferinţă a celor îndreptăţiţi a suferit uşoare modificări, potrivit cu văditele necesităţi. Am prevăzut indivizibilitatea loturilor pentru a opri pulverizarea micii proprietăţi, atât de dăunătoare intensivizării culturii şi unei producţii mai mari. Am prevăzut libera vânzare a pământului dat în loturi şi putinţa concentrării în proprietăţi mijlocii. Pentru înlăturarea cametei, am îngrădit ipotecarea pământului ţărănesc, lăsând putinţa de a se face numai către instituţiile funciare autorizate de stat.

Efectuarea reformei agrare depinzând în bună parte de organele de aplicare, am dat o deosebită atenţie alegerii şi compunerii lor. Experienţa făcută în Vechiul Regat cu exproprierea şi împroprietărirea a fost o bună călăuză şi un îndemn pentru a proceda în acelaşi mod. Ca instituţie de finanţare a reformei agrare în Bucovina, era consacrată, prin Decretul-lege nr. 4 209/1919, Banca Regională din Cernăuţi, care va rămâne şi pe viitor însărcinată cu finanţarea operaţiunilor privitoare la reforma agrară, iar în ceea ce priveşte aplicarea reformei, ea trece asupra Casei Centrale a împroprietăririi din Bucureşti. Pentru stabilirea preţului, am rămas la elementele prevăzute în Decretul-lege, la plată, însă am egalat leul cu coroana, pentru motivul că elementele de calcul sunt cele de la 1914, când aceste două monede erau egale. Pentru ca ameliorațiile funciare, ca drenaj şi irigaţie, să poată da şi pe viitor în terenurile expropriate, pe care se găsesc asemenea îmbunătăţiri, rezultate bune pentru menţinerea unei producţii ridicate, am prevăzut măsuri legale, în baza cărora viitorii lotaşi să fie obligaţi la întreţinerea lor, venindu-le, în parte, şi statul în ajutor. Prin noile măsuri care se adaugă la cele din Decretul-lege nr. 3 871/1919, cred că am făcut o operă de armonie socială, fără a stânjeni prea mult rostul economiei noastre naţionale.

Preşedintele Comitetului agrar, ministru de stat, Constantin Garoflid.

Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina.

Partea I
Exproprierea

Capitolul I
Îndreptăţirea şi măsura exproprierii

Art. 1. În conformitate cu hotărârea Consiliul Naţional din Bucovina, se declară expropriate pentru cauză de utilitate publică proprietăţile rurale, în măsura şi condiţiile cuprinse în legea de faţă, în scop de a spori întinderea proprietăţii ţărăneşti, de a înfiinţa păşuni comunale, precum şi pentru scopuri de interes general, economic şi cultural.

Art. 2. Starea juridică şi întinderea proprietăţilor rurale, din punctul de vedere al aplicării acestei legi, se socoteşte pe ziua de 6 septembrie 1919, ţinându-se socoteală de efectul succesiunilor deschise de la această dată până la promulgarea legii de faţă.

Bonurile expropriabile sunt lovite de indisponibilitate din aceeaşi zi, fără îndeplinirea niciunei formalităţi. Se exceptează şi rămân valabile: a) Vânzările până la 10 ha de fiecare cumpărător, făcute către ţărani, invalizi, văduvele şi orfanii de război, agronomi, preoţi, învăţători, cultivatori de pământ. Aceste vânzări vor putea fi revizuite de Comitetul agrar; b) Vânzările făcute până la promulgarea legii, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, cu restricţiile prevăzute în legea de faţă în ceea ce priveşte exproprierea. Toate vânzările peste 10 ha vor fi obligatoriu revizuite de Comitetul agrar care, în cazuri bine motivate, le validează. Transcrierea dreptului de proprietate asupra imobilelor rurale, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, este nulă.

Art. 3. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterul imobilului expropriat.

Art. 4. Subsolul terenurilor expropriate trece în proprietatea statului, cu excepţia drepturilor câştigate.

Art. 5. Se declară expropriate în întregime: a) Proprietăţile rurale, fără deosebire de caracter şi întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava şi Suceviţa, până la 100 ha. Se mai exceptează 50 ha din pământul cultivabil al Fondului bisericesc ortodox-oriental pentru Mitropolia din Cernăuţi. Se mai exceptează proprietăţile comunelor rurale şi urbane, pădurile tovărăşiilor, precum şi pădurile Fondului bisericesc greco-ortodox, afară de părţile mărginaşe din apropierea satelor, pe care Comitetul agrar le va afla proprii pentru defrişare, în scop de a întemeia gospodării ţărăneşti şi păşuni comunale; b) Proprietăţile rurale ale absenteiştilor, intrând în această categorie proprietarii care au petrecut, în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, pe an mai mult de o jumătate an afară de hotarele României întregite şi ale Austriei, fără motive binecuvântate, precum şi acei proprietari care de la 15/28 noiembrie 1918 şi până azi nu şi-au avut domiciliul în ţară. Cu autorizaţia Comitetului agrar, persoanele juridice expropriate în întregime îşi pot rezerva clădirile şi instalaţiile care nu sunt necesare unor scopuri naţionale, culturale şi economice.

Art. 6. Se declară expropriat în întregime tot pământul cultivabil din: a) Proprietăţile persoanelor juridice de drept privat; b) Proprietăţile rurale care între 1 ianuarie 1905 şi 1 ianuarie 1919 au fost arendate mai mult de nouă ani, exceptând proprietăţile minorilor, funcţionarilor publici şi femeilor incapabile a gospodări însăşi. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriază o întindere egală cu partea arendată din corpul întreg al proprietăţii, iar restul cade sub dispoziţiile art. 7. Se înţelege prin arendare în sensul aliniatului b, art. 6, atât arendarea prin arendaş, cât şi arendările în parte, în care proprietarul nu a pus nici arătură, nici sămânţă; c) Proprietăţile interzişilor şi celor puşi sub curatelă, întrucât nu au descendenţi direcţi.

Art. 7. Se declară expropriat parţial: a) Sesiile existente pentru parohii, până la 12 ha şi sesiile existente pentru cooperatori până la 6 ha; b) Pământul cultivabil din proprietăţile rurale ale proprietarilor particulari, care au sau au avut la 1 august 1914 instalaţii importante agricole, în clădiri şi inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole, după următoarea scară:

Suprafaţa expropriabilă (ha)	Suprafaţa rămasă (ha)
100	100
105	104
110	109
115	113
120	117
125	121
130	124
135	128
140	132
145	135
150	138
155	141
160	144
165	147
170	150
175	153
180	155
185	158
190	160
195	163
200	165
210	170
220	174
230	178
240	182
250	185
300	201
320	207
340	212
360	216
380	220
400	224
420	228
440	232
460	235
480	238
500	241
525	244
550	247
575	249
600	250
peste 600	250

Toate proprietăţile cuprinse între 100 ha şi 105 ha exclusiv se reduc la 100 ha; toate proprietăţile cuprinse între 105 şi 110 ha exclusiv se reduc la 104 ha ş.a.m.d.;
c) Moşiile proprietarilor care nu îndeplinesc condiţiile de la art. 7, alin. b, se expropriază

până la 100 ha pământ cultivabil; d) Proprietarilor care au unul sau mai mulţi fii care au studiat sau studiază agronomia, fiind înscrişi în şcoală cel mai târziu până la 1 ianuarie 1920 şi o frecventează, li se poate rezerva un lot de 50 ha peste suprafaţa ce-i rămâne neexpropriată conform prevederilor acestei legi, cu obligaţia, sub pedeapsă de nulitate a acestui drept, să obţină diploma în cel mult cinci ani de la promulgarea acestei legi şi de la acea dată să-şi cultive singur pământul.

Art. 8. Proprietarului îi revine dreptul să aleagă partea de moşie neexpropriată, cu condiţia ca partea dată sătenilor să poată fi economiceşte bine folosită. Tot asemenea, nici proprietarul nu poate fi expropriat altfel, decât aşa ca partea ce-i rămâne să formeze un întreg economic cu investiţiile economice principale aflătoare pe moşie.

Art. 9. Dacă, însă, ocupaţia principală a proprietarului nu este agricultura şi nici părinţii lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 6 ha. Intră în această categorie şi acei proprietari care, nefiind agricultori, au cumpărat moşii după 15/28 noiembrie 1918.

Art. 10. Se socoteşte ca pământul cultivabil, în înţelesul legii de faţă, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fâneţe şi păşune, precum şi orice alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuinţat cu folos pentru agricultură. Exproprierea se calculează numai asupra pământului cultivabil, adică asupra întinderii rămase din fiecare moşie, după ce s-au scăzut: locurile permanente de arie şi ferme, conacul, cu grădina, viile şi grădinile stabile de zarzavaturi şi pomi roditori, pădurile, poienile mai mici de 10 ha înconjurate de păduri, luncile împădurite, râurile, lacurile, stabilimentele industriale cu terenul de instalare strict necesar şi parcelele pe care se află clădiri, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată.

Art. 11. Sunt scutite de expropriere terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic de supraveghere, în întindere de 6 ha pentru personalul superior şi 4 ha pentru personalul inferior.

Art. 12. Mai multe proprietăţi ale aceluiaşi proprietar, precum şi proprietăţile stăpânite în indiviziune se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarul sau coproprietarii să-şi aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere.

Capitolul II
Păşunile comunale

Art. 13. Păşunile comunale existente se menţin. Din terenurile expropriate după această lege, pământul propriu numai pentru păşune va fi întrebuinţat la înfiinţarea sau completarea păşunilor comunale.

Art. 14. Pentru înfiinţarea şi completarea păşunilor comunale se pot expropria peste suprafaţa obţinută prin dispoziţiile de mai sus: a) Poienile mai mari de 10 ha, proprietarul având dreptul să dea în schimbul acestor poieni o suprafaţă egală din terenul împădurit, situat la marginea pădurii, după tăierea lemnului; b) Acolo unde este nevoie absolută, vor putea fi expropriate cu avizul serviciului silvic şi cu aprobarea Comitetului agrar şi din păduri, dar numai dacă terenul este propriu.

Art. 15. Pământul expropriat, conform dispozițiilor din acest capitol, va servi numai la înființarea sau completarea pășunilor comunale, pentru folosința tuturor locuitorilor proprietari de vite, fără privire dacă au pământ cultivabil. Proprietatea acestor pășuni aparține comunelor care le administrează sub conducerea și controlul serviciului agricol județean, cu excepția pădurilor alpine, care rămân statului și se vor administra conform unui regulament special, întocmit de Ministerul Agriculturii.

Capitolul III
Dispoziții generale

Art. 16. Cu aprobarea Comitetului agrar, se poate încuviința schimbul între pământul expropriat și cel posedat de săteni, comune, școli, biserici, parohii etc.

Art. 17. Până la luarea în seamă a bunurilor expropriate, folosința lor rămâne proprietarilor, cu toate drepturile și datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operațiunile inginerilor și ale organelor însărcinate cu parcelarea și ameliorarea terenurilor. Terenurile arendate țăranilor până în prezent, în vederea exproprierii, rămân în folosința lor până la exproprierea și împroprietărirea definitivă, proprietarul având dreptul de arendă.

Art. 18. Dacă pe pământul expropriat și dat în folosință sătenilor sunt semănături, ele rămân până la recoltă proprietarului, iar dacă sunt arături, proprietarul are drept la valoarea lor. Stabilirea acestei valori se face în conformitate cu prețurile locale prin buna învoială între interesați. În caz de neînțelegere, va hotărî definitiv Comisia agricolă de ocol.

Art. 19. Luarea în seamă a bunurilor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act judecătoresc. Instanța competentă, la cererea Casei centrale a împroprietăririi, va închide, relativ la aceste bunuri, orice acțiune sau urmărire, orice drept pretins putându-se exercita numai asupra prețului.

Art. 20. Servituțile indispensabile pentru folosința bunurilor expropriate se mențin. Proprietarii și sătenii împroprietăriți vor permite unii altora drumul de acces și drumurile la apă. Organele de aplicare vor determina pentru fiecare caz în parte aceste drepturi.

Art. 21. Statul, prin Ministerul Agriculturii, poate rezerva din bunurile expropriate terenurile care au sau cărora li s-ar putea da o destinație de interes obștesc, cultural, economic și social.

Art. 22. Contractele de arendare a moșiilor supuse exproprierii se desființează de drept pentru partea expropriată, reducându-se proporțional și arenda. Dacă porțiunea expropriată trece de 15% din întinderea totală a moșiei, arendașii și proprietarii sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele de arendă făcute pentru moșiile în care arendații nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desființării contractelor aici amintite nu va rezulta niciun fel de pretenții de daune interese.

Art. 23. Moșiile rămase în urma exproprierii nu se pot arenda pe un termen mai mic de șapte ani. Arendarea în total a moșiilor rămase după expropriere se va

face cu drept de preferință la preț și condiții egale obștiilor locale sau agronomilor de profesie.

Art. 24. Casa centrală a împroprietăririi poate vinde, prin buna învoială, sătenilor atât bunurile mici, care sunt proprietatea statului, cât și suprafețele de pământ expropriate și care, prin natura lor, nu sunt proprii a fi întrebuințate pentru împroprietărire sau pentru pășune, preferându-se: așezămintele culturale, sanitare și cooperative, invalizii de război, văduvele cu copii, vecinii sau cei care l-au stăpânit în arendă înainte. Ministerul Agriculturii poate vinde prin buna învoială din pământul expropriat până la 10 jugăre pentru instalații industriale, dacă [și] cumpărătorul se obligă ca în cel mult doi ani de la cumpărare să instaleze o industrie cu un capital de cel puțin 60 000 lei. Nerespectarea condițiilor de mai sus atrage rezilierea vânzării.

Art. 25. Statul are drept de preemțiune, cu același preț și în condiții egale, la cumpărarea conacelor moșiilor expropriate, precum și a moșiilor în corpuri întregi, de la 50 ha în sus. Acest drept de preemțiune privește numai pământul cultivabil, astfel cum este definit prin art. 13 din lege; el se exercită de Casa centrală a împroprietăririi. Orișice vânzare, pentru a fi definitivă, trebuie să fie notificată Casei centrale a împroprietăririi, care are timp de 30 de zile libere pentru a reține imobilul vândut pe prețul și în condițiile arătate în contractul de vânzare. Dacă în acest timp Casa centrală a împroprietăririi nu și-a arătat în scris intenția de a cumpăra pe același și în aceleași condiții imobilul, vânzarea este definitivă. Orișice vânzător poate să evite exercițiul dreptului de preemțiune în condițiile de mai sus, notificând Casei centrale a împroprietăririi intenția sa de a vinde, arătând prețul și condițiile. În cazul în care Casa centrală a împroprietăririi nu a răspuns în scris, în termen de 30 de zile libere de la notificare, că voiește să cumpere imobilul în condițiile și [la] prețul arătat, vânzătorul este liber să dispună de imobilul său cum va voi, vânzându-l cu prețul și în condițiile indicate în notificare, în termen de șase luni. Dacă vânzarea nu se face în acest termen, imobilul rămâne în situația dinaintea notificării. Schimbul de moșii de o întindere egală sau echivalentă ca valoare nu este supus dreptului de preemțiune.

Art. 26. Procedura exproprierii pe baza legii de față se face de drept numai o dată pentru fiecare moșie sau parte de moșie și este terminată prin hotărârea definitivă dată de organele de aplicare. După terminarea exproprierii, dispozițiile legii de față relativ la expropriere se abrogă.

Capitolul IV
Prețuirea

Art. 27. Prețul cu care se plătesc bunurile expropriate se fixează în primă instanță de Comisia de ocol pentru expropriere, în a doua instanță de Comisia regională, cu drept de apel la Curtea de Apel.

Art. 28. După terminarea lucrărilor Comisiei regionale, Comitetul agrar va face un studiu de unificare și armonizare a prețurilor făcute de aceste comisii.

Acest studiu va fi înaintat Curții de Apel respective, pentru a-i servi de călăuză la fixarea definitivă a prețurilor. Hotărârile Curților de Apel pot fi atacate în termen de trei luni de la pronunțare, înaintea Înaltei Curți de Casație, numai de către ministrul Agriculturii, prin procurorul general de pe lângă Înalta Curte. Curtea de Casație va judeca în secțiuni unite, citând părțile și Ministerul Agriculturii, considerând afacerea urgentă. Dacă Înalta Curte casează hotărârea, Curtea de Trimitere este datoare să se supună hotărârii Curții de Casație.

Art. 29. Prețul bunurilor expropriate se stabilește separat pentru fiecare moșie în parte și pentru fiecare categorie și calitate de pământ: a) Pentru pământul cultivabil se vor avea în vedere orice elemente de apreciere, și anume: prețul de vânzare al pământului în localitate și vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, taxarea făcută de instituțiile de credit sau media prețului normal de arendă din același interval înmulțit cu 20. Se va ține seama și de calitatea fizică a pământului și puterea lui de producție, depărtarea de târgurile de desfacere, gări sau porturi; b) Pentru vii și sădiri se va socoti după prețul mijlociu în localitate și vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 5 august 1914; se va avea, însă, în vedere vârsta viei sau sădirilor, modul plantației, varietățile, lipsurile și starea vegetației, capitalul investit etc.; c) Pentru păduri se va stabili luând ca bază prețurile din localitate sau regiune în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914. Se va avea în vedere la prețuire calitatea materialului lemnos, speciile, căile de comunicație, depărtarea de gări și de centrele de desfacere; d) Pentru clădiri și instalații industriale se va stabili prețul de cost avându-se în vedere și starea de întreținere. Se va ține seama și de putința și modul de utilizare. Evaluarea se face în coroane. Pentru stabilirea prețului, coroana se consideră egală cu leul.

Art. 30. Deodată cu prețul bunurilor expropriate se va determina și partea restantă din dările publice și din sarcinile tabulare, precum și despăgubirile, investițiile și ameliorările făcute, dacă valoarea acestora nu se poate calcula în prețul bunului expropriat.

Art. 31. Servituțile care, în urma exproprierii, și-au pierdut rostul economic se vor desființa fără niciun echivalent. Alte servituți desființate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu cinci la sută.

Capitolul V
Organele de aplicare și procedura de expropriere

Art. 32. Organele de aplicare sunt: 1) Comitetul agrar; 2) Comisia regională de expropriere; 3) Comisia de ocol pentru expropriere.

1) Comitetul agrar

Art. 33. Comitetul agrar este organul consultativ al Ministerului Agriculturii în toate chestiunile privitoare la expropriere, împroprietărire, înființare de proprietăți mijlocii și dare în folosință a pământurilor expropriabile în perioada interimară.

Atribuţiile şi compunerea Comitetului agrar sunt determinate prin art. 37 din Legea pentru reformă agrară din Vechiul Regat.

2) Comisia regională de expropriere

Art. 34. Comisia regională de expropriere şi împroprietărire îşi are sediul în Cernăuţi şi se compune din opt membri: doi membri ai Curţii de Apel sau în lipsă doi judecători de la Tribunalul din Cernăuţi, desemnaţi de preşedintele Curţii de Apel, din care unul ca preşedinte şi unul ca vicepreşedinte; doi delegaţi ai proprietarilor; doi delegaţi ai Casei centrale de împroprietărire şi doi delegaţi ai sătenilor. Ea se împarte în două secţiuni, compuse din câte un membru din fiecare categorie amintită mai sus şi prezidată de către membrul judecător. Odată cu numirea delegaţilor proprietarilor şi sătenilor se face şi numirea câte unui supleant. Normele acestor numiri se vor determina prin regulament. Pe lângă fiecare comisie regională va funcţiona câte un secretar. Hotărârile secţiilor comisiilor se iau cu majoritate de voturi, în prezenţa a cel puţin trei membri. În caz de paritate, votul preşedintelui va hotărî. Aceste hotărâri se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata, prin procese-verbale, care vor cuprinde susţinerile părţilor, motivele hotărârii şi semnăturile membrilor comisiilor şi a secretarului ei. Aceste procese-verbale vor cuprinde şi părerile deosebite ale minorităţii. Atribuţiile comisiilor regionale sunt: 1) Se pronunţă în a doua instanţă asupra preţuirii pământului expropriat şi asupra edificatelor. Proprietarii care acceptă preţul fixat de comisia judeţeană vor primi 80 la sută din valoarea suprafeţei expropriate, după încheierile comisiilor rămase definitive. Plata se va face în chipul arătat la art. 55 şi 56. Restul de 20 la sută se va achita după facerea definitivă a măsurătorii; 2) Se rosteşte în ultima instanţă asupra apelurilor făcute în contra hotărârilor de expropriere a comisiilor de ocol. Privitor la preţul hotărârilor Comisiei de apel sunt supuse apelului la Curtea de Apel; 3) Stabileşte şi dispune care din comisiile de ocol va face exproprierea proprietarilor cu mai multe moşii, situate în circumscripţii judecătoreşti diferite. Stabilirea pe teren a pământului expropriat se face de către direcţia Cadastrului, prin serviciul bucovinean de operatori topometri. Hotărârile Comisiei regionale cu privire la alin. 2 sunt definitive şi executorii, fără drept de opoziţie sau recurs, cu rezerva dreptului de revizuire a Comitetului agrar timp de un an de la executarea în fapt a hotărârii.

3) Comisia de ocol pentru expropriere

Art. 35. Una pentru fiecare circumscripţie de judecătorie de ocol se compune din patru membri: un delegat al Ministerului Agriculturii, judecătorul de ocol, ca preşedinte, un delegat al proprietarilor şi un delegat al sătenilor. Odată cu desemnarea delegaţilor proprietarilor şi sătenilor se face şi desemnarea [a] câte unui supleant. Normele pentru aceste delegaţii se vor determina prin regulament. Hotărârile comisiilor de ocol se dau cu majoritate de voturi şi în prezenţa a cel puţin trei membri. În caz de paritate, votul preşedintelui va hotărî. Aceste hotărâri

se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata prin procese-verbale, care vor cuprinde susţinerile părţilor, motivele hotărârii şi semnăturile membrilor comisiilor şi a secretarului ei. Aceste procese-verbale cuprind şi părerile deosebite ale minorităţii. Hotărârile date de unanimitatea membrilor comisiei, dacă nu sunt apelate de niciuna din părţi, sunt definitive şi se execută de îndată. Atribuţiile comisiilor de ocol sunt: 1) Se pronunţă în primă instanţă asupra întinderii şi situaţiei juridice a proprietăţilor ce cad sub expropriere, asupra alegerii, întinderii, stabilirii a terenului expropriabil şi asupra preţului bunurilor expropriate. Pentru acest scop, comisia va asculta concluziile părţilor şi va face toate investigaţiile pentru dobândirea datelor ce [le] va socoti necesare pentru darea hotărârii. Comisia va putea, pentru aceste lămuriri, însărcina ca experţi orice persoane va crede; 2) Adună toate elementele necesare: a) Pentru evaluarea preţului pădurilor, viilor, plantaţiilor de orice fel, clădirilor, stabilimentelor industriale, bălţilor, stuhăriilor, iazurilor, pământului inundabil, necultivabil etc., care cad sub expropriere; c) Pentru evaluarea preţului de arendă pe ha în perioada interimară până la expropriere. Hotărârile Comisiei de ocol pentru expropriere sunt supuse apelului la comisiile regionale de expropriere.

Art. 36. Procedura pentru funcţionarea organelor de aplicare se va preciza prin regulament şi instrucţiuni.

Capitolul VI
Operaţiile exproprierii

Art. 37. Aplicarea dispoziţiilor legii de faţă privitoare la expropriere se va face de către Casa centrală a împroprietăririi. Operaţiile de expropriere se vor înfăptui deodată în toată ţara.

Art. 38. Toate dosarele privitoare la expropriere, adunate până în prezent de organele de aplicare a Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se vor remite Comisiei regionale de expropriere şi împroprietărire spre a le distribui după competenţa comisiilor de ocol de expropriere. Aceste dosare vor servi ca bază pentru lucrările de expropriere a legii de faţă. Fiecare proprietar are dreptul ca în curs de o lună de la promulgarea legii de faţă să completeze aceste dosare cu următoarele date: a) Numele proprietăţii, a satului, comunei, plăşii şi judeţului unde este aşezată moşia; b) Numele proprietarului, capacitatea lui juridică şi domiciliul lui real; c) Starea juridică a proprietăţii acum şi la 15/28 noiembrie 1918; d) Suprafaţa de pământ, specificând în ha câtă pădure, grădini, vii, terenuri irigabile, neproductive, bălţi etc. şi cât teren cultivabil; e) Numărul moşiilor ce posedă acum şi la 15/28 noiembrie 1918, cu arătarea suprafeţelor lor totale şi parţiale, ca mai sus; f) Dacă această moşie este cultivată prin arendaş la 15/28 noiembrie 1918 şi de cât timp şi dacă mai este încă arendată; g) Moşia sau moşiile în care înţelege să-şi păstreze maximum prevăzut de lege; h) Dacă pe moşie are organizaţie agricolă, industrială sau intensivă, în ce constă, ce capital a investit; i) Dacă moşia are plan şi hotărnicie sau plan economic; dacă planul şi hotărnicia sunt confirmate; dacă posesia reală consună cu cărţile funduare şi dacă are procese de proprietate sau repoziţie sumară sau în curgere; k) Venitul total după Cadastru şi darea după pământ, case şi stabilimente industriale;

l) Prețul de cumpărare a moșiei, total sau pe jugăre cad[astrale], evaluarea la partaj, moșteniri și orice evaluări a[le] institutelor de credit, cu indicarea anului când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările. Obligația de mai sus pentru minori și curanzi cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufructuar legal sau convențional, asupra uzufructuarului. Șeful judecătoriei de ocol va alătura declarației înaintate extrasele funduare și le va pune la dispoziția Comisiei de ocol. Declarația dată de proprietar servește ca bază pentru operațiunile exproprierii. Dacă un proprietar nu va da această declarație, organele de aplicare sunt îndreptățite a și le procura pe cheltuiala proprietarului, afară de cazul de forță majoră adeverită. Primăriile comunale vor fi datoare a soma proprietarii și în scris, în timp de opt zile de la promulgarea acestei legi, să facă declarația. Somarea se va face la sediul administrației moșiei, păstrând primăria dovada despre aceasta. Judecătorul de ocol va trimite după aceste declarații două copii legalizate, una Casei centrale a împroprietăririi și alta consilierului agricol județean respectiv.

Art. 39. Comisiile de ocol pentru expropriere își vor începe operațiunile în cel mult 70 zile de la promulgarea legii de față. Ele își fac lucrările lor pe baza dosarelor și a declarației de la art. 38, precum și pe baza încunoștiințărilor ce ar avea pe orice cale despre existența vreunei moșii supusă exproprierii și pentru care proprietarul nu a făcut deosebită declarație. Oricine este în drept să aducă la cunoștința comisiei omiterile săvârșite de cei obligați a face declarația conform art. 38.

Art. 40. Ziua hotărâtă pentru începerea operațiunii va fi adusă la cunoștință de către președintele comisiei atât proprietarului, prin citație la sediul administrației moșiei, cât și Casei centrale a împroprietăririi.

Art. 41. În ziua fixată, Comisia de ocol se transportă la fața locului și se rostește asupra întinderii proprietății, pentru care se face declarație asupra diferitelor categorii de teren, asupra clădirilor și asupra suprafețelor care, în limitele art. 6 și 7, urmează a se lăsa proprietarului. În același timp, comisia adună și elementele necesare pentru fixarea prețului.

Art. 42. Hotărârile date de unanimitatea membrilor Comisiei de ocol pentru expropriere, dacă nu sunt apelate de niciuna din părți, rămân definitive și se execută imediat.

Art. 43. Hotărârea Comisiei de ocol se va da îndată după terminarea lucrărilor printr-un proces-verbal, după care se trimit copii în termen de 15 zile de la data hotărârii celor interesați și Casei centrale a împroprietăririi.

Art. 44. În contra hotărârilor Comisiei de ocol pentru expropriere se va putea declara apel către Comisia regională de expropriere atât de proprietar, de țărani, cât și de Casa centrală a împroprietăririi. Termenul de apel este de 15 zile libere după înmânarea hotărârii. În caz când hotărârea nu a fost pronunțată în unanimitate, ea va fi în mod obligatoriu cercetată de Comisia regională pentru expropriere. În acest scop i se va înainta dosarul din oficiu de către președintele Comisiei de ocol pentru expropriere.

Art. 45. Președintele Comisiei regionale, primind apelurile arătate la art. 44, fixează termenul de judecată, care nu poate fi mai scurt de 30 zile de la primirea

apelului. Acest termen se afişează la uşa locului şi se aduce la cunoştinţa părţilor din citaţii: a) Proprietarului, prin citaţii la sediul administraţiei moşiei, afară de aceia care, prin declaraţia făcută preşedinţilor Comisiei regionale, vor alege alt domiciliu; b) Sătenilor, prin afişare la uşa primăriei comunei în care e sediul principal al moşiei expropriate. Aceştia vor fi reprezentaţi de [către] delegaţii sătenilor în folosinţa cărora s-a dat terenul expropriat; c) Casa centrală a împroprietăririi.

Art. 46. Înaintea comisiilor de expropriere sătenii vor putea fi reprezentaţi printr-un delegat, iar proprietarii, în persoană sau printr-un reprezentant.

Art. 47. Hotărârea dată de Comisia regională cu privire la fixarea preţului este supusă apelului, în termen de 15 zile de la înmânarea sentinţei de expropriere, la Curtea de Apel. Poate face apel proprietarul, Casa centrală a împroprietăririi, sătenii şi oricine are drept real asupra imobilului expropriat, în termenele şi condiţiile arătate mai sus. Curtea de Apel judecă aceste apeluri de urgenţă şi cu precădere. Deciziile ei nu sunt supuse opoziţiei, nici recursului în casaţie.

Art. 48. Toate sentinţele definitive de expropriere se vor adnota în cărţile funduare. După plata preţului, conform art. 55 şi 56, se va înscrie statul ca proprietar al terenurilor expropriate. Toate organele însărcinate cu executarea reformei agrare vor fi obligate a cere judecătorilor de ocol şi tribunalelor ca în cărţile funduare să se treacă operaţiunea exproprierii.

Capitolul VII
Executarea definitivă şi aplicarea pe teren a deciziilor comisiilor

Art. 49. Hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere vor fi executate de Comisia de ocol de expropriere prin inginerul operator delegat al direcţiei Cadastrului.

Art. 50. În acest scop, Comisia de ocol pentru expropriere va fixa termenul pentru începerea executării, va pune la dispoziţia inginerului delegat al direcţiei Cadastrului toate datele, precum şi dosarul de expropriere. Lucrările de executare vor începe îndată şi se vor urma până la terminarea lor fără nicio întrerupere.

Art. 51. Delegatul direcţiei Cadastrului, în conformitate cu hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere, va alcătui planul terenului expropriat, folosind în acest scop planurile cadastrale existente şi relativ la moşiile comasate hărţile şi celelalte lucrări tehnice de comasare sau executând un plan nou, în conformitate cu dispoziţiile regulamentului special şi cu toate prevederile în vigoare cu privire la lucrările tehnice de comasare. După verificarea noului plan se vor fixa în natură hotarele terenului expropriat. În contra lucrărilor de executare se va putea face, de la înmânarea avizului despre verificarea acestora, în termen de 15 zile, contestaţie la Comisia regională. După terminarea lucrărilor de executare pe teren, judecătorul de ocol va trece în cărţile funduare hotărârile definitive de expropriere, intabulând dreptul de proprietate al statului. Planul original se va trimite direcţiei Cadastrului; o copie va fi reţinută la dosarul de expropriere, care va fi păstrat la arhiva judecătoriei de ocol; altă copie va fi trimisă primăriei respective.

Capitolul VIII
Exploatarea pământurilor expropriate.
Plata prețului și lichidarea sarcinilor

Art. 52. Paralel cu operațiile de expropriere, Casa centrală a împroprietăririi va lua măsuri ca să înceapă operația de parcelare a pământului expropriat și vânzarea lui la țărani.

Art. 53. Până la efectuarea împroprietăririi, pământul expropriat va fi folosit prin arendare. Arendarea pământului supus exproprierii, atât în ceea ce privește întinderea, alegerea, cât și prețul de arendă, se hotărăște de Comisia regională de expropriere.

Art. 54. Odată cu începerea lucrărilor pentru arendare, Casa centrală a împroprietăririi poate organiza tovărășii de exploatare agricolă, cărora li se va da în stăpânire pământul supus arendării. Membrii acestor tovărășii nu sunt răspunzători decât pentru obligațiile lor proprii.

Art. 55. Plata prețului cuvenit proprietarului expropriat se face în titluri de rentă, amortizabile în 50 de ani și purtătoare de dobândă de 5% pe an. Valoarea nominală este socotită la plată drept valoare reală.

Art. 56. Plata prețului pentru fiecare proprietar se face de îndată ce exproprierea este definitivă. Statul face plata prețului totdeauna prin consemnarea rentei cuvenite la Banca Regională Cernăuți. El se eliberează valabil prin simplul fapt al consemnării prețului. Proprietarul va ridica titlurile de rentă de la Banca Regională numai cu autorizația judecătoriei, ca autoritate a cărții funduare competente.

Art. 57. Orice acțiune de revendicare, urmăriri imobiliare sau de venituri, precum și orice drepturi reale, ca privilegii, ipoteci legale sau convenționale, uzufruct, servituți, embatic sau besman[335] și orice altele de orice natură, chiar cunoscute statului, nu pot împiedica exproprierea și rămân desființate de drept asupra porțiunii expropriate din ziua consemnării prețului cuvenit în rentă la Banca regională. Judecătoria, prin Oficiul cărții funduare, în urma cererii Casei centrale a împroprietăririi și sub dovada consemnării prețului, va ordona radierea tuturor acestora deasupra porțiunii expropriate și închiderea oricăror dosare de acțiuni sau urmări.

Art. 58. Proprietarul este îndatorat să-și ridice singur sau prin procurator special prețul. La ridicarea prețului se va cere dovada identității și autorizației personale prin act public.

Art. 59. Dacă imobilul este împovărat, judecătoria de ocol, ca autoritate de carte funduară, va reține tot prețul exproprierii, ordonând serierea pretențiilor după normele legilor în vigoare. În baza semnării judecătorești se vor achita creditorii ipotecari în rentă.

---

[335] Embatic (în Moldova purta și denumirea bezmăn, bezmen sau besman) – termen juridic care desemnează un drept real de folosință asupra imobilului altuia, care izvorăște dintr-o locație perpetuă sau de lungă durată; formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București – Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 425.

Art. 60. Orice acțiune de revendicare, urmăriri imobiliare sau de venituri, precum și orice drepturi reale de pe imobil vor trece asupra contravalorii lor, neschimbând această împrejurare competența judecătoriei. Sarcinile patronatelor inerente moșiilor expropriate vor trece asupra celor împroprietăriți până la ulterioara definitivă și unitară reglementare a chestiunii. Drepturile patronale inerente pământului expropriat trec, până la regularea definitivă a chestiunii, asupra mitropolitului Bucovinei.

Partea II
Împroprietărire

Capitolul IX
Ordinea de preferință la împroprietărire

Art. 61. Pământul expropriat pe temeiul legii de față se parcelează, spre a se vinde în loturi țăranilor muncitori de pământ, parohiilor ortodoxe creștine, ca sesie pentru cooperatori, cantori și pălimari și școlilor, ca teren de experiențe agricole.

Art. 62. Pământul expropriat se vinde în loturi celor îndreptățiți în următoarea ordine de precădere: 1) Țăranilor muncitori de pământ, care au pământ mai puțin decât întinderea lotului tip fixat în comună; 2) Parohiilor ortodoxe, de fiecare loc sistematizat de cooperator câte șase ha, dacă nu are sesiune [sesie], iar dacă sesiunea lui este necompletată, ea se va întregi până la șase ha, însă numai în cazul când, prin exproprierea sesiunilor, conform art. 5, vor fi pe teren disponibil din sesia parohului, de cantor și de pălimar, câte un lot în întinderea arătată la art. 67; 3) Școlilor rurale, ca pământ de experiență agricol, câte un ha de fiecare clasă sistematizată. Folosința acestui pământ se va stabili prin regulament; 4) Țăranilor muncitori de pământ, lipsiți cu desăvârșire de pământ. Se vor prefera în aceeași categorie: a) Familiile celor căzuți în război și invalizii; b) Cei care au luat parte la război, cu precădere voluntarilor care au luat parte în armata română sau aliată; c) Cei păgubiți în urma războiului. Sunt îndreptățiți bărbații de 21 ani, cu ziua publicării Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, și văduvele cu copii minori. Cei care, fără motive, s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum și cei ce au comis după 28 noiembrie 1918 acte de dușmănie față de statul român sau în acțiunea română, dacă actele acestora vor fi constatate prin sentințele judecătorești, nu vor fi luați în considerare la împroprietărire. În averea capilor de familie se va socoti și averea imobilă a soției. Starea proprietății se va considera după starea din ziua promulgării legii de față.

Art. 63. La condiții egale de împroprietărire se vor prefera: 1) Cei care au inventar și gospodărie întemeiată; 2) Cei care au mai mulți copii; 3) Cei mai în vârstă.

Art. 64. În caz de paritate de condiții între împroprietăriții din aceeași categorie și de neajungerea pământului se va proceda prin tragere la sorți. Acolo unde nu este destul pământ pentru a împroprietări pe toți cei îndreptățiți, o parte din ei se vor putea muta în regiuni de colonizare. Această alegere se va face de către locuitorii înșiși, iar când pe această cale nu s-ar ajunge la un rezultat împăciuitor, alegerea se va face de [către] comitetul local de împroprietărire. Vor fi preferați la împroprietărirea pe loc invalizii și văduvele de război, iar din fiecare categorie oamenii în vârstă familiști, care posedă gospodării întemeiate.

Capitolul X
Parcelarea pământului expropriat

Art. 65. Pământul expropriat se parcelează în loturi de completare, loturi întregi până la 4 ha şi loturi de colonizare până la 6 ha. La munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 ha.

Art. 66. Acolo unde pământul cultivabil expropriat nu ar ajunge pentru împroprietărirea tuturor celor îndreptăţiţi cu loturi de 4 ha, împreună cu pământul ce posedă şi unde mijlocul principal de existenţă al locuitorilor nu este agricultura, comitetele locale pentru împroprietărire, cu aprobarea prealabilă a Comitetului agrar şi în înţelegere cu majoritatea sătenilor împroprietăriţi, vor putea face loturi mai mici de 4 ha, având în vedere condiţiile locale, natura pământului şi felul cultivării lui. La formarea şi distribuirea acestor loturi se va socoti şi pământul ce sătenii posedă.

Art. 67. Parohiile ortodoxe vor primi de fiecare loc sistematizat de cooperator până la 6 ha, de fiecare loc de cantor câte 3 ha şi de fiecare loc de pălimar câte un ha.

Art. 68. Şcolile rurale vor primi câte un ha de fiecare clasă sistematizată.

Art. 69. Pământurile care au aptitudine naturală deosebită vor putea fi împărţite, cu aprobarea Ministerului Agriculturii, deopotrivă între cei în drept, exceptându-se acei locuitori care posedă cel puţin un ha din asemenea pământ.

Art. 70. Loturile de completare se distribuie, de preferinţă, în apropierea satelor; ele nu vor fi mai mici de ¼ ha, iar scara va merge din ¼ în ¼ ha, fracţiunile mai mici de un sfert completându-se până la pătrime în favoarea sătenilor.

Art. 71. Pe pământurile irigate sau plantate cu vii şi pomi fructiferi, întinderea loturilor poate fi scoborâtă până la ¼ ha.

Art. 72. Locurile rezervate pentru construcţii de case se vând deosebit sătenilor domiciliaţi de fapt în comuna căreia aparţine terenul expropriat şi care nu au locuinţă proprie. Se dă preferinţă cumpărătorilor de loturi.

Art. 73. Meseriaşii săteni din comunele rurale au drept numai la un loc de casă şi cel mult un ha de pământ.

Capitolul XI
Organele de aplicare

Art. 74. Organele de aplicare ale împroprietăririi sunt: 1) Comitetul local; 2) Comisia de ocol pentru împroprietărire; 3) Comisia regională pentru împroprietărire.

1) Comitetul local se compune din: primar, preotul sau învăţătorul diriginte şi doi săteni delegaţi (aleşi din sânul lor). Comitetul local are însărcinarea de a întocmi în fiecare comună un tablou cu toţi sătenii care ar avea drept să fie împroprietăriţi în conformitate cu dispoziţiile legii şi cu ordinea de precădere ce se stabileşte şi care se vor dezvolta prin instrucţiuni.

2) Comisia de ocol de împroprietărire se compune din: a) Judecătorul ocolului în care e aşezată comuna sau substitutul său; b) Agronomul regional sau delegatul consilierului agricol; c) Doi delegaţi ai sătenilor, desemnaţi de ei în faţa judecătorului la începerea operaţiunilor în fiecare comună; d) Un delegat al Casei centrale a împroprietăririi. Comisia de ocol are însărcinarea de a judeca listele întocmite de

comitetul local cu sătenii doritori a se împroprietări şi îi va aşeza în ordinea de preferinţă, potrivit art. 33 şi următorii. Comisia hotărăşte cu majoritate de voturi. În caz de paritate, votul preşedintelui decide. Hotărârea se dă cu apel la Comisia regională de expropriere.

3) Comisia regională de expropriere şi împroprietărire, cu sediul la Cernăuţi, compusă conform dispoziţiilor art. 34, cu deosebire că la lucrările de împroprietărire va lua parte la lucrările Senatului în locul delegatului proprietarului un delegat al Casei centrale a împroprietăririi. Comisia regională judecă la reşedinţă şi la ultima instanţă toate contestaţiile ivite la întocmirea tablourilor de împroprietărire, stabilind în mod definitiv listele sătenilor ce urmează a fi împroprietăriţi. Comisia regională fixează şi mărimea lotului tip din comună şi face tragerea la sorţi a celor îndreptăţiţi din fiecare categorie, atunci când numărul loturilor fixate este mai mic decât numărul celor îndreptăţiţi.

Capitolul XII
Procedura împroprietăririi

Art. 75. Comitetul local întocmeşte tabloul de împroprietărire. Acest tablou va sta afişat 15 zile la uşa primăriei, şcolii şi a bisericii şi a tuturor localurilor publice din comună.

Art. 76. Comisia de ocol va proceda la judecarea listelor întocmite de comitetul local. Judecarea se va face la reşedinţă. Listele încheiate vor sta afişate 15 zile la uşa localurilor publice din comune. Comisia va încheia proces-verbal de formarea şi afişarea lor în dublu exemplar, păstrând unul la arhiva comunei, iar altul înaintându-l, împreună cu dosarul, Comisiei regionale. Sătenii nemulţumiţi voi înainta contestaţii Comisiei regionale de expropriere şi împroprietărire în termen de 15 zile de la publicare.

Art. 77. Comisia regională de expropriere şi împroprietărire fixează termene de judecare a contestaţiilor şi fixează în mod definitiv, în termen de cel mult 30 zile, tabloul cu ordinea de clasificare a celor în drept de a cumpăra pământ, fixează mărimea lotului tip pentru fiecare comună şi procede [procedează] la tragerea la sorţi, dacă este cazul. Tragerea la sorţi se face pe categorii şi în şedinţă publică, în faţa comisiei. Ziua fixată tragerii la sorţi îndreptăţiţilor din fiecare comună va fi adusă la cunoştinţa sătenilor cu cel puţin zece zile înainte. Delegaţii sătenilor din comisiile locale vor fi invitaţi a asista dacă nu s-au făcut contestaţii la comisia regională.

Art. 78. Organele serviciului agricol judeţean sunt obligate a cere judecătoriilor şi tribunalelor ca să treacă în cărţile funduare pe sătenii împărtăşiţi cu pământ, atât în localitate, cât şi în regiunile de colonizare.

Capitolul XIII
Aplicarea împroprietăririi

Art. 79. Înainte de parcelare, organele de aplicare vor destina pământul expropriat mai întâi: a) Suprafeţele necesare pentru împlinirea intereselor generale obşteşti,

spitaliceşti şi ale statului; b) Pământul necesar pentru construirea sau completarea păşunilor comunale, acolo unde asemenea păşuni nu există sau nu sunt îndestulătoare; c) Suprafețele necesare pentru mărirea vetrei satelor (locuri de casă, grădini), pentru crearea de sate noi, pentru drumuri, adăpători etc.

Art. 80. Pe baza lucrărilor de împroprietărire rămase definitive, Comisia regională va dispune întocmirea planului de parcelare, prin inginerul operator sau delegatul direcţiei Cadastrului, în conformitate cu regulamentul special. Planul de parcelare se va depune la primăria comunei în al cărei hotar e partea cea mai mare a pământului parcelat, spre vedere publică, afişându-se avizul despre aceasta la toate comunele interesate. De la afişare, în termen de 15 zile, se poate face contestaţie în contra planului de parcelare la comisia judeţeană.

Art. 81. Judecătorul de ocol, împreună cu inginerul operator al direcţiei Cadastrului, având în vedere lucrările de împroprietărire rămase definitive şi planurile de parcelare întocmite, va aplica parcelarea pe teren şi va face la faţa locului distribuţia loturilor şi punerea în stăpânire a celor îndreptăţiţi.

Art. 82. Îndeplinirea acestei operaţiuni se va insera într-un proces-verbal, făcut în trei exemplare, din care unul va rămâne la arhiva primăriei locale, altul se va trimite consilierului agricol din judeţ, iar al treilea se înaintează Casei centrale a împroprietăririi.

Art. 83. În contra aplicării parcelării pe teren, se va putea face contestaţie la Comisia regională, în termen de 15 zile de la terminarea definitivă a aplicării parcelării pe teren.

Art. 84. Îndată ce lucrările de împroprietărire vor fi definitiv terminate, Comisia de ocol va înainta originalul planului parcelar la serviciul cartografic al direcţiei Cadastrului, iar dosarul întreg, împreună cu o copie a planului de împroprietărire, se vor trimite judecătoriei de ocol, pentru trecerea în cărţile funduare a parcelării executate şi intabularea dreptului de proprietate asupra celor împroprietăriţi; o altă copie se trimite primăriei comunei respective.

Art. 85. Intabularea proprietăţii în folosul împroprietăritului se va face după plata unui avans de cel puţin 20% din preţul de cumpărare, în baza procesului-verbal în care vor urma să fie fixate atât restanţele, cât şi modul de plată a lor şi celelalte obligaţii ale împroprietăritului care rezultă din legea de faţă. Acest proces-verbal, semnat de membrii comisiei şi săteanul împroprietărit, va avea puterea unui act notarial, imediat executoriu în sensul legii.

Capitolul XIV
Colonizări

Art. 86. Întreaga operaţie a colonizării regiunilor având populaţie rară, în înţelesul legii de faţă, e încredinţată Casei centrale a împroprietăririi, care ia măsurile necesare pentru alcătuirea de sate noi sau mărirea celor existente.

Art. 87. Casa centrală a împroprietăririi determină localităţile în care urmează a se face colonizarea, stabilind, potrivit cu nevoile locale şi cu dezvoltarea viitoare,

numărul loturilor ce pot forma rezervele, vetrele de sat, porţiunile pentru sporirea vetrelor şi islazurilor comunale înfiinţate, loturile pentru şcoală, diferite aşezăminte de interes public şi execută lucrările necesare.

Art. 88. Pentru a înlesni coloniştilor înfiinţarea gospodăriilor, Casa centrală a împroprietăririi organizează depozite de materiale pentru construcţie, unelte şi seminţe, acordă credite coloniştilor, execută lucrările tehnice necesare şi elaborează, prin direcţia Cadastrului şi a lucrărilor tehnice, planuri de construcţii rurale cu devize de materiale şi cheltuielile respective, înlesnind coloniştilor executarea.

Art. 89. Statul avansează prin Casa centrală a împroprietăririi sumele necesare pentru întocmirea gospodăriilor de la articolul precedent, urmând ca jumătate din aceste cheltuieli să fie restituite de colonişti în timp de 40 de ani, prin anuităţi[336] care încep după scurgerea celor dintâi cinci ani de la aşezarea coloniştilor; cealaltă jumătate rămâne să fie suportată de Casa centrală a împroprietăririi din fondul ce i se va aloca anual din bugetul statului.

Art. 90. Au preferinţă la colonizare, în ordinea de precădere stabilită în tablourile de împroprietărire, locuitorii din împrejurime, din judeţ, din alte judeţe, din alte provincii.

Art. 91. Toate celelalte dispoziţii din prezenta lege, care nu ar fi contrarii celor din acest capitol, se aplică şi la colonizare.

Capitolul XV
Înstrăinarea loturilor

Art. 92. Loturile mici se pot vinde. Până la plata preţului, vânzarea loturilor nu se poate face decât în suprafaţa lor totală, astfel cum au fost cumpărate de la Casa centrală a împroprietăririi. Cumpărătorii sunt ţinuţi să achite integral datoria Casei centrale a împroprietăririi. În aceleaşi condiţii sunt permise şi donaţiile, legatele[337] şi schimburile.

Art. 93. Pământul stăpânit de săteni poate fi cumpărat sub rezerva dreptului de preemţiune a statului de orice cetăţean român, cu obligaţia de a-l pune în valoare personală. Vânzările dintre săteni, cultivatori manuali de pământ, precum şi acelea făcute absolvenţilor şcolilor de agricultură de toate gradele, nu sunt supuse dreptului de preemţiune al statului. Dreptul de preemţiune al statului se exercită de [către] Casa centrală a împroprietăririi, potrivit dispoziţiilor unui regulament special, care va dezvolta şi procedura aplicării.

Art. 94. Pământul până la 10 hectare aparţinând sătenilor nu se poate ipoteca decât către instituţiile autorizate de stat.

---

[336] Anuitate, anuităţi (din fr. annuité, lat. *annuitas, -atis*) – sumă vărsată în fiecare an pentru a lichida treptat o datorie (inclusiv dobânda). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 83.

[337] Legat, legate (din lat. *legatum*) – dispoziţie testamentară prin care se lasă cuiva o moştenire, un bun. *Ibidem*, p. 722.

Capitolul XVI
Indivizibilitatea loturilor

Art. 95. Pământul cultivabil nu se poate divide prin succesiune decât până la două ha la şes şi un ha la munte şi la deal. Pentru locuri de casă, fabrici, grădini de legume, plantaţii de pomi şi vii, diviziunea proprietăţii este permisă fără nicio limită.

Art. 96. Prin derogare de la Codul Civil şi cu respectarea articolul precedent, orice proprietar de pământ poate desemna prin testament pe moştenitorul său, moştenitorii beneficiari care vor avea să despăgubească pe comoştenitori după normele legii de faţă.

Art. 97. În cazul când împărţirea pământului între moştenitori nu s-ar putea face fără a încălca dispoziţiile art. 95 şi în cazul când moştenitorul nu a fost desemnat, conform art. 98, pământul poate fi atribuit, prin bună înţelegere, unuia din moştenitorii legali, care sunt ţinuţi pentru aceasta a se prezenta singuri, când sunt majori sau prin tutori sau curatorul lor, când sunt minori ori interzişi în faţa judecătorului, pentru a lua act de învoială. Judecătorul de ocol poate să nu legitimeze învoiala, numai dacă tutorele sau curatorul e altă persoană decât tatăl sau mama moştenitorului şi dacă socoteşte că învoiala nu ocroteşte de ajuns interesele moştenitorilor reprezentaţi.

Art. 98. În caz de neînţelegere între moştenitori, judecătorul, în termen de zece zile de la cererea oricăruia dintre moştenitori, va chema toţi moştenitorii prin citaţii individuale la domiciliu şi va căuta să stabilească o înţelegere asupra aceluia sau acelora care vor deveni proprietari ai lotului sau loturilor şi asupra despăgubirilor de acordat celorlalţi moştenitori, înscriind înţelegerea într-un proces-verbal semnat şi de părţi. În cazul când părţile nu cad la învoială, judecătorul va trage la sorţi lotul sau loturile ce sunt de împărţit între moştenitori, fixând totodată şi preţul potrivit cu valoarea iniţială şi cu cota de scăzut din valoarea iniţială, pentru a nu împovăra prea mult pe viitorul proprietar şi încheind despre toate aceste operaţiuni un proces-verbal, semnat de părţile interesate. În toate aceste cazuri, judecătorul de ocol va înainta proces-verbal de constatare în original Casei centrale a împroprietăririi, oprind, însă, la dosar o copie cu semnătura sa.

Art. 99. Moştenitorul asupra căruia rămâne pământul ia de drept în sarcina sa întreaga sumă cuvenită ca despăgubire fiecărui moştenitor în parte şi are obligaţia să achite partea fiecăruia în termen de cinci ani şi cu o dobândă de 5% pe an, plătibilă din şase în şase luni, începând cu luna a doua de la recolta întâia a noului proprietar şi continuând anual în acelaşi termen. În caz de întârziere mai mare de trei luni de la data când urma să fie făcută plata, fie a capitalului, fie a dobânzii, comoştenitorii pot să ceară judecătorului de ocol, după normele arătate în art. 98, excluderea moştenitorilor care nu şi-au îndeplinit obligaţiile, rezilierea împărţelii şi facerea unei noi împărţeli.

Art. 100. Construcţiile sau îmbunătăţirile funciare făcute în cursul posesiunii de moştenitorul asupra căruia a rămas lotul nu împiedică operaţiunea din articolul precedent, judecătorul urmând să stabilească, pe baza unei evaluări, drepturile la despăgubiri[le] ce [i] se cuvin.

Art. 101. Moştenitorii loturilor pot să se împrumute de la Casa centrală a împroprietăririi cu ipotecă asupra loturilor pentru sumele ce trebuie să răspundă celorlalţi moştenitori. În acest caz, Casa centrală a împroprietăririi va încasa, odată cu ratele împrumutului acordat, şi anuitatea datorată pentru plata preţului loturilor.

Art. 102. Toţi proprietarii de pământ pot declara indivizibilă şi supusă transmisiunii, după dispoziţiile cuprinse în acest capitol, o suprafaţă [de] până la 50 ha. Declaraţia va fi făcută în scris la judecătoria de ocol respectivă de către proprietar, care se va prezenta în persoană. Ea va cuprinde numele proprietarului, domiciliul, situaţia, întinderea şi vecinătăţile terenului ce voieşte să se declare indivizibil şi semnătura proprietarului. În caz când proprietarul nu ştie carte, declaraţia va fi semnată de redactorul sau scriitorul actului, care se va prezenta în persoană la judecătoria de ocol. Judecătorul de ocol va primi declaraţia scrisă a proprietarului, va lua act de voinţa acestuia şi va încheia proces-verbal de cele constatate. Declaraţia şi procesul-verbal vor fi transcrise într-un registru anume alcătuit şi ţinut la judecătoria de ocol pe numele proprietarilor.

Art. 103. Prin derogare [de] la regulile stabilite prin Codul Civil, sătenii proprietari de pământ au libertatea de a dona sau a testa porţiunea indivizibilă arătată în art. 95, fără obligaţia pentru donator sau legatar de a raporta chiar în numerar excedentul peste cotitatea disponibilă.

Art. 104. Un regulament special va dezvolta în amănunt aplicarea dispoziţiilor din acest capitol.

Capitolul XVII
Cultivarea loturilor

Art. 105. Pentru asigurarea unei bune culturi a pământului micii proprietăţi, o cât mai bună întrebuinţare a islazurilor comunale, cum şi punerea în valoare a produselor micii proprietăţi, Casa centrală a împroprietăririi are dreptul de a stabili şi impune micilor proprietari obligaţii privitoare la planul de cultură, la organizarea mijloacelor de cultură şi tovărăşii, care să [îi] îndrume pe săteni spre o cultură raţională şi intensivă, la desfacerea produselor lor şi îmbunătăţirea rasei vitelor, determinând şi sancţiunile de luat.

Art. 106. Acei care nu vor îndeplini obligaţiile prevăzute în articolele de mai sus vor fi deposedaţi, fără somaţie, printr-o hotărâre pronunţată de judecătorul de ocol, după cererea Serviciului agricol judeţean şi după ce va fi citat pe cel a cărei deposedare se cere. Hotărârea se va da cu drept de apel la tribunal. Termenul de apel este de 30 zile de la pronunţare. Tribunalul va judeca în camera de consiliu, în termen de 15 zile maximum. Hotărârea tribunalului va fi definitivă, fără opoziţie sau recurs. Procedura va fi gratuită şi părţile se vor cita din oficiu. Proprietarul deposedat are dreptul la restituirea valorii pământului plătită.

Art. 107. În toate cazurile de deposedare, loturile intră în proprietatea Casei centrale a împroprietăririi, care va dispune de ele conform prevederilor acestei legi.

Art. 108. Cumpărătorii de loturi care nu vor fi achitat patru rate semestriale din preţ vor fi deposedaţi de către Casa centrală a împroprietăririi pe cale

administrativă, după somaţie, în termen de 30 zile, punere în întârziere ori judecată şi fără îndatorirea de a urmări în prealabil încasarea ratelor.

Capitolul XVIII
Plata loturilor

Art. 109. Îndată ce preţul exproprierii va fi statorit [stabilit] definitiv şi sătenii îndreptăţiţi vor fi intrat în posesie, se va calcula preţul de vânzare al imobilelor şi se va repartiza pe noii proprietari. Sătenii pot plăti la intrarea în posesie, total sau în parte, valoarea pământului sau imobilelor expropriate.

Art. 110. Statul va contribui cu 50 la sută din preţul cumpărării imobilelor la împărtăşirea cu pământ a celor îndreptăţiţi de la art. 62. Pentru pământul întrebuinţat la înfiinţarea şi completarea păşunilor comunale statul nu contribuie la plata preţului.

Capitolul XIX
Ameliorări funciare

Art. 111. Pentru întreţinerea instalaţiilor existente de ameliorare (drenaj şi irigaţie), împroprietăriţii cu terenuri ameliorate constituie, de la data împroprietăririi definitive, o asociaţie de ape pe baza legii drep'tului de apă în vigoare pentru Bucovina. Dacă o parte din completul terenului ameliorat a rămas neatinsă de expropriere, proprietarul intră cu acest teren în asociaţia de ape.

Art. 112. Statul va ameliora terenurile ţăranilor agricultori, fie ei împroprietăriţi sau neîmproprietăriţi, la care se va constata necesitatea îmbunătăţirii pentru sporirea producţiei. Proprietarii terenurilor în chestiune vor forma o asociaţie de ape.

Art. 113. Toate aceste asociaţii de ape sunt obligatorii şi vor luat fiinţă potrivit § 42 din Legea dreptului de apă, în vigoare pentru Bucovina.

Art. 114. Cheltuielile instalaţiilor de ameliorări funciare şi ale întreţinerii lor vor fi purtate cu o treime de proprietarii terenurilor ameliorate şi cu două treimi de stat. Cotizaţiile membrilor asociaţiei de ape la cheltuieli sunt eligibile pe cale administrativă.

Art. 115. În caz de necesitate, statul va ameliora şi păşunile comunale. A treia parte din cheltuielile acestor ameliorări o va purta comuna, care va putea repartiza aceste cheltuieli asupra locuitorilor din comună.

Art. 116. Biroul tehnic pentru ameliorări funciare din Cernăuţi va constata fără apel necesitatea ameliorărilor, va îndruma înfiinţarea şi funcţionarea asociaţiilor de ape, va controla activitatea lor şi va conduce lucrările de ameliorare.

Capitolul XX
Dispoziţii finale

Art. 117. Toate actele şi transmisiunile, fără nicio excepţie, privitoare la expropriere şi împroprietărire, precum şi toate actele judiciare şi extrajudiciare făcute în executarea legii de faţă sunt scutite de orice taxă de timbru şi înregistrare.

Art. 118. Corespondenţa oficială privitoare la chestiunile de reformă agrară este scutită de orice taxă poştală; aplicarea şi controlul acestei aplicări se face de [către] Ministerul Agriculturii.

Art. 119. Sentinţele de expropriere date de organele de aplicare în baza Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 şi rămase definitive în sensul suscitatului decret-lege vor fi înaintate de către Banca regională din Cernăuţi şi celelalte organe la care se păstrează originalele sentinţelor, comisiei respective de ocol pentru expropriere, care va decide din nou asupra lor, aplicând legea de faţă.

Art. 120. Ministerul Agriculturii este îndreptăţit să organizeze în Cernăuţi o secţie a Casei centrale de împroprietărire pentru aplicarea şi finanţarea reformei agrare din Bucovina. Această secţie va putea fi Banca regională din Cernăuţi.

Art. 121. Un regulament de aplicare va completa şi lămuri în amănunt dispoziţiile prevăzute de această lege.

Art. 122. Toate legile şi regulamentele contrarii legii de faţă sunt şi rămân abrogate.

4. Listă guverne (1919–1920)

4.1. *Guvernul Arthur Văitoianu*[338] *(27 septembrie 1919 – 30 noiembrie 1919)*

Arthur Văitoianu – preşedintele Consiliului de Miniştri, ministru de Interne şi *ad interim* la Ministerul Afacerilor Străine.

Ion Inculeţ – ministru secretar de stat.

Daniel Ciugureanu – ministru secretar de stat.

Ion Nistor – ministru secretar de stat.

Alexandru Vaida-Voevod – ministru secretar de stat.

Vasile Goldiş – ministru secretar de stat.

Ştefan Cicio-Pop – ministru secretar de stat.

Alexandru Lupescu – ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.

Ioan Popovici – ministrul Agriculturii şi Domeniilor.

Ioan Popescu – ministrul Industriei şi Comerţului, *ad interim* la Ministerul de Finanţe.

Ştefan Mihail – ministrul Lucrărilor Publice.

Ion Răşcanu – ministru de Război.

Emil Miclescu – ministru de Justiţie.

Ion Angelescu – ministru de Finanţe (din 6 octombrie 1919).

Nicolae Mişu – ministrul Afacerilor Străine (din 15 octombrie 1919).

---

[338] D.S., M.O., nr. 1, 21 noiembrie 1919, p. 2. Arthur Văitoianu (1864–1956), general de armată, om politic, unul dintre comandanţii armatei române în Primul Război Mondial. După anul 1918 a îmbrăţişat cariera politică. A fost ministru de Interne şi ministru de Război în mai multe cabinete conduse de Ion I. C. Brătianu. A sprijinit regimul autoritar al regelui Carol al II-lea. A fost întemniţat de autorităţile comuniste. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 879; accesat online (5 aprilie 2014) la adresa http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Arthur_Văitoianu.

4.2. *Guvernul Alexandru Vaida-Voevod*[339] *(1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)*

Alexandru Vaida-Voevod – preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul Afacerilor Străine.

Ion Inculeţ – ministru secretar de stat.

Patelimon Halippa – ministru secretar de stat.

Ion Nistor – ministru secretar de stat.

Ştefan Cicio-Pop – ministru secretar de stat.

Ion Cantacuzino – ministru secretar de stat.

Alexandru Averescu – ministru de Interne.

Ion Răşcanu – ministru de Război.

Aurel Vlad – ministru de Finanţe.

Victor Bontescu – ministrul Agriculturii şi Domeniilor.

Octavian Goga – ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor.

Mihai Popovici – ministrul Lucrărilor Publice.

Ion Pelivan – ministrul Justiţiei.

9 decembrie 1919

Ştefan Cicio-Pop – a preluat interimatul la Ministerul de Justiţiei, înlocuindu-l pe Ion Pelivan, care a fost delegatul României la Conferinţa Păcii.

16 decembrie 1919

Aurel Vlad – a preluat interimatul Ministerului de Interne, în urma demisiei lui Alexandru Averescu.

Victor Bontescu – a preluat Ministerul Industriei şi Comerţului.

Ion Mihalache – a preluat Ministerul Agriculturii şi Domeniilor.

Ion Borcea – a preluat Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii, în urma demisiei lui Octavian Goga.

---

[339] D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 157; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 688–689. Alexandru Vaida-Voevod (1872–1950), om politic, medic, publicist. A fost un susţinător al drepturilor naţionale ale românilor din Ardeal, lider marcant al Partidului Naţional Român din Transilvania şi, după anul 1918, al Partidului Naţional Ţărănesc. La Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia a fost ales în Consiliul Dirigent şi a făcut parte din delegaţia care a prezentat actul unirii regelui Ferdinand I. A participat la Conferinţa de Pace de la Paris (1919) şi a deţinut mai multe funcţii politice în guvernele României după anul 1918, fiind ministrul Afacerilor Străine, ministru de Interne, ministru al Muncii, Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale, ministru al Industriei şi Comerţului, ministru secretar de stat. A sprijinit regimul autoritar al regelui Carol al II-lea. A fost arestat de autorităţile comuniste în anul 1945 şi, din anul 1946, a fost arestat la domiciliu. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 879; Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voevod. Putere şi defăimare*, Bucureşti, Editura Rao, 2010.

27 decembrie 1919

Nicolae Lupu – a preluat Ministerul de Interne.

23 februarie 1920

Mihai Popovici – a preluat interimatul la Ministerul de Finanţe, în urma demisiei lui Aurel Vlad.

2 martie 1920

Traian Moşoiu – a preluat Ministerul de Război, în urma demisiei lui Ion Răşcanu.
Ion Borcea – a preluat interimatul la Ministerul de Industrie şi Comerţ, în urma demisiei lui Victor Bontescu.

4.3. *Guvernul Alexandru Averescu*[340] *(13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)*

Alexandru Averescu – preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de Interne.
Ion Inculeţ – ministru secretar de stat.
Ion Nistor – ministru secretar de stat.
Anton Mocsony – ministru secretar de stat.
Grigore I. Trancu-Iaşi – ministru secretar de stat.
Constantin Argetoianu – ministru de Finanţe şi *ad interim* la Ministerul de Justiţie.
Ion Răşcanu – ministru de Război.
Duiliu Zamfirescu – ministrul Afacerilor Străine.
Petre P. Negulescu – ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice.
Gheorghe Văleanu – ministrul Lucrărilor Publice.
Octavian Tăslăoanu – ministrul Industriei şi Comerţului.
Teodor Cudalbu – ministrul Agriculturii şi Domeniilor.

18 martie 1920

Vasile Goldiş – ministru secretar de stat (demisionează la 19 martie 1920).
Octavian Goga – ministru secretar de stat.

---

[340] D.A.D., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 652; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 689–670. Alexandru Averescu (1859–1938), mareşal, membru de onoare al Academiei Române (1923). A fost distins cu ordinele „Steaua României", „Coroana României" şi cu medaliile „Bene Merenti" şi „Crucea Trecerii Dunării". După anul 1918 a intrat în politică şi a înfiinţat Liga Poporului, devenită, în anul 1920, Partidul Poporului. A fost preşedinte al Consiliului de Miniştri în anii 1918, 1920–1921, 1926–1927 şi a condus ministerele Afacerilor Străine (1918), de Interne (1919, 1920), Industrie şi Comerţ (1920–1921), Instrucţiune (1926), Finanţe (1927). A fost ministru secretar de stat şi consilier al Coroanei (1938). A desfăşurat şi o activitate publicistică: redactor al „Revistei armatei", director al revistei „România militară". Este autorul unor lucrări de specialitate (*Tactica*, *Jocul de război*, *Călăuza ofiţerului*, *Operaţiile de la Flămânda*), dar şi de memorialistică (*Notiţe de război. 1916–1918*). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 62.

30 martie 1920

Grigore I. Trancu-Iaşi – ministrul Muncii şi Ocrotirilor Sociale (minister înfiinţat la 29 martie 1920).

Matei Cantacuzino – ministru de Justiţie.

3 aprilie 1920

Constantin Garoflid – ministru de stat, preşedintele Comitetului Agrar.

2 mai 1920

Ioan V. Stârcea – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Nistor).

Sergiu Niţă – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Inculeţ).

13 iunie 1920

Constantin Argetoianu – a preluat Ministerul de Interne.

Gheorghe Văleanu – a preluat Ministerul de Comunicaţii.

Octavian Goga – a preluat Ministerul Cultelor şi Artelor (înfiinţat prin scindarea Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice).

Take Ionescu – ministru de Externe.

Dimitrie Grecianu – ministrul Lucrărilor Publice.

Nicolae Titulescu – ministru de Finanţe.

15 iunie 1920

Ion C. Atanasiu – subsecretar de stat la Subsecretariatul Refacerii şi Aprovizionării (înfiinţat în iunie 1920).

27 august 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat şi interimatul Ministerului de Justiţie (în urma demisiei lui Matei Cantacuzino).

30 august 1920

Ion Angelescu – subsecretar de stat la Ministerul de Finanţe (post nou înfiinţat).

Anton Mocsony – a demisionat din funcţia de ministru secretar de stat.

Ioan V. Stârcea – a demisionat din funcţia de ministru secretar de stat.

16 noiembrie 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat Ministerul de Justiţie.
Octavian Tăslăoanu – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice.
Alexandru Averescu – a preluat Ministerul Industriei şi Comerţului.

9 decembrie 1920

Take Ionescu – a preluat şi interimatul Ministerului de Justiţiei, în urma decesului lui Dimitrie Grecianu[341].

1 ianuarie 1921

Mihai Antonescu – a preluat Ministerul de Justiţie.
Ioan Petrovici – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice, în urma demisiei lui Octavian Tăslăoanu.

7 martie 1921

Albert Popovici-Taşcă – subsecretar de stat la Ministerul de Interne (post nou înfiinţat).

16 aprilie 1921

Petru Groza – ministru secretar de stat.
Dori[medont] Popovici – ministru secretar de stat.

22 iulie 1921

Constantin Garoflid – a preluat Ministerul Agriculturii (creat prin scindarea Ministerului Agriculturii şi Domeniilor)

---

[341] La 8 decembrie 1920, după deschiderea lucrărilor Senatului, a avut loc un atentat, prin instalarea şi amorsarea unei bombe artizanale de către un grup terorist de extremă stângă, condus de Max Goldstein. În urma acestui atentat au decedat Dimitrie Greceanu (ministrul Justiţiei) şi senatorii Dimitrie Radu (episcop greco-catolic de Oradea-Mare) şi Spiru Gheorghiu. În urma atentatului s-au înregistrat şi răniţi, printre care preşedintele Senatului, Constantin Coandă, episcopul ortodox Nifon şi episcopul ortodox Roman Ciorogariu. S-a presupus că în această acţiune a fost implicat şi Alecu Constantinescu, conducătorul aripii de extremă stângă a Partidului Socialist din România, care în anul 1921 a format Partidul Comunist din România. În urma acestor acţiuni, autorii atentatului au fost condamnaţi. D.A.D., M.O., nr. 74, 5 aprilie 1920, p. 1523; *Noui amănunte asupra atentatului de la Senat*, în „Adevărul", Bucureşti, anul 63, nr. 27738, 18 decembrie 1920, p. 1.

5. Programe de guvernare

5.1. *Declarația guvernului Alexandru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920)*[342]

Onorată Cameră, prezentându-se guvernul în fața d-voastră, primul guvern ieșit din Parlamentul României Mari, simt toată greutatea apăsătoare a momentului, dar oricât de apăsătoare ar fi această greutate, ea nu mă copleșește, nu mă poate birui, căci mic de suflet ar trebui să fie un prim-ministru al României întregite, care în fața acestei mari și grandioase Adunări Naționale nu s-ar simți înălțat în toată ființa sa și înfiorat de simțămintele celei mai sfinte mulțumiri. Aproape două mii de ani a viețuit neamul nostru pe aceste câmpii și plaiuri. Veacuri amare, veacuri de lupte, de suferințe și de muncă, aceeași soartă în rău și în bine a făurit și închegat ființa etnică, unitatea limbii, datinilor, a firii poporului românesc. Dar, așezat la răspântia Orientului și Occidentului, politicește nu s-a putut uni, ci, sfâșiat prin munți și râuri și prin granițe politice, a suportat toată vitregia soartei, impusă prin situația sa geografică, în mijlocul acelor state care datorau spadei române originea măririi lor din veacul al XIX-lea. Fără de ajutorul acestei spade și Rusia și Austro-Ungaria ar fi trebuit să-și prădeze pe timpul închegării lor toate puterile luptând contra Semilunei. Spada vitejilor moldoveni, munteni, olteni, bănățeni și ardeleni ai lui Ștefan, Mircea, Corvin, a apărat vecinii amenințați pe atunci și deveniți trufași după ce a trecut pericolul. Sângele cel mai bun și mai nobil românesc a fost jertfa prețioasă prin care cultura apuseană fu scutită de cotropirea barbară. În mijlocul acelor necontenite lupte pentru existență s-au istovit forțele neamului nostru. Cum s-ar fi putut naște în mijlocul acelui noian de sânge ideea unității naționale?! Dar, totuși, prin întunericul veacurilor vijelioase, geniul de mare beliduce și de mare bărbat de stat, geniul viteazului Mihai a știut să înfăptuiască ca într-o clipă de mărire unitatea neamului. Nu a fost, însă, de durată; murind eroul, unitatea s-a prăbușit. Dar odată înfăptuită, ideea nu s-a mai stins. Dorul unității naționale a rămas viu din rând de oameni în rând de oameni și conștiința că unitatea neamului nu este un vis deșert, că ea este cu putință a dat forțe de rezistență și nădejde celor

---

[342] Declarația a fost susținută în cadrul sesiunii ordinare a A.D. 1919–1920 și în ședința Senatului din 17 decembrie 1919. D.A.D., M.O., nr. 14, 30 decembrie 1919, p. 152–157; D.S., M.O., nr. 12, 31 decembrie 1919, p. 71–87. Deoarece la alegerile parlamentare niciun partid politic nu a obținut o majoritate parlamentară, s-a impus formula unui guvern de coaliție. La 25 noiembrie 1919 s-a format Blocul parlamentar, din care făceau parte: Partidul Național Român (Transilvania), Partidul Țărănesc (Regatul României), Partidul Țărănesc (Basarabia), Partidul Democrat al Unirii (Bucovina), Partidul Naționalist Democrat (condus de Nicolae Iorga) și gruparea independentă condusă de Nicolae Lupu. În această perioadă Parlamentul a votat legile prin care s-a ratificat unirea Basarabiei, Bucovinei și a Transilvaniei cu România și s-au semnat câteva tratate internaționale: Tratatul privind minoritățile (9 decembrie 1919) și Tratatele de Pace cu Bulgaria (Neuilly sur Seine, 27 noiembrie 1919) și Austria (Saint-Germain en Laye, 10 decembrie 1919). Ion I. C. Brătianu a intervenit pe lângă rege pentru a determina căderea acestui guvern, acordându-i sprijin pentru a veni la putere generalului Alexandru Averescu. Primul cabinet condus de Alexandru Vaida-Voevod a condus țara în perioada 1 decembrie 1919 – 12 martie 1920, iar al doilea în perioada 6 iunie 1932 – 10 august 1932. Facem precizarea că în perioada interbelică și în perioada comunistă (până în anul 1974) puterea executivă (guvernul) se numea Consiliu de Miniștri.

copleşiţi de jugul străin şi a dat avânt gândirii politice a marilor dascăli ai neamului. Cuvine-se, d-lor deputaţi, ca în acest Parlament, care îşi datorează existenţa voinţei ferme a românilor din patru unghiuri, de a fi uniţi pe veci, să se închine fiecare dintre noi în intimitatea sfântă a sufletului său cu evlavia recunoscătoare în faţa memoriei lui Mihai Bravul.

Onorată Cameră, dezvoltarea socială şi economică a poporului românesc rupt în bucăţi nu a putut fi normală. Fără unitate şi libertate naţională nu se poate realiza de nicio naţiune progres tehnic, economic şi politic. Sfinte ne sunt numele lui Horia, Cloşca şi Crişan, ale lui Tudor Vladimirescu, Iancu şi ale nenumăraţilor noştri eroi fără de nume. Dar jertfirea lor de sine nu a putut da roade. Jertfele acestea au fost fără efect durabil, fiind răzleţe în timp şi în spaţiu. Erau jertfele unui neam asuprit de ţărani. Şi toate zbuciumările ar fi rămas zadarnice, chestii sociale şi agrare; fiecare neam prin el însuşi şi numai politiceşte închegat le poate rezolva. Patriotismul înflăcărat al unei generaţii, care pe la mijlocul veacului al XIX-lea începuse lupta pentru libertatea şi unirea Moldovei şi Vlahiei, a fost încoronat de succes. Visul întregului neam se înfăptui.

Înţelepciunea bărbaţilor de stat români a ştiut să dea ţării un rege înţelept, sub conducerea căruia eroismul soldatului român a făurit coroana de oţel a Vechiului Regat. Prin întemeierea dinastiei se simbolizează unitatea României şi se asigură continuitatea de dezvoltare a unităţii.

Progresul realizat de ţara mamă în ultima jumătate de veac dovedeşte că generaţia mare care a întemeiat regatul, îl clădise pe temelii solide. Dar opera ei epocală mai produce şi alte efecte. Jur-împrejur, prin rândurile românilor asupriţi, amorţeala seculară dispare ca atinsă de varga fermecată a unei zâne. Mari mişcări politice iau naştere. Dincolo de munţi, în Bucovina, în Basarabia, românimea se agită, tinzând spre libertate şi unitatea naţională. Teama oligarhiei maghiare de tendinţele româneşti spre unitate contribuie la precipitarea Războiului Mondial. Ca prevedere înţeleaptă, România îşi face cu prisosinţă datoria faţă de fraţii robiţi, cât şi faţă de marii ei aliaţi. Nicio armată n-a luptat cu mai mare bravură decât armata românească şi niciun neam nu s-a jertfit mai mult în proporţie cu numărul sufletelor şi resurselor de care dispunea. În faţa forţei majore lupta se întrerupe. Timpul grozav al ocupaţiei străine, inamice urmează. Ce încercări şi câte umiliri! Şi ce groază şi ce amărăciune în sufletele românilor de sub stăpânirea străină, ca în loc să răsară zorile libertăţii pentru ei şi fraţii lor liberi sunt ameninţaţi să-şi piardă libertatea. Nădejdea, însă, nu dispare. Între Tisa şi Nistru, ochii setoşi de libertate se aţintesc asupra reorganizării armatei române, care cu dibăcie fusese salvată. În fruntea armatei stă veghe, neclintit şi neînfrânt de talazurile de necazuri, cel mai altruist dintre regi, M.S. Regele Ferdinand I, iar alături buna lui tovarăşă de suferinţe şi speranţe, M.S. Regina. Spre perechea regală se îndreaptă inimile; mărimea ei sufletească măreşte forţele tuturor românilor de bine, iar în ţările aliate, propaganda cauzei române e susţinută cu căldură de români şi de amici, fii ai acelor ţări. Şi ceasul mântuirii a sunat. Armata română reintră în acţiune, iar până la terminarea preparativelor pentru ocuparea efectivă a ţinuturilor române de dincolo de hotare, acestea se grăbesc să-şi decreteze, din liberă voinţă şi hotărâre, unirea lor pe veci cu ţara mumă.

Urmează un an plin de greutăţi externe şi interne. Toate ramurile vieţii de stat au suferit grozav sub ocupaţia duşmană. Totul trebuie refăcut, reîntemeiat. În mijlocul acestei opere de refacere au loc alegerile, care dau naştere actualelor Corpuri legiuitoare. Neîntrunind niciun partid majoritatea, după aprige discuţii, s-a ajuns la întemeierea unui bloc al celor cinci partide, drept bloc majoritar guvernamental. Baza blocului o formulează programul său comun politic. Guvernul actual a primit acest program, pe care am onoarea să-l aduc la cunoştinţa onor Camerei.

Programul

Blocul parlamentar s-a înfăptuit pentru garantarea unui regim democratic-naţional. În acest scop el se va strădui să promoveze, pe calea aşezămintelor de stat, dezvoltarea economică, culturală şi politică a poporului. Această adunare naţională are mandatul de a revizui Constituţia Vechiului Regat în toată întregimea ei, astfel că noua Constituţie să corespundă noii stări de fapt. În afară de aceasta, va mai rezolva următoarele chestiuni:

I. Chestia externă

În ceea ce priveşte chestia externă, Blocul este hotărât să susţină un guvern care să cimenteze şi să adâncească relaţiile cu Puterile Aliate şi Asociate, atât în privinţa raporturilor politico-economice, cât şi în privinţa situaţiei actuale, ţinându-se socoteală la negocierile ce se vor purta, atât de interesele superioare ale ţării şi de demnitatea naţională, cât şi de interesele principalelor puteri aliate şi asociate.

II. Reforma electorală

Va avea un caracter larg, democratic, pe baza votului obştesc egal, direct şi secret, cu reprezentare proporţională.

III. Reforma agrară

Parlamentul va înfăptui reforma agrară. Pământul va trebui să ajungă în mâna acelora care îl cultivă. În acest scop se va înscrie în Constituţie principiul exproprierii pentru cauză de utilitate socială şi de stat; aplicarea exproprierii în vederea împroprietăririi sătenilor se va face imediat şi pe temeiul unor legi speciale, potrivit cu nevoile sătenilor, alcătuindu-se cărţile funciare şi cadastrul. La revizuirea decretelor-legi privitoare la reforma agrară nu se vor putea face schimbări în dezavantajul ţărănimii nici în ceea ce priveşte întinderea exproprierii, nici în ceea ce priveşte preţul. Se vor crea, în măsura nevoilor, păduri comunale, în special

în ceea ce priveşte combustibilul şi necesităţile de construcţie. Se vor crea islazuri comunale în fiecare sat. Pentru întărirea gospodăriilor ţărăneşti, se vor face toate înlesnirile obştiilor, cooperativelor de producţie, aprovizionare şi desfacere în comun, băncilor populare şi se va organiza federalizarea lor pe temelii puternice şi autonome, menţinându-se controlul legal.

D-lor deputaţi, ministrul Domeniilor, ori de acum înainte al Agriculturii, va avea datoria să procedeze cât de curând la alcătuirea acelor comisii de studii care trebuie să facă lucrările pregătitoare pentru elaborarea definitivă a reformei, iar până atunci să ia toate dispoziţiile necesare pentru ca părţile acelea ale legii, care sunt deja executate pe baza decretului-lege, să fie în adevăr observate în aşa măsură şi în aşa chip, încât ţărănimea să fie, mai cu seamă prin împroprietărirea individuală, satisfăcută pe deplin.

IV. Reforma administrativă

1) Descentralizarea administrativă şi organizarea autonomă a comunei, plăşei şi judeţului.

2) Punerea în concordanţă a siguranţei generale a statului cu descentralizarea administrativă.

3) Desfiinţarea jandarmeriei ca organ de poliţie sătească şi reducerea ei la o poliţie de stat, la dispoziţia organelor administrative şi judiciare.

4) Organizarea unui corp de funcţionari de meserie, pe temeiul unui statut general, care să statornicească norme generale pentru alegerea, numirea, stabilirea şi înaintarea tuturor funcţionarilor publici şi să asigure deplinul trai printr-un salariu potrivit, ca să li se ceară să muncească fără preget şi să aplice legile fără părtinire.

V. Refacerea economică

1) Unificarea politicii şi acţiunii statului pentru refacerea economică.

2) Organizarea procurării de materii prime, materiale, maşini şi unelte etc., necesare industriei şi agriculturii.

3) Afectarea, în special, a disponibilului de valută dobândită de către stat, în scopul aprovizionării din străinătate cu materii prime, materiale, maşini şi unelte necesare refacerii industriei şi agriculturii.

4) Conlucrarea statului cu organizaţiile de breaslă ale industriei şi organizaţiile cooperative ale agriculturii, pentru procurarea şi reparaţia mijloacelor necesare sporirii producţiei şi pentru activarea producţiei, potrivit cu necesităţile.

5) Reconstruirea regiunilor distruse de război.

6) Constatarea pagubelor de război şi achitarea, cu precădere, a despăgubirilor de război ale acestora.

7) Reorganizarea căilor ferate, comercializarea sistemului de exploatare şi administraţie a atelierelor.

VI. Reforma financiară

1) Stabilirea echilibrului în buget.

2) Unificarea monetară şi urgenta regulare a valutei.

3) Desfiinţarea dărilor asupra articolelor de întâia necesitate, precum şi sporirea dărilor asupra obiectelor de lux.

4) Introducerea impozitului progresiv pe venit.

5) Statornicirea unei dări pe avere, ridicată odată pentru totdeauna, care să atingă averile progresive.

6) Revizuirea averilor făcute în timpul războiului, urmărirea şi confiscarea averilor făcute prin fraude şi prin jefuirea banilor publici.

7) Participarea statului la câştigurile importului şi exportului.

8) Întinderea impozitului pe succesiuni şi aşezarea lui pe bază progresivă. Restrângerea dreptului de moştenire în favorul statului.

9) Reforma Băncii Naţionale şi a legislaţiei privitoare la bănci.

10) Reorganizarea contabilităţii publice a controlului financiar.

VII. Organizarea muncii

1) Legiferarea dreptului de asociaţie.

2) Salariul minim.

3) Introducerea zilei de opt ore în toate ramurile industriei, în care concurenţa din afară nu va fi o piedică.

4) Mărginirea muncii copiilor, ca să-şi poată continua învăţătura şi să nu-şi dăuneze sănătatea.

5) Adoptarea principiului salariului egal, fără deosebire de sex, pentru o muncă de o valoare egală.

6) Mărginirea întrebuinţării femeilor la lucru, înainte şi după sarcină, în timpul nopţii şi la muncile insalubre.

7) Organizarea inspecţiei muncii.

8) Înfiinţarea unui oficiu de stat pentru găsire de lucru şi lucrători.

9) Măsuri împotriva lipsei de lucru.

10) Contractul colectiv.

VIII. Sănătatea publică

1) Reconstruirea satelor şi clădirea de locuinţe sănătoase prin mijlocul cooperativelor şi cu ajutorul statului.

2) Clădirea de locuinţe ieftine pentru muncitori şi populaţia nevoiaşă de la oraş.

3) Întemeierea de infirmerii, farmacii, băi populare, organizarea asistenţei femeilor lehuze, precum şi a ajutorului medicului în toate satele, prin răspândirea asigurării împotriva bolii, la a cărei susţinere va contribui băneşte şi statul.

4) Dezvoltarea asigurărilor sociale la oraşe.

5) Organizarea combaterii epidemiilor, a ofticii, a sifilisului şi a pelagrei.

IX. Invalizi, văduve şi orfani de război

1) Măsuri pentru existenţa şi educaţia orfanilor de război.

2) Măsuri pentru reeducarea profesională a invalizilor de război.

3) Stabilirea unui regim echitabil pentru pensiile de război ale invalizilor, văduvelor şi orfanilor.

4) Crearea unei instituţii de stat pentru orfani, văduvele şi invalizii de război.

X. Şcoala şi biserica

1) Intensificarea şi unificarea învăţământului primar şi întregirea lui cu un învăţământ de continuare profesională.

2) Măsuri împotriva analfabetismului.

3) Dezvoltarea învăţământului profesional, prin crearea de şcoli practice agricole şi industriale, al căror program de organizare şi acţiune să fie strâns legat de viaţa practică.

4) Naţionalizarea şcolii, îndeosebi a şcolii secundare, ţinându-se seama de drepturile minorităţilor.

5) Dezvoltarea învăţământului normal.

6) Organizarea autonomă a universităţilor.

7) Organizarea autonomă a bisericilor.

XI. Legislaţie

1) Unificarea treptată şi sistematică a întregii legislaţii; crearea, în acest scop, a unui consiliu legislativ, în vederea unificării întregii vieţi de stat.

Onorată Cameră, fie-mi permis ca să nu intru în analiza amănunţită a programului. Soarta programelor politice nu atârnă nici de amploarea lor, nici de dibăcia cu care sunt stilizate. Soarta lor depinde de situaţia politică externă şi internă, cât şi de puterea de acţiune a acelora care şi-au luat angajamentul de a le realiza.

În ceea ce priveşte politica internă, îmi ţin de datorie, ca şef al guvernului, să declar că guvernul se va grăbi să supună Corpurilor legiuitoare, ce cea mai mare grabă, afară de reformele indicate în program, în ordinea în care ele vor fi pregătite spre a putea fi dezbătute de d-voastră, legi prin care să se asigure existenţa văduvelor şi orfanilor de război, iar întemeind ministere pentru ocrotirea şi igiena publică, numeroase legi menite să împiedice degenerarea rasei.

Una din preocupările cardinale ale ministerului va forma-o asanarea stărilor necorespunzătoare care, ca urmări fatale ale războiului, s-au înstăpânit în comunicaţia noastră. Paralel şi în proporţie cu restabilirea bunei rânduieli în comunicaţie,

trebuie să facem totul ce ne va sta în putinţă spre a asigura revitalizarea populaţiei la întreaga ţară şi, îndeosebi, acolo unde lipsurile sunt mai simţitoare.

Cu deosebită dragoste va trebui să veghem cu toţii asupra exigenţelor glorioasei noastre armate. Reorganizarea ei în armonie cu mărirea ţării va trebui studiată şi înfăptuită. Demobilizarea treptată s-a început. Ea se va continua în proporţia în care, prin asigurarea păcii externe şi interne, Corpurile legiuitoare vor absolva programul lor de rodnică muncă patriotică. Îndată ce împrejurările o vor permite, guvernul va căuta să dobândească agrearea M[aiestăţii] sale pentru o amnistie echitabilă.

Spre a asigura unificarea desăvârşită a ţinuturilor noi şi vechi, Corpurile legiuitoare vor avea înalta datorie să introducă în Constituţia ţării unitatea naţională. Prin unificarea legilor şi aşezămintelor, se va asigura treptat unitatea morală, unitatea de gândire, de cultură şi de interese. Cu cât va fi mai mare tactul, înţelepciunea şi dragostea frăţească de care se vor lăsa conduşi cei chemaţi – în contactul unii cu alţii –, cu atât vom izbuti mai repede şi mai neted să dăm formei unităţii politice a statului nostru conţinutul solid al unităţii adevărate, rezultatul infiltraţiei şi absorbţiei reciproce.

Guvernul nu va pierde din vedere că o viaţă de stat ordonată şi liniştită nu se poate asigura decât prin garantarea largă a libertăţilor publice şi a drepturilor egale pe seama tuturor cetăţenilor. România Mare trebuie să fie patria iubită şi iubitoare a tuturor fiilor ei, fără deosebire de clasă socială, de limbă maternă ori de confesiune. Tuturor minorităţilor naţionale li se va asigura putinţa de a-şi dezvolta limba şi cultura şi de a uza, într-o largă măsură, de drepturile limbii lor. Aceste drepturi vor fi determinate prin legi fundamentale, a căror creare va trebui să aparţină programului de muncă al Corpurilor legiuitoare.

În acelaşi timp va trebui aranjată şi situaţia de drept a diferitelor confesiuni. Libertatea de credinţă este un principiu fundamental al oricărui stat democratic constituţional. Pentru a asigura drepturile şi datoriile reciproce dintre confesiunile numeroase şi dintre stat, se va acorda fiecărei confesiuni facultatea de a-şi organiza viaţa internă în sânul unei autonomii, în cadrele statului român. Fără a ştirbi câtuşi de puţin principial şi practica egalei îndreptăţiri a bisericilor celorlalte confesiuni, ele vor şi să respecte şi să recunoască, libere de orice regret, tradiţiile bisericii ortodoxe. Va trebui găsită baza de drepturi şi de datorinţe reciproce între stat şi între cele şapte–opt confesiuni conferite. Oricât de complicate ar părea aceste probleme, aranjarea lor trebuie realizată fără întârziere, în interesul asigurării vieţii normale de stat. La studierea lor, principiul conducător trebuie să fie interesul statului român şi toleranţa reciprocă confesională.

În strânsă legătură cu chestia minorităţilor de rasă şi de credinţă, ca una dintre cele mai discutate chestiuni de această natură, a fost până în vremea din urmă chestia evreiască. Zic a fost, căci Decretul-lege din 22 mai 1919[343] a soluţionat

[343] Decretul-lege nr. 2 085/22 mai 1919, privitor la acordarea drepturilor cetăţeneşti. Acesta abroga prevederile Decretului-lege nr. 3 902/1918. Ulterior a fost emis Decretul-lege nr. 3 464/12 august 1919, prin care s-au prelungit termenele prevăzute în Decretul-lege nr. 2 085/22 mai 1919. Aceste acte normative au fost ratificate prin art. 133, alin. 1, din Constituţie (1923). M.O., nr. 33, 28 mai 1919; nr. 93, 13 august 1919.

definitiv problema împământenirii evreilor, punând capăt întregii arii de neînțelegeri și de nemulțumiri, care tulburau în trecut relațiile dintre evrei și stat. Ratificarea de către Corpurile legiuitoare a legilor care vor fi supuse deliberării și aprobării lor, legi corespunzătoare principiilor fundamentale ale acestui decret-lege, trebuie să urmeze fără amânare. Pentru stat nu pot exista categorii de cetățeni. Poporul român se distinge prin spiritul său de largă toleranță. În privința aceasta putem constata, fără exagerare, că nu este întrecut de niciun alt popor. În trecut, relațiile dintre evrei și dintre populația românească erau caracterizate printr-o stare nu pe deplin satisfăcătoare. Aceasta nu izvora dintr-o intoleranță confesională, ci din cauze de ordin economic care, prin soluționarea chestiei agrare și prin acordarea sufragiului universal, mulțumită căreia clasa țărănească e emancipată și politicește, au încetat să existe. Legați pe viitor și evreii de acest pământ sacru, prin egale drepturi și egale interese, ei au încetat de a mai fi străini. Datoria noastră, a tuturor, este să-i întâmpinăm cu încredere, iar a lor datorie este ca să se apropie, de asemenea, cu încredere deplină de noi, contribuind cu toții împreună la refacerea țării și la înaintarea ei pe calea progresului și a civilizației.

Onorată Cameră, îmi dau seama că programul expus cu privire la activitatea internă a guvernului nu cuprinde, pe departe, toate probleme mari, fără de rezolvarea cărora temeliile solide și trainice ale României de mâine nu pot fi închegate. Totuși, guvernul ar fi fericit dacă, pe lângă cele mai urgente reforme, cea electorală, agrară și administrativă, s-ar putea soluționa, paralel, pe cale legislativă, partea mai importantă a programului expus. Spre acest scop vor trebui organizate, fie în cadrele resorturilor existente, fie independent de ele, ministere ori subsecretariate noi de stat. Căci legi bune și o administrație bine ordonată, fără o împărțire de muncă sistematică și fără o muncă preparatorie temeinică, nu se pot crea. Idealul acestui guvern este ca ministerele țării noastre să evolueze, ca să poată suporta pe viitor concurența cu celelalte state, să evolueze în direcția în care vor evolua ministerele tuturor țărilor, reducându-și activitatea politică la minimum posibil și de a satisface astfel pe deplin datoria de bune organe de funcționari, libere de politicianism.

Onorată Cameră, intenționat am expus mai întâi exigențele politicii noastre interne, spre a vă atrage atenția asupra datoriilor pe care vom avea să le îndeplinim în casa proprie, dacă voim să o împiedicăm să nu se surpe. Spre a putea să ne dedicăm acestei opere mari, a trebuit să accelerăm aranjarea raporturilor noastre externe.

Situația internațională a României depinde de forța reală de care dispune țara în interior și de relațiile pe care le are cu vecinii ei și cu statele mari care, prin organizarea lor veche, prin stările lor progresate, culturale și economice, se găsesc în fruntea civilizației omenirii.

Cu statele vecine relațiile noastre sunt următoarele: până la ratificarea păcii, rămâne la relații de aliați cu toate statele cu care am luptat împreună. Sperăm că aceste relații își vor afla continuarea, prin armonia numeroaselor interese comune. Deosebit de mare este comunitatea de interese între Polonia și noi. Mari au fost greutățile pe care a știut să le învingă tânărul stat polon, mulțumită atât patriotismului și eroismului armatei sale, cât și a abnegației cu care șefii diferitelor partide

politice, lăsând deoparte toate dezbinările şi interese[le] de partid, au ştiut să se unească întru întemeierea statului. Nu putem decât să admirăm naţiunea polonă pentru succesele sale obţinute, reuşind să trezească la viaţă nouă statul polon. Fie ca viitorul acestui stat amic să devină o continuare vrednică a gloriosului său trecut.

Cu poporul cehoslovac ne leagă vechea întovărăşire de luptă contra duşmanilor comuni de ieri. Industria bogată a statului cehoslovac şi producţia noastră agrară creează temelia raporturilor reciproce de interese congruente. Urăm statului cehoslovac ca să poată continua, cu renăscuta-i cerbicie husitică, înaintarea pe calea progresului democratic.

Regatul sârbo-croato-sloven a îndurat în război aceeaşi soartă grea ca şi România. În trecut nu au fost nicicând tulburate bunele raporturi de vecini între vechiul stat sârbesc şi între România. Să sperăm că aceste raporturi vor putea fi asigurate şi pe viitor, căutând şi găsind împreună soluţia norocoasă şi definitivă a tuturor chestiunilor a căror rezolvare este în interesul comun al ambelor state. În această nădejde, urăm statului sârbo-croato-sloven, după multe suferinţe, o consolidare pacinică şi desăvârşită.

După ce chestiunea fraţilor noştri din Macedonia e pe cale bună de a găsi, prin bazele principiale acceptate de Conferinţa păcii, o rezolvare dreaptă, iar din partea bărbaţilor de stat greci o echitabilă apreciere, suntem îndrituiţi a conta cu certitudine că vechile simpatii şi interese care au asigurat raporturile bune între Grecia şi România, pe viitor vor câştiga în intimitate. Nu putem decât să dorim acestui stat amic ca realizarea deplină a visului său de unitate naţională să fie urmată de un înălţător avânt al spiritului modern elin, vrednic de mărirea sa clasică antică.

Faţă de marii noştri aliaţi va trebui să nutrim, prin generaţii, sentimentele de recunoştinţă. Ceea ce eroismul armatei române şi jertfirea de sine, fără seamăn, a întregului neam românesc a dobândit, cu greu s-ar fi putut asigura ca o moştenire nediscutată pe seama viitoarelor generaţii, fără de concursul şi fără de recunoaşterea de drept din partea puterilor aliate şi asociate. Sângele vărsat în comun cimentează legături de sentimente mai trainice decât tratatele imprimate şi iscălite pe pergament.

Cum luptele de pe Jiu, de pe Valea Prahovei, Mărăşeşti şi Mărăşti au salvat Verdunul şi au asigurat răgazul ca mândrele oştiri ale Statelor Unite ale Americii de Nord să poată sări în ajutorul cauzei civilizaţiei, astfel jertfele de sânge şi de avere ale Engliterei, Franţei şi Italiei, ajutate de americani, au salvat neamul nostru de urmările unei umiliri, har Domnului, trecătoare.

Ştiri lansate în străinătate de duşmani haini încearcă să discute lealitatea noastră faţă de marii noştri aliaţi. Nu există român pentru care asemenea faime să poată forma obiect de discuţie şi nu există bărbat de stat român care să poată cântări alte planuri pentru soarta viitoare a României, decât o strânsă şi călduroasă relaţie amicală, alături de marii ei aliaţi, relaţie întemeiată pe încredere şi respect reciproc. Aceste relaţii vor putea fi mai sigur întemeiate dacă vom griji ca din tineretul nostru de pe toată întinderea României Mari să trimitem un număr cât se poate de mare în America de Nord, în Englitera, în Franţa şi în Italia, spre a-şi face acolo educaţie. Oferindu-le astfel copiilor noştri ocazia ca să li se sădească din

vreme în inimi dragostea față de aceste țări și națiuni și că prin stăpânirea limbii să adâncească bogatele comori științifice, literare și artistice ale acestor state, fruntășiile civilizației menirii, putem fi siguri că accesul țării noastre în comunitatea primelor state ale lumii va fi pe viitor asigurat.

România de mâine nu va fi România de ieri. Ca teritoriu și populație, menirea țării este ca să-și asigure o considerație din ce în ce mai mare în concertul mondial. Adevărat, Conferința de Pace n-a îndeplinit toate așteptările. Nu rea voință a determinat însă atitudinea Conferinței față de noi. Împăcarea atâtor interese heterogene, care adesea colidau [erau în conflict] între ele, a impus compromisurile. Pentru Conferință și pentru Consiliul suprem, toți cei interesați erau aliați. Tendința de a nu satisface pe deplin pe unii spre a nu nemulțumi prea adânc pe alții, ne-a vărsat multe picături amare în paharul belșugului unității noastre naționale. Această unitate ne-a fost, însă, cu sfințenie păzită de marii aliați și recunoscută ca drept existentă de veci pururi. Rana deschisă ce n-a lăsat-o ruperea unei părți din Banat e marea durere a noastră; de asemenea, pierderea comunelor apusene în Maramureș, dar prin jalea pentru ceea ce am pierdut să nu ne lăsăm orbiți de a uita ceea ce am câștigat și chiar mărimea câștigului să ne oțelească nădejdea că vom izbuti să găsim remediul vindecărilor pentru rana rămasă deschisă.

Preocuparea cea mai vie trebuie să o formeze pentru delegații noștri la Conferință și pentru guvernul nostru aranjarea definitivă a unității Basarabiei cu țara mumă. În chestia aceasta, nu poate exista între români și români nici cea mai mică deosebire de vederi și de simțiri. Voința întregii țări, solidară cu voința întregii Basarabii, trebuie să asigure deplinul triumf final al acestei chestii.

Onorată Cameră, zice-se că iscălirea Tratatului minorităților[344] ar însemna o abdicare [de] la suveranitatea țării. Înainte de Războiul Mondial, suveranitatea țării din punctul de vedere abstract, de drept, era, prin dispozițiile Tratatului de la Berlin[345], în mai mare grad atinsă decât cum se atinge prin Tratatul minorităților. Căci Tratatul de la Berlin ne impunea, fără o formulă atenuată ca aceea din Preambulul Tratatului minorităților, anumite obligamente [obligații]. Totuși, pot afirma că suveranitatea României de ieri nu a suferit în mod practic nicio știrbire în trecut, precum nu va suferi nici pe viitor. Dacă, însă, veți binevoi a studia mai de aproape obligamentele impuse statelor care s-au angajat a face parte din

[344] Vezi Documentul nr. 6.1.

[345] Tratatul de Pace de la Berlin (13 iulie 1878) a condiționat recunoașterea independenței României de aplicarea principiului egalității religioase, prevederile sale din art. 44, 45, 46 vizând România. În art. 44 se stipula faptul că „în România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca un motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește bucurarea de drepturi civile și politice, admiterea în sarcini publice, funcții și onoruri sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate ar fi. Libertatea și practica exterioară a oricărui cult vor fi asigurate tuturor supușilor pământeni ai statului român, precum și străinilor și nu se va pune niciun fel de piedică atât organizației ierarhice a diferitelor comunități religioase, cât și raporturilor acestora cu capii lor spirituali. Naționalii tuturor Puterilor, comercianți sau alții, vor fi tratați în România fără deosebire de religie, pe piciorul unei desăvârșite egalități"; accesat online (17 martie 2014) la adresa http://istoriiregasite.wordpress.com/2011/04/26/tratatul-de-pace-de-la-berlin-prevederi-referitoare-la-romania-1878/.

Liga naţiunilor[346], atunci, ca să vă convingeţi că dacă poate fi vorba de abdicare la suveranitate, atunci această abdicare a avut loc în momentul când am iscălit Tratatul cu Germania[347], luând asupra noastră angajamentele obligatorii pentru toţi membrii Ligii naţiunilor, care toţi împreună au comis acea abdicare. Ceea ce, pe baza acestui tratat, vom avea să le dăm minorităţilor, este cu mult mai puţin decât ceea ce le-am făgăduit la Alba-Iulia şi decât ceea ce le-am dat de atunci încoace şi le vom da pe viitor, nu numai pentru că e cu dreptate să o facem, ci şi pentru că, în interesul superior al statului, trebuie să ne ţinem de cuvânt.

Cu toate acestea, e departe de mine intenţia să muşamalizez faptul că Tratatul cu Austria[348] şi cel referitor la drepturile minorităţilor în forma şi împrejurările în care le-am iscălit, a însemnat nu alegerea liberă în faţa unei alternative, ci cedarea în faţa împrejurărilor de forţă majoră. Până la Războiul Mondial, România, în urma situaţiei ei geografice şi în urma forţelor reale de care dispunea, fatal a trebuit să se supună sferei de influenţă şi de alianţă austro-germană, nu numai din consideraţii de ordin sentimental, ci şi din punctul de vedere al intereselor reale, politice şi de natură economică. Statul mic a trebuit să se resemneze, supunându-se voinţei acestei alianţe impuse. O astfel de suveranitate putea să fie o iluzie, dacă nu era, însă, o realitate. Relaţiile noastre cu aliaţii ne-au impus în trecut şi ne vor impune şi pe viitor compromisuri. Nici într-un caz, însă, resemnări atât de mari nu vor încerca, pe cât de mari au fost acelea pe care le-am îndurat în urma relaţiilor noastre cu Germania şi Austro-Ungaria.

Suveranitatea reală a unui stat este direct proporţională cu suma forţelor sale reale. Nu de la hrisoave atârnă suveranitatea şi libertatea unui neam, ci de la voinţa sa de a se validita. Pentru moment, s-ar fi putut urma o politică de rezistenţă numai în cazul când ea ar fi fost cu stăruinţă pretinsă şi susţinută de întregul neam şi dacă resursele noastre materiale şi morale ar fi putut da faţă, într-o măsură corespunzătoare, acestei pretenţii unanime. Fără de a fi date aceste premise, ce ar fi însemnat o încercare de rezistenţă? Răspunsul, permiteţi-mi să nu-l dau şi să-l las aprecierii şi judecăţii fiecăruia dintre d-voastre.

Cum ruptura aliaţilor cu noi era iminentă, cum nimeni nu voia să ia răspunderea, m-am hotărât să iau eu asupra mea sarcina iscălirii tratatelor litigioase. M-am hotărât în convingerea că nu e permis să riscăm a pierde măcar o părticică din ceea

---

[346] Organizaţie internaţională guvernamentală creată, la Geneva, în anul 1920, pe baza unui pact semnat, la început, de 23 de state, la care au aderat, apoi, alte 22, cunoscută sub numele de Societatea (Liga) Naţiunilor. Scopul acesteia a fost menţinerea păcii, reglementarea armamentelor, dezvoltarea colaborării între state, respectarea dreptului internaţional şi a obligaţiilor stipulate în tratatele internaţionale. Nicolae Titulescu, delegat permanent al României la Societatea Naţiunilor, a fost ales de două ori consecutiv preşedinte al acesteia (1931, 1932), calitate în care a militat contra revizionismului din Europa, pentru securitate colectivă şi prevenirea agresiunii, pentru păstrarea frontierelor stabilite prin tratatele de pace, pentru raporturi de bună vecinătate între state şi respectarea suveranităţii şi egalităţii tuturor statelor în relaţiile internaţionale. Georgeta Smeu, *Dicţionar de istoria românilor*, Bucureşti, Editura Trei, p. 347–349; Mihai Iacobescu, *România şi Societatea Naţiunilor. 1919–1929*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1988.

[347] Vezi Documentul nr. 6.2.

[348] Vezi Documentul nr. 6.1.

ce, cu atâtea jertfe, cu atâtea vieţi de eroi, cu atâtea fericiri familiale distruse s-a dobândit. M-am hotărât să fac acest salt în prăpastie, căci ştiam că, deşi poate eu unul voi fi o jertfă, totuşi ţara va fi salvată de urmările grave ale unei rupturi cu aliaţii. Şi ştiam că în acea prăpastie nu schilăvire [schilodire], nu moarte ne aşteaptă, ci ne aşteaptă prietenia Americii, Engliterei, Franţei, Italiei, a marilor noastre aliate de ieri, de zi şi de mâine.

Mulţumesc majorităţii alcătuită din Blocul parlamentar că m-a sprijinit ca să pot îndeplini angajamentul luat şi mulţumesc d-lor colegi miniştri că, mânaţi de aceeaşi convingere ca şi mine, au intrat în cabinetul meu, de asemenea d-lui general [Alexandru] Averescu care, în acele momente grele, nu a pregetat să împartă răspunderea cu membrii acestui guvern.

Onorată Cameră, mii de probleme interne aşteaptă să fie rezolvate. Spre a putea, însă, munci în tihnă, trebuie să ne aranjăm mai întâi multele probleme externe. Pasul prim s-a făcut, rămâne să urmăm înainte pe calea apucată. Abia înainte cu câţiva ani versul poetului cânta cu resemnare: „Avem un vis neîmplinit/Copil al suferinţei,/De dorul lui ne-au răposat/Şi moşii şi părinţii". Astăzi visul e realitate şi de înţelepciunea poporului român depinde ca România, mare ca întindere, să devină mare şi ca factor de forţă şi ca factor moral.

Onorată Cameră, când e vorba de viitorul ţării, deosebiri de partide trebuie să dispară. Această Adunare naţională, care are mandatul de a revizui Constituţia Vechiului Regat în toată întregirea ei, astfel ca noua Constituţie să corespundă noii stări de fapt, se găseşte în faţa unui vast program de muncă alcătuitoare. În şi afară de Corpurile legiuitoare, trebuie să ne strângem rândurile, să ne unim forţele, spre a corespunde măririi momentului istoric. Tăria credinţei noastre de viitorul neamului şi închegarea tuturor energiilor, prin eliminarea atacurilor, învinuirilor şi [a] luptelor de partide, să ne înalţe sufletele şi să ne lumineze minţile, ca să putem aşterne, prin aşezăminte de stat bine chibzuite, fundamentele solide şi veşnice ale scumpei noastre Românii. [...]

5.2. *Declaraţia guvernului Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)*[349]

D-lor deputaţi, declaraţia [pe] care voi avea onoarea să o fac nu va lua proporţiile declaraţiilor privitoare la activitatea unui partid de guvernământ fără

---

[349] Declaraţia a fost susţinută în şedinţa A.D. şi a cea a Senatului din 25 martie 1920. D.A.D., M.O., nr. 61, 31 martie 1920, p. 1083–1086; D.S., M.O., nr. 46, 27 martie 1920, p. 653–654. Alexandru Averescu a condus un guvern de uniune naţională (primul cabinet Averescu a condus ţara în perioada 29 ianuarie 1918 – 27 februarie 1918), format din Partidul Poporului şi Partidul Democrat. În timpul acestui guvern au fost elaborate: reforma financiară şi cea agrară (1921), legea privind sindicatele profesionale; pe plan extern a fost semnată Convenţia de alianţă defensivă cu Polonia (3 martie 1921), Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920) şi s-a constituit Mica Înţelegere (Mica Antantă), organizaţie de securitate regională (România, Regatul sârbo-croato-sloven şi Cehoslovacia). Cabinetul şi-a depus mandatul din cauza crizei politice provocată în urma demisiei ministrului Afacerilor Străine, Take Ionescu.

limită de timp, nu va îmbrățișa nici chiar cadrul activității unui partid de guvernământ sau a unei constelații de guvernământ în limitele unei legislaturi întregi.

După cum știți, potrivit Constituției, în luna lui noiembrie se deschide sesiunea ordinară parlamentară. La deschiderea fiecărei sesiuni, printr-un Mesaj al Tronului, se arată programul de lucru al Parlamentului și activitatea pe care o va desfășura guvernul în timpul acelei sesiuni. La noiembrie trecut s-a făcut o astfel de declarație în Parlament; la noiembrie viitor se va face o nouă declarație; pentru aceea, cred nimerit să mă mărginesc între aceste două etape și să nu anticipez asupra celor ce se vor da în noiembrie viitor. Voi căuta în puține cuvinte să arăt care vor fi jaloanele pe care se va orienta activitatea actualului guvern în actuala sesiune.

Împrejurările în care se găsește astăzi țara indică ele însăși linia de conduită ce se impune noului guvern, doritor de a răspunde nădejdei acelor, mulțumită sforțărilor și jertfelor căror am izbutit, spre mulțumirea întregului neam, să vedem întruniți în sfat reprezentanți ai tuturor părților, care de veacuri s-au visat că vor forma odată trupul patriei întregite și care astăzi formează, de fapt și pentru pururea, România Mare.

Conștient de așteptările în mijlocul cărora a venit la putere, guvernul va face toate sforțările ce omenește sunt de închipuit, pentru a se ridica la înălțimea greutăților cu care este chemat să se lupte. Trebuie făcută, însă, mărturisirea că din cauza proporțiilor uriașe ale acestor greutăți, încrederea de a le învinge nu ne-o dă numai propria noastră putere, ci și nădejdea sprijinului ce vom găsi din partea tuturor iubitorilor de țară.

Sunt momente în viața unui neam în care toate inimile trebuie să bată la fel și toate mințile trebuie să fie orientate într-o singură direcție și neamul nostru trece astăzi prin asemenea momente. Vârtejul uriașului război din care am ieșit a lăsat în urma lui răni adânci în organismul nostru obștesc. Sute de mii de vieți ne-au fost răpite, precum și mii și mii de trupuri de voinici au rămas ciuntite, ceea ce înseamnă, trecând peste considerațiile de ordin sentimental, o simțitoare împuținare a brațelor cele mai viguroase de muncă. Stocul nostru de vite s-a redus atât de mult, încât munca agricolă este în modul cel mai îngrijorător stânjenită. Sunt județe în care întinderi mari de pământ, dintre cele mai roditoare, s-au transformat în păduri de mărăcini. Activitatea industrială a țării este cu desăvârșire zdruncinată din cauza devastărilor și a neputinței de a se împlini lipsurile. Mișcarea comercială se găsește, de asemenea, în cea mai întristătoare suferință, din cauza împuținării mijloacelor de transport și a stării deplorabile în care sunt reduse, în general, căile de comunicație. Starea financiară prezintă anomalia că, pe când statul se zbate în cele mai mari greutăți, o abundență exagerată de numerar inundă țara, până și în unghiurile cele mai modeste și o adevărată frenezie a cuprins pe toți în mânuirea banilor. Goană nesăbuită după câștig și nicio înfrânare la cheltuială. O rană, însă, nepipăită, dar poate cea mai serioasă din toate, este modificarea mentalității aproape în toate straturile sociale, ceea ce a dus la o serioasă rupere a echilibrului dintre sentimentul datoriei și legitimitatea dreptului.

Acestea sunt, în puține cuvinte, marile chestiuni în fața cărora se găsește guvernul și care trebuie să facă obiectul preocupării sale imediate. Mai trebuie să

adăugăm, însă, şi faptul că, dacă tunul a suprimat hotarele Vechiului Regat, iar diplomaţia a statornicit pe cele noi, ne mai stau în cale încă numeroase asperităţi, datorate trecutului, care trebuiesc încetul cu încetul suprimate, pentru ca să ajungem la o satisfăcătoare omogenitate a întregii noastre naţiuni. Se rezumă totul, deci, la necesitatea de a purcede la reclădirea întregii ţări, pe baze noi şi mai largi, corespunzătoare noilor gândiri şi noii stări de fapt. Pentru a putea, însă, clădi sănătos şi metodic este nevoie să nu fim stânjeniţi în activitatea noastră lăuntrică de nicio altă preocupare, ceea ce înseamnă că trebuie să ne asigurăm limita din toate punctele de vedere. Nicio tulburare din afară, nicio tulburare înăuntru.

Politica externă

Politica externă a guvernului va fi, în substanţă, continuarea politicii din timpul războiului. Din orice punct de vedere am considera lucrurile, decurge firesc concluzia că România trebuie să întreţină şi să întărească excelente raporturi cu toate statele alături de care şi-a dat generosul ei tribut în Războiul Mondial.

Relaţiile cu foştii noştri duşmani vor trebui, însă, restabilite, în limitele tratatelor de pace, pentru care cuvânt acestea se vor supune ratificării Corpurilor legiuitoare fără nicio întârziere. Toate sforţările vor trebui făcute, pe de altă parte, în sensul ca fără compromisuri îndoielnice să ne asigurăm buna vecinătate a statelor ce ne înconjoară. Politica de expansiune a făcut loc acum politicii de serioasă statornicie lăuntrică şi de aceea orice mână ce ni se va întinde cu sinceritate de peste hotare este bine să fie întâmpinată cu o egală sinceritate.

Liniştea internă

Guvernul va face tot ce-i va sta în putinţă pentru ca să concilieze aspiraţiile trezite de zguduirile războiului, cu menţinerea ordinii în actuala noastră alcătuire socială şi politică. Sforţările cele mari vor fi făcute pentru a se îmbunătăţi starea maselor largi şi în suferinţă ale naţiunii. Aceste sforţări, mai presus de orice, sunt o necesitate de ordin moral. Ele vor merge, însă, numai până la atingerea unei stări de echilibru social, care să decurgă exclusiv din noţiunea de drept, recunoscută azi, şi pe care odihneşte actuala noastră alcătuire socială. La orice nesocotinţă brutală de a zdruncina această ordine se va pune, cu cea mai mare energie, o stavilă neşovăitoare, izvorâtă din sentimentul datoriei.

Reforma electorală

Acordarea votului obştesc este un fapt împlinit atât în Vechiul Regat, cât şi în provinciile nou alipite; nu rămâne, deci, decât a se legifera în formă definitivă, ceea ce s-a aplicat deja prin decrete-legi. În proiectul de lege întocmit de guvern în această privinţă, pe lângă unificarea celor trei proceduri aplicate în ultimele alegeri, se va ţine seamă şi de experienţa făcută în ceea ce priveşte constituirea Camerelor.

Acelaşi lucru se poate spune şi de reforma agrară. Împroprietărirea individuală prin expropriere este o chestiune definitiv rezolvată în întregul Regat. Nu rămâne decât a se fixa prin lege, în detaliu, ceea ce s-a admis în principiu, prin modificarea Constituţiei şi prin diferitele decrete-legi şi, mai cu seamă, ceea ce a pătruns adânc în masa întreagă a naţiunii în diferite părţi ale României Mari. Mai multă, însă, decât legiferarea însăşi, ceea ce va face obiectul celei mai urgente preocupări ale guvernului, va fi aplicarea de fapt a împroprietăririi individuale.

Să-mi daţi voie, d-lor deputaţi, ca aici să fac o paranteză, pentru a răsturna unele credinţe care se caută să se prepare în masa ţărănimii noastre. S-ar părea că mai există astăzi în ţară un partid politic sau vreun om politic care să fie în contra împroprietăririi individuale? La cunoştinţa mea aşa ceva nu există. Toată lumea este de acord că această reformă trebuie să se facă şi totul rezidă numai cum să se facă ea mai chibzuit şi mai repede. Chestiunea împroprietăririi ţăranilor a fost ridicată, dacă memoria nu mă înşeală, în septembrie 1913. În primăvara anului 1914, s-au făcut alegerile pentru Camera de revizuire a Constituţiei şi obiectul acestei revizuiri era tocmai de a se ocupa de reforma în chestiune. Au survenit, însă, evenimentele [pe] care le cunoaşteţi şi pentru diferite motive, ce nu este cazul să le reamintesc aici, chestiunea n-a putut să fie rezolvată, astfel cum era intenţia guvernului, atunci când s-a pus chestiunea pe tapet. În 1917, chestiunea a fost reluată la Iaşi. Şi atâta cât ştiu eu, toate partidele de guvernământ şi toate grupările politice din Parlament au fost de acord şi principiul împroprietăririi individuale a fost admis cu consimţământul tuturor organizaţiilor politice din ţară. Astfel fiind, cine mai poate fi în ţară astăzi adversarul acestei reforme? Voim să-i imaginăm noi, să-i creăm noi, pentru ca să apărem în faţa opiniei publice, în faţa opiniei acelora care poate nu sunt la curent cu toate meschinăriile politice, ca luptători pentru o cauză deja de mult şi definitiv rezolvată. [...] Am aici un ziar care se adresează ţărănimii şi în care se prezintă această chestiune, ca şi când aceia în mâna cărora stătea să se înfăptuiască împroprietărirea ar fi fost în contra ei şi dacă s-au supus, s-au supus din ordin. Intenţia aceluia care a scris în ziar [Ion Mihalache] a fost ca să mărească popularitatea M.S. Regelui. Incontestabil că e foarte frumos şi foarte lăudabil de a mări popularitatea Suveranului, dar cred că aceasta trebuie să se facă bazându-se cineva pe adevăr, iar nu pe denaturarea lucrurilor. Aşa-zişii „boieri" – Doamne, Doamne cât se vorbeşte în numele acesta de boier şi cât am căuta să vedem cine sunt boierii din ţară, apoi am găsi foarte puţini boieri între dânşii. Atunci, Maiestatea Sa, Regele Ferdinand, puse în cumpănă greutatea M[aiestăţii] Sale de rege şi de comandant suprem al oştirii şi porunci boierilor să voteze schimbarea Constituţiei, dându-se vot obştesc la toţi majorii, nu moftul de colegiu unic şi două milioane şi jumătate de hectare la ţărani, dând cel dintâi toate moşiile Domeniilor Coroanei. Sub porunca Regelui şi sub frica de Revoluţia Rusă, reformele se votează; boierii, neavând încotro, îşi înăbuşiră necazul. [...]

D-lor deputaţi, toate opiniile au dreptul să fie respectate sau [...] au dreptul să fie luate în consideraţie. [...] Dacă Parlamentul a votat împroprietărirea ţăranilor,

atunci toţi aceia care reprezentau naţiunea în acel moment simţeau că împroprietărirea trebuia să se înfăptuiască. Într-un alt ziar, după ce se face apologia unor grupări politice, se zice: „Şi nu vom pleca de acolo până nu se va sfârşi cu toate legile ce le aşteptăm cu toţii pentru ca ţara să meargă bine. Dar de nu le vor face ei, alţii, străini de interesele României, nu le vor face mai niciodată". Va să zică, d-lor, se voieşte a se răspândi credinţa în masa ţărănimii că poate să existe în ţară partide care să dea guverne cu neagră cugetare de a nu împroprietări pe ţărani. Acesta este un neadevăr contra căruia mă ridic. A doua credinţă pe care aş voi să o răstorn e aceea că ţăranii sunt într-o mare fierbere pentru legiferarea împroprietăririi. Am străbătut ţara de la un capăt până la celălalt, am vorbit cu ţăranii aproape din toate judeţele. [...] I-am întrunit şi aici din toată ţara. Am stat de vorbă cu ei şi ceea ce îi interesează pe dânşii e ca lucrul să se facă în realitate, nu pe hârtie. Ţăranii sunt de o cuminţenie demnă de cea mai mare laudă. Ei îmi ziceau: „D-le general, să fim siguri că ni se dă pământ. Nu se poate da acum? Se va da peste o lună, peste trei. Noi aşteptăm Nu ni se dă cât se poate? Vom primi cât ni se dă". Nicio pretenţie din partea lor. Ei au toată încrederea că această chestiune a intrat în conştiinţa generală şi că ea nu va fi rezolvată decât în mod drept şi în interesul lor. Iată sentimentul adevărat al ţăranului nostru, care stă departe de luptele veninoase politice ale noastre. E foarte rău că întindem acest venin şi asupra ţărănimii. Dacă îl iubim pe ţăran, să-l iubim într-un mod curat, să-l iubim într-un mod sincer. Dacă vorbim cu dânsul, să-i spunem adevărul şi dacă voim să-i dăm un sfat, să-i dăm un sfat pentru binele lui şi pentru binele ţării, iar nu pentru binele şi interesul propriei noastre politici.

Situaţia financiară

Nu numai că trebuinţele războiului au dat naştere la cheltuieli mult superioare puterilor noastre financiare, dar chiar după încetarea ostilităţilor, un dezechilibru îngrijorător a dăinuit şi dăinuieşte încă între venituri şi cheltuieli. Va trebui cu orice preţ a se ajunge la o statornicie chibzuită a bugetului ordinar şi a cheltuielilor extraordinare, făcând, pe de o parte, toate reducerile posibile de cheltuieli, iar pe de altă parte, sporind veniturile prin noi impozite, sub formele indicate de cerinţele timpului, prin împrumuturi interne sub diferite forme şi prin împrumuturi externe.

Măsuri urgente vor fi luate pentru unificarea monetară şi pentru reducerea numerarului în circulaţie. Datoria publică luând proporţii atât mari, devine o adevărată necesitate creaţia unui minister al tezaurului pentru o mai judicioasă împărţire a muncii în treburile financiare ale ţării.

Refacerea

Se va propune înfiinţarea unui Minister al Refacerii, care să centralizeze în mâinile sale diferitele încercări de până acum îndreptate în sensul de a reduce activitatea noastră industrială şi economică la un nivel satisfăcător. Deşi această problemă va fi îmbrăţişată în mod unitar, în tot completul ei, nu mai puţin restaurările

şi recompletările vor urma, în marginile mijloacelor la îndemână, o ordine de precădere, având întâietate regiunile în care urmele războiului s-au brăzdat mai adânc.

Situaţia economică

Pentru îmbunătăţirea situaţiei economice, prima condiţie este reconstituirea şi completarea căilor noastre ferate. Se va propune crearea unui Minister al Comunicaţiilor, care să asigure această îmbunătăţire urgentă şi vitală. Pentru reducerea la viaţa intensivă a comerţului nostru şi pentru asigurarea propăşirii industriei, care este în aşa mare suferinţă, se vor lega relaţii cu străinătatea, călăuzindu-ne de principiul de a statornici relaţiile comerciale independent de cele financiare.

Intensificarea muncii

Producţia industrială fiind în legătură nu numai cu mijlocele materiale puse în mişcare, ci şi cu modul cum este organizată şi se desfăşoară munca, se va propune crearea unui Minister al Muncii, la care să ajungă toate firele conducătoare ale acestei complexe chestiuni. Se va căuta a se da o soluţie dreaptă tuturor chestiunilor care azi, nefiind încă statornicite prin legiuiri, duc la regretabile conflicte în detrimentul interesului şi [a] liniştii generale. La acest minister vor face capăt şi acele numeroase instituţii de prevedere socială, care sunt o cerinţă recunoscută a timpului.

Administraţia

În administraţie, chestiunea de căpetenie va fi ca ţara să aibă o administraţie, ceea ce nu va fi atât cât aparatul administrativ judeţean şi comunal va fi amestecat în vârtejul luptelor politice. Guvernul îşi propune a curma hotărât aceste tradiţii învechite şi a proceda apoi, treptat, la stabilirea personalului administrativ. În ceea ce priveşte legiferările în chestiunea administrativă, se va porni de la îndoitul principiu al unificării administraţiei în întreaga ţară mărită şi al descentralizării administrative.

Acestea sunt, în puţine cuvinte, punctele cardinale pe care se vor orienta primii paşi ai guvernului. Este de prisos să se intre acum în mai multe detalii. Cred că mă pot mărgini la cele spuse, încheind prin declaraţia generală că întreaga noastră activitate va fi călăuzită de principiile largi şi sincer democratice, sub streaja celui mai riguros simţ al realităţii, astfel că cele ce se vor hotărî să fie şi înfăptuite, fără întârziere şi fără ştirbire. Urmând această linie de purtare care, după cum am spus, ne este indicată de situaţia însăşi în care se găseşte ţara, nota dominantă a preocupării noastre va fi ca, atunci când ne vor lua locul alţii, să părăsim puterea cu conştiinţa împăcată a datoriei împlinite către patrie, nu numai prin vorbe, dar, mai vârtos, prin fapte şi cu orice sacrificii.

6. Ratificarea tratatelor de pace semnate cu Austria, Germania şi Ungaria (29 iulie – 14 august 1920)

6.1. *Tratatul de Pace cu Austria (Saint-Germain en Laye, 10 septembrie 1919)*[350] *– 29 iulie 1920*

Textul tratatului

Partea III

Clauze politice europene

Secţiunea VIII
România

Art. 59. Austria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile asupra părţii fostului Ducat al Bucovinei, cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele Puteri Aliate şi Asociate.

Art. 60. România consimte la inserţia într-un Tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate a unor dispoziţii pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor ce se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populaţiei. România consimte, de asemenea, la inserţia într-un tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate a unor dispoziţii pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti libertatea tranzitului şi a aplica un regim echitabil comerţului celorlalte naţiuni.

Art. 61. Proporţia şi natura sarcinilor financiare ale fostului Imperiu al Austriei, pe care România va avea să le ia pe seamă pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei, vor fi stabilite conform cu art. 203, partea IX (Clauze financiare) al tratatului de faţă. Convenţii ulterioare vor regula toate chestiunile care n-ar fi regulate prin tratatul de faţă şi care ar putea lua naştere din cesiunea zisului teritoriu. [...]

Secţiunea VI
Clauze privitoare la naţionalitate

Art. 70. Orice persoană având indigenatul (pertinenza) pe un teritoriu, făcând parte anterior din teritoriile fostei Monarhii Austro-Ungare, va dobândi [pe] deplin drept şi cu excluderea naţionalităţii austriece, naţionalitatea statului ce exercită suveranitatea asupra zisului teritoriu. [...]

---

[350] Anumite clauze ale acestui tratat (vezi art. 60, care se referea la minorităţile naţionale) permiteau încălcarea suveranităţii naţionale, motiv pentru care delegaţia română, condusă de Ion I. C. Brătianu, a făcut propuneri de modificare a unor articole. Acestea nu au fost acceptate, însă s-a obţinut înlăturarea Preambulului şi a articolelor 10 şi 11 din Tratatul privind minorităţile, după care România, în urma notei ultimative din 15 noiembrie 1919, a semnat Tratatul, la 10 decembrie 1919. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 23–24.

Art. 78. Persoanele mai în vârstă de 18 ani, care pierd naționalitatea lor austriacă și dobândesc [pe] deplin drept o nouă naționalitate în virtutea articolului 70, vor avea facultatea, în cursul unei perioade de un an de la punerea în vigoare a tratatului de față, să opteze pentru naționalitatea statului în care aveau indigenatul lor mai înainte de a dobândi indigenatul în teritoriul transferat. Opțiunea soțului atrage după sine pe aceea a soției și opțiunea părinților va atrage după sine pe aceea a copiilor mai mici de 18 ani. Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune prevăzut mai sus vor trebui, în cele 12 luni ce urmează, să-și mute domiciliul în statul în favoarea căruia vor fi optat. Ele vor fi libere să păstreze bunurile imobile ce [le] posedă pe teritoriul celuilalt stat unde își avusese[ră] domiciliul mai înainte de opțiunea lor. Ele vor putea lua cu ele bunurile mobile de orice natură, fără ca pentru aceasta să li se impună vreun drept sau vreo taxă de ieșire, fie de intrare. [...]

Secțiunea VIII
Dispoziții generale

Art. 89. Austria declară de pe acum că recunoaște și primește fruntariile Bulgariei, Greciei, Ungariei, Poloniei, României, Statului sârbo-croato-sloven și ale Statului Cehoslovac, astfel precum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri Aliate și Asociate. [...]

Art. 91. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea principalelor Puteri Aliate și Asociate, la toate drepturile și titlurile sale asupra teritoriilor care aparțineau mai înainte fostei Monarhii Austro-Ungare și care, situate dincolo de noile fruntarii ale Austriei, astfel precum ele sunt descrise la art. 27, partea II (Fruntariile Austriei) nu sunt actualmente obiectul niciunei alte atribuții.

Ratificarea Tratatului

[Raportul și Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace cu Austria, precum și a Tratatului asupra minorităților[351], au fost prezentate, în ședința Senatului din 29 iulie 1920, de către raportorul D. Alexandresco[352].]

---

[351] În 26 noiembrie/9 decembrie 1919, a fost semnat, la Paris, Tratatul privind minoritățile între Puterile Aliate și Asociate, pe de o parte, și România, pe de altă parte. Raportul și proiectul de lege pentru ratificarea acestui tratat au fost prezentate în ședința Senatului din 29 iulie 1920; tratatul a intrat în vigoare începând cu 4 septembrie 1920. Conform prevederilor acestui tratat (art. 2), guvernul român se obliga să acorde tuturor locuitorilor, „întreagă și deplină protecție pentru viața și libertatea lor, fără deosebire de naștere, de naționalitate, de limbă, de rasă sau de religie. Toți locuitorii României vor avea dreptul la liberul exercițiu, atât public, cât și privat, al oricărei confesiuni, religii sau credințe, atâta timp cât între exercițiul acestora și ordinea publică și bunele moravuri nu va exista incompatibilitate" (art. 2); art. 6. se referea la faptul că „naționalitatea română se va dobândi de drept, prin singurul fapt al nașterii pe teritoriul român, de către orice persoană care nu se poate prevala de vreo altă naționalitate prin naștere"; art. 7 preciza că „România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără o formalitate, pe evreii locuind în țară pe teritoriile României și care nu pot a se prevala de nicio altă naționalitate". Georgeta Smeu, *op. cit.*, p. 375–376.

[352] D.S., M.O., nr. 27, 10 august 1920, p. 438–441.

Domnilor senatori,

Proiectul de lege privitor la aprobarea Tratatului de Pace şi a anexelor lui, încheiat la Saint-Germain, la 10 septembrie 1919, între Puterile Aliate şi Asociate şi între Austria, precum şi a Tratatului asupra minorităţilor, semnat la Paris, la 9 decembrie 1919, adus în deliberarea Senatului cu Mesaj Regal [...] de la 1920, secţiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis, numind delegaţi: Secţiunea I, pe d-l Gheorghiu Spiru; II – Alexandresco D.; III – Melidon Ervante; IV – general Aslan Mihail; V – Baţaria N., care, întrunindu-se în ziua de 27 iunie 1920, s-au constituit în Comitet la delegaţilor, sub preşedinţia d-lui general [Mihail] Aslan şi, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-au adoptat, binevoind a mă numi raportor. Acest proiect de lege a fost admis de toate secţiunile Senatului pentru următoarele consideraţii:

Este de interesul tuturor statelor ca Războiul Mondial, care a zguduit omenirea, să ia în mod definitiv sfârşit cu o oră mai înainte, pentru ca diferitele popoare să poată relua, pe cale paşnică, relaţiile dintre ele, care singure pot asigura viaţa lor normală, economică, comercială şi industrială. Deşi, de fapt, războiul a încetat demult, totuşi, din cauza multiplelor interese care sunt în joc şi a dificultăţilor ivite, mult dorita şi aşteptata pace n-a putut încă fi adusă la îndeplinire. Guvernul cere astăzi de la Corpurile legiuitoare autorizarea de a ratifica, deocamdată, Tratatul încheiat cu Austria de către Puterile Aliate şi Asociate, la St.-Germain, în ziua de 10 septembrie 1919, precum şi a Tratatului relativ la drepturile minorităţilor, încheiat cu România la Paris, în ziua de 9 decembrie 1919.

Tratatul de Pace încheiat cu Austria are pentru ţara noastră o însemnare deosebită, pentru că el dezmembrează şi desfiinţează Monarhia Habsburgilor, care era o piedică la unitatea noastră naţională. Graţie vitejiei armatei şi a concursului preţios dat de aliaţii noştri, idealul nostru naţional este astăzi îndeplinit, iar pentru a nu vorbi decât de ceea ce ne revine de la fosta împărăţie a Habsburgilor, Bucovina, care a zăcut aproape un veac şi jumătate sub jugul străin, face astăzi şi pentru totdeauna parte din statul român, întregit aproape cu întreaga suflare românească. Prin art. 59 al acestui Tratat, a cărui ratificare se cere de la dumneavoastră, redobândim, deci, Bucovina, smulsă acum 150 de ani din trupul Moldovei prin fraudă şi trădare, despre care poetul naţional a zis [...]: „Tu, scumpă Bucovină, odraslă românească!/Tu, cuibul vitejiei, tu, fală strămoşească, (...)/Nu te pot atinge insultele profane,/Când eşti vlăstarea, fiica cohortelor romane,/Când falnic răzemată pe vechile mormânturi,/Păstrezi în al tău suflet anticele avânturi;/Când fiecare arbor din codri-ţi fioroşi/Cuprinde o legendă din timpii glorioşi;/Când fiecare stâncă şi plai şi râu şi nume/Atestă că nu piere romana gintă în lume".

Cât pentru Tratatul încheiat între Puterile Aliate şi România, la 9 decembrie 1919, cu privire la dreptul minorităţilor, deşi art. 6 din acest tratat statorniceşte principii noi relativ la dobândirea naţionalităţii de către străini, prin naşterea lor pe teritoriul nostru (*jus soli*), principiu necunoscut până acum în dreptul nostru public; şi deşi, prin art. 7 al aceluiaşi tratat, ne obligăm a recunoaşte şi am şi recunoscut de fapt, ca supuşi români [pe] deplin drept şi fără nicio formalitate pe toţi evreii

locuind pe teritoriile României, care nu se pot prevala de o altă naţionalitate, ceea ce este contrar art. 7 din Constituţie, care n-a fost revizuită asupra acestui punct, totuşi, nu putem decât să admitem şi aceste clauze, dovedind încă o dată prin aceasta că România este un element de ordine la porţile Orientului şi merită de a figura în concertul naţiunilor civilizate.

În baza celor mai sus expuse, vă rugăm, d-lor senatori, să binevoiţi a vota următorul proiect de lege, formulat de d-l ministru de Externe [Take Ionescu] în termenii următori:

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica şi a face să se execute Tratatul de Pace, împreună cu anexele lui, încheiat între Puterile Aliate şi Asociate cu Austria, la St.-Germain, în ziua de 10 septembrie 1919, precum şi Tratatul asupra minorităţilor, semnat în Paris, la 9 decembrie 1919.

Copii şi traduceri autentice de pe zisele tratate şi anexe se vor alătura la prezenta lege. Aceste copii se vor publica cu ocazia promulgării în „Monitorul Oficial" a acestei legi.

6.2. *Tratatul de Pace cu Germania (Versailles, 28 iunie 1919)*[353] *– 14 august 1920*

Textul Tratatului

Partea III
Clauze politice europene [...]

Secţiunea XIV
Rusia şi statele ruse

Art. 116. Germania recunoaşte şi-şi ia îndatorirea să respecte, ca permanentă şi inalienabilă, independenţa tuturor teritoriilor care făceau parte din vechiul Imperiu al Rusiei la 1 august 1914. Conform dispoziţiilor cuprinse în articolele 259 şi 292 din Părţile IX (Clauze financiare) şi X (Clauze economice) din prezentul Tratat, Germania recunoaşte, în mod definitiv, anularea Tratatelor de la Brest-Litovsk, precum şi a tuturor celorlalte tratate, acorduri sau convenţii făcute de ea cu guvernul maximalist din Rusia. Puterile aliate şi asociate rezervă Rusiei, în mod

---

[353] Tratatul cuprindea (partea I, art. 1–26) statutul Societăţii Naţiunilor (din acest motiv S.U.A. a refuzat ratificarea şi a semnat, în august 1921, un tratat separat cu Germania, aproape identic cu cel semnat la Versailles, din care lipseau articolele referitoare la Societatea Naţiunilor), reglementa problema graniţelor, în urma realizării unităţii naţionale a unor popoare şi fixa pentru Germania, printre altele, plata unor despăgubiri de război, ce urmau a fi stabilite de Comisia Reparaţiilor. În ceea ce priveşte România, aceasta primea doar 1% din reparaţiile germane. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 19–22.

categoric, drepturile ca să obţină de la Germania orice restituire şi reparaţii bazate pe principiile prezentului tratat.

Art. 117. Germania îşi ia îndatorirea să recunoască deplina valoare a oricăror tratate sau învoiri pe care Puterile aliate şi asociate le vor încheia cu statele ce s-au constituit sau se vor constitui în întregul sau în parte din teritoriile vechiului Imperiu al Rusiei, astfel cum el exista la 1 august 1914 şi a recunoaşte hotarele acestor state, astfel după cum vor fi fixate. [...]

Partea VI
Prizonieri de război şi morminte

Secţiunea I
Prizonieri de război

Art. 223. Germania se obligă să restituie, fără întârziere, după punerea în vigoare a Tratatului de faţă, toate obiectele, valorile sau documentele ce au aparţinut supuşilor Puterilor Aliate sau Asociate şi care ar fi fost reţinute de autorităţile germane. [...]

Partea VIII
Reparaţii

Secţiunea I
Dispoziţii generale

Art. 233. Valoarea ziselor pagube, pentru care desdăunarea este datorată de Germania, va fi fixată de o comisie interaliată, care va lua numele de Comisia reparaţiilor (Commision de reparations) şi va fi constituită în forma şi cu puterile indicate mai jos, precum şi în anexele II până la VII aici arătate. Comisia va stabili, în acelaşi timp, un stat al plăţilor, specificând epocile şi modalităţile achitării de către Germania a totalului datoriei sale, într-o perioadă de treizeci de ani, cu începere de la 1 mai 1921 [...]

Capitolul IX
Clauze financiare

Art. 259. [...] Germania confirmă că renunţă, conform articolului XV din Armistiţiul de la 11 noiembrie 1918, la beneficiul tuturor stipulaţiilor cuprinse în tratatele de la Bucureşti şi de la Brest-Litovsk şi la tratatele complimentare, fără a se aduce atingere articolelor 292, Partea X (Clauze economice) din tratatul de faţă. Germania se obliga să transfere respectiv fie României, fie principalelor Puteri Aliate şi Asociate, orice instrumente monetare, numerar, valori şi instrumente negociabile sau orice produse ce a primit în virtutea sus-ziselor tratate. [...]

Partea X
Clauze economice [...]

Secţiunea II
Tratate

Art. 292. Germania recunoaşte ca fiind şi rămânând abrogate toate tratatele, convenţiile şi înţelegerile pe care le-a încheiat cu Rusia sau cu orice stat sau guvern al cărui teritoriu constituia mai înainte o parte a Rusiei, cât şi cu România înainte de 1 august 1914 sau de la această dată până la punerea în vigoare a Tratatului de faţă. [...]

Secţiunea IV
Bunuri, drepturi şi interese

Art. 297. [...] Sub rezerva dispoziţiilor contrarii care ar putea să rezulte din prezentul Tratat, Puterile Aliate şi Asociate îşi rezervă dreptul de a reţine şi de a lichida toate bunurile, drepturile şi interesele aparţinând, la data punerii în vigoare a prezentului Tratat, supuşilor germani sau unor societăţi controlate de ei pe teritoriul lor, în coloniile, posesiunile şi ţările lor de protectorat, inclusiv în teritoriile care le-au fost cedate în virtutea prezentului Tratat. Lichidarea va avea loc conform legilor statului aliat sau asociat interesat, iar proprietarul german nu va putea să dispună de aceste bunuri, drepturi şi interese, nici să le greveze cu vreo sarcină, fără consimţământul acestui stat. Nu vor fi consideraţi, în spiritul prezentului paragraf, ca supuşi germani, supuşii germani care dobândesc [pe] deplin drept naţionalitatea unei Puteri Aliate sau Asociate, prin aplicarea prezentului tratat. [...]

Partea XV
Clauze diverse

Art. 434. Germania se obligă să recunoască completa valoare a tratatelor de pace şi a convenţiilor adiţionale care vor fi încheiate de către Puterile Aliate şi Asociate cu puterile care au luptat alături de Germania, să accepte dispoziţiile ce vor fi luate cu privire la teritoriile fostei Monarhii a Austro-Ungariei, ale Regatului Bulgariei şi ale Imperiului Otoman şi să recunoască noile state înăuntrul fruntariilor ce le sunt astfel fixate. [...]

Ratificarea Tratatului

[Raportul şi Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace (Decretul-lege nr. 1 508/5 aprilie 1920, publicat în „Monitorul Oficial", nr. 7, din 9 aprilie 1920), împreună cu protocolul său, încheiat de Puterile Aliate şi Asociate cu Germania, au fost prezentate în şedinţa Senatului din 14 august 1920, de către Gh. Meitani[354]].

[354] D.S., M.O., nr. 32, 22 august 1920, p. 613–618.

Domnilor senatori,

Proiectul de lege pentru ratificarea Tratatului de Pace încheiat între Germania şi Puterile Aliate şi Asociate la Versailles, în 28 iunie 1919, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 12 august 1920, secţiunile d-voastre, luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegaţi: Secţiunea I – S. Diamandi; Secţiunea II – D. Alexandresco; Secţiunea III – Gh. Meitani; Secţiunea IV – Gr. Crăiniceanu; Secţiunea V – N. Baţaria, care, întrunindu-se, s-au constituit în Comitet al delegaţilor, sub preşedinţia d-lui D. Alexandresco şi, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-a adoptat pe următoarele considerente:

Domnilor senatori, Tratatul de la Versailles pune capăt războiului mondial, care a fost dezlănţuit în Germania, pentru a stabili hegemonia sa în Europa. Printre statele Imperiului German, Prusia se formase prin războaiele continue pe care le purtase contra vecinilor săi şi de aceea militarismul domină toată istoria ei. În urma Tratatului de la Viena, din 1815[355], Prusia se mărise, dar între teritoriile sale nu era continuitate, deoarece alte state aveau posesiuni între teritoriile prusiene. Ideea dominantă a politicii prusiene fu de a unifica posesiunile sale şi apoi, sub conducerea ei, de a face unificarea Germaniei întregi. În această privinţă Prusia avu noroc să găsească în Bismark[356] pe acela care, cu o tenacitate şi cu o stăruinţă fără de margini, luptă o viaţă întreagă şi avu fericirea să vadă realizându-se ceea ce fusese visul întregii sale vieţi. Ideea unităţii Germaniei nu are numai o concepţie a sa proprie.

Revoluţia de la 1848 îndrumase statele germanice spre unitate, iar alta era concepţia revoluţionarilor şi alta concepţia lui Bismark. Revoluţionarii de la 1848 nu înţelegeau unificarea Germaniei sub hegemonia Prusiei, pe când Bismark, din contră, vedea că numai Prusia putea face această unificare. De aceea şi spune că Germania nu se va face cu fraze, ci cu fier şi sânge. Cu toate că Germania întreagă era contra lui, reuşi să atragă de partea sa pe regele Prusiei şi cu ajutorul său declară război Austriei, pe care o bătu la Sadova. Prin Tratatul de la Praga [1866] el avu înţelepciunea de a nu impune Austriei concesii teritoriale, dându-şi foarte bine seama că mai târziu va avea, poate, trebuinţă de acest stat şi se mulţumi numai a stipula retragerea Austriei din Confederaţie şi recunoaşterea dreptului pentru

---

[355] În perioada 1 noiembrie 1814 – 9 iunie 1815, a avut loc la Viena o conferinţă a statelor europene cu scopul de a restaura în Europa ordinea conservatoare existentă înaintea izbucnirii Revoluţiei Franceze. Congresul de la Viena a instituit o nouă ordine în care Europa era sub controlul unui ansamblu de patru puteri: Austria, Prusia, Rusia şi Anglia. Pentru a păstra vechile regimuri dinastice, neluând în seamă aspiraţiile naţiunilor care doreau să-şi creeze state proprii, naţionale, monarhii Prusiei, Austriei şi Rusiei au creat, în 1815, Sfânta Alianţă, un pact de asistenţă mutuală între monarhii absoluţi europeni îndreptat împotriva frământărilor revoluţionare. Tratatul Sfintei Alianţe a fost semnat la 26 septembrie 1815. *Minerva. Enciclopedie română cu peste 1000 clişee în text, 100 hărţi simple, 10 hărţi în colori şi 50 planşe artistice*, Cluj, Editura Comitetului de Redacţie al Enciclopediei Române „Minerva", 1929, p. 331.

[356] Otto Eduard Leopold von Bismark (1815–1898), prim-ministru al Prusiei (1862–1890), cancelar al Confederaţiei Germaniei de Nord (1867–1871), cancelar al Imperiului German (1871–1890); responsabil pentru unificarea statele germane într-un singur stat naţional (1871). *Ibidem*, p. 189.

Prusia de a forma o nouă Confederaţie cu statele de la nordul Mainului, unde va exercita supremaţia militară. Statele sudice, aşa de ostile Prusiei, puteau forma o altă confederaţie. Prusia îşi anexă în acel timp Regatul Hanovrei, care se găsea în mijlocul posesiunilor ei. Rămăsese[ră] în afară de confederaţie numai Bavaria, Württembergul, Baden şi Hessa, unite, însă, şi ele cu Confederaţia nordică prin uniuni vamale, premergătoare a uniunii politice. Cum, însă, Napoleon al III-lea începuse negocieri pentru a-şi anexa malul stâng al Rhinului, Bismark comunica acest plan statelor sudice care, îngrijorate în faţa duşmanului ereditar, se grăbiră a încheia cu Prusia alianţe ofensive şi defensive. Pentru ca unitatea să devină definitivă mai rămâneau să intre în Confederaţia politică şi statele sudice. Opinia publică în Franţa, însă, începuse să-şi dea seama de pericolul creării, la porţile ţării, a unei mari puteri germanice, deşi împăratul Napoleon al III-lea, mare partizan al principiului naţionalităţilor, declarase, într-o circulară celebră, din 16 septembrie 1866, că guvernul imperial primeşte anexiunile care urmăresc unirea populaţiilor având acelaşi spirit naţional.

Se prevedea că un război ar putea să izbucnească între Prusia şi Franţa. El fu provocat de incidentul spaniol. De la 1868, tronul Spaniei era vacant şi, la un moment dat, se propune fratelui regelui Carol acest tron. Emoţia fu foarte mare în toată Franţa, care vedea în suirea pe tronul Spaniei a unui Hohenzollern o reînviere a imperiului lui Carol Quintul. Franţa declară că în niciun caz nu va admite acest lucru. Lucrurile se liniştiseră când falsificarea telegramei de la Ems dezlănţui războiul. Prusia este învingătoare şi proclamă unitatea sa tocmai în Sala Oglinzilor de la Versailles, unde s-a iscălit acest tratat supus ratificării d-voastră. De aici înainte, politica Germaniei caută şi reuşeşte să izoleze cu desăvârşire Franţa. Astfel că, în 1888, Bismark putea spune în faţa Reichstagului că germanii nu se tem de nimeni în lume decât de Dumnezeu. Îndată, însă, ce cancelarul căzu în dizgraţia împăratului Wilhelm al II-lea, apropierea dintre Franţa şi Rusia, de care el se temuse toată viaţa, se făcuse. Această apropiere, însă, nu ameninţa pacea Europei, ci era făcută spre a echilibra Tripla Alianţă şi, într-adevăr, graţie ei n-au mai fost mari războaie europene generale până la 1914.

După războiul victorios de la 1870, populaţia Germaniei se mări într-o proporţie nemăsurată. Teritoriul Germaniei nu mai era suficient. Împăratul Germaniei ţinu faimosul său discurs, prin care arată că viitorul Germaniei este pe mare, începând astfel politica [ei] colonială. Pe de altă parte, economiştii germani Tannenberg, List, Helfferich[357], propun organizarea Europei centrale, ale cărei linii trebuiau să fie Marea Baltică, Egee, Adriatică şi [a] Nordului. Germania trebuia să-şi anexeze Belgia, Elveţia, Lorena franceză, Holanda, Austria de Sus şi de Jos, Stiria şi Carinthia. Tot după Tannenberg, Austria trebuia să formeze un stat alcătuit din cinci regate:

---

[357] Otto Richard Tannenberg, publicist german de la începutul secolului al XX-lea; Georg Friedrich List (1789–1846), economist, profesor la Universitatea din Tübingen; a fondat ziarul „Zollvereinblatt", luptând pentru libertatea comerţului şi uniunea vamală; a scris lucrarea *Das nationale System der politischen Oekonomie*, tradusă şi în limba română; Karl Helfferich (1872–1924), economist şi om politic german, profesor la Universitatea din Berlin, reprezentantul Germaniei la Moscova (1918). *Ibidem*, p. 519, 623.

Ungaria, Polonia, Serbia, România şi Bulgaria, cu o autonomie administrativă, fie că se supuneau de bună voie, fie că erau cucerite cu forţa. Într-o revistă germană, „Das Grössere Deutschland", se arată că Germania, Austria şi Turcia trebuie să formeze o alianţă indicată de însăşi natură, iar statele mici trebuiau, deci, să dispară, în concepţia oamenilor de stat şi a economiştilor germani, pentru că, în credinţa lor, existenţa statelor mici era o monstruozitate. Iată care ar fi fost soarta noastră, a tuturor statelor mici, dacă această îngrozitoare concepţie ar fi triumfat în victoria germană.

Din fericire pentru omenirea întreagă, Germania învinsă este silită să renunţe la politica sa imperialistă. Tratatul supus ratificării domniilor voastre poartă în fruntea sa Pactul Societăţii Naţiunilor, în care Puterile Aliate îşi propun să facă războiul cât mai rar, să facă să domine prescripţiile dreptului internaţional, să facă să domine şi respectul tratatelor. Bărbaţii de stat se gândiseră altădată la crearea unor astfel de instituţii. Se zice că regele Franţei, Henric al IV-lea şi marele său ministru [ducele de] Sully se gândiseră şi altădată să formeze un fel de Parlament al delegaţilor tuturor statelor; bineînţeles că la acea epocă realizarea unei astfel de concepţii nu era cu putinţă. D-l Léon Bourgeois[358], cel mai aprig apărător al arbitrajului obligatoriu, spunea, după ce se întorsese de la Conferinţa de la Haga[359], unde susţinuse, cu multă îndârjire şi cu mare entuziasm acest principiu, că succesul obţinut nu era foarte mare. Se făcuse un pas, un simplu pas spre organizarea dreptului. El mai arată că [şi] constituţia juridică a unei societăţi internaţionale reclamă egalitatea tuturor statelor şi sancţiuni pozitive. Tratatele încheiate, deşi nu au aerul de a recunoaşte egalitatea dintre statele mici, stabileşte, însă, acele sancţiuni de care vorbea d-l Bourgeois, căci statul care ar recurge de-a dreptul la război, este pus afară din lege şi considerat ca duşman al tuturor celorlalte state. În ziua când toate statele se vor convinge, zice d-l Ferdinand Buisson[360], că războiul poate fi desfiinţat, fiindcă se poate organiza justiţia internaţională, niciun guvern nu

[358] Léon Bourgeois (1851–1925) – politician francez, primul preşedinte al Societăţii Naţiunilor, laureat al Premiului Nobel pentru Pace (1920). Este autorul teoriei sociologice numită solidarism (tendinţa de a dezvolta între membrii unei societăţi o activitate morală şi social-politică solidară, în care diferenţele individuale şi diviziunea muncii să se armonizeze prin scopul comun şi la care să coopereze toţi), care a dat naştere unor directive economico-morale şi politice pe care s-a bazat Societatea Naţiunilor. *Ibidem*, p. 212, 882.

[359] La Haga au avut loc două conferinţe de pace (1899 şi 1907) unde s-au stabilit normele internaţionale ale războiului şi crimele de război, drepturile şi datoriile puterilor intrate în conflict pe teritoriul ocupat de la inamic, extinderea organizaţiei Crucea Roşie, instituirea unei Curţi permanente de arbitraj pentru soluţionarea paşnică a conflictelor internaţionale. Eforturile de a crea un tribunal internaţional care să arbitreze şi să rezolve disputele internaţionale, considerate necesare pentru a înlocui instituţia războiului, au eşuat, atât în 1899, cât şi în 1907. În anul 1914, a fost programată o a treia conferinţă, care nu şi-a mai ţinut lucrările din cauza izbucnirii Primului Război Mondial. *Ibidem*, p. 330.

[360] Ferdinand Édouard Buisson (1841–1932) – pastor protestant, academician, pacifist şi politician socialist francez. A fost cofondatorul şi preşedintele Ligii Apărării Drepturilor Omului (1914–1926) şi al Ligii învăţământului (1902–1906). În anul 1927, a primit, împreună cu politicianul german Ludwig Quidde, Premiul Nobel pentru Pace; accesat online (2 aprilie 2014) la adresa http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1927/buisson-bio.html.

va mai putea târî un popor în război. În ziua când o naţiune va şti că, refuzând arbitrajul, ea este scoasă din rândul naţiunilor şi considerată în război cu întreaga umanitate, nu va mai îndrăzni să recurgă la acest mijloc violent. Ar trebui secole spre a ne forma naţiunile şi a suprima războaiele intestine, considerate ca o necesitate. Vor fi suficiente câteva generaţii pentru a forma Societatea Naţiunilor.

Se poate zice că tratatul actual regulează situaţia politică a lumii întregi, căci el se ocupă de teritoriile răspândite în toate continentele, afară de cel american. El recunoaşte de la început retrocedarea Alsaciei şi Lorenei Franţei, care fuseseră răpite în 1871, cu toate protestările reprezentanţilor acestei naţiuni care, într-o declaraţie solemnă făcută în faţa Adunării Naţionale de la Bordeaux, declaraseră că ei nu vor recunoaşte niciodată acest act. Ca o aplicare a principiului naţionalităţilor, este reînfiinţat statul polon care, în urma celor trei împărţeli între Austria, Prusia şi Rusia, încetase a mai exista. Germania renunţă la neutralitatea Belgiei, consfinţită prin Tratatul celor 24 de articole[361], de la 1831 şi la neutralitatea Marelui Ducat de Luxemburg, prevăzută în Tratatul de la Londra, de la 1867. Germania recunoaşte noile state formate şi crearea oraşului liber Danzig care, însă, în loc de a fi atribuit Poloniei, al cărui port natural era, este creat oraşul liber, iarăşi pentru motive politice. Ca o aplicare a principiului autodeterminării, pentru a se hotărî cui vor aparţine teritoriile reclamate de naţiuni deosebite, conferinţa a admis plebiscitul, luându-se măsuri ca să se facă în astfel de condiţii încât să răspundă adevăratelor dorinţe ale popoarelor consultate. Germania renunţă la toate coloniile ei şi la toate drepturile pe care le-ar fi avut în alte teritorii. Dureroasă renunţare, dar meritată, în urma nenorocirii ce dezlănţuise asupra lumii întregi.

În Conferinţa de la Haga se ceruse pentru toate statele limitarea armamentelor, dar asupra acestui punct statele atunci întrunite nu putuseră să se înţeleagă. Tratatul actual impune statelor învinse limitarea armatelor şi [a] armamentului, măsură foarte bună, dacă se va împlini, cam greu de împlinit, însă, deoarece Germania, deşi era obligată să licenţieze armata sa, conservând de la 31 martie 1920 numai 100 000 oameni, până acum nu s-a supus acestei dispoziţii şi în Conferinţa de la Spa ea a cerut şi i s-a acordat un nou termen. Ca o compensaţie a distrugerii minelor din nordul Franţei, i se dă acestei ţări bazinul Saarei, cu dreptul de a exploata minele de cărbuni din acel teritoriu. Germania recunoaşte că e răspunzătoare de toate pierderile şi pagubele suferite de guvernele aliate, asociate şi de naţionalii lor, obligându-se a le repara şi recunoscând acestor state un privilegiu de rangul întâi asupra tuturor bunurilor şi veniturilor imperiului, până la completa desdăunare. Valoarea pagubelor

---

[361] Consecinţa directă a acestui tratat (pe care Ţările de Jos au refuzat să-l semneze) a fost Tratatul de la Londra, semnat la 19 aprilie 1839, între marile puteri europene, Regatul Unit al Ţărilor de Jos şi Regatul Belgiei. Conform acestuia, puterile europene au recunoscut şi au garantat independenţa şi neutralitatea Belgiei şi au confirmat independenţa părţii germanofone a Luxemburgului. Art. VII al Tratatului obliga Belgia să rămână veşnic neutră, determinând puterile semnatare să păzească şi să respecte neutralitatea în caz de invazie. În anul 1867, a fost semnat al doilea tratat la Londra, ca urmare a consecinţelor Războiului austro-prusac (1866) şi ale crizei luxemburgheze (disputa diplomatică din anul 1867 dintre Franţa şi Prusia privind statutul politic al Luxemburgului). Acesta a avut consecinţe semnificative pentru Luxemburg şi pentru relaţiile dintre marile puteri europene; accesat online (2 aprilie 2014) la adresa http://www.firstworldwar.com/source/london1839.htm.

va fi determinată de o comisie interaliată, numită Comisia Reparațiilor, în care figurează reprezentanții Belgiei și ai Statului sârbo-croato-sloven, dar nu figurează reprezentantul României. Este drept că în articolul III al anexei 2 de sub capitolul reparațiilor se prevede că de câte ori o putere va fi interesată în o cauză, ea va avea dreptul a numi un delegat, care va lucra, însă, ca asesor, fără a avea dreptul de vot. La conferințele de la San Remo și de la Spa[362], unde s-a discutat și partea despăgubirilor care trebuie afectată fiecărui stat, au figurat, desigur, și reprezentanții țării noastre, dar nu știm cu precizie care a fost partea de despăgubiri care ni s-a atribuit. Dacă ar fi să ținem seamă de cele publicate prin ziare, această parte ar fi extrem de mică și de neînsemnată, ceea ce este foarte nedrept, dacă ținem seama de pagubele însemnate pe care țara le-a suferit în timpul ocupației germane.

Tratatul se mai ocupă de marile fluvii Eba, Oder, Niemen, Rhin și Mogela [Mosela], creând pentru fiecare comisii alcătuite din delegați ai statelor riverane și neriverane. În ceea ce privește Dunărea, se creează la Porțile de Fier o comisie internațională, deși, după cum arată foarte bine d-l ministru de Externe [Take Ionescu] în expunerea sa de motive, situația geografică a noastră și a statului sârb ar fi cerut ca internaționalizarea Dunării pe întregul ei curs să nu aducă nicio restricție în acest punct, nouă și vecinilor noștri sârbi.

În fine, ultima dispoziție de care mă voi ocupa și asupra cărei atrag atenția d-voastre, este aceea relativă la sancțiuni. În Conferința de la Haga, de la 1907, delegația Germaniei ceruse ca [aceasta] să prevadă sancțiuni și fiecare stat să fie răspunzător de actele săvârșite de comandanții armatelor lor care ar călca regulile stabilite în Conferința de la Haga. Era, deci, o datorie pentru statele aliate ca să pedepsească pe acei amăgitori, care înșelaseră lumea întreagă, cerând să se înscrie clauze pe care erau hotărâți să nu le respecte. Puterile aliate pot cere Germaniei ca să li se predea pe orice persoană acuzată că ar fi comis acte contrarii legilor războiului. Germania, deși se obligase, a refuzat, însă, să execute această clauză, luându-și sarcina de a judeca ea însăși pe supușii să, trimițându-i în judecata Înaltei Curți de la Leipzig. Statele aliate, fără a renunța la dreptul recunoscut lor prin tratat, au consimțit, rezervându-și, însă, dreptul de a lua o hotărâre numai după ce vor vedea cum a judecat această Curte. Clauza care trimite pe Wilhelm al II-lea, fostul împărat al Germaniei, în fața unui tribunal, pentru ofensă supremă contra moralei internaționale și autorității sacre a tratatelor, este pentru prima oară înscrisă într-un tratat și va fi o vecinică [veșnică] pildă, pentru că acei care se află în fruntea noroadelor, fie prin dreptul nașterii sau altfel și care-i va opri de aici înainte de a trimite cu ușurință milioane de oameni la moarte, producând în evoluția naturală a popoarelor adânci tulburări în felul acelora pe care le vedem astăzi.

---

[362] Conferința de la San Remo (14–21 aprilie 1920) a reunit reprezentanții Angliei, Franței și Italiei, care s-au pronunțat asupra administrării teritoriilor din Orientul Mijlociu, care ieșiseră de sub dominația otomană. Deciziile conferinței au fost cuprinse în Tratatul de la Sèvres, încheiat la 10 august 1920 (condițiile acestui tratat au fost acceptate abia în anul 1923, prin semnarea Tratatului de la Lausanne). Conferința de la Spa (Belgia) a avut loc la 16 iulie 1920, în cadru căreia s-a semnat un Acord privind reparațiile datorate de Germania puterilor învingătoare din Primul Război Mondial. Petre Bărbulescu, Ionel Cloşcă, *Repere de cronologie internațională. 1914–1945*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 137; Florin Șinca, *Relații româno-austriece (1918–1938)*, București, RCR Editorial, 2013, p. 58.

Acestea sunt, d-lor senatori, dispozițiile principale ale Tratatului de Pace încheiat între Germania şi Puterile Aliate şi Asociate la Versailles, în 28 iunie 1919 şi care, în calitate de raportor, vă rog să binevoiți a-l ratifica.

Expunere de motive[363]

După trei ani de lupte istovitoare alături de marii noştri aliați, după jertfe şi suferințe fără pereche ale tuturor fiilor țării, ostaşul nostru vă aduce astăzi semnul victoriei finale – Tratatul de Pace de la Versailles, acceptat şi semnat de către inamicul învins. Laurii victoriei împodobesc astăzi mormintele sfinte ale celor ce au ştiut să se jertfească pentru scumpa lor patrie şi pentru eliberarea neamului nostru românesc; laurii victoriei împodobesc, de asemenea, mormintele eroilor aliați care, luptând pentru drept şi libertate, şi-au dat viața pe pământul nostru sfințit, care va rămânea de-a pururea legat de pământul țării lor. Înaintea acestor morminte sacre, mințile şi sufletele tuturor românilor din toate unghiurile se închină cu recunoştință ca înaintea unor neîntrecuți eroi. Laurii victoriei încunună cu mândrie şi frunțile bravilor noştri ostaşi de la Jiu, Mărăşti, Oituz şi Mărăşeşti, rămaşi în viață, pentru ca astfel să-şi învețe urmaşii că, fiind conduşi de [un] rege viteaz, au ştiut să-şi dezrobească frații, au ştiut să adeverească, odată mai mult, datinile strămoşeşti, transformând porecla în renume.

Tratatul de Pace ce vă supunem spre ratificare cuprinde XV părți distincte, prin care se reglementează diversele consecințe de ordin politic, militar, financiar, economic şi social, pe care agresiunea premeditată a duşmanilor a pricinuit-o.

Prin Partea I a Tratatului de la Versailles (art. 1–26), referitoare la Pactul Societății Națiunilor, aliații noştri s-au străduit să pună stavilă agresiunilor viitoare, creând Societatea Națiunilor[364], din membrii diverselor state. Guvernul român, semnând acest tratat, a înțeles să dea creditul țării, necesar acestei noi întocmiri, pentru ca astfel ea să se îndrume către țelul ce îl urmăreşte spre pacea şi armonia universală. Acestei societăți a aliaților, în care România figurează ca membră fondatoare, îi va reveni marele merit dacă prin organizarea şi măsurile ce va lua, va şti să localizeze cum se cuvine diversele conflicte dintre națiuni. Proporționând armamentul şi fabricarea de muniții ale unora dintre națiuni, de o parte, micşorându-le şi limitându-le la altele, [pe] de alta, controlând şi împiedicând în mod efectiv viitoarele agresiuni şi supunându-le arbitrajului şi judecății unei Înalte Curți, care să aplice sancțiuni severe, Societatea Națiunilor aspiră că îşi va desăvârşi astfel scopul ce îl urmăreşte.

Prin Partea a II-a Tratatului de Pace (art. 27–30) se determină fruntariile Germaniei de astăzi, față cu satisfacerea dreptelor revendicări ale aliaților noştri, prin mijlocirea şi eliberarea teritoriilor smulse de la patriile mume şi contopite prin agresiuni anterioare. Franța – victorioasă şi eroică, Belgia – sora noastră de martiriu, Polonia – prietena noastră de grele vremuri, astăzi reînviată, Cehoslovacia – eliberată

---

[363] Prezentată de către ministrul Afacerilor Străine, Take Ionescu.

[364] Vezi Documentul nr. 5.1.

şi nou creată, îşi văd revendicările şi visul lor naţional transformat în realitate, aşa precum dreptatea imanentă impunea să aibă loc.

Prin Partea a III-a a clauzelor politice ale Tratatului (art. 31–117) se reglementează diversele dispoziţii tinzând la organizarea cea nou creată prin tratat a Belgiei, Luxembrugului, Franţei, pe un timp limitat, drept compensare a grelelor încercări şi a marilor daune suferite în partea ei nordică. Reglementarea situaţiei politice nou creată în Alsacia şi Lorena, realipirea acestor două provincii smulse cu 50 de ani în urmă, dar readuse acum la sânul mamei noastre surori, precizarea ca amănunt asupra situaţiei politice nou create prin recunoaşterea ca state libere a statului Cehoslovaciei şi Poloniei, reglementarea situaţiei Austriei de astăzi faţă de Germania viitoare, prin înlăturarea contopirilor politice, determinarea situaţiei de drept a Prusiei Orientale, a Regiunii Memlului [Mailului], Danzigului, S[ch]leswigului şi Heligolandei faţă de noua configuraţiei a Europei Centrale, iată ce cuprinde în esenţă Partea a III-a clauzelor politice. Prin această parte se recunoaşte de către Germania independenţa tuturor teritoriilor care făceau parte din vechiul imperiu al Rusiei la 1 august 1914 implicit, dar şi a scumpei noastre Basarabii, smulsă acum 100 de ani de la Patria Mumă.

Prin Partea a IV-a a Tratatului (art. 118–158) se reglementează „drepturile şi interesele germanilor în afară de Germania", din colonii, din China, Siam, Siberia, Maroc, Egipt, din Turcia şi Bulgaria, din Santungul atribuit Japoniei, toate acestea ca urmare a transmiterii drepturilor şi intereselor germane din aceste colonii unora dintre puterile aliate sau asociate nouă.

Prin Partea a V-a a clauzelor militare, navale şi aeriene (art. 159–213) se precizează în detaliu la cât se reduc efectivele şi încadrarea viitoare a armatei germane, armamentul, muniţiile şi materialul militar; cum să se facă recrutarea şi instrucţia militară în Germania, cum fortificaţiile germane vor fi dezarmate şi dărâmate, iar flota militară redusă la un minimum bine precizat; cum întreaga viaţă militară şi navală nu va mai face parte din forţele militare germane; cum întregul material militar, naval şi aeronautic german va fi predat aliaţilor şi asociaţilor noştri, lăsând o mică parte Germaniei; cum pentru controlul acestor dispoziţii vor funcţiona comisii interaliate de control în toată Germania; toate aceste dispoziţii pentru ca astfel să se garanteze chiar de acum pacea generală şi să se evite agresiuni, aşa precum şi-a propus a înfăptui Societatea Naţiunilor.

Prin Partea a VI-a (art. 214–226), privitoare la prizonierii de război, se reglementează situaţia prizonierilor noştri şi ai aliaţilor la inamic, situaţie care, în ce priveşte ţara noastră, este foarte gravă, dat fiind că zeci de mii din prizonierii noştri şi-au găsit sfârşitul în captivitate, datorită răului tratament ce li s-a administrat de către duşmani. Toate măsurile şi sancţiunile din tratat vom face să fie riguros aplicate foştilor noştri duşmani, iar familiilor martirilor noştri, martiri ai neamului, [li] se vor da ajutoarele cuvenite, pe care fostul inamic este obligat a le plăti. De asemenea, în această parte se reglementează chipul cum mormintele prizonierilor şi internaţilor vor fi îngrijite în ţările foste inamice şi viceversa, pentru ca astfel cultul eroilor să rămână neadormit şi să servească drept pildă generaţiilor viitoare, ca omagiu al vitejiei româneşti.

Prin Partea a VII-a a Tratatului (art. 227–248), privitoare la sancţiuni, se prevede înfiinţarea unui tribunal special şi modalităţile după care el va avea să judece pe toţi acei care s-au făcut vinovaţi de călcarea legilor războiului şi de săvârşire de abuzuri şi fapte criminale în contra averii şi vieţii supuşilor Puterilor Aliate şi Asociate.

Prin Partea a VIII-a (art. 231–248) a clauzelor reparaţiilor se pune principiul obligării Germaniei la desdăunarea tuturor aliaţilor şi asociaţilor din faptul agresiunii sale, se precizează că de acest principiu se bucură toţi aliaţii şi asociaţii în proporţia daunei persoanelor, fie asupra bunurilor care urmează a fi acoperite de inamici, după justificarea ce vom face înaintea Comisiei de Reparaţii ce va funcţiona la Paris. Tot în această parte se arată modul cum inamicii sunt obligaţi a procura anumite materiale şi animale [în scopul] refacerii teritoriilor invadate şi fost ocupate, determinând anume ţări cărora Germania se obligă să le predea de îndată drept acont o parte din animale şi materiale. Deşi ţara noastră a avut de suferit enorm de pe urma ocupaţiei, mai ales de la germani, o asemenea obligaţie independentă de regăsirea chiar a acelor luate de la noi nu a fost prevăzută decât tocmai sub condiţia dovedirii identităţii animalelor şi lucrurilor furate din ţară, ceea ce echivalează cu o lipsă de obligaţie de asemenea natură din partea germanilor. Din aceeaşi parte se detaliază modul cum se vor acoperi despăgubirile de la Germania faţă cu resursele ei normale şi faţă cu posibilitatea utilizării puterii ei de muncă şi de fabricaţii.

Prin Partea a IX-a a clauzelor financiare (art. 249–263) se arată care sunt mijloacele financiare prin care Germania trebuie să dezdăuneze pe aliaţi; se hotărăşte că pentru toată despăgubirea aliaţilor şi asociaţilor există un privilegiu de rangul I asupra tuturor bunurilor şi veniturilor imperiului şi ale statelor germane, până la completa dezdăunare; că, tot la aceleaşi condiţii, produsul lichidării bunurilor inamicilor din ţările aliate va servi drept acoperire în partea acelor daune, dat fiind că se recunoaşte de aliaţi că resursele financiare normale ale Germaniei nu pot acoperi cuantumului total al daunelor pricinuite aliaţilor. Prin aceeaşi parte se precizează raporturile şi legăturile dintre dispoziţiile financiare faţă de cele ale reparaţiilor şi ale clauzelor economice din acelaşi tratat.

Prin Partea a X-a a clauzelor economice (art. 264–312) se prevăd modalităţile de aranjare a problemelor economice relevate de urmările războiului, şi anume: care sunt tratatele care mai rămân în fiinţă între Germania şi aliaţi sau asociaţi, care sunt clauzele vamale ce vor guverna raporturile dintre aliaţi şi Germania; cum se reglementează materia concurenţei ilegale şi a proprietăţii industriale; care va modul cum datoriile inamicilor dinainte de război către aliaţi vor fi încasate de către aceştia în contul despăgubirilor datorate lor; cum bunurile, drepturile şi interesele supuşilor inamici din ţările aliate vor fi reţinute şi lichidate de aliaţi de către aceştia, acoperind astfel cu produsul acestor vânzări daunele suferite, în timp ce supuşii inamici care vor suferi de acele măsuri vor fi despăgubiţi de către Germania. Se reglementează, de asemenea, situaţia contractelor dinainte de război ale inamicilor cu aliaţii, hotărându-se, în principiu, că ele sunt şi rămân anulate, afară de unele pe care guvernele statelor aliate şi asociate vor recunoaşte că sunt de executat în interes general şi de altele ce sunt expres enumerate prin tratat. Se organizează Tribunalul arbitrar mixt pentru rezolvarea tuturor diferendelor din

datorii, din contracte şi lichidări de bunuri dintre supuşii statelor inamice şi aliate, precizându-se care este situaţia asigurărilor sociale şi de stat din teritoriile cedate.

Prin Partea a XI-a a navigaţiei aeriene (art. 313–320) se precizează modul de întrebuinţare a aeronavelor aliate şi asociate deasupra teritoriului german, care sunt modalităţile sub care serviciul public de aeronave din Germania va funcţiona în viitor din punctul de vedere al mărginirii şi al controlului aliat.

Prin Partea a XII-a a porturilor, căilor de apă şi căilor ferate (art. 321–386) se reglementează şi se detaliază felul utilizării acestor căi aparţinând Germaniei; cum liberarea navigaţiei este garantată; care este situaţia porturilor libere; care este, în sfârşit, regimul fluviilor Elbei, Oderului, Niemenului şi Dunării, socotite ca internaţionale şi pentru a căror supraveghere se înfiinţează o comisie internaţională pentru toate aceste fluvii. În această privinţă, regimul Dunării noastre, declarat şi acceptat şi de noi ca internaţional, suferă restricţii de la libertatea noastră de riverani, în special în ce priveşte susul Dunării şi, mai ales, Porţile de Fier, puse sub controlul unei comisii internaţionale create ad-hoc, deşi situaţia geografică a noastră şi a statului sârb ar fi cerut ca internaţionalizarea Dunării pe întregul ei parcurs să nu aducă nicio restricţie în acest punct nouă şi vecinilor noştri sârbi. Prin aceeaşi parte a tratatului se reglementează regimul transporturilor internaţionale pe căi ferate – pentru a nu fi stânjenit de Germania; se iau dispoziţiile cuvenite, între altele, şi în ce priveşte materialul rulant german din ţările aliate sau asociate.

Prin Partea a XIII-a, despre muncă (art. 387–428), se reglementează, în mod cât mai uniform, munca; se precizează felul cum raporturile dintre lucrători şi patroni vor fi regulate prin organizarea permanentă a Conferinţei generale a muncii şi a Biroului internaţional al muncii; cum în compunerea lor participă şi reprezentanţi ai lucrătorilor şi ai patronilor; cum, în sfârşit, întreaga şi marea problemă a muncitorimii va fi rezolvată în mod cât mai uniform în toate ţările şi, deci, şi la noi, pentru ca astfel armonia universală dintre aceste două clase să fie înfăptuită. Se mai reglementează, în mod uniform, orele de lucru, pe zi şi pe săptămână; se stabilesc, ca probleme vitale de soluţionat de către Conferinţa muncii, chestiunea recrutării şi întrebuinţării muncitorilor, chestiunea prevenirii întreruperii lucrului şi a nevoinţei de a lucra. De asemenea, problema asigurărilor muncitoreşti de existenţă şi ajutor raţional, problema protejării lucrătorilor în contra bolilor generale sau profesionale, a accidentelor de muncă, a protecţiei copiilor, adolescenţilor şi femeilor, a pensiilor şi asigurărilor de bătrâneţe şi de invaliditate, în sfârşit, chestiunea libertăţii sindicale şi organizarea învăţământului profesional şi tehnic, cum şi alte măsuri analoage, care vor contribui la regulamentarea cât mai uniformă şi la îmbunătăţirea simţitoare a vieţii lucrătorilor, problemă care ne preocupă şi pe noi îndeosebi. Odată ce ţara noastră a acceptat toate aceste măsuri, prin semnarea Tratatului la 7 iulie 1919, a înţeles prin aceasta să rezolve în principiu soarta lucrătorilor la noi, rămânând ca organizarea de fapt, prin organele de drept, să urmeze cât mai neîntârziat. Prin aceasta se confirmă, o dată mai mult, că tot preocupării statelor din Occident, de acord cu a guvernelor noastre, se datoreşte reglementarea cât mai umană a acestor mari probleme şi, deci, speculaţiile intenţionate şi subversive din Orient nu fac decât să profite, fără sorţi de izbândă, de necunoaşterea unui regim egal al muncii, la care guvernul român a aderat de mai bine de opt luni.

Prin Partea a XIV-a a Tratatului (art. 429–434), a garanțiilor de executare, se reglementează diversele garanții pe care Puterile Aliate şi Asociate înțeleg a le lua pentru executarea Tratatului de la Versailles de către Germania.

În sfârşit, prin Partea a XV-a, a clauzelor diverse, se precizează situaţia tranzitorie a unora din tratat cu Germania şi unele puteri aliate sau neutre, cum şi data când Tratatul de la Versailles va fi pus în vigoare şi va deveni astfel obligatoriu tuturor, prin forma ratificării.

Acestea fiind principalele dispoziții enumerate în punctele lor mari, un examen detaliat prin prezenta expunere n-ar fi cadrat cu scopul ce urmărim, de a ne face chiar de acum o idee generală despre clauzele Tratatului. Fraternizarea de arme dintre noi şi aliaţi, marele triumf al dreptăţii, interese chiar de ordin public, financiar şi economic speciale ale ţării noastre ne impun datoria de a vă supune acest tratat spre ratificarea lui cât mai grabnică, pentru ca astfel să fie pus în executare cu un moment mai înainte şi în mod uniform faţă de toţi aliaţii noştri şi deci a înlesni refacerea imediată a ţării noastre, atât de greu încercate prin război şi prin efectele lui.

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica şi a face să se execute Tratatul de Pace, împreună cu Protocolul său, încheiat de Puterile Aliate şi Asociate cu Germania, în Versailles, la 28 iunie 1919, Tratat şi Protocol care au fost ratificate prin Decretul-lege sub nr. 1 508, din 5 aprilie 1920 şi publicat în „Monitorul Oficial" nr. 7, din 9 aprilie 1920. Copii şi traduceri autentice de pe zisele Tratat şi Protocol se vor alătura la prezenta lege (aceste copii se vor publica în „Monitorul Oficial" cu ocazia promulgării acestei legi).

6.3. *Tratatul de Pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920)*[365] *– 14 august 1920*

Textul Tratatului

Partea II
Fruntariile Ungariei

Art. 27. Fruntariile Ungariei vor fi fixate după cum urmează: [...] 3^0 cu România: de la punctul sus definit, spre est-nord-est şi până la un punct de ales

[365] Acest tratat a consfinţit desfiinţarea Monarhiei Austro-Ungare, stabilind frontierele Ungariei cu România, Regatul sârbo-croato-sloven şi Cehoslovacia. Prin art. 45 al acestui tratat, Ungaria recunoştea că Transilvania este parte a României, iar art. 47 prevedea că România va accepta, printr-un tratat semnat cu Puterile Aliate şi Asociate, dispoziţiile pe care acestea le vor considera necesare pentru a proteja interesele locuitorilor „care diferă de majoritatea populaţiei prin rasă, limbă şi religie", libertatea de tranzit şi asigurarea unui regim echitabil pentru celelalte naţiuni. Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 26–27.

pe râul Mureş, la aproximativ 3 km 500 m în amonte de podul căii ferate de la Makó la Syeged: o linie de determinat pe teren; de acolo, spre sud-est, apoi spre nord-est şi până la un punct de ales la aproximativ 1 km la sud de staţia Nagylak: cursul râului Mureş spre amonte; de acolo, spre nord-est şi până la ieşindul limitei administrative între comitatele Csanád şi Arad la nord-nord-est de Németpereg: o linie de demarcat pe teren, trecând între Nagylak şi staţiunea de cale ferată; de acolo, spre est-nord-est şi până la un punct de fixat pe teren între localităţile Battonya şi Tornya; această limită administrativă trecând la nord de Németpereg şi de Kispereg; de acolo şi până la cota 123 (aproximativ 1 km 200 m la est de Magosliget), punct comun celor trei fruntarii ale Ungariei, României şi Cehoslovaciei (teritoriul rutean); o linie de determinat pe teren, trecând la vest de Nagyvarjas, Kisvarjas şi Nagyiratos, la est de Dombegyház, Kevermes şi de Elek, la vest de Ottlaka, Nagy-Pel, Gyula Varsánd, Ant Illye, la est de Gyula, Gyula-Vari şi Kötegyán, tăind calea ferată de la Nagyszalonta la Gyula, la aproximativ 12 kilometri de Nagyszalonta şi între cele două bifurcaţii pe care le formează încrucişarea acestei căi ferate cu calea ferată de la Szeghalom la Erdögyarak; trecând la est de Méhkerek, la vest de Nagyszalonta şi de Marcziháza, la est de Geszt, la vest de Körös-Tarján, la est de Szakal şi de Berek-Böszörmény, la vest de Borş, la est de Artand, la vest de Nagy-Szántó, la est de Kis-Marja, la vest de Csokaly, la est de Nagyléta şi de Almosd, la vest de Er-Selind, la est de Bagamér, la vest de Er-Kenéz şi de Ermihályfalva, la est de Szt-György-Abrany şi de Penesylek, la vest de Szamiszlo, Bere-Cyomaköz, Fény, Czanálos, Börvely şi de Domahida, la est de Vallaj, la vest de Csenger-Bagos şi de Ovaris, la est de Csenger-Ujfalu, la vest de Darc, la est de Csenger şi de Komlod-Totfalu, la vest de Pete, la est de Magy-Gecz, la vest de Száraz-Berek, la est de Méhtelek, Garboloz şi de Nagy-Hados, la vest de Fertös-Almás, la est de Kis-Hodos, la vest de Nagy-Palad, la est de Kis-palad şi de Magosliget. [...]

Partea III
Clauze politice europene

Secţiunea III
România

Art. 45. Ungaria renunţă, în ceea ce o priveşte, în favoarea României, la toate drepturile şi titlurile asupra teritoriilor fostei Monarhii Austro-Ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, Partea II (Fruntariile Ungariei) şi recunoscute prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate, încheiate în scop de a regula afacerile actuale ca făcând parte din România.

Art. 46. O comisie compusă din şapte membri, din care cinci vor fi numiţi de principalele Puteri Aliate şi Asociate, unul de România şi unul de Ungaria, se va constitui în cursul celor 15 zile de la punerea în vigoare a Tratatului de faţă, pentru

a fixa la faţa locului traseul liniei de fruntarie descrisă la articolul 27 – 3^0, Partea II (Fruntariile Ungariei).

Art. 47. România recunoaşte şi confirmă faţă de Ungaria angajamentul de a consimţi la inserţia într-un tratat cu principalele Puteri Aliate şi Asociate a unor dispoziţii pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor care se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populaţiei, precum şi pentru a ocroti libertatea tranzitului, de a aplica un regim echitabil comerţului şi celorlalte naţiuni. Proporţia şi natura sarcinilor financiare ale Ungariei pe care România va avea să le ia pe seama sa pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei vor fi fixate conform cu art. 186, Partea IX (Clauze financiare) a tratatului de faţă. Convenţii ulterioare vor regula toate chestiile care n-ar fi regulate prin tratatul de faţă şi care ar putea lua naştere din cesiunea zisului teritoriu. [...]

Secţiunea IX
Dispoziţii generale

Art. 74. Ungaria declară de pe acum că recunoaşte şi primeşte fruntariile Austriei, Bulgariei, Greciei, Poloniei, României, Statului sârbo-croato-sloven şi ale Statului cehoslovac, astfel precum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri Aliate şi Asociate. [...]

Ratificarea Tratatului

[Raportul şi Proiectul de lege relativ la ratificarea Tratatului de Pace cu Ungaria, a Protocolului şi a Declaraţiei anexate, prin care aceasta a recunoscut pe plan internaţional unirea Transilvaniei, Crişanei şi Maramureşului cu România, a fost adus în deliberarea Senatului, în şedinţa din 14 august 1920, de către D. Alexandresco, raportor la Comitetului delegaţilor[366].]

Domnilor senatori,

Proiectul de lege relativ la ratificarea Tratatului de Pace, a Protocolului şi a Declaraţiei la dânsul anexate, încheiat la Trianon, la 4 iunie 1920, între Puterile Aliate şi Ungaria, adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal [...] de la 9 august 1920, secţiunile d-voastre, luândul în cercetare, l-au admis toate, numind delegaţi: Secţiunea I – Spiru Gheorghiu; Secţiunea II – D. Alexandresco; Secţiunea III – Gh. Meitani; Secţiunea IV – Lazăr Popescu; Secţiunea V – N. Baţaria, care, întrunindu-se în ziua de 11 august 1920, s-au constituit în Comitet al delegaţilor,

[366] D.S., M.O., nr. 32, 22 august 1920, p. 623–625.

sub preşedinţia d-lui Gh. Meitani şi, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-au admis pe următoarele considerente:

Domnilor senatori,

Tratatul de Pace încheiat la Trianon între Puterile Aliate şi Asociate şi Ungaria, în ziua de 4 iunie 1920, este cel mai important din cele ce aţi ratificat până acum şi veţi ratifica şi în viitor, pentru că el îndeplineşte idealul nostru naţional, întrunind sub acelaşi steag aproape toată suflarea românească, după o dominaţie străină de peste 1 000 de ani.

Clauzele privitoare la România sunt prevăzute în art. 27, punctul 3 şi în art. 45 [şi] urm. Un punct important pentru noi se găseşte în art. 186 al acestui tratat, care pune în sarcina României partea din datoria publică a Ungariei aferentă la teritoriile încorporate ţării noastre. Un alt punct care ne interesează, de asemenea, este acel prevăzut de art. 199, după care pensionarii civili şi militarii fostului Regat ungar, deveniţi români în baza Tratatului de faţă, vor fi consideraţi în viitor ca pensionari români, ei neputând exercita, în ceea ce priveşte pensia lor, niciun recurs în contra guvernului ungar, principiu admis şi obşteşte recunoscut de dreptul internaţional public. Este, însă, de observat că statul ungar nu restituie statului român nicio reţinere din acelea făcute acelor pensionari, pe când erau funcţionari, deşi uneori s-a admis principiul acestor restituiri, de exemplu în Tratatul de la Frankfurt, din 1871, intervenit cu ocazia cedării, din partea Franţei, a Alsaciei şi Lorenei, Germaniei, atunci atât de puternică şi învingătoare, astăzi, însă, învinsă şi zdrobită de Puterile Aliate.

Suntem fericiţi, noi, aceştia din generaţia actuală, că am trăit vremuri atât de mari, pentru ca în urma celui mai cumplit măcel ce a putut înregistra omenirea, să ajungem a vedea triumful suprem al civilizaţiei şi al dreptăţii, speranţă pe care noi n-o pierdusem niciodată, nici în momentele cele mai grele, pe când duşmanul, pentru scurt timp învingător, strigă din răsputeri: *vae victis*!

Toate clauzele din acest Tratat, oricât de defavorabile ar fi unele din ele, România le primeşte astăzi şi le ratifică, fiind mândră de nobila şi măreaţa misiune ce a avut să aducă pacea, liniştea şi ordinea în fosta Monarhie Ungară, unde soldaţii noştri au fost primiţi cu flori şi cu urale de mulţumiri şi recunoştinţă. Istoria va înregistra, deci, cu bucurie, faptul impunător că armatele noastre învingătoare au trecut Tisza şi că stindardul românesc, acel de la Mărăşeşti, Mărăşti şi Oituz, a fâlfâit pe zidurile capitalei maghiare. Pentru toate aceste motive, vă rugăm, d-lor senatori, să binevoiţi a vota următorul proiect de lege:

Proiect de lege

Art. unic. Guvernul este autorizat a ratifica şi a face să se execute Tratatul de Pace, Protocolul şi Declaraţia la dânsul anexate, încheiat de Puterile Aliate şi Asociate cu Ungaria, în Trianon, la 4 iunie 1920. Copii şi traduceri autentice de pe zisele Tratat, Protocol şi Declaraţie se vor alătura la prezenta lege.

Expunere de motive[367]

Tratatul de Pace cu Ungaria, dacă vine cel de-al patrulea în deliberările domniilor voastre, în ordinea de importanţă pentru statul român este cel dintâi. O mie de ani a dăinuit lupta între maghiari şi români pentru stăpânirea acelor ţări care prin acest tratat se unesc definitiv cu Patria Mamă. Niciodată, însă, nu a încetat de a fi obiectul de căpetenie al gândirii naţionale. Întreruptă o clipă de avântul eroic al poporului român în vremea lui Mihai Viteazul, stăpânirea maghiară despre fraţii noştri de peste Carpaţi s-a caracterizat printr-o asprime mereu crescândă. Deşteptarea la viaţă a poporului român a pus problema naţională, mai ales în anul 1848.

De atunci şi până la izbucnirea Războiului Mondial, chiar în vremurile în care un tratat impus nouă prin ameninţare ne făcuse aliaţii asupritorilor fraţilor noştri, chestiunea unirii tuturor românilor într-un singur stat a fost nu numai o chestiune de aspiraţii, ci o chestiune de activitate politică. Pentru rezolvarea ei, Regatul Român era gata de toate jertfele. Din fericire pentru dânsul, nici în vederea acestui scop sfânt el nu a participat în nimic la provocarea Războiului Mondial, cel mai cumplit dintre măceluri. Soarta a vrut ca acea catastrofă, din care avea să iasă România întregită, să fie provocată tocmai de către acei care aveau cel mai mare interes să păstreze o stare de lucruri care le dădea lor hegemonia, nelegitima şi nefireasca hegemonie asupra poporului român de peste Carpaţi. Se bizuise pe o axiomă falsă, aceea a invincibilităţii Germaniei, ca şi cum istoria ar fi putut să înregistreze în vremurile noastre triumful nedreptăţii şi darea înapoi a civilizaţiei. În acel război, neprovocat de dânsa, România a intrat cum era dreptul şi datoria ei să intre şi, din vitejia fiilor ei şi prin sprijinul marilor noştri aliaţi, ale căror jertfe pentru cauza comună au fost fără precedent în cartea istoriei, a ieşit unitatea noastră naţională. Această unitate se recunoaşte şi se confirmă prin semnătura învinsului din acest tratat. Coincidenţă bizară: între iscălitura armistiţiului şi aceea a Tratatului de Pace armata a fost silită să se jertfească pentru a doua oară ca să scape pe învinsul de ieri, asupritorul de o mie de ani, de grozăvia unei anarhii mai dăunătoare decât războiul şi înfrângerea. Cu acest prilej, feciorii noştri din Vechiul Regat şi catanele [...] au intrat în capitala Ungariei, de astă dată, însă, cu tricolorul nostru în loc de drapelul străin sub care, de atâtea ori, îşi vărsaseră sângele pentru o cauză vrăjmaşă lor.

Tratatul de Pace cu Ungaria urmăreşte, pas cu pas, celelalte tratate de pace, al căror prototip a fost Tratatul cu Germania, principalul vinovat în catastrofa mondială. Odată cu ratificarea Tratatului la Trianon, relaţiile dintre noi şi Ungaria vor deveni normale şi, desigur, din parte-ne amicale. În adevăr, România nu mai are niciun diferend cu statul ungar. Fiecare din cele două popoare a intrat în domeniul său legitim prin Tratatul de la Trianon, care urmăreşte linia de despărţire etnică dintre cele două popoare, deşi rămân şi români şi unguri în afară din noile hotare ale patriei respective. Economiceşte, legăturile dintre România şi Ungaria sunt fireşti şi [...] trebuie să rămână un punct cardinal şi statornic în politica Regatului Român; aceasta

[367] Prezentată de către ministrul Afacerilor Străine, Take Ionescu.

nu împiedică ca în cadrul acestor legături România să dorească cu sinceritate un trai de buni vecini cu Ungaria, aşezată de astă dată la hotarele ei definitive şi drepte prin Tratatul de la Trianon. Războiul naţional a costat pe naţiunea română jertfe de sânge şi de averi care ar fi părut fabuloase în altă vreme.

Războiul naţional a fost una din acele zguduiri în viaţa unui neam, care tocmai pentru că a fost hotărâtoare, nimeni nu poate să-i dorească repetarea. Dar războiul naţional a adus poporului român nu numai îndestularea aspiraţiilor lui [de] atâtea veacuri, dar şi ceasul de glorie şi de mândrie în care delegaţii lui au putut să-şi pună iscălitura pe Tratatul de Pace de la Trianon.

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ŞI MONOGRAFII. COLECŢIE FONDATĂ ÎN ANUL 1996

1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, îngrijirea ediţiei, studiul introductiv, bibliografia, notele şi indicele: Ion Popescu-Sireteanu, Introducere: D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Anima, 1996;

2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice şi demografice*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefaţă de D. Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1998;

3) Ştefan Purici, *Mişcarea naţională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, Cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998;

4) Mircea Pahomi, *Biserici şi schituri ortodoxe româneşti din Ţinutul Cernăuţi. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuţi*, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998;

5) Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele. Memorii*, Ediţie îngrijită, prefaţă, microbiografii, glosar şi note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi", 1998;

6) Mircea A. Diaconu, *Mişcarea „Iconar". Literatură şi politică în Bucovina anilor '30*, Iaşi, Editura Timpul, 1999;

7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie prin Carpaţii Dacici (1788–1789)*, ediţie bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfeţe, note şi comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefaţă de D. Vatamaniuc, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2002;

8) *Procese politice, sociale, culturale şi economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale, Rădăuţi, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universităţii, 2002;

9) Marian Olaru, *Mişcarea naţională a românilor din Bucovina la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea*, Cuvânt-înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2002;

10) Valerian I. Procopciuc, *Suceviţa – sat al Obcinilor Bucovinei şi gropniţă a Movileştilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Cuvânt de încheiere: Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2003;

11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mişcarea naţională din Bucovina*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2004;

12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat şi şcoala de biologie de la Cernăuţi*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2005;

13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, Ediţie după manuscrise de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005;

14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate şi schimbare. Integrarea minorităţilor naţionale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva naţional-liberală (1918–1928)*, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2005;

15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuţi. Studiu monografic*, cu o postfaţă de Vasile I. Schipor, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2005;

16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediţie îngrijită, note şi comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproşu, Indici de nume şi de materii de Arcadie Bodale, Prefaţă de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Postfaţă de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, Iaşi, Editura Taida, 2005–2006;

17) *Bucovineni împotriva comunismului: fraţii Vasile şi George Motrescu*, ediţie îngrijită, note şi comentarii de Marian Olaru, Prefaţă de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Postfaţă de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iaţencu, Suceava, Editura Universităţii, 2006;

18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualităţii româneşti în Italia*, I. *Corespondenţă (1926–1942)*, ediţie, prefaţă şi studiu introductiv de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii şi documente*, Cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, ediţie îngrijită de Rodica Marchidan şi Rodica Iaţencu, Indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident şi Orient. Studii şi documente*, Cuvânt-înainte de acad. Ştefan Ştefănescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006;

21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877* (Istoria teatrului german în Bucovina. 1825–1877), editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, Bucureşti, Editura Anima, 2007;

22) Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii şi documente*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Indice de nume de Rodica Iaţencu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007;

23) Teodor Balan, *Lupta pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediţie îngrijită, comentarii, cronologie şi indice de nume de Marian Olaru, Prefaţă de prof. univ. dr. Pavel Ţugui, traducerea textelor din limba germană de Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007;

24) Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice despre Bucovina şi Transilvania şi studii lexicografice*, Cuvânt-înainte de acad. Ştefan Ştefănescu, ediţie, studiu introductiv, note şi comentarii de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007;

25) Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de ştiinţă şi om politic*, Prefaţă de prof. univ. dr. Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Rădăuţi, Editura „Septentrion", 2007;

26) Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, Cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m.o. al Academiei Române, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, Tabel cronologic de Vasile I. Schipor, Indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2009;

27) Petru Bejinariu (coordonator), *Ion T. Tarnavschi – biolog, întemeietorul Școlii de palinologie*, Cuvânt-înainte de Constantin Toma, m.c. al Academiei Române, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare", 2009;

28) Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu-Andrievici*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iași, Editura Timpul, 2009;

29) Dan Camer, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu istoric și statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, Cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, 2009;

30) Ilie Dugan-Opaiț, *Familia Dugan din Cireș-Opaițeni*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, comentarii, glosar, postfață, anexe și album: Vasile I. Schipor, Indice de nume: Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura „Septentrion", 2009;

31) Al. Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, Studiu introductiv de Ștefan Purici, Notă asupra ediției și Indice de nume: Rodica Iațencu, Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2010;

32) Tudor Nandriș, *Jurnal de campanie. 1939–1945*, Cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Ștefan Purici, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției și comentarii de Iulia Brânză, Indice de nume de Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura Septentrion, 2010;

33) Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, Cuvânt-înainte de acad. Eugen Simion, Iași, Editura Timpul, 2010;

34) Constantin Hrehor, *Letopisețul de mătase. Episcopul Gherasim Putneanul și Bucovina*, Cuvânt-înainte de Grigore Ilisei, Rădăuți, Editura „Septentrion", 2012;

35) Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței, anii suferinței. Convorbiri cu Gavril Vatamaniuc*, ediția a II-a, Cuvânt-înainte de Dan Puric, Introducere de Marian Olaru, Postfață de Vasile I. Schipor, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. Gh. Sbiera", 2012;

36) Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna* (Evoluția istorică a băilor feroase Dorna), ediție bilingvă îngrijită, cu notă asupra ediției și indice de nume: Ovidiu Bâtă, traducerea textului german: Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Iași, Editura Terra Nostra, 2012;

37) Constantin Hrehor, *Grănicești. Un sat sub pecete domnească*, Întâmpinare de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Predoslovie de Constantin Hrehor, Iași, Editura Timpul, 2014.

INDICE DE NUME

E

F

G

M

N

Ţ

U

V

W

Z

Tipărit la S.C. MAGIC PRINT S.R.L.
Bd. Republicii Nr. 45 B, Oneşti, 601129 BC
Tel. 0234 319 810 Fax 0234 306 079
office@mgp.ro www.mgp.ro

www.ear.ro